VENERABILIS BEDAE PRESBYTERI ANGLO-SAXONIS VIRI SUA...

Beda, Beda : Venerabilis

SECVNDI TOMI ELENCHVS.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI ANGLOSAXONIS, DE RERVM NATVRA, LIBER.

PRÆFATIO.

Naturas rerum varias labentis & æui,
Perstrinxi titulis, tempora lata citus.
Beda Dei famulus, tu fixa obsecro perennem,
Qui legis astra, super mente tuere diem.

GLOSSÆ SVPER PRÆFATIONEM BEDÆ PRESBYTERI, De natura rerum: incerti auctoris.

Glossa Græca interpretatione, lingua sortitur nomen. Hanc philosophi aduerbium dicunt, quæ vocem illam de cuius proprietate requiritur, vno & singulari verbo designat. Quid enim illud sit in vno verbo positum declarat: vt conticescere, est tacere. Item, Latius hausit apertum. Hausit, percutit: item cum terminum dicimus finem, aut populatas interpretamur esse vastatas: & omnino, cum vnius verbi rem verbo vno manifestamus.

VERSVS BEDAE PRESBYTERI.

Nominatus versus ab eo, quod fluat seseque ipse circueat. Versus propriè dicitur à vertendo quia conuerti potest, id est, vt id quod habet in fine, habeat in medio & econtra, vt est. Cornua velatarum, vertimus antemnarum, cornua velatarum. Vel ideo dicitur versus, quia a fine manus scribentis, ad initium conuertitur. Arma virumque cano, Troiæ qui primus ab oris.

Naturas rerum varias labentis & æui.] *Quicquid est siue visibile, siue inuisibile sensibile seu intelligibile, creans siue creatum, natura dicitur. Ergo generale nomen est natura omnium rerum, & earum quæ sunt, & earum quæ non sunt. Illa autem non esse dicuntur, quæ nec sentiri, nec intelligi possunt: sed quod ita sunt vt omnem cognitionē corporis & mentis transcendant. Duobus namque modis natura dicitur. Deus itaque natura dicitur, quod cuncta nasci faciat. Omnis etiam creatura natura vocatur eo quod nascatur. Rerum, id est, causarum creatarum, visibilium scilicet & inuisibilium. Varias, id est, diuersas & multiplices ac dissimiles velut in mundo habentur. Labentis, id est, decurrentis & deficientis. Aeui αἰών Græcè Latinè seculum: hinc æuum dicitur seculum. Perstrinxi, id est breuiter scripsi. Perstringere, propriè est, strictim narrando abbreuiare. Titulis. Titulus autem dicitur a Titane id est sole: quasi [illegible] ita mundum illuminat, ita & titulus sequentem paginam illustrat. Nam si titulum frontis erasseris muta pagina remanebit [illegible], Titulum frontis erade, vt muta sit pagina. Tempora lata, id est, ampla. Citus, id est, breuibus. Titulis, id est præfationibus [illegible] tibus. De quadrifario Dei opere. &c. Beda subauditur, Ego. Dei famulus, id est seruus. Qui legis scilicet meum librum. Per [illegible] hic alloquitur Lectorem. Obsecro scilicet te O Lector. Tuere, id est, contemplare. Perennem diem, id est perpetuam lucem Deum videlicet, qui est dies æternus ante omnem diem, & omni sole lucidior. Mente, id est, intellectus ratione & discretione. Fixa, scilicet illa mente. Super astra, id est, super cœlos, vbi astra sunt: de quibus in hoc opusculo Deo auxiliante disputabimus.*

SCHOLIA SVPER PRAEFATIONEM BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Naturas rerum.] *Distichon hoc in exemplari scripto, & satis veteri vsque ad tetrastichon productum fuit, adiectis his [illegible]: Beda Dei famulus, tu fixa obsecro perennem: Qui legis ista super mente tuere diem. Quæ ab alio quopiam adiecta videmus. fuit enim Beda versificator tolerabilis, vt planum fecit in opere, quod hexametris versibus composuit de vita Cutberti.*

De quadrifario Dei opere. Caput I.

Operatio diuina, quæ secula creauit & [a] gubernat, quadriformi ratione distinguitur. Primo, quod hęc in verbi Dei [b] dispensatione non facta, sed [c] æterna sunt: qui nos, Apostolo teste, ante tempora secularia prędestinauit in regnum. Secundò, quod in materia informi pariter elementa mundi facta sint, vbi qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Tertiò, quod eadē materies, secundum causas simul creatas, non iam simul, sed distinctione sex primorum dierum in cœlestem, terrestremque creaturam formatā. Quarto, quod ex eiusdem creaturæ seminibus, & primordialibus causis totius seculi tempus naturali cursu peragitur, vbi pater vsque nunc operatur & filius, vbi etiam coruos pascit, & lilia vestit Deus.

GLOSSAE SVPER LIBRVM BEDAE PRESBYTERI, DE natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi. Cap. I.

Operatio diuina, quæ secula creauit & gubernat. *a. Duobus modis dicitur Deus gubernare secula, vel conseruando [illegible] vel per successiones reparando.*

b [illegible] & con[illegible] De[illegible] & [illegible] Deus est quia in eo præter seipsum nihil esse potest.

c [illegible] omnia quæ [illegible] facta sunt [illegible], æterna sunt. sicut & ille æternus est [illegible]. Angel[illegible] d[illegible] A[illegible] sunt ea, quæ sub eo facta sunt, aliter ea, quæ in Deo sunt, Deus videlicet in [illegible] sunt, [illegible].

d [illegible] verbi, quomodo Deus & quietus operetur, & operans quiescat in eo. quod Deus die septimo [illegible] Saluatorem nostrum [illegible] Christum [illegible] & dicebat: Pater meus vsque modo operatur, & [illegible] sentia [illegible] Dominus [illegible] vsque, Deus ipse est enim [illegible] hominum, quia in [illegible] erat verbum [illegible] erat verbum & omnia per ipsum facta. Operatus est pater lucem [illegible] lux [illegible] est verbum eius ego eram ego sum. Per me factus est mundus in illis operibus per me regitur [illegible] operatus est, cum fecit mundum, & vsque nunc operatur cum regit. Operatur ergo Deus non noua creando sed cre[illegible] quidem in præsentia Dei, antequam fuissent creata: sed æterna sunt ante omne videlicet tempus, & ante aliquam creationem. Ante mundi creationem quidem tempus fuit, sed non tale, quale nunc est: quia nulla tunc erat vicissitudo diei & noctis.

GLOSSAE SVPER LIBRVM BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: incerti auctoris. Cap. I.

Operatio diuina, quæ secula creauit & gubernat.] Duobus modis dicitur Deus gubernare secula, vel con[illegible] vel per successiones reparando. Quadriformi ratione, id est, quadripartito intellectu. In verbi, id est filij Dei [illegible] dispositione & prouidentia. Non facta, id est, non temporalia sunt. Fuerunt quidem in præsentia Dei antequam [illegible] æterna sunt ante omne videlicet tempus, & ante aliquam creationem. Ante mundi creationem tempus quidem fuit, sed non tale, quale nunc est quia nulla vicissitudo diei & noctis. Ante secularia tempora, id est, ante constitutionem mundi. Informi materia, id est, confusa, vbi cælum & terra necdum habebant formas & species suas. Elementa mundi, id est, terra & aqua, ignis & aer.

SCHOLIA SVPER LIBRVM BEDAE PRESBYTERI, DE NATVRA rerum: auctore Ioanne Nouiomago. Cap. I.

Operatio diuina.] Orditur Beda à mundi generatione, iam enim in confesso est mundum esse à Deo creatum, vt primo Genes[illegible] scriptum est: In principio creauit Deus cælum & terram. Verum in Theologicis disceptationibus quæri solet de tem[illegible] id est quantum temporis Deus occupatus in producendo fuerit: nam ex Geneseos principio modo momentaneum fu[illegible] facta esse omnia [illegible] temporis momento, modo creationis, durationem [illegible] ne igitur videatur pugna[illegible] enumerat hic Beda quatuor species operationis quibus mundus dicitur esse factus. Prima quidem est [illegible] Deus ab æterno [illegible] cepit. Nam Theologi aiunt hæreticum esse statuere in Deo nouum aliquod faciendi consilium. si enim quod optimum est postea [illegible] sit nesciuisse eum id ante, aut noluisse sequeretur, quorum in Deum neutrum cadere potest, aut optima quæ sint non videre aut nolle facere itaque à principio seculorum, id est ab æterno creatio mundi in mente diuina fuit de hoc conceptu loquitur Ioannes in e[illegible] Euangelij sui: In principio erat verbum &c. & Apostolus ad Ephesios: Qui nos ante tempora prædestinauit in regnum. Secunda creatio qua Deus [illegible] orbis nascituris erat, vno momento ex nihilo creauit materiam informem, id est, syluam quandam omnium rerum, quæ postea per formarum applicationem formarentur: hanc informem materiam, in qua adhuc nullius rei nec arboris nec hominis species fuit. Gentiles philosophi negabant esse factam sed fuisse ab æterno putabant: vocabantque syluam huiusmodi Chaos quod rerum omnium confusam materiam significat. De hac creatione sic scriptum est: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul, id est, rerum omnium materiam. Tertia creatio est qua Deus ex illo Chao formas & facies rerum [illegible] atque produxit, vt cœli, terrarum, marium, arborum, animalium quæ operatio temporalis fuit, & attestante scriptura, sex dierum. Quarta operatio, qua Deus quotidie mundum conseruat, viuificat & gubernat. falsa enim quorundam philosophorum sententia est, existimantium hunc temere & nulla potestate Dei conseruari & regi: ex hac operatione animalia [illegible] ex alijs nascuntur, terra ex se producit arbores, semina in agris condita cum fœnore redeunt: producit igitur Deus quotidie nou[illegible] genere res, de hac conscriptum est in Psalmo XLVI. Qui operit cælum nubibus & parat terræ pluuiam. Qui producit in montibus [illegible] & herbam: & qui dat iumentis escam suam & pullis coruorum inuocantibus se. Prima igitur creatio facta est ab æterno secunda momento: tertia spatio sex dierum: quarta est quotidiana durans vsque ad consummationem seculi. Disputantur hæ quæstiones passim à sacris interpretibus, & à B. Augustino libro IX. de ciuitate Dei, à Petro Lombardo II. Sentent. distinct. XII. à D. Thoma & alijs.

Ante tempora secularia.] Tempus seculare, quod ex cæli ac stellarum circumactu obseruatur, aliud est tempus ante seculare sine vlla permutatione sempiterna duratio, id vocant Philosophi à sempiternitate [illegible]: vide Aristotelem de cælo, volumine primo, capite nono.

DE MVNDI FORMATIONE. CAP. II.

IN [a] ipso quidem principio conditionis facta sunt [b] cœlum, terra, angeli, aer, & aqua de nihilo. Die autem primo [c] lux facta est, & ipsa de nihilo: secundo, [d] firmamentum in [e] medio aquarum: tertio, species maris & terræ cum eis, quæ terræ radicitus inhærent: quarto, luminaria cæli de lumine primo die facto: quinto, natatilia & volatilia de aquis: sexto reliqua animalia de terra, & homo quidem carne de terra, [f] anima vero de nihilo creatus: qui in paradiso, quem Dominus à principio plantauerat, constitutus est: septimo Dominus requieuit, non à creaturæ [g] gubernatione, cum in ipso viuamus, moueamur & [h] simus, sed à nouæ substantiæ creatione.

GLOSSAE IN CAPVT II. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Bridelerto Ramesienti.

a In ipso quidem principio decimo quinto Calendarum Aprilium in prima parte arietis: quia aries triginta partes habet. In sex enim primis partibus ipsius totus mundus factus est. Sed quæritur, qualis lux erat antequam factus esset sol. Sic dicunt: Sine calore erat, id est blanda pertingens ab oriente ad occasum, ab aquilone ad austrum. quæ lux postea conuersa est in lucem solis.

b Cælum h[illegible] intelligere debemus, quo continentur angeli, quod vsque in principio factum est de nihilo ante omnem diem. Hoc autem cælum, [illegible] est firmamentum, secundo die de aquis factum est. superius autem cælum ideo spirituale vocatur quia spirituale continet [illegible] quod factum est [illegible].

c L[illegible] non adeo clara erat [illegible] quia aquis omnia repleta erant, quamuis [illegible] secundum causam [illegible] secundum materiam. Nam quod ex Deo est, [illegible] ideo ex nihilo esse non possunt.

[illegible]

SCHOLIA IN CAPVT II BEDÆ PRESBYTERI,
De [illegible]

[illegible] Magus [illegible] Et [illegible]

[illegible] natus est [illegible] quod [illegible] natura [illegible] enim, quod [illegible]

[illegible] Natus est homo in agro Damasceno, vnde trans[illegible] hortis erant volu[illegible]tatu, destinati humanus [illegible] per [illegible] in illam sententiam, vt ex[illegible] Quemadmodum enim gentiles appellant mun[illegible] domicilium & templum [illegible] summa venerationis [illegible] ita in sacris intelligen[illegible] in quo ornatum mens hominis natura varie[illegible] Nam fontem [illegible] ex quo [illegible] quatuor flumina, interpretantur Oceanum vnde vt Home[illegible] Nam quomodo intelligi possit ex paradisi fonte N[illegible]um & [illegible] & Gangem venire [illegible] fontem [illegible] mare quod occultis meatibus subterraneis [illegible] infusum omnibus fluminibus [illegible] obiter mihi in mentem veniunt sic posui non vt certum ve[illegible]bis extra meam professionem positu, aliquid [illegible] super hac quæstione materia relinquatur.

Se[illegible]o Dominus [illegible]] [illegible] dies [illegible] actio quem diem Iudæi sab[illegible]atum vocat, [illegible] quod eorum lingua septem sonat [illegible] quidam deducunt a Græco [illegible] quod est sacrificare. R[illegible] homines qui hanc vacationem ad planetarum [illegible] quod videlicet propterea sabbato [illegible] feriari quia [illegible] ceptum. Est enim [illegible] quorum sententia repre[illegible] docta Pico [illegible] Mirandulano [illegible] astrologos, [illegible]

QVID SIT MVNDVS. CAPVT III.

MVndus est vniuersitas omnis, quæ constat ex [a] cælo & terra, quatuor elementis in speciem [illegible] [b] [illegible] [illegible] dera [illegible] a viu[illegible] [illegible] [illegible] terra [c] [illegible] [illegible] que ima, [illegible] circa eam [illegible] ne etiam cælum a perfecta absolutaque elegantia vocatur: nam & apud Græcos ab ornatu [illegible] appellatur.

GLOSSÆ SVPER LIBRVM BEDÆ PRESBYTERI,
De [illegible] Bridferto [illegible]

a [illegible] terra [illegible] elementis [illegible]

b [illegible]

c [illegible]

[illegible]

GLOSSÆ SVPER LIBRVM BEDAE PRESBYTERI, [illegible]

[illegible] ... licet quia à nullis creatur, assignetur.

SCHOLIA SVPER LIBRVM BEDAE PRESBYteri, [illegible]

Mundus est vniuersitas, &c.] [illegible] ... dicuntur.

In speciem orbis absoluti globata, &c.] Ad eundem modum Plinius capite secundo libri secundi de formis [illegible] ... orbem appellant [illegible] ...

Igne constant sydera, &c.] Multi ac præclari autores crediderunt cælum igneum esse [illegible] ...

[illegible]

DE ELEMENTIS. CAPVT IV.

[illegible]

[illegible]

GLOSSAE IN CAPVT IV. BEDAE PRESBYTERI,

[illegible]

[illegible] Dicimus autem elementa [illegible]

[illegible]

GLOSSAE IN CAPVT IV. BEDAE PRESBYTERI,

De natura rerum [illegible] auctoris.

[illegible]

SCHOLIA IN CAPVT IV. BEDAE PRESBYTERI,

De natura rerum [illegible]

[illegible]

DE FIRMAMENTO CAPVT V.

C[illegible]

GLOSSÆ IN CAPVT V. BEDÆ PRESBYTERI, DE

naturarerum [illegible]

a [illegible]

b [illegible]

c [illegible]

d [illegible]

e [illegible]

f [illegible]

g [illegible] *quæ super nos sunt* [illegible] *apparent* [illegible]

h [illegible] *aut sub terra vadit.* [illegible] *septentrionali parte, qui etiam* [illegible]

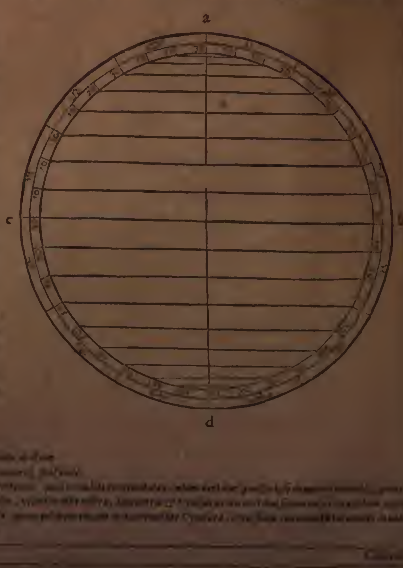
SCHOLIA IN CAPVT V. BEDÆ PRESBYTERI,

De natura rerum: [illegible]

[illegible] velocitate quotidie circumitur.] *Hoc est spacio* [illegible] *horarum.* [illegible] *sol totus exoritur breui temporis momento, atqui vel* [illegible] *maior est* [illegible] *terra* [illegible] *de cœlo, neque ventos, neque* [illegible] *Quod a ex Plinij auctoritate* [illegible] *quamlibet* [illegible] *nisi aduerso cursu planetarum* [illegible] *qui sit a dextra parte* [illegible]

[illegible] gyrum [illegible]] [illegible] *nota in* [illegible] *Mathematici* [illegible] *sphæra* [illegible] *quæ vero* [illegible] *apud Euclidem de*[illegible] *sphæra. sit* [illegible] *sphæra a b c d* [illegible] *sphæra super linea a d,* [illegible] *a et d,* [illegible] *maximus vero omnium* [illegible] *ex b et c.*

Cum vero [illegible]

[illegible]

[illegible]

Glaciali rigore tabentes.] *Sol per medium sphæram vertitur: extrema igitur, quia ad hæc nunquam accedit loca, semper frigent [illegible].*

DE VARIA ALTITVDINE COELI. CAP. VI.

NOn autem ita mundus hoc polo excelsiore se attollit, ut undique cernantur hæc [a] sidera: verum eadem quibusque proximis sublimiora creduntur, eademque demersa longinquis: ut nunc sublimis in deiectu positis videtur hic vertex, sic in illa terræ devexitate transgressis illa se attollunt residentibus, quæ hic excelsa fuerant, opponente se contra medios visus [b] globo terrarum, adeo ut septentriones, qui nobis à vertice pendent, in quibusdam Indiæ locis quindecim tantum in anno diebus appareant.

GLOSSAE IN CAPVT VI. BEDAE PRESBYTERI, DE natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a *Sidera circa cardinem errantia vel rotantia septentrionalia videlicet, id est, arcturi & alia: quia cœlum non se in erectam altitudinem eleuat, sed parum ascendit in modum cochleæ convexæ & inclinat, ut sidera, quæ nobis in septentrione posita videntur sublimia, in vicino austri constitutis propter oppositionem terræ videantur humilia.*

b *Globo terrarum dicit, quia terra sphæroides, id est, rotunda est.*

SCHOLIA IN CAPVT VI. BEDAE PRESBYTERI, DE natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Non autem ita mundus.] *Poli altitudo non in omnibus regionibus eadem permanet: nam ex quolibet loco versus septentrionem digressis fere quinquaginta stadia polus septentrionalis vna parte (quales sunt in circulo maximo CCCLX) sublimior fit: si vero ad austrum vergas, idem polus vna parte per totidem stadia fit humilior. & quantum vnus polorum fit sublimior, tantum alter ex aduerso sub terra fit humilior: eueniet itaque ut sidera, quæ sub hoc cœlo nobis totis noctibus cernuntur, transgressis ad austrum aliqua noctis parte non cernantur: veluti lyra Orphei in Germania non occidit. verum in Italia plerisque locis duabus horis sub horizonte occultatur, priusquam emergat.*

In quibusdam Indiæ locis XV. tantum in anno diebus appareant.] *Similia sunt, quæ habet Plinius de lunæ exortu in Taprobana & alia pleraque, quæ Beda in hoc opere pro confessis habet: verum si hæc ad certam sphæræ circini, cuius ratio indubitata est, descriptionem accommodentur, hoc certe de septentrionibus consistere nequit: sed hæc isto loco discutere non putauimus esse opportunum.*

DE COELO SVPERIORE. CAP. VII.

COelum [a] superioris circuli proprio discretum termino, & [b] æqualibus vndique spacijs collocatum, virtutes continet angelicas: quæ ad nos exeuntes, [c] ætherea sibi corpora sumunt, ut possint hominibus etiam in edendo similari, eademque ibi reversæ deponunt. [d] Hoc Deus aquis glacialibus temperauit, ne inferiora [e] succenderet elementa. Dehinc inferius cœlum non [f] vniformi, sed multiplici motu solidauit, nuncupans illud firmamentum, propter sustentationem superiorum aquarum.

GLOSSÆ IN CAPVT VII. BEDÆ PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a *Primum cœlum est ab aqua vsque ad lunam, quod est aer: secundum à luna vsque ad firmamentum, quod est æthereum: tertium & quartum à firmamento vsque ad infinitum, quod est superius cœlum. In his tamen septem sunt spacia circa æquinoctium, quia procul sunt ipsa loca à polo, & ideo ibi non semper, vt hic nobiscum, sed aliquando apparent.*

b *Sicut firmamentum æquali spacio à terra vndique elongatur, ita illud superius cœlum, vbi angeli sunt, ab inferiori æqualiter distat.*

c *Angelica virtus ad nos destinata, quia subtilitas eius carnalibus non potest videri aspectibus: corpus sibi assumit æthereum, nec solum æthereum, sed etiam aereum. Dæmones vero ex isto aere corpus assumunt.*

d *Contra Augustinum loquitur. Augustinus enim dicit, quatuor elementa fieri intra firmamentum, & aqua semper iuxta terram locum suum tenet: ignis vero superiorem locum possidet. Ergo qua ratione cogimur dicere glaciales aquas fieri super firmamentum, cum nulla terra ibi sit, & est superior ille locus, vbi solus ignis est? Ita ergo intelligitur, quod dicitur aqua, quæ super cœlos sunt, angelos significare.*

e *Hac igitur ratione colligunt illud superius cœlum igneum esse, quia ignis superiorem locum in omnibus creaturis possidet. Si ergo illud cœlum superius est, necesse est vt igneum fiat.*

f *Non vniformi dicit: quia non conuertuntur species eius in vna parte, sed in diuersis partibus. Nam firmamentum in dexteram partem ab oriente ad occidentem semper voluitur, contra quod sol semper in partem sinistram ad orientem voluitur, sicut planetæ reliquæ: diuerso tamen modo cursus suos peragunt: quorum multiplici motu solidatum firmamentum ne nimia celeritate sui secundum philosophos labatur. Firmamentum non propter stationem, sed propter firmitatem, aut propter intransgressibilem terminum superiorum & inferiorum aquarum vocatum intelligere debemus.*

DE AQVIS COELESTIBVS. CAP. VIII.

AQuas super [a] firmamentum positas, cœlis quidem spiritalibus humiliores, sed tamen omni creatura corporali superiores, quidam ad inundationem diluuij seruatas, alij vero rectius ad [b] ignem siderum temperandum suspensas affirmant.

GLOSSÆ IN CAPVT VIII. BEDÆ PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a *Firmamentum in crystalli modum ex aquis congelatis factum est. Est tamen igneæ qualitatis propter sidera in se collocata, quæ ignea sunt. Sicut terrarum ponderibus & aer & aqua cedunt, vt ad terram perueniant: sic aquarum ponderibus & ipse aer cedit, vt vel*

ad terras vel ad aquam perueniat. Aeris quoque particulam si quis in spacijs illis sublimibus cœli posset demittere, pondere suo iaceret, donec ad aeria [illegible] spacia perueniret. Huiusmodi argumentis colligunt philosophi aquas super ethereum cœlum esse non posse, quibus ita respondetur: Si potest aqua, sicut videmus, ad tantas guttarum minutias peruenire, vt super istum aerem vaporaliter feratur, quia natura leuior est aquis: cur non potest & super illud leuius cœlum minutioribus guttis, & leuioribus ferri vaporibus? Quomodo autem & qualeslibet aquæ ibi sint, esse eas, ibi minime dubitamus. Maior est quippe scripturæ sanctæ auctoritas, quàm omnis humani ingenij capacitas.

b *Sidera tam ignea natura sunt, vt consumerentur, nisi ab aquis temperarentur. Sicut consumeretur ista terra igne solis, nisi aqua interius & exterius fuisset in ea: sic consumeretur firmamentum eodem igne solis, & igne signorum, quæ in eo sunt, nisi haberet aquas super se.*

GLOSSÆ IN CAPVT VIII. BEDÆ PRESBYTERI,
De natura rerum: incerti auctoris.

Aquas super firmamentum positas, cœlis quidem spiritualibus humiliores.] *De aquis, quæ super cœlos sunt, hæc est beati Ambrosij sententia. Aquas super cœlos sapientes mundi aiunt esse non posse, dicentes igneum esse cœlum, nec posse concordari cum eo naturam aquarum: addunt quoq; dicentes, rotundum ac volubilem atq; ardentem esse orbem cœli, & in illo volubili circuitu aquas stare nequaquam posse. Nam necesse est, vt defluant & labentur, cum de superioribus ad inferiora orbis ille detorquetur. Ac per hoc nequaquam eas stare posse aiunt, cum axis cœli concitose motu torquens eas voluendo effunderet. Sed hi tandem insanire desinant, atq; confusi cognoscant, quia qui cuncta potuit creare ex nihilo potuit & illam aquarum naturam glaciali soliditate stabilire in cœlo. Nam cum & ipsi dicant, volui cœli orbem stellis ardentibus refulgentem: nonne diuina prouidentia prospexit, vt intra orbem cœli, & supra orbem redundaret aqua, quæ illa feruentis axis incendia temperaret?*

SCHOLIA IN CAPVT VIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE
natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago

Alij vero rectius ad ignem siderum temperandum.] *Vide Isidorum Hispalensem episcopum in libro De natura rerum, vbi harum aquarum meminit. Nata est opinor disputatio hæc ex cantico trium puerorum: Benedicite aquæ, quæ super cœlos sunt. Datum est hinc negotium doctis indagandi harum aquarum qualitatem.*

DE CIRCVLIS MVNDI. CAP. IX.

QVinque [a] circulis mundus diuiditur, quorum distinctionibus quædam partes temperie sua incoluntur, quædam immanitate frigoris aut caloris existunt inhabitabiles. Primus est septentrionalis, frigore inhabitabilis, cuius [b] sidera nobis nunquam occidunt. Secundus est solstitialis, à parte signiferi [c] excelsissima, nobis ad septentrionalem plagā versus temperatus, habitabilis. Tertius [d] æquinoctialis, medio ambitu signiferi orbis incedens, torridus, [e] inhabitabilis. Quartus [f] brumalis, à parte humilima signiferi ad australem polum versus, temperatus, habitabilis. Quintus [g] australis, circa verticem austrinum, qui terra tegitur, frigore inhabitabilis. Tres autem medij circuli [h] inæqualitates temporum distinguunt, cum sol hunc solstitio, illum æquinoctio, tertium bruma teneat. Extremi enim semper sole carent. Vnde & à [i] Thyle insula vnius diei nauigatione ad aquilonem mare congelatum inuenitur.

GLOSSÆ IN CAPVT IX. BEDÆ PRESBYTERI,
De rerum natura: auctore Bridelerto Rameliensi.

a *Circuli de quibus hic loquitur, sicut terram, sic etiam cœlum continent.*

b *Non mirum quod sidera, quæ super nos sunt, nunquam nobis occidunt: quia cum sint eorum circuli breuissimi, eo quod in angustiore cœli parte sunt positi, eos ex omni parte videmus scilicet oriendo & occidendo.*

c *Cancer & capricornus tropica, id est, conuertibilia signa vocantur: ex quibus cancer excelsissima pars signiferi est. Conuertibilia autem dicuntur, quia conuertitur sol vel superius, vel inferius. Est vero eius domicilium in cancro, XV. Calend. Iulij, quando ipse solstitialem circulum percurrens facit solstitium XII. Calendarum supradicti mensis: in capricorno vero XV. Cal. Ian moratur, quando brumalem cursum explens, XII. Calend ipsius mensis aliud facit solstitium, à quo superiores repetit cursus. Solstitium autem dictum quasi solis statium: non quia ibi sol stet, sed quia ibi sistit cursum suum.*

d *Æquinoctialis circulus ideo vocatur, quoniam dum per eum sol transit, semper fit æquinoctium. Mense quidem septembri, XII. Cal. Octob. in signo libræ: mense vero Martio XII. Cal. Aprilis, in signo arietis. Siue æquinoctialis dicitur, eo quod ibi sit nox & dies æqualis omni mundo. Dum enim oritur sol in medio mundo, omnes vident, similiter dum occidit: non sic quando ad nos venit, vel quando ad australes vadit, tunc enim variantur dies noctesq;.*

e *Quia per totum illum circulum & per medium illius sol discurrit, ideo nimio calore est inhabitabilis: in superiori autem circulo solstitiali iam dicto, sol neque per medium, neque per totum currit, sed ex vna parte tantummodo illum tangit, atque ideo temperatus est.*

f *Brumalis dicitur à breuitate dierum, vel à bremeatu solis. Quantum enim ad nos pertinet, breue spacium est ab ortu hyemalis diei vsque ad occasum. Bruma autem Græcè, edacitas Latinè: maximè enim in hyeme consumunt homines quicquid laboratum est.*

g *Quintus australis circulus dicitur à vento, qui inde flat. Sicut autem notissimum signum est septentrio in septentrionali sic canopus in australi: & sicut nobis polus nunquam occidit, sic nec Aegyptiis canopus.*

h *Inæqualia tempora dicit, quia aliud est calidum, aliud frigidum: aliud habet longos dies, aliud breues. vel ideo, quia quando sol in solstitiali circulo est, dies longi, noctesq; breues sunt: quādo autem in æquinoctiali, dies & noctes penè æquales fiunt in duodecimo Calendarum Aprilium, & in duodecimo Calendarum Octobrium, in his enim fiunt æquinoctia. Quando autem in brumali circulo noctes longæ, & dies breues fiunt, eò quod longe à nobis sit sol: quod fit XII. Cal. Ian. ibi enim est brumale solstitium.*

i *A Britannia vsque ad Thyle nouissimam omnium insularum, nouem dierum iter habetur, à qua vnius diei nauigatione ad mare congelatum peruenitur. Huius insulæ habitatores dicit Plinius hyemis lacte vesci, æstate verò inter sua pecora herbas ore carpere.*

SCHO

SCHOLIA IN CAP. IX. BEDÆ PRESBYTERI, De naturæ rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Quinque circulis mundus diuiditur.] *Agitur hoc capite de circulis parallelis, quorum interuallis distinguuntur in cœlo ac terra quinque zonæ, quarum passim scriptores meminerunt. Sunt verò paralleli circuli, qui mundi circumactu describuntur. nam alij sunt in cœlo nō paralleli, vt horizon, meridianus, coluri, quos motus cœli non efficit. Parallelorum itaque, seu æquidistantium circulorum tres sunt, qui describuntur a sole. Aequinoctialis, quem sol describit bis in anno, mense Martio & Decembri, in primis partibus Virginis & libræ: est q, hic circulus æquidistantium omnium maximus, ducitur enim per medium sphæræ. Reliqui duo Tropici dicuntur Græci τροπικοὺς vocant: horum vnus describitur die solstitiali, sole existente in prima parte cancri, alter die brumali, dum sol primam partem capricorni ingressus est. Hi duo solis limites sunt, extra quos ad extrema mundi longius non progreditur. duo reliqui sunt, quorum hic continet astra semper apparentia, ille perpetuo sub horizonte demersa habet. Verum hi duo postremi hoc a superioribus differunt, quod horum magnitudo non in qualibet regione est eadem: abeuntibus enim ad septentriones continuò fiunt maiores, vt in Græcia describitur à pede posteriore vrsæ maioris, at in Germania a stella, quæ in Lyra maximè lucet. [illegible] schemate a [illegible] d, sphæra & eius axis a b. con[illegible]ur sphæra super axe a b, in media sphæra describitur parallelus ex c. versus d, æquinoctialis, deinde ab m, versus n, tropicus æstiualis: ab k versus l, tropicus alter [illegible] et Capricorni, deinde ab e. versus f. circulus antarcticus sidera continens, nunquam sub nostrum conspectum venientia: postremo ex g versus i, continens non occumbentia astra circulus arcticus. Spacium verò comprehensum inter lineam m k, ac tur[illegible] inter lineam n l per quod transuersa ducitur linea m l, torrida zona est: nam huic cœlo quod in terris est subiectum, vehementia caloris solis ægre habitatur. Similiter extremæ partes, videlicet: g a i, & e b f. inhabitabiles ex frigore: ad has namq; partes radij solis non penetrant: præter has duæ sunt habitabiles, quarum vna nostra est, videlicet g i m n, reliqua antichthonum scilicet, k l e f.*

DE PLAGIS MVNDI. CAPVT X.

CLimata, id est, plagæ mundi sunt quatuor. [a] Orientalis ab exortu solstitiali ad brumalem: Australis inde ad occasum brumalem: Occidentalis ex hinc vsque ad solstitialem. Porrò septentrionalis ab occasu solstitiali vsque ad ortum eiusdem partis contingens. Ex quibus orientalem & occidentalem ianuas cœli nominant. Hæc in [b] medio tantum terræ positis habentur æqualia. Nam sub aquilone degentibus brumalis dies breuior, & solstitialis prolixior, [c] ortum occasumque dilatans, alias plagas angustat. Item apud australes [d] vtraque præfata dies moderatior, ut prædictam diuersitatem immutat, licet vbique solstitiali exortui [e] brumalis occasus ex eadem linea respondeat. Nam & cunctis exortibus solis eodem modo post sex [f] semper menses congruit occasus.

GLOSSAE IN CAPVT. X. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: authore Bridferto Ramesiensi.

a Orientem ideo ianuam cœli vocant, quia in ea parte cœlum aperiri videtur, oriente mane sole. Hinc Vergilius:

Panditur interea domus omnipotentis Olympi.

Occidentem verò ideo, quia in ea plaga quodammodo a mundo fit eius exitus, & intra cœli secreta receptio. Vel ideo ianua cœli dicuntur, quia ibi oriuntur omnia signa, & per occidentem vadunt. Ab australi verò parte vel septentrionali, nullum signum oritur nec occidit: & ideo non ianua sed latera cœli dicuntur.

b In Ierusalem, quæ est in Iudææ ciuitate, vel in Asia constitutis penè tantundem dies est tempore æstatis, quantum & hyemis: quia cum sint circa vmbilicum, id est, medietatem terræ, non ortus apud illos dilatatur, nec occasus.

c Ortum suum dilatat solstitialis dies ab ortu brumali vsq; ad ortum solstitialem. Similiter occasum dilatat ab occasu brumali, vsq; ad occasum solstitialem, & hoc apud nos fit, qui in septentrione sumus, circa quos & oriens & occidens sol apparet, sed alias plagas angustat: hoc est, australem & septentrionalem. Nam quando nobis sol æstate media oritur, non statim videtur ab illis, qui in meridie sunt, vsquequo superiores sui circuli partes petat. Similiter cum occidit, non ab illis videtur: quia a septentrione nobis vbi occidit, longe illis sunt. Septentrionalem plagam similiter angustat, quia ortus citissimus, & occasu tardissimo eam tenet: & quo occidit modo in septentrione, eo etiam propè & oritur. Denique apud Britanniam insulam septentrionalem, decem & octo dies sunt continui singulis annis sine nocte tempore æstatis. Hinc Horatius diuitem lucis eam esse dicit: & Iuuenalis, Minima contentos nocte Britannos. In hyeme quoque totidem noctes sunt illis sine die. Sic enim nobis videtur ortus & occasus solstitialis, qui & æstiualis dies, vt in septentrionali fiant tantum, atque ideo angustam partem cernimus ibi inter occasum & ortum. Ab ortu autem æstiualis diei vsque ad brumalem ortum magnum spacium videmus. Iterum ortus brumalis diei & occasus in australi tantum parte cernuntur, & ideo angustat. Paruum enim spatium ibi est. Item à brumali occasu vsque ad æstiualem occasum magnum spacium cernitur esse, & ideo dixit: Ortum occasumq; dilatans, & reliqua. Itaq; brumalis etiam dies solstitij dilatat ortum, quia tarde oritur, & tres plagas continet ipsa nox. Similiter dilatat occasum, quia cito occidit in eadem plaga in qua oritur.

d Nam quod nobis longum est, illis breue est: & quod nobis breue est, illis longum est. Aestiuales enim dies nobis sunt longi, brumales verò breues. E contra æstiuales dies illis sunt breues, brumales verò longi: quamuis non eodem modo. Non enim sic abbreuiatur illis noster dies æstiualis sicut nobis illorum brumalis, atque ideo dixit, Moderatior. Sed hæc quamuis circulorum ratione fiant, diuina tamen dispositione fieri creduntur. Neq; enim australes sufferre possent ardorem solis, penè semper sibi vicinum, si tam longi dies apud illos essent, quantum apud nos sunt: nam etiam terra exureretur.

e Non dicit solem occasum brumalem habere, quando solstitiali parte oritur: quia nec vnquam hoc continget, sed [illegible] acto spacio in hunc occasum labitur, ad quem linea à solstitiali parte deducta peruenit. Ergo quod dicit: Licet vbique solstitialis [illegible] malis occasus ex eadem linea respondeat, tale est ac si diceret: Quamuis habeamus varietatem in longitudine dierum & no[illegible] habemus tamen in lineis. Nam semper ortus solstitialis in vna linea est, & occasus brumalis.

f Sol namque per sex menses ascendit, per alios sex retrogradiens per eandem lineam, in occasum recurrit. Illud igitur [illegible] quod hodie occidit, post sex menses erit in ortu. Verbi gratia: Si cancer est hodie mane in ortu, post sex in initio noctis erit in occasu, & capricornus mane erit in ortu.

SCHOLIA IN CAPVT. X. BEDÆ PRESBYteri, De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Climata, id est, plagæ mundi sunt quatuor] *Climata pro plagis impropriè accipit. Climata namque, in agris significat, quod quoquo versum patet LX. pedes, in mundo autem climata sunt spacia terrarum, quæ distinguunt duo paralleli distantes dimidia [illegible] parte [illegible] rarum huiusmodi spacijs terrarum globus est diuisus ab æquinoctiali, sub quo dies longissimus non est maior duodecim horis, [illegible] locum, vbi dies solstitialis continet horas æquinoctiales XVI. cum igitur climata distent horarum semissibus sit vt climata [illegible] autem est finitore per quatuor limites diuiso, vnaquælibet eius pars, sic enim à Plinio accipiuntur, alij vocant cœli cardines. Astrologi centra, & angulos vulgo appellamus. sunt autem ex his meridies & septentrio stabiles, ortus vero & occasus, quia sol propter [illegible] signiferi non semper ex eodem loco exoritur, variant. fecerunt itaque studiosi exortus tres, & totidem occasus, vnum scilicet, ex quo sol oritur, dum primam partem cancri est ingressus, quod fit die solstitiali, estque hic prope septentrionem. alius vnde oritur sol brumalis sub [illegible] bres, qui est iuxta meridiem. Inter hos medius est, vnde oritur diebus æquinoctialibus sole existente in primis partibus arietis & libræ. hic exortus verus est, similiter in occidua parte cœli totidem sunt occasus: quorum latitudo versus septentrionem proficiscentis [illegible], versus meridiem verò decrescit: quemadmodum ex sphæricis manifestum est.*

Ex quibus orientalem & occidentalem.] *Quemadmodum enim mundus ab exortu aperitur, sic ab occasu clauditur, quapropter vtraque pars ianua est. In sacris quoque fit huiusmodi ianuæ mentio, vt Psalmo 77. Ianuas cœli aperuisse dicitur.*

DE STELLIS. CAPVT XI.

STellæ [a] lumen à sole mutuantes, cum mundo verti, vtpote in vno loco fixæ, & non stante mundo vagæ ferri [illegible]tur, exceptis ijs, quæ planetæ, id est, errantes vocantur: easque diei aduentu celari: nec vnquam cœlo decidere [illegible] gor [b] plenilunij & solis probat deliquium. Quamuis videamus [c] igniculos ex æthere lapsos portari ventis, va[illegible] men syderis imitari, trucibus cito coorientibus ventis. [d] Sidera autem alia sunt in liquorem soluti humoris [illegible], alia concreti in pruinas, aut coacti in niues, aut glaciati in grandines. Alia flatus teporis, alia vaporis, alia ro[illegible]ris. Nec solum errantia, vt Saturnus, cuius transitus imbriferi fiunt, sed & quædam fixa polo, cum errantium [illegible] cessu vel radijs impulsa: vt [e] suculæ in fronte tauri, quas ob id Græci pluuio nomine hyadas appellant. Quin & [f] [illegible] sponte quædam, statisque temporibus, vt [g] hœdorum exortus & [h] arcturi, qui per Idus Septembres cum procellosa grandine surgit, & [i] nimbosus Orion, & [k] canicula, quæ nimirum feruens, XV. Calendas Augustas emergit.

GLOSSAE IN CAP. XI. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a Stellæ omnes & luna à sole lumen accipiunt. Licet enim igneæ sint naturæ, & ex eadem luce factæ sint, qua sol: tamen quia tenuis & subtilis eorum ignis est, non tantæ virtutis sunt, vt perfectè possint sine sole lucere. Illuminantur itaque radijs solis, qui maioris [illegible] ignem habet. Exhibetur hoc autem in figura Christi & sanctorum eius: qui quod virtutis habent, ab ipso accipiunt. Stellæ [illegible] mysticum intellectum sancti viri intelliguntur, de quibus dictum est: Qui numerat multitudinem stellarum. Sicut autem [illegible] sole illuminantur, ita sancti à Christo gloria cœlestis regni clarificantur. Et sicut præ fulgore solis & vi maxima [illegible]: ita & splendor sanctorum in comparatione gloriæ sanctorum Christi quodammodo obscuratur. Et quemadmodum stellæ sibi differunt claritate: ita diuersitas iustorum meritorum discretione.

b Plenilunium Græcè πανσέληνος dicitur, quod est in luna XV. cuius fulgere circumposita sibi stellæ obscurantur. Simili etiam ratione probatur, solem in die ipsas stellas obscurare: & hoc tunc maximè manifestatur, quando fit eclypsis solis, qui etiamsi media die fiat, videntur stellæ in cœlo. Ad superiora hoc pertinet loca, vbi dicitur stellas fixas esse in firmamento.

c Quamuis igniculos ex æthere videamus labi, quod vulgus videns putat cadere stellas à firmamento: sed non ita fit, sed dum ventus aera peruolat, ætherem etiam tangit, & inde scintillas in modum stellarum radiantes secum aufert.

d Stellæ & sidera inter se differunt. Nam stella est quælibet singularis à stando dicta, quia semper in cœlo fixa stat. sidera verò [illegible] stellis plurimis facta, vt hyades & pleiades. Astra autem stellæ sunt grandes, vt orion, bootes. Sed hæc nomina scriptores confundunt, dum & astra pro stellis, & stellas pro sideribus ponunt.

e Succulæ stellæ dictæ, quasi sub oculis. Sunt enim in fronte tauri: vel à succo, quod succum ministrant. Vnde & hyadæ Græcè id est, aquaticæ appellantur. Græcè enim ὕδωρ, aqua dicitur. Vel hyadæ dicuntur, ἀπὸ τοῦ ὕειν, id est, à succo. Hæ alio nomine Vergiliæ dicuntur, quod verno tempore oriantur.

f Hactenus de planetis & de signiferis signis, per quæ planetæ currunt: nunc autem de signis, per quæ non currunt planetæ dicit. atque ideo sua sponte dicit, vel nulla planetarum cogente.

g Hœduli in signo agitatoris sunt, quando oriuntur. Agitator autem vel auriga ipse est Erichthonius, signum est aquilonale in cuius dorso est vna stella quæ vocatur capra, & duos hœdos ante se agitat, de quo ortu vel quibus nunc loquitur. Vnumquodque enim signum quatuor ortus habet, id est, matutinum, meridianum, vespertinum, & mediæ noctis. Ex quibus duo pleni sunt, matutinus videlicet & vespertinus. Sed modo de matutino ortu loquitur. Cum enim sol oritur ab oriente mane, & ex illius latere oriuntur ista, tunc pluuiæ vel grando & cætera fiunt.

h Non dicit de illo arcturo, qui quotidie cernitur. Arcturus stella est in præcordijs Bootis. Signum Bootis est, quod Græcè arctophylax, id est, custos planetarum dicitur. Nam Græcè phylax, custos Latinè.

i Hucusque dixit de signis quæ sunt à septentrionali parte signiferi: nunc autem de illis, quæ in australi parte sunt.

k Canicula est stella in ore canis, quæ mense Iulio oriens, XV. Cal. Aug. nimio calore morbos excitat, & tempestates: quæ [illegible] nomine vocatur lingua Syra, id est, canis. Vnde & illi dies caniculares dicuntur.

SCHO-

SCHOLIA IN CAPVT XI. BEDAE PRESBYTERI,
[illegible]

[illegible]

DE CVRSV PLANETARVM CAPVT XII.

[illegible]

GLOSSAE IN CAPVT XII. BEDAE PRESBYTERI,
De rerum natura, autore Bridefer[illegible]

a Pythago[illegible] philosophus, [illegible] quod distat caelum à terra. Geometrica mensura [illegible] ad firmamentum triplum [illegible] ad Mercurium semitonium [illegible] Ioue ad Saturnum [illegible] quibus diapason harmonia per[illegible] Tonus igitur habet [illegible] solem sunt toni duo, id est, miliaria XXX [illegible] id est, [illegible] Saturnum toni duo [illegible] id est, XXXIX. L[illegible] [illegible] stadia DCCC[illegible] id est, miliaria C[illegible]X CCCLXV.

b Caelum in dextrum ab oriente in occidentem flectitur, planeta vero è regione ab occidente in orientem [illegible] sphaera tanta [illegible], vt cursum praepediat planetarum, illasque cursu suo rapiat, at[illegible] ad orientem [illegible] semper [illegible] ad orientem. Nam nunquam cursum suum amittunt, licet ad [illegible] Quod autem quod [illegible] planetae in laeuum ferri, & mundum in dexteram, varie intelligitur. [illegible] ad [illegible] occasum [illegible] pars illius de australi parte erit, contra quam omnes planetae currunt ab [illegible] terra quae [illegible] mundus si fingitur sicut homo supinus, cuius caput ad orientem est, pedes vero ad occ[illegible] omnes planetae currunt, vel etiam omne quod contrarium est, laeuum dicitur. Quia ergo contra mundum curr[illegible] currere dicuntur.

c Ta[illegible] virtus est sol[illegible], vt radijs illius reliqua errantia sidera percussa, modò fiant anomala, modò retrograda, mo[illegible] est nunc [illegible] aliter [illegible], nunc retrò aguntur, nunc verò in loco vno consistunt. Anomala autem [illegible] [illegible] solem. Nam non dimittit eam radius solis per rectum iter in latitudine signiferi currere. Retrograda [illegible] Verbi gratia: Si viderit aliquam planetam ante solem fieri, cogit eam radius [illegible]
Stationaria verò, quando radius solis eam in altum iactat. Nos enim, qui sumus in terra, quando aliquam planetam [illegible] cernimus, videtur nobis quasi stare in vno loco, cum ipsa non stet, sed sursum ascendat. Et hoc maximè in illis tribus fit, quae sunt super solem, id est, in Saturno, in Ioue & Marte.

SCHOLIA IN CAPVT XII. BEDÆ PRESBYTERI

[illegible]

[illegible]

DE ORDINE EORVM. CAPVT XIII.

SVb[illegible] planetarum [illegible] Saturni [illegible] Deinde [illegible] Tertium [illegible] Venus, quæ & lucifer & vesper [illegible] Mercurij [illegible] xxii. [illegible] Saturni [illegible] Martis [illegible] Occultantur [illegible] sole [illegible]

GLOSSÆ IN CAP. XIII. BEDAE PRESBYTERI DE

natura rerum: auctore [illegible] Rameliens[illegible].

[illegible]

[illegible]

SCHOLIA IN CAPVT XIII BEDAE PRESBYTERI,

De [illegible]

[illegible]

AD LECTOREM.

[illegible]

VETVS COMMENTARIVS.

[illegible] XII signa zodiaci, [illegible] reliqui planetae [illegible]

ORDO, MOTVS ET MVSICA PLANETARVM.

QVADRATA FORMVLA.

[illegible] quadratam figuram ortus qualibet [illegible] hora liquido [illegible] Quae etiam [illegible] quodex [illegible]

Quoniam ab oriente signa qualibet semper septimum [illegible], & ab occidente semper septimum [illegible] medium, id est [illegible].

QVIBVS SIGNIS ORIENTIBVS QVAE OCCIDANT.

Octobr.	Si vna aut duæ [illegible],	oriuntur	Libra.	Libra.	Horis [illegible],	occidunt	Aries.
Novemb.	Si [illegible],		Scorpius.	Scorpius.	Horis 2. [illegible],		Taurus.
Decemb.	Si [illegible],		Sagittar.	Sagittar.	Horis 2. [illegible],		Gemini.
Ianuario.	Si [illegible],		Capricor.	Capric.	Horis 2. [illegible],		Cancer.
Februar.	Si [illegible],		Aquarius.	Aquar.	Horis 2. [illegible],		Leo.
Martio.	Si [illegible],		Pisces.	Pisces.	Horis [illegible],		Virgo.
Aprili.	Si [illegible],		Aries.	Aries.	Horis [illegible],		Libra.
Maio.	Si [illegible],		Taurus.	Taurus.	Horis 2. [illegible],		Scorpius.
Iunio.	Si [illegible],		Gemini.	Gemini.	Horis 2. [illegible],		Sagittar.
Iulio.	Si [illegible] remanserint,		Cancer.	Cancer.	Horis 2. [illegible],		Capricor.
Augusto.	Si [illegible],		Leo.	Leo.	Horis [illegible],		Aquarius.
Septemb.	Si [illegible].		Virgo.	Virgo.	Horis 2. [illegible],		Pisces.

DE ABSIDIBVS EORVM. CAP. XIV.

Sunt autem sublimiores [a] planetarum circuli, quos Græci absidas in stellis vocant, [illegible] quam [illegible], [illegible] vertices [illegible], quos appellauerunt polos, centrum cœli est, [illegible] & signifer [illegible] [b] ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuiusque centro [c] [illegible] diuersos habent orbes, motusque dissimiles. Quoniam interiores absides necesse est breuiores [illegible] [illegible] sunt, Saturno in Scorpione, Ioui in Virgine, Marti in Leone, Soli in geminis, Veneri in [illegible] Mercurio in Capricorno, mediis omnium partibus: & contrario ad [d] terræ centrum humillimæ atque proximæ. [illegible], vt tardius moueri videantur, cum altissimo ambitu feruntur: non quia accelerent tardentue [illegible] certi ac [e] singuli sunt illis, sed quia [f] deductas a summa abside lineas coartari ad centrum necesse est, [illegible] [illegible] motus [illegible] maior, alias minor centri propinquitate sentitur. Motum autem augeri [illegible] [illegible] abscedunt in altitudinem minui, [h] hinc maximè sublimitatibus approbatur. De quibus, si [illegible] vis, lege Plinium Secundum, ex quo & illa nos excerpsimus.

GLOSSÆ IN CAPVT XIV. BEDÆ PRESBYTERI,

De natura rerum, auctore Bridferto Ramesiensi.

a Planetæ habent suos proprios circulos præter quos mundus habet. & ideo alios, quia non solum nomine differunt [illegible] mundi [illegible] paralelli & coluri, & [illegible] & orizon. Isti enim æqualiter stant etiam in positione. Namque circuli mundi, id est [illegible] [illegible] atque [illegible] semper voluuntur, ideoque semper est illis terra centrum, hoc est, in medio. Planetæ vero non semper [illegible] [illegible] nec semper eodem modo voluuntur, sed sunt errabundæ. Aliquando enim appropinquant terræ, aliquando elongantur [illegible] [illegible] apparebit, [illegible] circuli [illegible], quam mundo.

b [illegible] constare: quia vnusquisque habet suum centrum & circulum suum ita æqualem, qualis [illegible] [illegible] in positione [illegible]. Hac ratione colligitur circulos mundi, & circulos planetarum [illegible] [illegible] Similitudinem habent, quia omnes ratione circini constant. [illegible] autem, quia [illegible] [illegible] æqualiter appropinquant terræ, sicut circuli mundi.

c [illegible] planetarum ideo vocantur, quia absis Græce, Latine circulus. Vnde mansit vt hemicidia, quæ in qui[illegible] fuit, vbi [illegible] absides dicantur. & hinc abusiue nonnulli etiam appellant absidas ecclesiæ totum [illegible] [illegible] Hæc [illegible] græcus accusatiuus. Quidam tamen dicunt absiden esse latus, & inde volunt esse dictum [illegible] [illegible]. Sed [illegible] repugnant dicentes absiden Græcum nomen esse, & tertiæ declinationis: ideoque non posse ablatiuum facere [illegible] [illegible] paropsiden vel [illegible], quasi parapsiden, ab [illegible], quod in eo omnes [illegible] ministrentur.

d [illegible] Saturnus fuerit in Scorpione, & Iupiter in Virgine, tunc sunt altius a terra [illegible] cætera dum in his signis sunt [illegible] a terræ centro. Quanto autem superius leuantur ad cælum, tanto inferius deprimuntur ad terram: & hoc est quod dicitur, ad terræ centrum humillimæ atque proximæ.

e [illegible] vno eodemque motu immutabili citius breuiorem [illegible], tardiusque transfusum [illegible].

f [illegible], id est, [illegible]. Nam in eo varietas fieri non potest.

g [illegible] a summa, id est, ex [illegible] circulorum. Absida enim propriè [illegible] est [illegible].

h [illegible] maximè sublimitatibus [illegible] quia & in hoc [illegible] [illegible] in superioribus signis [illegible] [illegible] etiam [illegible] [illegible] inueniatur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

GLOSSÆ IN CAP. XIV. BEDAE PRESBYTERI,

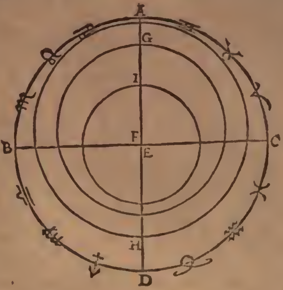
[illegible]

[illegible]

motus. De formicis potest similitudo fieri, si in rota radijs canales incidantur, & ipsæ per eas discurrentes. Licet eodem motu & eadem velocitate: non tamen cum vna finierit cursum, vel non finierit, reliquæ similiter faciunt. Motum autem augeri quando in vicinio sunt terræ: quia celerius peragunt cursum suum, quando iuxta terram sunt. Luna scilicet quæ tardior videtur, vt potius ascendere cœperit. Sub limitatilius, id est, ascensionibus. Maxime scilicet quamuis & in alijs signis hoc dignoscitur. Extra hoc quod luna in superioribus signis ascendit, in suo ipso circulo etiam altiora ascendit. Sicut per latitudinem signiferi hinc illuc latè vagatur, similiter etiam superius ascendendo euagatur, at propterea minuitur quodammodo motus, cum ita euagando ascendit. quod ita comprobatur. Cum nos enim computamus lunam aliquando primam, non possumus eam adhuc videre: quid eam tunc detinet, nisi ipse ascensus, qui fit euagando in ipso suo circulo? Interdum etiam antequam primam computamus, solet videri. hoc quippe facit discursus per inferiora sui circuli approbatus, qui tardior videtur, vt potius ascendere cœperit. Excerpsimus, id est, traximus.

SCHOLIA IN CAP. XIV. BEDÆ PRESBYTERI,
De rerum natura: auctore Ioanne Nouiomago.

Sunt autem sui cuique planetarum circuli, quos Græci absidas in stellis vocant.] *Supra iam testati sumus vnumquemque planetarum suum habere orbem, cui infixus mundi motus ac sui orbis, hoc est proprio, cursus suos definiat, vt luna suum habet orbem, cuius initium est in confinio mundi elemētaris & ætheris finis, vbi Mercurij sphæra incipit. Aduertendum autem est, præsertim ad intelligendum Plinij librum secundum, illius vniuscuiusque planetæ sphæram diuisam esse in circulos, vt minimum tres, quorum supremus exteriore ambitu idem centrum habet cum mundo: interiore vero excentricus est, infimus contra interiorem circulum habet mundo concentricum, superiorem excentricum. Communis horum circulorum est partium inæqualitas, vt ex lato paulatim in angustum desinant, inter quos medius orbis secundum circulum exteriorem & interiorem non habet idem centrum quod mundus. Omnino enim est excentricus, transitu tamen æqualis. Hic orbis in omnibus planetarum sphæris astrum medio loco infixum habet, qui dum ipse suo motu circumagitur, euenit vt planeta aliquando à terris sit altior, alias autem vicinior. Verbigratia, luna est singulis mensibus semel in infima parte sui cœli, deinde in media: postremo in summa, quæ res etiam visui manifesta est: alias namque maior, alias minor apparet integra, proinde vt est in altiore aut humiliore loco orbis sui. Dicitur autem absis supremi superioris circuli curuatura, quæ crassities in tenuitatem desinit, summa absis: nam semper à terra hæc curuatura est altissima, infimi vero circuli angustior pars absis ima. terris enim hæc pars semper proxima est. absis significat huiusmodi circuli curuaturam, recentiores enim peregrina voce augem vocant absidem summam, & augis oppositum imam, quod vt astrologiæ imperitis manifestum fieret, grammicam apodixin his subieci.*

Sit cuiuslibet planetæ ceu solis, sphæra a b c d e secta in partes tres, quarum suprema g b exteriore ambitu, scilicet a b c d idem centrum habet cum mundo e, interior autem g b, aliud centrum à terra remotum, scilicet f. Infima verò pars i interius centrum habet e, quod est mundi centrum, exterius autem centrum f: at medius circulus G, orbita quidem in circuitu æqualis, iuxta exteriorem & interiorem circulum centrum habet f. Ex his tribus medius stellam sibi fixam transuehit iuxta signorum ordinem, qui est ab ariete per signa sequentia. Progrediente itaque hoc circulo ex a versus b, necesse est stellam huic orbi infixam, scilicet g. dum vicina sit à signo, a terris esse altiorem: viciniorem autem, dum percurso spacio a b, inde peruenit ad b.

Alijque quam mundo.] *Ex Pliniana lectione hunc locum restituimus, vnde ferè ad verbum hoc caput desumptum est, sed librariorum incuria in multis locis deprauatum. Sensus autem huius periodi est iste: esse peculiares circulos planetarum, quorum suprema & ima non æquis interuallis distent à terra, & à polis mundi, quorum terra quidem est centrum, sed non horum circulorum eccentricorum. Ergo his verbis continetur definitio circulorum, quos astrologi deferentes vocant, quod vt clarius intelligatur, respice denuò schema superius descriptum, in quo poli quidem sunt, quos Plinius vertices vocat, vnus a, alter b, & centrum e terra. quod cœli & signiferi est centrum, id est, octaui orbis & omnium inferiorum sphærarum, circulus vero eccentricus g, aliud habet centrum, videlicet f, & alios polos. Nam poli erunt, extremitates lineæ, quæ ducta per centrum f, eccentrum diuidit in quatuor æquales partes cum linea, a, d, quemadmodum linea c b exteriorem ambitum cum linea a d, quoque, diuiditur in I I I I partes, veluti suprapositum schema declarat.*

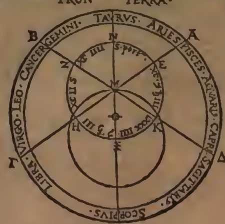
Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata.] *Reiectio disputationis prolixioris in demonstrationes lineares: neque enim hæc verbis explicari possunt, quæ circini delineationibus, quarum ratio certa est & euidens, oculis spectanda subijciuntur: veluti in Geometria principia, quæ dicuntur lemmata, sæpe ante descriptionem ambigua apud huius disciplinæ imperitos, adhibita descriptione per lineas, omnem dubitationem deponunt.*

Ergo ab alio cuique centro absides suæ exurgunt.] *Planetarum absides neque omnes sunt sub eisdem partibus signorum neque sub eisdem perpetuo manent: vt solis, ætate Plinij in medijs partibus geminorum, nostra ætate in secunda parte cancri. nam ex orbibus illis eccētricis crassitiei inæqualis secundum signorum ordinem suo motu excedunt ex a versus b vsque ad c dicta sit, vt summa absis, quæ est sub tenuitate illa orbis supremi non sit perpetuo sub eisdem partibus signiferi, quæ res demonstrationibus erit manifesta. Inuenimus enim in hunc locum veterem commentarium cum multis descriptionibus, qui sane vetusti cuiusdam videtur esse scriptoris, nescio etiam num alicuius Græci, etenim Græcis elementis res agitur: nos, ne exemplari & vetustati fieret fraus, ad literam vt inuenimus, subiecimus.*

VETERIS COMMENTARII, DE QVO SVPRA MENTIO est habita, explicationes doctissimæ.

SEptem sphæræ, in quibus septem discurrunt planetæ aplani, id est, cœlo, sunt subiectæ, exteriore quoque, quas interius continet ambiente, longeque & à cœlo omnes, & à se singulæ recesserunt. Constat ergo vnaquæque de vagis, quod licet in sideribus signorum zodiaci, mixta ferri videatur, nunquam tamen, vt alicui hærens misceatur, sed in [illegible] quod super verticem vagæ habetur.

QVOD SOLARIS CIRCVLI SIT ECCENTRON TERRA.

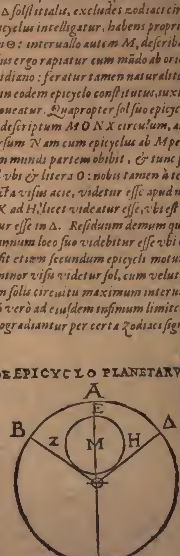
Alij sphæris eccentris, id est, quæ terram intra se contineant quidom, sed non vt punctum suum vehi planetas asserunt. Alij epicyclis potius, hoc est, à terra separatis, nec imminētibus ei globis. Sit igitur solstitialis eccentrus circulus Θ X H K, & habeat punctum sub E Z, ambitum immediate scilicet, vbi est M. hoc igitur circulo in CCCLXV. partes, & parte quarta vnius portionis diuiso: ad earundem partium exæquationem, E Z quidem ambitus XCIV. portionib. continebitur Z H XCII. H K LXXX. & IV. & horis III. K E XC partibus, & horis III. Necesse est itaque, vt cum sol accedit ad E, nobis ex Θ, id est, terra, quasi ex pūcto intuentibus, super A, tunc ferri videatur, cum illa regio non solstitialis circuli, sed zodiaci sit multo altioris summitas, ad quam visus noster non potest peruenire. Atque ita per E Z, ambitum means æquabiliter, qui ambitus tribus circulis maior est pluribus, vt necesse est diebus, maiorem ambitum conficiens, vbi ad Z peruenerit, ad B peruenisse videbitur. Rursus Z H peragrato ambitu A B, ad Γ peruenisse creditur. Eodem modo dum transit ab H in K, videtur transire à Γ in A. Similiter dum K & E ambitū peragit à Δ in A transit, alienam scilicet zodiaci circuli summitatem. Quod si solstitialis eccentri & zodiaci circuli, duo puncta iungantur, id est, M Θ, deinde per hæc exeat N X linea, quia E Z H K medietas est M, æquales erunt lineæ N M X. Maior igitur est N M linea, quam H Θ: multo ergo maior N Θ, quam Θ X. Cum ergo sol per N feretur, A Θ, id est, terræ longinquo minor & tardior nobis videtur: cum vero per X proximus terræ, maior putabitur & velocior, quoniam illic in quinta & semis parte geminorum, hic in quinta semis parte sagittarij creditur.

DE SOLIS EPICYCLO.

Si, vt quidam putant, per epicyclos globos sol fertur, nihilominus moderatis eum gressibus, temperatisq; conficere annuos cursus, exposita epicyclorum forma docebimus. Epicyclus enim dicitur globus, qui per aliquem circulum fertur. Sit igitur zodiacus circulus, quem limitant A B Γ Δ solstitialis, excludes zodiaci circuli punctum E X H K, qui epicyclus intelligatur, habens propriū punctum M, & puncto quidem Θ: interuallo autem M, describatur circulus M O N X. Epicyclus ergo rapiatur cum mūdo ab oriēte in occidentem raptatu quotidiano: feratur tamen naturaliter contra mundi cursum, & sol in eodem epicyclo constitutus, iuxta totius mundi conuersionem moueatur. Quapropter sol suo epicyclo contrarium motum agens per descriptum M O N X circulum, anni spacio vtiq; suum cōficit cursum. Nam cum epicyclus ab M peruenerit ad O literam, quartam mundi partem obibit, & tunc sol ab E ad K pergit. Erit ergo sol vbi & litera O: nobis tamen à terra, id est, Θ spectantibus, directa visus acie, videtur esse apud notam B. Sicq; fit, vt cum rursus epicyclus pergit à litera O ad N, pergat sol à K ad H, licet videatur esse, vbi est Γ. Rursus idem epicyclus transit ab N in X, & sol ab H in Z, cum nobis videatur esse in Δ. Residuum demum quadrantem idem epicyclus obeat à X in M, & sol à Z repræsentatus in E: post annum loco suo videbitur esse vbi est A, & putabitur zodiaci circuli transcurrisse semissam. Qua ratione palam fit etiam secundum epicycli motum, ea quæ videntur nobis aliter, quam reapse fiunt, videri. Tardior enim & minor visu videtur sol, cum velut in geminis erit, maximus vero & incitatissimus, cum velut in sagittario. Est in solis circuitu maximum interuallum à Θ ad E, id est, à terra ad summum limitem solstitialis epicyli, minimū verò ad eiusdem infimum limitem. Sequitur, vt quoniam planetæ modò stant, modò progrediuntur, modò retrogradiantur per certa Zodiaci signa, quæ caussa sit, inuestigari.

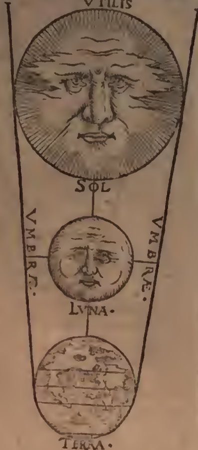
DE EPICYCLO PLANETARVM.

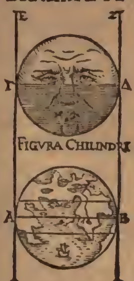
Sit zodiacus circulus A B Γ Δ, cuius punctus est Θ: epicyclus autem erraticæ cuiuslibet stellæ E Z H, cuius punctus sit M. litera, per quam velut axem proprium feratur, idem epicyclus cum stella in semet locata ab oriente in occidentem. Agantur etiam e regione Θ obliquæ duæ lineæ stringentes vtrinq; extremos ambitus epicycli Θ Z B, & rursus Θ H A, per quæ M epicycli punctum, ducatur in altum linea Θ M A. Ergo stella cum erit in Z, putabitur esse in B: & cum fuerit in H, æstimabitur esse in Δ: & cum de Z progreditur ad E, putatur de B progressa esse ad A, ad præcedētia scilicet signa. Cumq; enim multum spacij A Z, recedet tanquam in B, diu in eodem loco morari putatur. Sed mathematici mūdum & stellas omnes vniformiter secundum naturam suam putant circumferri. Ergo stella cum erit in H, videbitur esse penes Δ, & cum H E lustrauerit ambitum Δ A, zodiaci orbis ambitum obisse credetur iuxta signorum sequentium ordinem. Sic stationum, præcessionum & regradationum visa patefiunt. His patefactis ad cœtus, id est, concursiones errantium veniamus.

Sphæra quæ aplanes dicitur, subter se septem habet sphæras planetarum. Cumq; aliquis eorum nobis vicimiorum, obiectus fuerit visui nostro, qui naturaliter in directum porrigitur, ne videatur superiorum, fit ipsius superioru repentina obscuratio, & post repentina effulsio. Denique hæc luna, nec vlla alia stella inferior superiori opposita, ad illam superiorem videndam visui nostro est peruia. Nec mirum, cum quidam planetarum non solum oppositione, sed etiam vicinitate quosdam obnubilent. Nam luna, quæ omnibus est inferior, non stella, sed terrena vmbra diametro à sole distans, obscuratur: ita tamen vtrosque orbes epipedos, id est, planos aduersum se, tam solis, quam lunæ constituas, & ita directa positione, vt per centrum vtriusq; linea (quæ diametros dicitur) transeat, nunc solem oculis nostris, licet minor sit, luna subtrahit, nunc lux lunæ obiectu terræ deficit, quæ si etiam dimidio momento declinet, sed à diametro in aquilonem vel austrum nunquam patitur defectum. Cur vero non fiat per totum orbem eclypsis solis vno diei momento, hinc sumitur ratio. Quia luna vtpote minor, illi obiecta, si huic climati lucem eius subtrahit, alteri nequit, sicut manifestat pictura.

DE ECLYPSI SOLIS FIGVRA VTILIS

DE ECLYPSI LVNE

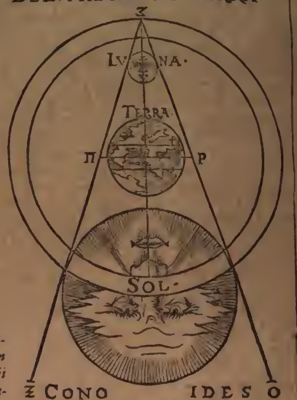

Luna vt quibusdam placet, minor est quàm terra, vt quibusdam maior, vt quibusdam æqualis. Sed cum ignis lucem præbens, æqualis erit in corpori, ex quo emicant vmbræ, ipsæ vmbræ nascentur in modum cylindri: vtpote sit lucem afferens A B: quod verò illuminatur Γ Δ. Hae quoq; æqualia sint & globosa vtraque, perspicuum est radios vnum A Γ, alterum B Δ in directum, exaltatos iuxta se esse positos æquali distantia meritò, quia circuli A B, diametro visus æqualis est. Idem radij crescant in altum, erit A Γ E, radius radio B Δ Z, distans æquali rigore, hoc est, sine inclinatione, & quantumcunque crescant, nunquam eorum cacumina contingent, E scilicet & Z.

DE ECLYPSI OMIVM PLANETARVM.

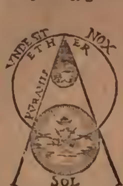

DE LVNA SOLE ET TERRA

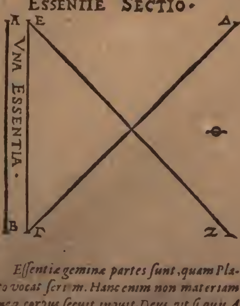

Sin quod illuminat minus, vt H Θ, quod illuminatur maius, vt K A, articuli Γ Δ, diametro manifestum est vmbram orbis K A quæ est K M & A N. in formam quidem effigiarii calathi, cuius species crescet in immensum. Nam cũ sit maior K A, diametrus H Θ diametro, profectò tamen H K M, radius quam Θ A N. in immensum porrecta, latiorem quo plus crescunt, effigiant opacitatem.

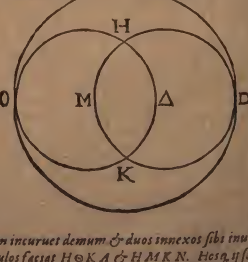
Sed oportet semper maiorem esse illustrantem globum his, quæ illuminantur. Si itaq; lucem aduehens præstabit magnitudine, vt X O, & sit minus, quod illustratur, vt Π P, vtraq; autem globosa in modum coni desinens, nascitur vmbra in acumen radiisq; porrectis X Π, & O P in altum, & contingentibus se inuicem apud notam C. Quod fit ex eo, quia Π P, diametros minor est diametro X O, propterea q; vmbræ species conoides erit. Quia igitur Hipparchus docet magnitudinem solis in DCCCLXXX. partibus, potiorem esse, quàm terram: terram demum XXVII. potiorem esse quàm lunam, multoq; solem altiorem quàm luna sit: apparet vmbram terræ consimilem effici. Quippe radiis solis X Π, & nunc O P angustant se iuxta diametrum terræ, Π P, & dextra læuaq; omnia illuminant. Terra vero obiecta lumini solis circumfluente se lumine, vmbram efficit à diametro sui latitudine in angustiam prouectam, & vsq; ad finem vltimum angustiarum attenuatam. Quam cum inciderit nocturna luna diametro à sole distans, in tenebras conditur porrò cũ non per centrum solis & lunæ transit diametra linea, nullam patitur obscurationem euadens terrenam vmbram. Est autem centrum punctus medius circuli æqualiter vndiq; differens, circumductæ lineæ spaciis. Cumq; in eodem circulo ab vna in alteram partem plures lineæ in transuersum possint duci: nulla vnquam dicitur diametrus, nisi illa sola, quæ circulum æqualiter diuidens recta, per medium centrum transit.

ESSENTIE SECTIO.

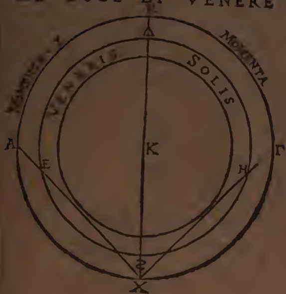
DE VNA ESSENCIA INNECTVNTVR SIBI DVO CIRCVLI.

Essentiæ geminæ partes sunt, quam Plato vocat ser[illegible]m. Hanc enim non materiam neq; corpus secuit, inquit, Deus, vt si quis A Erectam lineam in longo findat, & de segminibus duobus chi faciat Γ Δ E Z.

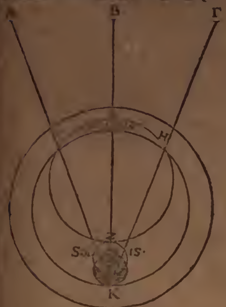
Idipsum incuruet demum & duos innexos sibi inuicem circulos faciat H Θ K A & H M K N. Hosq; ipsos exteriore alio circulo, cuius motus conuerso quidẽ semper & vniformis sit, circũliget, vt est aplanes, qui à dextra mũdi parte oriente, videlicet eodem modo agitur.

De Sole et Venere

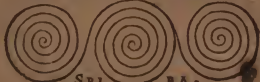
At Solis & Veneris [illegible] ... [illegible]

[illegible] De Sole et Venere

At vero Plato & alii, aliquanto [illegible] solis [illegible] Luciferi globum asserunt, qui limitatur A E Z [illegible] A. quidem [illegible] per E literam, Γ E vero per H. Cum ergo fuerit in E Lucifer, videbitur esse in A & cum in H. putabitur esse in [illegible] cum vero penes [illegible] dubium non est, proximum solis sideris excelsiorem, & cum in Z. proximum terrae humiliorem. Iam illud observandum, quod sive ad orientem, sive ad occidentem Lucifer [illegible] erit diebus fere D L X X X I V. ad id, in quo fuerat remeare pridem, & H Δ E quidem per [illegible] rat diebus C C C C X L V. ut maiorem ambitum, minorem vero depressioremque reliquis diebus C X X X I I I.

De Heliacis gyris.

Cum fixo cardine circini cas[illegible] vel etiam voluntate nostra oppresso aut relaxato circino, describuntur circuli tales, [illegible] circumducta linea non solum perveniat ad exordium, sed deflectens a competenti [illegible] infra vel [illegible] circumducta linea [illegible] arctiores laxioresve circulos faciat, hoc genus circulorum spiram, [illegible] Igitur quia planetas sic aplanes rapit quotidiana vertigine, [illegible] non patiatur [illegible] ex qua progressi fuerant, repraesentari: recte dicuntur in spiram, & [illegible] ob inconstantiam atque inaequabilem circumvectionem, [illegible] in signo [illegible] quae ad praecedentia signa Piscem & Aquarium provehatur. [illegible] erit [illegible] ab Ariete ad sequentia signa Taurum, Geminos & Cancrum [illegible] gyris deficientibus ab exordio & convenienti rigore.

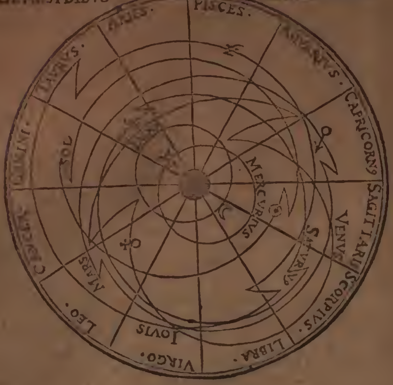
HIC EST ZODIACUS QUEM PLANETAE NUNQUAM
[illegible] CCL XV [illegible]
XII latitudine [illegible]
[illegible]

REGULARE AD INVENIENDUM QUO SIGNO PLANETE SUNT.

Quos quidam gyros Graeci heliacos appellant, a sole, cuius potentiae cedunt planetae. [illegible] quarum altera ostendit planetarum [illegible] gyros per absides: altera, quot partes teneant zodiaci vagantes.

DE ABSYDIBUS PLANETARUM.

DE DISCVRSV PLANETARVM P ZODIACVM.

QVARE MVTENT COLORES CAPVT XV.

Sunt quidem [illegible] que color est, Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero gaudens, Vespero splendens, [a] Mercurio radians, Lunae blandus, Soli cum oritur ardens, postea dies. Sed [illegible] altitudine temporum [illegible] earum [illegible] tra[illegible], in quarum [b] aere Venere [illegible], [illegible] pro[illegible] Sol atq; [illegible] [illegible] meatus. Circulus frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, ventosus in [illegible] orem, Sol atq; [illegible] [illegible], extremaeque orbium [c] [illegible] in obscuritatem.

GLOSSAE IN CAPVT XV. BEDAE PRESBYTERI,

De rerum natura: auctore Bridferto Ramesiensi.

a *Mercurius stella flammiuoma est, sicut dicit, quia eam pauci viderunt.*

b *[illegible] Iouis stella veneris in aere Saturni. dubium est vtrum Iouis an Saturni sit sic & in reliquis planetis sit. Cum enim ascendunt [illegible] superiores circulos, mutant colores: quia cum altiora sui circuli petunt, inferiores partes petunt [illegible] superioris. Hoc [illegible] autem & [illegible] descensu sentiendum est.*

c *Solem dicit facere atram obscuritatem, quia claritate illius reliqua planetae lumine priuantur. Commissuras quoq; absidum, quas [illegible] planetae [illegible], [illegible] circuli eorum conueniunt, vna ex illis obscuratur & quasi vnasi [illegible] videntur. Extremitates orbitates, [illegible] superiores & nouissimas partes circulorum: quia quo altiores sunt, plus obscurantur. Itaque hae tria faciunt atram obscuritatem.*

SCHOLIA IN CAPVT XV. BEDÆ PRESBYTERI,

De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Lucifero gaudens.] *Apud Plinium legitur candens, quomodo & hic legendum opinor.*

Vespero splendens.] *Apud Plinium est Vesperi [illegible].*

[illegible] refulgens.] *Si quidem cum aliquo sensu legitur, apud Plinium autem Postea radians.*

In quarum aerea Venere] *Pro aerea [illegible] legendum aera: nam [illegible] cuiuslibet planetae accipitur, vt Iouis aer, [illegible]*

Sol atque [illegible] commissurae absidum] *Commissurae sunt [illegible] circuli, id est caput & cauda draconis, [illegible] [illegible] in sole eclipsis.*

DE ZODIACO CIRCVLO. CAPVT XVI.

Zodiacus [a] vel [illegible] circulus obliquus, XII. signis constans, per quem errantes stellae [illegible] [illegible], reliqua [illegible] [illegible]. Veneris [illegible] [illegible] eius vagatur, sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] infra [illegible] sol [illegible] [illegible] stella [illegible] [illegible] supra [illegible]

Saturni, [illegible]

GLOSSÆ IN CAP. XVI. BEDAE PRESBYTERI, DE [illegible]

[illegible]

a [illegible]

b [illegible]

c [illegible]

d [illegible]

e [illegible]

DE DVODECIM SIGNIS. CAPVT XVII.

Signa [illegible] annalibus, [illegible] Nam Arietem [illegible] Taurum [illegible] Castorem & Pollucem [illegible] Cancrum [illegible] Leonem [illegible] Virginem [illegible] Octobri & Nouembri [illegible] Capricornum Decembri [illegible] XXX. [illegible] XXX. [illegible] X V. [illegible]

GLOSSÆ IN CAPVT XVII. BEDÆ PRESBYTERI,

De natura rerum [illegible]

a [illegible]

b [illegible]

c [illegible]

d [illegible]

e [illegible]

f [illegible]

g [illegible]

h [illegible]

i [illegible]

k [illegible]

[illegible]

m [illegible]

n [illegible]

DE LACTEO CIRCVLO. CAP. XVIII.

L[illegible]

GLOSSAE IN CAPVT XVIII. BEDAE PRESBYTERI,

De natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a [illegible]

b [illegible]

SCHOLIA IN CAP. XVIII. BEDAE PRESBYTERI,

De natura rerum: [illegible]

[illegible] *Aristoteles* [illegible] *Apud* [illegible] *per mediam Cassiopeiam per dextra* [illegible] *& utrumque,* [illegible] *per dextram Orionis, per* [illegible] *deinde per mediam* [illegible] *atque arcum Sagittarij, per aquilam & telum* [illegible] *per cygnum & Cephei caput* [illegible] *unde* [illegible] *egressus.*

DE CVRSV ET MAGNITVDINE SOLIS CAP. XIX.

Solem igne[m] [a] dicunt [b] aqua nutriri, multoque hunc terra [c] ampliorem, lunam vero terra esse [illegible] magnitudinis apparet. Quod enim nobis quasi cubitalis videtur, nimia [illegible] oriens Indis, & [illegible] Britannis apparet occidens: qui dum natura sit igneus, motu [illegible] Hic [d] cursu var[illegible] dies & menses, tempora dividit & annos, aeris [e] temperiem accedendo vel recedendo [illegible] ratione dispensat: ne si semper in iisdem moraretur locis, alia [f] calor, alia frigus absumeret.

GLOSSAE IN CAP. XIX. BEDAE PRESBYTERI, DE

natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a *Dicunt Poetae solem diurno cursu [illegible] in Oceano mare mergi, ibique tota nocte morari, donec mane quasi reparatus & [illegible] appareat. Post pluuias etiam splendidius lumen emittere videtur.*

b *Propterea* [illegible] *sub aequinoctiali circulo est positus naturaliter, ut solem semper in aequinoctiali circulo, aut proxime* [illegible] *currentem,* [illegible] *enutriret & pasceret, nimiumque feruorem compesceret gelida aquarum natura.*

c *Corpus solis triplo quantitatem lunae superare dicunt, lunam vero maiorem terra:* [illegible] *a quibusdam quaeritur, quare terra* [illegible] *lunam si triplo maior est, cum umbram ipsius incidit, vel etiam ad deuexiores partes illius descendit. Quod illa ratione* [illegible] *quia affirmatur umbram triplo maiorem esse suo corpore.*

d *Dicunt etiam solem per se moueri non cum mundo vergi. Si enim sol in caelo fixus maneret sicut stella, omnes dies & noctes aequa-* [illegible]

e *Cum enim sol ad cancrum ab aequinoctiali parte conscendit, aestatem praestat hominibus* [illegible] *plagam: cum autem ab eodem cancro in aequinoctialem libram descendit, autumnus* [illegible] *habetur, propterea quia calore demoto torpor inuadit. Rursus cum a capricorno hyemali in aequinoctialem* [illegible] *arridet, apparens hinc denuo in cancro aestas torrida renouatur.*

f *Verbi gratia* [illegible] *semper esset sol in austro, terra eius calore exureretur &* [illegible] *rigore* [illegible] *Propterea enim Deus* [illegible] *instituit, & loca & tempora, ne dum semper in iisdem moraretur locis,* [illegible]

DE NATVRA ET SITV LVNAE. CAP. XX.

Lunam [illegible] refecere dicunt, sed [a] a sole illustratam, [illegible] parte [illegible] vel ab eadem [illegible] nobis [illegible] partem [illegible] Nouissimam vero primam [illegible]

[illegible] noua fuerit visa, in matutino ortu [illegible]. [illegible] tres [illegible] [illegible] videtur.

GLOSSÆ IN CAPVT XX. BEDÆ PRESBYTERI

[illegible]

a Luna, [illegible] [illegible]

b [illegible]

c [illegible] [illegible] duodecim [illegible] & dimitte decem [illegible] [illegible] quatuor [illegible] quod est [illegible] [illegible] vnum momentum, & [illegible] [illegible] augetur luna quotidie vel minuit [illegible] à plenilunio [illegible] ad liquidum & ad purum expressum est, propter [illegible] quatuor [illegible]. [illegible] vero vult [illegible] [illegible] triginta duo momenta, & triginta [illegible] est duabus partibus vnius momenti. Hæc autem differentia inuenitur in tertia vnius momenti parte. Quatuor [illegible] & semunciam in tertia parte vnius momenti. Nos in argumento quatuor punctos habemus propter facilitatem [illegible] ista ratio est ad purum & liquidum comprehensa.

d Tredecim partes quotidie transit in zodiaco, sed antequam extra tredecim partes perueniat, non videtur [illegible] [illegible] Tunc non videtur luna, quando vicina est soli, intra tredecim partes, hoc est, intra illud spacium quod agit sol [illegible] in decimam quintam partem fuerit emensa, videri incipit [illegible]. Nam quod dicit intra tredecim partes solis semper occultam esse, potest semper intelligi, vt luna noua nunquam apparere [illegible], antequam tredecim partes vel à sole recedat, vel etiam ex alio latere nascitura soli appropinquet. Intra tredecim ergo partes solis, dum luna morata fuerit noua, [illegible] [illegible] mox autem vt longius à sole recesserit, teres apparebit. Vel sic potest intelligi, intra tredecim partes [illegible] est in omni die tredecim partes luna transcurrit. In viginti enim & quatuor horis luna tredecim partes [illegible] peragit. [illegible] quotidie elongatam, vsque ad plenilunium per tredecim partes, vel ad solem recedat latere appropinquando, [illegible] numerum [illegible].

e [illegible], vt triginta vel viginti nouem apparens in oriente primo initio diei, & peragens cursum suum, [illegible] tardius [illegible] appropinquans ascendatur ab eo medio [illegible] quacunque hora diei, & ipso die vespere appareat in occidente.

ARGVMENTVM DE CVRSV LVNAE PER SIGNA.
CAPVT XXI.

LVnaᵃ zodiacum ᵇ tredecies in duodecim [illegible] conficit mensibus, ᶜ duobus scilicet diebus & sex horis, & [illegible], id est, [illegible] horæ, per singula signa decurrens. Si ergo vis scire, [illegible] signo luna versatur, sume [illegible], quam [illegible], [illegible] XII. multiplica per IV. fiunt XLVIII. Partire per nouem, ᵈ [illegible] quini, quadragies quinquies. [illegible] [illegible] haud dubie in eodem, [illegible] est sidere semper accendatur, [illegible] duodecim [illegible] signum remanserit, sex horas signi sequentis noueris [illegible] tria, decem & octo [illegible], diem integrum: si octo, octies senas horas, id est, duos [illegible] per [illegible] semper signa ᶠ binas subtrahere memento. Operosum est enim [illegible] diuidere per vncias. Vnde in præsenti, [illegible] ad nonas [illegible] XVIII. sed XVI. [illegible] duodecima luna complebit. Et hæc quidem luna in prima [illegible] parte [illegible], prompta est computatio: sin autem aliàs, quod primo signo luna accensa vel [illegible] [illegible] partis, [illegible] detrahere vel adijcere recorderis, [illegible] horis in luna pro [illegible] computabis.

GLOSSAE IN CAP. XXI. BEDAE PRESBYTERI.

[illegible] Ramusensi.

a [illegible]

b [illegible]

quatuor horæ. Hoc enim superest tantum de sua ætate, antequam fiat impleta, & antequam inchoauerit alterum cursum signorum a capite. Talis quidem modo peragit quasi xiij. signa in vnoquoq; cursu suo.

c Multiplica illos duos dies duodecies, & reddunt 24. dies. Multiplica sex præfatas horas duodecies similiter, & fiunt lxxij. horæ. Diuide per xxiiij. & fiunt ter xx iiij. & reddunt iij dies. Supersunt in singulis signis adhuc bisse vnius horæ. Duodecim igitur bisses octo faciunt horas. Collige in vnum, & fiunt viginti septem dies. & octo horæ. In quibus viginti septem diebus & octo horis conficit luna totum illud signum, quo cœpit & quo desinit, antequam inchoauerit cursum suum secundum. Hoc modo perlustrat xiij. signa per vnumquemq; cursum suum. & sic potest intelligi, quod tredecies in anno suo, id est, in cccliiij diebus peragit xij signa.

d Quinquies ix quadrans quinquies, id est, quadraginta quinque, & restant adhuc de XLVIII quadrantibus tres indiuisi post quadraginta quinque, qui faciunt horas octodecim: quia vnusquisq; de istis quadrantibus sex horas habet in se. Et si diligenter per hanc computationem ad vnumquemq; numerum id est, ad vnumquemq; quadrantem sex horas multiplicaueris, inuenies in vnoquoq; numero nouennali, id est, in nouem quadrantibus liiij. horas, quæ reddunt duos dies, & sex horas. Ideo per tot dies & horas, & bisse vnius horæ, currit luna vnum signum: quia quod sol agit diebus quinque, hoc facit luna in VIII i horis. Quod ita probatur. Sexies quini xxx sexta eius pars quinque sunt. Hoc ad solem pertinet, xxx. diebus vnumquodq; signum perlustrat. E contra luna duobus diebus & sex horis perficit vnumquodq; signum, quæ faciunt horas liiij. Tres remanserunt post quadraginta quinque, & ad vnumquemq; sex horæ multiplicantur, sicut supra dictum est.

e Bene vsque ad terna signa dicit, quia bisse, quæ supersunt in luna, non complent duas horas, nisi in tribus signis, quater si ponas octo vncias faciunt duas horas: quia vnaquæq; hora habet xij. vncias.

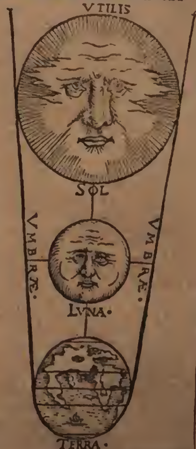
f Ideo auferre præcipit per terna signa binas horas, quia vbi signa per nouenos quadrantes comprehendit, non computauit bisses eorundem signorum qui faciunt duas horas in tribus signis: & licet non computauerimus, bisses perfecit. Propterea secundum computationem nostram tot signa habet percursa, id est, in quoto signo sit luna elongata à sole, ex quo fuit accensa. Verbi gratia: Si fuerit luna accensa in tertia vel quarta parte arietis, & est elongata à sole tribus signis, ex quarto signo accipies tres partes, vel quatuor & supplebis totum arietem. Vnde dicit: Quot partes dempseris, tot adijcere recorderis. Si verò in xx parte, vel in alia qualibet post medietatem signi fuerit accensa, non computabis illud signum, in quo fuit accensa, sed secundum ab illo. Et cum perueneris ad illud signum, vbi luna est, tot partes retrahe ab eo signo, quot retinuit luna: ex eo signo, vbi fuit accensa, si tamen post medietatem fuit accensa: & propterea illud signum non computabis totum, vbi est luna.

DE ECLYPSI SOLIS ET LVNÆ.
CAPVT XXII.

SOlem interuentu lunæ, lunamque terræ obiectu nobis perhibent occultari: sed solis defectum non nisi nouissima, primaue fieri luna, quod vocant [a] coitum: lunæ autem non nisi plena. Non posse autem totum solem adimi terris intercedente luna, si terra [b] maior esset quàm luna. Omnibus autem annis fieri vtriusque syderis defectus, statis diebus horisque sub terra: nec tamen cum superne fiant vbique cerni, aliquando propter nubila, sæpius globo terræ obstante conuexitatibus mundi: & lunæ defectum aliquando quinto mense à [c] priori, solis vero septimo fieri. Eundem bis in [d] triginta diebus super terras occultari, sed ab alijs hoc cerni: quondam in quindecim diebus vtrunq; sidus defecisse, semel iam mira ratione lunam in occasu defecisse, vtroque super terrás conspicuo sidere. Sed ne [e] singulis mensibus eclypsis fieret, [f] latitudo signiferi lunam superius inferiusve transmittit.

GLOSSAE IN CAPVT XXII. BEDAE PRESBYTERI,
De rerum natura: auctore Brideserto Ramesiensi.

DE ECLYPSI SOLIS FIGVRA VTILIS

a Quando in media signiferi linea, per quam sol semper currit, corpus lunæ positum fuerit, inter solem & terram, tunc lumen solis aufertur à terris. Non enim potest per corpus lunæ venire ad eos qui tunc sub luna sunt: & hoc est solis eclypsis. Sin autem illam lineam mediam aut hinc aut inde transitum fecerit, lumen à sole accipiens, defectum solis non facit. Non enim inter solem & terram posita tunc sed ex lateris solis esse manifestum est. Deficere sol abusiue dicitur, quia nullum detrimentum patitur: luna autem verisimili ratione desitit, quia aufertur ab ea per omnia lumen, non tamen nisi cum plena fuerit.

b Sed luna maior est quàm terra, ideo potest abscondere lumen solis, vt non videatur à terra. Martianus lunam terram esse maiorem, certissimis approbat argumentis. Luna namq; deficiente in australibus mundi partibus, id est, in Aegypto, in Æthiopia, vmbra eius non amplius quam quatuor obscurat climata, id est, primum de Meroes, secundum Diasennes, tertium Dialexandrias, quartum Diarrbodu. Sed Ptolemæus regis geometra decimamoctauam partem totius terreni ambitus, in his quatuor climatibus contineri confirmant. Sed quia illa vmbra minor fit lunari corpore sub triplo, luna enim vmbram suam triplo superat, vt nouenarium ternarium sequitur: vt quia lunaris vmbra decimam octauam partem totius terræ tenuit, ipsa luna cuius vmbra est, sextam tenere eiusdem terræ necesse sit. Terra igitur sexies maior est ipsa luna. Vmbram autem lunæ terram decies octies superare manifestum est. Hinc est. quod vmbra lunæ decimaoctaua pars sit totius terræ, ipsa vero luna sexta terræ pars est.

c A priori id est a Martio: vel ab illo, in quo fuerit defectus prius.

d Non est hoc mirum. Defecit enim sol in nouilunio, id est, prima luna, & luna in plenilunio. Potest ergo defectus vtriusq; inter quindecim dies euenire.

e Latitudo signiferi circuli duodecim partes, id est, duodecim vias habet, quas luna singulis mensibus perlustrat. Quantum enim spacium graditur sol per duodecim dies in longitudine signiferi, tantum spacium habet latitudo eiusdem signiferi. Luna enim nō potest pati defectum, nisi in ea linea fuerit superius, in qua sol inferius. Vnde fit, vt diuersæ lineæ latitudinis signiferi circuli per quas luna egreditur, succurrant ei, ne patiatur defectum, etiam & diuersa altitudo absidum succurrit ei in hoc: aliquando enim procul a terris est, aliquando prope. Et quando prope, si in vna linea fuerint, tunc patitur defectum. & quando in illis signis fit, quæ altius nobis super terram, id est, quæ sunt altius super terram, non patitur defectum. Quando verò in illis, quæ sunt nobis propè terra, id est, quæ sunt nobis australia, tunc patitur.

f Si enim luna mediam signiferi lineam teneret sicut sol, in omni plenilunio eclypsin pati necesse esset. Potest enim superius vel inferius sole iter suum agere, ac per hoc latitudine signiferi liberatur, ne defectum patiatur.

SCHOLIA IN CAP. XXII. BEDÆ PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Solem interuentu lunæ.] *Quæ faciunt ad exactiorem huius capitis explicationem, suprà exposita sunt in veteri Commentario*

VBI NON SIT ET QVARE. CAP. XXIII.

Defectus solis & lunæ vespertinos orientis incolæ non sentiunt, nec matutinas ad occasum habitantes, obstante globo terrarum. Neque enim nox aut dies, quamuis eadem toto orbe simul est, oppositu globi noctem aut ambitu diem adferente. Tempore enim Alexandri Magni luna defecit in Arabia hora noctis secunda, eademque in Sicilia exoriens. Et solis defectum, qui fuit Ipsanio & Fonteio CONSS. prid. Cal. Maij, Campania hora diei inter septimam & octauam, Armenia inter decimam & vndecimam sensit.

GLOSSÆ IN CAP. XXIII. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: incerti auctoris.

Defectus solis ac lunæ vespertinos, orientis incolæ non sentiunt.] *Defectus solis, qui fit apud nos vespertino tempore, orientis incolæ, id est, orientales non sentiunt, sed propter globum terræ. Iam enim tunc illis fit nox. Nec sentiunt matutinos, scilicet defectus orientis, ad occasum habitantes sicuti nos: quia tunc nox fit nobis adhuc Obstante, id est, obsistente. Quamuis eadem, id est, quamuis vna eademq; fit dies vel nox. Simul est, id est, neq; pariter fit. Opposita, id est, oppositione globi, id est, terræ. Toto orbe in noctem, scil. illis Aut ambitu, scil. solis, id est, circuitu. Diem, scilicet nobis afferente, id est, adducente. Eadem scilicet luna deficit in Sicilia. Exoriens, id est, dum oritetur initio noctis: quia quando illis secunda hora noctis aduenit, istis prima erit. Illi enim antè noctem habent quàm isti. quia viciniores sunt orientali plagæ. Qui, scilicet defectus fuit consulibus scilicet regnantibus. Campania scilicet sensit, id est, Italia. Armenia, scilicet sensit in oriente: quia quando vesperascit in Indiæ partibus, media dies est in Campania.*

SCHOLIA IN CAP. XXIII. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Obstante globo terrarum.] *Esto cœli ambitus maximus a b c d, horizon habitantium orientalem plagam: a b d, cœlum eorum conspectum, inconspectum verò a c d & d quidem oriens b meridies, a occasus: alius vero horizon (eorum qui occasum versus partibus XC, hoc est, quadrante mundi à superiore horizonte remoti), b c & cœlum conspectum b a c, inferius autem cœlum seu non conspectum b d c, & b quidem oriens, a meridies, c vero occidens. Igitur eclypsis lunæ aut solis habitantibus orientem, fiat in exortu, hoc est, in d, manifestum est eam non posse videri ab his, quorum horizon est b c & b a c, cœlum conspectum. Cum autem eclypsis fit iuxta b, hoc est, in meridie, his scilicet, qui habitant versus orientem, cernitur eclypsis eadem his, qui alterum horizontem habent in exortu, b enim in hoc horizonte erat exortus. Dum autem eclypsis videtur in puncto a, qui horizontem habent à d, vident eam in occasu, quorum verò horizon est b c, his est in meridie, quare quæ eclypsis fit orientalibus gentibus in meridie & hora sexta, ea fit occidentalibus in occasu & hora duodecima. distant enim quadrante mundi hi horizontes, hoc est, senis horis, totus namq; mundus viginti quatuor horarum spacia continet. Horum facilis erit intellectus si legantur, quæ copiosius dicemus libro vltimo de meridianis & longitudine cœli.*

Neque enim nox aut dies quamuis eadem.] *Nox quæ est vmbra terræ, semper fit aduerso sole, quemadmodum igitur sol mundum ambit ab exortu versus occasum, sic nox ab occasu paulatim discedens, subterraneo meatu versus exortum sequitur, quemadmodum plenius docebitur de positione & figura terræ.*

Et solis defectum, qui fuit Ipsanio & Fonteio CONS.] *Apud Plinium legitur nō Ipsanio, sed Vipsanio: suspicor lectionem apud Bedam esse deprauatam. Fuit autem pridie Calendas Maij, non tertio, vt apud Bedam legitur.*

DE COMETIS. CAPVT XXIV.

Cometæ sunt stellæ flammis crinitæ, repentè nascentes, regni mutationem, aut pestilentiam, aut bella, aut ventos, æstusve portendentes. Quarum aliæ mouentur errantium modo, aliæ immobiles hærent. Omnes fermè sub ipso septentrione, aliqua eius parte non certa, sed maximè in candida, quæ lactei circuli nomen accepit. Breuissimum quo cernerentur spacium septem dierum annotatum est, longissimum LXXX. Sparguntur interdum & errantibus stellis cæterisq; crines, sed cometes nunquam in occasura parte cœli est.

SCHOLIA IN CAP. XXIV. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Cometæ sunt stellæ flammis crinitæ.] *κομήτης ἀπὸ τῆς κόμης dicitur, hoc est, à coma cometa dicitur, significat enim coma latinè crinem seu cæsariem. Physicorum quidam putant fieri fortuito igne & repentino incendio aeris, qui est supra nubes in confinio atheris. etenim ille feruidus est à cœli superioris motu, quo etiam in occasum rapitur. alij putant esse sidera in cœlo perpetua, sed non videri nisi in isto spacio à sole relicta, quemadmodum & Mercurio accidit & Veneri.*

Regni mutationem aut pestilentiam, aut bella, aut ventos portendentes.] *Corporum affectiones animorum motus sæpè efficiunt, itaq; fit, vt qualitatibus corporum ex rerum cœlestium & aeris influxu permotis, voluntas & sententia hominum in diuersa consilia agantur, vt cholera excitata (quod Marti tribuunt & Cometis: sunt enim huius factionis) homines ira & furore exagitentur. Naturale est igitur, vt alijs influentijs alia homines affectent, velint, agant: cometæ autem, qui proxime terras feruntur, validissime corporibus influunt: nam cum siccitates efficiant haustu humoribus, naturaliter quorum sunt prognostica, etiam causa haberi possunt. Siccitates verò sequitur & sterilitas & terræmotus, & pestilentiæ lues, & inundationes & tempestates aeris, cæteraque huiusmodi.*

Quarum aliæ mouentur errantium modo, aliæ immobiles hærent.] *Sparguntur caudæ aliquando stellis aut fixis, aut errantibus, quemadmodum Aristoteles memoriæ prodidit sua ætate euenisse in stella, quæ est in femore canis maioris: alia sunt libera incendia in vago aere, quorum motus est tardior quàm mundi propter aerem, qui supra nubes leniter insequitur motum cœli: huiusmodi omnes sunt infra cœlum, altiore tamen loco, quàm sunt venti, imbres aut pluuiæ.*

Sub ipso septentrione.] *Ratio sumitur à loci eius qualitate, istic enim sol, à quo hæc regio remota est, horum ignium materiam dissoluit neq; dissipat.*

Sed comites nunquam in occasura cœli parte.] *Occasuram partem opinor intelligi posse occasum æquinoctialem: hic namque medius est sub solis itinere, vbi rarum cometas videre est. Vide Aristotelem libro primo τῶν μετεωρῶν. Operæpretium est, isto loco annotare plura esse eorum genera. quorum discrimina sumuntur à figuris & magnitudine. Cometa ipse generaliter quidem sumitur, interim tamen specialiter, vt apud Aristotelem, pro eo, cuius crines quoquo versum sparguntur rotunda specie. Pogoniæ alia dicuntur, quibus ex inferiore parte in speciem barbæ iuba prominet: πώγων enim barba est. Aliæ ἀκοντίαι in iaculi similitudinem forma tenuiore, sed longiore diriguntur à Græco ἀκόντιον, quod iaculum significat, & telum missile minus hasta. Aliæ breuiores sunt, & ad similitudinem ensis fastigiato mucrone: hos Græci ξιφίας, ξίφος enim est ensis. Sunt enim hæ omnium pallidissimæ, & quodam gladij nitore sine vllis radijs. Est etiam, quem δισκεῖα Græci vocant colore argenteo, à disco quod notum est: alij pithetes dicuntur figura doliorum. πίθος enim dolium significat, in his cauitas quædam apparet, quod exterior ora candida sensim in fumidam lucem euanescat. Est etiam vbi coma ad figuram cornu reflexum sit, hos Græci vocant κερατίας, à κέρας, quod cornu significat. Sunt etiam, quæ ab animalibus figuram & nomina recipiunt, vt Hippeus, ab equo, qui hippos dicitur: hic habet equinas iubas in orbem supra se reflexas. Tragi vel hirci etiam quidam dicuntur, specie villorum, & iuba quadam circundati. Fit etiam auctore Plinio cometes candidus argenteo crine, ita refulgens, vt vix contueri liceat, specieq; humana Dei effigiem in se ostendens.*

DE AERE. CAPVT XXV.

AER est omne, quod inani simile vitalem hunc spiritum fundit, infra lunam, volatus auium nubiumque, & tempestatum capax. Vbi etiam potestates[a] aereæ superna sede deturbatæ, cum tormento diem iudicij durius tunc damnando præstolantur. Ex quo hominibus apparentes, aerea sibi corpora meritis similia sumunt. Nam supra lunam, quæ aeris ætherisque confinio currit, omnia pura ac diurnæ lucis sunt plena, cuius vicinia tangere fertur Olympus. A nobis autem per noctem cernuntur sidera, vt reliqua lumina è tenebris. Superior verò & serenus aer cœlo, inferior autem, qui exhalationibus humidis corporascit, terræ deputatur: vbi sunt ignis, grando, nix, glacies, & spiritus tempestatum, quæ Dominum laudare de terra iubentur. Sed & ipse aliquando cœlum vocatur: vnde & Petrus ait, cœlos in diluuio perijsse, cum aer turbulentus esset conuersus in vndas. Et cœli cœlorum dicuntur siderei cœli istorum aereorum tanquam superiores inferiorum. *Aer pro cœlo.*

GLOSSÆ IN CAP. XXV. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a *Cum ergo cœlum dicitur, etiam ipse aer, vbi venti & nubes, & procellæ, & turbines fiunt: nemo existimet haberi ibi dæmonia mala, vbi solem & lunam, & stellas Deus ordinauit. Non enim arbitrari debemus in sidereo statuto cœlo habitare diabolum cum suis angelis, vnde eos cecidisse credimus.*

SCHOLIA IN CAP. XXV. BEDÆ PRESBYTERI,
De natura rerum: authore Ioanne Nouiomago.

Aer est omne, quod inani simile vitalem hunc spiritum fundit.] *Docent physici statim sub cœlo non esse aerem, sed ignem: aeris enim regio supra nubes desinit. Ostendunt namq; ignes nocturni, quorum alij è cœlo in terram excutiuntur, alij in directum feruntur ocyssimè instar auium volatus, mundi huius inferioris supremam partem, quæ lunam attingit totam esse incensam, tum quod calida suprema quæque petunt: deinde quod vniuersum illud à nubibus vsq; ad ætheris confinium, vnà cum mundo celerrime ad occasum rapiatur. Etenim motus dissoluens materiam, incendium facit: quod itaq; est sub luna, volunt esse aerem supra naturam suam calefacta ex motione ætheris. Verùm hic aer neque flamma est, neq; vlla materia, quæ lucem præbere potest, vt pruna aut huiusmodi aliquid. Flamma enim fit, dum ignis materiam nactus est, in quam caloris vim exerceat: sed inane quiddam feruidum veluti in hypocaustis. fornacibus, reliquisque caldariis, quibus ignis subijcitur: in quibus quidem flamma nulla, verùm talis feruor, vt si stuppa aut similis puluis in eum locum forte incidat, statim inflammetur. Itaq; interuallum hoc vsque ad lunam non vno corpore seu elemento Deus impleuit, vt elementorum inter se esset rectus ordo, atque conueniens proportio.*

Nam supra lunam omnia pura ac diurnæ lucis sunt plena.] *Suprà ostensum est vmbram terræ, quæ vocatur nox, non altius quàm luna est, peruenire: forma enim eius vmbræ pyramidis similis est, cuius conus seu vertex intra cœlum desinit: adeo sol omnia largissimo lumine collustrat, neque in cœlo vlla nox aut obscuritas, sed tantum apud mortales, vt nostræ nos mortalitatis memores reddat.*

Cuius vicinia tangere fertur Olympus.] *Nota sunt. quæ de Olympo traduntur fabulis similiora. Est autem mons, cuius hoc loco mentio fit, in Macedonia iuxta Larissam, alius non pari celebritate est in Phrygia, dicitur autem ὄλυμπος, vt Græci quasi ὅλος λαμπής, idest, totus lucidus. Est huius loci, quod à Græcis poetis apponatur ei ἀνύχιος, quod nocte scilicet caret. sole enim iamdudum sub horizonte merso, in vertice adhuc dies est vsque ad secundam noctis vigiliam, ac matutino tempore patribus horis, prælucet vicinis campestribus.*

A nobis autem per noctem.] *Quemadmodum fieri potest, vt claro die ex profundis tenebris seu puteis, cæterisque similis altitudinis cauernis sidera cernantur in lumine, circumfusis videlicet tenebris hebetato: pari modo nocte in cœlo intuemur stellas in regione quidem lucis, sed tenebris circumfusi, quod si supra lunæ globum consisteremus, præ solis lumine nulla in cœlo infra, aut supra stella cerneretur.*

DE VENTIS. CAPVT XXVI.

Ventus[a] est aer commotus & agitatus, sicut flabello breui potest approbari, nec aliud intelligitur quàm flatus aeris: qui, vt Clemens ait, ex quibusdam montibus excelsis, velut compressus & coangustatus, ordinatione Dei cogitur & exprimitur in ventos, ad excitandos fluctus, æstusque temperandos. Pro diuersis autem partibus cœli nomina diuersa sortitur.

GLOSSAE IN CAP. XXVI. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a *Sicut nihil aliud est vnda, nisi commotio maris: sic non aliud est ventus, nisi aer commotus.*

GLOSSAE IN CAPVT XXVI. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: incerti auctoris.

Ventus est aer commotus & agitatus, sicut flabello breui potest approbari.] *Quidam autem aiunt ventos esse, eo quòd ex aquis aer, ex aere venti nascuntur. Clemens autem auctor dicit, eo quòd montes excelsi certis quibusdam in locis habeantur, & ex his velut compressus & coangustatus aer, ordinatione Dei cogatur & exprimatur in ventos: quorum spiramine & fructus germen concipiat, æstiuusq; ardor temperiem sumat, cum pleiades igniti solis ardoribus incanduerint. Venti autem interdum angelorum intelliguntur spiritus, qui à secretis Dei ad salutem humani generis per vniuersum mittuntur mundum. Item nonnunquam venti incentores spiritus poni solent pro eo quòd malæ suggestionis flatu ad terrena desideria iniquorum corda succendunt: secundum quod scriptum est, Tollet eum vrens ventus.*

SCHOLIA IN CAP. XXVI. BEDÆ PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Ventus est aer commotus & agitatus, sicut flabello breui potest approbari.] *Ventorum generationem tradit ex opinione Stoicorum. Putant enim Stoici, aerem, nubes, ventos, imbres, materia atque subiecto esse eadem, sed differre tantum pro diuersis naturæ effectionibus. Motum enim aerem & veluti percussum aut concussum esse ventos. eundem constantem sine motione crassescere, atque imbres efficere: cæterum istud vt frigidum commentum, Aristoteles reprehendit. Reddenda namque erat ratio, qua natura vis aerem hoc pacto vndelibet impellat: ipsæne partes veluti oriens aut septentrio, hoc modo aerem trudunt, & si sic fit, cur per interualla flatus excitentur, & non potius sint perpetui. Sunt alij putantes hos spiritus esse quasi terræ anhelitum: quemadmodum antra & caua terrarum, sine flatu non sunt. Ad eandem sententiam inferri potest commentum Poetæ in primo Aeneidos in descriptione ventorum. sic enim habet:*

---- Conuersa cuspide montem,
Impulit in latus, illi velut agmine facto,
Qua data porta ruunt, ac terras turbine perflant.

Pro diuersis autem partibus cœli, nomina diuersa sortitur.] *Ordo & nomina ventorum ex diuersis partibus horizontis sumuntur. sunt enim notæ præcipuè 4. & in summa 12. quas scriptores cõmuni consensu acceperunt: qui enim plures faciunt quàm 12. nauticam magis sequuntur, quàm physicen, quamque apud veteres, ne plures quidem quam quatuor positos scimus: sed vt tota hæc res clarè deprehendatur, descriptionibus agemus. Sit itaq; horizon circulus, qui mundi partem conspectam ab inconspecta diuidit, quem cernimus sub aperto cœlo rotundo ambitu super terram. Sit in hoc circulo nota, vnde sol die æquinoctiali exoritur A: hinc ducatur linea in aduersam partem, cuius terminus est B, occasus æquinoctialis: per hanc ducatur linea à dextris ad sinistram sitque dextra pars H, meridiem ostendens, sinistra G septentrionem, ex his duobus limitibus inuicem sese secantibus, in centro ad angulos normales, statim 4. loca emergunt in horizonte præcipua: deinde ducatur alia linea sinistrorsum ab F versus C, quorum F ostendit exortum solstitialem. Post orientis enim notam sol æstate oritur versus septentrionem, C autem occasum hybernum, hunc limitem secet alius ab D versus E, quorum D orientem hybernum, E verò occidentem ex aduerso ostendit æstiuum. fiunt itaque ex quatuor his limitibus octo notæ. fit insuper alia nota media inter septentrionem & exortum, hoc est, circuli arctici contactu K: ab hac per centrum circuli agatur linea in contrarium, sitq; terminus M, hic eodem interuallo distabit à meridie versus exortum, quo prior ab oriente æquinoctiali versus septentrionem: alia deinde linea medio loco inter septentrionem & occasum æstiuum à puncto I in contrarium signum N. Manifestum est igitur ex tribus exortibus, & totidem occasibus fieri sex notas, quas signant tres demetientes seu diametri, tum à meridie septimam ab septentrione octauam, quam ostendit quarta diameter: tum à binis contactibus angustioris lineæ iuxta G, & alterius iuxta H adijci reliquos quatuor, vt in summa sint duodecim notæ in horizonte ex solis determinatione partium, & ex contactu arctici & antarctici cum horizõte, quemadmodum adiectum schema demonstrat.*

Quinque sunt in hoc circulo lineæ parallelæ, id est, æquidistantes I K, arcticum signi- fi- cat: sequens exortum hybernum & æstiuum: tertius exortum & occasum verum, hoc est, æquinoctialem: quartus occasum hybernum & æstiuum: quintus antarcticum: sextus nulli parallelus est: secat enim antedictas lineas. Quomodo igitur in horizontis designatione ex parallelorum terminis fiant diametri, ex quibus venti sibi mutuo contrarij flant, superius ex descriptione apparet.

ORDO

ORDO VENTORVM. CAP. XXVII.

VEntorum quatuor cardinales sunt, quorum primus septentrio, qui & Aparctias dicitur, flat rectus ab axe, faciens frigora & nubes: hinc dexter Circius, qui & Thrascias, faciens niues & grandines: à sinistris aquilo, qui & boreas, nubes constringens. Secundus cardinalis Subsolanus, qui Apeliotes, ab ortu intonans solis, temperatus: cuius à dextris Vulturnus, qui & Cæcias, cuncta desiccans: à sinistris Eurus, nubes generans. Tertius cardinalis Auster, qui & Notus, humidus, calidus, atque fulmineus: huic à dextris Euroauster, calidus: à sinistris Euronotus, temperatus, calidus. Venti australes, quia ex [a] humili flant, maiores in mari tempestates faciunt, quàm septentrionales. Ideoque post austros sunt noxij præcipuè terræ motus. Quartus cardinalis Zephyrus, qui & Fauonius, hyemem resoluens, flores producens: cui dexter Africus, qui & Libs, tempestuosus, tonitrua generans, & fulmina: à sinistris Corus, qui & Argestes, in Oriente nubila, in India faciens serena. Sunt etiam alij [b] quidam peculiares quibusque gentibus venti, non vltra certum procedentes terminum, vt Atheniensibus Scyron, paulum ab Argeste deflexus. Narbonensibus Circius, qui nec ad Viennam quidem eiusdem prouinciæ peruenit vrbem. Duo sunt autem extra hos, vtique spiritus magis quàm venti, aura & altanus. Aura enim est lenis motus aeris in terra: altanus in pelago.

GLOSSAE IN CAP. XXVII. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: authore Brideferto Ramesiensi.

a *Flant enim ex humili, id est, ex ima parte mundi, quàm septentrionales, qui ex alto spirant.*

b *Feruntur hi venti de voraginibus montium emergi.*

SCHOLIA IN CAP. XXVII. BEDÆ PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Ventorum quatuor cardinales sunt.] *Cardinales dicuntur, quo ex quatuor mũdi præcipuis partibus, quas designant duo limites secantes finitorem in quatuor quadrantes, cum his quatuor reliqui omnes sic agunt, vt eius factiones esse dicantur: quos enim dextra sinistraque habet septentrio, septentrionales dicuntur, quemadmodum in reliquis fit: quin & vernacula lingua quatuor duntaxat simplicibus vtimur ventorum nominibus. medios enim ab extremorum compositione efferimus, veteres quoque non plures fecerunt. Vide Strabonem primo libro Cosmographiæ. Quomodo autem per horizontem collocentur, & à quibus partibus emergant, tum quos vicinos & contrarios habent ex antegresso schemate manifestum est. Quod quidem sic disponetur, vt eius exortus exortui in mundo respondeat, quo posito facile erit deprehendere quolibet momento, quis sit ventus.*

Hinc à dextris Euroauster.] *Euroauster & Euronotus synonyma sunt. νότος enim austrum significat. Improprie itaque Beda accipit Euronotum pro Phœnicia, sic enim Græci hunc vocãt, quem à sinistris auster. Græcia namque ex ea mundi parte flat, in qua Phœnicia est, id est, Iudæa: dextrum autem & sinistrum accipienda sunt, si pectore sis auersus ab eo vento, cui aliquis dicitur esse dexter aut sinister.*

A sinistris Corus, qui & Argestis in oriente nubila.] *Suspicor hunc locum esse deprauatum. India enim est in exortu. Vide igitur legendum ne sit, loco orientis occidens. Aristoteles namque auctor est, ventum esse nubiferum ac pluuium: quod haud dubie de occidentalibus intelligendum est si spectemus Indiæ situm.*

Narbonensibus Circius.] *Vide præter Plinium Gellium etiam libro 2. capite 12. Marcus Cato hunc ventum non Circium appellat in libro Originum, sed Certium.*

Altanus in pelago.] *Vitruuius libro primo de Architectura, altanum vocat eum, qui proxime meridiem paulum inclinans, ad occasum, hoc est, medio loco in austrum & libanotum. nam ventos facit vigintiquatuor, vt aut vt opinor secus.*

DE TONITRVO. CAP. XXVIII.

TOnitrua dicunt ex fragore nubium generari, cum spiritus ventorum earum sinu concepti, sese ibidem versando pererrantes, & virtutis suæ mobilitate in quamlibet partem violenter erumpentes, magno concrepant murmure, instar exilientium de stabulis quadrigarum, vel vesicæ: quæ licet parua, magnum tamen sonitum displosa emittit.

SCHOLIA IN CAP. XXVIII. BEDÆ PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Tonitrua dicunt ex fragore nubium generari.] *Variæ sunt de tonitru apud physicos opiniones, alij aiunt ignem ex cœlo in nubes lapsum stridorem efficere, veluti candens ferrum dum mergitur. Aristoteles putat aeri spirituum motione, qui se fortiter contra in nubibus explicant. Beda hoc loco Lucretij opinionem recensere videtur, cuius versus adscribam:*

Principio tonitru quatiuntur cærula cœli
Propterea, quia concurrunt sublime volantes,
Aetherea nubes contra pugnantibus ventis.
Nec fit enim sonitus cœli de parte serena.

Verùm vbicunq; magis denso sunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpè.
Præterea neq; tam condenso corpore nubes
Esse queunt, quàm sunt lapides ac tigna: neq; autem
Tam tenues, quàm sunt nebulæ fumiq; volantes.
Nam cadere abrupto deberent pondere pressa,
Vt lapides, aut vt fumus constare nequirent,
Nec cohibere niues gelidas, & grandinis imbres.
Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi.
Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur.
Omnia sæpè graui tremere & diuulsa repentè,
Maxima dissiluisse capacis mœnia mundi.

Vel vesicæ, quæ licet parua sit, magnum tamen sonum displosa emittit.] *Est & hoc simile ex Lucretij physico sumptum de tonitru, quo loco sic habet:*

Cum subitò validi venti collecta procella,
Nubibus intorsit sese, conclusaq; ibidem
Turbine versanti magis, ac magis vndiq; nubem,
Cogit vti fiat spisso caua corpore circum.
Post vbi commouit vis eius & impetus acer,
Tum per terricrepo sonitu dat missa fragorem.
Nec mirum, cum plena animæ vesicula parua,
Sæpè ita dat pariter sonitum displosa repentè.

DE FVLMINIBVS. CAPVT. XXIX.

FVlmina nubium attritu nasci in modum silicum collisorum, concurrente simul & tonitruo: sed sonitum tardius ad aures, quàm fulgorem ad [a] oculos penetrare. Nam omnium rerum collisio ignem creat. Quidam dicunt, dum aer in se [b] vaporaliter aquam de imis, & ignem [c] caumaliter de superioribus trahat, ipsis confligentibus horrisonos tonitruorum crepitus gigni: & si ignis vicerit, obesse fructibus: si aqua, prodesse. Ideo autem fulminis ignem vim habere maiorem ad penetrandum, quia [d] subtilioribus elementis factus est, quam qui nobis in vsu est.

GLOSSAE IN CAP. XXIX. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: authore Brideferto Ramasiensi.

a *Visus cæteris sensibus acutior & subtilior est: quapropter licet ignis fulminibus, & sonitus tonitrus simul fiant, ante tamen ignis videtur, quàm tonitrus audiatur.*

b *Vapor est emanatio vel exhalatio terræ, quando videlicet aqua de imis terræ, vt modum in tenuissimis nebulis, exhalando sursum ascendit.*

c *Cauma Græcè, calor Latinè. Zetos etiam Græcè, calor Latinè. Hinc zetæ dicuntur assa balnea: & zetarius dicitur, qui præest zetis, id est balneis.*

d *Hinc apparet, quod ignis cœlestis penetrabilior sit, quàm ignis terrestris, cuius effectus inuisibilis est: sed videtur per calores & colores.*

GLOSSAE IN CAPVT XXIX. BEDÆ PRESBYTERI, De natura rerum: incerti auctoris.

Fulmina nubium attritu nasci in modum silicum collisorum.] *Cum nubila inuicem in se fuerint collisa, ilico fulmina emittuntur. dehinc sequuntur tonitrua: quæ licet tardiora sint sonitu præcedente, concussi luminis claritate, pariter tamen cum fulgure emittuntur. Sed eorum sonitus tardius penetrat aures, quàm oculos splendor fulguris, ad instar securis arborem procul cadentis: cuius quidem ante cernis ictum, quàm ad aures perueniat sonitus. Fit enim fulmen, nube, imbre & vento. Nam cum ventus in nubibus vehementer agitatus est, sic incalescit, vt accendatur: dehinc vt prædictum est, fulgura & tonitrua simul exprimuntur: sed illud celerius videtur, quod clarum est: hoc autem ad aures tardius peruenit. Post fulminis autem ictum ventorum erumpere violentiam, sicq; furorem tempestatis, quem in nubibus conclusi agebant, exeuntes ad terras emittunt. Horatius:*

Feriuntq; superos fulgura montes.

SCHOLIA IN CAP. XXIX. BEDÆ PRESBYteri, De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Sed sonitum tardius ad aures, quàm fulgorem ad oculos penetrare.] *Sonum tum igne fieri certum est, collisione enim facta, statim incendium emicat: quod verò cernatur citius fulgetrum, quàm tonitruum audiatur, non est alia ratio, nisi quod lux ocyor est plaga. Lumen enim repentè & sine successione aerem illustrat, quemadmodum lucerna loco tenebroso illata, statim omnia plena sunt luce, ad quæcunque loca radius ignis peruenire potest: at sonus, qui fit aeris motione, tanquam lapide immisso in aquam stagnantem, quoquo versum à centro exeunt, innumerabiles circinationes paulatim ad terram peruenientes. Vide Aristotelem libro secundo de Anima.*

Et ignem caumaliter de superioribus trahat.] *Caumaliter aduerbium traxit à Græco καῦμα, quod calorem & æstum significat.*

Ideo autem fulminis ignem vim habere maiorem ad penetrandum.] *Plura sunt fulminum genera: primum humidum, quod non vrit quidem, sed infuscat, id ab Aristotele psoloen cognominatur. Sicca alia sunt non vrentia etiam, sed dissipantia. Tertium est, quod à poetis, vt Aristoteles inquit, ἀργὴς dicitur. Plinius videtur interpretari clarum: mirifica natura, quod dolia exhauris intactis operimentis, nec vllo signo alio relicto. Aurum, æs, argentum intus liquatur, sacculis illis nullo modo ambustis: & Martia grauida, ictu fulmine partu exanimato, ipsa vixit citra vllum aliud incommodum.*

* *
*

VBI NON SINT, ET QVARE. CAP. XXX.

HYeme & æstate rara fulmina dicũt: quia hyeme gelidus aer quicquid accipit ignei vaporis, extinguit. Aestate calidi vapores raro tenuesq; densantur in nubes, sine quibus non fulgurat. Quæ ratio [a] Scythiam Aegyptumque præmunit a fulmine: cui subiacet Italia, vbi mitiore hyeme & æstate nimbosa semper quodammodo vernat vel autumnat.

GLOSSÆ IN CAP. XXX. BEDÆ PRESBYTERI,
De rerum temporum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a Scythia frigidissima regio est, ibi ergo non fiunt fulmina propter frigus: sicut nec in Aegypto propter calorem.

SCHOLIA IN CAP. XXX. BEDÆ PRESBYTERI,
De natura rerum: authore Ioanne Nouiomago.

Hyeme & æstate rara fulmina dicunt.] *Vniuersa hæc ferè ad verbum ex Plinio desumpta sunt.*

DE ARCV. CAP. XXXI.

ARcus in aere quadricolor, ex sole aduerso [a] nubibusque formatur, dum radius solis immissus cauæ nubi, repulsa acie in solem refringitur, instar ceræ [b] imaginem anuli reddentis: qui de cœlo igneum, de aquis purpureum, de aere hyacinthinum, de terra gramineum trahit colorem. Rarius autem æstate quam hyeme, & rarò noctibus: nec nisi in plenilunio cernitur, vtpote de luna refulgens.

GLOSSAE IN CAP. XXXI. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Brideferto Ramesiensi.

a Dum nubes è regione solis sunt, formatur iris: sciendum etiam, quia de luna formatur, quando in plenilunio est.
b Imago enim anuli arcus est: quia sicut imago in cera exprimitur cuiuslibet rei, sic nubibus solis imago figuratur.

GLOSSAE IN CAPVT XXXI. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: incerti auctoris.

Arcus in aere quadricolor ex sole aduerso, nubibusque formatur.] *Arcus, id est, iris. Est enim iris solaris corporis impressio. Quadricolor, id est, quatuor colorum, nubibusq; formatur. Nubes parua nobis videtur, adeò tamen magna est, vt plerunque solem nobis occultet, & radios ipsius in ipsam refringat. Repulsa, id est, repercussa acies illius radij. Caua nubi, id est, densa. Dum nubes è regione solis sunt, formatur iris. Sciendum etiam, quia de luna formatur, quando in plenilunio est. In solem, id est, contra solem. Refringitur, id est, repercutitur. Instar, ad exemplum vel ad similitudinem ceræ. Similis est nubes, sicut cera imaginem anuli. Imago enim anuli arcus est: quia sicut imago in cera exprimitur cuiuslibet rei, sic nubibus solis imago figuratur. Qui scilicet arcus. De cœlo igneum, id est, rubeum trahit colorem. De aquis, id est de mari. Purpureum, id est, rosaceum. De aere hyacinthinum: ipsum in modum hyacinthi lapidis. De terra gramineum, id est viridem. Rarius autem æstate quàm hyeme, id est, formatur arcus in aere: quia maiores nubes fiunt in hyeme quàm in æstate. Et rarò noctibus scilicet formatur: quia de pleno orbe solis efficitur. Nec cernitur scilicet in nocte, nisi in plenilunio, vtpote de luna refulgens. Item: Sine sole & nubibus nunquam apparet arcus, quia ex tepore radij solis species eius formatur. Quadricolor enim est, & ex omnibus elementis in se rapit species. De cœlo enim trahit igneum colorem, de aquis purpureum, de aere album, de terris colligit nigrum. Hic autem arcus pro eo quod a sole resplendet in nubibus, Christi gloriam indicat, in prophetis ac doctoribus refulgentem. Alij ex duobus coloribus eius, id est, aquoso & igneo duo iudicia significari dixerunt: vnum per aquam, dum impij perierunt in diluuio: alterum, per quod postmodum peccatores cremandi sunt in inferno. Item iris græcè, latinè dicitur arcus. Arcus in die pluuia paret, & est signum propitiationis, dicente Domino tempore diluuij ad Noe: Ponam arcum meum in nubibus, & recordabor fœderis mei, &c. In arcu verò duo sunt colores principales, viridis scilicet. id est. aquosus & rubeus: in quibus nimirum designatur apertè aqua baptismatis, & sanguis redemptionis, vel gratia Spiritus sancti. Per hæc duo ab omnibus emundamur peccatis. De quibus duobus mysterijs tota Ecclesia cingitur, & per hæc in nouitatem gratia Dei renouatur. Vel per duos colores possumus intelligere duo iudicia. vnum, quod factum est per aquam: atque aliud, quod faciendum est per ignem.*

SCHOLIA IN CAP. XXXI. BEDÆ PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Arcus in aere quadracolor.] *Aristoteles in Meteoris lib. 3. trium duntaxat, quorum rationem reddit, colorum meminit.*
Et raro noctibus.] *Cernitur & nocturna iris, sed rarò. Aristoteles ætate sua intra sexaginta annos, semel noctu visam, nec vnquam nisi decima quinta dum plena est.*

DE NVBIBVS. CAPVT XXXII.

NVbes coacto guttatim aere conglobantur, qui fumali leuitate vapores aquarum de terra marique fustollens: quãdiu in minutissimis stillis consistunt, sua vi suspendit in altum, qua vel solis igne decocti, vel aeris itinere mutati decrescunt: vt marinam aquam humo, vel dulcem marinis herbis infundentes, in contrarium solemus transferre saporem.

GLOSSAE IN CAP. XXXII. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: incerti authoris.

Nubes coacto guttatim aere conglobantur.] *A nubibus ergò rapiuntur aquæ maris, & iterum ab ipsis redduntur in terris. Se vt esse dulces possint, in pluuijs coquuntur igne solis. Alij autem dicunt, non tantummodò aquis maris nubes concrescere sed etiam exhalatis terræ vaporibus, nebulas adolescere, quibus densatis coactisq; nubes altius surgere, atque ijsdem labentibus pluuias effundere. Nube autem apostoli significantur atque doctores. Pluuia ergò nubium, eloquia sunt apostolorum, quæ quasi guttatim, id est, sensualiter veniunt, sed abundantius doctrinæ fœcunditatem infundunt.*

SCHOLIA IN CAP. XXXII. BEDÆ PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Nubes coacto guttatim aere conglobantur, qui fumali leuitate.] *Tradunt physici loca, per quæ imbres suspensa feruntur, frigida esse per antiperistasin: qua proprietate natura fit, vt hyberno tempore putei ac subterranea loca tepeant, æstiuo autem frigida sint. Igitur dum tepore solis continguntur maria, lacus & stagna, exhauriuntur vapores, & vi caloris tolluntur in sublimitatem nubium: hi propter frigus densantur in nubes, quæ humore nondum sese conglomerante sua se vi, & quadam inanitate istic sese sustinent: primum igitur propter humoris breuitatem non decidunt, vbi autem è nube congestus fit humor, propter pondus sese sustinere nequit, sed denuò ad terram fertur.*

DE IMBRIBVS. CAPVT XXXIII.

IMbres ex nubium concreti guttulis, dum in maiores stillas coeunt, aeris amplius non ferente natura, nunc vento impellente, nunc sole dissoluente pluuialiter ad terras dilabuntur. Sed pluuias vocamus lentas & iuges: nimbos autem repentinos & præcipites.

SCHOLIA IN CAP. XXXIII. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Sed pluuias vocamus lentos & iuges.] *Pluuia generale nomen aquarum omnium cælestium est, ros enim sublimi non fit, nec pluuia dicitur. Nimbi repentini sunt, & præcipites, hos Aristoteles vocat λαβρώνιον: aliud genus est minutissimis guttis, densis tamen atque instar roris cadens, quod idem auctor ψακάδα: imber autem est moderatus, neque rorulentus, neque præceps.*

DE GRANDINE. CAPVT. XXXIV.

GRandinis lapilli ex stillis pluuiæ, frigoris & venti vigore conglaciati, in aere coagulantur, sed citius niue soluuntur, & interdiu sæpius quàm noctu decidunt.

SCHOLIA IN CAP. XXXIV. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Grandinis lapilli ex stillis pluuiæ.] *Grando differt à niue, modo, loco & tempore: etenim nix modicè concreta est flocci instar, aut tosti salis grando in solidam glaciem. Nix fit in nubibus grando inferiore loco: pluuia namque inter cadendum propter repentinam mutationem calidi & frigidi congelatur antiperistasi, vnde montes niuosi sunt, sed sine grandine, inferiore loco enim fit: fit denique nix frigidis locis temporibusque, at grando temperatis.*

Sed citius niue soluuntur.] *Quæcunque antiperistasi fiunt, statim redeunt ad naturam, quæ causa est, vt grando statim soluatur.*

Et interdiu sæpius quàm nocte decidunt.] *Noctes propter absentiam solis frigida sunt, at grandines fiunt, dum gelidus humor tepido aere excipitur.*

DE NIVE. CAPVT XXXV.

NIues aquarum vapore, nec dum densato in guttas, sed gelu præripiente formantur, quas in alto mari non cadere perhibent.

GLOSSÆ IN CAP. XXXV. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: incerti auctoris.

Niues aquarum vapore necdum densato in guttas, sed gelu præripiente formantur, quas in alto mari nō cadere perhibent.] *Denique ait beatus Ambrosius, quod plerunque glacialibus ventorum flatibus rigentes aquæ solidantur in niuem, & rupto aere nix funditur. Simili quoque ratione grandinum coagulatio fit. Aqua enim nubium rigore, ventorumque, stringuntur in glaciem, atque durescunt. Dehinc glacies ipsa partim fragore ventorum comminuta in fragmine, partim solis vapore soluta frustatim ad terram dilabitur. Quod autem rotunda videtur, hoc solis calor facit, & mora refrenantis aeris, dum per longum spacium vsque ad terras currunt. Figuraliter autem grando perfidiæ duritia est, torpore malitiæ frigida. Nix enim, homines increduli sunt, frigidissimi atque pigri, & ad infima torpore mentis depressi. Item alio intellectu: Niues homines sunt dilectione frigentes, qui etiam etsi existant candidi puritate baptismatis, non feruent spiritu charitatis.*

SIGNA TEMPESTATVM VEL SERENITATIS. CAPVT XXXVI.

SOL [a] in ortu suo maculosus, vel sub nube latens, pluuium diem [b] præsagit. Si rubeat, syncerum: si palleat, tempestuosum: si concauus videtur, ita vt in medio fulgens radios ad austrum & aquilonem emittat, tempestatem humidam & ventosam: si pallidus in nigras nubes occidat, aquilonem ventum. Cœlum si vespere rubet, serenum diem: si mane, tempestuosum significat. Ab aquilone fulgur, & ab euro tonitrus tempestatem, & ab austro flatus æstum portendit. Luna quarta si rubeat quasi aurum, ventos ostendit: si summo in corniculo maculis nigrescit, pluuium mensis exordium: si in medio, plenilunium serenum. Item cum aqua in nocturna nauigatione scintillat ad remos, tempestas erit. Et cum [c] Delphini vndis sæpius exiliunt, quo illi feruntur, inde ventus exurget, & vnde nubes discussæ cœlum aperiunt.

GLOSSÆ IN CAP. XXXVI. BEDÆ PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Brideferto Ramelienli.

a *Prognosticè loquitur. Prognostica enim dicuntur rerum futurarum signa.*
b *Sagare, est acutè sentire ex quo sagaces dicti sunt canes.*
c *Delphini obuiam ventis pergunt, ne venti eos in vndis collectos ad litora allidant, & ad mortem consumant.*

SCHOLIA IN CAP. XXXVI. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

[illegible] *sol dum [illegible] ad [illegible]] [illegible] fol ad [illegible] ad [illegible] ab [illegible]* [illegible]

Vel [illegible]] [illegible]

[illegible]] [illegible] *quetur.*

[illegible]] [illegible] *um planta [illegible]t.*

Meridies.

Septentrio.

[illegible]] *[illegible] maxime in præsagijs obseruatur, si splendens ac puro nitore fulserit, serenitatem: si rubicun-[illegible] [illegible] obseruatur [illegible] : rursus [illegible] , deinde [illegible] , hinc [illegible] [illegible] firma. [illegible] prima, quarta, septima, vndecima, decima quinta, decima nona, vigesima tertia, vigesima septima, & [illegible].*

DE PESTILENTIA. CAPVT XXXVII.

Pestilentia nascitur ex aere vel siccitatis, vel caloris, vel pluuiarum intemperantia pro meritis hominum corrupto: [illegible] vel edendo perceptus luem mortemque generat. Vnde sæpius omne tempus æstatis in procellas tur-[illegible] quæ [illegible] males verti conspicimus. Sed hæc cum suo tempore venerint, tempestates: cum verò aliàs, prodigia vel si-gna dicuntur.

SCHOLIA IN CAP. XXXVII. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Pestilentia nascitur [illegible] aere vel siccitatis, vel caloris, vel pluuiarum intemperantia.] *Pestilentia vnde nascatur, quemad-[illegible] ratio [illegible] etiam à physicis quæritur, quanquam tota hæc disputatio ad medicos ad[illegible] sit, existimāt [illegible] quem sol dum venenum feruet, in aera adducit, qui longe lateque hoc veneno infectus, inficitur e-[illegible] & [illegible] & maxime [illegible] corpora non hominum modò, sed & quadrupedum & auium etiam hoc afflatu infi-[illegible] ad [illegible] quem alias [illegible] medicum faciunt poetæ, huius luis causam referunt, vocantq; Apollinem à Græcis [illegible] quod per-[illegible] at [illegible] de hac re non inelegantes, nec minus vndi versiculi Lucretij poetæ in primis vetusti, quos adscribam, conueniunt enim [illegible] sententia Bedæ.*

E LIBRO SEXTO.

Nunc ratio quæ sit morbis aut vnde repentè
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumq; cateruis,
Expediam. primum multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis:
Et contra, quæ sint morbo mortiq; necesse est
Multa volare. ea cum casu sunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aer.
Atq; ea vis omnis morborum pestilitasque
Aut extrinsecus, vt nubes nebulæq; supernè
Per cœlum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, vbi putorem humida nacta est
[illegible] & [illegible] icta.
Nonne vides etiam cœli nouitate & aquarum
Tentari procul a patria quicunque domoq;

Ada[illegible]unt, ideo quia longè [illegible] ant [illegible]
[illegible] quod [illegible] suum dif[illegible] putamus.
Et quod in [illegible] est, qua mundi laudat [illegible],
[illegible] quod in Ponto est, disserit de [illegible], atq;
[illegible] ad [illegible] penitusq; [illegible] alere
Quæ cum quatuor inter se diuersa [illegible]
Quatuor a terra & cæli part[illegible] esse
Tum calor & fa[illegible]es hominum [illegible]re videtur,
Largiter & [illegible] atq; [illegible] tenere.

DE NATVRA AQVARVM DVPLICI. CAPVT XXXVIII.

A[illegible] duplici natura formantur & re[illegible]antur omnia, quæ cernuntur in terra. Nam sal[illegible] tas, mortalibus fructibus [illegible], & aere dulcer aptius alendis fructibus, [illegible] quæ [illegible] quæruntur. Vtraque tamen deprehenduntur, dum in alterutrum [illegible] per [illegible] terram cineres, [illegible] per [illegible] Maris vero [illegible] crebris terrarum spacia distinguuntur, vt [illegible] tium terminos intercludat, & alterutrum [illegible] omnes pro[illegible] per commercia [illegible].

SCHOLIA IN CAP. XXXVIII. BEDAE PRESBYteri, De natura rerum, autore Ioanne Noulo[illegible].

Aquarum duplici natura formantur & re[illegible] omnia, quæ generantur in terra. [illegible] *Sequitur [illegible] Thalis Milesij, qui numeratur inter septem [illegible] ut Aristoteles loquitur, humorem [illegible] esse [illegible] quæ sunt & quæ nascuntur in cœlo & in terra, cum quo fabula consentit Homeri de Oceano patre Iliado[illegible] terra [illegible]uditur meatibus, primum in terram, ve[illegible] a Plinio dictum est, Oceanum in terna maria allatrare [illegible] aquarum materiam suppeditat. at res a[illegible] deposita [illegible] & asperitate, dum per arenas colatur, ho[illegible] est [illegible] sit omnibus dulces aquas reddat. [illegible] sunt enim flumina dulcia, vnde non modo agri [illegible] stirpes alantur, sed animalibus quoq[illegible] propter græce dicta sunt [illegible] a potando flumina, & apud Poetas pocula, quod eandem rationem [illegible].*

Maris vero [illegible] *Maiores regiones maribus distinguuntur, minores flumin[illegible], vt qui ad extra[illegible] regione[illegible] transmittit vnde litera & studia transmarina apud Hieronymum, pro Athemensium & Philosophorum apud eos schola. [illegible] ex spiritu Dei maria laudantur vsu nauigationis & commerciorum intra sese. Vtrum verò mare [illegible] & an natur[illegible] de fluuiorum origine, vide Aristotelem libro [illegible].*

DE AESTV OCEANI. CAP. XXXIX.

A[illegible] Oceani lunam sequitur, tanquam eius aspiratione retrorsum trahatur, eiusque impulsu retracto refundatur: qui [illegible] die bis adfluere & remeare, vnius semper horæ dodrante, & semiuncia transmissa videtur, [illegible] omnis [illegible] in Lædones & Malinas, id est, in minores æstus diuiditur & maiores. Sed Lædon à quin[illegible] inchoans, quot horis occurrit, tot & recurrit. Malinas autem à XIII. & à XXVIII incipiens, citior [illegible] or [illegible] recessu, septem diebus & quindecim horis perseuerat, in medio sui semper lunam primam & [illegible] ostendens, & per æquinoctia vel solstitia solito validius exæstuans. Per octonos autem annos ad principium motus, & [illegible] ra incrementa certissimo lunæ reuocantur ambitu: illa semper aquilonia tenente mitiores, quàm [illegible] in austros [illegible] gressa propiore nisu vim suam exercet.

VETVS COMMENTARIVS.

Ista rota pertinet ad concordiam maris & lunæ, quæ [illegible] concordat maxima est [illegible] [illegible] in libro de Temporum ratione. Nam æstus Oceani quotidie bis venire & remeare perhibetur, in ortu scilicet & occasu lunæ. Ascensus autem ipsi in Lædones & malinas diuiduntur, id est, in minores [illegible] maiores æstus. Malina.n. a maiore luna & lædona quasi læsa dicitur vnda. Qui ascensus quando incipiant, vel quantum temporis teneant, signatum est in figuris. Nam interior rotula trium partium mundi habet nomina. Spacium quod extra [illegible] est, aerem terram vndiq; cingentem [illegible] vndi & ventorum per [illegible] nomina habet. Exterior [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

primum numerum esse foris signatum quota luna incipiat, quisq; eorundem accessum ad malina vel ledona exortum.

SCHOLIA IN CAPVT XXXIX. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Superior commentarius recentioris est cuiusdam, quam illa antegressae expositiones, quemadmodum facile colligitur tum ex sermonis habitu, tum ex tractatione ledon vel ledona & malinae peregrinarum vocum, nos tamen schema & commentarium vt inuenimus in exemplari manuscripto, excudendum dedimus. Quod verò ad aestus attinet, est enim hoc propter Ptolemaei Cosmographica, atque propter physica annotandum, non esse [illegible] et, ne loca eadem semper obtinere aestus. Est enim causa quaedam ignea & occulta, qua vndae sic impelluntur, [illegible] litorum, quae vsu longioris temporis sic euanescunt, veluti in arboribus & animalibus vitalis vegetatio paulatim emoritur. Item est quod quaedam veterum obseruata pro falsis atque incompertis habeantur: quemadmodum Ptolemaeus in litore Britannico plures recensuit quam hodie in his litoribus inueniuntur: tum quae de memorabili illo aestu inter Atticam & Euboeam (quem Euripum vocant Graeci) longè aliter res deprehenditur nunc, atq; a veteribus memoriae mandatum est. In Ptolemaei tabulis, quia interpres Graeca dictione [illegible] non vertit, quod tamen commode fieri potuisset, Graecae dictionis ignarus, eo loci oppidum eius nominis positum arbitratur. Aristoteles autor est, quem quidam à quibusdam scribatur enim doloris impatientia victum, quod in Euripo reciprocationis causam inuenire nequiret, in mare hoc praecipitem sese dedisse, adiecta causa mortis, quam iis verbis prodidit: Aristoteles Euripum capere nequit, at ipse capiet Aristotelem. Is hanc reciprocationem venire ex occultis flatibus, qui aere in cauitatibus horum locorum constricto, expellantur. Caeterum putat maxime in locis angustis, & vbi litora ex aduerso facto concursu fretum efficiunt. Nam in loci angustia motus primum [illegible] maxime deprehenditur, qui in vago pelago propter latitudinem in immensum spargitur ac sic euanescat. Vide Aristot. lib. 2. Meteorologia.

Et per aequinoctia vel solstitia solito validius aestuans.] *Et hoc naturale est, quandoquidem quod Aristoteles quoque scriptum reliquit, haec temporum permutationis aera commouent propter violenta sidera, quae sunt in Ariete & Orione. vide rursus Aristotelem libro secundo Meteoron.*

CVR MARE NON CRESCAT. CAPVT XL.

QVod mare fluuiorum accursu non augetur, dicunt naturaliter salsis vadis fluentium dulce consumi, vel ventis aut vapore solis aripi, vt in lacis lacunisque probamus, in breui momento desiccatis, vel etiam occulto meatu in suos refluere fontes, & solito per suos amnes gressu recurrere: marinis autem aquis dulces superfundi, vtpote leuiores: ipsas verò vt grauioris naturae, magis sustinere superfusas.

GLOSSAE IN CAPVT XL. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: incerti authoris.

Quod mare fluuiorum accursu non augetur, dicunt naturaliter salsis vadis fluentium dulce consumi.] *Vtrum ventorum spiritu aquae erigantur, an lunari cursu increscant, an sole trahente decrescant: hoc Deo soli cognitum est; cuius & opus mundus, soliq; omnis mundi ratio nota est. Oceani autem magnitudo incomparabilis, & intransmeabilis latitudo prohibetur. Mundi philosophi aiūt, quòd post oceanum terra nulla sit, sed solo denso aere nubilo contineatur mare, sicut & terra subterius. Salomon autem dicit: Ad locum autem vnde exeunt flumina, reuertuntur. Vnde intelligitur, mare non crescere, quod etiam per quosdam occultos meatus aquae reuolutae in fontes suos refluant, & solito cursu super suos amnes recurrant. Mare propterea factum est, vt omnium cursus fluminum recipiat. Cuius cum sit altitudo diuersa, indiscreta est tamen dorsi eius aequalitas. Vnde & aequor appellatum creditur, quòd superficies eius aequalitas sit. Physici autem dicunt, mare altius esse terris.*

SCHOLIA IN CAPVT XL. BEDÆ PRESBYTERI,
De natura rerum: authore Ioanne Nouiomago.

Salsis vadis fluentum dulce consumi.] *Scilicet prae calore, quod idem & cineres efficiunt.*

Vapore solis absumi.] *In hac sententia est Aristoteles libro secundo Meteorologiae.*

Lacis lacunisq;.] *Id est lacubus, vtroque enim modo dicitur. Est hoc videre in paludibus, quae hyberno imbre stagnantes, aestate à sole desiccantur.*

Vel etiam occulto meatu in suos refluere fontes.] *Quemadmodum scriptum est in Ecclesiaste 1. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. Ad locum enim vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant.*

CVR SIT AMARVM. CAPVT XLI.

MAre idcirco dicunt salsum permanere, tot fluminibus ac pluuijs irrigatum, quòd exhausto à sole dulci tenuique liquore, quem facilimè trahit vis ignea, omnis asperior crassiorq; linquatur. Ideoque summam aequorum aquā dulciorem esse profunda. Sed in dulcibus aquis lunae alimentum esse, sicut solis in mari.

SCHOLIA IN CAPVT XLI. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: authore Ioanne Nouiomago.

Sed in dulcibus aquis lunae alimentum esse, sicut solis in mari.] *Ex eorum opinione loquitur, qui sidera & stellas ignes arbitrantur, ac ali humoribus è terris ac maribus in sublime raptis: quod existimant plerique ex Homeri fabula originem duxisse. in Iliade enim recenset Iouem cum reliquis dijs ad Aethiopas profectum epularum gratia. physice intelligitur è loco nox, qua sidera & sol potissimū in Oceanum cadere videntur. super hac opinione vide apud Strabonem libro primo.*

DE RVBRO MARI. CAPVT XLII.

MAre rubrum nomen à roseo colore trahit, quem tamen non naturaliter habet, sed vicinis litoribus, quae sanguineo colore rubent, inficitur. Ideoque inde Minium, & alij colores picturarum, rubraeque gemmae leguntur. Scinditur autem in duos sinus: quorum Persicus Aquilonem, Arabicus petit occidentem, qui C X V. passibus distat ab Aegyptio mari.

SCHOLIA IN CAP. XLII. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: authore Ioanne Nouiomago.

Mare rubrum à roseo colore nomen accepit, quem tamen non naturaliter habet.] *Rubrum mare, hoc est sinum Arabicum, Graci vocant ἐρυθρὰν θάλασσαν seu quòd Erythras rex in his locis imperauerit, seu quòd aquas habeat rubras. rubrum enim Graci vocant ἐρυθρὸν scriptorum alij de ratione nominis ambigunt, vt Pomponius Mela lib. 3. alij à rege nomen inditum videri volunt: in qua sententia est Herodotus in Melpomene Cum Pomponio quoque sentit Plinius. Vulgatior fama est (quam confirmant peregrini, qui ad ea vsque loca per terram sanctam penetrarunt) colorem quidem videri rubrum: verũ hũc esse ex harena & fundi rubedine, qua per quas vndas alioqui claras, minimeq; infectas pelluceat. Vide multa de hoc mari apud Strabonem lib. 16. Magnorum animaliũ ac beluarum magis quàm alterius ferax: cuius rei ab Aristotele redditur ratio & in Problematis, & in libello de Longitudine & breuitate vita. Mare hoc in sacris literis Israelitarum reditu ex Aegypto in Iudaam nominatissimum est.*

DE NILO CAPVT XLIII.

Aegyptus imbribus caret.

NIlo flumine, quod inter ortum solis & Austrum enascitur, pro pluuijs vtitur Aegyptus, propter solis calorem imbres & nubila respuens. Mense enim Maio, dum ostia eius, in quibus in mare influit, Zephyro flante, vndis eiectis harenarum cumulo præstruuntur, paulatim intumescens, ac retro prepulsus, plana irrigat Aegypti: vento autem cessante, ruptisq; harenarum cumulis, suo redditur alueo.

SCHOLIA IN CAP. XLIII. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: authore Ioanne Nouiomago.

Nilo flumine.] *Hic fluuiorum omnium quos terra habet notos, est maximus. Aristoteles eam ex argenteo monte (quem Ptolomæus lib. 4. de Cosmographicis rebus montem luna appellat) primo τῶν μετεωρῶν, de fluuiorum origine nasci scribit, qui vltra Aethiopiam est, versus Prassum promontorium: fluuius iuxtà eximius, ac natura maximè admirabilis. Seruius scribit hunc ante dictam fuisse Melonem, deinde Nilum, quasi νέαν ἰλὺν. Originem eius, quia nihil certi habuere veteres, incertam fecerunt. vnde est illud Lucani in decimo Pharsalia: Arcanum natura caput non prodidit vlli, Nec licuit populis paruum te Nile videre.*

AQVIS TERRAM NECTI. CAPVT XLIIII.

AQua creator orbem medio ambitu præcinxit, quæ ex omni parte in centrum terræ vergeret, vt interiora nitens decidere non posset: vt cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore nequiret: nec rursus stare aqua, nisi sustinente terra mutuo amplexu iungerentur, hac sinus pandente, illa verò permeante totam intra, extra, supra, infra, venis vt vinculis discurrentibus, atque etiam in summis iugis erumpente.

Quæ sequuntur sic in veteri commentario inuenimus, quæ quoniam erudita sunt, & ab eruditis scriptoribus sumpta, non existimabam esse omittenda.

Refusio Oceani per orbem quartæ partis totius terræ.

Zona terræ perusta, quam vndique sursum ac deorsum circumfluit Oceanus: qui à suis duabus extremitatibus, oriente scilicet & occidente, in septentrionem & austrum refunditur: qua refusione reumata, id est, ebullitiones maris fieri videntur.

Omnis terra quæ colitur à nobis, parua quædam est insula: quia & singulæ de quatuor habitationibus, paruæ quædam efficiuntur insulæ, oceano his eas vt vides ambiente, ex quo omnia maria orta pro adiacentibus regionibus sumunt sibi nomina. Nam si attendas superficiem nostræ insulæ, alteram è contrà deorsum potes intelligere: & rursus trans zonam torridam, debes intelligere superiorem & inferiorem insulam habitabilem.

TERRAE POSITIO CAPVT XLV.

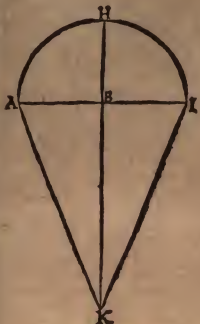
TErra fundata est super stabilitatem suam: abyssus sicut pallium amictus eius. Sicut enim ignium sedes non est nisi in ignibus, aquarum nisi in aquis, spiritus nisi in spiritu: sic & terræ cohærentibus cunctis in se locus non est, natura cohibente, & quo cadat negante. Quæ in centro vel cardine mundi sita, humillimum in creaturis, ac medium tanquam grauissima, locum tenet cum aqua, aer, & ignis vt leuitate naturæ, ita & situ se ad altiora præueniant.

GLOSSAE IN CAP. XLV. BEDAE PRESBYTERI,

De natura rerum: incerti auctoris.

Terra fundata est super stabilitatem suam: abyssus sicut palliū amictus eius.] *Qualiter terra super aerem fundata librata creditur stare ponderibus, sic dicit beatus Ambrosius: De terra autem qualitate siue positione sufficiat secundum scripturam Iob Sciendū, quia suspendit terram in nihilo. Philosophi quoq; similiter opinantur aere denso terram sustentari, & esse in modum spongiae, atq; in medio aeris mole sua immobilem pendere, sicq; vt aequali motu hinc atq; inde veluti alarum suffulta remigijs, ex omni parte librata propendeat, quia scribitur: Qui fundauit terram super aquas, vel quomodo aer mollis & tenuis molem possit sustentare terrenam, aut super aquas stat tam immane pondus: quomodo nō dimergitur, aut quomodo aequitatis libram teneat, ne in alteram partem propensa incumbat. hoc nulli hominum mortalium scire fas est, nec nobis discutere atq; perscrutari licet cuiquam tantam diuinae artis excellentiam: dum cōstet eam lege maiestatis Dei ac super aquas, ac super nubes stabilem permanere. Quis enim, inquit Salomon, sufficiat enarrare opera illius, aut quis inuestigauit magnalia eius? Ergo quod mortalium natura secretum est, diuina potentia relinquendum est.*

Vetus commentarius, qui sequitur, ostendit aquae superficiem esse sphaericam, atque terram ipsam esse globum.

Maris & totius aquae, cum est in tranquillitate stabilis, forma apparet globosa, quare si ponamus aquae superficiem planā & in directa linea positam, vt est AB Γ, & à puncto terrae, id est, K, ducatur linea K B. Cōiungantur autem lineae K A, & K Γ, quae singulae tanto sunt maiores media, id est, K B, quantum est A B, ad H. Igitur trāquillae aqua per A H Γ vbiq; curuatur.

Sphaerae terrae adscripta sunt A B C D. circa hanc sit aeris orbis, cui adscripta sunt E F G L M. Et vtrunq; orbem, id est, terrae & aeris diuidat linea ducta ab E vsq; ad L: erit superior ista, quia possidemus & illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram, paruam nimis imbrium partem terra susciperet ab A vsque C. Latera verò aeris humorem suum in caelum ducerent, restat vt ex omni parte aeris humor influat terris.

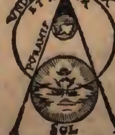
TERRAM GLOBO SIMILEM CAP. XLVI.

ORbem terrae dicimus, non quod absoluti orbis sit forma, in tanta montium camporumq; disparilitate, sed cuius amplexus, si cuncta linearum comprehendantur ambitu, figuram absoluti orbis efficiat. Inde enim fit, vt septentrionalis plagae sidera nobis semper appareant, meridianae nunquam: rursusque haec illis non cernantur, obstante globo terrarum. Septentriones non cernit Troglodytice, & confinis Aegyptus, nec Canopum Italia: quamuis eiusdem orbis pene dimidio maior pars ab oriente ad occasum, quàm à meridie ad septentrionem habitetur: hic calore, illic rigore prohibente accessum.

SCHOLIA IN CAP. XLVI. BEDAE PRESBYTERI,

De natura rerum: auctore Ioanne Nouiomago.

Septentriones non cernit confinis Troglodytice, nec confinis Aegyptus.] *Troglodytae graecè dicuntur, quod pro domibus antra habitent, sic exigente caloris vehementia. Horum alij sunt in Asia, alij de quibus hoc loco mentio sit in Africa interiore vltra Aegyptum in torrida Zona, & vltra aequinoctialem circulum. vide descriptionem Ptolomaei.*

Nec Canopum Italia.] *Canopus Menelai nauclerus fuit, qui dum in Aegyptum nauigarent Graeci, ad repetendam Helenam submersus est in Nili ostio, quod hinc Canopicum vocatur. Hic relatus est inter sidera, ac constitutus in naui Argo. sed hanc partem regiones septētrionales non vident, idem de hac stella est apud Aristotelem & Plinium. Sed sunt & alia argumenta, quibus efficitur terram esse globum: lunae videlicet eclypsis, quae fit per menoeides figuras & ἀμφικύρτους, vnde constat vmbram eius esse Pyramidem, quae ex nulla alia materia prouenit, nisi globata, id quod vetus commentarius hoc schemate proposuit.*

Hanc figuram in commentario sequebatur ea, quam hic quoq; statim adiecimus, in qua demonstratur terram eisdem circulis distingui, quibus cælum: sumptum autem est ex Macrobij commentario super Scipionis somnium.

QVOMODO QVINQVE ZONÆ COELI SVperiacent quinque zonis terræ.

Orbis terra est, cui hic adscripta sunt literæ A B C D. Quomodo vero ducantur lineæ inter literas, quæ in circuitu prædictarum sunt vides. Nam spacia duo aduersa sibi, id est, à C in I, septẽtrionum, & à D in F, australium intelliguntur pruina obruisse perpetua. Siquidem id ostendunt linea ab I in G, & ab F in E. Inter hos extremos cingulos & medium sunt duæ mortalibus concessa, ab I scilicet in N, & ab F in L. Ab his quoq; ducuntur lineæ, ostendentes zonas ab N in M, & ab L in K. Nam inter I & N æstiua: inter L & F hyemalis constat, quæ vtraq; altrinsecus frigoris & caloris temperie gaudent, quoniam ab N in L semper sole rubet. Interiore quoque rota, quæ hanc præcedit quinque zonis terræ, superiacent quinque zonæ cæli, quæ omnes distinguuntur literis, sicut hic prædictus terræ orbis. Est enim cæli sphæra A B C D, & intra se claudit sphæram terræ S X T V. His depictis constat singulas partes terræ à singulis cæli partibus super verticem suum positis qualitatem mutuari.

DE CIRCVLIS TERRAE. CAP. XLVII.

OCto circulis terra pro dierum varietate distinguitur. Primus ab Indiæ parte Australi, per rubri maris accolas, & Africæ maritima, ad columnas Herculis peruenit. Quo æquinoctij die medio gnomon VIII. pedum, vmbram IV. pedes longam reddit. Dies vero longissimus XIV. æquinoctiales habet. Secundus ab occasu Indiæ per Medos vadit & Persas, Arabiam, Syriam, Cyprum, Cretam, Lylibæum, & septentrionalia Africæ contingens. Vmbilicus æquinoctio XXXV. pedum, vmbram XXIII. pedes longam facit. Dies autem maxima XIV. horarum est accedente bis quinta parte vnius horæ. Tertius oritur ab Indis Imago proximis, tendit per Caspias portas, Taurum, Pamphiliam, Rhodum, Cycladas, Syracusas, Catinam, Gades: gnomonis cunctæ vmbram XXXVIII. vnciarum faciunt. Longissimus dies horarum XIV. atque dimidiæ, cum tricesima vnius horæ. Quartus ab altero latere Imai per Ephesum, mare Cycladum septentrionali Siciliæ, Narbonensis Galliæ exortiua, Africæ maritima tendit ad occasum. Gnomoni XXI. pedum respondent vmbræ XVI. pedum. Longissimus dies habet horas XIV. & tertias duas vnius horæ. Quinto circulo continentur ab introitu Caspij maris Bactrij, Armenia, Macedonia, Tarentum, Thuscum mare, Baleares, Hispania, Media: Gnomonis VI. Maximus dies horarum XV. Sextus amplectitur, Caspias gentes, Caucasum, Samothraciam, Illyrios, Campaniam, Hetruriam, Massiliam, Hispaniam, Terraconensem mediam, & inde per Lusitaniam. Gnomoni pedes IX. vmbræ VIII. Longissimus dies horarum XV. addita nona parte vnius horæ. Septimus ab altera Caspij maris ora incipit, vaditque per Thraciæ auersa, Venetiam, Cremonam, Rauennam, transalpinam Galliam, Pyrenæum, Celtiberiam. Gnomoni XXXV. vmbræ XXXVI. Amplissima dies horarum XV. & quintarum partium horæ trium. Octauus à Tanai per Mæotim lacum, & Sarmatas, Dacos, partemq; Germaniæ Gallias ingreditur. Longissimus dies horarum XVI. est. His circulis antiqui duos præponunt, vnum per Insulam Meroen, & Ptolemaidam rubri maris vrbem, vbi longissimus dies horarum* XVI. est, dimidia hora amplior: alterum per Syenem Aegypti, qui est horarum XIII. Duosque subijciunt, primum per Hyperboreos & Britanniam, horarum XVII: alterum Scyticum, à Riphæis iugis in Tylen, in quo dies continuantur noctesque per vices.

SCHOLIA IN CAP. XLVII. BEDÆ PRESBYTERI,

De natura rerum: authore Ioanne Nouiomago.

Post hoc caput inuenimus scriptum quoddam expositionis loco additum, fragmẽtum videlicet ex secundo libro Ptolomai περὶ μεγάλης συντάξεως, nos operæpretium arbitrati sumus, si totum illum commentarium adscriberemus huic capiti: vniuersam enim hanc distributionem absolutè continet de climatis ac parallelis, quæ recte intellecta studiosi cum fructu in Cosmographia Pliniana præsertim versabuntur.

CAPVT VI. EX SECVNDO LIBRO PTOLOMAEI,

De magna operatione, quod Almagestum inscribitur.

Expositio proprietatum per singulos parallelos.

EOdem modo in cæteris quoque parallelis vniuersales propositasque proprietates sumentes, quarta parte vnius æquinoctialis horæ declinationem excessibus adauctis, sufficienter fecerimus, si posuerimus vniuersalem earum expositionem, antequam ad particularia descendamus.

Initium igitur à parallelo, qui sub ipso æquinoctiali est capiamus. Is dissepárat proxime à totius quartæ nostri orbis parte, illam quæ ad meridiem est, solusq; dies & noctes vniuersas æquales inter se habet. Ibi enim solùmodo omnes qui in sphæra sunt paralleli ad æquinoctialem circulum in duo æqualia diuiduntur, ita vt partes quæ super terram sunt & inter se similes & æquales subterraneis partibus singulæ singulis sint, quod in nulla prorsus declinatione accidit, solus tamen æquinoctialis rursum vbique æqualiter ab horizonte diuisus, dies qui per ipsum fiunt æquales ad sensum noctibus facit. De maximis enim ipse quoque circulus est, reliqui vero quum inæqualiter & secundum nostri orbis declinationem diuidantur. Australiores quidem ipso partes quæ super terram sunt minores subterraneis, & dies noctibus breuiores faciunt: Borealiores autem è contrà, maiores super terram partes, longiores dies. Huius paralleli vmbræ quoque duplices sunt: Sol enim bis super verticem habitantium sub eo fit secundum æquinoctialis obliqui circuli partes. Quare tunc solum in meridie Gnomones nullam vmbram reddere possunt. Quum verò sol per borealem semicirculum feratur, tunc ad meridiem: quum autem per australem, tunc ad septentrionem vmbræ à gnomonibus redduntur. In his regionibus qualium partium Gnomon est 60. talium vtraque tam æstiualis quàm hyemalis vmbra 26.30. proxime est. Dicemus autem vniuersaliter, nisi de illis vmbris quæ in meridiebus fiunt. Non enim accipere possumus veritatem meridiei, neque in punctis æquinoctialibus neque solstitialibus. Sed tamen quando non acceperimus vmbram in his temporibus apud horam meridiei, erit proximum veritati neque causaliter aliquis error sensibilis: supra verticem vero eorum qui sub æquinoctiali habitant, illæ stellæ perueniunt, quæ in ipso æquinoctiali voluuntur, & omnes tam oriri quàm occidere videntur. Nam sphæræ poli cum in ipso sint horizonte, nullum circulum æquatori parallelum aut semper apparentem, aut nunquam apparentem faciunt orbem meridiei secantem. Habitationes autem posse sub æquinoctiali esse quasi in regione nimium temperata, multi contendunt. Nam solem nec in punctis super verticem immorari: quoniam recessus secundum latitudinem velociter ab æquinoctialibus punctis desinit, vnde temperatam reddi æstatem, nec in solstitijs multum à vertice distant, quare leuissimas hyemes fieri. Quæ vero illæ sint habitationes, verisimiliter dicere non possumus. Nam ad hunc vsque diem nostri orbis homines minime illo penetrarunt. Quare coniecturam magis quàm veram historiam ea quę de ipsis narrantur, quispiam existimabit. Sed de proprietatibus quidem paralleli qui sub æquinoctiali est, hæc breuiter dicta sint. De reliquis vero à quibus & habitationes nonnulli æstimant comprehendi, illa re in singulis repetantur, addemus quod super verticem in singulis illæ stellæ fiunt, quæ arcu æquali eius circuli qui per polos æquinoctialis est, ab ipso distant, æquali inquam arcui, quo suppositus quoque parallelus similiter distat, & quod semper ille apparet circulus qui polo æquinoctialis boreali polo & eleuatione poli spacio describitur, à quo quæ intercipiuntur stellæ omnes semper apparent: contrà verò nunquam ille apparet circulus, qui polo australi & eodem describitur spacio, à quo quæ intercipiuntur stellæ nunquam apparent.

Sub æquatore est habitatio [illegible] 1522.

Secundus est parallelus, in quo maximus dies horarum est æquinoctialium 12.15. hic ab æquinoctiali gradibus 4. M.15. distat, & describitur per insulam Taprobanem: hic etiam vmbræ duplicis est. sol enim bis super verticem illorum fit. Qui sub eo habitant, & gnomones in meridiebus vmbra tunc priuat, quando ad æstiuali solstitio in vtraque parte G.79. M.30. distat: ita dum per hos 159. gradus fertur ad australia, dum vero per reliquos 201. ad borealia gnomonum vmbræ protenduntur. Hic qualium gnomon est 60. talium est æquinoctialis vmbra 4.25. Aestiualis 21. 20. brumalis 32

Tertius parallelus est, vbi maximus dies æquinoctialium est horarum 12. M.30. Hic G.8. M.25. Ab æquatore distat & describitur per sinum Aualicum: vmbræ duplicis hic quoque est, sol enim bis super verticem illorum fit, qui sub eo habitant, & gnomonica etiam in meridiebus vmbra tunc priuat: quando ab æstiuali solstitio in vtraque parte 69. partibus distat. Ita dum per hos 138. gradus fertur ad meridiem gnomonum vmbræ protenduntur, dum verò per reliquos 222. ad septentrionem. Hic qualium gnomon est 60. talium æquinoctialis quidem vmbra est 8.50. æstiualis vero 16.50. brumalis autem 37.54.

Quartus parallelus, in quo maximus dies est horarum æquinoctialium 12.45. hic distat ab æquinoctiali gradibus 12.30. & describitur per sinum Aduliticum: hic quoque duplicis vmbræ est. bis enim sol super verticem fit, & gnomonas in meridiebus vmbra tunc priuat, quando ab æquinoctiali solstitio in vtraque parte 57.50. gradibus distat. Ita dum per hos 115.40. gradus fertur ad meridiem, vmbræ gnomonum protrahuntur: dum verò per reliquos 244.20. ad septentrionem, hic qualium gnomon est 60. talium æquinoctialis vmbra 13.20. Aestiualis 12. brumalis 44.10.

Quintus parallelus, sub quo maximus dies est horarum æquinoctialium 13. hic ab æquinoctiali G.16. M.27. distat: & describitur per Meroem insulam. hic quoque vmbræ duplicis est, & sol bis super verticem fit, gnomonasq; vmbra in meridiebus tunc priuat, quando in vtraq; parte ab æstiuali solstitio 45. gradibus distat, ita dum per hos 90. gradus fertur, gnomonum vmbrę ad meridiem tendunt: dum verò per reliquos 270. ad septentrionem, hic qualium gnomon est 60. talium est æquinoctialis vmbra 17.45. æstiualis 7.45. brumalis 51.

Sextus est parallelus, sub quo maximus dies 13.15. horarum æquinoctialium, hic ab æquinoctiali 20.14. gradibus distat, & describitur per Napata: & est etiam iste duplicis vmbræ. sol enim bis super vertices fit, & gnomonas in meridiebus vmbra tunc priuat, quādo ab æstiuali solstitio ex vtraq; parte 31. gradibus distat, ita dum per hos 62. gradus fertur gnomonum vmbræ ad meridiem protrahuntur: dum verò per reliquos 298. ad septentrionem, hic qualium gnomon est 60. talium æquinoctialis vmbra 22.10. æstiualis 3.45. brumalis 58.10.

Septimus est parallelus, vbi maximus dies est horarum æquinoctialium 13.30. hic ab æquinoctiali 23.51. gradibus distat, & describitur per Syenem. hic parallelus primus eorum est qui simplicis vmbræ nominatur. nunquam enim sub ipso gnomonum in meridiebus vmbræ ad australia protenduntur, sed in ipso æstiuali duntaxat solstitio super verticem habitantium sub eo sol fit, & gnomones tunc absque vmbra esse cernuntur. tantum enim ab æquinoctiali distat, quantum æstiuale tropicum punctum, reliquo verò tempore vniuerso ad septentrionem vmbram mittunt. hic qualiū gnomon est 60. talium est æquinoctialis vmbra 26.30. brumalis 65.50. æstiuali verò vmbra gnomones carent. Omnes quoq; istos borealiores paralleli vsq; ad eum qui nostrum orbem dissepárat, habitabilesq; regiones terminat, simplicis vmbræ sunt. sub ipsis enim meridiebus sine vmbra penitus gnomones cernuntur: nec ad meridiem eas, sed septentrionem semper mittunt, nunquam tamen sol super vertices in illis fit.

Octauus est parallelus, sub quo maximus dies est 1[3].45. horarum æquinoctialium: hic ab æquinoctiali G.27. M.40. distat, & scribitur per Ptolemaidem, quæ in Thebaide est: quæq; Mercur. appellatur. hic qualium gnomon est 60. talium æstiualis vmbra 3.30. æquinoctialis 31.50. brumalis 70.10.

Nonus est parallelus, vbi maximus dies est 14. horarum æquinoctialium. hic ab æquinoctiali 30.22. gradibus distat, & scribitur per inferiorem Aegypti regionem: hic qualium Gnomon est 60. talium æstiualis vmbra 6.50. æquinoctialis 35.12. brumalis 83.15.

Decimus est parallelus in quo maximus dies est 14.15 horarum æquinoctialium: hic ab æquinoctiali 33.18. gradibus

distat, & scribitur per medium Phœnicen. hic qualium gnomon est 60. talium æstiualis vmbra x. æquinoctialis 39.30. brumalis 93.5.

Vndecimus est parallelus sub quo maximus dies est 14.30. horarum æquinoctialium: hic 36. ab æquinoctiali gradibus distat, & scribitur per Rhodum, hic qualium gnomon est 60. talium est æstiualis vmbra 12.55. æquinoctialis 43.50. brumalis 103.20.

Duodecimus est parallelus, in quo 14.45. maximus dies horarum æquinoctialium est: hic ab æquinoctiali 38.35. gradibus distat, & scribitur per Smyrnam: hic qualium quomodo est 60. talium æstiualis vmbra 15.20. æquinoctialis 47.50. brumalis 114.55.

Tertiusdecimus est parallelus, in quo maximus dies est horarum 15. æquinoctialium: hic ab æquinoctiali 40.56. gradibus distat, & scribitur per Hellespontum. hic qualium gnomon est 60. talium æstiualis vmbra est 18.30. æquinoctialis 52.10. brumalis 127.50.

Quartusdecimus est parallelus, vbi maximus dies 15.15. æquinoctialium horarum: hic distat ab æquinoctiali gradibus 43.5. & scribitur per Massiliam. hic qualium gnomon est 60. talium est æstiua vmbra 20.50. æquinoctialis 55.55. brumalis 140.15.

Quintusdecimus est parallelus, vbi maximus dies 15.30. æquinoctialium horarum, distatque ab æquinoctiali gradibus 45.1. & describitur per medium Pontum: hic qualium gnomon est 60. talium æstiualis vmbra est 23.15. æquinoctialis verò eorundem 60. brumalis 155.15.

Sextusdecimus est parallelus, sub quo maximus dies 15.45. horarum æquinoctialium est: hic ab æquinoctiali 46.51. gradibus distat, & scribitur per Danubij amnis fontes, hic qualium gnomon est 60. talium æstiualis vmbra est 25.3[illegible] æquinoctialis 63.55. brumalis 171.35.

Decimusseptimus parallelus, vbicunque maximus dies 16. horarum æquinoctialium est: hic ab æquinoctiali 48.23. gradibus distat, & scribitur per hostia Borysthenis. hic qualium gnomon est 60. talium est æstiualis vmbra 27.[illegible] æquinoctialis 67.50. brumalis 188.35.

Decimusoctauus est, vbicunque maximus dies 16.15. horarum æquinoctialium est: hic ab æquinoctiali 50. gradibus distat, & scribitur per mediam Mæotida paludem. hic qualium gnomon est 60. talium est æstiualis vmbra 29.55. æquinoctialis 71.20. brumalis 208.20.

Decimusnonus parallelus est, in quo maximus dies 16. horarum M.30. æquinoctialium est: hic ab æquinoctiali 51.35. gradibus distat, & scribitur per australissima Britaniæ. hic qualium gnomon est 60. talium æstiualis vmbra 31.25. æquinoctialis 75.25. brumalis 229.20.

Vigesimus est parallelus, sub quo 16.45. horarum æquinoctialium maximus dies est: hic ab æquinoctiali 52.50. gradibus distat: & scribitur per Rheni fluuij hostia: hic qualium gnomon est 60. talium æstiua vmbra 33.20. æquinoctialis 69.5. brumalis 253.10.

Vigesimusprimus est parallelus, vbi maximus dies 17. horarum æquinoctialium est, iste ab æquinoctiali 54.1. gradibus distat: & scribitur per Tanaidos fluuij hostia: hic qualium gnomon est 60. talium est æstiualis vmbra 34.55. æquinoctialis 82.35. brumalis 278.45.

Vigesimussecundus parallelus est, in quo maximus dies 17.15. horarum æquinoctialium est, iste 55. gradibus distat ab æquinoctiali, & scribitur per Brigantium magnæ Britanniæ: hic qualium gnomon est 50. talium est æstiualis vmbra 36.15. æquinoctialis 85.20. brumalis 304.30.

Vigesimustertius est parallelus, vbi maximus dies 17.30. horarum æquinoctialium est, iste ab æquinoctiali 56. gradibus distat, & scribitur per mediam Britanniam magnam, hic qualium gnomon est 60. talium æstiualis vmbra est 37 20. æquinoctialis 88.50. brumalis 335.15.

Vigesimusquartus parallelus est, sub quo maximus dies 17.45. horarum æquinoctialium est: iste ab æquinoctiali 57. gradibus distat, & scribitur per caturactorium Britanniæ, hic qualium gnomon est 60. talium æstiualis vmbra 39 20. æquinoctialis 92.25. brumalis 372.40.

Vigesimusquintus parallelus est, vbi maximus dies 18. æquinoctialium horarum est: iste ab æquinoctiali 58. gradibus distat, scribitur per paruæ Britanniæ australia. hic qualium gnomon est 60. talium est æstiualis vmbra 40.44. æquinoctialis 96. brumalis 419.5.

Vigesimussextus parallelus est, vbi maximus dies horarum est æquinoctialium horarum 18.M.30. Iste ab æquinoctiali 59.30. gradibus distat, & scribitur per mediam Britanniam paruam. Non sumus hic vsi incremento quartæ partis horæ vnius, tum quoniam crebriores hic paralleli fiunt, tum quoniam eleuationum differentia ne integri quidem vnius gradus colligatur: & ad hæc quia non similiter nobis in borealioribus scrutanda sunt omnia, propterea & proportiones vmbrarum ad gnomones, superfluum putauimus in separatis reconditisque locis apponere.

Vbi ergo dies maximus 19. horarum æquinoctialium est, ille parallelus 61. ab æquinoctiali gradibus distat, & scribitur per borealia paruæ Britanniæ.

Vbi autem maximus dies 19.30. æquinoctialium horarum est, ille parallelus 62. gradibus ab æquinoctiali distat, & scribitur per insulas quas Ebudas nominant.

Vbi autem maximus dies 20. horarum æquinoctialium est: ille parallelus 63. gradibus distat ab æquinoctiali, & scribitur per Thylem insulam.

Vbi vero maximus dies horarum 21. æquinoctialium est, ille parallelus 64.30. gradibus distat ab æquinoctiali, & scribitur per Scythicas gentes ignotas.

Vbi maximus dies horarum est æquinoctialium 22. ille parallelus 65.30. gradibus distat ab æquinoctiali.

Vbi maximus dies horarum est æquinoctialium 23. ille parallelus ab æquinoctiali 66. gradibus distat.

Vbi autem maximus dies 24. horarum æquinoctialium est, ille parallelus distat ab æquinoctiali gradibus 68.40. Hic primus eorum est qui perisij, hoc est latinè circumbraciles appellantur: in æstiuali tamen solstitio duntaxat sole non occidente, ad omnes horizontis partes Gnomonis vmbræ vertuntur: hic æstiualis tropicus parallelus semper, Brumalis verò nunquam apparet, ambo enim permutatim horizontem tangunt. Obliquus autem circulus, qui per medium signorum est, quando verum æquinoctiale punctum oritur, idem fit cum horizonte: si quis verò contemplationis causa vniuersaliora borealiorum declinationum accidentia quærat, is inueniet vbi eleuatio poli graduum 67.M.15. ferè est, ibi nequaquam zodiaci gradus, siue orbis signorum partes ad vtramque æstiualis solstitij partem occidere: ita vt dies maxima & vmbrarum ad omnes horizontis partes circunductio, menstrua fermè fiat. Hæc quoque facilè per iam expositam obliquationis tabulam intelliguntur. Nam quemcunque distare ab æquinoctiali gradibus parallelum inueniemus, qui verbi gratia 15. gradibus ab vtraque tropici parte intercipiat, quique tunc aut semper, aut nunquam apparet, cum intercepta eius circuli parte, qui per medium signorum est, tot profecto gradibus a 90. vnius scilicet quartæ partis, borealis poli eleuatio deficiet.

Vbi

Vbi autem eleuatio poli 69.30. graduum est, ibi 30. gradus ex vtraque solstitij æstiualis parte solem non occidere quisquam inueniet: ita vt duorum proximè mensium maximus dies, & Gnomones circumumbrales eodem tempore fiant.

Vbi eleuatio poli 73.20. graduum est, ibi 45. gradus ex vtraque solstitij æstiualis parte non occidere quispiam inueniet, ita vt maximus Gnomones perisc ij ad trium mensium proximè spacium extendatur.

Vbi eleuatio 78.1.. graduum est, ibi ex vtraque solstitij æstiualis parte 60. gradus non occidere quispiam inueniet: ita vt maximus dies & vmbrarum circunductio ad mensium quatuor spacium procedat.

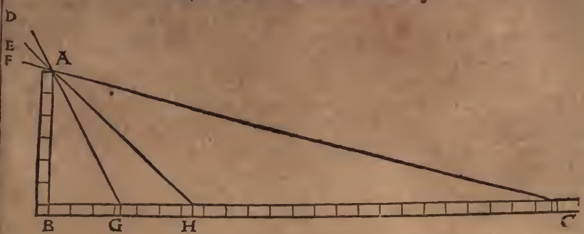
Vbi eleuatio poli 84. graduum est, ibi ex vtraque solstitij æstiualis parte 75. gradus nó occidere quispiam inueniet, ita vt quinque maximus dies mensium fermè fiat, & Gnomonum vmbræ eodem tempore circunducantur.

Vbi verò totius quartæ partis 90. gradibus borealis polus eleuatur ab horizonte, ibi borealior æquinoctiali, semicirculus signiferi: hoc est, circuli qui per medium signorum est medietas, nunquam sub terra fit Australior, nunquam super terram: ita vt dies vnus & nox vna annui spacij sint sex proximè mensium, gnomones verò semper perisc ij sint. Huius declinationis propria sunt, vt borealis polus super verticem sit: & obliquus quidem tum semper tum nunquam apparentis situm accipiat, & borealis semisphærium situm super terram Australis sub terra semper efficiat, æquinoctialis vero situm habeat horizontis.

GNOMICA DE IISDEM. CAPVT XLVIII.

VMbilici, quem gnomonem appellant, vmbra in AEgypto meridiano tempore, æquinoctij die paulò plus quam dimidiam gnomonis mensuram efficit. In vrbe Roma nona pars gnomonis deest vmbræ. In oppido Ancona superest quinta tricesima. In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, ijsdem horis vmbra gnomoni par fit. Simili quidem modo est super Alexandriam V. milibus stadiorum, solstitij die medio nullam vmbram iaci. Sicut & in India super flumen Hypasim: quod & apud Troglodytas XLV. ante & post solstitium die heri dicunt medijs XC. diebus in meridiem vmbra ita. Sed & in Meroe insula Nili, V. milibus stadiorum à Syene bis in anno absumi vmbras, sole duodecimam partem Tauri, & quartamdecimam Leonis obtinente.

SCHOLIA IN CAP. XLVIII. BEDAE PRESBYteri, De natura rerum: authore Ioanne Nouiomago.

Vmbilici quem gnomonem appellant.] *Gnomonica inueniuntur à radijs solis, stylo ad perpendiculum à planitie secundùm rectum angulum erecto, qui dum est in lumine, vmbram necessario facit, quæ ratio ad horologiorum descriptionem & mundi inclinationem, & cosmographiam sanè necessaria est. Sit itaque in proposito schemate vmbilicus, id est, stylus erectus A B, qui splendente sole facit vmbram, humili quidem sole longam, sublimi breuem. Sit itaque sol in D, radius à contactu vmbilici vbi est A, descendit in G, efficiens vmbram B G, dimidio breuiorem. stylus enim sit pedum lx, vmbra xxx. talis die æquinoctiali fit, (solem semper intelliges in meridie) in AEgypto, eadem fit die solstitiali apud Coloniam Agrippinensium. Eodem die in oppido Syene nulla fit vmbra, in meridie enim erit sol in A, radius verò recta descendit in B, quæ ratio vmbrarum, vergentibus ad meridiem & Aquilonem cótinuò mutatur, veluti Germaniæ plerisq; locis hyberna vmbra erit B C, sol enim erit in F. Dum autem sol est in E, fit vmbra H B, duodecima parte longior, quàm vmbilicus, quod fit Coloniæ die æquinoctiali.*

Duodecimam partem tauri & quartamdecimam leonis.] *Quemadmodum ex signorum partibus antiscijs constat, hoc sic fieri nequit. Duodecima enim pars tauri antiscium habet decimamoctauam leonis non quartamdecimam, veluti inferius copiosius docebimus de antiscijs signorum. Legitur & apud Plinium aliter, sed neq; hoc ad recentiorem partium distinctionem quadrat. Vide inferius de æquinoctio.*

DE TERRAE MOTV. CAPVT XLIX.

TErræ motum vento fieri dicunt, eius visceribus instar spógiæ cauernosis incluso, qui hanc horribili tremore percurrens, & euadere nitens, vario murmure concutit, & fremendo vel dehiscendo cogit effundere. Vnde caua terrarum his motibus subiacent, vtpote venti capacia: harenosa autem & solida carent. Neq; enim fiunt, nisi cœlo marique tranquillo, & vento in venas terræ condito. Et hoc est in terra tremor, quod in nube tonitruum: hocque hiatus, quod fulmen. Fiunt simul cum terræmotu & inundationes maris, eodem videlicet spiritu infusi, vel residentis sinu recepti.

GLOSSAE IN CAP. XLIX. BEDAE PRESBYTERI, De natura rerum: incerti authoris.

Terræ motum vento fieri dicunt, eius visceribus instar spongiæ cauernosis inclusæ.] *Terræ motus autem illic fieri solet, vbi caua terrarum sunt, in quibus venti ingrediuntur, & faciunt terræ motum. Nam vbi arenosa est aut solidata, non ibi fit terræ motus. Huius autem terræ motatio pertinet ad iudicium, quando peccatores & terreni homines spiritu oris Dei concussi, commouebuntur. Item: Terræ commotatio, hominum terrenorum ad fidem est conuersio. vnde scriptum est: Pedes steterunt, & commota est terra, vtque ad credendum.*

INCENDIVM AETHNAE. CAPVT L.

TEllus Siciliæ, quæ cauernosa, & sulphure ac bitumine strata, vẽtis pene tota & ignibus patet, spiritu introrsus cum igne concertante, multis sæpè locis fumum, vel vapores, vel flammas eructat, vel etiam vento acrius incumbente, harenarum lapidumve moles egerit. Inde montis Aethnæ ad exemplum gehennæ ignium tam diutinum durat incendium, quod insularum Aeolidum dicunt vndis nutriri, dum aquarum concursus spiritum secum in imum profundum rapiens, tam diu suffocat, donec venis terræ diffusus fomenta ignis accendat. Hinc Scyllæi canes latrare finguntur, dum procul nauigantes vndarum fremore terrentur, quas sorbente voragine collidit æstus.

DIVISIO TERRAE. CAPVT LI.

TErrarum orbis vniuersus, oceano cinctus, in tres diuiditur partes: Europam, Asiam, Africam. Origo ab occasu solis, & Gaditano freto, qua irrumpens oceanus Athlanticus in maria interiora effunditur: hinc intranti dextra Africa, læua est Europa, inter has Asia magnitudine compar est alijs duabus. Termini sunt amnes Tanais & Nilus. XV. passuum in longitudine quas diximus fauces Oceani patent: V. in latitudine. Europa ergo ab Occidente vsque ad Septentrionem, Asia verò à Septentrione per orientem vsque ad meridiem, atque inde Africa à meridie vsque ad occidentem extenditur.

GLOSSAE IN CAPVT LI. BEDAE PRESBYTERI,
De natura rerum: incerti authoris.

Terrarum orbis vniuersus Oceano cinctus, in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, Africam.] *Terra, vt testatur Hyginus, mundi media regione collocata, omnibus partibus æquali disfinens interuallo, centrum obtinet. Oceanus autem regione circumductionis sphæræ profusus, propè totius orbis alluit fines. Itaque & signa occidentia in eum cadere existimantur. Regio autem terræ diuiditur trifariè: è quibus vna pars Europa, altera Asia, tertia Africa vocatur. Europam igitur ab Africa diuidit mare, ab extremis Oceani finibus, & Herculinis columnis. Asiam autem & Lybiam cum Aegypto disterminat ostium Nili fluminis, quæ Canopicon appellatur: Asia autem, vt ait B. Augustinus, à meridie per orientem vsque ad septentrionem peruenit: Europa verò à septentrione vsque ad occidentem, atque inde Africa ab occidente vsque ad meridiem. Vnde videntur orbem dimidium duæ tenere, Europa & Africa: alium verò dimidium sola Asia. Sed ideò illæ duæ partes sunt, quia inter vtrumque ab oceano ingreditur, quicquid aquarum terras interluit, & hoc mare magnum nobis facit. Totius autem terræ mensuram geometrici, centum octuaginta milium stadiorum æstimauerunt. Ambrosius in libro Hexameron: Cœlum legimus, cœlum accipiamus. Terram legimus, terram intelligamus fructiferam. Quid mihi quærere quid sit eius mensura circuitus, quam geometræ centum octuaginta milium stadiorum æstimauerunt? Libenter me fateor nescire quod nescio, imò nescire, quod scire nihil proderit. Quemadmodum possumus comprehendere, quod impossibile esse hominibus scriptura demonstrat, dicente Domino: Quis mensus est manu aquas, & cœlum palmo, & vniuersam terram clausam manu?*

Marginibus ternis tellus hæc cingitur omnis,
Obliquatq; latus per cunctas linea partes,
Indorum terras, hinc Thetios æquora claudunt,
Quas primo Titan ascendens lumine cernit:
Hesperios fines, immanis terminat Indus,
Ad Thylen veniens, qui nocte dieque reiucet.

LIBRI DE NATVRA RERVM, FINIS.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, ANGLOSAXONIS, IN LIBRVM DE TEMPORVM RATIONE,

PRAEFATIO.

DE natura rerum, & ratione temporum, duos quondam stricto sermone libellos discentibus, vt rebar, necessarios composui. Quos cum fratribus quibusdam dare atque exponere cœpissem, dicebant eos breuius multo digestos esse quàm vellent, maximè ille de Temporibus. Cuius propter rationem Paschæ potius videbatur vsus indigere: suadebantq; mihi, latius aliqua de temporum statu, cursu, ac fine disserere. Quibus cócitus parens, perspectis patrum venerabilium scriptis, prolixiorem de temporibus librum edidi, prout ipso largiente potui, qui æternus permanens, tempora quando voluit constituit, & qui nouit temporum fines: imò ipse labentibus temporum curriculis, finem cum voluerit imponet. In quo videlicet opere, ne quem fortè offenderet, quod Hebraicam magis veritatem, quàm LXX. translatorum editionem in seculi præcedentis serie secutus sim: & illam quoque per omnia quoties discrepare videbatur inserui, vt legens quisque simul vtrunque conspiciat, & quod amplius sequendum putat eligat. Fixa autem mihi stat sententia, quam à nullo prudentium redarguendam autumo, vt sicut reuerendissimus eiusdem Hebraicæ veritatis interpres obtrectatoribus sui operis: non damno, inquit, non reprehendo LXX. sed omnibus his Apostolos præfero: ita & ego confidenter profiteor, quia non reprehendo veteres Chronographos: qui translationem LXX. interpretum modo secuti esse, modò prout libuit probantur habuisse contemptui, sicut etiam in processu huiusce opusculi nostri monstrabitur, sed omnibus his Hebraicæ veritatis integram præfero puritatem, quam præeminentissimi doctorum, Hieronymus in libris Hebraicarum quæstionum: Augustinus in libris de Ciuitate Dei: Eusebius ipse Chronographus in tertio historiæ Ecclesiasticæ libro: ex verbis Iosephi historici, aduersus Appionem Grammaticum scribentis, breuiorem temporum seriem, quàm in LXX. editione vulgò fertur continere comprobant: neque hanc amplius sequendam, etiam hi qui LXX. magnis diuinisq; laudibus ad cælos tollunt, dubitant: quorum quisque dicta perspexerit, credo mox nostro labori calumniam facere desistet, si non hunc tamen liuidis, quod absit, contemplatur obtutibus. Verùm vtcunque ferant, hæc mea scripta legentes, primo editum pro captu meo libellum, tibi dilectissime Abbas Hucberte percurrendum offero: multum deprecans, vt si quid in eo tu vituperabile deprehenderis, statim mihi corrigendum insinues. At vbi ordinatè ac rationabiliter actum videris, mecum Deo qui donauit, & sine quo nihil possumus facere, deuotus gratias agas. Si quem sanè vel illud offendit, cur aliquid de huiusmodi negocio tentare præsumpserim: quare de his quæ sparsim in veterum scriptis inueniri poterant, ipse nouum opus condere studuerim, audiat, dicente S. Augustino: quia ideo necesse est plures à pluribus fieri libros diuerso stylo, non diuersa fide, & de q̃stionibus eisdẽ, vt ad plurimos res ipsa perueniat: ad alios sic, ad alios autem sic. Audiat & me pro me simpliciter respondentem: cui displicet, vel superfluum videtur, quod hæc rogatu fratrum vndecunque collegi, vniusque libelli tenore conclusi, dimittat ea legenda: si quis velit, & ipse de communibus patrum fontibus, quæ sibi suisque sufficere arbitretur hauriens, mecum nihilominus debita fraternitatis intemerata iura custodiat.

AD LECTOREM.

MOs est scriptorum, vt in initijs librorum tria ponant: personam videlicet, locum & tempus: ideoq́, hæc tria requirenda sunt. Persona dicitur, eo quòd per se sonat: id est, per se sonando se ipsam demonstrat. Locus dicitur à locando, eo quod ibi aliquid collocetur. Est autem locus, situs vel positio: quia quicquid corporeum est, loco continetur, & non potest esse nisi in loco, id est, quicquid dextrum & læuum ante & retro, supra & subtus habet, locale & corporeum est, quod autem his caret, incorporeum & illocale, id est, spirituale est. Quid sit tempus, inuenies capitulo primo. Locus est, monasterium beatorum Apostolorum Petri & Pauli, quod est ad ostium Viuri amnis, & iuxta amnem Tinam, in loco qui vocatur Ingyruum: quod etiam beatus pater Bisi, cognomento Benedictus, construxit, cum cooperatore ac socio eiusdẽ operis Ceolfrido, qui post ipsum Benedictũ, ipsius monasterij abbas per 30. annos extitit. Tẽpus magni Caroli, filij Pippini, filij Ansigisi, qui genuit Pippinũ patrẽ Caroli. Persona Beda, qui vt ipse insequẽtib. demõstrat, gẽtis

Anglorum indigena fuit. Est igitur quædam Oceani insula, cui quondam Albion nomen fuit, & modo Britannia dicitur, inter septentrionem & occidentem locata, Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, maximis Europæ partibus multo interuallo aduersa. Hæc in præsenti iuxta numerum librorum, quibus lex diuina scripta est, quinque gentium linguis, vnam eandemq́; summæ veritatis & veræ sublimitatis scientiam scrutatur & confitetur, Anglorum videlicet, Britonum, Scotorum, Pictorum & Latinorum, quæ meditatione scripturarum cæteris omnibus est facta communis. Interpretantur autem Angli secundum beatum Gregorium, quasi Angeli, ob pulchritudinem corporum. De quorum scilicet Anglorum prosapia, Venerabilis Beda originem duxit: qui natus in territorio prædicti monasterij, cum esset annorum septem, cura propinquorum datus est educandus reuerendissimo abbati Benedicto, ac deinde Ceolfrido: cunctumq́; ex eo tempus vitæ in eiusdem monasterij habitatione peragẽs, omnem meditandis scripturis operam dedit, atque inter obseruantiam disciplinæ regularis, & quotidianam in ecclesia cantandi curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere dulce habuit. Decimo nono autem vitæ suæ anno diaconatum: tricesimo gradum presbyteratus: vtrunque per ministerium reuerendissimi episcopi Ioannis, iubente Ceolfrido abbate, suscepit. Ex quo tempore accepti presbyteratus vsq́; ad annum ætatis suæ LXI. scripturam sanctam ex opusculis venerabilium patrum breuiter annotare, siue etiam ad formam sensus & interpretationis eorum superadijcere curauit. In principium Genesis vsq́; ad natiuitatem Isaac, & eiectionem Ismaelis, libros IV. De tabernaculo & vasis eius, ac vestibus sacerdotum, libro IV. De ædificatione templi allegoricè, libros II. Item in Regum librum, XXX. quæstiones. In Prouerbia Salomonis, libros III. In Cantica canticorum, libros VII. In Ezram & Neemiam, libros III. In librum beati patris Tobiæ, explanationis allegoricæ de Christo & Ecclesia, librum I. Item capitula lectionum in Pentateuchum, Moysi, Iosue, Iudicum. In libros Regum, & Verba dierum. In librum beati patris Iob. In parabolas, Ecclesiasten In Euangelium Matthæi libros IV. In Euangelium Marci libros IV. In Euangelium Lucæ libros VI. In Euangelium sancti Ioannis. In Apostolum quæcunque in opusculis sancti Augustini exposita inuenit, cuncta per ordinem transscribere curauit In Actus Apostolorum libros II. In epistolas sex canonicas libros singulos. In Apocalypsin sancti Ioannis libros III. Item librum epistolarum ad diuersos: quarum de sex ætatibus seculi vna est. De ratione bissexti vna. De æquinoctio iuxta Anatholium vna. Vitam sancti patris monachi simul & antistitis Cuthberti. & prius heroico metro, & postmodum plano sermone descripsit. Historiam Ecclesiasticam suæ insulæ ac gentis in libris quinque. Martyrologium de natalitijs sanctorum diebus, in quo omnes, quos inuenire potuit, non solum qua die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo iudice mundum vicerint, diligenter annotare studuit. Librum hymnorum diuerso metro siue rhythmo. Librum de Orthographia alphabeti ordine distinctum. Item librum de metrica arte, & huic adiectum alium de schematibus siue tropis libellum: hoc est, de figuris modisque locutionum, quibus scriptura sancta contexta est. De natura rerum, & de temporibus libros singulos. Inter quæ omnia composuit hunc pulcherrimum librum, anno videlicet iuxta Dionysium ab incarnatione Domini DCC.XXV. quem titulauit De temporibus, siue de ratione temporum, ac postea nouem feliciter vixit annos, migrauitq́; ad Christum pro cuius amore præsens contempsit seculum.

DE TRIMODA TEMPORVM RATIONE.

CAPVT PRIMVM.

TEMPORA igitur à temperando nomen accipiunt, siue quod vnumquodque illorum spacium separatim temperatum sit: seu quod momentis, horis, diebus, mensibus, annis, seculisque & ætatibus omnia mortalis vitæ curricula temperentur. De quibus singulis, vt Dominus dederit, exposituri, primo Lectorem admonemus, trimoda ratione computum temporis esse discretum. Aut enim natura, aut consuetudine, aut certè auctoritate decurrit. Et ipsa quidem auctoritate bifariè diuisum: humana videlicet, vt Olympiadas quatuor annorum, nundinas nouem dierum, indictiones xv. annorum ambitu celebrari. Diem quoque, qui ex quadrantibus conficitur, mense Februario vel Augusto intercalari Græci, Aegyptij, Romanique pro suo quique captu iusserunt. Diuina autem, vt septima die sabbatum agi, septimo anno à rurali opere vacari, quinquagesimum annum iubileum vocari in Lege Dominus præcepit. Nam etsi barbaræ gentes hebdomadas habere probentur, à populo tamen Dei mutuasse non latet. Consuetudine verò humana firmatum est, vt mensis xxx. diebus computetur, cum hoc nec solis, nec lunæ cursui conueniat. Siquidem lunam duodecim horis minus, salua ratione saltus: solem verò decem horis & dimidia plus habere, qui solertius exquisiere testantur. Porrò natura duce repertum est, solis annum CCCLXV. diebus, & quadrante confici: lunæ verò annum, si communis sit, CCCLIV. Si embolismus, CCCLXXXIV. diebus terminari, totumque lunæ cursum decennouenali circuli comprehendi. Sed & errantia sidera suis quæque spaciis zodiaco circumferri, quæ natura non iuxta ethnicorum dementiam dea creatrix vna de pluribus, sed ab vno vero Deo creata est, quando sideribus cœlo inditis præcepit, vt sint in signa, tempora, & dies & annos.

GLOS

GLOSSAE IN CAPVT I. BEDAE PRESBYteri, De temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Tempora igitur à temperamento nomen accipiunt, siue quod vnumquodque illorum spacium separatim temperatum sit, &c.] *Vnumquodque tempus ab altero temperatur, sicut dicit in Posl. vbi de temporibus loquitur: & omnes fructus in temporibus à frigore, calore, pluuia, temperamentum assumunt, & ab ipso temperamento tempora vocantur. Illorum, scilicet temporum. Temperatum sit, scilicet ab altero: secretum ab inuicem, vt ver. Nam aliam temperationem habet quàm æstas, similiter, &c. Et de mensibus similiter potest intelligi. Secula dicta a Secu deo, à quo gentiles philosophi secula esse putabant. Secus autem Græcum nomen est, & interpretatur forma. Secula namque generationibus constant, indeque secula à sequendo dicta: à verbo scilicet sequor, quia sequuntur. Abeuntibus enim alijs, alij succedunt. Annis siquidem quinquaginta seculum terminari dicunt. Hinc est quòd ille Hebræus aure pertusa, seruire iubetur in seculum: hoc est, vsque ad annos quinquaginta. Aetas est tempus, quod de multis instruitur. Nam ætas pro vno anno, & pro septem, & pro centum, & pro quouis tempore ponitur. Temperentur, id est, disponantur. Trimoda ratione discretum, id est, separatum. Spacium vniuscuiusque temporis, XCI. dies sunt. Decurrit, scilicet temporis computus. Bifariam, id est duobus modis. Humana scilicet auctoritate: hoc est, quæ ab hominibus constituta est. Non solum diuina, verumetiam humana auctoritate decurrit tempus. humana videlicet, vt Olympiades. Olympus mons est in Græcia, iuxta quem ciuitas est Olympias, in honorem solis constructa. Ibi in fine quatuor annorum ludi agonum, & sacra in honorem solis agebantur, quæ Olympiades dicebantur. Olympias apud Græcos spacium quatuor annorum, quando solis & Iouis Olympici fiebant. Semper enim per quadriennium bissextilem peragit cursum, quo etiam anno bissextus apud Romanos fit. Vnde & lustrum dicitur tempus quinquennij. Inchoante enim semper quinto anno agon agebatur, quando sol oriens ab æquinoctiali puncto primum à bissexto incipit annum. Dicitur autem Olympias quasi Ololampias, id est, tota illuminatio: & Olympus, quasi hololampus, hoc est, totus lucidus & ardens, propter vicinitatem videlicet solis. Et quia nubes sua excedit altitudine, pro cœlo frequenter apud auctores ponitur. Sic etiam holosericas dicimus vestes, id est, totas sericas: quia holos Græcè, totus dicitur Latinè. Nundinas, id est, negociationes à nonis vsque ad idus. Inuenies in ante in decimotertio capitulo. Nundinæ sunt paganorum, itemque rusticorum, quibus conueniunt negocijs proprijs vel mercibus prouisuri. Sunt autem nundinæ publica conuentiones & commercia, dicta quasi nouem dies, id est, nonis & idus. Est autem nundina Romanorum dea, à nono die nascentium nuncupata, qui lustricus dicitur. Est lustricus dies, quo infantes lustrantur, & nomen accipiunt: sed is maribus nonus, octauus est fœminis. Indictiones dictæ sunt à certo annorum indicio. Primo lustro soluebatur æs, deinde argentum, deinde aurum. Est autem lustrum penteresin, id est, quinquennium, quod quinto anno dicitur condi à Romanis. Est autem quinquennale tempus: ideò verò sic vocatur, eo quòd censu per quinquennium in repub. peracto, vrbs Roma lustrabatur. Quindecim annorum: quia hic numerus facilis est ad multiplicandum. Diem quoque, scilicet bissextilem. Quadrans est quarta pars diei. Sol namque signiferum circulum percurrit in CCCLXV. & quadrante. vnde in quatuor annis perficit totū diem qui naturaliter in XV. Calend. April. interponi debuisset quia ibi in creatione mundi positus est, & cœpit currere. Nunc verò in VI. Calend. Mart. ponitur bissextus apud Romanos, & apud Aegyptios quarto Calend. Septemb. quia in auctoritate humana decurrit tempus. Quinquagesimum annum Iubileum vocari Dominus in lege præcepit. Iubileus annus vocatur à iubilando, quia eo anno tubis personabant. Iubileum, id est, remissibilem. Iubileus etiam dicitur remissionis annus, quia eo anno cuncta debita & omnis agricultura labor remittebatur: serui etiam emptitij liberi remittebātur. Quinquagesimus etenim annus in lege iubileus, id est remissionis, siue iubilatione plenus appellari iussus est in quo populus ab omni operatione quiesceret, omnium debita laxarentur, serui emptitij liberi redirent: omnisque ipse in uocibus solennique ac laudibus diuinis eminentior cæteris existeret. Meritò per hunc numerum illa summa pacis tranquillitas indicatur, quando sicut Apostolus ait: In voce archangeli nouissima clangente tuba, resurgentibus cunctis reuertetur ad omnes antiqua possessio carnis. Tunc reuertetur ad antiquam terram carnis suæ, in qua habitauit Abel, de qua eiectus est per Cain. Tunc Noe, Abraham, Isaac, & Iacob: sed & omnes animæ mortalium recipient corpora sua à quibus exierant, vt possideant eam æternum: vbi cessantibus huius seculi laboribus & ærumnis, dimissis omnium culparum debitis, in sola diuinæ visionis contemplatione cunctus electorum populus in æternum gaudebit, impleto illo desiderabili Domini ac Saluatoris nostri mandato: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. Barbaræ gentes dicuntur à barba & rure. Consuetudine verò humana firmatum est, vt mensis triginta diebus computaretur: cùm hoc nec solis nec lunæ cursui conueniat. Siquidem lunam vndecim horis minus, salua ratione saltus: solem verò decem horas & dimidiam plus habere, qui solertius exquisiere, testantur. Cùm igitur in ante ad vndecimum capitulum perueneris, inuenies satis ad quid istæ horæ valeant. Et cùm ad quadragesimum secundum capitulum perueneris, videbis apertius quid sit saltus. Siquidem lunam duodecim horas minus, salua ratione saltus. Tunc ratio saltus lunæ materies videlicet, de qua saltus efficitur, saluatur, si ex illis duodecim horis, in quibus luna post viginti nouem dies commoratur, nil subtrahimus, donec ad congruum disputandi locum perueniant. Porrò natura duce repertum est solis annum, &c. Modò dicit de natura temporis. Quadrante, id est, sex horis. Si communis sit, id est, ex duodecim mensibus, CCCLIV. scilicet diebus terminari. Si embolismus, id est, supercrescens, qui habet tredecim menses. In vnoquoque mense lunari crescit saltus in quatuor momentis, & vncia vnius momenti, & atomo. Nam vna lunatio trigesima est semper, altera vndetrigesima. Multiplica ergò sexies triginta, & sexies viginti nouem, & inuenies CCCLIV. totumque lunæ discursum. Totus lunæ cursus in nouendecim annis peragitur. Nam ad eadem loca signorum in quibus nunc verbigratia accensa est, ad eundem mensis diem, ad idem accensionis momentum, ad easdem signiferi latitudines & altitudines, ad eandem coitus solis congruentiam nō reuertetur priusquam CCXXXV. coitus, id est menses perficiet decennouenali circulo. Ista enim luna quæ in præsenti appellatione est, non erit in eadem appellatione vsque ad nouendecim annos. Quod ita facillimè exempli causa probari potest. Ianuarius habet regulares nouem, ad ætatem lunæ inquirendam: si autem cum illis XXII. epactis iunguntur, sunt simul XXXI, remotis XXX. remanet vnus. Prima fuit hoc anno luna in Calend. Ianuar. quæ nequaquam in prædictis Calendis iterum prima inuenitur, donec nouendecim anni expleti fuerint: quæ natura non iuxta ethnicorum dementiam dea creatrix vna de pluribus, sed ab vno Deo vero creata est. Natura dicta est ab eo, quod nasci aliquid faciat, quam dicunt ethnici creatricem esse omnium rerum: cùm ipsa non sit creatrix, sed potius creata. Ethnicorum, id est gentilium. Vna de pluribus. Plures enim deæ fuerunt, sicut Iuno, Minerua, Venus. Creata est, scil. ipsa natura temporum. Inditis, id est, insertis. Vt sint in signa, id est, quæ significant. Sæpè enim ex sideribus cognoscitur tempestas & serenitas. Signa non illa dicit, quæ obseruare vanitatis est: sed vtique vtilia, & vsibus huius vitæ necessaria, quæ vel nautæ obseruant in gubernando, vel alij homines ad prauidendas aeris qualitates per æstatem & hyemem, & autumnalem vernalemque temperiem. Et nimirum hæc vocat tempora, quæ per sidera sunt: non spacia morarum, sed vicissitudines affectionum cœli huius.*

SCHOLIA IN CAP. I. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: authore Ioanne Nouiomago.

Tempora igitur à temperando nomen accipiunt.] *M. Varro lib. 5. de origine verborum eandem ἐτυμολογίαν recipit. Tempus Tempus, inquit, esse aiunt interuallum mundi & motus. Id diuisum in partes aliquot maximè ab solis & lunæ cursu: itaque ab eorum tenore temperato tempus dictum. Est quoque (vt id obiter indicem) in his Varronis monumentis temporis definitio, quam M. Cicero in libris de inuentione, dicit facilius intelligi quàm exprimi posse: eam diffinitionem Macrobius lib. 1. Saturnalium, & Rodolphus Agricola lib. 1. explicatioribus verbis posuerunt, vt sit tempus ex cœli conuersione, &c. notus enim est vtrobique locus.*

Diem quoque qui ex quadrantibus conficitur.]*Ex quadrantibus, id est, senis horis. nam sol in cursum per signiferum perficit diebus CCCLXV. & quarta diei parte proinde annus cum cursu solis exire nequit, nisi ex quater senis horis, quarto quoque anno dies vnus ciuilis intercaletur, quod Romani faciunt ex institutione Numæ Pompilij mense Februario, qui ob id apud Ciceronem interkalaris dicitur: dicitur & dies illa intercalatus. Intercalatum autem fuit mense Februario, quia is omnium breuissimus est, vel ... non ... factus, ne incertum habeatur Februarij ne sit ansequenis. Sexti verò Calendas potius quàm alterius diei locum obtinuit, vt ex ... appellatione originem suam quæ ex senis horis fuit, indicaret. Bissextus dictus, vel quod bis dicatur sexto Kalendas Martij, priusquam ad septimum procederetur, seu quod à besse momenti dies sit constitutus, vt Festus Pompeius, versa e litera in i: putant alij reliquum esse supplementum vocabuli nihil significans, vt in postliminio & mediustillo, liminium & tullium, ita in bissexto bis.*

Consuetudine humana firmatum est. *De mensium & annorum ratione alibi dicetur.*

Sed & errantia sidera.]*Tempus quo quisque planeta cursum in signifero conficit, est annus. nam annus circuitum significat, vnde annulus. vt Saturni annus XXX. vulgaribus constat, id est solaribus annis, Iouis duodecim, Mars duobus. Dicuntur hi anni vertentes, ad differentiam illius magni anni, quem Platonem primum notasse scribitur: de quo est apud Ciceronem in ... xto de Repub.*

Quæ natura non iuxta ethnicorum dementiam.] *Reprehendit Beda obiter opinionem eorũ qui naturam deam faciunt, quemadmodum Plato, Plinius secundus, &c. Non enim ipsa dea est, sed a deo vis quadam syderibus indita, vt sint nobis in signa & tempora, quemadmodum scriptum est Genesis primo, ipsa autem sydera anima, & proinde voluntate carent quare dij non sunt sed dei instrumenta quibus mundum gubernat.*

DE MINVTISSIMIS TEMPORVM SPACIIS.

CAPVT II.

Duodecim horæ in Euangelio quid significent.

HOra duodecima pars diei est: siquidem XII. horæ diem cõplent, Domino attestãte, qui ait: Nonne duodecim sunt horę diei? si quis ambulauerit in die non offendet. Vbi quamuis allegorice se diẽ, discipulos verò qui ab illo illustrandi fuerant, horas appellauerit, solito tamen humanæ cõputationis ordine numerũ definiuit horarũ. Verùm notandum est, quia si omnes anni dies duodenis horis supputentur, æstiuos necesse est dies longioribus, brumales vero breuioribus horis includi. Si verò omnes horas æquiparare, hoc est, æquinoctiales habere volumus, brumali die nihilominus pauciores, & æstiuo necesse est plures tribuamus. Recipit autem hora IV. punctos, X. minuta, XV. partes, XL. momenta, & in quibusdam lunæ computis V. punctos. Non enim hæ diuisiones temporum naturales, sed videntur esse conductitiæ. Nam calculatores cùm necesse esset vel diem in XII. vel horam in IV. aut X. aut XV. aut XL. aut in alias quaslibet minores, maioresve quid distribuere particulas, quæsiere sibi vocabula, quibus id quod volebant nuncupare, & alterutrũ dinoscere possent, horam videlicet appellantes, quod certi temporis ora, id est, terminus sit: sicut & vestimentorũ, fluuiorum, maris quoq; fines oras vocitare solemus. Punctos verò à paruo puncti transcensu, qui fit in horologio. Minuta autem à minore interuallo vocantes. Partes à partitione circuli Zodiaci, quem tricenis diebus per menses singulos findunt. Porrò momenta à motu siderum celerrimo nuncupantes, cùm aliquid sibi breuissimis in spacijs cedere atque succedere sentitur. Minimum autem omnium, & quod nulla ratione diuidi queat tempus, atomum græcè, hoc est, indiuisibile, siue insectibile nominent: quod ob sui pusillitatem grammaticis potius quàm calculatoribus visibile est: quibus cùm versum per verba, verba per pedes, pedes per syllabas, syllabas per tempora diuidant, & longæ quidem duo tempora, vnum breui tribuant, vltra in quod diuidant non habentibus, hoc atomũ nuncupari cõplacuit. Attamen Mathematici in explorandis hominũ genituris, ad atomũ vsque peruenire contendunt, dum Zodiacũ circulum in XII. signa, signa singula in partes XXX. partes itẽ singulas in punctos XII. punctos singulos in momenta XL. momenta singula in ostenta LX. distribuunt, vt considerata diligentius positione stellarum, fatum eius qui nascitur quasi absque errore deprehendant. Quæ quia vana, & à nostra fide aliena est obseruatio, neglecta ea videamus potius quod Apostolus ad celeritatẽ resurrectionis intimandã huiusmodi tẽporis vocabulo vtitur, dicens: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, in atomo, in ictu oculi, in nouissima tuba. Nec prætereundũ, quia etsi calculatores necessario discernãt, plurimi tamen scriptores indifferenter breuissimum illud temporis spacium, quo palpebra oculi nostri moueri potest, quod in ictu pungentis transcurrit, quod secari & diuidi nequit, nunc momentum, nunc punctum, nunc atomum vocant.

GLOSSÆ IN CAP. II. BEDAE PRESBYTERI,

De temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Hora duodecima pars diei est: siquidem duodecim horæ diem complent, &c.]*Recipit autem hora quatuor punctos, decem minuta, quindecim partes, quadraginta momenta: & in quibusdam lunæ compotis, quinque punctus. Constat autem hora quatuor punctis: hoc est hora in sole. Vnus punctus quarta pars horæ est. In vna hora quatuor puncti: in vno puncto, duo minuta: in vno minuto, quatuor momenta. DLXIV. atomi, vnum momentum faciunt. Attamen mathematici in explorandis hominum geniturus, ad atomum vsque peruenire contendunt. Mathesis, doctrina. Inde mathematicus, id est, doctrinalis. Mathematici, vani philosophi, id est, genethliaci, qui de naturis & sideribus disputant. Mathesis sine aspiratione, vanitatem, id est, vanam doctrinam significat: cum aspiratione, doctrinam verã, & scientiam perfectam. Geniturus, natiuitatibus, id est, quales sint futuri, vtrum boni an mali. Contendunt, certant in duodecim signa. Dicunt enim mathematici, quia ille qui nascitur sub signo piscium, piscator erit. Et reliqua quæ B. Gregorius in homelia de Epiph. Domini sapienter destruit.*

In punctos duodecim.]*Maiores sunt isti cæteris punctis prædictis, & his vtuntur mathematici. Vnus enim ex his punctis continet vnam horam in se.*

In ostenta LX.]*Ostentum est ostẽsio signi alicuius. Fatum, fortunatum euentum. Virgilius: Fatum quicquid dij fantur, aut bonum aut malum. Quæ obseruatio scilicet Mathematicorum intellectu.*

Omnes quidem resurgemus.]*Hieronymus, An iuxta quadam exemplaria, non omnes quidem dormiemus. Omnes immutabimur, scilicet in gloriam.*

In atomo.]*Augustinus, In summa celeritate. Atomos Græcè, indiuisibile interpretatur.*

In ictu oculi.]*Ictus oculi est celerrima radiorum ex pupillis emissio, in id ad quod tendunt. Tuba: id est, præconio aut signo. Subaudis, ideoq; sine illa obseruatione mathematicorum debemus vti hoc sicut & Apostolus.*

Quia etsi calculatores necessario discernant.]*Calculatores verò à calculo nomen acceperunt. Calculus dictus est à calculo lapide. Calci enim sunt lapilli quidam minutissimi, rotundi & lenes: qui ideò ita vocati sunt, quia calcari sine molestia queunt, quibus veteres omnia numerabant. Antiqui enim ante inuentionem numeri nescientes numerare, ex lapillis sua tempora suosq; dies numerabant: in prosperitate candidis, in aduersitate nigris. Vnde Persius: Hunc Macrine diem numera meliore lapillo: id est, candido. Discernant, scilicet atomum, ab alijs spacijs temporum. Momentum in oculo à motu palpebræ vsq; ad aliud momentum: id est, quamdiu palpebræ quiescũt. In vna hora sunt 4. pũcti, & faciũt 10. minuta, id est, 40. momenta: quæ quadraginta momenta, quindecim partes reddunt. A principio etiam*

vnus-

vniuscuiusque usque ad extremum, dua hora peraguntur. Viginti quatuor hora sunt inter diem & noctem, & duodecim signa sunt in cælo, & ideo vnicuiq; signo dua hora pertinent in oriendo. Talis est ratio: Natura est ut sol circumeat totã terram in viginti quatuor horis, & triginta partes sunt, id est, triginta linea in vnoquoq; signo, & per vnamquamq; de illis viginti quatuor horis, quindecim de illis lineis apparent in ortu vniuscuiusq; signi, quando se erigere incipiat, supra terram veniens ab imo. Aliter: Recipit autem hora, scilicet solis quatuor punctos: in quantum vero ad lunam pertinet, recipit hora lunaris quinque punctos, & hoc facit velocitas luna. Punctus lunaris habet duo minuta, id est, quintã partem vnius hora: punctus verò solaris habet duo minuta & semis, partes tres & semis, & quartam partem partis, momenta decem. Minutum habet partem vnam & semis, momenta quatuor. Pars habet momenta duo & bisse, id est, duas tertias partes. Quindecim partes, scilicet in ortu signi. Motus cœli in quindecim partibus horam efficit, id est, quindecim partes signiferi in vna hora oriuntur vel occidunt, vel de loco ad locum moventur. Vnaquaeq; enim pars mouetur duobus momentis & bisse vnius momenti, id est, duabus tertijs partibus. Quod spacium duorum momentorum & bisse vnius momenti, quindecies ductum integram facit horam. Hac igitur ratione vna hora quindecim partes habere dicitur. Nam trecentesima sexagesima quinta portio signiferi pars appellatur. Et viginti quatuor hora, id est totus dies, quibus sol illam signiferi partem illustrat, & spacium illud, quo illa pars signiferi de loco in locum mouetur, partes appellantur. Sed sicut variatur mensura horarum pro longitudine dierum, ita etiam momentorum. Aliquando hora æquinoctialis, id est, naturalis: aliquando maior vel minor, vnde efficitur, vt cuiuscunq; longitudinis aut breuitatis hora fuerit, quadragesima pars illius momentum appellatur. Recipit autem hora; vt iam dictum est, momenta quadraginta, ostenta sexaginta: vel secundũ Mathematicos II. CCCC. atomos XXII. DLX. Et in quibusdã luna computis, scilicet hora noctis recipit quinque punctos. Non enim hæ diuisiones, id est hora, punctus, minutum, pars, momentum, ostentum, atomus, naturales scilicet sunt temporum: sed videntur esse conditiua, id est, factitia & nominatiua, & ab auctoribus inventa & nuncupata. Calculatores, id est, computatores: dicti a calculis, id est, lapillis, per quos numerando computabant. In duodecim scilicet horas, vel in quatuor scilicet punctos, aut in decem scilicet minuta, aut in quindecim scilicet partes, aut in quadraginta scilicet momenta, aut scilicet cum necesse esset in alias minores, scilicet sicut ostenta sunt & atomi, maioresve scilicet sicut trientes, quadrantes & dodrantes. Anni in dies & menses, & hebdomadas, vel dies hebdomada.

Quid distribuere particulas.] *Quid, id est aliquid, quibus scilicet vocabulis. Alterutrum, aduerbialiter, scilicet quid esset una pars, aut quid altera. Horam, id est terminum & finem. Hora, id est, tempus oris, cum aspiratione, caterarum autem rerum sine aspiratione scribitur. Punctos vero, scilicet appellantes. Punctus est quarta pars hora, scilicet in sole, id transcensus vnius puncti. Punctus a pungendo est dictus, eo quod quibusdam punctionibus certa designationis in horologijs designetur. Horologium, id est, series horarum, de puncto scilicet in punctum. Minuta à minore interuallo, scilicet puncti. Nam minutum minus spacium est quam punctus, decima scilicet pars hora. Partes scilicet vocantes, decima quinta pars hora, a partitione circuli, zodiaci. In vnaquaque die currit sol vnam partem zodiaci, id est, signiferi, per viginti quatuor horas, in quantum ad illum attinet cursum, quem facit contra firmamentum: in quantum vero ad illum, quem facit cum firmamento, eadem pars, quam per viginti quatuor horas in suo cursu peragit, qua est decima quinta pars dimidij signi: nam dimidium signum quindecim partes habet. Mouetur de loco ad locum, per decimam quintam partem vnius hora, id est, per duo momenta, & bisse vnius momenti. Et ideo rectè dixit Beda, quod partes horarum à partibus zodiaci circuli vocantur, dum eadem pars est hora, & pars signi, quamuis bino cursu intelligatur. Et quia diversæ significationes frequenter inueniuntur, necesse est eas singillatim distingui. Aliquando enim duodecim signa zodiaci appellantur partes siue particula. Et spacium illud, quod sol perficit per horas vigintiquatuor, pars nominatur, videlicet illa, qua est decima quinta pars dimidij signi, & ipsa hora quindecim partes habere fertur. Partes à partitione zodiaci circuli.*

RECAPITVLATIO HVIVS GLOSSÆ.

Duos cursus facit sol in cœlo: vnum cum firmamento, alterum contra firmamentum. Nam quotidie vnam partem graditur in cœlo per viginti quatuor horas. Istud ipsum tamen cœlum voluitur circa terram per vigintiquatuor horas, hoc est, duodecim signa. Dimidium cœlum, id est, sex signa, voluitur per duodecim horas. Et si per duodecim horas voluuntur sex signa, per duas tantum horas voluitur unum signum. Et si per duas horas voluitur vnum signum, dimidia pars vnius signi voluitur per unam horam, in qua continentur quindecim partes. Nam triginta partes sunt in integro signo, in dimidio autem signo quindecim partes. Inde decima quinta pars dimidij signi, hoc est vna pars, mouetur de loco ad locum per decimã quintam partem vnius hora. Et ideo rectè dixit dominus Beda: quia cursus solis per unam partem, id est, per viginti quatuor horas conficitur. Motio tamen illius vnius partis de loco ad locum cum cœlo per decimam quintam partem hora fit. Et hic iterum quærendum est, utrum aquali spacio temporis voluitur, illud ipsum cœlum circa terram per se, & cum sole voluitur. Ad hoc respondendum, quia inaqualiter voluuntur. Nam ab ortu solis usque dum oriatur iterum, viginti quatuor hora sunt: in reuolutione autem cœli deest decimaquinta pars hora. Verbi gratia: Oritur sol hodie in prima parte arietis, primo mane: cras tamen orietur sol in secunda parte arietis, & ante solem orietur prima pars arietis tota in decimaquinta parte hora: inde fit, ut post quindecim dies dimidium signum oriatur ante solem: post integrum autem annum voluitur totum cœlum ante solem. Inde fit, ut quamdiu sol trecenties sexagies quinquies circuit terram, circueat cœlum per se trecenties sexagies sexies. Nam in vna reuolutione superat cœlum reuolutionem solis. Quem scilicet zodiacum, trigenis, id est, triginta diebus findunt, id est, diuidunt, scilicet calculatores.

Porro momenta.] *In initio motionis momentum fit. Initium enim motionis, quo movetur sidus aliquod, momentum dicitur, non tota motio sideris, vel cuiusque rei, sed hoc est, cum aliquid sibi, id est, sideri cedere, scilicet à loco, id transire atque succedere, scilicet in loco, quod per foramen aliquod probatur, quando stella aliqua perspicitur. Nam vnum signum per duas horas movetur. Una stella velocißimè, id est per vnum momentum mouetur. Sentitur scilicet a calculatoribus. Minimum omnium, scilicet temporum, atomus. In tempore taliter constat. Cum maiora spacia temporis, sicuti est dies vel hora per punctos vel cæteras minores partes dividens, ad talem particulam perueneris: qua ob sui pusillitatem, id est, paruitatem nullam habeat moram talem, qua vllo modo dividi poßit, sicuti est ictus oculi, & ipsam scias esse atomum.*

Quod ob sui pusillitatem grammaticis potius, quàm calculatoribus visibile est.] *Scilicet quia calculatores non habent, nisi quod diuidant. Grammatica est scientia rectè loquendi, & origo & fundamentum liberalium literarum. Hac in disciplinis per literas communes inuenta est, vt hi iam qui didicerant literas, per eam rectè loquendi rationem sciant. Grammatica autem a literis nomen accepit. Grammata enim Graci literas vocant. Ars vero dicta, quod artis praceptis regulisque consistat. Attamen Mathematici in explorandis hominum genituris, & catera qua sequuntur, iam superius exposita sunt: hic tamen in ordine esse debuissent.*

SCHOLIA IN CAPVT II. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMporum ratione auctore Ioanne Nouiomago.

Hora est duodecima pars diei.] *Diffinit horã temporalem, quam nunc inaequalem vocant: alij etiam dicunt planetariam, ea est vniuscuiusq; dies naturalis: seu vt vulgo dicitur, artificialis, pars duodecima. Has æstiuis diebus longiores esse facile intelligitur, hybernis verò breviores, quia spacium temporis inter solis exortum & occasum non semper æquale est: unde apud bonos scriptores horas solstitiales maximas intelligimus, brumales vero minimas. Veluti apud Plautũ hora æstiua pro longa, huiusmodi horis Romani & Iudæi pariter in temporis divisione sunt vsi, quarũ prima exordium cœpit exoriente sidere solis, sexta semper in meridie: vnde apud Persium in desides iuuenes: Stertimus, quinta dum linea tangitur vmbra, id est, vt nos iam numeramus vsque ad horã vndecimam. Sic & hymni, quos Ec-*

cleſia canit ad preces horarias, diſtributi ſunt, vt hora prima: Iam lucis orto ſidere, ad ſextam: Et ignibus meridiem, has horas vbique, vbi horarum mentio fit in ſacris Biblijs, oportet intelligere, veluti in Euangelio, qui hora vndecima venerant, vna hora venerunt ante ſolis occaſum; & apud Ciceronem nona dies hora inſerere prouerbialiter. Sunt aliæ horæ æquinoctiales, quas æquales vocant, quibus ipſi non vtebantur, niſi ad clepſydram: nos autem ijs vtimur nunc dato ſigno per rotarum ferrearum machinas, quæ ad temporales horas accommodari non poſſunt. Veteres pro his machinis ſolarijs ſunt uſi, quæ non pluribus quam 22. lineis conſtabant. Vocantur autem æquinoctiales horæ, quod colligantur à partibus circuli æquinoctialis tranſactis: veluti dum æquinoctialis circuli ſemuncia vna exorta eſt, hora quoque vna præterijt, dum duodecim horæ quoque lapſa ſunt. Has neceſſe eſt contineri hybernis diebus pauciores, æſtivis verò plures. Hoc ob id pluribus egi, ne in ſacris vſum horarum æquinoctialium putemus. Locus quem citat Beda, eſt Ioannis 11.

Recipit autem hora quatuor punctos.] *Ampla ſolaria diuiſa habent linearum interualla tribus punctis, vnde deprehenduntur horarum quadrantes, quemadmodum & in aſtrolabijs ponuntur ſingulæ horæ quadripartitæ: & quibuſdam machinis ferreis redditur ſignum ad ſingulos horarum quadrantes.*

Decem minuta] *Intellige minuta vulgaria, non autem phyſica. Vulgaria minuta dicuntur qualibet portiones integri in partes quaſlibet diuiſi vt ſi aſſem diuidas in partes duodecim, quæq; duodecima pars minutum eſt, horum in diſciplinis rarior vſus. Phyſica autem minuta ſunt partes quæ fiunt diuiſione alicuius facta per ſexaginta, veluti triceſima pars ſigni, ſeu (vt recentiores loquuntur) gradus vnus diuiditur in ſexaginta minuta prima, quorum quodlibet rurſus diuiditur in ſexaginta alia, quæ dicuntur minuta ſecunda: illa iterum in minuta tertia, quod fit vſque ad denarium. Græci, vnde hoc mutuati ſumus, ſic efferunt: πρῶτα λεπτὰ, δεύτερα λεπτά. λεπτὰ τρίτα, τέταρτα. Horum in mathematicis tantum eſt vſus, ob id annotaui.*

Horam videlicet appellantes.] *Horæ Græca vox eſt: vocant autem horas Græci & has, quas nos deinde quatuor anni partes trimeſtres, ver, æſtatem, autumnum, & hyemem: & Homerus quatuor huius nominis deas celebrat, quæ cœlum claudunt atque recludunt. Scholiaſtes intelligit per figmentum hoc, partes anni iam dictas.*

Partes à partitione circuli.] *Hora inæqualis quindecim habet partes, propterea quòd dum hora exigitur, exoriuntur quindecim partes æquinoctialis, ſeu quindecim gradus, id eſt, dimidium ſignum.*

Partes item ſingulas in punctos duodecim.] *Horum punctorum, neque etiam oſtentorum (ut vocat) apud alios ſcriptores nullam inveni obſervationem.*

DE DIE. CAPVT III.

Dies eſt aër ſole illuſtratus, nomen inde ſumens, quod tenebras à luce diſiungat ac dividat. Nam cum in primordio creaturarum tenebræ eſſent ſuper faciem abyſſi, dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux: & vocavit Deus lucem diem. Quæ definitio bifariè diuiditur, hoc eſt, vulgariter & propriè. Vulgus enim omnem diem, ſolis præſentiam ſuper terras appellat. Propriè autē dies 24. horis, id eſt, circuitu ſolis totū orbem luſtrantis impletur, qui ſecum ſemper & vbiq; lumen diurnum circumferens, non minore aërum ſpacio noctu ſubter terras, quàm ſupra terras interdiu creditur exaltari. Quod multorum quidē & noſtrorum, & ſecularium literarū teſtatur auctoritas. Sed nos vnius patris Auguſtini teſtimonium ponere ſat eſt. Dicit in libro quæſtionū Euangelij ſecundo 27. diſcipulorum ſummam figuraliter explanans: Sicut 24. horis totus orbis peragitur atq; luſtratur, ita myſterium illuſtrandi orbis per Euangeliū Trinitatis in 82. diſcipulis intimatur. Vicies enim quaterni ſeptuagies terni dipondius eſt. Dicit idem in libro de Geneſi ad literā primo: An dicendum eſt, quod cum cito peractum eſſet hoc opus Dei, tamdiu ſtetit lux non ſuccedente nocte, donec diurnū ſpacium perageretur? & tamdiu manſit nox luci ſuccedens, donec ſpacium nocturni temporis præteriret, & mane fieret diei ſequētis, vno primoq; tranſacto? Sed ſi hoc dixero, vereor ne ridear & ab ijs, qui certiſſimè cognoverunt, & ab ijs, qui poſſunt facillimè advertere, quod eo tempore, quo nox apud nos eſt, eas partes mundi præſentia lucis illuſtret, per quas ſol ab occaſu in ortum redit: ac per hoc omnibus 24. horis non deeſſe per circuitum gyri totius alibi diem, alibi noctē. Et paulò pòſt, cōmemorata Eccleſiaſtis ſententia de ſole: Auſtralis ergo pars, inquit, cum habet ſolē, nobis dies eſt: dum autē partē aquilonis circumiens peruehitur, nobis nox eſt: non tamen in aliam partē non eſt dies, ubi præſentia ſolis eſt: niſi fortè poëticis figmentis cor inclinandū eſt, ut credamus ſolē mari ſe immergere, atq; inde lotū ex alia parte mane ſurgere. Quanquam ſi ita eſſet, abyſſus ipſa præſentia ſolis illuſtraretur, atq; ibi eſſet dies: poſſet enim & aquas illuminare, quando ab eis non poſſet extingui. Sed hoc monſtroſum eſt ſuſpicari. Ante verò ſolis creationem primitiuæ lucis circuitu, quod nunc per ſolē fit, agebatur: primo quidem ſecundoq; die aquas abyſſi, quæ omnē terrā texerant: tertia vero aëre vacuum ſua circumuagatione luſtrantis. Sunt etenim quidā patrum, qui in eo quod ſcriptum eſt: In principio creavit Deus cœlum & terrā, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciē abyſſi: informem cœli, terræ & aquæ, omniumq; elemētorum confuſionē putent eſſe deſignatā, ita vt nec aqua, nec terra, nec cœlum, ſed eorum omnium vna, vt ita dixerim, ſeminaria ſit indicata materies. Ideoq; non inuenientes mundi locum, primæ lucis capacem neceſſariò cuncta, quæ de ſeptem primis diebus legunt aliter, quàm conſuetudo noſtri ſęculi ſe tenet, altius perſcrutando dogmatizant. Sed multò facilior eſt ſenſus, ſi juxta traditiones patrum atq; catholicorum, cœli nomine circulus cœli ſuperioris intelligatur eſſe monſtratus. Terrę nomine tellus ipſa, ſuis quibuſque, vt nunc eſt finium ſpacijs incluſa: excepto quòd nihil virentium germinum, nihil viventium produxerat animantum. Abyſſi vocabulo infinita aquarum diffuſio, omnē alluentium terrā, in quarum medio poſtmodum firmamentū cœli eſſe factum cōmemoratur. Deniq; ſanctus Clemens Apoſtolorū diſcipulus, & Romanæ Eccleſiæ tertius poſt Petrū Epiſcopus, in ſexto hiſtoriarū ſuarum libro ita ſcribit: In principio fecit Deus cœlum & terrā, terra autem erat inuiſibilis & incōpoſita, & tenebræ erant ſuper abyſſum, & ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquam. Qui ſpiritus Dei iuſſu Dei: quaſi ipſa conditoris manus lucē ſeparauit à tenebris, & poſt illud inuiſibile cœlū, iſtud viſibile produxit: vt ſuperiora quidē habitacula faceret angelis, inferiora verò hominibus. Propter te ergo iuſſu Dei aqua, quæ erat ſuper faciem terræ, ſeceſſit, ut terra tibi produceret fructus. Cōſentit huic Ambroſius Mediolanenſis antiſtes in libro Hexameron ſecundo. Sed & Baſilius Cæſariæ Cappadociæ Epiſcopus, qui in quarto eiuſdē operis libro: Cōgregentur, inquit, aquæ, ut appareat arida. Velamentū ſubducitur, vt cōſpicua fieret, quæ interim non videbatur. Hieronymus quoq; ſacræ hiſtoriæ doctiſſimus interpres, in expoſitione propheticæ ſentētiæ, qua dictum eſt: Qui dicebas in corde tuo: In cœlum aſcendā, ſuper ſidera Dei exaltabo ſolium meū, meminit cœli ſuperioris, ita ſcribens: Vel antequam de cœlo corrueret, iſta dicebat, vel poſtquam de cœlo corruit; Si adhuc in cœlo poſitus, quomodo dicit, Aſcendam in cœlum? Sed quia legimus: Cœlum cœli Domino, cum eſſet in cœlo, id eſt, firmamento: In cœlum, vbi ſolium Domini eſt, cupiebat aſcendere, non humilitate, ſed ſuperbia.

Clementis liber hiſtoriarum.

Sin autem poſtquam de cœlo corruit, iſta loquitur, verba arrogantiæ debemus intelligere, qui nec præcipitatus quieſcat, ſed adhuc ſibi grādia repromittat, nō vt inter aſtra, ſed ſuper aſtra Dei ſit. Quantū ergo nobis veſtigia patrū ſequētibus conjicere datur, cū diceret Deus: Fiat lux, mox tenebrę, quę abyſſum texerāt, abierunt, & lux ab oriente medias inter vndas emergens, cunctā terrę ſuperficiē operuit latitudine ſui fulgoris, boreales auſtraleſque,

Nota olei aspergine profunda rimantur.

necnon & occiduas oras artingẽs: paulatimq; se cõpleto diei vnius specio subducẽs, interiora terræ gyrando subiit, atq; aurora procedente, diem secundũ tertiumq; simili ordine complevit: hoc tantum à solari luce differens, quod caloris fotu carebat: & quia sidera nondũ erãt, priscis adhuc tenebris noctes illas relinquebãt obscuras. Quod si cui videtur incredulũ, meatus aquarũ luminis esse capaces, videat opera nautarũ, qui olei aspergine perspicuũ sibi profundũ maris efficiunt, vt intelligat rerũ cõditorem Deum multò amplius sui oris afflatu quantamlibet aquarũ profunditatem illustrare potuisse: maximè cum tenuiores tunc aquæ fuisse credantur, priusquã eas cõditor in congregationẽ vnam cogeret, vt apparere posset arida. Et diem quidẽ vulgarẽ Dominus sententia, quam & supra posui, definiuit, dicens: Nonne duodecim horæ sunt diei? Moyses autẽ proprium ita descripsit. Et factũ est, inquiens, vespere & factum est mane dies vnus. Quem Hebræi, & Chaldæi, & Persæ sequentes iuxta primæ conditionis ordinẽ diei cursum à mane ad mane deducunt: vmbrarum videlicet tempus luci supponentes. At contra Ægyptii ab occasu ad occasum. Porrò Romani à medio noctis in mediũ: Vmbri & Athenienses à meridie ad meridiem dies suos cõputare maluerunt. Diuina autem auctoritas, quæ in Genesi dies à mane vsq; ad mane cõputandos esse decreuit, eadem in Euangelio totius diei tempus à vespere inchoari, & consummari sanxit in vesperã: quia qui in exordio mundi prius lucem vocauit diem, deinde tenebras noctem, ipse in fine sęculorũ primo noctem gloria suæ resurrectionis illustrauit, sic diem se discipulis ostendendo consecrauit, quos etiam vespera procedente cõuescendo, & se palpandũ offerendo, Spiritus quoq; sancti gratiam tribuendo plenius suæ resurrectionis fide confirmavit. Et quia tunc post creatam lucem factum est vespere & mane dies vnus, nunc autẽ vespera sabbati lucescit in prima sabbati, ipsa mutatio temporis nos quoq; à paradisi quondam lumine translatos in convallem lachrymarũ, iam modò à peccatorum tenebris ad cœleste gaudiũ transferendos esse designat. Neq; enim aliter quam nocte diei præposita potest explicari, quod Dominus in exemplũ Ionæ tres dies, & tres noctes in corde terræ fuerit: vbi synecdochicãs, si diei parasceues partem, qua sepultus est, cum præterita nocte ac die accipies, hoc est, pro toto die sabbati noctẽ, & diem integram, & noctem Dominicã cum eodem die illucescente, ac per hoc incipiente partem pro toto: habes profecto triduum, & tres noctes. Merito autem quæritur, quare populus Israel, qui diei ordinem iuxta Moysi traditionem à mane semper vsque ad mane servabat, festa tamen omnia sua, sicut & nos hodie facimus, vespere incipiens, vespere consummarit, legislatore dicente: A vespera vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.

SCHOLIA IN CAPVT III. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Dies aër sole illustratus, nomen inde sumens, quod tenebras disiungat ac diuidat.] *Scilicet à luce. Dies dicitur à disiungendo, eo quòd lucem diuidit a tenebris. Dies enim natui aliter est spacium temporis viginti quatuor horarum, ab ortu ad ortum. Dies enim gemine appellari solet. Proprie a solis ortu, donec rursus oriatur: abusiue, a solis ortu vsquequo veniat ad occasum. Mystice quoq; dies imaginem legis portat. Sicut enim dies claritas obscura tenebrarum illuminat, ita & lex viam vitæ demonstrans, depellit tenebras errorum, lucem declarat virtutum, & iniquorum peccata arguens, bonos ad meliora perducit. Dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux. Si autem quæritur, quibus in locis iubente Deo facta sit lux, cum abyssus adhuc omnem terræ amplitudinem contegeret: patet profectò, quia in superioribus eiusdem terræ partibus, quas & nunc diurna solis lux illustrare consueuit, tunc principalis lux emicuit. Non igitur mundi tenebras luce dispulit infusa, sed ab vna illum parte illustrans, aliam reliquit obscuram. Et si rursus quærit aliquis, quale potuerit esse lumen diurnum ante creationem siderum: non ab re est credi, quod tale fuerit, quale videmus quotidie mane, proximante scilicet solis ortu, & necdum terris apparente: quando lucet quidem obtusis stellarum radijs dies, sed minimè adhuc dicitur, sol oritur, refulget: vnde nulla tunc esse discretio temporum potest, dies solum & noctu poterat. Item. dixit Deus: Fiat lux. Et facta est lux, & vocauit Deus lucem diem. Remigius: Dixit Deus non voce carnea, nec motu labiorum, sed dixit, id est, voluit. Velle enim eius dicere est. Vnde scriptum est: Dixit, & facta sunt. Vel etiam dixit, id est, filium genuit, per quem omnia facta sunt.*

Fiat lux.] *Lux dicitur a luendo, id est purgando tenebras. Lux autem illa non eiusmodi erat, qua nunc est sole super terras posito, sed qualis esse solet, vel ante solis ortum, vel post eius occubitum. Et vidit Deus lucem, quod esset bona, non quod tunc primum viderit, in cuius præsentia semper hoc fuit: sed vidit, id est, videri a nobis voluit lucem esse bonam. Sunt etenim quidam patrum, qui in eo quod scriptum est: In principio creauit Deus cælum & terram, terra autem erat inanis & vacua. Beda in Genesi: Non in principio temporis creauit Deus cælum & terram. Deus enim fecit tempora, & ideo antequam faceret tempora, non erant tempora. Non enim possumus dicere, quando Deus mundum aliquid fecerat. Idcirco non principio temporis fecit Deus cælum & terram, sed principium filius est accipiendus. Quod ergo dictum est: In principio creavit Deus cælum & terram, materiam totius creaturæ ostendit, rationalis & corporalis, angelorum & huiusmodi. Vtrumq; igitur fecit Deus materiam & formam, & vox & verbum simul fit, quamuis vox prior sit origine. Vnde scriptum est: Qui fecisti mundum de informi materia. Proinde duas res ante omnem diem & ante omne tempus condidit Deus angelicam creaturam, & informem materiam: quamuis omnia facta sint, vt Salomon ait: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul, sed vt diximus, origo materiæ informis, antecedit formatam speciem sicut vox verbum. Itaque non omnia ex nihilo fecit Deus, sed quædam ex nihilo, quædam ex aliquo. De nihilo mundum, & angelos & animam: ex aliquo hominem. Denique sanctus Clemens Apostolorum discipulus, & Romanæ Ecclesiæ tertius post Petrum Episcopus in sexto historiarum suarum libro ita scribit: In principio fecit Deus cælum & terram, terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus Domini ferebatur super aquas. Remigius: Plato tria dixit esse principia, Deum videlicet, exemplar & materiam: & Deum non quasi auctorem ex nihilo cuncta creasse, sed quasi opifici et in rebus creandis, materiam adiutoriam præstitisse. Aristoteles autem duo dixit esse principia materiam scilicet & speciem: tertium quiddam nescio quid volens dicere, operatorium appellauit. Quorum erroribus obuians Moyses, vtpote à Domino electus, veritatem rei demonstravit: ostendens Deum ex nihilo cuncta formasse, non quidem in tempore, sed in initio temporis, dicens: In principio. Dum dicit, In principio, & subauditur temporis: patet proculdubio, tunc tempus cœpisse, quod antè minimè erat. Creavit Deus cælum & terram. Cælum non istud visibile firmamentum accipere debemus: sed illud empyreum, id est, igneum, vel intellectuale cælum, quod non ab ardore, sed a splendore igneum dicitur, quod statim repletum est angelicis spiritibus, de quibus in Iob dicitur: Cum me laudarent simul astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.*

Terra autem erat inanis & vacua.] *Id est, inutilis, & infructuosa, & incomposita. Omnia enim elementa commixta erant & confusa, & totum hoc aëris spacium, quod est à terra vsque cælum, plenum erat aquis: quæ tamen non erant ejus qualitatis, cuius nunc sunt, sed in modum nebulæ tenuis, quam qualitatem supercælestes aquæ retinent.*

Et tenebræ erant super abyssum.] *Tenebræ à tenendo dictæ, quia tenent oculos, ne videant. Vtrunque autem fecit Deus & lucem & tenebras, scilicet vt in luce operarentur homines, & in nocte requiescererent. Ergo & tenebræ opus Dei sunt. Vnde in hymno trium puerorum, in quo omnis creatura ad benedicendum Deum inuitatur, etiam tenebræ cum luce ponuntur.*

Et spiritus Dòmini ferebatur super aquas.] *Sic mens vel sapientia alicuius artificis superfertur operi, quod facturus est, vt quomodo vult, illud faciat: ita & Spiritus sanctus superferebatur, præordinans & quasi prædisponens, quid qualiter facere vellet. Allegorice quod dictum est: In principio creauit Deus cælum & terram, nomine principij filium Dei non incongruè possumus accipere, sicut ipse de se Iudæis dicit: Ego principium, qui & loquor vobis. Deus etenim pater principium est, sed non de principio, quia à nullo: filius vero princi-*

pium, sed de principio, quia à patre non factus nec creatus, sed genitus est. Per quod principium Deus pater cœlum & terram creauit, id est cœlestes & terrenos. Per cœlum enim, cœlestem vitam ducentes: per terram, terrenis negotiis inhiantes signantur. Qui vtrique per principium creati sunt, quia humanato Christo Iesu patuit, qui essent cœlestes, quique terreni.

Terra vero erat inanis & vacua.] Id est, corpus humanum inane à meditatione cœlesti, vacuum à fructu bonæ operationis. Et tenebræ erant super faciem abyssi, quia tenebræ infidelitatis & ignorantiæ abyssum humani cordis operiebant. Spiritus Domini ferebatur super aquas quia diuina præscientia superfluida & infructuosa corda hominum ferebatur, prauidens & disponens, quorum corda dignè posset inhabitare.

Fiat lux.] Lucis vocabulo fides accipitur. Bene ergo lux prima die facta est: quia primo mandato legis fides cōmendatur, cum dicitur: Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est. Augustinus, vbi de vera innocentia loquitur. Ordo temporū in æterna Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua sunt apud illum noua, qui fecit quæ futura sunt: quæ propter voluntas Dei est prima & summa causa omniū corporalium spiritualiumq; motionum. Nihil enim fit visibiliter, quod non de inuisibili atq; intelligibili summi imperatoris aula, aut iubeatur, aut permittatur secundum ineffabilem iustitiam. Item Augustinus in libro vndecimo de Ciuitate Dei: Videndum est istis qui Deum conditorem mundi consentiunt, & tamen de mundi tempore quærunt: quid respondeamus, quid ipsi respondeant de mundi loco. Ita enim quæritur, cur potius tunc, & non antea factus sit, quemadmodum quæri potest, cur hic potius vbi est & non alibi. Nam si infinita spacia temporis ante mundum cogitant, in quibus eis non videtur Deus ab opere cessare potuisse: similiter cogitent extra mundum infinita spacia locorum, in quibus si quisquam dicat, non potuisse vacare omnipotentem, nonne consequens erit, vt innumerabiles mundos cum Epicuro somniare cogantur, ea tantum differerentia, quod eos ille fortuitis motibus atomorum gigni asserit, & resolui: isti autem opere Dei factos dicturi sunt sed eum per interminabilem immensitatem locorum extra mundum circumquaque patentiam vacare noluerunt, nec eosdem mundos, quod etiam de isto sentiunt, vlla causa posse dissolui. Quod si, cui videtur incredulum meatus aquarū luminis esse capaces, videat opera nautarum, qui olei aspergine perspicuum sibi profundum maris efficiunt. Nec mirandum, nobis diuina operatione lucem in aquis posse resplendere, cum & hominum operatione constet eas sæpius illustrari: nautarum videlicet, qui in profundo maris dimersi emisso ex ore oleo, perspicuum sibi hoc ad lucidum reddunt. Si enim homo talia per oleum sui oris potest, quamam Deus per spiritum oris sui lucem creare posse credendus est? Moyses autem proprium ita describit: Et factum est, inquiens, vespere, & factum est mane dies vnus. Sciendum est, quia sicut habet dies vesperum, ita & nox. Hoc tamen inter vtrumq; distat: quia vesper diei tenebrescere consueuit in noctem, vesper autem noctis lucescere in diem. Ambrosius: Quærunt aliqui, cum prius vespere, postea mane scriptura memorauit, ne forte noctem priusquam diem significare videatur: nec aduertunt, quod primo præmiserit diem, dicendo: Et vocauit Deus lucem diem, & tenebras noctem: deinde quod vespere finis diei sit, & mane finis noctis. Ergo vt prærogatiuam & primatus natiuitatis diei daret, prius finem diei significarat, post quem secutura nox esset, deinde postea finem noctis adjunxit. Beda: Factum est vespere occidente paulatim luce, post expletum spacium diurnæ longitudinis, atq; inferiores mundi partes subeunte, quod nunc vsitato solis circuitu agi solet. Factū & mane redeunte eadem paulatim supra terras, atque alium diem initiante, & hucusq; dies expletus est vnus, viginti scilicet & quatuor horarum. Cujus commendatione verbi scriptura vigilanter admonet, vt lucem quæ facta est, inferiora orbis occasu suo lustrare discamus. Nam si non hoc faceret, sed magis tota facto paulatim vespere periret, ac rursum paulatim mane recreata resurgeret: non iam in mane diei sequentis, sed potius in vespera primi vnum diceret esse diem perfectum, unde vesperam & mane, quàm noctem ac diem factam dicere maluit, vt insinuaret tunc primariæ lucis actum esse circuitu, quod nunc circuitu solis die noctuq; geri constat, præter hoc solummodo, quod post creata sidera nox quoq; sua tametsi minore, quadam luce perfunditur, triduo autem illo primo tenebrosa prorsus & obscura manebat. Decebat namq; omnimodis, vt dies incipiens à luce in mane diei sequentis esset protelatus, quatènus intimaretur opera eius, qui est lux vera, & in quo tenebræ non sunt vllæ, à luce inchoare & in lucem juncta esse completa. Item beatus Augustinus in vndecimo libro de Ciuitate Dei: Videmus quippe istos dies notos non habere vesperam, nisi de solis occasu, nec mane, nisi de solis ortu. Illi autem priores tres dies sine sole peracti sunt, qui die quarto factus refertur, & primitus quidem lux verbo Dei facta, atque inter ipsam & tenebras Deus separasse narratur: & eandem lucem diem vocasse, & tenebras noctem. Sed qualis illa sit lux, & quo alternante motu, qualemq; vesperā & mane fecerit, remotum est à sensibus nostris: nec ita, vt est intelligi à nobis potest, quod tamen sine vlla hæsitatione credendum est. Quem Hebræi, Chaldæi, & Persæ sequentes, iuxta primæ conditionis ordinem diei cursum à mane vsq; ad mane deducunt, &c. Hebræi vocati sunt ab Heber, qui pronepos fuit Sem. Casdei, qui nunc Chaldæi vocati sunt, à Caseth filio Nachor fratris Abrahæ cognominati sunt. Persæ à Perseo rege sunt vocati, qui è Græcia Asiam transiens, ibi barbaras gentes graui diurnoq; bello perdomuit, nouissime victoria nomē subjectæ genti dedit. Ægyptii ab Ægypto quodam rege suo vocati sunt: interpretantur autem lingua Hebraica, Ægyptii affligentes, eo quod afflixerunt Dei populum, priusquam diuino auxilio liberarentur. Romani à Romuli nomine nuncupati, qui vrbem Romam condidit, gentiq; & ciuitati nomen dedit. Hi antè à Saturno Saturni, à Latino Latini nuncupati sunt. Vmbri, Italiæ gens est. Cecropi Atheniensium regi successit Granus, cuius filia Athis nomen & regioni & genti dedit. Ex ea attici cognominati, qui sunt Athenienses. Ipsa mutatio temporis nos quoque à paradisi quondam lumine translatos, in conuallem lachrymarum, iam modò à peccatorum tenebris ad cœleste gaudium transferendos esse designat. Hic de vespertina hora specialiter loquitur, ad ostendendam ipsam temporis mutationem, quæ nunc à vespera ad vesperam omnes dies computamus. In Euangelio vbi dicitur: Vespera sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalena, &c. De matutina hora intelligendum est, quando mane in die Dominica mulieres ad sepulchrum venerunt. Ibi enim fœmininè profertur, cum dicitur: Quæ lucescit, quia hic & hæc vesper dicitur. Vespere sabbati, & vespera sabbati potest dici, quia vesper vesperis, & vespera vespere idem est, idest, quando nox desinit, & dies sequitur. Vesperum vero vesperi est illud tempus, quo sol ab hora nona descendit à centro vsq; ad noctē. Antea enim nox sequebatur diem, id est, à mane ad mane computabatur, eo quod dies primus factus fuit quā nox: nunc à dies sequitur noctē, id est, computatur à vespera ad vesperam, quia antea post Gaudium paradisi secuta est mors & tenebræ: nunc vero post tenebras mortis & peccati, adueniente Christo, sequitur cœleste gaudium, sicut lux post tenebras: & ideo dies inchoat semper ab occasu solis, quamuis quidam aliter sentiant, qui dicunt, à media nocte, ab ortu solis, siue à sexta hora diei illum inchoare, quod nequaquam credendum ac sequendum est. Haimo: In Domini namq; resurrectione etiam ipse ordo temporis mutatus est. Ab initio enim seculi usq; ad Domini resurrectionem dies præcedebat, & sequebatur nox: à Domini vero resurrectione nox præcedens ad sequentem diem pertinet, quia qui in huius noctis vltima parte à morte resurrexit, ipsam noctem lucidam atq; coruscam reddidit, & quodammodo in diem commutauit, de qua scriptum est: Et nox illuminatio in deliciis meis. Et apte quondam dies præcedebat noctem: quia primus homo à vera luce discedens, in tenebras erroris incidit: apte etiam nunc dies noctem sequitur, quia per Domini resurrectionem de tenebris erroris liberati, ad veram lucem conuersi sumus, sicut ait Apostolus: Nox præcessit, dies autem appropinquabit. Neque enim aliter quam nocte diei præposita, potest explicari, quod Dominus in exemplum Ionæ tres dies & tres noctes in corde terræ fuerit, &c. Nota est historia de Iona, quod cum fugeret à facie Domini in Tharsis, ceto sorbente deuoratus est, & ibi fuit tribus diebus, & tribus noctibus: hoc facto significans mortē Domini, qui latuit in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Et quomodo Dominus dicitur tribus diebus, & tribus noctibus jacuisse in sepulchro, cum constet eum ibi non tot diebus & noctibus ex integro mansisse? Siquidem sexta feria hora sexta cruci affixus est, nona autem emisit Spiritum: vespere vero post occasum solis depositus est de cruce, & collectus in sepulchrum, & non ibi jacuit, nisi triginta sex horis. Sed in hoc loco regula scripturæ attendenda est, quia frequenter à parte totum demonstratur. Si enim accipiamus sextā feriam cum nocte præcedente, & sabbatum cum nocte præcedente, noctem autem Dominicam cum sequenti die, secundum hanc rationem tres dies & noctes inuenitur mansisse Dominus in sepulchro. Hinc Augustinus in libro de sancta Trinitate quarto: Ipsum autem triduum non totū & plenum fuisse, scriptura testis est. Sed primus dies à parte extrema totus annumeratus est, dies vero tertius à parte prima, & ipse totus: medius autem inter eos, id est, secundus dies absolute totus viginti quatuor horis suis, duodecim in nocturnis, & duodecī in diurnis. A vespe-

re autem ſepultura vſque ad diluculum reſurrectionis, triginta ſex horæ ſunt, quis eſt quadratus ſenarius. Ionas interpretatur columba ſiue dolens. Columba pro gemitu, quando in ventre ceti triduo fuit: dolens autem vel propter triſtitiam, quam habuit de ſalute Niniuitarum, vel propter hederam ſubitò areſcentē, cuius vmbraculo tegebatur contra ſolis ardorem. Ipſe eſt & Amathi Sareptanæ filius viduæ, vt Iudæi affirmant, quem reſuſcitauit Helias, matre poſtea ad eum dicente: Nunc cognoui, quoniam vir Dei es tu, & verbum Dei in ore tuo verum eſt. Si vis ſcire quot atomos, & momenta, & minuta, & punctos, & horas habeat in die vel in hebdomada, necnon & in menſe naturali, iſtam calculationem attende, & inuenies. Primitus ad horam incipiamus, DLXIIII. atomi faciunt vnum momentum, quatuor momenta faciunt vnum minutum, duo minuta & dimidium faciunt vnum punctum ſolarem, quatuor puncta faciunt vnam horam ſolarem. Hora autem lunaris habet punctos quinque, minuta decem, partes quindecim, momenta quadraginta, oſtenta ſexaginta. Punctus lunaris habet minuta duo, partes tres, momenta octo, oſtenta duodecim. Vnum minutum habet partem vnam, & dimidiam, momenta quatuor, oſtenta ſex. Vna pars habet momenta duo, & duas partes tertij momenti, oſtenta III. & tres partes vnius momenti. Vnum momentum habet oſtentum vnum & dimidium. Vna enim hora habet atomos XXII. DLX. oſtenta LX. momenta quadraginta, partes quindecim, minuta decem, punctos quatuor in ſole, in luna quinque.

Dies quippe habet horas viginti quatuor, punctos nonaginta ſex, ſecundum ſolem: ſecundum lunam CXX. minuta CCXL. partes CCCLX. momenta DCCCCLX. oſtenta MCCCC. atomos DXLI. CCCCXL.

Hebdomada habet horas CLXVIII. punctos ſexingentos ſexaginta duos, minuta MD. CLXXX. partes II. D. XX. momenta VI. DCC. XX. oſtenta X. XXX. atomos III. CCXC. DCCC.

Menſis XXX. dierum habet horas DCCXX. punctos II. DCCC. LXXX. minuta VII. CC. momenta XXVIII. DCCC. oſtenta XLII. CC. atomos XVI. CCXLIII. CC.

Si vis ſcire quot horæ ſunt in anno, multiplica CCC. per XXIIII. vices, ſiunt VII. CC. item multiplica LX. per XXIIII. vices, ſiunt M. CCCC. XL. Item multiplica quinque, ipſos videlicet qui CCCLX. ſuperant numerum, per viginti quatuor vices, ſiunt CXX. Hi autem id eſt VII. CC. & MCCCCXL. & CXX. in ſimul iuncti, VIII. DCC. LX. reddunt. Tot igitur horæ ſunt in anno communi, CCC. LXV. dies ideo per viginti quatuor multiplicari oportet, quia viginti quatuor horæ ſunt in vno quoque die.

Si vis ſcire quot puncti ſunt in anno, duc VIII. per quater, ſiunt XXXII. Item multiplica DCC. per quater, ſiunt II. DCCC. Item multiplica ſexaginta per quatuor, ſiunt ducenti quadraginta. Hunc autem totum numerum ſimul iunge, & inuenies XXXV. XL. Ideo autem horas totius anni per quatuor multiplicari conuenit, quia quatuor puncti vnam horam ſolarem faciunt.

Si vis ſcire quot minuta ſunt in anno, multiplicabis ſupradictum numerum, ſiunt LXX. LXXX. Adde etiam dimidiam partem ſupradictorum punctorum, id eſt XVII. D. XX. Hunc autem totum numerum in ſimul coniunge, & habebis LXXXVII. DC. Ideo autem numerum punctorum bis multiplicari, & inſuper eorum dimidiam partem addere diximus: quia duo minuta & dimidium, vnum punctum faciunt.

Si vis ſcire quot momenta ſunt in anno, multiplica quater ſupradictum numerum, hoc eſt LXXXVII. DC. ſiunt CCCL. CCCC. Ideo autem numerum minutorum per quatuor multiplicari diximus, quia quatuor momenta vnum minutum efficiunt. Sunt quoque in anno oſtenta DXI. CCCLX. atomi CXCVII. DCCLX. DCCCC. LX. Hæc autem omnia ſi ita eſſe non credis, diligenter inquire.

SCHOLIA IN CAPVT III. BEDÆ PRÆSBYTERI,
De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Dies eſt aër ſole illuſtratus.] *Diem definiunt Philoſophi hoc pacto: Dies eſt latio ſolis ſupra horizontem, vt Ariſtoteles. Alij, quod idem valet, ſpacium inter ſolis exortum & occaſum. Eſt autem definitio diei naturalis, quam literatorum vulgus artificialem appellat. Beda vulgarem vocat. Alius eſt dies ciuilis, quem nunc naturalem vocant: ſpacium quo ſol terram ſupra ac infra circumuoluitur, quod fit ſpacio horarum æquinoctialium XXIIII.*

Nomen inde ſumens quòd tenebras à luce diſiungat atque diuidat.] *Diem Feſtus à Deo deducit: alij à dio, quod ſignificat lumen ſub cœlo diurnum: vnde ſub dio dicimus extra tecta. Ego arbitror diem dici à Ioue, quem Græci δία vocant, Nam ſolem etiam per Iouem intelligimus, vt teſtatum eſt vulgato Orphei verſiculo:*

Εἷς Ζεὺς εἷς ἅδης εἷς ἥλιος, εἷς διόνυσος.

Et Iuppiter, Dieſpiter quòd diei pater ſit, atque lucis.

Niſi fortè Poëticis figmentis.] *Inuenti ſunt etiam Philoſophi, qui ſeriò diſputarent, ſolem dum occideret, mergi ac extingui humore: accendi autem rurſus, dum orietur. Fuerunt in hac opinione Epicurei, quos & Lucretius ſequitur. Vide Strabonis primum de Geographia. Verùm ſolem iam expedito ſpacio infra terras ferri, vt ſupra, iam vulgo quoque non eſt incognitum.*

Vmbri & Athenienſes.] *Memoria lapſum Bedam exiſtimo, dum paſſim conſtat Athenienſes diem ab occaſu ſolis incipere: qua de re lege apud Gellium & Macrobium plura.*

VBI PRIMVS DIES SECVLI SIT.
CAPVT. IIII.

QVo ſanè in loco primus ſeculi dies ſit, nonnulli quærentes, VIII. Calendarū Apriliū: alii XII. Calendarū ſupraſcriptarum die magis adnotatū putarunt, vno vtriq; hoc eſt, æquinoctii argumento nitentes, quaſi rationi congruat, vt quia Deus æquis in principio partibus lucem tenebraſq; diuiſerit, ibi præcipuè tunc caput mundi, vbi nūc æquinoctium fieri credatur: bene quidē inquirentes, ſed non plenè quod dicerent prouidentes, multo vtiq; peritius acturi, ſi tempus æquinoctii non primo diei quo lux, ſed quarto quo luminaria ſunt facta, potius adſignarent. Ibi namq; temporis initium ſtatuit, qui luminaribus conditis dixit, Vt ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos. Nam præcedens triduū, vt omnibus viſum eſt, abſq; vllis horarum dimenſionibus, vtpote necdum factis ſyderibus, æquali lance lumen tenebraſq; pendebat: & quarto demum mane ſol à medio procedens orientis, horis vmbratim ſuas per lineas currentibus, æquinoctium quod annuatim ſervaretur inchoavit: poſitus videlicet cum primo terris oriretur in eo cœli loco, quem Philoſophi quartā partē Arietis appellant, eundemq; peracto annuo circuitu, poſt dies CCC.LXV & ſex horis repetiturus, cuius argumento quadrantis efficitur, vt ipſe vernalis æquinoctii punctus modò mane, modò meridie, modò veſpere, modò medio noctis occurrat: luna econtrariò veſpere pleniſſima. neq; enim quid imperfectū creator æquiſſimus inſtituit, ſtellis vna fulgentibus, ac medio apparens orientis, quartā partem libræ, qua æquinoctiū autumnale adſcuerant, tenuit, initiumq; paſchale ſuo conſecrauit exortu. Neq; enim alia ſeruandæ paſchæ regula eſt, quàm ut æquinoctium vernale plenilunio ſuccedente perficiatur: at ſi vel vno die plenitudo lunæ præceſſerit æquinoctium, iam non primi menſis, ſed vltimi luna putetur. Oportet enim, vt ſicut nunc primo ſol poteſtatem diei, deinde luna cum ſtellis poteſtatem noctis accepit, ita & nunc ad inſinuandum noſtræ redemptionis gaudium, primo dies noctē longitudine adæquet, ac deinde luna pleniſſima eam luce perfundat, certi vtiq; *Obſervanda, Paſchæ ratio.*

Sol Christus, luna ecclesia.

mysterii gratia: quia videlicet sol illi creatus omnium illuminator astrorum, æternam veramque lucem significat, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Luna autem & stellæ, quæ non proprio vt dicunt, sed adventitio,& à sole mutuato lumine fulgent,ipsum ecclesiæ corpus,& quosq; viritim sanctos insinuant:qui illuminari,non illuminare valentes, cœlestis gratiæ munus accipere sciunt,dare nesciunt.Atqui in celebratione maximæ solemnitatis Christus ecclesiæ debuit anteponi,quæ nō nisi per illum luceret. Nam si quis plenilunium paschale ante æquinoctium fieri posse cōtenderit, ostendat vel ecclesiam sanctam priusquam saluator in carne veniret,extitisse perfectam: vel quemlibet fidelium ante proventum gratiæ illius aliquid posse supernæ lucis habere. Neque enim sine ratione paschalis observantia temporis,qua mundi salutem & figurari & venire decebat,ita diuinitus est procurata,vt neq; prima die qua lux facta est:neq; secunda, qua firmamentum:neq; tertia, qua arida apparuit: neq; mox quarta inchoante, qua sol æquinoctialis tanquam è thalamo processit, sed ad vesperam tandem oriente luna sortiretur exordium. Expectata est enim hora, quæ illuminationem ecclesiæ in Christo venturam designaret. Vt sicut in mysterio sacrificii cœlestis nec vinum solum, nec aquam solam offerre licet: ne videlicet ipsa oblatio vel Deo tantum, vel homini conveniat:sed sanguinem,qui torculari crucis expressus est,nostræ fragilitatis aqua temperamus: granum quoque frumenti,passionis mola contritum,aqua miscemus,ut iuxta quod Apostolus ait,Adhærentes domino,vnus cum eo spiritus effici valeamus. Ita etiam in eiusdem sacrificii tempore observando, nec solis tantummodo cursum quæritemus,quasi dominum quidem credentes,sed vltra nostri curam sublimatum,iuxta eos qui dicunt: nubes latibulum eius: nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat. Nec item lunæ solius plenum captemus exortum, qua si iuxta Pelagianos absque gratia superna beati esse non queamus: verum iuxta eum qui dixit: Deus meus misericordia eius preueniet me. In nostra Paschæ celebratione æquinoctialem solis exortum,cuncta videlicet tenebrarum offendicula devincentis, plenilunio nostræ devotionis euestigio sequente, dedicemus. Hanc Mosaicæ Paschæ rationem die propriæ resurrectionis perfecit, qui non venit solvere legem,sed adimplere. De quibus singulis suo loco consequentius,prout Dominus dederit,exponemus:nunc admonere contenti, XII. Calendarum Aprilium die occursum æquinoctii,& ante triduum,hoc est, XV. Calendarum earundem,primum seculi diem esse notandum:cuius ad indiciem primitus ibi reor antiquos initium Zodiaci circuli voluisse præfigere. Neque enim illa die vel Romanorum,vel Græcorum,vel certè Ægyptiorum mensis annusve cuius hoc causa fieret,oritur:sed nec ab his gentibus, quamuis se Græci iactitent, verum ab antiquioribus Chaldæorum astrologia cœpit,à quibus Abraham patriarcha,vt Iosephus testatur,edoctus, vt Deum cœli syderumque conuersione cognouit,ipsam mox disciplinam veracius intellectam Ægyptiorum genti aduenit,cùm apud eos exularet.Nam & in libro beati Iob,qui non longe post Abraham extitit,mazaroth,id est,signa horoscopi legimus. Igitur iuxta Zodiaci quidem diuisionem XV. Calendarum Aprilium die, quando facta lux, sol Arietis signum ingreditur. Iuxta vero primæ suæ conditionis ordinem XII.Calendarum supra scriptarum initium sui circuitus,& omnium simul temporum caput attollit, iuxta quod Anatholius Laodiciæ Autistes de æquinoctio scribens euidenter adstruit: In qua inquit, die inuenitur sol non solum conscendisse primam Signiferi partem, verum etiam quadrantem in ea die iam habere, id est, in prima, ex XII. partibus. Hæc autem particula prima ex duodecim vernale est æquinoctium, & ipsa est initium mensium, & caput circuli,& absolutio cursus stellarum, quæ planetæ, id est vagæ dicuntur,ac finis duodecimæ particulæ,& totius circuli terminus. Vbi & verissimè intellexit,& ellegantissimè prompsit, non nisi in æquinoctio vernali, quantum ad naturam, caput esse Signiferi, & ibi XII. signa, quæ ab illo particulæ nuncupantur,initium ibi habere & terminum,ibi quadrantem, quem bis sextum dicimus, ibi saltum lunæ incipere ac finiri, ibi annum magnum, hoc est, planetarum cursum, exordium finemque sortiri.

Paschæ exordium.

Abraham astrologia peritus.

GLOSSÆ IN CAPVT IV. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: authore Brideserto Ramesiensi.

Ibi namque temporis initium statuit, qui luminaribus conditis dixit: vt sint in signa, & tempora, & dies annos. Nam præcedens triduum, vt omnibus visum est, absque vllis horarum dimensionibus, vtpote necdum factis sideribus, æquali lance lumen tenebrasque pendebat. Priusquam sidera fierent, non erat quibus ordo temporum annotaretur indiciis: non erat vnde meridiana hora dinosceretur, antequam sol medium cœli conscenderet igneus orbem: non vnde cætera diei noctisque signarentur horæ, donec astra polum, æquali inter se sorte die noctuque diuiderent. Nam totum illud triduum superius, in deserto cursus sui processu transierat, nullam penitus dimensionem horarum habens: vtputa quia lumine primario adhuc generaliter omnia replente, nullumque caput habente, quod nunc de sole accepit, nusquam radii ardentiores illuxerant, nulla sub caute vel arbore quasi remotior vmbra frigebat. Vt sint insigna, & tempora, & dies & annos: hoc vel propter terminum paschalem dicitur, quia luna signum est paschalis termini, qui non nisi in decima quarta luna celebratur: vel quia sidera signa sunt nauigantibus per mare, vel iter agentibus per Libyam, vbi vestigium itineris ad motum venti dissipatur. Et quarto demum mane sol à medio procedens orientis, horis vmbratim suas per lineas currentibus, æquinoctium quod annuatim seruaretur, inchoauit. Illam enim vim per omnia sol habuit primo creatus, quam nunc habere creditur. Ante creationem solis non erat tempus neque hora: quia videlicet non erat qui vmbram faceret, per quam temporis vel horæ fieret determinatio. Æquinoctium. Sol æquinoctialis fuit creatus, nihil inæquale fecit Deus æquus. Cuius augmento quadrantis efficitur, vt ipse vernalis æquinoctii punctus, modò mane, modo meridie. Prima positio solis in ariete, modò primo anno mane, meridie secundo anno, vespere tertio anno, medio noctis, quarto anno occurrat, vt sub audias iterum mane. Ita & nunc ad insinuandum nostræ redemptionis gaudium, primo dies, noctem longitudine adæquet. Primò dies, id est, prius antecedat Christus, deinde sequatur ecclesia. Licet enim nunc, propter Dominicæ resurrectionis honorificentiam dies sequatur noctem, tamen in æquinoctio secundum primæ conditionis ordinem nox sequitur diem, & propter gratiam sacramenti in ipsa nocte sequenti fit adimpletio æquinoctii. Sacramentum autem cur hoc fiat, satis hic dominus Beda demonstrat. Noctem scilicet sequentem, quæ æquinoctio deputatur. Ac deinde luna plenissima eam luce perfundat, certi vtique mysterii gratia. Solaris enim perfectio, quæ est in æquinoctio, antecedere debet, & deinde perfectio lunaris sequi. Expectata est enim hora quæ illuminationem olim in Christo venturam designaret, vt sicut in mysterio sacrificii cœlestis, nec vinum solum nec aquam solam offerre licet, sicut non conuenit primus dies, nec secundus, nec tertius, nec quartus, vbi sol fuit procreatus ecclesiæ, antequam luna venit in vespere creata: sic nec vinum solum, nec aqua sola debent offerri, antequam sanguis vuæ cum aqua commisceatur, & granum frumenti contritum cum aqua mixtum. Et sicut non decet vinum offerre sine aqua nec aquam sine vino: sic non debet pascha celebrari propter cursum æquinoctialem solis, antequam peruenerit decima quarta luna. Expectata est vespertina hora per quam intelligitur ecclesia à Christo illuminata. Per matutinam enim horam intelligiter Christus illuminator ecclesiæ: & per vespertinam intelligitur ecclesia à Christo illuminata. Ita etiam in eiusdem sacrificii tempore obseruando. In paschali festiuitate vtrumque obseruari debet, æquinoctium videlicet vernale, & luna decima quarta post æquinoctium. Si enim æquinoctii tantum fit obseruatio, quasi credulitatis nostræ in Deum fit tantum demonstratio, illius prorsus à nobis sublato regimine: si vero decimæ quartæ lunæ tantum obseruatio quasi nil salutis à Christo sed à seipso humanum genus & habeat & habuerit. Cuius ad indicium primatus, ibi reor antiquos initium Zodiaci circuli voluisse præfigere. Cuius primatus, id est, primordii & dignitatis: ibi, id est, XV. Calend. April. initium temporum. Neque enim illa die vel Romanorum, vel Græcorum, vel certe Ægyptiorum mensis

annusve,

annusve, cuius hoc causa fieret, oritur. In eo quippe die neque annus neque mensis Græcorum aut Ægyptiorum inchoatur, & nulla alia causa nisi primordij die in XV. Calend. April. initium zodiaci positum esse deprehenditur. A quibus Abraham patriarcha, vt Iosephus testatur, edoctus. Refert Iosephus duos filios Noë, Sem & Iaphet, inuentores fuisse omnium liberalium artium: tertium verò, id est Cham, magicarum artium fuisse repertorem, sicuti est astronomia in qua mathematica & similia. Audientes autem a patre diluuium venturum, per quod omnia aut igne aut aquis perire poterant, in duabus columnis ex latere & lapide factis, ipsas artes conscripserunt, ne delerentur memoria, quæ sapienter inuenerant: sed transacto diluuio seruarentur, & ad notitiam hominũ peruenirent: quarum lapidea columna fertur diluuium euasisse, & hactenus in Syria permanere. Nam & in libro beati Iob, qui non longe post Abraham extitit, mazaroth, id est, signa horoscopi legimus, non vnius significat naturam, sed translatiue dicitur de toto zodiaco. Horoscopus horarum speculator, ab hora & σκοπεῖν. Scopin, id est, videre. Translatiue tamen totum significat signiferum. Mazaroth, id est, duodecim signa, vel signum multarum stellarum, vel nomina duodecim signorum. Horoscopi, id est, signiferi circuli. Iob filius Tharæ de Bosra, rex Idumæorum quartus post Esau, successor Bala filij Beor, homo gentilis, fide stabilis, humilitate summus, hospitalitate præcipuus, in disciplina mansuetus, in eleemosynis largus, diues in censu. Extemplò factus egenus locuples, in liberis repentè orbatus tentationi traditus: sed contra tentationem fide religionis armatur, fit gloriosus in certamine: æquanimis in dolore, damna rerum pertulit, funera pignorum doluit, corporisque vulnera patienter excepit, & inter supplicia semper Deum glorificauit: mala suadentem insuper patienter sustinuit coniugem, verba amicorum superauit, pro tanta virtute patientiæ duplici in finem subleuatur remuneratione, recipiens post rerum casum multiplicem claritatem donorum. Post noctem enim tristitia, diem genuit: post fœtores vlcerum, casiæ fragrantiam edidit: post abiectionem, cornu in vnctionem regni promeruit, & tibiam in accentu laudis assumpsit. Vixit autem post plagam centum septuaginta annis, & fuerunt omnes dies vitæ eius ducenti quadraginta octo, & mortuus est, & sepultus in regione sua. Hunc Hebræi asserunt non fuisse de genere Esau, sed de Nachor fratris Abraham descendisse stirpe, & fuisse eum temporib. patriarcharum. Nachor enim genuit Hus, de cuius stirpe creditur generatus, secundùm quod in exordio voluminis eius notatur: Vir erat in terra Hus, nomine Iob. In libro Hebraicarum quæstionum, sic dicit S. Hieronymus: Primogenitus Nachor fratris Abraham, de Melcha vxore eius, filia Aramatus est Hus, de cuius stirpe Iob descendit, sicut scriptum est in exordio voluminis eius: Vir fuit in terra Hus, Iob nomen eius. Malè igitur quidam æstimabant, Iob de genere esse Esau. Siquidem illud quod in fine libri ipsius habetur, eo quòd de Syro sermone translatus sit, & quartus sit ab Esau: & reliqua quæ ibi continentur, in Hebræis voluminibus non habentur. Hæc autem particula prima ex duodecim, vernale est æquinoctium. Omnia enim ista fiunt secundum naturam in ariete, in duodecimo Calend. April. Signa duodecim appellat partes, quorum primum est aries, vltimum pisces. Initium mensium, scilicet anni, vel caput circuli, id est, zodiaci vel anni. Naturaliter in primo signo, vbi sol & luna fuit creata, id est in ariete, est initium & finis mensium & annorum: & ibi cursus omnium planetarum deligatur, id est, ad vnum concordiam venit, ibique omnes circuli iuxta naturam finiuntur. Absolutio Deus finis & terminus laborum, id est, operum.

SCHOLIA IN CAPVT IV. BEDÆ PRÆSBYTERI, De temporum ratione : auctore Ioanne Nouiomago.

Quo sanè in loco primus seculi dies.] *Disputant Theologi quando mundus sit creatus, in vere ne an autumno? Qui aiunt in autumno mundum creatum, mouentur hac ratione, ne si in vere esset factus, inedia periissent primi homines, nullis fructibus adhuc maturis. Probabilior sententia, primum diem fuisse dum sol arietis signum teneret. Disputant de hac quæstione etiam Astrologi: Vide Iouianum Pontanum lib. 1. de rebus cœlestibus.*

Mazaroth, id est, signa horoscopi legimus.] *Horoscopus est ea pars signi, quæ aliquo nascente exoritur: veluti nascente Lucio, exoriebatur octaua pars tauri: eam igitur habet horoscopum, quod & sic efferunt Astrologi: Lucius horoscopum habet in tauro. Homerus vt obseruatum est in sagittario. Plato in aquario. Vrbs Roma in decima quinta libræ. nam & ciuitates habent horoscopum, hinc verbum ὡροσκοπεῖν, pro quo nos vtimur horoscopare: vt nascente Paride horoscopabat Capricornus.*

DE NOCTE. CAPVT V.

NOx dicta, quòd noceat aspectibus vel negotiis humanis: siue quod in ea fures latronesque nocendi aliis occasionem nanciscantur. Est autem nox absentia solis terrarum vmbra conditi, donec ab occasu redeat ad exortum, iuxta naturam eius & Poeta inquit:

——— Ruit Oceano nox,
Inuoluens vmbra magna terramque polumque.

Et Salomon sacris literis expressit: Qui pascitur inter lilia donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ, Eleganti vtiq; sensu decessionẽ noctis inclinationem appellans vmbrarũ. Nam quoniam pro conditionibus plagarũ, quibus solis cursus intenditur, & splendorem eius à nobis obiectio terrenę molis includit, inumbratio illa, quæ noctis natura est ita erigitur, vt ad sidera vsq; videatur extendi, merito contraria vicissitudine, id est, lucis exortu vmbras inclinari, noctem videlicet deprimi pelliq; signavit: quam videlicet vmbram noctis ad aeris vsq; & ætheris confinium Philosophi dicunt exaltari, & acuminatis instar pyramidũ tenebris lunã, quę infima planetarũ currit, aliquando cõtingi atq; obscurari, nullumq; aliud sidus taliter eclypsim, id est, defectũ sui luminis pati, eo quod circa fines telluris solis splendor vndiq; diffusus, ea liberè quæ tellure procul absunt aspiciat. Ideoq; ætheris quæ ultra lunã sunt spacia, diurnæ lucis plena semper efficiat: vel suo videlicet, vel syderum radiata fulgore. Et quemadmodũ nocte cæca procul accensas faces intuens, circumposita quæq; loca eodẽ lumine perfundi non dubitas, tametsi tenebris noctis obstantibus, non amplius quàm solas facum flãmas cernere præualeas, ita, inquiunt purissimũ illud & proximum cœlo inane, diffusis vbiq; syderũ flammis, semper lucidũ fit: sed præpeditis aëre crassiore nostris obtutibus, sidera quidem ipsa luce radiantia apparent, verum reddita ex eis illustratio non apparet. Lunã verò aiunt, cùm infimas sui circuli absidas plena petierit, nonnunquam vmbra memorata fuscari, donec paulatim centrũ terræ transgressa, rursus à sole cernatur. Verum ne hoc omni plenilunio patiatur, latitudinẽ ei signiferi, quæ xii. partium est, diversamq; absidũ altitudinem succurrere. Nam quia in vmbra facienda tria simul concurrere necesse est, lucem, corpus, & obscuratum locum: & vbi lux corpori par est, ibi æqualis vmbra iacitur: vbi lux corpore exilior, ibi vmbra sine termino augescit: vbi lux corpore maior, ibi vmbra paulatim rarescendo deficit, argumentantur solem terra esse maiorem, quamuis ob immensam longinquitatem modicus videatur: atque ideò noctis vmbram, quia sensim decrescat, priusquam ad æthera pertingat deficere. Meminit huius vmbræ ac noctis & beatus Ambrosius ex sexto hexameron libro ita dicens: An non ille, id est, Moyses, putauit dicendum, quantum de spacio aëris occupat vmbra terræ, cùm sol recedit à nobis, diemque obducit, inferiora axis illuminans? & quemadmodum in regionem vmbræ huius incidens lunæ globos eclypsim faciat? Est autem noctis vmbra mortalibus ad requiem corporis data, ne operis avida continuato labore deficeret ac periret humanitas: & vt animantibus quibusdam, quæ lucem solis ferre nequeunt: ipsis etiam bestiis, quæ præsentiam verentur humanam, discursandi vbique, ac victum quæritandi copia suppeteret, juxta quod in Dei laudibus Psalmista decantat: Sol cogno-

vit occasum, posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluarũ, &c. Quam mira prouisio creatoris ita temperauit, vt vbi solis longinquitatem rigidior, ibi ad opera breuianda & fouenda sit membra prolixior: quia & hyeme quàm æstate vniuerso orbi longior: & in ipsa hyeme multo Scythis quàm Afris est productior: sicut etiam æstate multo longior in Scythia quàm in Africa dies flagrat. Nam si non tanto breuior, quanto ardentior Lybiam dies vreret, totam nimirum iam dudum absumeret. Noctis sanè partes sunt VII. Crepusculum, vesperum, conticinium, intempestũ, gallicinium, matutinum, diluculum. Crepusculum est dubia lux: nam creperum dubium dicimus: hoc est, inter lucem & tenebras. Vesperum, apparente stella eiusdem nominis, de qua Poëta:

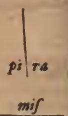
Ante diem clauso componet Vesper olympo.

Conticinium, quando omnia conticescunt, id est, silent. Intempestum, media nox, quando omnibus sopore quietis nihil operandi tempus est. Gallicinium, quando galli cantum leuant. Matutinum inter abscessum tenebrarum & auroræ aduentum. Diluculum, quasi iam incipiens parva lux diei: hæc & Aurora, pertingens vsq; ad solis exortum.

GLOSSÆ IN CAPVT V. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Nox dicta, quod noceat aspectibus vel negociis humanis.] *Nox est obscuritas mundi, latibulũ malorum, requies viuorum. Est autem nox solis absentia, terrarum vmbra, conditis mortalibus ad requiem facta, ne opere diutino auida deficeret humanitas: & vbi rigidior, ibi ad opera minuenda, & membra fouenda prolixior. Sicut dies nonnunquam prosperitatem & scientiam diuinæ legis significat, ita & nox in scripturis aliquando tribulationem persecutionis, aliquando ignorantiam & cæcitatem morum secundùm Prophetæ dictum: Nocti assimilaui matrem tuam factus est populus meus tanquam non habens scientiam, quasi dixisset, Non habens lucem.*

Qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ.] *Qui scilicet Christus pascitur inter lilia, scilicet fidei munditia & candore virtutum. Aspiret, id est, illuminet. Aliter. Qui pascuntur in liliis: hoc est, delectantur purissimis & nitidissimis sensibus scripturarum. Donec aspiret dies: hoc est, dies illa donec veniat æterna, quam desiderabat Psalmista, dicens: Melior est dies vna in atriis tuis super millia. Et inclinentur vmbræ: hoc est, transeant mærores & perturbationes istius seculi. Donec aspiret dies, id est, oriatur. Apparebit enim dies, id est, orietur: quando ille verus sol iustitiæ, id est, Christus apparebit. Et tunc inclinabuntur vmbræ: hoc est, omnia nubila mæroris, & tenebræ præsentis seculi pertransibunt. Sed etsi ipsam literam velimus aspicere, pulchrè expressit ortum diei, & occasum noctis. Nam nox nihil aliud est, nisi vmbra terræ, quæ sole sub terras descendente consurgit. Sole autem iterum ascendente, inclinantur vmbræ, id est, cadit nox. Pascuntur ergò in liliis, donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ: quia sanctorum doctorum in præsenti tantùm vita necessaria est prædicatio & doctrina. Nam in alia vita postquam apparuerit æterna dies, & finita fuerit nox præsentis seculi, non necesse erit doceri aliquem, quia omnes reuelata facie gloriam Domini contemplabuntur. Vnde & Dominus dicit per Prophetam: Non docebit vir fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum, omnes enim cognoscent me à minimo vsque ad maximum. Beatus Ambrosius in libro Hexameron: Quæritur qualiter spacium aëris occupet vmbram terræ, efficiens nobis noctem. Cùm sol recedit, diemq; à nobis abducit, tum inferiora axis septentrionalis illuminat. Omne enim corpus facit vmbram, & naturaliter vmbra corpori adhæret, adeò vt etiam pictores corporum vmbras, priusquam pinxerint, nitantur exprimere, idq; asserant artis non intermittere vim naturæ. Ergò sicut in die cùm à parte solis aliquod corpus hominis vel arboris occurrit, ex ea parte qua lumen repercutitur, vmbra subsistit: sic cum recedente die sol ad eum locum peruenerit, vbi occidere dicitur, ibi montium magnitudine à nobis separatur, sic terræ obiectu à septentrionali parte obumbratur aër, adeò vt noctem nobis faciat hæc ipsa vmbra terrarum. Quam videlicet vmbram noctis ad aëris vsque & ætheris confinium Philosophi dicunt exaltari, & acuminatis instar pyramidum tenebris lunam quæ infima planetarum currit, aliquando contingi. Et acuminatis tenebris, id est, acutissimis: ab acumino verbo, & fastigiatis. Instar, id est, ad similitudinem pyramidum, id est, sepulchrorum, quæ inferius spaciantur, & superius acuminantur. Sic tenebræ & vmbra noctis inferius supra terram sunt latæ & amplæ, superius verò angustæ & acutæ, à quibus luna dicitur aliquando tangi & obscurari, si fuerit sol sub terra in centro, id est, in eadem parte cœli inferius, in qua luna superius. Pyramis pyramidis, sepulchrum inferius latum & amplum, superius verò angustum & strictum ad similitudinem pyr, id est, ignis. Antiqui enim talia faciebant sepulchra, sic enim tenebræ & vmbra, &c. Omnis structura vel ædificium superius acuminatum, pyramis vocatur ab igne. Ignis enim inferius spaciatur, & superius acuminatur. Pyramis est, ut Isidorus dicit, figura quæ in modum ignis ab amplo in acumen consurgit. Ignis enim apud Græcos pyr appellatur. Nullumq; aliud sidus taliter eclypsin, hoc est defectum sui luminis pati. Nullumq; aliud sidus, id est, non sic cætera errantia deficiunt, sicut luna deficit. Ita enim sol eclypsin patitur, vt non deficiat eius splendor, sed vt interiectu terræ luna non appareat. Stellæ quoq; errantes, non defectum sui luminis habent: sed cum aliæ ab aliis celantur, deficere dicuntur, quos defectus Philosophi occultationes siderum appellant. Luna verò eclypsin patitur, vt penitus lumine priuetur. Pati, scilicet dicunt Philosophi. Vndique, id est, ex omni parte diffusus splendor solis. Sol enim multo maior est terra, & ideo siue in nocte, siue in die, vndique circa terram mittit suum splendorem. Nocte autem non potest propter vmbram terræ, ipsa loca quæ prope sunt terræ irradiare, irradiat tamen superius spacia ætheris, quæ vltra lunam sunt, & longe à terris. Verùm ne hoc omni plenilunio patiatur, latitudinem ei signiferi quæ duodecim partium est, diuersamq; adsidarum altitudinem succurrere. Huius versiculi glossam in ante capitulo vigesimo septimo pleniter inuenies. Quæ scilicet latitudo duodecim partium, est duodecim signorum, diuersarumque absidarum, Altitudinem. In altitudine absidarum non patitur hoc luna, id est eclypsin, sed quando propè terræ est. Succurrere, scilicet dicunt Philosophi. Absides Græco vocabulo circuli planetarum vocantur. Sed quia luna circulus variatur, nunc enim propinqua cœlo, nunc contigua montibus, cùm in regionem vmbræ venit, eclypsin facit: cùm autem in æthera scandit, vltra vmbram euadit, & ideo defectum non patitur, quia illustratur a sole. Nam quia in vmbra facienda, tria simul concurrere necesse est, lucem, corpus, & obscuratum. Sicut in vmbra facienda tria sunt: id est, vt sit lux, corpus & locus: sic tria vmbrarum genera sunt, id est, pyramides, chilindrides, turbonides. Nam necesse est, vt lux maior sit quàm corpus, aut minor, aut æqualis. Si ergò maior fuerit lux quàm corpus, pyramides vmbra vocatur, sicut vmbra terræ, id est nox. Maior enim sol est, vt Macrobius & plures alii docent, quàm terra, octies. Si autem minor lux fuerit quam corpus, vocatur turbonides: si verò æqualis fuerit lux & corpus, chilindres vocatur. Chilindres est figura quadrata, habens semicirculum superius, ita necesse est lucem, scilicet cuius absentia sit vmbra. Aliter enim corpus non potest facere umbram nisi in luce. Sol cognouit occasum suum, vsque bestiæ sylua. Remigius: Sol cognouit occasum suum, id est, Christus mortuus est, in cuius morte positæ sunt tenebræ in toto mundo.*

Posuisti tenebras, & facta est nox.] *Spiritualiter positis tenebris facta est nox, quia in passione Christi infidelitas in cordibus Apostolorum ascendit. In ipsa nocte pertransibunt omnes bestiæ syluæ, id est, dæmones, instigando vel ad crucifigendum Iudæos, vel ad negandum Apostolos.*

SCHOLIA IN CAPVT V. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Nox dicta quod noceat.] *Sic & Varro libro quinto de Origine verborum, quod nocet noctem dictam esse scribit. Græcè dicitur νὺξ, quam Physici definiunt σκιὰν τῆς γῆς. Non est autem qualiscunq; terræ vmbra, sed quæ nascitur ex solis subterraneo meatu. Nam cùm*

terra ſit globus, vt antè demonſtratum eſt: ſit & ſol globus, & major quidem quam terra, neceſſe eſt (quemadmodum ex optice conſtat) ab altera terræ parte, quam ſol non aſpicit, vmbram exire, quæ metæ aut pyramidi ſimilis eſt. Cum enim materia lucida rotunda eſt, & in eius radijs poſita alia materia craſſa ſeu opaca, omnino neceſſe eſt priorem partem materiæ opacæ illuſtrari aduerſo lumine: alteram vero obſcuram longius manante vmbra ad figuram pyramidis, ex quo facile intelligitur, hanc vmbram è regione ſemper contra ſolem eſſe poſitam, ac incipiente ſole ſe mergere verſus occaſum, a parte exortiua tantum ſe in altum tollit vmbra, quantum ſol ſub terras abit, dum autem dimidia noctis parte tranſacta eſt in hipogeio (ſic enim vocant Græci ſubterraneum eum locum, quem ſol occupat medio noctis) vmbra terræ verſus auſtrum proclinat ſublimis ſuper terram: unde & profunda & alta nox apud Poëtas ex ratione phyſica intelligitur. Iſthæc ſi voles clarius intelligere, reſpice figuras vmbrarum, quas appoſuimus libro primo.

Lunam quæ infima planetarum currit aliquando contingi] *Quomodo lunæ eclypſis fit, ſatis intellectum iri exiſtimo ex ijs, quæ diximus in ſcholijs primi libri. Quod autem alijs ſideribus lumen non auferatur per vmbram terræ, cauſa eſt, quod alia ſidera altiora ſunt, quam vmbra terræ poteſt pervenire: itaq; ſupra lunam, vmbra deſinit in conum pyramidis, id eſt, in verticem ſeu acutam extremitatem. Eſt enim ſolis orbis longè ac multo amplior quam terræ ſphæra, propterea ſic exigente ratione luminis, corporis vmbra in immenſam altitudinem nequit pervenire, & ſol radios ſuos non longe a terra iterum componit: vnde dicitur ſol omnia videre, quemadmodum & Homeri noto verſiculo celebratum eſt: ἠέλιός θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει, & cœlum idem ἀνύκτον vocat, id eſt, ſine nocte: in cœlum enim vmbra terræ, quæ nox dicitur, peruenire non poteſt.*

Cum infimas ſui circuli abſidas plena petierit.] *Abſides quid ſint in planetarum orbibus, ex ſcholijs & figuris primo libro appoſitis facile intelligitur: accepit autem Beda hoc loco abſides pro circulorum commiſſuris, quas recentiores vocant caput & caudam draconis, Græci ἀναβιβάζοντα καὶ καταβιβάζοντα.*

Quam mira prouiſio creatoris ita temperavit.] *Somnus frigidis conciliatur: ergo ex re mortalium fuit, ut temporibus ac locis frigidis longior quies hominibus daretur.*

DE HEBDOMADA. CAPVT VI.

HEbdomada Græcè à ſeptenario numero nomen accepit, humana quidē conſuetudine ſeptenis ſolum acta diebus, ſed ſcripturæ ſacræ auctoritate multis ſpeciebus inſignis, quæ tamē cunctæ, ni fallor, ad vnū finē ſpectant: nos ſcilicet admonentes poſt operum bonorū perfectionem in ſpiritus ſancti gratia perpetuā ſperare quietē. Prima ergo ſingularis illa hebdomada, & à qua cæteræ formā capeſſunt, diuina eſt operatione ſublimis: qua Dominus ſex diebus mundi ornatum cōplens, ſeptima requieuit ab operibus ſuis. Vbi notandū, quod non ideo ſenarius numerus eſt perfectus, quia Dominus in eo mundi opera perfecerit, ſed ſicut Auguſtinus ait: Ideo Dominus, qui omnia ſimul creare valebat, in eo dignatus eſt operari, quia numerus eſt ille perfectus, vt etiam per hunc opera ſua probaret eſſe perfecta, qui ſuis partibus primus impletur, id eſt, ſexta & tertia, dimidia, quæ ſunt vnū, duo & tria, & ſimul ſex fiunt. Ad huius exemplū diuinæ hebdomadis ſecunda hominibus obſeruantia mandatur, dicēte Domino: Sex diebus operaberis, facies omnia opera tua, ſeptimo autē die ſabbati Domini Dei tui non facies omne opus ſeruile in eo. Sex enim diebus fecit Deus cœlū & terrā, mare & omnia, quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo. Quæ populo Dei hebdomada ita cōputabatur antiquitus: prima ſabbati, vel vna ſabbati ſiue ſabbatorū: ſecūda ſabbati, tertia ſabbati, quarta ſabbati, quinta ſabbati, ſexta ſabbati, ſeptima ſabbati, vel ſabbatū. Non quod omnes ſabbatorū, hoc eſt, requietiorū dies eſſe potuerint, ſed quod à requietionū die, quæ ſuo nomine & cultu ſingularis excellebat, prima vel ſecunda, vel tertia, vel cæterę ſuo quæq; cenſerentur ex ordine. Verū gentiles cū obſeruationē à populo Iſraël hebdomadis addiſcerent, mox hanc in laudē ſuorū deflexere deorū. Primam videlicet diem Soli, ſecundam Lunæ, tertiam Marti, quartā Mercurio, quintā Ioui, ſextam Veneri, ſeptimā Saturno dicantes: reiſdē vtiq; monſtris ſuos dies, quibus & errantia ſidera conſecrantes, tametſi diuerſo ordine putantes. Exiſtimabant enim ſe habere à Sole ſpiritū, à Luna corpus, à Marte fervorē, à Mercurio ſapientiam & verbum, à Ioue temperantiam, à Venere voluptatem, à Saturno tarditatē: credo quia Sol in medio planetarū poſitus totū mundū ſpiritus inſtar calefacere, & quaſi viuificare videtur: Eccleſiaſte atteſtante, qui de ipſo loquens, ait: Gyrans gyrando vadit ſpiritus, & in circulos ſuos revertitur. Luna per humoris miniſterium cunctis incrementū corporibus ſuggerit. Martis ſtella, vtpote Soli proxima, calore ſimul & natura eſt fervens. Mercurius perpetuo circa Solē diſcurrēdo, quaſi inexhauſta ſapientiæ luce radiari putabatur. Iupiter frigore Saturni & ardore Martis, hinc inde temperatur. Venus luminis venuſtate, quā ex ſolis vicinitate percipit ſuo cernentes allicit aſpectu. Saturnus eo tardior cæteris Planetis, quo & ſuperior incedit. Nam xxx. annis ſignigerū complet, inde Iupiter XII. annis, tertius Mars II. annis, quartus Sol CCCLXV. diebus, & quadrante, infra Solē Venus, quę & Lucifer & Veſper CCCXLVIII. diebus à Sole nunquam abſiſtens partibus XLVI. longius. Proximū illi Mercurii ſidus IX. diebus, ocyore ambitu modò ante ſolis exortus, modò poſt occaſus ſplendens, nunquam ab eo XXII. partibus remotior. Nouiſſima luna XXVII. diebus & VIII. horis Signiferū conficiens. Hæc igitur erat ſtultitia Gentiliū, falſa ratiocinatione ſubnixa, qui quaſi iure primā diem Soli, quia maximum eſt luminare: ſecundā Lunæ, quia ſecundū luminare eſt, ſe conſecrare putabant: dein ordinata alternatione tertiæ diei primā à ſole ſtellā, quartæ prima à luna, quintæ ſecundā à ſole, ſextæ ſecundā à luna, ſeptimæ tertiam à ſole præponebant. Ferias vero habere clerum primus Papa Sylueſter edocuit: cui Deo ſoli vacanti nunquā militiam vel negociationē liceat exercere mundanā, dicente Pſalmographo: Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus. Itemq; Apoſtolo: Nemo militans Deo implicat ſe negociis ſecularibus. Et primum quidem diem, qua & lux in principio facta, & Chriſti eſt reſurrectio celebrata, dominicū nuncupauit: quod illi nomen iam primis Eccleſiæ temporibus fuiſſe inditū, teſtantur Ioannes, qui dicit in Apocalypſi: Fui in ſpiritu in die dominico. Deinde ſecundā feriam, tertiā feriam, quartā, quintam & ſextam de ſuo adnectens, ſabbatū ex vetere ſcriptura retinuit: nihil veritus grammaticorum * ferulas, qui ſicut Calendas, Nonas & Idus, ita etiā ferias plurali tantū numero preferendas eſſe decernunt. Tertia ſpecies hebdomadis in celebratione Pentecoſtes agitur, VII. videlicet ſeptimanis dictū & monade, hoc eſt, L. diebus impleta. Qua die & Moyſes ardentē cōſcendens in montē, legē de cœlo accepit, & Chriſtus in linguis igneis Spiritus ſancti gratiā de cœlo miſit. Quarta ſeptimi menſis erat hebdomada, qui ſolennitatibus præclaris penè totus expendebatur. Inter quas præcipuè dies propitiationis eminebat, qua ſola per annū Pōtifex derelicto foris populo, ſancta ſanctorū intrabat, annuis antea fructibus, hoc eſt, frumenti, vini & olei ex ordine collectis: Significans, Ieſum Pontificē magnū impleta diſpenſatione carnis per propriū ſanguinē cœleſtis regni ianuas ingreſſurū, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, qui foris adhuc poſiti, præſtolamur & diligimus aduentum eius. Vbi notandū, quia ſicut quidam immundi per legē prima, tertia, & ſeptima die iubebantur luſtrari, ſic & primus, tertius ac ſeptimus menſis ſuis quique ceremoniis extitere ſolennes. Quinta hebdomada ſeptimi anni, quo toto populus ab agricolādi opere legis imperio vacabat, dicente Domino: Sex annis ſeres agrū tuum, ſeptimo ceſſabis. Sexta, anni iubilei, hoc eſt remiſſionis hebdomada eſt, quæ ſeptem hebdomadibus annorum, hoc eſt, XLIX. annis texitur: qua expleta, hoc eſt, quinquageſimo demum anno incipiente, tubæ clarius reſonabant, & ad omnes, iuxta legem, poſſeſſio revertebatur antiqua.

* *Regula.*

GLOSSÆ IN CAPVT VI. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione : auctore Bridefecto Ramesiensi.

Hebdomada Græcè à septenario numero nomen accepit.] *Hebdomada Græcè, Latinè septimana, quod septem habeat mane, id est per septem dies currat. Inter hebdomadam per h, & hepdomadam per p, hoc distat, quod hebdo est concipio, vnde hebdomadæ dicuntur conceptiones: hepdo verò per p, dicuntur septem. Unde hepdomada dicitur septimana. Marcus Varro in libris, id est, de hebdomadibus septenarij numeri, virtutes varias describit. Marcus Varro, homo omnium acutissimus, & sine vlla dubitatione doctissimus 41. libros scripsit antiquitatum, inter quos sex de temporibus composuit. De quo Terentianus elegantissimo versiculo breuiter ait: Vir doctissimus vndecunque Varro, qui tam multa legit, vt aliquid ei scribere vacasse miremur: tam multa scripsit, quàm multa vix quemquam legere potuisse credamus. Si vis audire, quid de eo beatus Augustinus dicit, lege librum de Ciuitate Dei sextum. Is numerus, id est septenarius, septentrionē maiorem minoremq; facit in cœlo: & vergilias quas Græci pleiadas vocant, & stellas errantes. Ipse quoq; zodiacus septenario numero non caret. Nam in septimo signo fit solsticium a bruma, in septimo bruma à solstitio: in septimo æquinoctium ab æquinoctio. Luna quoque pene quater septenis diebus integrum suum conficit cursum. Prima ergo singularis illa hebdomada, & a qua cæteræ formam capessunt, septem dies tantum habuit. Ubi notandum, quòd non ideo senarius numerus est perfectus, quia Dominus in eo mundi opera perfecerit, sed sicut Augustinus ait. scilicet in lib. de Ciuitate Dei vndecimo. In eo scilicet numero, id est senario. Quia numerus ille est perfectus, id est, senarius, Par numerus est, qui diuidi æquis partibus potest: vt duo, quatuor, octo. Impar verò numerus est, qui diuidi æquis partibus nequit, vno medio vel deficiente, vel superante: vt tria, quinque, septem, nouem. Perfectus autem numerus est qui suis partib. adimpletur, vt senarius, qui non indiget adiunctione alterius ad perfectionem, sed diuisus non plus habet, quàm perfectus, nec minus. Sic & viginti octo faciunt intra centenarium, sic intra millenarium CCCCXCVI. intra X. VIII. CXXVIII. Ut etiam per hunc, scilicet senarium. Qui scilicet senarius. Suis, scilicet in partibus primus impletur. Ideo primus, quia sunt etiam alij perfecti, qui similiter implentur suis partibus. Sexta scilicet parte, id est, vnum. Tertia scilicet parte, id est, duo. Et dimidia scilicet parte, id est, tria: Ad hujus exemplum diuina hebdomadis, secunda scilicet hebdomada, hominibus observanda mandatur. Secunda hebdomada, quæ à prima formam accepit, septem similiter dies deinceps habuit. Verùm gentiles cum obseruationem à populo Israel hebdomadis ediscerent, mox hanc in laudem suorum deflexere deorum. Pagani ex pagis Athenensium dicti, vbi exorti sunt. Ibi enim in locis agrestibus & pagis gentiles lucos idolaq; statuerunt, & à tali initio vocabulum pagani sortiti sunt. Gentiles sunt, qui sine lege sunt, & nondum crediderunt. Dicti. a. gentiles, quia ita sunt, ut fuerunt geniti, id est, sicut in carne descenderunt, sub peccato scilicet idolis seruientes, & necdum regenerati, proinde gentiles primitus nuncupabantur. Ipsi dicuntur Græcè ethnici. Ethnici enim ex Græco in Latinum, interpretantur gentiles. Ethnos enim Græcè gens dicitur. Eisdem vtique monstris suos dies, quibus & errantia sidera consecrantes.*

Inter cœlum terramq; septem sidera pendent, certis discreta spacijs, quæ vocantur errantia, contrarium mundo agentia cursum, id est, læuum, illo semper in dextra præcipiti. Et quamuis assidua conuersione immensa celeritatis attollantur ab eo, rapianturq; in occasus, aduerso tamen ire motu per suos quæq; id est, incessus passus advertuntur, nunc inferius, nunc superius propter obliquitatē signiferi vagantia. Radijs autem solis præpedita, anomala vel retrograda, vel stationaria fiunt. Inter cœlum, id est, firmamentum. Terramq;, id est, in æthere septem sidera. De planetis dicit: Pendent, scilicet quia non cohærent. Pendent dicit: quia non sunt fixa in firmamento, sicut cætera sidera. Sol & luna, & quinque planetæ non sunt in firmamento posita, sed in æthere pendent: quia ergo vicina sunt firmamento, ideo firmamento posita dicuntur, Discreta, distincta. Distantia inter se, & diuisa certis spacijs. Contrarium cursum, id est, læuum, id est, sinistrum agentia, quia contra mundum pergunt. Cœlum in dextrum ab oriente in occidentem flectitur, planetæ e regione ab occidente in orientem in læuum voluuntur. Quamuis agilitas cœlestis sphæræ tanta sit, vt cursum planetarum præpediat, illasq; impetu suo rapiat: atq; ideo videntur nobis currere ad occidentem, cum tamen semper ferantur ad orientem. Nam cursum suum nunquam amittunt, licet ad cursum sphæræ cœlestis videantur ferri. Iste locus varie intelligitur. Primum enim sic: Cum enim homo conuertit faciem ad solis occasum, sinistra pars illius de australi parte erit, contra quam partem omnes planetæ currunt ab occasu ad ortum. Vel etiam terra, quæ vocatur mundus, scilicet fingitur, scilicet homo supinus, cuius caput ad orientem est, pedes vero ad occasum, contra cuius sinistram manum omnes planetæ currunt. Vel etiam omne, quod est contrarium læuum dicitur: quia ergo contra mundum currunt, ideo dicuntur currere in læuum. Illo sc. mundo, qui semper in dexteram partem voluitur. Præcipiti, id est, volubili. Assidua id est, cōtinua: quia mundus in vnaquaq; die circa terras aduoluitur cum sua nocte viginti quatuor horis. Item: Sol & luna cæteraq; planetarum stellæ non sunt fixæ in cœlo, vt cætera sidera: sed in aëre feruntur, quæ Græce planetæ, Latine autem sidera errantia nuncupantur: non quod ipsa errent, quæ cursus suos secundum diuinis imperij dispensationem peragunt, sed nos errare in sui motus inuestigatione faciant, cum interdum in austrum, interdū septentrionem: plerumq; vt quidam dicunt, contra mundum, nonnunquam cum mundo feruntur. Item: Sidera errantia, quæ sunt septem, non semper in eodem loco, vbi pridie fecerant ortum, faciunt vel occasuns: sed modo ad infima zonæ brumalis descendunt, modo ad alta zonæ solstitialis ascendunt, modo mediam zonæ æquinoctialis lineam repetunt. Sic nimirum, sic sunt hæretici, qui lucem veritatis promittentes, nunquam in eodem statu docendi perdurant: sed modo sic, modo sic doctrinam informantes, ipsi vtiq; quam sit contemnenda lucis ostentatio, quam pollicentur, insinuant. Credo quia sol in medio planetarum positus, totum mundum spiritus instar calefacere, & quasi viuificare videtur, quarto circulo solis cursus est collocatus: qui proinde, quia omnibus lucidior est, medius est constitutus, vt tam supernis, quam inferioribus lucem præstet. Luna autem ideo proxima terris est posita, vt noctè nobis lumen facilius exhibeat. Ecclesiaste attestante, qui de ipso loquens ait: Ecclesiastes autem appellatur, qui cœtum, id est, Ecclesiam congreget. Cohelet Hebraicè, Ecclesiastes Græcè, concionator Latinè. Dictus autem concionator, eo quod concionetur ad populum, id est, loquatur: & sermo eius non specialiter ad vnum, sed ad vniuersos generaliter dirigatur, dicens omnia, quæ in mundo cernimus, caduca & breuia esse, & ob hoc minimè appetenda. Gyrans gyrando vadit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Huius versiculi glossam in ante capitulo 26. pleniter invenies. Martis stella, vt puta soli proxima, calore simul & natura feruens. Mars, ares Græce appellatur: ares autem virtus interpretatur. Mars quasi magna virtus vocatur. Mercurius quasi mercatorum κύριος, id est, dominus. Inter mercatores enim sermo abundat, ideo medius dicitur inter deos & homines: sermo enim inter deos & homines fit. Credebant enim eum aliquando esse in cœlo, aliquando in terris. Venus pulchritudine sui aspectus prouocat homines ad intuendum, quæ sola planetarum præter solem & lunam vmbram facere dicitur. Venus dicitur vesper & lucifer: Saturnus est à saturando dictus: quidam homo erat, vt dicunt, in Italia, qui cum diuitijs suis homines fame pereuntes saturaret, Saturnus appellatus est, & in diuinum raptus honorem. Iupiter ergo quasi zetos pater, id est, pater fulminum dicitur. Hæc enim stella à circulo Saturni accipiens aquam à Martis stella, quæ infra illum est, haurit ignem. Cum autem prægnans igne & aqua, efficitur instar humidi ligni, flamma decocti, spargit fulmina in modum vagi sideris apparentia. Septem planetæ ita sunt in ordine, Saturnus, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna.

Ferias vero habere clerum, primus Papa Syluester edocuit.] *Sic legitur in Leuitico c. 23. dicente Domino ad Moysen: Hæ sunt feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debebitis temporibus suis. Mense septimo, decima quarta die mensis ad vesperam phase Domini est: & decima quinta die mensis huius, solennitas azymorum Domini est, septem diebus azyma comedetis, dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque, &c.*

Sabbatum ex veteri scriptura retinuit, nihil veritus Grammaticorum ferulas, qui sicut Calendas, Nonas & Idus, ita etiam ferias plurali tantum numero proferendas esse decerunt.] *Ferula gestamen erat Grammaticorum, vt ipso etiam gestamine monerent discipulos, feruentes & ardentes esse debere ad discendum: quie ferula ignea natura est, percussus enim ea aliquis, potius calorem quam dolorem sentit.*

Tertia species hebdomadis in celebratione Pentecostes agitur.] *Hic septem dies pro uno die ponuntur, quia septies septem, quadraginta novem, addita monade fiunt L.*

Cum complerentur dies Pentecostes.] *Malè quidā codices habent Pentecoste: nam Pentecoste nominatiuo casu quinquagesima dicitur: Pentecostes genitiuo, quinquagesimæ: Pentecosten accusatiuo, quinquagesimā. Nulla autē ratio sinit loquendi ut dicamus: Cum cōplerentur dies quinquagesimā, sed, Cum complerentur dies quinquagesimæ: vel certe sicut in Græco legitur numeri singularis. Et cum compleretur dies quinquagesimæ. At verò in precibus eiusdem diei dicendum: Et diem sacratissimam Pentecosten celebrantes, id est, quinquagesimam. A cuius verbi consuetudine putatur huius diei solennitas a quibusdam qui Græcam linguam nesciunt, etiam nominatiuo casu Pentecosten appellari debere. Verùm notandū iuxta historiā, quod apud antiquos Pentecostes, id est, quinquagesima, quo lex data erat, ab occisione agni cōputabatur. Hic autem non à Domini passione, sed sicut beatus Augustinus exponit, ab eius resurrectione dies quinquagesima, quo Spiritus sanctus est missus, cōputatur: qui redeunte signi veteris exemplo, ipse sibi manifestissimè diem Domini cum suo consecrauit aduentu, quo etiam temporis articulo verum pascha die Dominico monstrauit esse celebrandū. Nam sicut hic, sic & illic in ignis visione Deus apparuit, dicente in Exodo: Totus autem mons Synai fumigabat, eo quòd descendisset Dominus super eum in igne. Hic ignis & sonus, sic & in monte vtrumq; erat & ignis & sonitus: sic illic fumus, hic legūtur linguæ diuisæ velut ignis. Nā in ipsa datione legis & gratiæ apparet evidentissima veteris & novi testamenti distantia. Ibi plebs longe stabat territa, hic fideles lætabantur Spiritus sancti gratia accepta: illic timor, hic amor: ibi à monte terruit, hic domū intravit: ibi legē digito in lapide scripsit, hic Spiritu sancto suam gratiam in corde signauit. Lege in ante illam glossam, cuius initium est: Initium sane & causa festiuitatis, quæ etiam sic finitur, ob reuerentiam resurrectionis Dominicæ tradiderunt. Quarta septimi mensis hebdomada erat, id est, Septemb. qui septimus est à Martio. Hic ponitur mensis pro vna die. Septimus mensis pro septenario sui ordinis numero, hebdomada appellatur. Vel certe ijdem septē menses hebdomada appellantur, pro septenarij numeri ratione, quæ per septē dies primā fecit hebdomadā. Sciendū namq; secundū Augustinum, pontificem omni die per annum intrasse sancta sanctorum: sed non obtulisse sacrificium sanguinis, nisi tantū hac vna designata die. Qua etiam ex causa memoratur semel in anno introijsse: semel videlicet offerendo sacrificium sanguinis, quā sola per annū Pontifex derelicto foris populo, intrabat in sancta sanctorū. Una etenim tantummodo per annum solennitas erat, in qua Pontifice sancta sanctorum intrante, nullum prorsus hominum intra fores templi remanere liceret, sed omnes tempore oblationis iuberentur orare. Hæc autem erat statuta solemnitas paschæ, septimo mense, decimo die mensis, quæ dies propitiationis siue expiationis vocabatur, quia videlicet oblatis in altare holocausti victimis sanguis in sancta sanctorum ad expiandum inferebatur. Quinta hebdomada septimi anni, quo totus populus ab agricolandi opere legis imperio vacabat. Hic ponitur annus pro vna die, quia isti septem anni pro septenario tantum numero hebdomadis nomine censentur. Sexta anni iubilei, hoc est, remissionis hebdomada est, quæ septem hebdomadibus annorum, hoc est, quadraginta novem annis texitur. Hic ponuntur septem anni pro una die. Anni iubilei, id est, quinquagesimi, hoc est, remissionis. Quæ septem hebdomadibus annorum texitur, id est, conficitur. Namq; septem anni septies multiplicati, quadraginta novem explicant. Ista sexta hebdomada efficitur, ex hebdomada quintæ speciei septies computata, & ideo dicitur ex septem hebdomadibus annorum. In quinta enim hebdomada continentur septem anni: in ista sunt septem septies, id est, quadraginta nouem. Superius enim; hoc est in quinta, annus pro vna die ponitur: hic septem anni pro vna die ponuntur, & in quantum ad septem hebdomades, annus pro una die ponitur: in quantum verò ad unam hebdomadam, septem anni pro una die ponuntur. Qua, scilicet sexta specie hebdomadis expleta, tubæ clarius, scilicet quam in alijs solemnitatibus resonabant. Eo enim tempore veniebant omnes in ciuitatem, & resonabant tubæ, & serui emptitij & ancillæ dimittebantur liberi, & agri & vineæ reuertebantur ad pristinum possessorem gratis. Lege in Leuitico c. 25. vbi scriptum est: Sex annis seres agrum tuum, ibiq; de quinta & sexta hebdomada, & de tubis ita scriptum inuenies. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septem septies, quæ simul faciunt quadraginta novem: & clanges buccina mense septimo decima die mensis propitiationis tempore in vniuersa terra vestra, sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ, ipse est enim iubileus. Has igitur tubas Domino iubente personabant sacerdotes, quando coram Iosue muri Hiericho funditus corruerunt. Quod mysticè in hac Ecclesia completur, in qua per septem dies, hoc est, per omne tempus huius vitæ prædicatoribus tubam doctrinæ insonantibus, omnis fortitudo infidelium ruit.*

SCHOLIA IN CAPUT VI. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Hactenus Beda tractauit partes temporis, quas facit conuersio mundi, id est, naturales: deinceps prosequitur tempora, quæ sumuntur ex mystico exemplo diuinæ operationis, quæ supra dixit esse constituta ex auctoritate Dei. Est autem hebdoma seu hebdomada Græca vox, significans septimanam, quam accipimus pro septem dierum spacio, quæ temporis ratio neque ex mundi ambitu, neque ex stellarum cursu deprehenditur, sed diuina præceptione introducta est: vt videlicet per sex dies homines operarentur prophana, septimum autem vacatione rerum externarum Deo facerent sacrum. Veluti cum ipse sex diebus mundum creasset, septimo quieuit. Huius hebdomadæ prima est sabbatum, reliqui sex ex ordine ab antegresso sabbato denominantur: vt prima sabbati, secunda sabbati, & sic deinceps: vt nos, dies lunæ, Martis, Mercurij, &c. quod gentilitium est. Ecclesia feriarum nomine reliquos dies appellat, quam consuetudinem Sylvester Romanus Pontifex introduxit primum.

Sed sicut Augustinus ait: Dominus qui omnia simul, &c.] *De perfectione numeri senarij & septenarij ex professo agunt Arithmetici, vt Boetius libro primo Arithmetices. Georgius Valla l. 2. c. 16. & 17. Vide Macrobium super somnium Scipionis l. 1. c. 5. & 6. Porrò de septenarij encomio multa scripta sunt a Christianis & gentibus: a Pythagora tum virgo, tum Minerua, tum Ametor appellatur, quod eorum, qui intra denarium sunt, nullum gignat, nec a quoquam gignatur. Nam quatuor a binario gignitur, cum quo octonarium parit: sex autem à dyade pariter gignitur, & gignit tria, tria trinarius vicissim sex & novem, quinarius pariter decem: septem vero sola vnitate gignitur, neque vllum alium parit, quando hi VII. esse nunt plura, quam intra denarium continentur: huius subtilitatis plurimis argumentis præponunt septenarium. Vide etiam A. Gellium lib. 3. cap. 10.*

Primam videlicet diem soli.] *Gentiles septimanæ diebus imposuerunt nomina planetarum, cuius rei etiam uestigium seruat lingua Germanica: nam diem Dominicum à Sole, Sontag: sequentem à luna, Montag: tertij & quarti diei nomina Germanica, quid sibi velint, nondum inueni: quartus à tonitruis, Donnerstag, intelligitur Iovis esse: sequentis nomen à Venere corruptum est: sic tamen, vt origo remanserit. Postremus est Saturstage. Vulgò creditum est, primam diei horam, quæ est ab exortu solis, esse sub dominio eius planetæ, vnde dies nomen habet. Secundam sub eo, qui sequitur terram, versus à cœlo, & sic deinceps eo ordine, quo constituti sunt in cœlo, quæ serie exacta ad Saturnum redemit: vt, prima hora diei Dominici, est Solis: secunda Veneris, tertia Mercurij: quarta Lunæ: quinta Saturni: sexta quæ est in meridie, Iouis. Sed hoc ratione caret, neq; a veteribus astrologis traditum inuenio. Cur autem planetarum in dierum assignatione non sit seruatus ordo, pulchrè Beda reddit rationem physicam, sumptam ex qualitate & vi siderum: qua de re vide plura apud Pontanum in commentarijs super C. sententias Ptolemæi, & l. 4. de rebus cœlestibus.*

Quæ Lucifer & vesper.] *Quando solem matutino ortu præcedit, Lucifer dicitur, colore candenti: quando sequitur, colore quidem refulgenti, vocatur hesperus: vnde Græci hespera vocant loca ad occidentem posita, ab occasu enim semper apparet hesperus noctis initio, quam partem istinc Latini vocant vesperam. Desumpsit autem hæc Beda ex 2. lib. Plinij, cap. 8.*

Nunquam ab eo viginti duabus partibus remotior.] *Apud Plinium legitur viginti tribus, cum quo consentiunt magis, quæ tradunt recentiores: quare negligentia describendi commissum vitium esse arbitror, aut Bedam memoria lapsum.*

DE HEB-

DE HEBDOMADIBVS LXX. PROPHETICIS.
CAPVT VII.

Septima ſpecies hebdomadis eſt, qua Propheta Daniel vtitur, more quidem legis ſeptenis annis ſingulas cōplectens hebdomadas, ſed nova ratione ipſos annos abbrevians, duodenis videlicet mēſibus lunæ ſingulos determinans. Emboliſmos vero menſes, qui de annis XI. Epactarū diebus adcreſcere ſolent, non lege patria tertio vel altero anno ſingulos adjiciens, ſed vbi ad duodecimum numerū augeſcendo peruenirēt, pro integro anno pariter inſerens. Hoc autē fecit non veritatis cognitionē quærentibus invidendo, ſed prophetiæ more ipſum quærentium exercendo ingeniū: mallens vtiq; ſuas margaritas à filijs clauſas fructuoſo ſudore inueſtigari, quàm profuſas à porcis faſtidioſa deſpectione calcari. Verū vt hæc apertius eluceſcant, ipſa iam Angeli ad Prophetā dicta videamus: Septuaginta, inquit, hebdomades abbreviatæ ſunt ſuper populū tuum, & ſuper vrbem ſanctā tuā, vt conſummetur prævaricatio, & finē accipiat peccatū, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & ungatur ſanctus ſanctorū. Nulli dubiū, quin hæc verba Chriſti incarnationē deſignent, qui tulit peccata mundi, legē & Prophetas impleuit, vnctus eſt oleo lætitiæ præ participibus ſuis, & quod hebdomades LXX. per ſeptenos annos diſtinctæ CCCC. & XC. annos inſinuent. Sed notandum, quod eaſdem hebdomadas non ſimpliciter adnotatas ſiue cōputatas, ſed abbreviatas aſſerit: occultè videlicet lectorē cōmonens, vt breuiores ſolito annos nouerit indicatos. Scito ergo, inquit, & animaduerte ab exitu ſermonis, vt iterū ædificetur Hieruſalē, vſque ad Chriſtū ducē hebdomades VII. & hebdomades LXII. erunt, & rurſus ædificabitur platea & muri in anguſtia tēporis. Eſdra narrante, didicimus: quod Neemias cū eſſet pincerna regis Artaxerxis, XX. anno regni eius, menſe Niſain impetrauerit ab eo reſtaurari muros Hieruſalē, templo multo ante, Cyro permittente, cōſtructo: ipſum quoq; opus vt dictū eſt, in anguſtia tēporis perfecerit, adeo ſcilicet à finitimis gentibus impugnatus, vt ſtructores ſinguli gladio renes accincti vna manu pugnaſſe, altera murū recuperaſſe narrentur. Ab hoc ergo tempore vſq; ad Chriſtū ducem hebdomadas LXX. cōputa, hoc eſt, annos duodenorū menſium lunarium CCCCXC. qui ſunt anni ſolares CCCCLXXV. Siquidem Perſæ à præfato XX. anno regis Artaxerxis, vſq; ad mortē Darii regnauerunt annis CXVI. Exhinc Macedones vſq; ad interitū Cleopatræ annis CCC. Inde Romani vſq; ad XVII. Tiberii Cæſaris annum, monarchiam tenuerunt annis LIX. qui ſunt ſimul, vt diximus, anni CCCCLXXV. Et cōtinentur circulis decennovalibus XXV. decies novies enim viceni & quini fiunt CCCCLXXV. Et quia ſingulis emboliſmi ſeptem adcreſcūt, multiplica XXV. per VII. fiunt CLXXV. qui ſunt emboliſmi menſes CCCCLXXV. annorum. Si ergo vis ſcire, quot annos lunares facere poſſint, partire CLXXV. per XII. duodecies deni & quaterni CLXVIII. XIV. ergo annos faciunt, & remanent menſes VII. hos iunge ad ſupra ſcriptos CCCCLXXV. fiunt ſimul CCCCLXXXIX. adde & menſes ſuperfluos VII. partemque XVII. anni imperii Tiberii, quo Dominus paſſus eſt, & invenies à tempore præfinito ad eius vſque paſſionē LXX. hebdomadas abbreviatas, hoc eſt, annos lunares CCCXC. Ad ejus vero baptiſmum, quando unctus eſt ſanctus ſanctorum, deſcendente ſuper eum Spiritu ſancto ſicut columba, non ſolum hebdomades VII. & LXII. fuiſſe completas, ſed & partem iam ſeptuageſimæ hebdomadis inchoatam. Et poſt hebdomadas, inquit, LXII. occidetur Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Non ſtatim poſt ſexaginta duas hebdomadas, ſed in fine ſeptuageſimæ hebdomadis occiſus eſt Chriſtus: quam ideo, quantum conjicere poſſumus, ſegregavit à cæteris, quia de hac erat plura relaturus. Nam & Chriſtus in illa crucifixus, & à populo perfido non modò in paſſione, verū continuo, ex quo à Joanne prædicari cœpit, negatus eſt. Quod autem ſequitur: Et civitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio: non ad ſeptuaginta hebdomadas pertinet: prædictū enim fuerat, quod ipſæ hebdomades ad Chriſti uſq; ducatū pertingerent, ſed ſcriptura prædicto adventu & paſſione ipſius, quid etiam poſt hanc populo, qui eum recipere nollet, eſſet eventurum oſtendit. Ducem enim venturum Titum dicit, qui quadrageſimo anno Dominicæ paſſionis ita cum populo Romano, & civitatē & ſanctuarium diſſipavit, ut non remaneret lapis ſuper lapidē. Verū iis per anticipationem prælibatis, mox ad exponendum hebdomadæ, quā omiſerat, rediit eventū. Cōfirmavit autem pactū multis hebdomas una. Hoc eſt in ipſa noviſſima, in qua vel Joannes Baptiſta, vel Dominus & Apoſtoli prædicando invitos ad fidem cōverterunt. Et dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificiū. Dimidium hebdomadis huius, decimus quintus annus Tiberii Cæſaris erat, quando inchoato Chriſti baptiſmate, hoſtiarū purificatio fidelibus paulatim vileſcere cœpit. Item quod ſequitur: Et in templo erit abominatio deſolationis, & vſq; ad conſummationē & finē perſeuerabit deſolatio: ad ſequentia tempora reſpicit, cuius prophetiæ veritatem, & hiſtoria veterum, & noſtrorū hodie temporū teſtatur eventus. Totum ideo Prophetæ teſtimoniū ponentes, quantū facultas ſuppetebat expoſuimus: quia hoc & à pleriſq; lectoribus ignorari, & ſpeciale genus hebdomadæ flagitare cognovimus. Falluntur autē, qui putant Hebræos annis talibus vſos, alioqui tota veteris Teſtamenti ſeries vacillat, nec vllius ætas tanta, quanta ſcripta eſt, debet intelligi, ſed ad lunæ curſum ſtringi. Et Græcos quidē veteres legimus CCCLIIII. diebus, annum ad lunæ curſum cōputantes, octavo ſemper anno non nonaginta dies, qui naſcantur, ſi quadrās cum undecim diebus epactarū octies cōponatur, pariter intercalaſſe, in tres videlicet menſes tricenarū dierum diſtributos. Judæos autem nunquam, ſed altero vel tertio anno menſem lunæ tertium decimū, quem emboliſmū vocitamus, inſerere ſolitos, ſicut notiſſima decima quarta lunæ paſchalis apertè ratio probat. Sciendum ſanè, quod Africanus hebdomadarum curſum, quem nos in decimum ſeptimum, vel decimum octavum Tyberii Cæſaris annum, quo Dominum paſſum credimus, iuxta Chronicā Euſebii perduximus, ab eodem, quo nos incipiens exordio, decimo quinto eiuſdem Imperatoris anno, quo eum paſſum credit, putat eſſe completum, ponens annos regni Perſarum CXV. Macedonum CCC. Romanorum LX. Sed diligens lector quod magis ſequendum putaverit, eligat.

GLOSSÆ IN CAPVT VII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Rameſienſi.

Septima ſpecies hebdomadis eſt, qua Propheta Daniel vtitur.] *De ſeptuaginta hebdomadibus abbreviatu ſuper populum Dei, vt conſummetur prævaricatio totius mundi in paſſione Chriſti, cum tulerit peccatū mundi, & iuſtitiam adduxerit Euangelij, varia patrum eſt expoſitio. Namque Propheta Daniel tales conſcripſit hebdomadas. Qua ſcilicet ſpecie, more legis ideo dicit: quia ſimiliter complectuntur in iſta ſingula hebdomada ſeptem annis, ſicuti in ſexta faciunt. Legaliter, id eſt, per legem. Annis ſeptenis ſingulas, ſcilicet ex illis ſeptuaginta complectens, id eſt, colligens. Terminans, ſcilicet illas ſpecies. Sed nova ratione, ſcilicet quia antea non fuerat hoc factum, niſi a Daniele. Abbrevians, ſcilicet ſeptuaginta annos hebdomadarū tollendo emboliſmos. Ipſos annos abbrevians. Notandum eſt in hoc tenore hebdomadis, quod quamuis a Daniele ſpiritu prophetiæ illuminato computentur, quod communes, id eſt, lunares anni eſſent ab exitu ſermonis regis Artaxerxis, vſq; ad Chriſti paſſionem: non ſic tamen ab hominibus computabantur, ſed juxta ſeriem*

tempo-

[illegible] torio more, communium & embolismorum [illegible] annorum computati sunt. Alter enim à Propheta numerati sunt, alter secundum seriem temporum electi sunt. Propheta ergo Daniel nullum ibi posuit embolismum, sed omnes communes, scilicet quamquam Hebræorum [illegible] more computent, interponentes embolismos sicut & nos. Non ad hoc abbreuiauit illos annos vt tolleret inde embolismos. Vbi [illegible] embolismi menses ad duodecimum numerum conuenerant, [illegible] omne mobat [illegible] cursu [illegible]. Pro integro anno [illegible] in [illegible] scilicet illos menses embolismos, sed in hoc illos [illegible] quia omnibus illis duodecim menses tantum dedit. Minores enim annos [illegible], qui [illegible] menses in tertio vel secundo anno [illegible] & plures. Ergo post triginta tres annos [illegible] ad duodecimum numerum conueniunt [illegible] embolismo [illegible] annum computare, & [illegible] ad finem septuaginta hebdomadarum, id est, vsque ad quadringentos [illegible] annos. Vnde quia non computauit in hac [illegible] tredecim mensium, sed duodecim tantum fit, vt plures [illegible] nostris annis & minores. Er[illegible] annos [illegible] tantum [illegible] & non pauciores est computata. Hoc autem fecit [illegible] more [illegible] que [illegible] loqui consueuit. Ipsum [illegible], vt [illegible] suum ingressum, qui [illegible] et Latinis communes, vt breuiores forte annos non [illegible]. [illegible] Daniel Propheta [illegible] hac supputatione [illegible], annos posuit embolismos sed communes. Nam si [illegible] more [illegible] computaret, embolismos videlicet communibus [illegible] anni minus à CCCC XC. inuenirentur.

Scito ergo, inquit, & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Hierusalem vsque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursus ædificabitur platea & muri in angustia temporum.] Scito ergo & animaduerte scilicet hoc quod dico tibi: quia ab exitu sermonis Artaxerxis regis, quando dedit licentiam reædificandi muros Hierusalem. Siue ab exitu sermonis, id est, ex quo exijt sermo responsionis regis Artaxerxis, vt ædificetur Hierusalem quod fuit anno vigesimo regni eius petente Neemia, qui fuit eius pincerna. Vsque ad Christum ducem, id est, [illegible] Dei filium erunt hebdomades septem, id est, [illegible] anni qui habent annos quadraginta nouem. Et rursus ædificabitur platea, [illegible] & ita factum est, id est [illegible] septuaginta hebdomades in angustia temporum [illegible] quinquaginta [illegible] dierum. A primo anno Cyri vsque ad sextum annum Darij anni sunt quadraginta nouem, id est, hebdomades septem, in quibus totum opus templi consummatum est. Non tamen [illegible] hebdomadibus dicit hic. Denique & Iudæi in Euangelio ex hac [illegible] loquuntur ad Dominum: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu tribus diebus excitabis illud? Quod autem templum quadraginta [illegible] annis ædificatum [illegible], non [illegible], sed secundum illius ædificationem significant, quando filij transmigrationis [illegible] principibus Zorobabel & Iesu [illegible] opus quod [illegible] propter impugnationem gentium vicinarum, ante quadraginta sex annos implere nequiuerunt. Tot enim sunt anni à primo anno Cyri regis, qui libertatem dedit volentibus Iudæis reuerti in patriam, vsque ad [illegible] annum Darij regis sub quo templi opus omne completum est. Anno autem secundo aduentus sui, mense secundo templi fundamenta iecerunt: anno incensionis eius iuxta Aphri. anno septuagesimo secundo, sed impeditis à Samaritanis & alijs in circuitu nationibus interruptum est opus vsque ad annum Darij secundum. Porrò Iosephus & alios tres annos addit, in quibus peribolus templi & quædam alia, quæ remanserant, perfecta sunt: qui ad [illegible] quadraginta sex annis faciunt quadraginta nouem annos Africanus denique Chronicus nō à prima indulgentia Cyri, quia amplius quam septuaginta hebdomadæ sunt, & multo plus, sed ex qua die locutus est angelus ad Daniel, has hebdomadas comprehendit, in quo non est sequendus. Debemus enim credere [illegible] has hebdomadas septuaginta contineri ab exitu sermonis Artaxerxis regis, quam ex quo locutus est angelus ad Daniel. Eusebius verò à sexto anno Darij qui post Cyrum & Cambysen filium eius regnauit in Persis, quando templi opera consummata [illegible] sunt, vsque ad Herodem & Cæsarem Augustum, id est, primum annum regni eius, & Cæsaris Augusti decimum numerat septem & sexaginta duo hebdomadas, quæ faciunt annos CCCCLXXXIII. quando Christus, hoc est, Hircanus pontifex nouissimus de genere Machabæorum ab Herode [illegible], & cessauit iuxta legem Dei pontificum successio. Non ergo ad istum Christum [illegible] creduntur, licet hoc Eusebius [illegible] ad Christum redemptorem mundi hebdomades septem & sexaginta duo erunt. Hebdomades septem quadraginta nouem annos, hebdomades LXII. CCCCXXXIII. Iunge ergo quadraginta nouem, & CCCCXXXIII. ad nouissimam hebdomadam, quæ similiter vt cæteræ, septem continet annos, fiunt anni CCCCXC. lunares, Eusebius Pamphili dicit. Nec nos moueat, quod [illegible] numeratur septem hebdomades & postea sexaginta duo, & rursum vnaquæque in duas partes diuiditur. Est enim hoc idioma, id est, proprietas sermonis Hebraici: & antiquorum sermonis Latini, vt ante minorem numerum supputent, & postea maiorem. Verbi gratia. Nos iuxta proprietatem linguæ nostræ [illegible] dicimus, Abraham vixit annos centum septuaginta quinque, illi econtrario loquuntur. Vixit Abraham annis quinque & septuaginta & centum. Non igitur vt legitur, ita impletur, sed vt totum pariter supputatur, ita [illegible]. Lege expositionem [illegible] & audi quid in ea beatus Hieronymus de isto numero dicit. Adde & menses superfluos septem partemque [illegible] decimi anni imperij Tiberij, quo Dominus passus est. Notandum in hoc loco, quod si terminus huius hebdomadis prophetiæ à mense Nisan, id est, à luna paschali, in quo sermo regis exiuit, vt iterum ædificaretur Hierusalem vsque in illum Nisan, in cuius decimaquinta luna passus est Christus: & inter hos duos terminos non inueniuntur amplius, quam CCCCLXXXIX. anni, & menses septem: [illegible] quinque menses, vt impleatur vltimus annus, vnde hi quinque menses adijciuntur. Si ex parte decimi septimi anni, ergo non in numero hebdomadarum continentur, quia post Christi passionem sunt, nisi fortè ita putandi sunt anni huius hebdomadis, vt incipiant numerari à Calendis Ianuarij quæ præcesserant Nisan exitus sermonis, & finem habeant Calendis Ianuarij ante Nisan Dominicæ passionis, vt sit illa pars, quam adijciebat, de decimoseptimo anno Tiberij ab ipsis Calend. Ianuar. in quibus finitus est numerus annorum vsque ad ipsam Dominicam passionem. Sed si ita est, in eiusdem quæstionis reuoluimur difficultatem. Nihil enim interest, vtrum ante annum post hebdomadas quinque menses adijciantur, quia in visceribus eorum non inuenitur. Sunt autem quidam, qui volunt hanc quæstionem ita solui, vt suppleantur quinque menses, ex bissextilibus omnium annorum quadrantibus, & embolismis mensibus. Si enim colliges embolismos omnium annorum menses, & si omnes diuiseris in æquas partes, vt altera pars eorum triginta habeat dies, altera vero, vnde triginta remanebit tibi multum. Sunt enim embolismi menses omnium annorum centum septuaginta quinque. Dimidium enim eorum LXXXVII s. ex quibus colliges totidem dierum numerum, id est, ex singulis mensibus singulos dies, qui fiunt octuaginta octo dies. Item vide quadringentos septuaginta quinque annos, quot habeant bissextiles dies. Quadringenti anni centum bissextiles dies habent septuaginta quinque anni octodecim dies, qui fiunt simul CXVIII. His adde suprascriptos embolismorum dies octuaginta septem, fiunt simul CCV. Hos diuide per menses, id est per triginta dies. Sexies triginta, centum octuaginta fiunt, & remanent viginti quinque, vel etiam viginti octo. Si volueris trahere tres dies ex sex mensibus tricenorum dierum. Sex ergo menses faciunt & viginti octo dies. Non solum autem quinque menses implere potes, sed etiam quinquaginta octo dies tibi remanent, & in visceribus hebdomadarum totum annorum numerum inuenisti. Sed & hoc mihi simpliciter placet, vt numerus propheticæ hebdomadis non in integris annis, sed in septem mensibus finiatur. Et hoc maluit diuina prouidentia, vt septenario mensium numero totius spacij perfectio indicaretur, in cuius fine gratia septiformis spiritus mundo illuxit.

Confirmauit autem pactum multis hebdomadibus, vna, &c.] Confirmabit autem pactum, id est constitutionem & legem Dei. Vna hebdomada, id est, ipsa nouissima, in qua Ioannes Baptista, vel Dominus & Apostoli prædicando multos ad fidem conuerterunt. Multis hebdomadibus, de illis sexaginta nouem dicit, vnde vltima remansit sicut dixi. Et in dimidio hebdomadis deficiet hostia id est, sacrificia Iudæorum, quasi dixisset: Antequam septuagesima hebdomada finiatur, deficiet sacrificium Iudæorum, quia quando [illegible] Christus prædicare ac baptizare, cœperunt vilescere Iudæorum sacrificia. Tribus igitur annis & sex mensibus iuxta Euangelium [illegible] Christus Euangelium prædicauit & confirmauit veri Dei cultum multis, haud dubium, quin Apostolis & credentibus [illegible] passionem Domini in dimidia rursum hebdomada defecit hostia & sacrificium. Totum ideo Prophetæ testimonium ponentes [illegible] tas suppetebat, exposuimus. Testimonium Prophetæ, scilicet quod ab Angelo audiuit flagitare, [illegible] exponerem. [illegible]

bus, id est, taliter abbreuiatis. Alioquin, si tacet si Hebræi tales annos habuissent; tota veteris instrumenti series vacillat. Nec [illegible] tas tanta scilicet quanta in veteri testamento scripta est, intelligi potuisset, dum omnis ætas secundum maiores & minores annos est computata.

Sciendum sanè, quod Aphricanus hebdomadarum cursum.] *Aphricanus scriptor temporum hebdomadarum fuit. Idem quoque Aphricanus scribit ad Aristidem quendam de ea, quæ videtur Euangeliorum dissonantia, & cur Matthæus & Lucas in [illegible] Christi feratur diuersa conscriptio: vbi ostendit [illegible] tissimam vtriusque consonantiam, sicut in primo Ecclesiasticæ historiæ libro, cap. [illegible] sexto beatus Hieronymus docet. Chronica Græcè [illegible], quæ Latinè temporum series appellantur, quales apud Græcos Eusebius Cæsariensis Episcopus edidit, & Hieronymus presbyter in Latinam linguam conuertit. Chronos enim Græcè, Latinè tempus interpretatur.*

SCHOLIA IN CAPVT VII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Septima septies hebdomadis.] *Propheticè Daniel prædixit tempus Dominicæ passionis per annorum hebdomadas, quas Beda luculenter ac doctè hoc capite explicat. Sudarunt etiam nostra ætate quidam in eiusdem libelli expositione. Porrò apud Danielem locus est nonus.*

DE HEBDOMADA ÆTATVM SECVLI. CAPVT VIII.

OCtaua species hebdomadis vniformis, & sola sine circuitu reuolutionis extans, ad figuram per omnia primæ hebdomadis labentibus huius seculi conficitur ætatibus. Prima enim die facta est lux, & prima ætate homo in paradisi amœnitate locatur. Diuisa luce à tenebris factum est vesperum, & separatis Dei filijs à semine nequam [illegible] post natis Gigantibus corrupta est omnis terra, donec Creator pœnitens se hominem fecisse, mundum diluuio perdere disponeret. Secunda die firmamentum in medio libratur aquarum: secunda ætate arca in medio fertur aquarum, hinc fonte abyssi supportata, illinc cœli cataractis compluta, quæ habuit vesperam, quando filij Adam pedes ab Oriente mouentes, qui in construenda superbæ turre conuenerant, linguarum diuisione multati, & ab inuicem sunt dispersi. Tertia die aquis in congregationem vnam coactis apparuit arida, syluis herbisque decora: & tertia ætate [illegible] in cultu dæmonum nationibus, Abraham Patriarcha cognationem patriamque deserens, sanctorumque semine fœcundatur. Aduenit & vespera, quando gens Hebræa malis coacta prementibus contra Dei voluntatem regem sibi petit, qui mox ordinatus primo Domini sacerdotes Prophetasque trucidat, postmodum ipse cum tota gente gladio perijt Allophilorum. Quarto die cœlum luminaribus ornatur: quarta ætate gens illa cœlesti fide inclyta, regno Dauid & Salomonis gloriosa, templi etiam sanctissimi altitudine totum nobilitatur in orbem. Sed accepit & vesperam, quando [illegible] crebrescentibus peccatis regnum illud à Chaldæis dissipatum, templum dirutum, & tota gens est Babyloniam translata. Quinta die pisces auesque aquis eductæ, hi patriis manent vndis, illæ aera terramque peruolant: quinta ætate [illegible] in Chaldæa populus Israel, pars cœlestium desideriorum pennis fulta Hierosolymam petunt, pars volatu destituta [illegible] totum inter Babyloniæ fluenta resident. Successit & vespera, quando imminente iam Saluatoris aduentu gens Iudæa propter scelerum magnitudinem Romanis tributaria facta, insuper & alienigenis est regibus pressa. Sexta die terra [illegible] animantibus impletur, & homo primus ad imaginem Dei creatur, moxque ex eius latere dormientis sumpta costa fœmina fabricatur: sexta ætate præconantibus Prophetis filius Dei in carne, qui hominem ad imaginem Dei recrearet, apparuit, qui obdormiens in cruce, sanguinem & aquam de latere, vnde sibi Ecclesiam consecraret, emanauit. Huius ætatis vespera cæteris obscurior in Antichristi est persecutione ventura. Septima die consummatis operibus suis Deus requieuit, eamque significãs sabbatum nuncupari præcepit, quæ vesperam habuisse non legitur. Septima ætate iustorum animæ post optimos huius vitæ labores in alia vita perpetuo requiescunt, quæ nulla vnquam tristitia maculabitur, sed maior insuper resurrectionis gloria cumulabitur. Hæc ætas hominibus tunc cœpit, quando primus martyr Abel, corpore quidem tumulum, spiritu autem sabbatum perpetuæ quietis intrauit. Perficietur autem, quando receptis sancti corporibus in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis, & ipsa est octaua, pro qua 6. Psalmus inscribitur, credo quia in sex huius seculi ætatibus pro septima vel octaua illius seculi ætate est supplicandum. In qua quia iusti gaudia, sed reprobi sunt supplicia percepturi, psalmus hic ingenti pauore incipit, currit, finitur: Domine ne in ira tua arguas me, &c.

GLOSSÆ IN CAPVT VIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Octaua species hebdomadis vniformis, & sola sine circuitu reuolutionis extans.] *Vniformis non varia, quia non variatur tempus in ea. Et sola, scilicet quia omne tempus continetur in ea. Sine circuitu, quia non reuoluuntur tempora in ea. Vniformis dicitur, quia non habet nisi vnam formam temporis. Non enim iteratur tempus in ea, sed omne tempus continet in se. Ad figuram, id est, ad exemplum primæ hebdomadæ, scilicet in qua creatus est mundus, & omnia quæ in eo sunt.*

Non longè post natis gigantibus, corrupta est omnis terra, donec creator pœnitens se hominem fecisse, mundum diluuio perdere disponeret.] *Dicitur Deus pœnitens, sicut scriptum est: Pœnitet me fecisse hominem super terram. Et rursum: Pœnitet me, quod constituerim regem Saul in Israel. Quomodo est pœnitens, quid id quod semel fecerit, se fecisse nequaquam dolet? Pœnitere dicitur, cui id quod fecit, displicet, & hac contra mutando aliquid aliud facit. Et quia ipse immutabilis, id quod voluerit, mutat, pœnitere dicitur: quamuis rem mutet, consilium non mutat. Lege in moralibus sancti Gregorij librum vigesimum, in quo hæc sacra verba commentur. Qui in construendam superbiæ turrim conuenerunt, linguarum diuisione mutati, & abinuicem sunt dispersi. Haimo: Babylon ciuitas fuit Chaldæorum metropolis, & potentissima, tantaque magnitudinis, sicut Herodotus narrat, & multi alij historiographi Græcorum, vt ab angulo in angulum extenderetur per quatuor sedecim millia passuum, id est simul sexaginta quatuor, qui faciunt leucas quadraginta duas, & duas partes vnius. & est [illegible], quæ dicta est Semiramis, in cuius medio est arx siue capitolium. Turris quam ædificauerunt filij Adam post diluuium antequam diuiderentur per vniuersum orbem, quæ terris dicitur tenere in altitudinem tria millia passuum, hoc est, leucas duas, paulatim de lato in angustias coarctata, vt pondus imminens facilius a lateribus sustentetur. Et quia [illegible] sum est [illegible] terræ, vocatur Hebraicè Babel, Græcè Babylon. Isidorus: Linguarum diuersitas exorta est in ædificatione turris [illegible] quam superbia terris [illegible] in diuersos signorum sonos humanam diuideret societatem, vna omnium [illegible] vocatur, qua Patriarchæ & Prophetæ vsi sunt non solum in sermonibus suis, verumetiam in literis [illegible] fuerunt. [illegible] gentes quam linguæ, quia ex vna lingua multa sunt gentes exortæ. [illegible] genere locutionis illo, quo is qui efficit per id quod efficitur nominatur, sicut [illegible]. Septima die consummatis operibus suis Deus requieuit, eamque [illegible] sabbatum nuncupari [illegible]*

A[illegible]

[illegible] in libro xi. de Ciuitate Dei. Cum vero in die septimo requieuit ab omnibus operibus suis, & sanctificat eum, nequaquam est accipiendum pueriliter, tanquam Deus laborauerit operando, qui dixit & facta sunt: verbo [illegible] & sempiterno, non [illegible] temporali sed requies Dei requiem significat eorum, qui requiescunt in Deo, sicut laetitia domus laetitiam significat eorum, qui laetantur in domo, etiamsi non eos domus ipsa, sed alia res aliqua laetos facit [illegible] ter cum laeta [illegible] [illegible] figur[illegible] [illegible] [illegible] quos leges effecit laetos. Conuenientissime igitur cum Deum requieuisse prophetica narrat auctoritas, significat eos, qui in illo requiescunt, & quos facit ipse requiescere. Hoc etiam hominibus, quibus loquitur & propter quos [illegible] [illegible] ta est promittente prophetia, quod etiam ipsi post bona opera, quae in eis & per eos operatur Deus, si ad illum prius in ista vita per fidem quodammodo accesserint, in illo habebunt requiem sempiternam. De septenarij porro numeri perfectione iam superius scriptum habemus.

Perficietur autem, quādo receptis sancti corporibus in terra sua duplicia possidebunt, laetitia sempiterna erit eius.] *In terra sua, hoc est, in terra viuentium & mansuetorum. Duplicia possidebunt, id est, in corpore & anima, cum perceperint immortalitatem & incorruptionem in corpore, & incommutabilitatem in anima, & laetitia sempiterna erit eis.*

ITEM VNDE SVPRA.

In ipso quidem principio conditionis facta sunt caelum & terra, angeli, aer & aqua de nihilo. Die vero prima facta est lux & ipsa de nihilo. Secundo, firmamentum in medio aquarum. Tertia species maris & terrae, cum eis quae terrae radicitus inhaerent. Quarta luminaria caeli de lumine primo die facto. Quinto, natatilia & volatilia de aquis. Sexto reliqua animalia de terra: & homo carne quidem de terra, anima vero de nihilo creatus, qui in paradiso, quem Dominus a principio plantauerat, constituitur. Septimo Dominus requieuit, non à creatura gubernatione cum in ipso viuamus, moueamur & simus, sed a noua substantiae creatione.

HEPTAMERON PRIMORDIA MVNDI.

Primus in orbe dies, lucis primordia sumpsit
Alter splendifluum caelum firmauit in horis.
Tertius, vndiuagum mare dat cum germine terrae.
Quartus habet phoebum, lunamq; & sidera caeli.
Quintus plumigeras volucres pisces q; natantes.
Sextus, quadrupedes reptans, homines q; sagaces.
Septimus, est Domino requies his rite peractis.

SCHOLIA IN CAPVT VIII. BEDAE PRESBYTERI, DE TEMporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Octaua species.] *Vltima species hebdomadae est omnium seculorum ab initio temporum consummatio, cuius septimus dies requies est perennis per infinita secula durans. Dicuntur autem huius septimanae partes, aetates mundi quorum temporum rationem septem primi dies creationis typicè expresserunt: quam rem Beda historiarum collatione & accommodatione luculenter agit.*

DE MENSIBVS. CAPVT IX.

MEnses dicti à mensura, qua quisq; eorum mensuratur. Sed melius à luna, quae Graeco sermone μήνη vocatur: nam & apud eos menses vocantur μῆνες. Sed & apud Hebraeos Hieronymo teste, luna, quam ירח nominant, mensibus nomen dedit: Vnde & Iesus filius Syrach, qui vtique Hebraice scripsit, de luna loquens, ait: Mensis secundum nomen est eius. Antiqui enim menses suos non à solis, sed à lunae cursu computare solebant: vnde quoties in scriptura sacra, siue in lege, seu ante legem quota die mensis quid factum dictumue sit, indicatur, non aliud quàm lunae aetas significatur, à qua semper Hebraei, quibus credita sunt eloquia Dei, antiquo patrum more menses obseruare non cessant. Primum mensem nouorum, qui Paschae ceremonijs sacratus est, Nisan appellantes, qui propter multiuagum lunae discursum, nunc in Martium mensem, nunc incidit in Aprilem, nunc aliquot dies Maij mensis occupat. Sed rectius Aprili deputatur, quia semper in ipso vel incipit, vel definit, vel totus includitur, ea duntaxat regula, cuius & supra meminimus, obseruata, vt quae x v. post aequinoctium luna extiterit, primum sequentis anni mensem faciat: quae vero antea nouissimum praecedentis, sicque per ordinem. Secundus eorum mensis Iar Maio: tertius Siuan Iunio: quartus Thamul Iulio: quintus Aab Augusto: sextus Elul Septembri: septimus Theseri Octobri, quem propter collectionem frugum, & celeberrimas in ipso festiuitates nouum annum appellant. Octauus Marcsuan, Nouembri. Nonus Casleu, Decembri. Decimus Tebeth, Ianuario. Vndecimus Sabath, Februario. Duodecimus Adar, Martio simili ratione comparatur. Quos videlicet menses propter lunae circulum, qui x x i x. semis diebus constat, tricenis vndetricenisque diebus alternantes, secundo demum vel tertio anno exacto, mensem superfluum, qui ex annis x i. Epactarum diebus confici solet, intercalant. Vnde nonnullo moueor scrupulo, quomodo maiores nostri diem, qua lex data est, quae est tertia mensis tertij, quinquagesimam ab agni occisione computent, ponentes videlicet primi mensis residuos dies numero x. & v i i. quia tredecim priores fuerant ante Pascha transacti, secundi x x x. tertij i i i. qui fiunt simul dies L. cum constet duos menses lunares non L x. sed L i x. diebus terminari. Ideoque si paschalis mensis xxx. diebus computatus, x v i i. sui cursus dies post pascha retinuerit, secundum iam mensem non xxx. sed xxix. diebus debere concludi, ac per hoc in summa temporis memorati non plus quam x L i x. dies inueniri: nisi forte putandum est synecdochicōs, quae est regula sanctae scripturae frequentissima, à parte totum computari. Verum haec vtcunque acta, vel computata fuerint, claret tamen Hebraeos ad lunae cursum suos menses obseruare consuesse. Nec aliter in Genesi recte sentiendum, vbi Noe cum suis x v i i. die secundi mensis arcam ingressus, & x x v i i. eiusdem mensis die post diluuium egressus asseritur, quam annum solis integrum, hoc est, c c c L x v. dierum esse descriptum: quia videlicet luna, quę pręsenti anno, verbi gratia, per Nonas Maias septimadecima exi[illegible]t, anno sequente vicesimaseptima pridie Non. Maias occurret. Notandum sanè, quod nimium falluntur, qui mensem definiendum, vel ab antiquis definitum autumant, quam diu luna Zodiacum circulum peragat, quae nimirum, sicut diligentior inquisitio naturarum edocuit, Zodiacum quidem xxvii. diebus, & viii. horis, sui vero cursus ordinem xxix. diebus, & xii. horis, salua sui saltus ratione conficit. Ideoq; rectius ita definiendum, quod mensis lunae sit luminis lunaris circuitus, ac redintegratio de noua ad nouam. Solaris autem mensis digressio sit solis per duodecimam partem Zodiaci, id est, signiferi circuli, quae xxx. diebus & decem semis horis impletur, viginti videlicet diebus horis ac dimidia, lunari mense productior, e quibus xi. Epactarum dies & quadrans annuatim subcrescere [illegible] duodecies enim viceni & [illegible] c c L x i v. faciunt, quas esse horas x i. dierum hinc facile patet, quia vndecies viceni & quaterni eandem summam conficiunt. Porro duodecies semis sex faciunt, quae annuae sunt horae quadrantis: siquidem

[illegible] suos menses [illegible] diebus, vt dictum est, & quadrantes breuiores totidem solis mensibus [illegible], in quibus [illegible] ex dictis [illegible] adiectam [illegible] lustrat. Sed [illegible] mense computando consuetudo, vel authoritas, vel certe [illegible] [illegible] naturæ præualuit: nam non solum lunæ menses, quod calculandi necessitas cogit, [illegible] dies ordinant, sed & lunam superfluam, quæ iuxta naturæ rationem in fine anni debuerat intercalari, [illegible] interdum, & quod est grauius, [illegible] inter se [illegible] dissident, vt vno non nunquam [illegible] quartam [illegible], ille quintam [illegible], sextam decimam [illegible] lunam esse putandam, necnon & [illegible] menses dissimili luna regula diuerso [illegible] gens [illegible] metitur. Denique Aegyptii, qui primi propter [illegible] lunæ [illegible] cursum, [illegible] videlicet error calculi [illegible] velocitate [illegible] solis cursum, [illegible] motu tardior [illegible] poterat comprehendi, suos menses putare cœperunt, sumpto ab autumni tempore primordio, [illegible] diebus, quorum primus mensis Thoth, 4. Cal. Septembrium: secundus Phaofi, 4. Cal. Octob. tertius Athir, 5. Cal. Nouembr. quartus Choeac, 5. Cal. Decembrium: quintus Tybi, 6. Cal. Ianuarium: sextus Mechir, 7. Cal. Februarium: septimus Phamenoth, 5. Cal. Martiarum: octauus Pharmuthi, 6. Cal. Aprilium: nonus Pachon, 6. Cal. Maiarum: decimus Fauni, 7. Cal. Iuniarum: vndecimus Epiphi, 7. Calend. Iuliarum: duodecimus Mesor, 8. Calend. Augustarum die [illegible] exordium [illegible] decimo Cal. Septembrium die terminantes, residuos quinque dies [illegible], vel intercalares [illegible] vocant, quibus etiam quarto anno diem sextum, qui ex quadrantibus confici solet, adnectunt. Vnde fit, vt eorum anni primi ab bissexto tertio Cal. Septemb. cæteri vero 4. Cal. earundem die sortiantur initium: ipsi autem bissextiles anni 4. cæteri 5. Cal. memoratarum [illegible] nentur. Porro dissonantia, quam bissextilibus annis à tempore intercalationis [illegible] oriri, non ante nostræ tempus intercalationis, quæ fit sexto Cal. die Martiarum, in computo lunæ, vel earundem festiuitate dierum potest cum nostri anni curriculo recipere concordiam: [illegible] festus eadem luna, verbi gratia septima, quæ apud nos secunda sabbati, apud illos tertia sabbati computantur, & [illegible] in hunc modum.

GLOSSÆ IN CAPVT IX. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Menses dicti à mensura, qua quisq; eorum mensuratur: sed melius à luna, quæ Græco sermone Mene vocatur.] *Neo nouum, Mene Græcè dicitur luna, à quo nomen componitur neomenia, id est, exordium nouæ lunæ. Et à Mene, quæ dicitur luna, [illegible] mensis apud illos, qui initium Calendarum non iuxta solis cursum & diuersa mensium spacia, sed iuxta [illegible] lunæ incipiunt & terminant, vt Hebræi faciunt. Hieronymus: Neomenia mensis exordium est, quod nos secundum latinæ linguæ proprietatem Calendas possumus dicere. Verum quia apud Hebræos mensis secundum lunæ cursum supputatur, & apud Græcos Mene luna dicitur, neomenia quasi noua luna dicitur. Vnde & Iesus filius Syrach, qui vtiq; Hebraicè scripsit, de luna loquens, ait: Mensis secundum nomen est eius. In libro Ecclesiastico ita scriptum habetur: Luna ostensio temporis, & signum æui. Mensis secundum nomen eius. Primum nomen lunæ, Mene. Secundum nomen lunæ mensis, id est Iarer, qui & Maius dicitur. Duodecimus Adar, Martio simili ratione comparatur. Ideo dicit simili ratione: quia ipsa luna, quæ comparatur Maio, aliquando incipit in Aprilem, & finitur in Maio: aliquando inchoat in Maium, & [illegible] tur in Iunio: aliquando infra ipsum Maium incipit & desinit, totaq; includitur, [illegible] de reliquis mensibus intelligendum est.*

Vnde nonnullo moueor scrupulo.] *Vnde scilicet quia taliter alternantes menses lunares, id est vnus trigenis alter vndetrigenis. Nonnullo, id est, plurimo maximo. Moueor, scilicet ego Beda. Scrupulo, id est ambiguitate. Maiores [illegible], id est, Hebræi, qui ad lunam computant diem, qua lex data est, quæ est tertia mensis tertij. Iudæi immolauerunt in Aegypto [illegible] decimaquarta luna primi mensis, in æquinoctio vernali, quod fuit primum pascha. Et Christus immolatus est decimaquinta luna primi mensis, quod fuit secundum pascha. Quintamdecimam lunam expectauit, vt primum pascha, id est, decimamquartam lunam cum suis discipulis celebraret. Et Iudæi acceperunt legem in tertia luna tertij mensis, id est, quadragesima nona die, à decimaquarta luna [illegible]. Et Apostoli acceperunt Spiritum sanctum in quadragesimo nono die Dominicæ resurrectionis. Et ideo apparet, quia non in vna die, nec in vna luna celebramus pascha, & pentecosten nos & illi: in proximo tamen celebramus. Quæ est tertia, scilicet mensis tertij, id est, Iunij: scilicet ab illo, vbi [illegible] lunium est post æquinoctium, qui est semper mensis paschalis. Quinquagesimus, scilicet ab agni occisione, id est, à decimaquarta Calend. Maij. Computent scilicet Hebræi. Primi mensis, scilicet Paschalis, id est, Aprilis. Residuos dies, scilicet ab agni occisione, id est, pascha iam [illegible], id est in octauo capite de die ab agni occisione scripsimus, secundum iam mensem non trigesimum, sed vndetrigesimum debere concludi. Priscianus in libro de figuris numerorum: Vndeviginti dicimus pro nouendecim, id est, vnum deest de viginti. Horatius in secundo Sermonum:*

Vndeoctuaginta annos natus cui stragula vestis.

Vndeoctuaginta dicit, id est, septuaginta nouem annos habens ætatis, hoc est, octuaginta vnde vnum. Duodeviginti dicuntur pro octodecim. Vndetriginta pro viginti nouem, & his similia.

Nisi forte putandum est, synecdochicos, quæ est regula sanctæ scripturæ frequentissima, à parte totum computari.] *Synecdochicos aduerbialiter. Quæ scilicet species est regula a parte totum, scilicet vt intelligantur per quadraginta nouem, quinquaginta. Synecdochicos enim dicuntur esse quinquaginta. Habent enim hunc morem scripturæ, vt à parte totum ponant, maxime in temporibus.*

Nec aliter in Genesi sentiendum est.] *Nec aliter, scilicet quamuis computent Hebræi ad lunam suos menses. Vbi Noe cum [illegible], scilicet filiis & vxoribus. Ita legitur in Genesi cap. 7. Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ & in articulo diei [illegible] ingressus est Noe cum suis in arcam. Ac deinde: Mense secundo, septima & vigesima die mensis arefacta est terra, [illegible] Noe egressus est de arca. Sed dicit sanctus Hieronymus in libro Hebraicarum quæstionum: Ararat, Armenia. Siquidem in montibus Ararat arca post diluuium sedisse perhibetur, & dicuntur ibidem vsque hodie eius manere vestigia: quia videlicet luna, quæ præsenti anno [illegible] gratia per nonas Maias decimaseptima extitit, anno sequenti vigesimaseptima, secunda Non. Maij occurret. Pridie Nonas [illegible] Nonas quippe feriam [illegible] appellationem. In ipsa enim feria, in qua Nonas Maias appellat hoc anno, appellabit in sequenti anno in eadem feria pridie Nonas Maias. Feria [illegible] manet appellatio tamen de die in diem in vnoquoque finitur: vnde fit vt ista appellatio, quæ præsenti anno [illegible] feria [illegible] in secunda, si autem bissextus fuerit, fit etiam in tertia. Sic & solennitates & [illegible] satia de die in diem [illegible] appellatione in anno mutantur. Hæc est enim causa, quæ facit illam appellationem mutari. Anno [illegible] trecentos sexaginta quinque [illegible] per septem remanet vnus, & in bissextili anno remanent duo. Quare [illegible] sextili anno, duo [illegible] mutationem. Et quamuis [illegible] mutatio appellationis de [illegible] in anno, non [illegible] appellatione [illegible] feria: quia etsi mutetur appellatio de feria in feriam, non tamen [illegible] ferias. [illegible] Zodiacum quidem viginti septem diebus & octo horis [illegible] ordinem [illegible] saluis his saltem ratione confusis. [illegible] in supra capite [illegible] quia meliorem [illegible] mense computando consuetudo vel auctoritas vel certe compendium [illegible] præualuit. [illegible] habent triginta dies & decem horas, & dimidiam: consuetudo tamen vel au[illegible] [illegible] etiam est vt mensis lunaris habeat viginti nouem dies [illegible] habeat, vel etiam triginta. Et quod est grauius, [illegible] inter se [illegible]*

[illegible]cordant, & nonnunq; [illegible] [illegible] decimam [illegible] [illegible] facit embolismum, [illegible] Vnde [illegible] tertio Calend. Sep[illegible] na diuerse ponunt. [illegible], vt Anat[illegible] nos [illegible] quarto Calend. [illegible] bent in quarto idus Decembr. decim[illegible] Verbi gratia: E[illegible] et apud no[illegible] quarto Augusti, & inue[illegible]es secundam lunam in Calend. [illegible] quarto Calend. [illegible] propter bissextum, qui [illegible] tertio Calend. pr[illegible] Calend. Septemb. [illegible] peruenire vsq; quartum Id. Decemb. & inuenie[illegible] bissextum, de [illegible] fecit saltum, decimam sextam: & apud illum qui [illegible] decimam. [illegible] in antea cresc[illegible]. Bissextus. n. crescit lunā & decrescit ætatem. Saltus autem decrescit lunam & crescit ætatem, & [illegible] videtur illa ætas crescere vel decrescere. Porro dissonantia, quam bissextilis annus à tempore intercalati, ab e[illegible] causa eius dissonantiæ est intercalatio apud Græcos quarto Calendarum Septembrium die. Semper enim a[illegible] bissextilibus annis quartus Calendarum Septembrium primus anni eorum dies est: in bissextilibus autem annis vltimus est ille dies, id est, quarto Cal. Septemb. Nam dies quadrantis in eo intercalatur. Ideoq; solennitas, quæ à nobis celebratur quarto Calend. Septemb. apud illos [illegible], tertio Calend. celebratur. Et à tempore ipso intercalati ab eis quadrantis, eadem diuersitas perseuerat vsque ad tempus [illegible] intercalationis. Verbi gratia: Vna eademq; solennitas, quæ apud nos hodie celebratur, [illegible] [illegible] peruenit. Similiter & vna eademque ætas lunæ, verbi gratia, septima, quæ apud nos prima sabbati, apud illos secunda sabbati [illegible] erit. Sed notandum, quod non simul incipiunt, diuersitas solennitatum, & lunæ ætatum. Nam festiuitatum diuersitas à quarto Calend. semper incipit, ætatum autem diuersitas [illegible] à luna Augusti mensis oritur. Omnibus enim bissextilibus annis apud illos triginta dies habet, apud nos autem vndetriginta. Vnde fit diuersitas inter nos & illos vsque sextum Calend. Martiarum, ætatum autem diuersitas in luna Februarij mensis [illegible] accipit quæ apud nos in anno bissextili triginta dies habet, apud illos vndetriginta.

ITEM VNDE SVPRA.

Mensis lunaris incremento lunæ senioq; consistitur, dum viginti nouem semis diebus paulò plus quam zodiacum peragit: sed facilitas computandi tricenis & vndetricenis diebus lunæ menses alternat, solaris autem mensis viginti duabus horis est amplior: ex quibus et epactarum dies accrescunt, quibus sol lunæ cursum singulis annis exuperat: duodecies enim viceni & bini ducentos sexaginta quatuor faciunt, & vndecies viceni & quaterni eundem numerum complent. Sed Hebræi menses à luna nascente Romani à Calendis incipiunt, Aegyptij à quarto Calendarum Septembrium vsq; in nonum Calendarum earundem in triginta diebus suos menses putantes, residuos quinque dies intercalares appellant. Qui primi ad solis cursum menses terminare cœperunt, ne lunæ velocior & dubius cursus impedimenti eis faceret calculandi. Plerique autem asserunt Cirgium Sabinorum regem prius annum in menses diuisisse, Idus Calendasq;, vt intercalares dies instituisse. In codicibus autem sanctarum scripturarum duodecim menses fuisse, anni etiam ante diluuium ostendunt. Sic enim ibi legitur: Aqua autem minuebatur vsq; ad vndecimum mensem. Vndecimo autem mense prima die mensis, apparuerunt cacumina montium. Sic enim tunc dinumerabantur menses sicut & nunc: sed non quos Calendæ, sed quos luna cœpta & finita concludit: Calendas autem dictas à colendo dictas, apud antiquos enim semper mensium principia colebantur. Idus quoque dicta à diebus, & nonæ à nundinis. Menses autem apud Latinos ex Calendis sumunt principium, apud Hebræos ex lunæ nascentis recursu: apud Aegyptios autem principia mensium ante Calendas, quatuor aut sex, aut septem, aut octo dies pronunciamus. Menses dicti à mensura, vt supra.

SCHOLIA IN CAPVT IX. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Menses dicti à mensura.] *Hactenus hebdomadum varietates, nunc mensium rationem explicat, vtpote partes maiores. Sunt autem menstrua tempora partim natura instituta, partim arbitrio hominum. Nam Græcorum menses ex interuallo temporis, quod est inter duo lunæ silentia, naturale tantum ex motu collectum, naturalis etiam mensis est spacium, quo sol signum aliquod absoluit, quod est dierum triginta horarum decem & semis: sed hic mensis difficilis est obseruationis, quod quemadmodum in luna conuersione, ita homines nulla manifesta nota animaduertere possint solem è signo vno in aliud transitum fecisse: propterea gentes raro talibus mensibus vtuntur. Vtuntur autem ijs Macedones à signis cœlestibus eos denominantes, vt κριὸς mensis est seu tempus, quo sol est in signo arietis. Cuius primus dies est quinto Idus Martij, postremus tertio Idus Apriles. Sic ταῦρος δίδυμοι, id est, taurus gemini menses sunt solares. Latinorum autem menses naturales non sunt: constant enim arbitrario numero dierum, vt Ianuarius triginta & altero, Februarius duodetriginta, Aprilis triginta diebus. Epacta autem embolismi bissexti, aliaæ intercalationes, etsi ex naturali motu siderum proueniunt, iudicio tamen hominum alijs & alijs mensibus sunt interpositi vel appositi.*

Sed melius à luna.] *Menses dicuntur quasi mensa, id est, dimensa tempora, seu à Græco μήνη, quod lunam significat lingua Arcadum, & μὴν μηνὸς mensem: ipsum lunæ globum Athenienses vocant σελήνην, quod fulgorem recipiat. Priori origini, quod scilicet mensis dicatur à luna, vnde naturaliter prouenit, Varro assentitur. Sic & Germanicè vocamus mensem, ein monath, quæ vox modò significat quatuor hebdomadas, quibus luna cursus per Zodiacum definitur, modò mensem Romanum, vt Augustus, der Augstmonath.*

Qui propter multiuagum.] *Anni lunares, qui constant duodecim mensibus lunaribus, breuiores sunt annis solaribus, scilicet viginti duabus horis & dimidia. Hinc fit, quod apud Græcos non semper initia mensium nostris respondent, vt tamen eorum annus cum solari anno exeat, quemadmodum noster, facit intercalatio epactarum.*

Notandum sanè.] *Confutat Beda crassum errorem de mense lunari, ne existimetur esse spacium, quo luna Zodiacum percurrit, quod sit diebus 27. & 7. horis, sed tempus est inter duos lunæ coitus, quod amplius est, quam integer zodiacus, vt ecce, dum luna totam signiferum transit, sol interea ferè duodecimam partem signiferi promouit, ad quam priusquam luna perueniat, lapsi sunt dies duo & quatuor horæ, hi additi viginti septem diebus & horis octo, efficiunt viginti nouem dies & semis, quod tempus est mensis lunaris. Visum autem est hoc loco describere menses Latinorum, & ordine ac è regione Græcorum, Hebræorumque ac aliarum nationum, quarum menses in bonis auctoribus cognoscere oportet. Vbi primum adnotandum est, nullos menses esse stabiles, præterquam Romanorum & Aegyptiorum, hoc est, vt primus cuiusq; mensis dies, verbi gratia Ianuarij, semper veniat vigesimo die post brumam, primus Martij decimo die ante æquinoctium vernum: aliorum Græcorum scilicet, Hebræorum & Arabum menses non similiter. Præterea Romani incipiunt annum à bruma, itaq; Ianuarius primus est Romanorum mensium. Hebræi ab æquinoctio verno: ergo primus mensis is est, cuius medium id est, decimaquarta luna, proxima est post æquinoctium: alij primum facit mensem ea decimaquarta luna, quæ lucet proximè post solstitium: alij ab ea, quæ in autumno, vt Aegyptij. Quæ omnia facilè deprehendes ex subiecta tabula, quam ex bonis auctoribus sedulò collegimus. Qui è regione ponuntur, eodem tempore eueniunt.*

Romanorum.		Aegyptiorum.		Hebræorum.		Græcorum.		Britannorum.	
1	Ianuarius.	5	Thibi.	10	Adar.	8	ευχίων.	1	Giuli.
2	Februarius.	6	Mechir.	11	Sabath.	9	[illegible]	2	Solmonath.
3	Martius.	7	Phamenoth.	12	Tebeth.	10	[illegible]	3	Rhodmonath.
4	Aprilis.	8	Pharmuthi.	1	Nisan.	11	[illegible]	4	Costurmonath.
5	Maius.	9	Baccho.	2	Iar.	12	[illegible]	5	Trimilchi.
6	Iunius.	10	Paneni.	3	Siuan.	1	δαίσιος.	6	Lida.
7	Iulius.	11	Epiphi.	4	Thamul.	2	πάνημος.	7	Lida.
8	Augustus.	12	Mesor.	5	Aab.	3	λῶος.	8	Weidmonath.
9	September.	1	Thoth	6	Elul.	4	γορπιαῖος.	9	Algemonath.
10	October	2	Phaophi.	7	Thiseri.	5	ὑπερβερεταῖος.	10	Winterfylltch.
11	Nouember.	3	Athir	8	Marcsuan.	6	δῖος.	11	Blothmonath.
12	December.	4	Choeac.	9	Casleu.	7	ἐλαφηβολιών.	12	Giuli.

Ex Beda sunt præcedentia.

SEQVVNTVR MENSES VARIARVM NATIONVM, ex Theodoro Gaza, Calonymo, & reliquis non pœnitendis auctoribus.

Romanorum.	Atheniensium.	Achiuorum.	Macedonum.	Bithyniorum.	Cypriorum.
Ianuarius.	γαμηλιών	αὐδυναῖος	αἰγοκέρως	Ireos.	Aphrodisios.
Februarius.	ἐλαφηβολιών	περίτιος	ὑδροχόος	Ermeos.	Apogonicos.
Martius.	μουνιχιών	δύστρος	ἰχθύες	Metroos.	Aluneos.
Aprilis.	θαργηλιών	ξανθικός	κριός	Dionysios.	Iunios.
Maius.	σκιροφοριών	θερμιστος	ταῦρος	Heracleos.	Cæsarios.
Iunius.	ἑκατομβαιών	δαίσιος	δίδυμοι	Dios.	Sebastos.
Iulius.	μεταγειτνιών	πάνημος	καρκίνος	Bendigæos.	Autocratoricos.
Augustus.	βοηδρομιών	λῶος	λέων	Stratigios.	Plethypatos.
September.	μαιμακτηριών	γορπιαῖος	παρθένος	Arios.	Dianarpsexosios.
October.	πυανεψιών	ὑπερβερεταῖος	ζυγός	Periepios.	Archiereus.
Nouember.	ἀνθεστηριών	ὑδροχοεύς	σκορπίος	Aphrodisios.	Esthios.
December.	ποσειδεών	ἰχθύς	τοξότης	Dimetrios.	Romæos.

Aduertēdum tamen est Græcorum mensium rationem, apud scriptores parum constare: nam Anthesterion Gazæ respondet Nouembri, Macrobio Aprili, ab alijs tribuitur Martio sic & in Gamelione variant, ac alij quibusdam.

BARBARICORVM MENSIVM ENVMERATIO.

Germanorum.	Hebræorum.	Chaldæorum.	Alexandrinorum.
Herbstmonat.	Tisrim p.	Tisri.	Thoth.
Weinmonat.	Tisrim se.	Marcsuan.	Phaophi.
Wintermonat.	Remitz p.	Chuleu.	Athir.
Christmonat.	Remitz se.	Teueth.	Choeath.
Iennermonat.	Sabath.	Senath.	Tybi.
Hornungmonat.	Adar.	Adar.	Mechir.
Mertz.	Nisan.	Nisan.	Phamenoth.
April.	Idar.	Iiar.	Pharmuti.
Mey.	Haziram.	Siuan.	Pachon.
Brachmonat.	Tamus.	Tamuz.	Pauni.
Heumonat.	Abb.	Ab.	Epphi.
Augstmonat.	Eyul.	Elul.	Mesori.

Menses Alexandrinorum eundem habent ordinem, & numerum dierum, quem Aegyptiorum menses, quorum singuli constant diebus triginta, postremo vero triginta quinque & quarto quoque triginta & sex: horum primus est Thoth, cuius primus dies 4. Cal. Septembres venit.

DE MENSIBVS ROMANORVM. CAPVT X.

QVare autem Romani tam diuersæ longitudinis habeant menses, hæc, vt in disputatione Hori, & prætextati legimus, causa extitit. Romulus cum ingenio acri quidem, sed agresti, statum proprij ordinaret imperij, initium mēsis ex illo sumebat die, quo nouam lunam contigisset videri: quia vero nō continuo euenit, vt eo die semper appareat, sed modò tardius, modo celerius ex certis causis videri solet, contigit vt cum tardius apparuit, præcedenti mensi plures dies, aut cum celerius, pauciores darentur, & singulis quibusq; mensibus perpetuam numeri legem primus casus ad-
XXIX. duxit: sic factum est, vt alij XXX. & I. alij * XXX. sortirentur dies. Primum mensem Martij, cuius se filium credi voluit, dicauit, eo quod hoc mense constet Iunonem Martem peperisse in Phrygia, quem mensem anni primum aliquando fuisse, vel ex hoc maxime probatur, quod ex eo septimus, octauus, nonus & decimus inde [illegible] antiquitus à numero nomen vsque hodie seruant. Secundum mensem nominauit Aprilem, quasi aperilem, eo quod in illo remotis nubibus, pruinis ac tempestatibus hybernis, cœlum, terra, & mare [illegible], agricolis & horoscopis aperiatur: arbores quoque & herbæ in germen, sed & animalia quæque in prolem se aperire incipiant. Maium tertium, quartum Iunium posuit, in honore videlicet maiorum [illegible], in quos diuisit populum, vt altera pars armis, altera consilio rempublicam tueretur. Contendunt alij * [illegible] Mercurij matrem Maio nomen dedisse: hinc maxime probantes: quia hoc mense [illegible] omnes Maiæ pariter Mercurio[que] sacrificabant. Iunius mensis aut ex parte populi, vt [illegible], nominatur, aut vt [illegible] cius arbitrabatur, Iunonius [illegible] Latinis ante vocatus est: & hæc appellatio [illegible] res diu per[illegible]

[illegible] q[illegible]bi[illegible] [illegible] mensis nomen Q[illegible]ntilis, quod [illegible] erat [illegible] honorem Iulij Cæsaris dictatoris legem ferente Marco Antonio [illegible], quod [illegible] mense ad IV. Idus Quintiles Iulius procreatus sit. A[illegible] Senatusconsulto, eo quod [illegible] Antonium & Cleopatram [illegible] Romani firmauerit. September mensis, October, Nouember, & December [illegible] nomen, significantes nomine quot sint à vere [illegible], id est, Martio, [illegible]. Hæc [illegible] fuit annua ordinata dimensio, qui annum X. [illegible] dierum vero CCC & IV. [illegible] dissoluit, vt IV. ex [illegible], Martius, Maius, Quintilis, October [illegible] quintanas habent nonas, cæteri septimanas. Septimanas [illegible], ab Idibus [illegible] Calendarum diem septimumdecimum: verum habentibus quintanas, a [illegible] decimam [illegible] bat [illegible]. Cal[illegible] hic numerus neque solis cursui, neque rationibus lunæ con[illegible], [illegible] nunquam [illegible] veniret, [illegible] æstiuis [illegible] mensibus, & contra calor hyemalibus prouenisset. Quod vbi [illegible], tantum dierum [illegible] nomine [illegible] tum [illegible] quantum ad id anni tempus adduceret, quo [illegible] Sed [illegible] Numa [illegible] dies addit, vt in CCC L & IV. dies, quibus XII. [illegible] creauit, annus [illegible] diebus à se additis, adiecit alios VI. retractos illis VI. mensibus [illegible] XXX [illegible] id est, de singulis [illegible] L. & VI. dies, in duos nouos menses pari ratione diuisit, ac de [illegible] priorem Ianuarium nuncupauit, primum [illegible] voluit, tanquam bicipitis Dei mensem, respicientem [illegible] tanquam [illegible] Quidam autem [illegible] Ianuarium nuncupatum ex eo, quod [illegible] Sed & [illegible] Iano [illegible] dicebant, & hinc eidem duas facies figurabant, vnam [illegible], aliam qua foris posita videretur a [illegible] insipientes dum eum de rege mortuo Deum immortalem facere conantur, [illegible], vt [illegible] de quo fructuose dicere possint: Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum. Secundum Numa [illegible] Februarium, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur [illegible] esse [illegible] vt [illegible] iura [illegible] reuerentur. Sed hanc lustrandi consuetudinem [illegible] mutauit Christiana religio, cum in [illegible] eodem die sanctæ Mariæ plebs vniuersa cum sacerdotibus ac ministris, hymnis modulatæ vocis per Ecclesias, [illegible] loca procedit, datosque à pontifice cunctis cereos in manibus gestant ardentes, & [illegible] consuetudine, in ipsum in cæteris quoque eiusdem beatæ matris, & perpetuæ virginis [illegible] non [illegible] lustrationem terrestris imperij quinquennem, sed in perennem regni cœlestis memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentium, omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus, obuiam sponso ac regi suo venientes, mox cum eo ad nuptias supernæ ciuitatis intrabunt. Paulo post Numa in honorem imparis numeri vnum adiecit diem, quem Ianuario dedit, vt tam in anno, quam in mensibus singulis, præter vnum Februarium impar numerus seruaretur, quasi inferis & diminutio, & par numerus conueniret. Cum ergo Romani ex hac distributione Pompilij ad lunæ cursum, sicut Græci, annum proprium computarent, necessario & intercalarem mensem instituerunt more Græcorum. Nam & Græci cum animaduerterent temere se CCC LIV. diebus ordinasse annum, quoniam appareret de solis cursu, qui CCC LXV. diebus & quadrante Zodiacum conficit, deesse anno suo XI. dies & quadrantem, intercalares stata ratione commentati sunt, ita vt octauo quoque anno XC. dies, ex quibus tres menses tricenorum dierum composuerunt, intercalarent. Hunc ergo ordinem Romanis quoque imitari placuit, sed frustra: quippe fugit eos diem vnum, sicut supra admonuimus, additum à se ad Græcum numerum in honorem imparis numeri ea re per octennium conuenire numerus atque ordo non poterat, sed qui exinde sit error genitus, qualiterque eidem sit succursum, in præfata Hori & Prætextati disputatione, vnde & ista decerpsimus, qui scire vult, inueniet. Tandem Caius Iulius Cæsar imitatus Aegyptios, ad numerum solis annum, sicut hodie seruatur, instituit, X. videlicet dies obseruationi veteri superadijciens, vt annum CCC LXV. dies, quibus ipse Zodiacum lustrat, efficerent. Et ne quadrans deesset, statuit vt quarto quoque anno sacerdotes, qui curabant, mensibus ac diebus vnum intercalarent diem, eo scilicet mense ac loco, quo etiam apud veteres mensis intercalabatur, id est, ante quinque vltimos mensis Februarij dies, idque bissextum censuit nominandum. Omni enim intercalationi mensis Februarius deputatus est, quoniam is vltimus anni erat, quod etiam ipsum ex Græcorum imitatione faciebant. nam illi vltimo anni sui mensi superfluos interserebant dies. Verum vna re à Græcis differebant, nam illi confecto vltimo mense, Romani non confecto Februario, sed post vicesimum & tertium diem eius intercalabant. Terminalibus scilicet iam peractis, deinde reliquos Februarij mensis dies, qui erant quinque post intercalationem subiungebant, credo veteri religionis suæ more, vt Februarium omnimodo Martius sequeretur.

GLOSSÆ IN CAPVT X. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Romani auctoritate Romuli decem mensibus annum ordinatum diebus vero CCCIV agebant. Qui primum mensem genitori suo Marti dicant: secundum ab apertione signum nominant Aprilem: tertium Maiæ matri Mercurij: quartum Iunoni sacrant. Quintilis & Sextilis, qui nunc à natiuitate Iulij Cæsaris & Augusti triumpho nuncupatur, & cæteris sequentibus à numero nomen imposuit. Quorum initia Calend. appellauit, quia tunc Calata, id est, vocata in Capitolium plebe dicto quinquies vel septies verbo Calo, id est, voco, quot dies superessent, ad nonas pronunciabatur. Nonas autem, quod nono ante Idus die confluerent in vrbem scituri quid esset eo mense attendum. Porro Idus diem, qui medium diuidit mensem. Iduare enim Hetrusca lingua diuidere est. Hi Numa duos menses adijciens, Ianuarium à Iano: Februarium à Februo Deo illustrationum nominando, 354. diebus, annum ad cursum lunæ disposuit. Quem Iulius Cæsar vndecim diebus adiectis, sicut hodie seruatur, instituit.

Sed postea in honorem Iulij Cæsaris dictatoris legum ferente Marco Antonio.] *Omnes enim imperatores Romanorum Cæsares appellabantur, à primo Caio Cæsare qui ob duas causas Cæsar est appellatus: vel quia cæso ventre matris exijt, vel quia cum cæsarie capitis, id est, cum capillis est natus. Dictatores quinquennij temporis imperio vtebantur. Plus enim erant in honore, quam consules qui annuas potestates tenebant. Et dicti dictatores, quasi principes & præceptores: vnde & magistri populi nominabantur vnde & edicta dicuntur. Paulo post Numa in honorem imparis numeri vnum diem adiecit, quem Ianuario dedit, vt tam in anno, quam in mensibus singulis præter vnum Februarium impar numerus seruaretur. Retraxit enim superius à sex mensibus, qui triginta dies habuerunt vnum diem, omnes illi sex, id est, Aprilis, Iunius, Augustus, September, Nouember, December, & insuper Ianuarius, habent viginti nouem dies, propter imparem numerum. Quatuor autem, id est Martius, Maius, Quintilis & October, triginta vnum diem apud Romulum habebant: & ideo impar numerus erat in omnibus præter Februarium. Sine aliter. Nam cum in quatuor mensibus triginta vnum diem [illegible] neret, & in septem, viginti nouem, simul congregauit trecentos quinquaginta quinque. Quippe fugit eos diem vnum, sicut [illegible] numerum, additum à se ad Græcum numerum in honorem imparis numeri. Fugit eos, id est, Romanos diem vnum, id est, obliti sunt [illegible] vnum. Vel diem vnum dixit pro dies vnus. Græci autem ad lunæ cursum computabant annum, & 354. dies [illegible] quibus addebant vndecim dies epactarum, & quadrantem, vt ad solis cursum possent conuenire: & statuerunt, vt [illegible] anno [illegible]*

dies intercalarent, ex quibus tres menses fecerunt. Quos Romani volentes imitari potuerunt. Nam cum [illegible] ne in Pompilij [illegible] quatuor [illegible] diem poneret [illegible] in septem [illegible] viginti & nouem, & in vna [illegible] est Februario, 28. [illegible] aggregauerunt [illegible] 355. dies. Et ideo [illegible] vndecim [illegible] more Græcorum adderent [illegible] fugeret, id est super [illegible] resceret eos vna dies de concordia Græcorum. Quapropter inuenerunt, vt ad solis [illegible] more Aegyptiorum annum computarent, addentes ad prædictum numerum decem dies tantum & [illegible] autem non vndecim. Et etiam Græci nunc more nostro iuxta solis cursum computant annum. Sed qui exinde fit error gentium, qualiter [illegible] fit [illegible] in præfata [illegible] & prætexati disputatione, vnde & ista decerpsimus, qui scire vult, inueniet. Has igitur disputatio [illegible] superius est scripta, cuius initium est. Romani vero auctore Romulo decem mensium habuisse annum comprobantur. Qui annus sicut Macrobius ostendit, incipiebat à mense Martio, & conficiebatur diebus 304.

SCHOLIA IN CAPVT X. BEDAE PRESBYTERI, DE TEMporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Quod ex eo septimus, octauus, nonus & decimus.] *Hi menses habent ex ordine nomen, vt September, October, Nouember, December. ber aut[em] ad vocabuli formam & supplemētum pertinet non ad significationem: veluti atrius in quinquatrius, & tullium in meditullio. sic quintus & sextus mensis etiam nominabantur temporibus Ciceronis adhuc quintilis, sextilis, quibus non tam commode [illegible] gitur syllaba ber propter aliam terminationem, ob id numerorum vocabula sunt ibi aliter inflexa.*

Secundum nominant Aprilem quasi aperilem.] *Hoc mense aperitur annus spirante Fauonio, qui asperitatem hyemis [illegible]tit sole existente in tauro, quæ domus est Veneris. Quod propterea à doctis hominibus excogitatum est seu inuentum potius (ne astrologos [illegible] ladam) quia hoc mense primum copiosius omnia ex terra proueniunt, non solum stirpium genera, sed & vermium scaturigines, quæq[ue] alia sunt sub hyemem intermorientia: quin & omnia ferè animalia tunc magis tentantur gignendi cupiditate. Quæ naturæ vis (quam Aristot. ait, esse maximè secūdum naturam, id est, ad naturæ conseruationem) apud veteres physicos Venus nominata est, quod vt Cicero inquit, ad cunctas res veniat. Quare & hic mensis à quibusdam Aprilis, quasi aphrilis dictus: ἀφρὸς enim Veneri apud Græcos nomen dedit. [illegible] breuitate hæc omnia complexus est doctissimè doctissimus poeta vnico versu: Candidus auratis aperit cum cornibus annum Taurus, quod vtramq[ue] etymologiam continet.*

Horoscopis aperiatur.] *Quid hoc loco Beda vocet horoscopos, fateor me nescire. Nam ὡροσκόπος & horoscopum significat, id est, eam signiferi partem, quæ nascente quopiam super horizontem emergit, & cœlestium rerum temporumq[ue] obseruatorem, quem si hoc loco accipere voles, non video, cur his annum aperiat Aprilis. Nam hyberna noctes tam sunt idonea, & quidem amplius quam verna aut æstiua.*

DE CALENDIS, NONIS ET IDIBVS.
CAPVT XI.

PRiscis temporibus Pontifici Minori hæc prouidentia delegabatur, vt nouæ lunæ primum obseruaret aspectum, visumque regi sacrificulo nunciaret. Itaque sacrificio à rege & Minore Pontifice celebrato, idem pontifex calata, id est, vocata in Capitolium plebe, iuxta Curiam Calabram, quæ casæ Romuli proxima est, quot numero dies à Calen. ad Nonas superessent, pronunciabat, & quintanas quidem dicto quinquies, verbo καλῶ septimanas repetito septies prædicabat. Verbum autem καλῶ Græcum est, id est, voco: & hunc diem, qui ex his diebus, qui calarentur primus esset, placuit Calendas vocari, & hinc ipsi Curiæ, ad quam vocabantur, Calabræ nomen datum est, & Classi, quod omnis in eam vocaretur populus. Ideo autem Minor pontifex numerum dierum, qui ad Nonas superessent, calādo prodebat, quod post nouam lunam oportebat Nonarum die populares, qui in agris essent, confluere in vrbem, accepturas causas feriarum à rege sacrorum, sciturosque quid esset eo mense faciendum. Vnde quidam hinc Nonas existimant dictas, quasi nouę initium obseruationis, vel quod ab eo die semper ad Idus nouem dies putarentur. Porro Idus vocari placuit diem, qui diuidit diem. Iduare enim Hetrusca lingua diuidere est: vnde vidua, quasi valde idua, id est, valde diuisa: aut vidua, id est, à viro diuisa. Nonnullis placet, Idus dictas vocabulo Græco, à specie, quæ apud illos εἶδος vocatur, quod ea die plenam speciem luna demonstret. Notandum autem, quod in scriptura sacra Calendas cum legimus, nihil aliud quam nouæ ortum lunæ intelligere debemus, iuxta illud Numerorum: In Calendis autem, id est, in mensium exordijs offeretis holocausta Domino. Quia nimirum Hebræi, vt supra dictum est, non alia mensium exordia, quàm Neomenias, id est, nouilunia norunt.

GLOSSÆ IN CAPVT XI. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Rameliensi.

Priscis temporibus pontifici minori hæc prouidentia delegabatur.] *Id est, tendebatur, committebatur, vel credebatur. Visumq[ue], scilicet eius lunæ sidus, vel visum, id est, visionem & apparitionem. Regi sacrificulo, id est, pontifici maiori, qui causa adulationis ita vocabatur à rege, id est à seniore & maiore pontifice. Idem pōtifex, id est, minor. Calabram, id est, vocatricem. quæ casæ Romuli proxima est, quot numero dies à Calendis ad Nonas superessent. pronunciabat, scilicet vtrum quinque dies an septem. Curia Calabra nomen loci. Quintanas, scilicet Nonas. Et hinc, id est, ex ista re. Ipsi curiæ & classi, scilicet Calabra: quia classis Græcè, Latinè vocatio. Vocaretur, id est, calaretur. Feriarum solennitatum. Scituros, id est, interrogaturos. Quasi nouæ initium obseruationis, id est, à noua obseruatione ab eo die, id est, à nonis. Putarentur, scilicet com. diuidit, id est, separat. Diuidere est, scilicet latina lingua. Valde diuisas, scilicet à viro. Idea Græcè species vel forma Latinè. Ea die, id est, in Idibus. Calendas cum legimus, scilicet quamuis Hebræi non habeant Calend. tamen Romani per suum proprium verbum nominant initia mensium eorum. Numerorum libri Moysi, qui liber Numeri dicitur.*

SCHOLIA IN CAPVT XI. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Notandum quod in scriptura sacra Calendas cum legimus.] *Græcia non habet Calendas, sed initia mensium sunt apud eos νουμηνία: vnde prouerbio cum volumus rem significare nunquam futuram, dicimus, ad Calendas Græcas.*

DE MENSIBVS GRÆCORVM. CAP. XII.

SEd & Græci & Aegyptij, de quibus supra diximus, nullam in suis mensibus Calendarum, Nonarum, Iduum distinctionem obseruant. Verum ab incipiente cuiusque mensis exordio vsque ad terminum eius, crescente simpl[illegible] & inenarrabiliter dierum cōcurrentium ordine computando perueniunt. Siquidem Græci (nam de Aegyptiorum [illegible] & mensibus supra diximus) mutatis ex hoc tempore & correctis prædictarum intercalationum an[illegible]bus, [illegible]

Græci

[illegible]xum in duodecim [illegible] anni vertentis ordinem [illegible] circulum, quorum [illegible] à Calendis Decembribus [illegible] [illegible]antes annum, [illegible] quo Romani mensis suorum dierum numero per[illegible] [illegible] Romanorum, vt prætati [illegible], Calendas, Nonas, vel Idus curantes, sed à primo [illegible] paulatim numero, singulorum [illegible] mensium computantes. Vocatur autem apud eos [illegible] Ianuarius, [illegible] Februarius, [illegible] Martius, [illegible] Aprilis, [illegible] Maius, [illegible] Iunius, [illegible] Iulius, [illegible] Augustus, [illegible] September, [illegible] October, [illegible] Nouember, [illegible]. Quo[illegible] [illegible] mihi ad [illegible] de Romanis [illegible] eorum [illegible], & [illegible] Aprilis [illegible] bus literis ed[illegible], vbi duodecimus [illegible] 4. Idus [illegible] vtrunque mensem pariter in[illegible]pere, qui vterque ed diem duodecimum habere probatur eundem. Q[illegible] [illegible]cti patris Anatholij, quem de Pascha composuit, [illegible] ponitur, vbi [illegible] : [illegible] mensis, quod est 10. & 9. annorum circuli principium, secundum Aegyptios quidem [illegible] Phamenoth vigesimo sexto die: secundum Macedones Dystri mensis vigesimo secundo: secundum Romanos vero vndecimo Calen. Aprilis. Hanc enim vicesimam secundam diem dystri mensis æque vicesimam secundam Martij fore con[illegible], inde [illegible] manifestum, quia simul vterque mensis initium sumit. Et ne quis dicat, quod Anatholius in hac sententia [illegible] Calendas, sed octauo Calend. Apriles, conuincet hoc non [illegible] Aegyptiorum Phamenoth, cuius vicesima sexta dies, non octauus Calendarum, sed vndecimus Calendarum Aprilium dies est: vtrique autem, id est, & qui octauo Cal. & qui 11. Cal. Apriles in Anatholio legunt, vicesimum sextum diem Aegyptij mensis in eadem sententia habent annotatam, quæ [illegible] dubietate in vndecimo Calend. Aprilis deuenire probatur, iuxta quod superius eorum annalem describentes signauimus.

SCHOLIA IN CAPVT XII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Sed & Græci & Aegyptij.] *De Græcorum mensibus scripsit Theodorus Gaza, quem vide si vis plura de his cognoscere. Quæ ratio sit notandi dies tum apud Græcos, tum apud Latinos, disce ex subiecta tabula: vbi nota, quemadmodum Latini diuidunt dies mensium in Calendas, Nonas & Idus: sic Græci (vt est apud Pollucem [illegible]) 30. dies, & 3 denarios quorum primus dicitur [illegible], secundus a naturali ordine: tertius λήγων, seu φθίνων: sumpsimus autem Ianuarium & eum, qui huic apud Græcos respondet Gamelionem: verior enim est hæc sententia, quam eorum, qui dicunt esse Octobrem. Nam Aristoteles auctor est lib. 1. [illegible], mense Gamelione solem esse in hibernis versionibus, quod est partim in Decembri, partim in Ianuario.*

	Γαμηλιῶνος.		*Ianuarij.*	
α	νουμηνία		1	Calendæ.
β	δευτέρα		2	IV.
γ	τρίτη			
δ	τετάρτη		3	III.
ε	πέμπτη		4	Prid.
		ἱσταμένου		
ς	ἕκτη		5	Nonas Ianuar.
ζ	ἑβδόμη		6	VIII.
η	ὀγδόη		7	VII.
θ	ἐνάτη		8	VI.
ι	δεκάτη		9	V.
ια	πρώτη		10	IV.
ιβ	δευτέρα		11	III.
ιγ	τρίτη		12	Pridie.
ιδ	τετάρτη		13	Idus Ianuar.
ιε	πέμπτη	ἐπὶ δεκάτῃ	14	XIX.
ις	ἕκτη		15	XVIII.
ιζ	ἑβδόμη		16	XVII.
ιη	ὀγδόη		17	XVI.
ιθ	ἐνάτη		18	XV.
κ	εἰκάς		19	XIV.
κα	δεκάτη		20	XIII.
κβ	ἐνάτη		21	XII.
κγ	ὀγδόη		22	XI.
κδ	ἑβδόμη		23	X.
		φθίνοντος		
κε	ἕκτη		24	IX.
κς	πέμπτη		25	VIII.
κζ	τετάρτη		26	VII.
κη	τρίτη		27	VI.
κθ	δευτέρα		28	V.
λ	ἕνη καὶ νέα		29	IV.
			30	III.
			31	Pridie Calendas Februar.

Dierum, Calendarum, Nonarum, Iduum, in omnibus mensibus non est par ratio, quam varietatem complectuntur versus hi, quos pueri discere solemus:

Iulius, Aprilis, septemque, nouemque, tricenos. *Vnum plus reliqui Februus tenet octo vicenos.*
Maius sex nonas, October, Iulius & Mars. *Quatuor at reliqui tenet Idus quilibet octo.*

GLOSSÆ IN CAPVT XII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Bridferto Rameliensi.

Sed & Græci & Aegyptij, de quibus suprà diximus, nullam in suis mensibus Calendarum, Nonarum, Iduumque

dissin-

di[illegible] [illegible]] [illegible] et quia non habent nec Calendas, nec Nonas, nec Idus. Interualiter [illegible] Ord[illegible] puta[illegible] do [illegible] enim prima dies Martis, secunda dies [illegible] &c. [illegible] etiam liber sancti patris [illegible] quem de Pascha composuit, [illegible] vbi scriptum est. [illegible] in primo anno, &c. Ipse etiam liber affirmat, quia eodem numero & ordine [illegible] per stringunt [illegible] suos menses, quo & nos. Aegyptij in [illegible] Martium in quinto Calend. Mart. nos & Græci in Calendis. [illegible] pulor, interrego [illegible] lari, interrogare. [illegible] e [illegible], vnde & promissores stipulatores dicuntur. D[illegible] autem stipula[illegible] stipula. Veteres enim quando aliquid sibi promittebant, stipulam [illegible] angebant, quam iterum iungentes sponsiones suas agnoscebant, siue quod iuxta [illegible] sacramentum [illegible]. Est ergo in primo anno initium primi mensis, quod est [illegible] in anno [illegible], vel principium Primi [illegible] decennouenalis cycli est in vndecimo Calen. April. [illegible] quando trigesima est luna in vndecimo Calen. April. tunc fit primus annus decennouenalis, & [illegible] prima luna primi mensis in ipso anno fit ib[illegible], in crastino tamen, id est decimo Calen. April. Cuius vigesimus sextus non octauo Calend. April. sed vndecimo Calend. April. dies est. Cuius scilicet mensis vigesimus sextus dies, [illegible] cet [illegible] initium decennouenalis cycli. Sicut vigesimus secundus dies apud Græcos & apud Latinos vigesimus sextus dies [illegible] & ideo [illegible] vndecimo Calend. April. quia octauo Calend. non inuenitur in vigesimo sexto die, sed vndecimo Calen. Quæ scilicet vigesimasexta dies in vndecimo Calend. April. [illegible] non in octauo Calen. deuenire probatur. Vicesimasexta dies Phamenoth, & vicesimasecunda Distri Martiiq; & vndecimo Calen. April. vna dies est, & ibi semper est initium decennouenalis cycli. Ideo enim dixit omnia hæc prædicta, vt ostendat, quia Græci & Romani vno ordine perstringunt suum annum, & suos menses: non tamen Aegyptij, qui in vigesimo sexto die habent illud initium eorum annalem, scilicet Aegyptiorum describentes signauimus. Quinto enim Calen. Martij incipit Phamenoth apud illos, sicut diximus superius, & ideo vigesimus sextus dies fit in vndecimo Calend. April. iuxta quod superius, scilicet in vndecimo capitulo, eorum annalem describentes signauimus. Inter historiam autem & annales hoc interest, quod historia est eorum temporum, quæ vidimus: annales vero sunt eorum temporum & annorum, quos ætas nostra non vidit.

DE MENSIBVS ANGLORVM. CAP. XIII.

ANtiqui enim Anglorum populi (neque enim mihi congruum videtur, aliarum gentium annalem obseruantiam dicere, & meæ reticere) iuxta cursum lunæ suos menses computauere: vnde & à luna Hebræorum & Græcorum more nomen accipiunt. Siquidem apud eos luna Mona, mensis Monath appellatur. Primusq; eorum mensis, quem Latini Ianuarium vocant, dicitur Guili. Deinde Februarius, Sol monath: Martius, Rehdmonath: Aprilis, Eosturmonath: Maius, Trimilchi: Iunius, Lida: Iulius similiter Lida: Augusᵗ, Weidmonath: September, Halegmonath, October, Wintyrfyllith: Nouember, Blothmonath: December, Guili, eodem quo Ianuarius nomine vocatur. Incipiebant autem annum ab octauo Calendarum Ianuariarum die, vbi nunc natale Domini celebramus. Et ipsam noctem nũc nobis sacrosanctam, tunc gentili vocabulo Mœdrenech, id est, matrum noctem appellabãt: ob causam, vt suspicamur ceremoniarum, quas in ea peruigiles agebant. Et quotiescunq; communis esset annus, ternos menses lunares singulis anni temporibus dabant. Cum vero Embolisinus, hoc est, xiii. mensium lunarium annus occurreret, superfluum mensem æstati apponebant, ita vt tunc tres menses Lida vocarentur, & ob id annus ille Trilidi cognominabatur, habens iv. menses æstatis ternos, vt semper temporum cæterorum. Item principaliter annum totum in duo tempora, hyemis videlicet & æstatis dispartiebant: sex illos menses, quibus longiores noctibus dies sunt, æstati tribuendo, sex reliquos hyemi. Vnde & mensem, quo hyemalia tempora incipiebant, Winterfyllith appellabant, composito nouo nomine ab hyeme & plenilunio, quia videlicet à plenilunio eiusdem mensis hyems sortiretur initium. Nec ab re est, si & cætera mensium eorum nomina quid significent, interpretari curemus. Menses Guili à conuersione solis in auctum diei, quia vnus eorum præcedit, alius subsequitur, nomina accipiunt. Solmonath dici potest mensis placentarum, quas in eo Dijs suis offerebant: Rehdmonath à Dea illorum Rheda, cui in illo sacrificabant, nominatur: Eosturmonath, qui nunc Paschalis mensis interpretatur, quondam à Dea illorum, quæ Eostre vocabatur, & cui in illo festa celebrabant, nomen habuit: à cuius nomine nunc Paschale tempus cognominant, consueto antiquæ obseruationis vocabulo gaudia nouæ solennitatis vocantes. Trimilchi dicebatur, quod tribus vicibus in eo per diem pecora mulgebantur. Talis enim erat quondam vbertas Britanniæ vel Germaniæ, è qua in Britanniam natio intrauit Anglorum. Lida dicitur blandus, siue nauigabilis, quod in vtroque mense & blanda sit serenitas aurarum, & nauigari soleant æquora. Wendenmonath mensis zizaniorum, quod ea tempestate maxime abundent. Halegmonath mensis sacrorum. Winterfyllith, ac si dicas composito nomine hyemeplenium. Blothmonath mensis immolationum, quod in eo pecora, quæ occisuri erant, Dijs suis vouerent. Gratias tibi bone Iesu, qui nos ab his vanis auertens, tibi sacrificia laudis offerre donasti.

GLOSSÆ IN CAPVT XIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Antiqui autem Anglorum populi.] *Angli nomen est regionis, in qua primum cœperunt populi Angli esse. Lege historiam Ecclesiasticam gentis Anglorum: ibi enim in libro 1. cap. 15. qualiter prædicta gens anno ab incarnatione Domini 449. in Britanniam primo aduenit, per ordinem inuenies.*

SCHOLIA IN CAPVT XIII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Antiqui autem Anglorum populi.] *Britanni ex proximis litteribus, id est, Gallicanis & Germanicis eam insulam occuparunt, quæ antea Albion à Romanis dicta fuit ab albis montibus, qui adnauigantibus primum occurrunt: vnde ex vtroque idiomate lingua quidem nata est simillima Germanicæ seu Batauicæ linguæ, quam gentem priori loco istic fuisse constat: de lingua, cuius etiamnum ferè sic vtuntur, satis constat ex Beda.*

DE SIGNIS XII. MENSIVM. CAPVT XIV.

SIngull autem menses sua signa, in quibus solem recipiant, habent: Aprilis, Arietis: Maius, Tauri: Iunius, Geminorum: Iulius, Cancri: Augustus, Leonis: September, Virginis: October, Libræ: Nouember, Scorpionis: December, Sagittarij: Ianuarius, Capricorni: Februarius, Aquarij: Martius, Piscium: sicut quidam veterum etiam versibus explicauit heroicis:

Respicis Apriles Aries Phrixæe Calendas.
Maius Agenorei miratur cornua Tauri.
Iunius æquatos cœlo videt ire Laconas.

Solstitio ardentis Cancri fert Iulius astrum.
Augustum mensem Leo feruidus igne perurit.
Sydere Virgo tuo Bacchum September opimat.
Aequat & October sementis tempore Libram.
Scorpius hybernum præceps iubet ire Nouembrem.
Terminat Arcitenens medio sua signa Decembris.
Principium Iani sancit tropicus Capricornus.
Mense Numæ in medio solidi stat sidus Aquar[ii]
Procedunt duplices in Martia tempora pisces.

Qui quod de vno Decembri specialiter dixit, de cæteris vtique generaliter intelligendum significauit, quia videlicet singula quæque signorum medio suo mense terminentur, à medio priore sumant exortum. De quorum po[illegible]ctum nescientes, cum instruemus, obsecro scientibus oneri non sit. Vndiq; gyrum cæli rotunditatem per [illegible] Zodiaci circuli, quasi per zonam quandam amplissimæ sphæræ circundatam, distincto ordine signa xii. sese inuicem contingentium obsident: tātæ sunt magnitudinis, vt non minore quàm duarum spacio horarum, vel oriri, vel occidere, vel de loco possint moueri: singulis tricenæ partes ob tricenos dies, quibus à sole lustrantur, adscribuntur, decem semis horæ, quæ plus sunt, quia plenam partem xxiv. horarum non reddunt, simul computari negliguntur. Attamen & ipsæ duodecies circumactæ, vbi dies quinque & quadrantem consummauerint, iam quantum ad tricenas partes addiderint, patebit, completusque solis annus non ccc. solum & lx. diebus, sed additis v. diebus, & quadrāte perficietur. Primum igitur Arietis signum in illa cœli parte, quàm in medio Martij mensis sol tenet, oriri incipit, consummatur in illa, qua in medio Aprilis ipse circumfertur, ideoque in octaua sua parte iuxta quosdam, sed verius iuxta Aegyptios, qui calculationibus præ omnibus gnari sunt, in quarta sua parte locum æquinoctii vernalis ostendit. Secūdum Tauri ab illa cœlestis circuli parte, qua in medio Aprilis sol circumfertur, ortus initium faciens, complet in ea, quam sol in Maij medio seruat. Tertium Geminorum à parte Signiferi, quàm sol in medio Maij: Quartum Cancri ab ea, quam in medio lustrat Iunij, facit principium ortus, & ideo iuxta quosdam in octaua sua parte recipit solstitium, iuxta vero sollicitiorē indaginem aliquot partibus prius inde deflexo ad inferiora situ Zodiaci, id est, signiferi circuli. Quintum Leonis signum à parte, qua sol in medio Iulij. Sextum Virginis, ab ea qua in medio Augusti. Septimum libræ, ab ea qua in medio Septembri circumagitur, inchoat oriri, quapropter & in octaua sua parte iuxta vulgarem opinionem, sed iuxta enucleatiorem sententiam aliquanto prius locum autumnali præbet æquinoctio. Hinc vergente ad brumalem zonam Signifero, Octauum Scorpionis signum à parte, quam in medio Octobri, Nonum Sagittarii, ab eo quam in medio Nouembri, Decimum Capricorni, ab ea quam in medio Decembri sol inhabitat, caput attollit, & propterea, vt vulgo creditur, in octaua sua parte, vt vero Aegyptus mater artium docet, aliquot partibus antea brumali solstitio dedicat mansionem. Dein reuerso ad altiora signiferi cursu circuli, Vndecimum Aquarii sidus à parte solari mediantis Ianuarii, Duodecimum Piscium ab eadem parte Februarii verticem erigens, finitur in medio Martij, vbi Aries subsequēs ortus sui pandit initium: siquidem omnia signa, etsi non formæ figura, regionum tamen suarum coniunctione, & computandi sibi ratione cohærent, de quibus Poeta:

Idcirco certis dimensum partibus orbem,
Per duodena regit mundi sol aureus astra.

Signifer autem lacteum circulum in Sagittario recipit, & Geminis. Multa hinc dici poterant, sed hæc melius à colloquente, quàm à scribente fiunt. Sanè quia de planetarum, quarum per signiferum circulum meatus est, ordine & tempore supra memorauimus: tantum nunc dicamus, quia sol ccc. lxv. diebus & vi. horis, luna xxvii. diebus, & viii. horis Zodiaci ambitum lustrant: singula vero signa sol tricenis diebus, & denis horis ac semisse: Luna autem binis diebus & senis horis, ac besse vnius horæ perlabitur. Si autem quæris bessis quid significet, & in principiis huius operis de calculis diximus, & nunc breuiter repetimus. Tanto minus est bissis ab integra hora, quantum viii. à xii. x. à xv. x. à xv. tertia enim parte subtracta, quoties duæ solum remanent, ipsæ duæ partes bessis ipsa tertia triens nuncupatur. Errant ergo, qui lunam tricenis diebus tantum spacij cœlestis, quantum ccclx. solem percurrere dicunt, cum manifesta veritas prodat, quod & supra perstrinximus, lunam xxvii. diebus & tertia diei parte tantum conficere cursum, quàm ccclxv. diebus, & quarta diei parte constat conficere solem, & quantum spacij in vno mēse suo lunam, tantum in tredecim suis solis explere circuitum.

GLOSSÆ IN CAPVT XIV. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Singuli autem menses sua signa, in quibus solem recipiant, habent. Aprilis scilicet habet signum arietis, &c.] *Quia videlicet singula quæq; signorum medio suo mense terminentur, à medio priore sumant exordium.*

QVIBVS DIEBVS SOL QVODQVE SIGNVM INGREDIATVR.

XV. Calend. April.	*in Arietem.*	*XV. Calend. Octobr.*	*in Libram.*
XV. Calend. May.	*in Taurum.*	*XV. Calend. Nouembr.*	*in Scorpionem.*
XV. Calend. Iunij.	*in Geminos.*	*XV. Calend. Decembr.*	*in Sagittarium.*
XV. Calend. Iulij.	*in Cancrum.*	*XV. Calend. Ianuar.*	*in Capricornum.*
XV. Calend. August.	*in Leonem.*	*XVI. Calend. Febr.*	*in Aquarium.*
XV. Calend. Septemb.	*in Virginem.*	*XIV. Calend. Mart.*	*in Pisces.*

Has igitur terminationes secundum consuetudinem & auctoritatem accipere potes: at vero iuxta naturam, ita exordia signorum, & qualiter bissextus accrescat, intelligere debes.

DE BISSEXTI PRAEPARATIONE.

Primo igitur anno præparationis bissexti: prima hora noctis, quæ diem 15. Calen. April. præcedit, intrat sol in arietem: & exit de ariete secundo puncto vndecimæ horæ noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. May.

Et intrat in taurum tertio puncto horæ vndecimæ noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. May: & exit de tauro hora nona diei plena, quod est 16. Calend. Iunii.

Et intrat in geminos decima hora diei inchoante, quod est 16. Calen. Iunij: & exit de geminis secundo puncto horæ octauæ noctis, quæ præcedit diem 15. Calen. Iulij

Et intrat in cancrum tertio puncto hora octaua noctis, quæ præcedit diem decimumquintum Calen. Iuly, & exit de cancro hora sexta diei plena, quod est 16. Cal. Augusti.

Et intrat in leonem hora diei septima inchoante, quod est 16. Calen. Augusti: & exit de leone secundo puncto quinta hora noctis, quæ præcedit diem 16. Calend. Septemb.

Et intrat in virginem tertio puncto quinta hora noctis, quæ præcedit diem 16. Calen. Septemb. & exit de virgine hora tertia diei plena, quæ est 16. Calen. Octob.

Et intrat in libram hora diei quarta inchoante, quod est 16. Calen. Octob. & exit de libra secundo puncto hora secunda, quæ præcedit diem 16. Calen. Nouemb.

Et intrat in scorpionem tertio puncto hora secunda noctis, quæ præcedit diem 16. Cal. Nouemb. & exit de scorpione hora 12. plena noctis, quæ præcedit diem 16 Calen. Decemb.

Et intrat in sagittarium hora diei septima inchoante quod est 16. Calen. Decem. & exit de sagittario secundo puncto vndecima hora diei, quæ est 17. Calend. Ian.

Et intrat in capricornum tertio puncto vndecima hora diei, quod est 17. Calen. Ian. & exit de capricorno hora nona plena noctis, quæ præcedit diem 17. Calen. Febr.

Et intrat in aquarium hora decima noctis inchoante, quæ præcedit diem 17. Calen. Febr. & exit de aquario secundo diei puncto hora octaua, quod est 15 Calend. Mart.

Et intrat in pisces tertio puncto hora diei octaua, quod est 15. Calend. Mart. & exit de piscibus hora sexta plena noctis, quæ præcedit diem 15. Calendas Aprilis.

DE SECVNDO ANNO PRAEPARATIONIS byssexti.

Anno secundo præparationis bissexti intrat sol in arietem hora septima inchoante noctis, quæ præcedit diem 15. Calen. April. & exit de ariete secundo puncto quinta hora diei quod est 15. Calend. Maij.

Et intrat in taurum tertio puncto quinta hora, quæ est 15. Calend. Maij: & exit de tauro hora tertia plena noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. Iunii.

Et intrat in geminos hora quarta inchoante noctis supradictæ: & exit de geminis secundo puncto hora diei secunda, quod est 15 Calend. Iuly.

Et intrat in cancrum tertio puncto hora diei secunda, quod est 15. Calend. Iul. & exit de cancro hora diei duodecima plena, quod est 15. Calend. Augusti.

Et intrat in leonem hora prima noctis inchoante, quæ præcedit 15. Cal. August. & exit de leone secundo puncto hora vndecima noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. Septemb.

Et intrat in virginem tertio puncto hora vndecima noctis, quæ præcedit diem 15 Calend. Septemb. & exit de virgine nona hora diei plena, quod est 16 Calend. Octob.

Et intrat in libram decima hora diei inchoante, quod est 16. Cal. Octob. & exit de libra secundo puncto hora octaua noctis, quæ præcedit diem 16 Calen. Nouemb.

Et intrat in scorpionem tertio puncto octaua hora noctis supradictæ: & exit de scorpione hora diei sexta completa, quod est 16. Cal. Decemb.

Et intrat in sagittarium hora septima diei inchoante, quod est 16. Calen. Decemb. & exit de sagittario secundo puncto quinta hora noctis, quæ præcedit diem 16. Calen. Ianuarii.

Et intrat in capricornum tertio puncto quinta hora noctis supradictæ: & exit de capricorno tertia hora diei plena, quod est 17. Calend. Febr.

Et intrat in aquarium quarta hora diei inchoante, quod est 17. Calend. Febr. & exit de aquario secundo puncto secunda hora noctis, quæ præcedit diem 17. Calen. Febr.

Et intrat in pisces tertio puncto secunda hora noctis prædictæ: & exit de piscibus duodecima hora noctis plena, quæ præcedit diem 15. Calend. Aprilis.

DE TERTIO ANNO PRAEPARATIONIS BISSEXTI.

Anno tertio præparationis bissexti, in initio prima hora diei, quod est 15. Calen. April. intrat sol in arietem: & exit de ariete secundo puncto hora diei vndecimæ, quod est 15. Calen. Maias.

Et intrat in taurum tertio puncto hora diei vndecima, quod est 15. Calen. Maias: & exit de tauro hora nona plena, quæ præcedit diem 15. Calend. Iunij.

Et intrat in geminos inchoante hora decima noctis supradictæ: & exit de geminis secundo puncto hora diei octaua, quod est 15. Calend. Iuly.

Et intrat in cancrum tertio puncto hora octaua, quod est 15. Calend. Iuly: & exit de cancro sexta hora noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. August.

Et intrat in leonem hora septima supradictæ noctis inchoante: & exit de leone secundo puncto hora diei quinta, quod est 15. Calend. Septemb.

Et intrat in virginem tertio puncto hora diei quinta, quod est 16. Calen. Septemb. & exit de virgine hora tertia noctis plena, quæ præcedit diem 16. Calend. Octobr.

Et intrat in libram quarta hora prædictæ noctis inchoante: & exit de libra secundo puncto hora diei secunda, quod est 16. Calendas Nouemb.

Et intrat in scorpionem tertio puncto hora diei secunda quod est 16. Calend. Nouemb. & exit de scorpione hora duodecima diei plena, quod est 16. Calen. Decemb.

Et intrat in sagittarium prima hora noctis inchoante, quæ præcedit diem 15. Calend. Decembr. & exit de sagittario secundo puncto vndecima hora noctis prædictæ, quæ præcedit diem 16. Calend. Ian.

Et intrat in capricornum tertio puncto vndecima hora noctis prædictæ: & exit de capricorno nona hora diei plena, quod est 17. Calend. Febr.

Et intrat in aquarium decima hora diei inchoante, quod est 17. Calend. Febr. & exit de aquario secundo puncto octaua hora noctis, quæ præcedit diem 14 Calend. Mart.

Et intrat in pisces tertio puncto hora octaua noctis supradictæ: & exit de piscibus hora sexta diei plena, quod est [illegible] Calend. April.

DE QVARTO ANNO PRÆPARAtionis bissexti.

Anno quarto præparationis bissexti, intrat sol in arietem hora diei septima inchoante, quod est XV. Calend. April. & exit de ariete secundo puncto hora noctis quinta, quæ præcedit diem XIIII. Calend. Maij.

Et intrat in taurum tertio puncto, hora quinta noctis prædicta: & exit de tauro hora diei tertia plena, quod est XV. Cal. Iunij.

Et intrat in geminos hora diei quarta inchoante, quod est XV. Calend. Iunij: & exit de geminis secundo puncto hora noctis secunda, quæ præcedit diem XIIII. Calend. Iulij.

Et intrat in cancrum tertio puncto hora secunda noctis supradicta: & exit de cancro hora duodecima plena noctis, quæ præcedit diem XV. Calend. August.

Et intrat in leonem hora diei plena, quod est XV. Calend. August. & exit de leone secundo puncto hora diei vndecima, quod est XVI. Calend. Septemb.

Et intrat in virginem tertio puncto hora diei vndecima, quod est XVI. Calend. Septemb. & exit de virgine nona hora noctis plena, quæ præcedit diem XV. Calend. Octob.

Et intrat in libram decima hora noctis inchoante, quæ præcedit diem XV. Calend. Octobr. & exit de libra secundo puncto octaua hora diei, quod est XVI. Calend. Nouemb.

Et intrat in scorpionem tertio puncto octaua hora diei, quod est XV. Calend. Nouemb. & exit de scorpione sexta hora noctis plena, quæ præcedit diem XVI. Calend. Decemb.

Et intrat in sagittarium hora septima supradicta noctis inchoante: & exit de sagittario secundo puncto quinta hora diei, quod est decimosexto Calend. Ian.

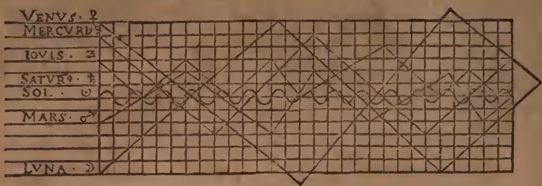
Et intrat in capricornum tertio puncto hora diei quinta, quod est XVI. Calend. Ian. & exit de Capricorno hora noctis tertia plena, quæ præcedit diem XVI. Calend. Febr.

Et intrat in aquarium inchoante hora noctis quarta supradicta: & exit de aquario secundo puncto hora diei secunda, quod est decimoquarto Calend. Mart.

Et intrat in pisces tertio puncto hora diei secunda, quod est XIIII. Calend. Mart. & exit de piscibus duodecima hora die plena, quod est XV. Calend. April.

Sicq; sol primo anno post bissextum sexta hora noctis, qua arietem intrauerat, exit de piscibus: secundo verò anno, duodecima hora eiusdem noctis. tertio anno sexta hora diei sequentis: quarto autem anno duodecima hora ipsius diei, quod est XV. Calend. April. Hæq; viginti quatuor, id est nox cum die sexto Calend. Mart. intercalari iubentur, vt iterum sol bissexto completo prima hora noctis, quæ præcedit decimoquinto Calend. April. arietem possit ingredi. Signa duodecim vel à causis annalibus, vel à gentilium fabulis nomina sumpserunt. Nam arietem Martio mensi propter Hammonem Iouem tribuunt. vnde & in eius simulacbro arietis cornua fingunt. Taurum Aprili propter eundem Iouem, quod in bouem sit fabulose conuersus. Castorem & Pollucem Maio propter insigne virtutis. Porrò cancrum Iunio, quando sol ad inferiora redit. quòd cancer impulsus retro cursus dirigere soleat. Leonem quem occidit Hercules Iulio, propter vim feruoris assignant. Virginem Augusto. quia tunc exhausta caloribus tellus nihil pariat. Libram Septembri, ob æqualitatem diei & noctis. Scorpium & sagittarium equinis cruribus deformatum, propter fulmina mensium ipsorum October & Nouember accipiunt. Capricornum December, propter capram Iouis nutricem, cuius extrema pisci similia pinguntur, quod huius mensis vltima sint pluuialia. Aquarium Ianuario, Februario pisces, ob menses imbriferos tradunt. Singulis autem signis triginta partes, terna verò decades putantur, eo quòd sol triginta diebus & decem semis horis illa percurrat, à medio mensis semper incipiens, id est decimoquinto Calend. die. Signa duodecim, scilicet signiferi, vel à causis annalibus, id est, historicis, quæ per singulos annos eueniunt: vel à gentilium fabulis, id est figmentis nomina sumpserunt, à quibus signa vocãtur: vel ex annalibus, id est, ex rebus quæ singulis annis naturaliter fiunt, sunt illis imposita: vel ex fabulis, quas gentiles monimentis scripturæ tradiderunt, aut etiam ex vtrisq;. Aries, Abraham. pro eo quod arietem Domino obtulit pro Isaac filio suo. Taurus, Iacob: qui quasi taurus cum angelo luctatus est in monte Bethel. Gemini, Adam & Eua: quòd vno corpore facti sunt in paradiso. Cancer, Iob propheta quia cancriosus fuit. Leo, Daniel: qui in lacu leonum fuit. Virgo, Maria: quia filium genuit, & virgo permansit. Libra, Iudas Scarioth: qui ad stateram precium saluatoris pensauit. Scorpio, Pharao: quia per concupiscentiam mersus est in mari. Sagittarius, Dauid, qui belligerator fuit contra Goliath. Capricornus, Esau: qui per cupiditatem venationis, & per capram perdidit benedictionem. Aquarius, Ioannis baptista: quia in alueo Iordanis Saluatorem baptizauit. Pisces, Ionas propheta: quia in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus commorauit. Singulis autem signis triginta partes, terna verò decades. Quod autem dicit triginta, non est hoc verum, sed verisimile. nam sol in singulis signis varijs & diuersis spacijs moratur. Nam in geminis triginta duabus spaciatur diebus, & econtrariò 29. diebus sagittarium transit. Similiter & in cæteris signis variè cursum suum peragit. Hinc est quod in nullo signo talis spacio, id est, triginta dierum, & decem semis horarũ moras facit. Propterea verò verisimile est, quoniam si quis totius anni circulum vel cumulum, id est, 365. dies, & sex horas in duodecim æquas partes secũdum numerum signorum partitus fuerit, duodecimam partẽ inueniet in triginta diebus, & decem horis, & dimidia parte vnius horæ. Tantæ sunt magnitudinis, vt non minore quàm duarum spacio horarum vel oriri vel occidere, vel de loco possint mouere. Singulis tricenæ partes ob tricenos dies quibus à sole lustrantur, ascribuntur. Nullum enim signum potest moueri, nisi per duas horas. Et ideo quia in duabus horis mouetur vnum signum, in viginti quatuor horis mouentur duodecim signa, id est, totum firmamentum. A principio ortus vniuscuiusq; signi vsq; ad extremum, duæ horæ peraguntur, viginti quatuor horæ inter diem & noctem, ideo ad vnumquodq; ex duodecim signis duæ horæ pertinent, siue in oriendo, siue in occidendo. Zodiacus vel signifer, est circulus obliquus, duodecim signis constans, per quem errantes stellæ feruntur. Nec aliud habitatur in terris, quàm quod illis subiacet, reliqua à polis squalent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus: luna quoq; per totam latitudinem eius vagatur sed omnino nõ excedens eum. Ab his Mercurij stella laxime, vt tamen è duodenis partibus (tot sunt enim latitudinis) non amplius octonas pererret. Neq; has æqualiter; sed duas medio eius: & supra quatuor, infra duas. Sol inde medio fertur inter duas partes, flexuoso draconũ meatu inæqualis. Martis stella quatuor medijs, Iouis media, & super eam duabus: Saturni duabus, vt sol. Zodiacus græce, latinè signifer. Zodia enim animalia dicuntur, quod vitalem habeant animam, quæ ζωὴ Græco nomine vocantur: Vel zodiacus dictus à signis, eo quòd signa animalium in eo esse videantur, quæ zodia dicuntur. dicitur verò ita secundum Macrobium. Circulus obliquus, id est, tortuosus. Cuius partes latitudinis sunt duodecim, per quas diuersis modis sidera spaciantur. Per quem, scilicet zodiacum. Per cuius partes, quæ dicuntur errantes: feruntur autem multifariè. nam alia per tres partes, alia per quatuor, alia per quinque, alia per octo, quædam per duodecim. Nec aliud, scilicet spacium habitatur in terris, scilicet vbi nos habitamus. Habitatio hominum sub zodiaco tantum est, quia non habitatur aliquid in mundo, nisi subtus illo. Macrobius ita commemorat: Luna fere nunquam in vno signo bis continuo nascitur, nisi in geminis: vbi hoc nunquam euenit, quia dies in eo sol duos supra triginta altitudine signi morante consumit. rarissime in alijs si circa primam signi partem à sole procedit. Hoc autem iuxta naturam aliquatenus intelligi potest, tamen iuxta rectam & consuetam calculandi consuetudinem nequaquam accipiendum est. Multa hinc dici poterant, sed à me de signifero & de duodecim signis planetarum, id est solis & lunæ, &c. Meatus transitus, scilicet contra mundum, tantum nunc dicamus: quia sol 365. diebus & sex horis, id est, quadrante: luna verò viginti septem diebus & octo horis. Zodiaci ambitum lustrant, id est circueant. Singula verò signa sol trigenis diebus, & denis horis ac semisse, id est, dimidia hora perlabitur, id est, percurrit. Accipe ergo triginta dies duodecies, & fiunt 360. dies: & accipe decem horas duodecies, & fiunt 120. horæ. d. 10.

decim ergo semisses faciunt sex horas: iste est quadrans. Fiuntque simul 365. dies, & sex horæ, in circuitione solis per zodiacum. Luna [illegible] tem binis, id est, duobus diebus: & semis, id est sex horis ac besse. Accipe autem duos dies duodecies, & fiunt viginti quatuor dies. Et accipe sex horas duodecies, & fiunt septuaginta duæ horæ, id est tres dies. Accipe besse duodecies, & fiunt octo horæ. Fiunt simul [illegible] luna per zodiacum, viginti septem dies, & octo horæ. De duodecim bessibus fiunt octo horæ [illegible]. Tolle enim de duodecim bessibus quatuor [illegible] ses, & fac inde octo trientes, & da vnicuique besse ex octo bessibus vnum trientem, & erunt octo horæ integræ. Duo enim trientes [illegible] bent besse in se. Ac besse vnius horæ, id est duabus partibus vnius horæ. [illegible] diuiseris aliquam rem in tres partes, tertia pars triens dicitur: duæ verò partes besse dicuntur. ipsa tertia, scilicet pars quæ remanet, triens nuncupatur. Tantum spacij cœlestis. Maius enim spacium [illegible] luna in triginta diebus quam sol in diebus 365. Quantum 36[illegible]. & 6. Et tertia diei parte, id est, octo horis, quantum scilicet cursum 365. diebus, id est 12. mensibus: & quarta diei parte id est sex horis, quod est quadrans. Et scilicet cum probet manifesta veritas. Quantum spacij, id est, in 29. diebus, & 12 horis. tantum scilicet spacij in 13. suis, scilicet mensibus. Illum cursum quem facit luna in circuitu suo, id est in 27. diebus & octo horis facit sol in 12 suis mensibus. Et illum cursum quem facit luna in suo mense, id est, in 29. diebus, & 12. horis facit sol in 13 mensibus. In duobus enim diebus & quatuor horis, est mensis lunæ maior suo circuitu, in quibus ad consequendum solem peragit 28. partes. & sextam partem partis in signifero. Tredecim enim partes peragit luna quotidie in zodiaco. Et ideo in illis duobus diebus 26 partes circuit, & in quatuor horis, quæ est sexta pars diei, duas partes: & sextam partem partis perlabitur. Fiunt simul 28 partes, & sexta pars partis. Vnde 13. mensis synecdochicos mensis appellatur. Non enim habet nisi 28. partes, & sextam partem partis. Deest de triginta diebus solis vnus dies & decem horæ, id est, quinque partes diei.

Notandum sanè, quòd nunquam de duodecim signis amplius quàm sex simul cerni queant, ita vt ex his vno oriente alter occidat: sicque fit vt nouem per totam noctem succedentia videantur, reliquis tribus non apparentibus illud vbi sol est, & quod solem vel sequitur, vel præcedit. Macrobius: Zodiacum ita lacteus circulus obliqua circumflexionis occursu ambiendo complectitur, vt eum qua duo tropica signa capricornus & cancer feruntur, intersecet. Has solis portas physici vocauerunt, quia in vtraque obuiante solstitio vlterius solis inhibetur accessus: & fit ei regressus ad zonæ viam, cuius terminos nunquam relinquit. Item Macrobius in prima libri sui parte: Solem, & lunam & stellas quinque quibus ab errore nomen est præter quod secum trahit ab ortu in occasum diurna cœli conuersio, ipsa suo motu in orientem ab occidente non solis literarum profanis sed multis quoque doctrina initiatis abhorrere à fide, ac monstro simile iudicatum est. Sed apud pressius intuentes ita verum esse constabit, vt non solum mente concipi, sed oculis quoque ipsis possit probari: tamen vt nobis de hoc sit cum pertinaciter negante tractatus, age quisquis tibi hoc liquere dissimulas simul omnia, quæ vel contentio sibi fingit detractans fidem, vel quæ ipsa veritas suggerit in disputationis membra mittamus. Has erraticas cum luminibus duobus, aut infixas cœlo, aut alia sidera nullum sui motum nostris oculis indicare: sed ferri mundanæ conuersionis impetu, aut moueri sua quoque accessione dicemus. Rursus si mouentur, aut cœli viã sequuntur ab ortu in occasum, & communi & suo motu meantes: aut contrario recessu in orientem ab occidente parte versantur. Præter hæc vt opinor, nihil potest vel esse vel fingi. Nunc videamus quid ex his verum poterit probari. Si infixæ essent, nunquam ab eadem statione discederent sed in vnum locum semper vt aliæ viderentur. Ecce enim de infixis vergiliæ nec a suis vnquam se copulatione dispergunt, nec hyadas, quæ vicinæ sunt deserunt, aut orionis proximam regionem relinquunt. Septentrionum compago non soluitur. Anguis qui inter eos labitur, semel circumfusum non mutat amplexum. hæ verò modo in hac modo in illa cœli regione versantur, & sæpe cum in vnum locum duæ plures ve conuenerint & à loco tamen in quo simul visæ sunt, & à se postea separantur: ex hoc eas non esse cœlo infixas, oculis quoque approbantibus constat. Igitur mouentur nec negare hoc quisquis poterit, quod visus affirmat. Quærendum est ergo, vtrum ab ortu ad occasum an in contrarium motu proprio reuoluantur. Sed & hoc quærentibus nobis non solum manifesta ratio, sed visus quoque ipse monstrabit. Consideremus enim signorum ordinem, quibus zodiacum diuisum vel distinctum videmus, & ab vno signo quolibet eius ordinis sumamus exordium. Cum aries exoritur, post ipsum taurus emergit: hunc gemini sequuntur, hos cancer, & per ordinem reliqua. Si istæ ergo in occidentem ab oriente procederent, non ab ariete in taurum qui retro locatus, nec à tauro in geminos signum posterius voluerentur: sed à geminis in taurum, & à tauro in arietem recta & mundanæ volubilitatis consona accessione prodirent. Cum verò a primo in signum secundum, a secundo ad tertium, & inde ad reliqua quæ posteriora sunt reuoluantur, signa autem infixa cœlo feruntur: sine dubio constat has stellas non cum cœlo sed contra cœlum moueri. Hoc vt plene liqueat, astruamus de lunæ cursu. qui & claritate sui & velocitate notabilior est. Luna postquam à sole discedens cœli marginem tenet, antecedentis super occidens: tertia die tardius occidit, quam secundo & ita quotidie longius ab occasu recedit, vt septimo die circa solis occasum in medio cœlo ipsa videatur. Post alios verò septem, cum ille mergitur, hæc oritur, adeò media parte mensis dimidium cœlum: id est, vnum hemisphærium ab occasum orientem recedendo metitur. Rursus post alios septem circa solis occasum latentis hemisphærij verticem tenet: & huius rei indicium est, quod medio noctis exoritur. Postremo totidem diebus exemptis, solem denuò comprehendit, & vicinus videtur ortus amborum quàm diu soli succedens: rursus mouetur & rursus recedens paulatim semper in orientem regrediendo relinquat occasum. Sol quoque ipse non aliter quàm ab occasu in orientem mouetur: & licet tardius recessum suum quam luna conficiat, quippe qui tanto tempore signum vnum emetiatur, quanto totum zodiacum luna discurrit, manifesta tamen & sub ea oculis motus sui præstat indicia. Hunc enim in ariete esse ponamus. Quod quia æquinoctiale signum est, pares horas somni & diei facit. In hoc signo cum occidit, libram, id est, scorpij chelas mox oriri videmus: & apparet taurus vicinus occasui. Nam vergilias & hyadas partes tauri clariores, non multo post sole mergente videmus. Sequenti mense sol in signum posterius, id est in taurum recedit: & ita fit vt neque vergilia, neque alia pars tauri illo mense videatur. Signum enim quod cum sole oritur, & cum sole occidit, semper occulitur, adeò vt & vicina astra sole propinquante celentur. Item Macrobius: Quærendum est, cum zodiacus vnus sit, & his constet cœlo sideribus infixis, quemadmodum inferiorum sphærarum stellæ in signis zodiaci meare dicantur. Nec longum est inuenire rationem, quæ in ipso vestibulo excubat quæstionis. Verum est enim neque solem lunamue, neque de vagis vllam ita in signis zodiaci fieri, vt eorum sideribus misceantur: sed in illo signo vnaquæque perhibetur, quod habuerit super verticem, in ea quæ illi subiecta erit, circuli sui regione discurrens. Quia singularum sphærarum circulos in 12. partes æquè vt zodiacum ratio diuisit: & quæ in eam partem circuli sui venerit, quæ sub parte zodiaci est arieti deputata, in ipsum arietem venisse conceditur. Similique obseruatio in singulis partes migrantibus stellis tenetur. Et quia facilior ad intellectum per oculos via est, id quod sermo descripsit, visus assignet. Esto zodiacus enim circulus, cui ascriptum est A. [illegible] et

hunc

tum ipsum alij orbes locentur, & zodiacus ab A per ordinem affixis notis, quibus ascribentur literæ sequentes in partes 12. diuidatur, sitq́; spacium quod inter A & B clauditur, arieti deputatum: quod inter B & C tauro: quod inter C & D, geminis: cancro quod sequitur, & reliquis per ordinem cætera. His constitutis, iam de singulis zodiaci notis & literis, singulæ deorsum lineæ per omnes circulos ad vltimũ vsque deducantur. Procul dubio per orbes singulos duodenas partes diuidet trãsitus linearum. In quocunq; igitur circulo, seu sol in illo, seu luna, vel de vagis quæcunq; discurrat, cum ad spacium venerit, quod inter lineas clauditur ab A & B, notis & literis defluentes, in ariete esse dicetur: quia illic constituta, spacium arietis in zodiaco designatum, supra verticem sicut descripsimus, habebit. Similiter in quamcunque migrauerit partem, in signo sub quo fuerit, esse dicetur. Atq; hæc ipsa descriptio eodem compendio nos docebit, cur eundem zodiacum eademq́; signa, aliæ tempore longiore, aliæ breuiore percurrant. Quoties enim plures orbes intra se locantur, sicut maximus est ille qui primus est, & minimus qui locum vltimum tenet: ita de medijs, qui summo propior est, inferioribus maior, qui vicinior vltimo, breuior superioribus habetur. Et inter has igitur septem sphæras gradum celeritatis suæ singulis ordo positionis adscribit. Ideò stellæ quæ per spacia longiora discurrunt, ambitum suum tempore prolixiore conficiunt: quæ per angusta, breuiore. Constat enim nullam inter eas celerius cæteris tardiusúe procedere: sed cum sit omnibus idem modus meandi, tantam eis diuersitatem temporis sola spaciorũ diuersitas facit. Nam vt de medijs nunc prætermittamus, ne eadem sæpè repetantur, quòd eadem signa Saturnus annis triginta, luna diebus viginti octo, ambit & permeat: sola causa in quantitate est circulorum, quorum alter est maximus, alter est minimus. Ergo & cæterarum singulæ pro spacij sui modo tempus meandi aut extendit aut contrahit. Hoc loco diligens rerum discussor inueniet quod requirat. Inspectis enim zodiaci notis, quas monstrat in præsidium fidei aduocata descriptio. Quis verò inquiet, circi cœlestis duodecim partes aut inuenit aut fecit, maximè cum nulla oculis subijciantur exordia singularum? Huic igitur tam necessariæ interrogationi, historia ipsa respondeat, factum referens quo à veteribus & tentata est tam difficilis & effecta diuisio. Aegyptiorum enim retro maiores, quos constat primos omnium cœlum scrutari & metiri ausos, postquam perpetua apud se serenitatis obsequio, cœlum semper suspectu libero intuentes deprehenderunt vniuersis vel stellis vel sideribus infixis cœlo, solas cum sole & luna quinque stellas vagari, nec has tamen per omnes cœli partes passim ac sine certa erroris sui lege discurrere. Nunquam enim ad septentrionalem verticem deuiare, nunquã ad australis poli ima demergi, sed intra vnius obliqui circi limitem omnes habere discursus: nec omnes tamen ire pariter ac redire, sed alias alijs ad eundem locum peruenire temporibus: rursum ex his accedere, retro agi alias, videriq; stare nonnunquam. Postquam hæc inquam, inter eas agi viderunt, certas sibi partes decreuerunt in ipso circo constituere, & diuisionibus annotare, vt certa essent locorum nomina, in quibus eas morari, vel de quibus exisse, ad quæ: rursus esse venturas & sibi inuicem nunciarent, & ad posteros noscenda transmitterent. Duobus igitur vasis æneis præparatis, quorum alteri fundus erat in modum clepsydræ foratus, illud quod erat integrum, vacuum subiecerunt plena aqua, altero superposito, sed meatu ante munito, & quamlibet de infixis vnam clarissimam, luciideq; notabilem obseruauerunt Orientem: quæ vbi primum cœpit emergere, mox munitione subducta, permiserunt subiecto vasi aquam superioris influere. Fluxitq; in noctis ipsius, & secuti diei finem, atq; in id noctis secundæ, quamdiu eadem stella ad ortum rursum reuertitur. Quæ vbi apparere vix cœpit, mox aqua quæ influebat, amota est. Cum igitur obseruata stella itus ac reditus integram significaret cœli conuersionem, mensuram sibi cœli in aqua quæ de illo fluxit, suscepta quantitate posuerunt. Hæc ergo in partes æquas 12. sub fida dimensione diuisa, alia duo huius capacitatis procurata sunt vasa, vt singula tantum singulas de illis 12. partibus ferrent: totaq; rursus aqua in vas suum pristinum, foramine prius clauso refusa est, & de duobus illis capacitatis minoris alterum subiecerunt pleno, alterum iuxta expeditum paratumq; posuerunt. His præparatis, nocte alia in illam iam cœli partem, per quam solem lunamq́;, & quinque vagas meare diuturna obseruatione didicerant, quamq́; postea zodiacum vocauerunt: ascensurum obseruauerunt sidus, cui postea nomen arietis addiderunt. Huius incipiente ortu, statim subiecto vasi, superposita aquæ fluxum dederunt. Quod vbi completum est, mox eo sublato effusoq;, alterum simile subiecerunt, certum signis obseruantes, ac memoriter annotatis inter eius loci stellas, qui oriebantur cum primum vas esset impletum: intelligentes quod eo tempore, quo totius aquæ duodecima pars fluxit, pars cœli duodecima cõscendit. Ab illo ergo loco quo oriri incipiente aqua, aqua in primũ vas cœpit influere, vsq; ad locum qui oriebatur, cum primum vas impleretur, duodecimam partem cœli, id est, vnum signum esse dixerunt. Item secundo vase impleto, ac mox retracto: illud simile quod olim effusum parauerant, iterum subdiderunt: notato similiter loco qui emergebat, cum secundum vas esset impletum, & à fine primi signi vsq; ad locum, qui ad secundæ aquæ finem oriebatur, secundum signum annotatum est: atq; ita vicissim vasa mutando, & per singulas influentis aquæ partes, singulos sibi ascendentium cœlum partium limites annotando: vbi consummata iam omni per duodecim partes aqua ad primi signi exordia peruentum est, sine dubio iam diuisas, certisq; sibi obseruationibus & indicijs annotatas duodecim cœli partes tantæ compotes machinationis habuerunt. Quod non nocte vna, sed duabus effectum est: quia omne cœlum vna nocte non voluitur, sed per diem vertitur eius pars media, & medietas reliqua per noctem. Nec tamen cœlum omne duarum sibi proximarum noctium diuisit inspectio, sed diuersorum temporum nocturna dimensio, vtrumq; hæmisphærium paribus æquè vicibus annotauit. Et has ipsas duodecim partes signa appellari maluerunt, certaq; singulis vocabula gratia significationis adiecta sunt. Et quia signa Græco nomine zodia nuncupantur, circum ipsum signorum zodiacum quasi signiferum vocauerunt. Hucusque Macrobius. Fabulã Poëtarum de duodecim signis ideò omisi, quia fructũ in eis inuenire minimè putaui. Respuenda est enim lectio quæ plus nocitura est insipientibus, quàm profutura sapientibus. Fabulas Poëtæ à fando nominauerunt, quæ non sunt res factæ, sed tãtum loquendo fictæ.

DESCRIPTIO POLI.

Duo sunt extremi vertices mundi, quos appellant polos septentrionis & austri: quorum alter à nobis semper videtur, alter nunquam. In eo qui à nobis cernitur, tria sunt signa constituta: duo scilicet arcturi, & serpens circum atq; inter illos in morem fluminis means. Helicen arcturus maior, cynosura minor appellatur, quæ diuersum quidem aspiciunt. Nam dorsa eorum sibimet mutuo auertuntur, auersi huc

atq; illuc pedibus. Serpens ergo cauda cingit helicen, cætero circuitu cynosuram, ita tamen vt easdem medius interlabens separet: cuius caput ad dextrum pedem eius qui in geniculo stat, videtur extensum. Ille verò qui in geniculo stat, quem Herculem dicunt, dextro pede caput premit serpentis, capite ad austrum converso, humeris suis coronæ tangit confinia. Ipsa verò corona post tergum Herculis sita, capiti serpentis quem serpentarius tenet, appropinquat. Serpentarius autem, qui a Græcis ophiuchus vocatur, ubi Herculis plantis ad austrum versis pedibus scorpionem calcat, serpente præcinctus, quem vtraq; manu tenet: qui plurima longitudine protentus, vsq; ad coronam extenditur. Iuxta huius serpentis flexuosa volumina, nullo alio interveniente signo, bootes post tergum arcturi maioris videtur, pedibus ad virginem versis: nam virgo sub pedibus bootis est constituta. Contra guttur verò & pedes anteriores vrsæ maioris in commissura zodiaci atq; lactei circulorum, gemini sunt locati, habentes à læuo latere agitatorem cum hœdulis duobus, qui contra caput helices capite verso, pede dextro sinistrum tauri cornu tangere videtur. Iuxta geminos, quo zodiacus altissime erigitur, contra ventrem vrsæ maioris, cancer situs est, habens in dorso asellos albicante inter eos nubecula, quæ præsepium appellatur. At cõtra pedes eiusdem vrsæ posteriores inter cancrum & virginem, leo dicitur constitutus, bootem habens iuxta se: sub pedibus verò agitatoris taurus iacet, vno pede protento ad orionem, qui sub illo est constitutus. Cepheus inter lyram & cassiepiam medius expansis brachijs, pedibus ad terga minoris vrsæ porrectis. Cassiepia contra volumen maximum septentrionalis serpentis, inter agitatorem, Perseum, Andromedam, Cepheumq; consistit. In lacteo circulo, inter pisces, Cassiepiam atq; arietem, Andromeda est locata, cum triangulo quem post tergum habere dicitur, caput versum habens ad aluum equi, qui eius supra est positus. Aries in commissura zodiaci atq; æquinoctialis circuli sub triangulo situs est, habens sub se cetum ad australem partem. Ad proximum huius signi pisces duo, quarum alter in aquilonem erectus, alter in austro pronus, caudis tamen vinculo quodam connexu colligati sunt. Aquilonius ad Andromedam extenditur, australis ad aquarium: iuxta pedes verò Andromedæ, à latere Cassiepiæ, Perseus ostenditur, Gorgonis caput manu sinistra tenens, cuius sub femore sinistro, iuxta caudam tauri pleiades videntur constitutæ. Lyra verò inter humerum Herculis, & inter cygnum posita est. Cygnus cum expansis alis volanti similis, ad dexteram Cephei manum, dextram alam, sinistram ad pedes equi porrigit. Inter pisces & equum, caudamq; capricorni aquarius est collocatus, aquã vrna fundens, quæ effusio ad magnum piscem vsq; decurrit. In parte autem meridiana zodiaci, iuxta sagittarium atque aquilam, capricornus in commissura hiemalis circuli ac signiferi situs est: habens post se sagittarium, in eadem figura circulorũ zodiaci atq; lactei sub delphino constitutum. Est & sagitta quædam sola sub cygno inter aquilam iacens. Supra capricorni verò caput delphinus est positus post caudam serpentis, qui à serpentario tenetur: sub ipso autem serpentario scorpionem dicunt esse locatum, ita vt pedibus serpentarij targatur: & habere sub se ad australem plagam centaurum bestiam, manu quasi ad aram tenentem. Hæc ara à quibusdã sacrarium vocatur, & est cõtra summitatem caudæ scorpionis ad austrum posita. Brachia vero scorpionis signum obtinent, quem libram dicunt, eo quod in eo sol æquinoctium faciat autumnale. Hydra quoq; iacet in circulo æquinoctiali, longitudine representans capite cancro, medietate leoni, cauda virgini subiecta, coruum atq; vrnam in dorso gestans. At sub pedibus tauri Orion gladio accinctus conspicitur, lepori qui sub pedibus eius est superpositus. Habet enim post vestigia sua canem, quem syrium quemq; caniculam appellant, collo lucentem, cancri signo subiectum: ante quem sub geminis anticanem cognoscere potes. Post caudam verò syrij ad austrum nauis, quæ argo dicitur videtur effulgere: at sub pede sinistro Orionis, fluuius quem Eridanum vocant, flexuoso cursu super lacum vsque ad cetum. Cetus autem subiacet arieti, à piscibus oreo tractu porrectus. Post cuius caudam longo quidem interuallo sub aquario & capricorno in austrum porrectus, piscis magnus constituitur: vltimum eorum quæ videri possint signorum, effusionem vrnæ aquarij, quæ ad ipsum vsque decurrit, accipiens.

ITEM DE EODEM.

Ad boreæ partes arctoi vertuntur, & anguis.
Post has arctophilax, pariterq́; corona genuisq́;
Prolapsus, lyra, auis, Cepheus, & Cassiepia.
Auriga & Perseus, deltoton, & Andromedæ astrum.
Pegasus & Delphin, telumq́;, aquila, anguitenensq́;:
Signifer inde subest, hic sex hinc sidera complent.
Hinc aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo:
Libra, scorpius, arcitenens, capricornusq́; ad vrnam.
Qui tenet ad pisces, post sunt in partibus austri.
Orion procyon, lepus, ardens Syrius, Argo,
Hydrus, chiron, thuribulum quoque, piscis & ingens
Hinc sequitur pistrix, simul Eridaniq́; fluenta.
His bis sex versus signant cœli regiones,
Fistula quos finxit Prisciani docta magistri.

DE MANSIONIBVS PLANETARVM.

Ordo planetarum, non ordine sit feriarum:
Cinthia, Mercurius, Venus & Sol, Mars, Iouis & Thez.
Pisces & chiron Iouis est nepa Martis & Ammon.
Taurus item chela, regionis erunt Erucinæ.
Cancer erit lunæ, leo solis pro regione:
Mansio Mercurio modo sunt gemini, modo virgo,
Sessio Saturno stat in vrna vel capricorno.

DE ORTV ET OCCASV XII. SIGNORVM.

Exoriens chelas aries demergit in ima.
Scorpion auratis submergunt cornua tauri.
Hinc subit arcitenens geminis surgentibus æquor.
Cum cancer surgit, capricornus mergitur vndis.
Portitor vrceoli formidat signa leonis.
Virgo fugat pisces, velut & victoria victis. Item
Mergitur ammonis, libra, tauri scorpius ortu.
At geminos fugit arcitenens, cancrum capricornus:
Hinc leo pellit aquis fundentem, virgoq́; pisces. Item.
Libra quod est ammon, nepa, bos, geminos fuge chiron:
Egan cancer agit, vrna leo, virgoq́; pisces.

[illegible]

[illegible] ergo [illegible], id est, dum luna [illegible] quinque signa [illegible] quadrantes [illegible] quinque, & ad vnumquemque sex horæ multiplicantur [illegible] eodem [illegible], id est, signo.

Quid si volumus, vel quadrantes [illegible]] Quadrans [illegible] est punctorum, vt [illegible] sex horæ, id est, quarta pars diei. Vel quadrans dicitur [illegible] quia partem quartam diei recipit in se. [illegible], Partire per nouem, scilicet quadrantes: vnumquemque [illegible] pro sex horis computauerit, non [illegible] quomodo [illegible] signa [illegible] per nouenos, id est, [illegible] per terna semper signa. Bene [illegible] ad terna signa [illegible] quia bis [illegible] non complent duas horas in [illegible] tribus signis: quia ter [illegible] ponas octo [illegible], faciunt duas horas, [illegible]

[illegible]] [illegible] per terna signa, binas horas: quia vbi signa per nouenos [illegible] computant bisses eorundem signorum, qui faciunt horas duas in tribus signis & licet non computauerimus bisses, tamen [illegible]

Propterea secundum computationem nostram, tot signa habet percursa.] Computatio, id est, in quo signo [illegible] elongata [illegible], ex quo fuit accensa. [illegible] aliis, scilicet in secunda vel in tertia, vel in qualibet signi parte nata fuerit.

Quot [illegible]] [illegible] gratia. Si fuerit luna accensa in tertia vel quarta parte arietis, & est elongata a sole tribus signis, et [illegible] quarto signo [illegible] tres partes vel quatuor & supplebis totum arietem. Vnde & dicitur: Quot partes dempseris tot [illegible] recorde-[illegible]. Si vero in [illegible] parte vel in alia qualibet post medietatem signi fuerit accensa non computabis illud signum in quo fuit accensa [illegible] secundum [illegible]. [illegible] ad illud signum vbi luna est, tot partes retrahe ab eo signo, quot retinuit luna ex eo [illegible] accensa, [illegible] post medietatem [illegible] accensa. Et propterea illud signum non computabis totum vbi est luna: quia [illegible] in eo signo [illegible] fuit accensa, [illegible] partes [illegible] retinuit. Et hoc est quod dicit, quot retinueris, scilicet ex primo signo tot retrahere, scilicet [illegible] signo recorderis. [illegible] est quot lineas recessa sunt a signo, antequam accensa sit luna, [illegible] ante medietatem [illegible] fuerit accensa: [illegible] vero post medietatem signi fuerit accensa hoc intelligitur retinere. Item: Quot partes dempserit luna accensa in primo signo, tot [illegible] de sequenti signo. Hoc autem fit si in anteriori parte signi fuerit luna accensa, id est, ante medietatem: si vero post medietatem fuerit accensa, quot retinueris partes de [illegible] parte signi vbi fuit accensa, tot retrahere recorderis de sequenti signo. [illegible] gratia: Si duodecim lineas retinuit de signo in quo fuit accensa, totidem retrahe de sequentis signi extremitate.

RECAPITVLATIO.

Luna zodiacum tredecies.] Nam tredecim menses lunares, qui habent solummodo viginti & septem dies & octo horas, [illegible] repperiuntur, [illegible] semper [illegible] diebus in vna luna, [illegible] in alia. Et ex [illegible] horis, qui post viginti septem dies, & octo horas per singulos menses [illegible] remanserint, de [illegible] tertium [illegible] diei.

Partire per nouem.] In his enim [illegible] quadrantibus decurrit vnumquodque signum luna: & [illegible] sex, [illegible] & bisses. Nam & hic quod vnaquaeque pars [illegible] quatuor [illegible], sex horas habet, [illegible] sex horas, &c.

[illegible]

[illegible] quadrante sunt, [illegible]

[illegible]

RECAPITVLATIO.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

SCHOLIA IN CAP. XIV. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore Ioanne Noviomago.

DE SIGNIS ET HORIS XII. MENSIVM.

[illegible]

[illegible]

[illegible] calo tractus & longitudines, ut unum quodq; [illegible] manifesta nota [illegible] in partes 3 [illegible] certa parte imag [illegible] nabant ut [illegible] qui aries in calo [illegible] reperiebatur. Verum cum stella fixa ad motu [illegible] in [illegible] tum non poterat hac ratio [illegible] est. Quapropter [illegible] sum circulum solis, sequentes [illegible] quadam [illegible], camoria, quorum unumquodq; diuidebatur in [illegible] partes, quarum [illegible] gradus dicuntur, omnis computatione [illegible] per partes [illegible] bat. Asteri [illegible] enim omnium magnitudo non est aequalis. [illegible] intelligendum esse locum Pl[illegible] quemlibet al[illegible] ubi [illegible] aequinoct[illegible] euenire, quam [illegible] partibus arietis & librae. Hoc si quis volet clarius accipere, sumat Astrolabium quod superioribus annis edidimus, notet in eo primam partem cancri, non quidem eius astri, sed dodecamorij [illegible], quod quartum est a sectione aequinoctialis [illegible] ad eam partem postquam sol peruenerit, dicitur esse in prima parte dodecamorij quidem, non tamen in prima parte cancri, id est, eius astri [illegible] sed [illegible] secundam partem geminorum, quae est in altera stellarum, quae priorem p[illegible]dem geminorum [illegible] mant, ut de ipsa cancri imago plurium partium interuallo d[illegible]gressa est. Propterea (ut finem f[illegible]iam) quando solem d[illegible] in leone, seu alio quolibet signo, non astrum, sed dodecamorion intelligere debemus ab ariete quartum. Horum unumquodq; sol spacio tricenarum dierum & decem horarum percurrit, de quibus poeta locus intelligendus est, quem hic Beda citat ex 1. Georgicon.

Vt vero Ægyptus mater artium docet.] *Aristoteles quoque author est, abstrusarum artium primam inuentionem esse Ægyptiorum sacerdotum, quibus interdictum fuit prophanis rebus operam dare. Vide principium Metaphysices apud Aristotelem.*

d[illegible]] [illegible] quia non habent ne[illegible] C[illegible]end[illegible], nec Nonas, ne[illegible] Idus. Interkal[illegible] [illegible] pu[illegible] [illegible] cum prima dies Martii, secund[illegible] Martii [illegible]. [illegible] etiam liber sancti patris [illegible] co[illegible] [illegible] scriptum est. Est ergo in primo anno &c. [illegible] etiam liber affirmat, quia eodem numero & ordine [illegible] stringunt [illegible] menses, quo & nos. [illegible] incipiunt Martium in quinto Calend. Mart. nos & Græci in Calendis [illegible] pul[illegible] pulor[illegible] interroga[illegible] [illegible] interroga[illegible] [illegible] dot[illegible] [illegible] ulatio, est sponsio, vnde & promissores stipulatores dicuntur [illegible] lat[illegible] [illegible] Veteres enim quando aliquid sibi promittebant [illegible] pulam [illegible] angebant, quam iterum iungentes sponsione[illegible] [illegible] [illegible] xta [illegible] rum firmum sacramentum [illegible] pellauerunt. Est ergo in primo anno initium primi mensis, quod est noue[illegible] ru[illegible] [illegible] principium Principium decennouena[illegible] [illegible] est in vndecimo Calen. April. quia quando trigesima est luna in vnd[illegible] [illegible] Calen. Apr[illegible] tunc fit primus annus decennouenalis, & a prima luna primi mensis in [illegible] anno fit ibi, in crastino tamen, id est de[illegible] Calen. April. Cuius vigesimus sextus, non octauo Calend. April se[illegible] [illegible] Calend. April. dies est. Cuius scilicet mensis vigesimus sextus dies, [illegible] cet quæ est initium decennouenalis [illegible]. S[illegible] [illegible] se[illegible]undus dies apud Græcos & apud Latinos vigesimus sextus dies [illegible] & ideo m[illegible] vndecimo Calend. April quia octauo Calend. non [illegible] in vigesimo sexto die, sed vndecimo Calen. Quæ scilicet vigesima sexta dies in vndecimo Calend. April [illegible] non in octauo Cal[illegible] deuenire probatur. Vigesimasexta dies Phamenoth & vicesima [illegible] Decimi Martij, & vndecimo Calen. April. vna dies est, & ibi semper est initium decennouenalis cycli. Ideo enim d[illegible] omnia [illegible] prædicta, vt ostendat, q[illegible] [illegible] & Romani vno ordine perstringunt suum annum, & suos menses: non tamen Aegyptij, qui in v[illegible] sexto die habent illud initium eorum annalem scilicet Aegyptiorum describentes signauimus. Quinto enim Calen. Martij incipit Phamenoth apud illos sicut diximus superius, & ideo vigesimus sextus dies fit in vndecimo Calend. April. iuxta quod superius scilicet in vndecimo capitulo, eorum annalem describentes signauimus. Inter historiam autem & annales hoc interest, quod historia est eorum temporum, quæ vidimus: annales vero sunt eorum temporum & annorum, quos ætas nostra non vidit.

DE MENSIBVS ANGLORVM. CAP. XIII.

ANtiqui enim Anglorum populi (neque enim mihi congruum videtur, aliorum gentium annalem obseruantiam dicere, & meæ reticere) iuxta cursum lunæ suos menses computauere: vnde & à luna Hebræorum & Græcorum more nomen accipiunt. Siquidem apud eos luna Mona, mensis Monath appellatur. Primusq; eorum mensis, quem Latini Ianuarium vocant, dicitur Guili. Deinde Februarius, Sol monath: Martius, Rehdmonath: Aprilis, Eosturmonath: Maius, Trimilchi: Iunius, Lida: Iulius similiter Lida: August', Weidmonath: September, Halegmonath, October, Wintyrfyllith: Nouember, Blothmonath: December, Guili, eodem quo Ianuarius nomine vocatur. Incipiebant autem annum ab octauo Calendarum Ianuariarum die, vbi nunc natale Domini celebramus. Et ipsam noctem nūc nobis sacrosanctam, tunc gentili vocabulo Mœdrenech, id est, matrum noctem appellabāt: ob causam, vt suspicamur ceremoniarum, quas in ea peruigiles agebant. Et quotiescunq; communis esset annus, ternos menses lunares singulis anni temporibus dabant. Cum vero Embolisinus, hoc est, XIII. mēsium lunarium annus occurreret, superfluum mensem æstati apponebant, ita vt tunc tres menses Lida vocarentur, & ob id annus ille Trilidi cognominabatur, habens IV. menses æstatis ternos, vt semper temporum cæterorum. Item principaliter annum totum in duo tempora, hyemis videlicet & æstatis dispartiebant: sex illos menses, quibus longiores noctibus dies sunt, æstati tribuendo, sex reliquos hyemi. Vnde & mensem, quo hyemalia tempora incipiebant, Winterfyllith appellabant, composito nouo nomine ab hyeme & plenilunio, quia videlicet à plenilunio eiusdem mensis hyems sortiretur initium. Nec ab re est, si & cætera mensium eorum nomina quid significent, interpretari curemus. Menses Guili à conuersione solis in auctum diei, quia vnus eorum præcedit, alius subsequitur, nomina accipiunt. Solmonath dici potest mensis placentarum, quas in eo Dijs suis offerebant: Rehdmonath à Dea illorum Rheda, cui in illo sacrificabant, nominatur: Eosturmonath, qui nunc Paschalis mensis interpretatur, quondam à Dea illorum, quæ Eostre vocabatur, & cui in illo festa celebrabant, nomen habuit: à cuius nomine nunc Paschale tempus cognominant, consueto antiquæ obseruationis vocabulo gaudia nouæ solennitatis vocantes. Trimilchi dicebatur, quod tribus vicibus in eo per diem pecora mulgebantur. Talis enim erat quondam vbertas Britanniæ vel Germaniæ, è qua in Britanniam natio intrauit Anglorum. Lida dicitur blandus, siue nauigabilis, quod in vtroque mense & blanda sit serenitas aurarum, & nauigari soleant æquora. Wendenmonath mensis zizaniorum, quod ea tempestate maxime abundent. Halegmonath mensis sacrorum.. Winterfyllith, ac si dicas composito nomine hyemeplenium. Blothmonath mensis immolationum, quod in eo pecora, quæ occisuri erant, Dijs suis vouerent. Gratias tibi bone Iesu, qui nos ab his vanis auertens, tibi sacrificia laudis offerre donasti.

GLOSSÆ IN CAPVT XIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Antiqui autem Anglorum populi.] *Angli nomen est regionis, in qua primum cœperunt populi Angli esse. Lege historiam Ecclesiasticam gentis Anglorum: ibi enim in libro I. cap. 15. qualiter prædicta gens anno ab incarnatione Domini 449. in Britanniam primo aduenit, per ordinem inuenies.*

SCHOLIA IN CAPVT XIII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Antiqui autem Anglorum populi.] *Britanni ex proximis litteribus, id est, Gallicanis & Germanicis eam insulam occuparunt, quæ antea Albion à Romanis dicta fuit ab albis montibus, qui adnauigantibus primum occurrunt: vnde ex vtroque idiomate lingua quidem nata est simillima Germanicæ seu Batauicæ lingua, quam gentem priori loco illis fuisse constat: de lingua, cuius etiamnum ferè sic vtuntur. satis constat ex Beda.*

DE SIGNIS XII. MENSIVM. CAPVT XIV.

SInguli autem menses sua signa, in quibus solem recipiant, habent: Aprilis, Arietis: Maius, Tauri: Iunius, Geminorum: Iulius, Cancri: Augustus, Leonis: September, Virginis: October, Libræ: Nouember, Scorpionis: December, Sagittarij: Ianuarius, Capricorni: Februarius, Aquarij: Martius, Piscium: sicut quidam veterum etiam versibus explicauit heroicis:

Respicis Apriles Aries Phrixæe Calendas.
Maius Agenorei miratur cornua Tauri.
Iunius æquatos cœlo videt ire Laconas.

Solstitio ardentis Cancri fert Iulius astrum.
Augustum mensem Leo feruidus igne perurit.
Sydere Virgo tuo Bacchum September opimat.
Aequat & October sementis tempore Libram.
Scorpius hybernum præceps iubet ire Nouembrem.
Terminat Arcitenens medio sua signa Decembri.
Principium Iani sancit tropicus Capricornus.
Mensis Numæ in medio solidi stat sidus Aquar
Procedunt duplices in Martia tempora pisces.

Qui quod de vno Decembri specialiter dixit, de cæteris vtique generaliter intelligendum significauit: quia videlicet singula quæque signorum medio suo mense terminentur, à medio priore sumant exortum. De quorum positione illiteratim nescientes, cum instruemus, obsecro scientibus oneri non sit. Vndiq; gyrum cœli rotundissimum per lineam Zodiaci circuli, quasi per zonam quandam amplissimæ sphæræ circundatam, distincti ordine genere suo XII. sese multicem contingentia obsident: tantæ sunt magnitudinis, vt non minore quam duarum spacio horarum, vel oriri, vel occidere, vel de loco possint moueri: singulis tricenæ partes ob tricenos dies, quibus à sole lustrantur, adscribuntur, decem semis horæ, quæ plus sunt, quia plenam partem XXIV. horarum non reddunt, simul computari negliguntur. Attamen & ipsæ duodecies circumactæ, vbi dies quinque & quadrantem consummauerint, iam quantum ad tricenas partes addiderint, patebit, completusque solis annus non CCC. solum & LX. diebus, sed additis V. diebus, & quadrãte perficietur. Primum igitur Arietis signum in illa cœli parte, quàm in medio Martij mensis sol tenet, oriri incipit, consummatur in illa, qua in medio Aprilis ipse circumfertur, ideoque in octaua sua parte iuxta quosdam, sed verius iuxta Aegyptios, qui calculationibus præ omnibus gnari sunt, in quarta sua parte locum æquinoctii vernalis ostendit. Secúdum Tauri ab illa cœlestis circuli parte, qua in medio Aprilis sol circumfertur, ortus initium faciens, complet in ea, quam ipse in Maii medio seruat. Tertium Geminorum à parte Signiferi, quàm sol in medio Maij: Quartum Cancri ab ea, quam in medio lustrat Iunij, facit principium ortus, & ideo iuxta quosdam in octaua sua parte recipit solstitium, iuxta vero sollicitiorẽ indaginem aliquot partibus prius inde deflexo ad inferiora situ Zodiaci, id est, signiferi circuli. Quintum Leonis signum a parte, qua sol in medio Iulij, Sextum Virginis, ab ea qua in medio Augusti, Septimum libræ, ab ea qua in medio Septembri circumagitur, inchoat oriri, quapropter & in octaua sua parte iuxta vulgarem opinionem, sed iuxta enucleatiorem sententiam aliquanto prius locum autumnali præbet æquinoctio. Hinc vergente ad brumalem zonam Signifero, Octauum Scorpionis signum à parte, quam in medio Octobri, Nonum Sagittarii, ab eo quam in medio Nouembri, Decimum Capricorni, ab ea quam in medio Decembri sol inhabitat, caput attollit, & ꝓpterea, vt vulgo creditur, in octaua sua parte, vt vero Aegyptus mater artium docet, aliquot partibus antea brumali solstitio dedicat mansionem. Dein reuerso ad altiora signiferi cursu circuli, Vndecimum Aquarii sidus à parte solari mediantis Ianuarii, Duodecimum Piscium ab eadem parte Februarii verticem erigens, finitur in medio Martij, vbi Aries subsequẽs ortus sui pandit initium: siquidem omnia signa, etsi non formæ figura, regionum tamen suarum coniunctione, & computandi sibi ratione cohærent, de quibus Poeta:

Idcirco certis dimensum partibus orbem,
Per duodena regit mundi sol aureus astra.

Signifer autem lactẽum circulum in Sagittario recipit, & Geminis. Multa hinc dici poterant, sed hæc melius à colloquente, quam à scribente fiunt. Sanè quia de planetarum, quarum per signiferum circulum meatus est, ordine & tempore supra memorauimus: tantum nunc dicamus, quia sol CCC. LXV. diebus & VI. horis, luna XXVII. diebus, & VIII. horis Zodiaci ambitum lustrant: singula vero signa sol tricenis diebus, & denis horis ac semisse. Luna autem binis diebus & senis horis, ac besse vnius horæ perlabitur. Si autem quæris bessis quid significet, & in principijs huius opusculi de calculis diximus, & nunc breuiter repetimus. Tanto minus est bissis ab integra hora, quantum VIII. à XII. XX. à XXX. X. à XV. tertia enim parte subtracta, quoties duæ solum remanent, ipsæ duæ partes bessis ipsa tertia triens nuncupatur. Errant ergo, qui lunam tricenis diebus tantum spacij cœlestis, quantum CCCLX. solem percurrere dicunt, cum manifesta veritas prodat, quod & supra perstrinximus, lunam XXVII. diebus & tertia diei parte tantum conficere cursum quãtum in CCCLXV. diebus, & quarta diei parte constat conficere solem, & quantum spacij in vno mẽse suo lunam, tantum in tredecim suis solis explere circuitum.

GLOSSÆ IN CAPVT XIV. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesienli.

Singuli autem menses sua signa, in quibus solem recipiant, habent. Aprilis scilicet habet signum arietis, &c.] *Quia videlicet singula queq; signorum medio suo mense terminentur, à medio priore sumant exordium.*

QVIBVS DIEBVS SOL QVODQVE SIGNVM INGREDIATVR.

XV. Calend. April.	*in Arietem.*	*XV. Calend. Octobr.*	*in Libram.*
XV. Calend. Maij.	*in Taurum.*	*XV. Calend. Nouembr.*	*in Scorpionem.*
XV. Calend. Iunij.	*in Geminos.*	*XV. Calend. Decembr.*	*in Sagittarium.*
XV. Calend. Iulij.	*in Cancrum.*	*XV. Calend. Ianuar.*	*in Capricornum.*
XV. Calend. August.	*in Leonem.*	*XVI. Calend Febr.*	*in Aquarium.*
XV. Calend. Septemb.	*in Virginem.*	*XIV. Calend. Mart.*	*in Pisces.*

Has igitur terminationes secundum consuetudinem & auctoritatem accipere potes: at vero iuxta naturam, ita exordia signorum, & qualiter bissextus accrescat, intelligere debes.

DE BISSEXTI PRAEPARATIONE.

Primo igitur anno præparationis bissexti, prima hora noctis, quæ diem 15. Calen. April præcedit, intrat sol in arietem: & exit de ariete secundo puncto vndecimæ horæ noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. Maij.

Et intrat in taurum tertio puncto hora vndecima noctis, quæ præcedit diem 15. Calend. Maij: & exit de tauro hora nona diei plena, quod est 16. Calend. Iunii.

Et intrat in geminos decima hora diei inchoante, quod est 16. Calen Iunij: & exit de geminis secundo puncto hora octaua noctis, quæ præcedit diem 15. Calen Iulij

DE QVARTO ANNO PRÆPARATIONIS BISSEXTI.

Anno quarto præparationis bissexti, intrat sol in arietem hora diei septima inchoante, quod est XV. Calend. April. & exit de ariete secundo puncto hora noctis quinta, quæ præcedit diem XIIII. Calend. Maij.

Et intrat in taurum tertio puncto, hora quinta noctis prædicta: & exit de tauro hora diei tertia plena, quod est XV. Cal. Iunij.

Et intrat in geminos hora diei quarta inchoante, quod est XV. Calend. Iunij: & exit de geminis secundo puncto hora noctis secunda, quæ præcedit diem XIIII. Calend. Iulij.

Et intrat in cancrum tertio puncto hora secunda noctis supradictæ: & exit de cancro hora duodecima plena noctis, quæ præcedit diem XV. Calend. August.

Et intrat in leonem hora diei plena, quod est XV. Calend. August. & exit de leone secundo puncto hora diei vndecima, quod est XVI. Calend. Septemb.

Et intrat in virginem tertio puncto hora diei vndecima, quod est XVI. Calend. Septemb. & exit de virgine nona hora noctis plena, quæ præcedit diem XV. Calend. Octob.

Et intrat in libram decima hora noctis inchoante, quæ præcedit diem XV. Calend. Octobr. & exit de libra secundo puncto octaua hora diei, quod est XVI. Calend. Nouemb.

Et intrat in scorpionem tertio puncto octaua hora diei, quod est XV. Calend. Nouemb. & exit de scorpione sexta hora noctis plena, quæ præcedit diem XVI. Calend. Decemb.

Et intrat in sagittarium hora septima supradictæ noctis inchoante: & exit de sagittario secundo puncto quinta hora diei, quod est decimosexto Calend. Ian.

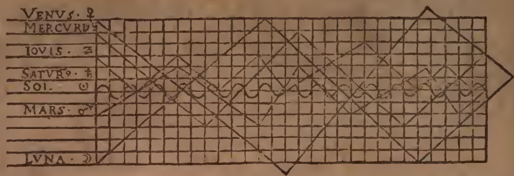
Et intrat in capricornum tertio puncto hora diei quinta, quod est XVI. Calend. Ian. & exit de Capricorno hora noctis tertia plena, quæ præcedit diem XVI. Calend. Febr.

Et intrat in aquarium inchoante hora noctis quarta supradictæ: & exit de aquario secundo puncto hora diei secunda, quod est decimoquarto Calend. Mart.

Et intrat in pisces tertio puncto hora diei secunda, quod est XIIII. Calend. Mart. & exit de piscibus duodecima hora diei plena, quod est XV. Calend. April.

Sicq; sol primo anno post bissextum sexta hora noctis, quæ arietem intrauerat, exit de piscibus: secundo verò anno, duodecima hora eiusdem noctis: tertio anno sexta hora diei sequentis: quarto autem anno duodecima hora ipsius diei, quod est XV. Calend. April. Hæq; viginti quatuor, id est nox cum die sexto Calend. Mart. intercalari iubentur, vt iterum sol bissexto completo prima hora noctis, quæ præcedit decimoquinto Calend. April. arietem possit ingredi. Signa duodecim vel à causis annalibus, vel à gentilium fabulis nomina sumpserunt. Nam arietem Martio mensi propter Hammonem Iouem tribuunt. vnde & in eius simulachro arietis cornua fingunt. Taurum Aprili propter eundem Iouem, quod in bouem sit fabulosè conuersus. Castorem & Pollucem Maio propter insigne virtutis. Porrò cancrum Iunio, quando sol ad inferiora redit. quòd cancer impulsus retro cursus dirigere soleat. Leonem quem occidit Hercules Iulio, propter vim feruoris assignant. Virginem Augusto. quia tunc exhausta caloribus tellus nihil pariat. Libram Septembri, ob æqualitatem diei & noctis. Scorpium & sagittarium equinis cruribus deformatum, propter fulmina mensium ipsorum October & Nouember accipiunt. Capricornum December, propter capram Iouis nutricem, cuius extrema pisci similia pinguntur, quod huius mensis vltima sint pluuialia. Aquarium Ianuario, Februario pisces, ob menses imbriferos tradunt. Singulis autem signis triginta partes, terna verò decades putantur, eo quòd sol triginta diebus & decem semis horis illa percurrat, à medio mensis semper incipiens, id est decimoquinto Calend. die. Signa duodecim scilicet signiferi, vel à causis annalibus, id est, historicis, quæ per singulos annos eueniunt: vel à gentilium fabulis, id est figmentis nomina sumpserunt, à quibus signa vocantur: vel ex annalibus, id est, ex rebus quæ singulis annis naturaliter fiunt, sunt illis imposita: vel ex fabulis, quas gentiles monimentis scripturæ tradiderunt, aut etiam ex vtrisq;. Aries, Abraham pro eo quod arietem Domino obtulit pro Isaac filio suo. Taurus, Iacob: qui quasi taurus cum angelo luctatus est in monte Bethel. Gemini, Adam & Eua: quòd vno corpore facti sunt in paradiso. Cancer, Iob propheta: quia cancriosus fuit. Leo, Daniel: qui in lacu leonum fuit. Virgo, Maria: quia filium genuit, & virgo permansit. Libra, Iudas Scarioth: qui ad stateram precium saluatoris pensauit. Scorpio, Pharao: quia per concupiscentiam mersus est in mari. Sagittarius, Dauid, qui belligerator fuit contra Goliath. Capricornus, Esau: qui per cupiditatem venationis, & per capram perdidit benedictionem. Aquarius, Ioannis baptista: quia in alueo Iordanis Saluatorem baptizauit. Pisces, Ionas propheta: quia in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus commorauit. Singulis autem signis triginta partes, ternæ verò decades. Quod autem dicit triginta, non est hoc verum, sed verisimile. nam sol in singulis signis varijs & diuersis spacijs moratur. Nam in geminis triginta duabus spaciatur diebus, & econtrariò 29. diebus sagittarium transit. Similiter & in cæteris signis variè cursum suum peragit. Hinc est quod in nullo signo talis spacio, id est, triginta dierum, & decem semis horarũ moras facit. Propterea verò verisimile est, quoniam si quis totius anni circulum vel cumulum, id est, 365. dies, & sex horas in duodecim æquas partes secũdum numerum signorum partitus fuerit, duodecimam partẽ inueniet in triginta diebus, & decem horis, & dimidia parte vnius horæ. Tantæ sunt magnitudinis, vt non minore quàm duarum spacio horarum vel oriri vel occidere, vel de loco possint mouere. Singulis tricenæ partes ob tricenos dies, quibus à sole lustrantur, ascribuntur. Nullum enim signum potest moueri, nisi per duas horas. Et ideo quia in duabus horis mouetur vnum signum, in viginti quatuor horis mouentur duodecim signa, id est, totum firmamentum. A principio ortus vniuscuiusq; signi vsq; ad extremum, duæ horæ peraguntur, viginti quatuor horæ inter diem & noctem, ideo ad vnumquodq; ex duodecim signis duæ horæ pertinent, siue in oriendo, siue in occidendo. Zodiacus vel signifer, est circulus obliquus, duodecim signis constans, per quem errantes stellæ feruntur. Nec aliud habitatur in terris, quàm quod illi subiacet, reliqua à polis squalent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus: luna quoq; per totam latitudinem eius vagatur sed omnino nõ excedens eum. Ab his Mercurij stella laxime, vt tamen è duodenis partibus (tot sunt enim latitudinis) non amplius octonas pererret. Neq; has æqualiter, sed duas medio eius: & supra quatuor, infra duas. Sol inde medio fertur inter duas partes, flexuoso draconũ meatu inæqualis. Martis stella quatuor medijs, Iouis media, & super eam duabus: Saturni duabus, vt sol. Zodiacus græcè, latinè signifer. Zodia enim animalia dicuntur, quod vitalem habeant animam, quæ ζωὴ Græco nomine vocantur: vel zodiacus dictus à signis, eo quòd signa animalium in eo esse videantur, quæ zodia dicuntur. dicitur verò ita secundum Macrobium. Circulus obliquus, id est, tortuosus. Cuius partes latitudinis sunt duodecim, per quas diuersis modis sidera spaciantur. Per quem, scilicet zodiacum. Per cuius partes, quæ dicuntur errantes: feruntur autem multifariè. nam alia per tres partes, alia per quatuor, alia per quinque. alia per octo, quædam per duodecim. Nec aliud, scilicet spacium habitatur in terris scilicet vbi nos habitamus. Habitatio hominum sub zodiaco tantum est, quia non habitatur aliquid in mundo, nisi subtus illo. Macrobius ita commemorat: Luna ferè nunquam in vno signo bis continuo nascitur, nisi in geminis. vbi hoc nunquam euenit, quia dies in eo sol duos supra triginta altitudine signi morante consumit. rarissime in alijs si circa primam signi partem à sole procedit. Hoc autem iuxta naturam aliquatenus intelligi potest, tamen iuxta rectam & consuetam calculandi consuetudinem nequaquam accipiendum est. Multa hinc duci poterant, sed à me de signifero & de duodecim signis planetarum, id est solis & lunæ &c. Meatus transitus, scilicet contra mundum, tantum nunc dicamus: quia sol 365. diebus & sex horis, id est, quadrante: luna vero viginti septem diebus & octo horis. Zodiaci ambitum lustrant, id est circueant. Singula verò signa sol trigenis diebus, & denis horis ac semisse, id est, dimidia hora perlabitur, id est, percurrit. Accipe ergo triginta dies duodecies, & fiunt 360. dies: & accipe decem horas duodecies, & fiunt 120. horæ. duo-

decem ergo semisses faciunt sex horas iste est quadrans. Fiuntq; simul 365 dies, & sex horæ, in circuitione solis per zodiacum. Luna autem binis, id est, duobus diebus: & semis, id est, sex horis ac bisse. Accipe autem duos dies duodecies, & fiunt viginti quatuor dies. Et accipe sex horas duodecies, & fiunt septuaginta duæ horæ, id est tres dies. Accipe bisse duodecies, & fiunt octo horæ. Fiunt simul in circuitu one lunæ per zodiacum viginti septem dies, & octo horæ. De duodecim bissibus fiunt octo horæ sic. Tolle enim de duodecim bissibus quatuor bisses, & fac inde octo trientes & da vnicuique bisse ex octo bissibus vnum trientem, & fiunt octo horæ integræ. Duo enim trientes habent bisse in se. Ac bisse vnius horæ id est duabus partibus vnius horæ. Si diuiseris aliquam rem in tres partes, tertia pars triens dicitur duæ verò partes bisse dicuntur: ipsa tertia, scilicet pars quæ remanet, triens nuncupatur. Tantum spacij cœlestis Maius enim spacium per currit luna in triginta diebus quam sol in diebus 365. Quantum 36 . &c. Et tertia diei parte, id est, octo horis, quantum scilicet cursum 365. diebus, id est 12. mensibus: & quarta diei parte, id est sex horis, quod est quadrans. Et, scilicet cum probet manifesta veritas. Quantum spacij, id est, in 29. diebus, & 12 horis, tantum scilicet spacij, in 13. suis, scilicet mensibus. Illum cursum quem facit luna in circuitu suo, id est, in 27. diebus & octo horis facit sol in 12 suis mensibus. Et illum cursum quē facit luna in suo mense, id est, in 29. diebus, & 12. horis facit sol in 13 mensibus. In duobus enim diebus & quatuor horis, est mensis lunæ maior suo circuitu, in quibus ad consequendum solem peragit 28. partes. & sextam partem partis in signifero. Tredecim enim partes peragit luna quotidie in zodiaco. Et ideo in illis duobus diebus 26 partes circuit, & in quatuor horis, quæ est sexta pars diei, duas partes & sextam partem partis perlabitur. Fiunt simul 28 partes, & sexta pars partis. Vnde 13. mensis synecdochicos mensis appellatur. Non enim habet nisi 28. partes, & sextam partem partis. Deest de triginta diebus solis vnus dies & decem horæ, id est, quinque partes diei.

Notandum sanè, quòd nunquam de duodecim signis amplius quàm sex simul cerni queant, ita vt ex his vno oriente alter occidat sicque fit vt nouem per totam noctem succedentia videantur, reliquis tribus non apparentibus illud vbi sol est, & quod solem vel sequitur, vel præcedit. Macrobius Zodiacum ita lacteus circulus obliqua circumflexionis occursu ambiendo complectitur, vt eum quo duo tropica signa capricornus & cancer feruntur, intersecet. Has solis portas physici vocauerunt, quia in vtraque obuiante solstitio vlterius solis inhibetur accessio. & fit ei regressus ad zonæ viam, cuius terminos nunquam relinquit. Item Macrobius in prima libri sui parte: Solem, & lunam & stellas quinque quibus ab errore nomen est, præter quod secum trahit ab ortu in occasum diurna cœli conuersio, ipsa suo motu in orientem ab occidente non solis literarum profanis sed multis quoque doctrina initiatis abhorrere à fide, ac monstro simile iudicatum est. Sed apud pressius intuentes ita verum esse constabit, vt non solum mente concipi, sed oculis quoque ipsis possit probari: tamen vt nobis de hoc sit cum pertinaciter negante tractatus, age quisque tibi hoc liquere dissimulas simul omnia, quæ vel contentio sibi fingit detractans fidem, vel quæ ipsa veritas suggerit in diuisionibus, membra nutriamus. Has erraticas cum luminibus duobus, aut infixas cœlo, aut alia sidera nullum sui motum nostris oculis indicare: sed ferri mundanæ conuersionis impetu, aut moueri sua quoque accessione dicemus. Rursum si mouentur, aut cœli viā sequūtur ab ortu in occasum, & communi & suo motu meantes: aut contrario recessu in orientē ab occidente parte versantur. Præter hæc vt opinor, nihil potest vel esse vel fingi. Nunc videamus quid ex his verum possit probari. Si infixæ essent nunquam ab eadem statione discederent sed in ijsdem locis semper vt aliæ viderentur. Ecce enim de infixis vergiliæ nec à sui vnquam se coniunctione dispergunt, nec hyadas quæ vicinæ sunt deserunt, aut orionis proximam regionem relinquunt. Septentrionum compago non soluitur. Anguis qui inter eos labitur, semel circumfusum non mutat amplexum. Ita verò modo in hac, modo in illa cœli regione visuntur, & sæpe in vnum locum duæ pluresve conuenerint & à loco tamen in quo simul visæ sunt, & à se postea separantur: ex hoc eas non esse cœlo infixas, oculis quoque approbantibus constat. Igitur mouentur nec negare hoc quisque poterit, quod visus affirmat. Quærendum est ergo, vtrum ab ortu ad occasum an in contrarium motu proprio reuoluantur. Sed & hoc quærentibus nobis, non solum manifesta ratio, sed visus quoque ipse monstrabit. Consideremus enim signorum ordinem, quibus zodiacum diuisum vel distinctum videmus, & ab vno signo quolibet eius ordinis sumamus exordium. Cum aries exoritur, post ipsum taurus emergit. Hunc gemini sequuntur, hos cancer, & per ordinem reliqua. Si stellæ ergo in occidentem ab oriente procederent, non ab ariete in taurum qui retro locatus, nec à tauro in geminos signum posterius voluerentur, sed à geminis in taurum, & à tauro in arietem recta & mundanæ volubilitati consona accessione prodirent. Cum verò à primo in signum secundum, à secundo ad tertium, & inde ad reliqua quæ posteriora sunt reuoluantur signa autem infixa cœlo feruntur: sine dubio constat has stellas non cum cœlo sed contra cœlum moueri. Hoc vt plene liqueat, astruamus de lunæ cursu, quæ & claritate sui & velocitate notabilior est. Luna postquam à sole discedens cœli marginem tenet, antecedenti super occidens: tertia die tardius occidit, quàm secundo & ita quotidie longius ab occasu recedit, vt septimo die circa solis occasum in medio cœlo ipsa videatur. Post alios verò septem, cum ille mergitur, hæc oritur, adeò media parte mensis dimidium cœlum, id est, vnum hemisphærium ab occasu in orientem recedendo metitur. Rursus post alios septem circa solis occasum latentis hemisphærij verticem tenet: & huius rei indicium est, quod medio noctis exoritur. Postremo totidem diebus exemptis, solem denuo comprehendit, & vicinus videtur ortus amborum quàm diu soli succedens: rursus mouetur & rursus recedens paulatim semper in orientem regrediendo relinquat occasum. Sol quoque ipse non aliter quam ab occasu in orientem mouetur: & licet tardius recessum suum quam luna conficiat, quippe qui tanto tempore signum vnum emetiatur, quanto totum zodiacum luna discurrit, manifesta tamen & subiecta oculis motus sui præstat indicia. Hunc enim in ariete esse ponamus. Quod quia æquinoctiale signum est, pares horas somni & diei facit. In hoc signo cum occidit, libram, id est, scorpij chelas mox oriri videmus, & apparet taurus vicinus occasui. Nam vergilias & hyadas partes tauri clariores, non multo post sole mergente videmus. Sequenti mense sol in signum posterius, id est in taurum recedit: & ita fit vt neque vergiliæ, neque alia pars tauri illo mense videatur. Signum enim quod cum sole oritur, & cum sole occidit, semper occulitur, adeò vt & vicina astra sole propinquante celentur. Item Macrobius: Quærendum est, cum zodiacus vnus sit, & his constet cœlo sideribus infixis, quemadmodum inferiorum sphærarum stellæ in signis zodiaci meare dicantur. Nec longum est inuenire rationem, quæ in ipso vestibulo excubat quæstionis. Verum est enim neque solem lunamue, neque de vagis vllam ita in signis zodiaci ferri, vt eorum sideribus misceantur: sed in illo signo vnaquæque perhibetur, quod habuerit super verticem, in ea quæ illi subiecta est, circuli sui regione discurrens. Quia singularum sphærarum circulos in 12 partes æquè vt zodiacum ratio diuisit: & quæ in eam partem circuli sui venerit, quæ sub parte zodiaci est arieti deputata, in ipsum arietem venisse conceditur. Similisque obseruatio in singulis partes migrantibus stellis tenetur. Et quia facilior ad intellectum per oculos via est, id quod sermo descripsit, visus assignet. Esto zodiacus enim circulus, cui adscriptum est A. inter hunc

... spheris atque orbes locentur, & zodiacus ab A per ordinem affixis notis, quibus ascribentur literae sequentes in partes 12. diuidatur, sitque spacium quod inter A & B clauditur, arieti deputatum: quod inter B & C tauro: quod inter C & D, geminis: cancro quod sequitur, & reliquis per ordinem caetera. His constitutis, iam de singulis zodiaci notis & literis, singulae deorsum lineae per omnes circulos ad vltimũ vsque deducantur. Proculdubio per orbes singulos duodenas partes diuidet trãsitus linearum. In quocunque igitur circulo, seu sol in illo, seu luna, vel de vagis quaecunque discurrat, cum ad spacium venerit, quod inter lineas clauditur ab A & B, notis & literis defluentes, in ariete esse dicetur: quia illi constituta, spacium arietis in zodiaco designatum, supra verticem sicut descripsimus, habebit. Similiter in quamcunque migrauerit partem, in signo sub quo fuerit, esse dicetur. Atque haec ipsa descriptio eodem compendio nos docebit, cur eundem zodiacum eademque signa, alia tempore longiore, aliae breuiore percurrant. Quoties enim plures orbes intra se locantur, sicut maximus est ille qui primus est, & minimus qui locum vltimum tenet: ita de medijs, qui summo propior est, inferioribus maior: qui vicinior vltimo, breuior superioribus habetur. Et inter has igitur septem sphaeras gradum celeritatis suae singulis ordo positionis adscribit. Ideò stellae quae per spacia longiora discurrunt, ambitum suum tempore prolixiore conficiunt: quae per angusta, breuiore. Constat enim nullam inter eas celerius caeteris tardiusúe procedere. sed cum sit omnibus idem modus meandi, tantam eis diuersitatem temporis sola spaciorũ diuersitas facit. Nam vt de medijs nunc praetermittamus, ne eadem saepè repetantur, quòd eadem signa Saturnus annis triginta, luna diebus viginti octo, ambit & permeat: sola causa in quantitate est circulorum, quorum alter est maximus, alter est minimus. Ergo & caeterarum singula pro spacij sui modo tempus meandi aut extendit aut contrahit. Hoc loco diligens rerum discussor inueniet quod requirat. Inspectis enim zodiaci notis, quas monstrat in praesidium fidei aduocata descriptio. Quis verò inquiet, circi caelestis duodecim partes aut inuenit aut fecit, maximè cum nulla oculis subijciantur exordia singularum? Huic igitur tam necessariae interrogationi, historia ipsa respondeat, factum referens quo à veteribus & tentata est tam difficilis & effecta diuisio. AEgyptiorum enim retro maiores, quos constat primos omnium caelum scrutari & metiri ausos, postquam perpetua apud se serenitatis obsequio, caelum semper suspectu libero intuentes deprehenderunt vniuersis vel stellis vel sideribus infixis caelo, solas cum sole & luna quinque stellas vagari, nec has tamen per omnes caeli partes passim ac sine certa erroris sui lege discurrere. Nunquam enim ad septentrionalem verticem deuiare, nunquã ad australis poli ima demergi, sed intra vnius obliqui circi limitem omnes habere discursus: nec omnes tamen ire pariter ac redire, sed alias alijs ad eundem locum peruenire temporibus: rursum ex his accedere, retro agi alias, viderique stare nonnunquam. Postquam haec inquam, inter eas agi viderunt, certas sibi partes decreuerunt in ipso circo constituere, & diuisionibus annotare, vt certa essent locorum nomina, in quibus eas morari, vel de quibus exisse, ad quasúe rursus esse venturas: & sibi inuicem nunciarent, & ad posteros noscenda transmitterent. Duobus igitur vasis aeneis praeparatis, quorum alteri fundus erat in modum clepsydrae foratus, illud quod erat integrum, vacuum subiecerunt pleno aqua, altero superposito, sed meatu ante munito, & quamlibet de infixis vnam clarissimam, lucidaeque notabilem obseruauerunt Orientem: quae vbi primum coepit emergere, mox munitione subducta, permiserunt subiecto vasi aquam superioris influere. Fluxitque in noctis ipsius, & secuti diei finem, atque in id noctis secundae, quamdiu eadem stella ad ortum rursum reuertitur. Quae vbi apparere vix coepit, mox aqua quae influebat, amota est. Cum igitur obseruatae stellae itus ac reditus integram significaret caeli conuersionem, mensuram sibi caeli in aqua quae de illo fluxit, suscepta quantitate posuerunt. Hac ergo in partes aquas 12. sub fida dimensione diuisa, alia duo huius capacitatis procurata sunt vasa, vt singula tantum singulas de illis 12. partibus ferrent: totaque rursus aqua in vas suum pristinum, foramine prius clauso refusa est, & de duobus illis capacitatis minoris alterum subiecerunt pleno, alterum iuxta expeditum paratumque posuerunt. His praeparatis, nocte alia in illam iam caeli partem, per quam solem lunamque, & quinque vagas meare diuturna obseruatione didicerant, quamque postea zodiacum vocauerunt: ascensurum obseruauerunt sidus, cui postea nomen arietis addiderunt. Huius incipiente ortu, statim subiecto vasi, superposita aquae fluxum dederunt. Quod vbi completum est, mox eo sublato effusoque, alterum simile subiecerunt, certum signis obseruantes, ac memoriter annotatis inter eius loci stellas, quae oriebantur cum primum vas esset impletum: intelligentes quod eo tempore, quo totius aquae duodecima pars fluxit, pars caeli duodecima cõscendit. Ab illo ergo loco quo oriri incipiente aqua, aqua in primũ vas coepit influere, vsque ad locum qui oriebatur, cum primum vas impleretur, duodecimam partem caeli, id est, vnum signum esse dixerunt. Item secundo vase impleto, ac mox retracto: illud simile quod olim effusum parauerant, iterum subdiderunt: notato similiter loco qui emergebat, cum secundum vas esset impletum, & a fine primi signi vsque ad locum, qui ad secundae aquae finem oriebatur, secundum signum annotatum est: atque ita vicissim vasa mutando, & per singulas influentis aquae partes, singulos sibi ascendentium caelum partium limites annotando: vbi consummata iam omni per duodecim partes aqua ad primi signi exordia peruentum est, sine dubio iam diuisas, certisque sibi obseruationibus & indicijs annotatas duodecim caeli partes tantae compotes machinationis habuerunt. Quod non nocte vna, sed duabus effectum est: quia omne caelum vna nocte non voluitur, sed per diem vehitur eius pars media, & medietas reliqua per noctem. Nec tamen caelum omne duarum sibi proximarum noctium diuisit inspectio, sed diuersorum temporum nocturna dimensio, vtrumque hemisphaerium paribus aquè vicibus annotauit. Et has ipsas duodecim partes signa appellari maluerunt, certaque singulis vocabula gratia significationis adiecta sunt. Et quia signa Graeco nomine zodia nuncupantur, circum ipsum signorum zodiacum quasi signiferum vocauerunt. Hucusque Macrobius. Fabulas Poëtarum de duodecim signis ideò omisi, quia fructus in eis inuenire minimè putaui. Respuenda est enim lectio quae plus nocitura est insipientibus, quàm profutura sapientibus. Fabulas Poëtae à fando nominauerunt, quia non sunt res factae, sed tãtum loquendo fictae.

DESCRIPTIO POLI.

Duo sunt extremi vertices mundi, quos appellant polos septentrionis & austri: quorum alter à nobis semper videtur, alter nunquam. In eo qui à nobis cernitur, tria sunt signa constituta: duo scilicet arcturi, & serpens circum atque inter illos in morem fluminis means. Helicen arcturus maior, cynosura minor appellatur, quae diuersum quidem aspiciunt. Nam dorsa eorum sibimet mutuo auertuntur, auersi huc

atque illuc pedibus. Serpens ergo cauda cingit helicen, caetero circuitu cynosuram, ita tamen ut easdem medius interlabens separet, caput ad dextrum pedem eius qui in geniculo stat, videtur extensum. Ille verò qui in geniculo stat, quem Herculem dicunt, dextro pede caput premit serpentis, capite ad austrum conuerso, humeris suis coronam tangit confinia. Ipsa verò corona post tergum Herculis, caput serpentis quem serpentarius tenet, appropinquat. Serpentarius autem qui à Graecis ophiuchus vocatur, sub Hercule positus ad austrum, versis pedibus scorpionem calcat, serpente praecinctus, quem vtraque manu tenet, qui plurima longitudine protentus, vsque ad coronam extenditur. Iuxta huius serpentis flexuosa volumina, nullo alio interueniente signo, bootes post tergum arcturi maioris videtur, pedibus ad virginem versis: nam virgo sub pedibus bootis est constituta. Contra guttur verò & pedes anteriores vrsae maioris in commissura zodiaci atque lactei circulorum, gemini sunt locati, habentes à laeuo latere agitatorem cum hoedulis duobus, qui contra caput helicis capite verso, pede dextro sinistrum tauri cornu tangere videtur. Iuxta geminos, quo zodiacus altissime erigitur, contra ventrem vrsae maioris, cancer situs est habens in dorso asellos albicante inter eos nubecula, quae praesepium appellatur. At cōtra pedes eiusdem vrsae posteriores inter cancrum & virginem, leo dicitur constitutus, bootem habens iuxta se. Sub pedibus verò agitatoris taurus iacet, vno pede protento ad orionem, qui sub illo est constitutus. Cepheus inter lyram & cassiepiam medius expansis brachijs, pedibus ad terga minoris vrsae porrectis: Cassiepia contra volumen maximum septentrionalis serpentis, inter agitatorem, Perseum, Andromedam, Cepheumque consistit. In lacteo circulo, inter pisces, Cassiepiam atque arietem, Andromeda est locata, cum triangulo quem post tergum habere dicitur, caput versum habens ad aluum equi, qui ei super est positus. Aries in commissura zodiaci atque aequinoctialis circuli sub triangulo situs est, habens sub se cetum ad australem partem. Ad proximum huius signi pisces duo, quarum alter in aquilonem erectus, alter in austro pronus, caudis tamen vinculo quodam conexis colligati sunt. Aquilonius ad Andromedam extenditur, austrinus ad aquarium: iuxta pedes verò Andromedae, à latere Cassiepiae, Perseus ostenditur, Gorgonis caput manu sinistra tenens, cuius sub femore sinistro, iuxta caudam tauri pleiades videntur constitutae. Lyra verò inter laeuum crus Herculis, & inter cygnum posita est. Sed cygnus expansis alis volanti similis, ad dexteram Cephei manum, dextram alam, sinistram ad pedes [illegible] porrigit. Inter pisces [illegible], caudamque capricorni aquarius est collocatus, aquā vrna fundens, quae effusa ad magnum piscem vsque decurrit. In parte autem [illegible] zodiaci, iuxta sagittarium atque aquilam, capricornus in commissura hiemalis circuli signiferi situs est, habens post se sagittarium, in commissura circulorū zodiaci atque lactei sub delphino constitutum. Est & sagitta quaedam sola sub cygno iuxta aquilam [illegible] capricorni verò caput delphinus est positus post caudam serpentis, qui à serpentario tenetur: sub ipso autem serpentario scorpionem [illegible] esse locatum, ita vt pedibus serpentarij targatur: & habet sub se ad australem plagam centaurum bestiam, manu quasi ad aram [illegible]. Haec ara à quibusdā sacrarium vocatur, & est cōtra summitatem caudae scorpionis ad austrum posita. Brachia verò scorpionis [illegible] tenent, quem libram dicunt, eo quod in eo sol aequinoctium faciat autumnale. Hydra quoque iacet in circulo aequinoctiali [illegible] longitudine protenta à capite cancri, medietate leonis, cauda virginis subiecta, coruum atque vrnam in dorso gestans. At sub pedibus [illegible] orion [illegible] conspicitur, lepori qui sub pedibus eius est suppositus. Habet enim post vestigia sua canem, quem [illegible] caniculam appellant collocatum, cancri signo subiectum. Ante quem sub geminis anticanem cognoscere potes. Post caudam verò cygni [illegible] astram nauim, quā Argo dicunt, videtur effulgere: at sub pede sinistro Orionis, fluuius quem Eridanum vocant, flexuoso cursu super [illegible] vsque ad cetum. Cetus autem subiacet arieti, à piscibus [illegible] tractu porrectus. Post cuius caudam longo quidem interuallo sub aquario & capricorno in austrum porrectum, piscis magnus conspicitur: vltimus eorum quae videri possunt signorum, effusionem vrnae aquarij, quae ad ipsum vsque decurrit, accipiens.

ITEM DE EODEM.

Ad boreae partes arctoi vertuntur, & anguis.
Post has arctophilax, pariterque, corona genuque
Prolapsus, lyra, auis, Cepheus, & Cassiephia.
Auriga & Perseus, deltoton, & Andromeda astrum.
Pegasus & Delphin, telumque, aquila, anguitenensque:
Signifer inde subest, bis sex hinc sidera complent.
Hinc aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo:
Libra, scorpius, arcitenens, capricornusque, ad vrnam.
Qui tenet ad pisces, post sunt in partibus austri.
Orion procyon, lepus, ardens Syrius, Argo.
Hydrus, chiron, thuribulum quoque, piscis & ingens
Hinc sequitur pistrix, simul Eridanique fluenta.
Hi bis sex versus signant caeli regiones,
Fistula quos finxit Prisciani docta magistri.

DE MANSIONIBVS PLANETARVM.

Ordo planetarum, non ordine fit feriarum:
Cinthia, Mercurius, Venus & Sol, Mars, Iouis & Thet.
Pisces & chiron Iouis est nepa Martis & Ammon.
Taurus item chela, regionis erunt Ericina.
Cancer erit luna, leo solis pro regione:
Mansio Mercurio modo sunt gemini, modo virgo.
Sessio Saturno stat in vrna vel capricorno.

DE ORTV ET OCCASV XII. SIGNORVM.

Exoriens chelas aries demergit in ima.
Scorpion aurati submergunt cornua tauri.
Hinc subit arcitenens geminis surgentibus aequor.
Cum cancer surgit, capricornus mergitur vndis.
Portitor vrceoli formidat signa leonis.
Virgo fugat pisces, rebus & victoria victis. Item
Mergitur ammonis libra, tauri scorpius ortu.
At geminos fugit arcitenens, cancrum capricornus:
Hinc leo pellit aquas fundentem, virgoque pisces. Item:
Libra quod est ammon, nepa, bos, geminos fuge chiron:
Fugan cancer aegis, vrna leo, virgoque pisces.

[illegible]

[illegible] *signo.*

Quadrantem, vel [illegible].] *Quaddam* [illegible] *est, quarta pars diei.* [illegible] *quadrantes* [illegible] *per terna semper signa.* [illegible] *faciunt duas horas* [illegible]

[illegible] *per terna signa* [illegible] *horas* [illegible] *horas duas in tribus signis & licet non computauerimus* [illegible]

Propterea secundum computationem nostram, tot signa habet percursa.] *Computatio, id est,* [illegible] *ex quo fuit accensa.* [illegible] *scilicet in secunda vel in tertia, vel in qualibet signi parte nata fuerit.*

Quot partes [illegible].] *Verbi gratia,* [illegible] *fuerit luna accensa in tertia vel quarta parte arietis, & est elongata a sole tribus signis,* [illegible] *supplebis totum arietem. Vnde & dicitur: Quot partes dempseris, tot* [illegible] *post medietatem signi fuerit accensa, non computabis illud signum in quo fuit accensa* [illegible] *Et cum perueneris ad illud signum vbi luna est, tot partes retrahe ab eo signo, quot retinuit luna ex primo signo* [illegible] *accensa. Et propterea illud signum non computabis totum vbi est luna* [illegible] *retinuit. Et hoc est quod dicit, quot retinuerit, scilicet ex primo signo: tot retrahere, scilicet* [illegible] *ordem. Demere est quot lineas recessa sit* [illegible] *signo, antequam accensa sit luna,* [illegible] *fuerit accensa, hoc intelligitur retinere. Item: Quot partes dempserit luna accensa in primo signo, tot* [illegible] *de sequenti signo. Hoc autem fit si in anteriori parte signi fuerit luna accensa, id est, ante medietatem: si vero post medietatem fuerit accensa, quot retinuerit partes de nouissima parte signi vbi fuit accensa, tot retrahere* [illegible] *de sequenti signo. Verbi gratia:* [illegible] *duodecim lineas retinuit de signo in quo fuit accensa, totidem retrahe de sequentis signi extremitate.*

RECAPITVLATIO.

Luna zodiacum tredecies.] *Nam tredecim menses lunares, qui habent solummodo* [illegible] *septem dies,* [illegible] *in zodiaco reperiuntur,* [illegible] *semper* [illegible] *diebus in vna luna,* [illegible] *quatuor horis, qui post viginti septem dies, & octo horas* [illegible]

Partire per [illegible].] [illegible] *signum luna* [illegible] *sex* [illegible] *Nam & hoc quod vnaquaeque pars* [illegible]

[illegible]

Quot partes [illegible] *retinuerit partes.*] *Verbi gratia.* [illegible]

[illegible] LIV.

RECAPITVLATIO.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

SCHOLIA IN CAP. XIV. BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

DE SIGNIS ET HORIS XII. MENSIVM.

Singuli autem menses [illegible] per singulos menses, quod tamen haud commode [illegible] Nam olim vt apparet, ipsi mensium [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Scorpius [illegible]

Principium [illegible] Capricornus.] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Sol autem [illegible] & autumno [illegible] Sed debuet [illegible] quam [illegible] & [illegible] sine ulla [illegible] Aegypty. [illegible] Anaximander Milesius cum primus [illegible] & [illegible] astra, quibus tum arietis & [illegible] in caelo tractibus & longitudine, ut unum [illegible] manifesta [illegible] deprehenderent. Deinde [illegible] in parte [illegible] cuius parte imaginis [illegible] aequinoctij aut solstitij signabant: ut [illegible] quo loco [illegible] aequinoctium [illegible] pars octaua eius astri [illegible], qui aries in caelo dicitur, reperiebatur. Verum cum stellae fixae ad motu[m] nonae sphaerae [illegible] mouerentur in exortum [illegible], non poterat haec ratio stabilis esse. Quapropter uniuersum circulum solis, sequentes diuiserunt in 12 spacia [illegible], quae dicuntur [illegible] dodecamoria, quorum unumquodque diuidebatur in 30. partes, quae nunc gradus dicuntur, omissa computatione quae per partes [illegible] bat. Asterismorum enim omnium magnitudo non est aequalis. Hoc modo existimo intelligendum esse locum Plinij [illegible] quenam et [illegible] aequinoctia aliter euenire quam in primis partibus arietis & librae. Hoc si quis volet clarius accipere, sumat Astrolabium [illegible] notet in eo primam partem cancri, non quidem eius astri, sed dodecamorij illius, quod quartum est a sectione aequinoctialis: ad eam partem postquam sol peruenit dicitur esse in prima parte dodecamorij quidem, non tamen in prima parte cancri, id est, eius astri: sed circa secundam partem geminorum, quae est in altera stellarum, qua priorem pedem geminorum deformant: unde ipsa cancri imago plurium partium interuallo digressa est. Propterea (ut finem faciam) quando solem dicimus esse in leone, seu alio quolibet signo, non astrum, sed dodecamorion intelligere debemus ab ariete quartum. Horum unumquodque sol spacio tricenorum dierum & decem horarum percurrit, de quibus poeta locus intelligendus est, quem hic Beda citat ex 1 Georgicôn.

Ut vero Aegyptus mater artium docet.] Aristoteles quoque author est, abstrusarum artium primam inuentionem esse Aegyptiorum sacerdotum, quibus interdictum fuit prophanis rebus operam dare. Vide principium Metaphysices apud Aristotelem.

HÆC TABVLA INTEGRVM ANNALEM COMPLECTITVR, IN QVO MENSES AC MENSIVM SINGV-

[illegible]

	IANVARIVS.					MARTIVS.					MAIVS.			
	Di.	Gra.	Mi p.			Di.	Gra.	Mi p.			Di.	Gra.	Mi p.	
Circum.	1.	[illegible]	19.	Capricornus		1.	[illegible]	8.	Pisces.	Philip.	1	20.	[illegible]	Taurus.
	2.	[illegible]	[illegible]	capricor.		2.	[illegible]	7.	pis.		2.	21.	10.	taur.
	3.	[illegible]	[illegible]	capri.		3.	[illegible]	[illegible]	pis.	Cru.	3.	[illegible]	27.	taur.
	4.	23.	38.	capri.		4.	24.	6.	pis.		4.	[illegible]	[illegible]	taur.
	5.	24.	39.	capri.		5.	25.	6.	pis.		5.	[illegible]	[illegible]	taur.
	6.	25.	41.	capri.		6.	26.	5.	pis.		6.	[illegible]	[illegible]	taur.
	7.	26.	42.	capri.		7.	[illegible]	5.	pis.		7.	[illegible]	[illegible]	taur.
	8.	[illegible]	43.	capri.		8.	[illegible]	4.	pis.		8.	[illegible]	14.	taur.
	9.	[illegible]	44.	capri.		9.	29.	[illegible]	pis.		9.	[illegible]	[illegible]	taur.
	10.	29.	45.	capri.		10.	[illegible]	[illegible]	Aries		10.	29.	[illegible]	taur.
	11.	[illegible]	47.	Aquarius.		11.	[illegible]	[illegible]	ari.		11.	0.	6.	Gemini
	12	1.	48.	aqua.	Greg.	12.	[illegible]	[illegible]	ari.		12.	[illegible]	4.	gemi.
	13	2.	49.	aqua.		13.	[illegible]	[illegible]	ari.	Serua.	13	2.	[illegible]	gemi.
	14	3.	50.	aqua.		14.	[illegible]	[illegible]	ari.		14.	[illegible]	58.	gemi.
	15.	4	51.	aqua.		15.	4.	[illegible]	ari.		15.	[illegible]	[illegible]	gemi.
	16.	5.	52.	aqua.		16.	5.	57.	ari.		16.	4.	[illegible]	gemi.
	17.	6.	53.	aqua	Ger.	17.	6.	[illegible]	ari		17.	[illegible]	50.	gemi.
	18.	7.	54.	aqua.		18.	7.	54.	ari.		18.	6.	47.	gemi.
	19.	8.	[illegible]	aqua.		19.	8.	[illegible]	ari		19.	[illegible]	44	gemi.
	20.	9.	56.	aqua.		20.	9.	[illegible]	ari.		20.	8.	[illegible]	gemi.
Agne	21	10.	57.	aqua.	Bene.	21.	10.	51.	ari.		21.	[illegible]	38.	gemi.
	22.	11.	58.	aqua.		22.	11.	49.	ari.		22.	[illegible]	[illegible]	gemi.
	23.	12.	59.	aqua.		23.	12.	48.	ari		23.	11.	[illegible]	gemi.
	24.	14.	0.	aqua.		24.	13.	47.	ari.		24.	[illegible]	29	gemi.
Paul.	25.	15.	1.	aqua.	Mari.	25.	14.	45.	ari.	Vrban.	25.	13.	27.	gemi.
	26.	16.	2.	aqua.		26.	15.	44.	ari.		26	14.	24.	gemi.
	27.	17.	2.	aqua.		27.	16.	[illegible]	ari		27.	15.	21	gemi.
	28.	18.	3.	aqua.		28.	17.	41.	ari.		28.	16.	[illegible]	gemi.
	29.	19.	4.	aqua.		29.	[illegible]	40.	ari.		29.	17.	15.	gemi.
	30.	20.	5.	aqua.		30.	[illegible]	[illegible]	ari.		30.	18.	[illegible]	gemi.
	31.	21.	5.	aqua.		31.	20.	37.	ari.		31.	19.	9.	gemi.

	FEBRVARIVS.					APRILIS.					IVNIVS.			
	Di.	Gra.	Mi p.			Di.	Gra.	Mi p.			Di.	Gra.	Mi p.	
	1.	[illegible]	6.	aqua.		1.	[illegible]	35.	Aries.		1.	20.	6.	Gemi.
Purif.	2.	[illegible]	6	aqua		2.	22.	34.	ari.		2.	21.	3.	gemi.
Blasi	3.	[illegible]	7.	aqua		3.	23.	32.	ari.	Eras.	3.	22.	0.	gemi.
	4.	[illegible]	7.	aqua.	Ambr.	4.	24.	30.	ari.		4.	[illegible]	[illegible]	gemi.
Agat	5.	26.	8.	aqua.		5.	25.	29.	ari	Bonif.	5.	23.	54.	gemi.
	6.	27.	8	aqua.		6.	26.	27.	ari.		6.	24.	51.	gemi.
	7.	28.	9.	aqua.		7.	27.	25.	ari.		7.	25.	48.	gemi.
	8.	29.	9.	aqua.		8.	28.	23.	ari.		8.	26.	[illegible]	gemi.
	9.	0.	9.	Pisces.		9.	29.	21.	ari.		9.	27.	[illegible]	gemi
	10.	1.	10.	pisces.		10.	0.	20.	Taurus.		10.	28.	39.	gemi
	11.	2.	10.	pis.		11.	1.	18.	taur.		11.	29.	36.	gemi.
	12.	3.	10.	pis.		12.	2.	16.	taur.		12	0.	33.	Cancer.
	13.	4.	11.	pis.		13.	[illegible]	14.	taur.		13.	1.	30.	cancer.
Valent.	14.	5.	11.	pis.	Tyb	14.	4.	12.	taur.		14.	2.	[illegible]	canc
	15.	6.	11.	pis.		15.	[illegible]	9.	taur	Viti	15.	3.	24.	canc.
	16.	7.	11.	pis.		16.	6.	7.	taur.		16.	4.	21.	canc.
	17.	8.	11.	pis.		17.	[illegible]	5.	taur.		17.	5.	18.	canc.
	18.	9.	11.	pis.		18.	8.	3.	taur.		18.	6.	[illegible]	canc.
	19.	10.	11.	pis.		19.	9.	1	taur.		19.	7.	[illegible]	canc.
	20	11.	11.	pis.		20.	9.	58.	taur.		20.	8	[illegible]	canc.
	21.	12.	11.	pis.		21.	10.	56	taur		21.	9.	6.	canc.
Petr.	22	[illegible]	[illegible]	pis.		22.	11.	54.	taur.		22.	[illegible]	[illegible]	canc.
	23.	[illegible]	[illegible]	pis.		23.	12.	[illegible]	taur.		23.	11	[illegible]	canc.
Mathi.	24.	[illegible]	[illegible]	pis.		24.	[illegible]	[illegible]	taur.	Ioan Ba.	24	[illegible]	[illegible]	canc.
	25.	[illegible]	[illegible]	pis.	Marci	25.	14.	47.	taur.		25.	[illegible]	[illegible]	canc.
	26.	[illegible]	[illegible]	pis.		26.	[illegible]	[illegible]	taur.		26.	[illegible]	[illegible]	canc.
	27.	[illegible]	[illegible]	pis.		27.	[illegible]	[illegible]	taur.		27.	14	[illegible]	canc.
	28.	[illegible]	[illegible]	pis.		28.	[illegible]	[illegible]	taur.		28.	[illegible]	[illegible]	canc.
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	pis.		29.	[illegible]	[illegible]	taur.	Pe Pau.	29.	[illegible]	[illegible]	canc.
					[illegible]	30.	[illegible]	[illegible]	taur.		30.	17.	[illegible]	canc.

IVLIVS.

	Di.	Gra.	Mi.p.	
Viſ.Ma.	1.	18.	37.	Cancer.
	2.	19.	34.	cancer.
	3.	20.	31.	canc.
	4.	21.	28.	canc.
	5.	22.	25.	canc.
	6.	23.	22.	canc.
	7.	24.	19.	canc.
	8.	25.	16.	canc.
	9.	26.	13.	canc.
	10.	27.	11.	canc.
	11.	28.	8.	canc.
	12.	29.	5.	canc.
Marg.	13.	0.	2.	Leo.
	14.	1.	0.	leo.
	15.	1.	57.	leo.
	16.	2.	54.	leo.
	17.	3.	52.	leo.
	18.	4.	49.	leo.
	19.	5.	46.	leo.
	20.	6.	44.	leo.
	21.	7.	41.	leo.
Magd.	22.	8.	38.	leo.
	23.	9.	36.	leo.
	24.	10.	33.	leo.
Iacob.	25.	11.	31.	leo.
Annæ.	26.	12.	28.	leo.
	27.	13.	26.	leo.
	28.	14.	23.	leo.
Paul.	29.	15.	21.	leo.
	30.	16.	18.	leo.
	31.	17.	16.	leo.

AVGVSTVS.

	Di.	Gra.	Mi.p.	
Pet.	1.	18.	14.	Leo.
	2.	19.	11.	leo.
	3.	20.	9.	leo.
	4.	21.	7.	leo.
	5.	22.	4.	leo.
	6.	23.	2.	leo.
	7.	24.	0.	leo.
	8.	24.	58.	leo.
	9.	25.	55.	leo.
Laur.	10.	26.	53.	leo.
	11.	27.	51.	leo.
	12.	28.	40.	leo.
	13.	29.	47.	leo.
	14.	0.	45.	Virgo.
Aſ.Mar.	15.	1.	43.	virg.
	16.	2.	41.	virg.
	17.	3.	39.	virg.
	18.	4.	37.	virg.
	19.	5.	35.	virg.
Bern.	20.	6.	34.	virg.
	21.	7.	32.	virg.
	22.	8.	30.	virg.
	23.	9.	29.	virg.
Bart.	24.	10.	27.	virg.
	25.	11.	26.	virg.
	26.	12.	24.	virg.
	27.	13	22.	virg.
	28.	14.	21.	virg.
	29.	15.	20.	virg.
	30.	16.	18.	virg.
	31.	17.	17.	virg.

SEPTEMBER.

	Di.	Gra.	Mi.p.	
Egid.	1.	18.	15.	Virgo.
	2.	19.	14.	virgo
	3.	20.	13.	virgo
	4.	21.	11.	virgo
	5.	22.	10.	virgo
	6.	23.	9.	virgo
	7.	24.	8.	virgo
Na.Ma.	8.	25.	7.	virgo
	9.	26.	5.	virgo
	10.	27.	4.	virgo
	11.	28.	3.	virgo
	12.	29.	2.	virgo
Matern.	13.	0.	1.	Libra
Exalt †	14.	1.	0.	lib.
	15.	1.	59.	lib.
	16.	2.	59.	lib.
Lamb.	17.	3.	58.	lib.
	18.	4.	57.	lib.
	19.	5.	56.	lib.
	20.	6.	56.	lib.
Mat.	21.	7.	55.	lib.
	22.	8.	55.	lib.
	23.	9.	54.	lib.
	24.	10.	54.	lib.
	25.	11.	53.	lib.
	26.	12.	53.	lib.
	27.	13.	52.	lib.
	28.	14.	52.	lib.
Mich.	29.	15.	51.	lib.
	30.	16.	51.	lib.

OCTOBER.

	Di.	Gra.	Mi.p.	
Remi.	1.	17.	51.	Libra
	2.	18.	51.	lib.
	3.	19.	50.	lib.
	4.	20.	50.	lib.
	5.	21.	50.	lib.
	6.	22.	50.	lib.
	7.	22.	50.	lib.
	8.	24.	50.	lib.
Diony.	9.	25.	50.	lib.
Geron.	10.	26.	50.	lib.
	11.	27.	51.	lib.
	12.	28.	51.	lib.
	13.	29.	51.	lib.
	14.	0.	51.	Scorp.
Maur.	15.	1.	51.	ſcorp.
	16.	2.	52.	ſcorp.
	17.	3.	52.	ſcorp.
	18.	4.	52.	ſcorp.
	19.	5.	53.	ſcorp.
	20.	6.	53.	ſcorp.
Vrſul.	21.	7.	54.	ſcorp.
	22.	8.	55.	ſcorp.
Seuer.	23.	9.	55.	ſcorp.
	24.	10.	56.	ſcorp.
	25.	11.	56.	ſcorp.
	26.	12.	57.	ſcorp.
	27.	13.	58.	ſcorp.
Simo.	28.	14.	59.	ſcorp.
	29.	15.	59.	ſcorp.
	30.	17.	0.	ſcorp.
	31.	18.	1.	ſcorp.

NOVEMBER.

	Di.	Gra.	Mi.p.	
Om.SS.	1.	19.	2.	Scorpio.
	2.	20.	2.	ſcorp.
	3.	21.	3.	ſcorp.
	4.	22.	4.	ſcorp.
	5.	23.	5.	ſcorp.
	6.	24.	6.	ſcorp.
	7.	25.	7.	ſcorp.
	8.	26.	8.	ſcorp.
	9.	27.	9.	ſcorp.
	10.	28.	10.	ſcorp.
Mart.	11.	29.	11.	ſcorp.
Cunib.	12.	0.	12.	Sagittarius.
	13.	1.	14.	ſagit.
	14.	2.	15.	ſagit.
	15.	3.	16.	ſagit.
	16.	4.	17.	ſagit.
	17.	5.	18.	ſagit.
	18.	6.	20.	ſagit.
	19.	7.	21.	ſagit.
	20.	8.	22.	ſagit.
preſ.Ma.	21.	9.	23.	ſagit.
Cæcil.	22.	10.	25.	ſagit.
	23.	11.	26.	ſagit.
	24.	12.	27.	ſagit.
Catha.	25.	13.	28.	ſagit.
	26.	14.	30.	ſagit.
	27.	15.	31.	ſagit.
	28.	16.	32.	ſagit.
	29.	17.	34.	ſagit.
Andr.	30.	18.	35.	ſagit.

DECEMBER.

	Di.	Gra.	Mi.p.	
	1.	19.	36.	Sagit.
	2.	20.	38.	ſagit.
	3.	21.	39.	ſagit.
Barb.	4.	22.	41.	ſagit.
	5.	23.	42.	ſagit.
Nicol.	6.	24.	44.	ſagit.
	7.	25.	45.	ſagit.
Cõc.Ma.	8.	26.	47.	ſagit.
	9.	27.	48.	ſagit.
	10.	28.	50.	ſagit.
	11.	29	51.	ſagit.
	12.	0.	53.	Aquar.
Lucia.	13.	1.	54.	aquar.
	14.	2.	56.	aquar.
	15.	3.	57.	aquar.
	16.	4.	59.	aquar.
	17.	6.	0.	aquar.
	18.	7.	2.	aquar.
	19.	8.	3.	aquar.
	20.	9.	4.	aquar.
Thom.	21.	10.	6.	aquar.
	22.	11.	7.	aquar.
	23.	12.	9.	aquar.
	24.	13.	10.	aquar.
Nat Do.	25.	14.	12.	aquar.
Steph.	26.	15.	13.	aquar.
Ioan.	27.	16.	14.	aquar.
Inno.	28.	17.	16.	aquar.
	29.	18.	17.	aquar.
	30.	19.	18.	aquar.
	31.	20.	19.	aquar.

DE LVNÆ CVRSV PER SIGNA
CAPVT XV.

LVna quotidie quatuor punctis, siue crescens à sole longius abit, seu decrescens soli vicinior, quàm pridie fuerat redditur: singula autem signa decem punctos habent, id est, duas horas, sicut & superius admonuimus quini puncti horam faciunt. Et ideo si vis scire in quo signo luna est, sume lunam quam volueris, vtputa quintam, multiplica per quatuor, fiunt viginti: partire per decem bis deni vies, duobus ergo signis quinta luna semper à sole distat. Item sume octauam lunam, multiplica per quatuor fiunt trigintaduo, partire per decem, ter deni tries, & remanent duo. tribus ergo signis & duobus punctis, octaua luna semper à sole dirimitur. Duos autem punctos sex partes intellige, id est, quantum sol in Zodiaco sex diebus conficit itineris: punctus siquidem habet tres partes, quia signum quodque decem punctos, triginta autem habet partes. Item sume nonamdecimam lunam, multiplica per quatuor, fiunt septuagintasex: partire per decem, septies deni septais, & remanent sex, septem ergo signis & hora vna, quod est dimidiū signi ac puncto, id est, tribus partibus, nonadecima semper in itinere quo cœperat à sole digressa est. Et ne scrupulo tibi fortè argumenti fallentis incidat, quære ad diametrum cæli, quod quintamdecimam lunam tenere nemo est qui dubitet, multiplica quindecim per quatuor, fiunt sexaginta: partire per decem, sexies deni sexais: sex enim signis duodecim luna semper, id est, dimidio sphæræ cœlestis à sole discernitur, siue ante, seu retro respexeris. Deniq; orbem lunæ quoties plenissimus est, contra solem cernis oppositū, humilem videlicet sole sublimi, & sublimem humili: quia nimirū cum sole æstiuum tenente circulum plena est, ipsa tenet brumalem cum sole deuexo in brumalem plena est, ipsam solstitiali scandere circulo nox longissima prodit: at cum ille æquinoctium in pleni lunio, tum illa alterum seruat, & quot partibus sol æquinoctium, vel solstitium, quod nuperrime lustrauerat transijt, totidem partibus luna plena, vel æquinoctium, vel solstitium, quod contra est, patet esse transgressa. Quod si quis signorum nescius, lunares tamen cursus agnoscendi cupidus est, nouerit & ipse solem quotidie partem vnam Zodiaci sui complere: neque enim aliud partes Zodiaci, quàm quotidianos solis in cælo debemus sentire progressus: lunam verò quotidie XIII. partes eiusdem Zodiaci conficere, id est, punctos quatuor, & vnam partem. Et quia illa XIII. partes complente sol vnam complet, inde fieri, vt sicut supra docuimus, non plus quotidiano progressu à sole, quam quaternis punctis, hoc est, duodenis partibus elongetur. Ponat ergo lunam vbilibet computare voluerit, vtpotè in Calend. Ianuarias primam: hæc vbi prima noctem diemque transegerit, illum cæli locum tenet, quem sol XIII. mensis eiusdem die completo. Vbi secunda est, multiplica duo per quatuor, fiunt octo. Item vt de punctis ad partes peruenias, multiplica VIII. per III. fiunt XXIV. Illam ergo cæli partem tenet luna II. in IV. Nonas Ianuarias, quam sol vigintiquatuor ab hinc die confecto. Vbi tertia est, multiplica III. per quatuor, fiunt XII. partire per decem decies asse decus, & remanent duo puncti, id est, VI. partes: illam ergo cæli partem tenet luna III. quam sol mense toto & diebus VI. post tertium Nonas Ianuarias exactis, id est, VI. post tertium Nonas Februarias die consummato. Vbi quarta est, multiplica hæc per IV. fiunt XVI. partire per decem decies asse decus, & remanent VI. puncti, id est, partes X. & VIII. Illam igitur cæli partem tenet luna quarta, quam sol mense expleto ac X. & VIII. diebus post pridie Nonas Ianuarias. Vbi quinta est, multiplica V. per IV. fiunt XX. partire per decem bis deni vies: duobus ergo mensibus expletis adueniet sol partem cæli, quam luna quinta tenet, id est, die Nonarum Martiarum. Vbi octaua est VI. Idus Ianuarias, multiplica VIII. per IV. fiunt XXXII. partire per decem ter deni tries, & remanent duo puncti, id est, VI. partes cæli, illam partem cæli tenet luna VIII. in VI. Iduum Ianuariarum die: quam sol aditurus est post tres ab hinc menses, & dies VI. id est, VI. Idus Apriles. Vbi XIV. est XIV. Calendas Februarias, multiplica per IV. fiunt LXXVI. partire per decem septies deni septais, & remanent VI. multiplica hæc per III. fiunt X. & VIII. Illum partem cæli circumuolat luna XIX. in XIV. Calendas Februarias, quam sol post VII. ab hinc menses ac dies X. & VIII. id est, XVIII. die post XIV. Calendas Septembris, id est VIII. Idum Septembr. dies. Et ne scrupulus tibi forte argumenti fallentis incidat, proba ad diametrum anni, quod XV. tenere lunam rarus qui nesciat, multiplica XV. per IV. fiunt LX. partire per decem sexies seni sexais: VI. enim mensibus exactis, id est, medio circuitus anni confecto itinere, sol ingredietur partem cæli, qua luna XV. circumuertitur. Et cum tunc XV. Ianuar. dies est, nimirum illam partem sol XV. die Iulij mensis adibit. Et vt ad summum veniamus, sume XXX. lunam, quæ tunc fit III. Calendas Februar. multiplica per IV. fiunt CXX. partire per decem: duodecies deni centum vies, illa cæli parte luna XXX. currit, quam XII. mensibus exactis, id est, toto anni circulo transacto est sol obtenturus. Ipsa est enim pars eadem, in qua & nunc conuersatus lunam suo receperat in [illegible].

GLOSSÆ IN CAPVT XV. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMporum ratione: auctore Bridferto Ramesiensi.

Luna quotidie quatuor punctis siue crescens à sole longius abit, seu decrescens soli vicinior, quàm pridie fuerat redditur. Singula autem signa decem punctos habent, id est, duas horas, sicut & superiùs admonuimus, &c.

Luna quotidie quatuor punctis a sole elongatur vsque ad plenum orbem, & iterum eodem spacio ad solem quotidie redeundo appropinquat. Quos quatuor punctos, dodrantem & semunciam Plinius secundus in Naturali historia fert, ... late. Sed quia hoc spacium temporis, quo luna crescere aut decrescere perhibetur, quanta & qualis mensura sit non facile patet, apertius horarum exemplis aperire debemus. Horam igitur quartam, non quintam portionem habere, omnis calculator dubitare non debet. Diuiditur aliquando in quatuor punctos, aliquando in quinque, aliquando in decem minuta, frequentissime in quadraginta momenta, dum autem ... in sexaginta ostenta. Hae tamen omnes partitiones inuentae sunt ab auctoribus ad dimensionem vmbrarum in horologio. Partitiones namque horologij in viginti quatuor spacia, tot enim numero viginti quatuor horarum, quibus sol vniuersum lustrat mundum: addiderunt singularum horarum diuisiones, vt facilius inuenirent horarum transitum per motum ipsius vmbrae in spacijs horologij. Dum ergo transiret vmbra per quartam partem vnius spacij, quod horam vnam signat in horologio, punctum vocabant: ipse vero punctus continet decem momenta. Addiderunt etiam alterum punctū, dum vmbra per quintā partem horae transcurrit, propter lunae discursum, qui punctus octo momenta colligit, ex quib. punctis luna quotidie quatuor peragit, quinto in ipso remanente. Octo n. momenta, quinquies multiplicata, horā vnam perficiunt. Momentum verò est quadragesima pars vnius horae. Ita.n. voluerunt astrologi minutissimū siderum motū per vmbras intelligere, vt quadragesimam partem vnius horae sentirent, dum vmbrā per quadragesimam partem in horologio ipsius spacij, quod vnam horam significat, signifer transiret. Nec hoc suffecerat eis, sed & minora addidere spacia, quae vocantur ostenta. Vnum enim momentum, ostentum semis cōprehendit. Maxima ergò spacia diuisionum vnius horae, puncta dicuntur: minima verò, ostenta vel atomi. Sed vt praediximus punctorū duae sunt mensurae. vna quidem quartam partem vnius horae, id est decem momenta: altera vero quintā cōtinet, habens in se octo momenta. Minutū verò est maxima pars vnius horae: ostentum vero LX. pars horae est, habens in se CCCLXXVI. atomos. Vna vero hora habet in se XXII. atomos, & DLX. Ex his tamen partitionibus praedictis duas tantum ad hanc praesentem quaestionem, id est, ad lunae discursum pertinere non dubium est, quinariam scilicet & quadragesimam. Quinaria namq; ad solum lunae cursum pertinet, caeteris partitionibus & solis & lunae discursibus attributis. Quod ergo Plinius Secundus refert, lunam dodrantes & semuncias horarum aut oriri, aut occidere tardius quotidie, quam pridiè fuerat in ortu aut in occasu: tanti spacium temporis tenet, hoc est XXX. & vnum momenta, & bisse vnius momenti. Dodrans quippe in omni mensura tres quartas partes continet. Si ergo hora vna quadraginta habet momenta, sequitur vt dodrans vnius horae triginta momenta contineat. Dum autem vna hora in duodecim vncias ad similitudinem assis diuiditur, duodecima eius pars, quae vncia vocari potest, in tribus momentis ac tertia vnius momenti parte inuenitur. Cuius vnciae dimidium est momentum, vnum & dimidium momenti, & sexta pars vnius momenti. Igitur praedictum spacium, id est, dodrans & semuncia, XXXI. momenta, & duas tertias partes, id est, bessem siue bissen intra se colligit. Bes namq;, vt Priscianus docet pro des ponitur. Des vero nomen compositum est, d dempto, scilicet vero triens à nomine, quod est triens vna litera quidem assumpta. Hinc est des compositum, dempto triente pro quo nomine ponimus bes. Sed praedictum spacium, quod à Plinio secundo iuxta naturalem lunae cursum expressum est pro facilitate calculandi. Beda quatuor punctorum nomen & mensuram appellare curauit. Si quis vero vult dignoscere, quanta differentia sit inter dodrantis & semunciae spacium, & quatuor punctorum, sciat talem esse differentiā, qualem inter triginta duo momenta, & triginta vnum, & bisse vnius momenti. Haec autem differentia inuenitur in tertia parte vnius momenti. Quatuor igitur puncti superant dodrantem & semunciam, in tertia parte vnius momenti. dodrantis verò & semunciae ratio atque mensura, ex duodenario numero facilè comprehenditur. Sit enim exempli causa, duodenarius numerus quasi vncia vna: diuiditur illa vncia in tres partes: tertia pars quaternarius est. Quaternarius enim ter ductus, in duodenariū crescit. Cuius tertiae partis, id est, quaternarij dimidium, binarius est: qui binarius, duodenarij sexta. Hinc ostenditur, quod in omni mensura dimidium tertiae sexta totius pars inuenitur. Item eiusdem duodenarij numeri dodrans, nouem sunt. Tantum enim in vna hora dodrans tenet, quantum in duodenario nouem. Alio modo. Hora quadraginta momenta habet, & vnumquodque momentum quatuor habet trientes. Duodecima pars ipsorum quadraginta momentorum, vncia vocatur. De triginta sex momentis accipe tria momenta, quia duodecima pars illorum est, & de quatuor momentis accipe vnum trientem, id est, duodecimam partem illorum, & iunge ipsum trientem cum tribus supradictis momentis, & erit tibi vncia. Et medietas vnius vnciae, id est, momentum & dimidium, & medietas trientis, quae vocatur sextans, id est, sexta pars momenti, semuncia vocatur. Ergò hora quadragesima, vt diximus, habet momenta, & vnumquodq; momentum tres trientes. Quadraginta enim ter, siue ter quadraginta, CXX. sunt. Et ideò vnum est, triens vnius momenti, & centesima vicesima pars vnius horae. Prima igitur luna post solis occasum lucens, moratur super terram, spacio dodrantis & semunciae vnius horae. Luna secunda post solis occasum moratur super terram, lucendo hora & dimidia, & vna vncia. Tertia lucens post solis occasum, moratur spacio duarum horarum, & tertia partis vnius horae, & semuncia. quarta, tribus horis & duabus vncijs: quinta. quatuor horis, excepta semuncia. sexta. quatuor horis & dodrante: septima, quinque horis & dimidia, & semuncia: octaua sex horis, & tertia parte vnius horae: nona lucet septem horis, & vna vncia & dimidia: decima, lucet octo horis, excepta vna vncia: vndecima, lucet octo horis, & bisse vnius horae, & semuncia: duodecima, lucet nouem horis, & dimidia: tertiadecima, lucet decem horis, & quadrante & semuncia: quartadecima lucet vndecim horis, & vncia: quintadecima, lucet vndecim horis, & deuncem & semunciam, id est, duodecim horis praeter vnam vnciam & semunciam. Si verò haec computatio secundùm Bedam, quatuor punctis quotidie succrescat decimaquinta luna, duodecim super terram horis lucere inuenitur: ac per hoc apparet quantum distat inter Plinij secundi supputationem, quae per dodrantes & semuncias cumulatur, & Bedae quae per quatuor punctos. Inuenitur enim vna vncia & semisse vnius vnciae differentia. Plinium tamen secundum naturalem cursum esse secutum, dubitare non debemus. Bedam verò facilitatem cōputandi elegisse. Si igitur agnoscere cupis, quantū vnaquaeq; luna secundùm Plinij secundi computationem, à prima vsq; ad decimamquintā in nocte lucet, multiplica eius aetatem quater. Et cùm perspexeris quot pūctos ipse quaternarius reddiderit numerus, tunc ex ipsis punctis tot tertias partes momenti subtrahe, quot dies aetas lunae habuerit. Verbigratia. Si fuerit V. quinq; tertias partes momenti .i. momentū vnū, & bisse vnius momēti subtrahe: & si fuerit X. decem tertias partes momenti, id est, tria momēta

& ter-

& tertiam partem vnius momenti subtrahe. Si fuerit XV quinque et tertiæ partes momenti, id est, quinque momenta [illegible] id quinque momenta, vnam vnciam & dimidiam reddunt hoc modo. Tria momenta & tertia pars vnius momenti [illegible] igitur momentum & dimidium, & sexta pars vnius momenti, dimidiam vnciam complent.

Hac igitur ratio quam superius de cursu lunæ ostendimus, per omnia accessibus atque recessibus maris conuenire manifestum est. Maris enim recessus atque accessus, malina etiam & ledon naturali se iunctura lunarem cursum obseruant. Hinc est vt sicut luna per signa cursum suum peragit, & circa terram quotidiano ambitu reuoluitur, ita maris accessus quotidianus & recessus, eiusdem spacij statu temporis aut ad terram accedit, aut a terra recedit. Et sicut luna, vt prædiximus, dodrante & semuncia: vel quatuor punctis tardius (verbi gratia) hodie quam heri orta est, aut post solis occasum supra terras oritur: similiter accessus maris aut recessus eodem spacio tardius hodie quam heri fuerat, comprehenditur. Sicut enim animal ad se trahit spiritum sic luna mare. Qui, scilicet æstus oceani quotidie bis affluere: & scilicet bis remeare, id est, bis accedere. Inter diem & noctem vnius semper hora dodrante, scilicet transmisso & semuncia, id est, momenta triginta, vnumque momentum, & dimidium, & sexta pars momenti. Transmissa, id est, transacta, ad similitudinem lunæ videtur. Eiusque, scilicet oceani. Omnes cursus, id est, contractus.

In lædones.] *Latinus sermo, id est, læsa vnda. Restringitur enim & repercutitur vnda, quia non dimittitur t[illegible] quartum malina. Malina, quasi maior luna dicta, quod in ea & ipsa luna & æstus maris plus feruebat, quàm in ledone. Ledon enim [illegible] quasi læsa vnda, quod in ea minus & luna & æstus oceani seruescat. Malina & ledon lunarem mensem inter se diuidunt in [illegible] partes æquales. Illa namque malina, in qua prima luna inuenitur septem diebus & nouem horis perseuerat, & à vigesima octaua inchoat, [illegible] vsque ad quintam lunam extenditur. Sequitur ledon a quinta vsque duodecimam permanens, septem similiter diebus & nouem [illegible] perdurat. Hinc, id est, decimatertia luna, malina secunda incboat, in qua plenilunium ostenditur, in decimanona luna terminatur [illegible] dierum numero, & horarum permanere perhibetur, id est, in septem diebus & nouem horis. Iterum ledon à vigesima luna incipit [illegible] sima septima finitur prædicto numero septem dierum & horarum nouem, cursum suum peragit. Habes vt puto, lunarem mensem [illegible] malinas & ledones in æquas partes diuisum. Æstus, id est, occursiones. Sed ledon, id est, minor æstus inchoans, id est, dum inchoat [illegible] ta & vigesima luna. duæ enim sunt ledones. Quot horis, id est, septem accurrit, tot & recurrit, scilicet retrorsum. Ledon [illegible] luna, & permanet vsque in XI. & XII. horis, ex duodecima luna: quia in vnaquaque ledone & malina, septem dies, & duodecim [illegible] continentur.*

Luna quotidie quatuor punctis siue crescens longius à sole abit, seu decrescens, soli vicinior quàm pridie [illegible] redit, &c.] *Cùm enim luna quatuor punctis tantùm, id est, duodecim partibus quotidie a sole elongetur & cum singula signa [illegible] punctos, id est, triginta partes habeant, necesse est vt vnumquodque eorum signorum non minus quam in duobus diebus & dimidio [illegible] Quatuor enim punctos tantùm, id est, duodecim partes in elongatione sua à sole quotidie facit, & ideo in quantum pertinet ad [illegible] elongationem, in duobus diebus & dimidia, decem punctos, id est, vnum signum percurrit: in quantum verò ad suum iter pertinet quo quotidie tredecim partes in signifero peragit, vnumquodque signũ in binis diebus & senis horis, & bisse vnius horæ perlabitur. Et ideo illud iter quod facit in suo integro itinere, per viginti septem dies & octo horas, non potest facere in elõgatione sua à sole, nisi per triginta dies. Decem punctos habent, id est, duas horas. Nunc de æquinoctialibus horis dicit. In duabus enim horis mouetur vnum signum, cum totum signiferum in viginti quatuor moueatur, sicut superius admonuimus, scilicet in 14. capitulo, vbi dixit: Non possunt oriri, occidere, vel de loco in locum moueri, nisi in spacio duarum horarum. Horam faciunt scilicet secundum lunæ computum. Denique orbem lunæ quoties plenus fuerit est, contra solem cernis oppositum: humilem videlicet soli sublimi, & sublimem humili.*

Denique orbem lunæ, id est, plenilunium.] *Si fuerit plenilunium in solstitio æstiuo, vbi sol in quarta parte cancri fit, erit ipsa nocte luna plena in quarta parte capricorni, vbi solstitium brumale fit. Et quamdiu sol tenuerit æstiuum circulum, vbi lõgiores dies sunt, erit sol sublimis, & luna humilis. Cum autem sol ad brumalem partem deflectitur, fit luna plena sublimis, & sol humilis. tunc enim longiores noctes fiunt. Et si fuerit plenilunium in æquinoctio vernali, vbi sol in quarta parte arietis fit, erit ipsa nocte pleniluniũ in quarta parte libræ, vbi æquinoctium autumnale fit.*

Et quot partibus transierit sol æquinoctium vel solstitium, quod nuperrimè lustrauerat, tot partibus transiet ipsa nocte plenilunium in æquinoctio vel solstitio.] *Verbigratia: Si fuerit sol in decima parte arietis id est, in sexta parte post æquinoctium vernale, quando sublimis est sol, humilis est luna. sol & quando sublimis est luna, humilis, quantum sol elongauerit ab æstiuo solstitio, tantum luna XV. ab alio circulo cominus.*

Luna prima quoto puncto locat.	
I.	IV.
II.	VIII.
III.	XII.
IV.	XVI.
V.	XX.
VI.	XXIV.
VII.	XXVIII.
VIII.	XXXII.
IX.	XXXVI.
X.	XL.
XI.	XLIV.
XII.	XLVIII.
XIII.	LII.
XIV.	LVI.
Luna XV.	LX.
XVI.	56.
XVII.	52.
XVIII.	48.
XIX.	44.
XX.	40.
XXI.	36.
XXII.	32.
XXIII.	28.
XXIV.	24.
XXV.	20.
XXVI.	16.
XXVII.	12.
XXVIII.	8.
XXIX.	4.
XXX.	

Luna prima quod punctum distat à sole.	
XII.	Aries.
XXIV.	Aries.
XXXVI.	Taurus.
XLVIII.	Taurus.
LX.	Taurus.
LXXII.	Gemini.
LXXXIV.	Gemini.
XCVI.	Cancer.
CVIII.	Cancer.
CXX.	Cancer.
CXXXII.	Leo.
CXLIV.	Leo.
CLVI.	Virgo.
CLXVIII.	Virgo.
Luna CLXXX.	Virgo.
CXCII.	Libra.
CCIV.	Libra.
CCXVI.	Scorpius.
CCXXVIII.	Scorpius.
CCXL.	Scorpius.
CCLII.	Sagittarius.
CCLXIV.	Sagittarius.
CCLXXVI.	Capricornus.
CCLXXXVIII.	Capricornus.
CCC.	Capricornus.
CCCXII.	Aquarius.
CCCXXIV.	Aquarius.
CCCXXXVI.	Pisces.
CCCXLVIII.	Pisces.
CCCLX.	Pisces.

Sume trigesimam lunam, qua tunc fit tertio Calend. Febru. multiplica per quatuor, fiunt C X X. Partire per decem. Duodecies deni, centies [illegible] id est, centum viginti. Illas ali parte, scilicet in illa parte vbi in coitu sunt sol & luna. Illam enim partem coitus semper trigesima luna tenet. Quam partem, id est, illum punctum cæli, vbi nunc est simul cum trigesima luna, non potest sol obtinere nisi transactis duodecim mensibus, id est, toto anni circulo. Lunam trigesimam, scilicet Ianuarij vel cuiusunq; mensis currit. Quam duodecim [illegible] id est, toto anni circulo transactio, id est, CCCLX diebus expletis. Quinque autem dies & quadrantem non comprehendit, dum [illegible] vnum quodq; signum habere decem punctos tantum, id est triginta partes. Et quamuis hic non computentur, complet tamen sol [illegible] annum suum, & habet vnum quodq; signum triginta partes, & præter hoc decem horas & semis. Ipsa est enim pars eadem, in qua [illegible] conuersatus lunam suo receperat in coitu. Ipsa est enim pars eadem, id est, trigesima. Quod enim dicit, Ipsa est pars eadem, ad trigesimam partem illarum triginta partium pertinet, quas luna à prima vsque ad trigesimam ad consequendum solem in [illegible] peragit. Luna enim in viginti nouem diebus & dimidia ad coitum venit, & ideo consuete dicimus in triginta diebus ad coitum venire, non tamen naturaliter, sed in viginti nouem diebus & dimidia naturaliter ad coitum venit. In qua & nunc conuersatus, scilicet sol [illegible] conuersans, lunam suo receperit in coitu. in fine enim trigesima luna, & capite prima, sunt sol & luna in vno coitu semper.

SCHOLIA IN CAPVT XV. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Ioanne Nouiomago.

Partire per decem, ter deni tries.] *Passim in his formis multiplicationum postrema vox numeri, quæ id quod ex multiplicatione prouenit explicat, corrupta est: quod siue Britannico idiomate, siue librariorum incuria commissum sit, siue quod supra dixit, sic à pueris proferri solere, nescio: verùm quia constanter hoc factum inuenimus, quid vocula illa significet, e regione posui in margine. Notandum autem est, quod in his computationibus loquendi forma ea vtitur, quam vsurpant arithmetici in diuidendo, nam quotientem [illegible] enim vocant denominantem multiplicant per diuisorem [illegible] si quadraginta diuidam per V. V. inquam continet quadraginta decies, deinde quinquies X. efficiunt quadraginta, superest igitur nihil: hac enim forma explorant an aliquid supersit facta diuisione.*

DE LVNÆ DISCVRSV, SI QVI SIGNA ignorant. CAPVT XVI.

QVæ vt manifestiora cuilibet etiam tardioris ingenij reddantur, per singulas lunæ ætates quantum ea distet à sole [illegible] adnotare curauimus. Prima ergo luna vbi suam perfecerit ætatem, e [illegible] spatio dierum XII. secunda spatio dierum XXIV. tertia spatio mensis vnius, & dierum sex: quarta spatio mensis vnius [illegible] dierum decem & octo: quinta spatio [illegible] dierum, sexta spatio mensium II. & dierum duodecim, septima spatio mensium II. & dierum XXIV. octaua, spatio mensium trium, & dierum sex. nona spatio mensium III. & dierum XVIII. decima spatio mensium quatuor, vndecima spatio mensium quatuor, & dierum duodecim: duodecima spatio mensium quatuor, & dierum viginti quatuor: tertiadecima spatio mensium V. & dierum sex, quartadecima spatio mensium V. & dierum XVIII. quintadecima spatio mensium VI. decimasexta spatio mensium VI. & dierum duodecim, decimaseptima spatio mensium [illegible], & dierum vigintiquatuor, decimaoctaua spatio mensium septem, & [illegible] nona spatio mensium VII. & dierum XVIII. vigesima spatio mensium octo: vigesima prima spatio mensium [illegible] & dierum duodecim, vigesimasecunda spatio mensium octo, & dierum vigintiquatuor: [illegible] IX. & dierum sex: vigesimaquarta spatio mensium noué, & dierum [illegible] vigesimaquinta spatio mensium X. vigesimasexta spatio mensium X. & dierum duodecim: vigesimaseptima spatio mensium [illegible] & dierum [illegible]

DE PAGINA REGVLARI.

Quare non inuenitur locus vacuus inter o & a tertia vice in regulari, sicut inuenitur in annali serie? Ideo non inuenitur, quia viginti septem diebus & octo horis luna zodiacum percurrit, & litera vniuscuiusq; diei, vel locus vacuus in pagina regulari est, & idem alphabetum tredecies computatur in vno anno. Et si locus vacuus fuisset, viginti octo dies inuenirentur in vnoquoq; circuitu, & hinc maximus creuisset error, si inter o & a locus fuisset vacuus. Item quæritur, quomodo in pagina regulari inuenitur illud sidus, quod per locum vacuum inter o & a significatur in annali serie in tertio circuitu, cum nullus locus vacuus in illa pagina inuenitur? Ad hoc breuiter respondere possumus, quòd inter o & a illud sidus cognoscitur similitudine bissexti, cui nullus locus est vacuus in annali serie, sed inseritur inter duos dies solares: id est inter septimum & sextum Calend. Mart. in loco VI. Calend. Mart. Item quæritur, quare quartum sidus in alphabeto semper ter scriptum inuenitur in pagina regulari? Et ad hoc respondere possumus, quod ideo ter scribitur vnum sidus, propter integrum diem, qui de sex horis quater repetitis, vnicuiq; sideri nascitur. Illi igitur sideri in quo tunc luna moratur, ille dies deputatur: id est, quarto semper sideri. Item quæritur, vtrum tres dies computantur in aliquo signo, quod ter scriptum non est in pagina regulari. Computatur vtiq; in tertio circuitu lunari, vbi est locus vacuus inter o & a, in annali serie. Item quæritur, vtrum computantur quatuor dies in signo? Vtique computantur, quando ter scribitur vnum signum propter sex horas suprascriptas. Et illi sideri computatur ille dies, qui nascitur de bisse, id est, de octo horis tertio repetitis. Scrutare septimum & octauum annum, & decimumsextum, & decimumseptimum, & decimumoctauum. Item quæritur, quare vnum alphabetum tredecies in annali serie scribitur in vno anno, sed tredecim vicibus non iteratur vnum alphabetum? Sic etiam illud soluitur, quod propter numerum solarium dierum, quibus sol signiferum circuit, vnum alphabetum tredecies iterat in annali serie: hoc est, in CCCLXV. diebus & quadrante. Viginti septem verò diebus & octo horis, sicut suprà diximus, signiferum circumuolat. ideo non est necesse, vt idem alphabetum iteretur ad significandos eosdem dies, vt eadem signa monstrentur. Item quæritur, quare non ab a imbeat alphabetum vniuscuiusq; anni in pagina regulari? Sic soluitur: Si ab a semper inchoasset, arietis sidus significaretur semper, & illo sidere in quo luna moratur in primo anno decennouenalis circuli, quando est nona luna in Calend. Ianuarij, sub eodem sidere ponitur a, id est, sub ariete: & in eodem sidere, in quo luna moratur in secundo anno supradicti circuli, quando est vigesima luna in Calend. Ianu. id est, virginis signo. sub quo inscribitur a, sic & reliqua. Item quæritur, quare aries inscribitur in fine anni, & in principio eiusdem? Hoc item ideo agitur, quia in extrema parte arietis luna peruolat, quando est Nona luna in Calend. Ianu. Item repetitis octo horis, quia luna moratur in vnoquoq; signo duobus diebus & sex horis, & bisse, id est duabus partibus vnius horæ. Bisse ergo repetitis duodecies, efficiuntur octo horæ in anno. Ex quibus octo horis per tres annos crescit vnus dies. Sed tamen illa dies non inuenitur in pagina regulari, quamuis in annali inuenitur locus vacuus inter o & a in tertio loco. De sex verò horis crescit dies in quarto signo, & propterea quartum signum multiplicatur semper ter. itemq;: Si vis inuenire in quo loco debent triplicari signa, dicito: quia zodiacum circulum viginti septem diebus, & octo horis perlustrat Qui ternarius, quarta pars est duodenarij. Omissis, id est, octo horis, quæ per ternos annos increscendo, diem integrum efficiunt, propterea in quarto loco triplicari debent signa.

SCHOLIA IN CAP. XVII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Ioanne Nouiomago.

Incipit Beda hoc loco aperire vsum tabularum, quæ in principio operis summa diligentia posita sunt, & primùm sexta quam signauimus, nota F: dedimus autem operam, vt exemplar vetustissimum, ac accuratissimè in his tabellis pictum, ad literam imitaremur, nisi quo loco ex vetustate consumptis occurrendum fuit, seu vbi Græci characteres pro illo seculo malè erant scripti. Quod si ex hac Beda explicatione vsum deprehendere nequis, consule ea quæ ibi breuiter apposuimus singulis indicibus.

QVOTA SIT LVNA IN CALENDAS QVASQVE. CAPVT XVIII.

PRimo decennouenalis circuli anno, in quo nullæ sunt Epactæ, in Calendas Ianuarias IX. est luna, in Calendas Februarias X. in Calendas Martias IX. in Calendas Apriles X. in Calendas Maias XI. in Calendas Iunias XII. in Calendas Iulias XIII. in Calendas Augustas XIV. in Calendas Septembres XVI. in Calendas Octob. XVI. in Calendas Nouembres XVIII. in Calendas Decembres XVIII. Hos tibi numeros pro regularibus singulorum mensium sume, quibus annuas addens Epactas, luna quota sit per Calendas quasque sine errore reperies. Si enim vis scire quota sit luna in Calendas Ianuarias anno secundo circuli decennouenalis, tene IX. regulares, adde Epactas XI. fiunt XX. vicesima est luna. Si vis scire quota est luna in Calendas Iunias anno tertio, tene regulares XII. adde Epactas anni illius XXII. fiunt XXXIV. tolle XXX. remanent IV. quarta est luna in Calendas memoratas. Quod si quis obiecerit, vel huius, vel præcedentis argumenti alicubi ordinem vacillare, doceat ipse in huiusmodi quæstionibus indagandis veracius & compendiosius argumentum, & nos libenter gratanterque accipiemus. Hoc autem præcedens quod commemorauimus argumentum, & nonnullis ad transscribendum iam dedimus, & in principijs huius nostri opusculi præfigendū esse censemus. Porrò præsens argumentum quod de luna Calendarum quærenda posuimus, hoc tantum loco commemorasse & docuisse sufficiat. Nam cognita quota sit in Calendas luna, facile etiam cæteris cuiusq; mensis diebus qua sit ætate cantato ipso mense, & concurrentibus digitis apparebit. Sunt autem anni tres circuli decennouenalis, in quibus idem argumentum stabilitatē sui tenoris conseruare nequeat: octauus videlicet, vndecimus, & nonusdecimus, cui causam nutandi varia facit ac dispersa per annum embolismorum insertio. Siquidem anno octauo luna Calendarum Maiarum iuxta rationem quidem argumenti XXVIII. computatur, sed propter embolismum, qui in Martio mense inseritur, XXVII. probatur existere. Item in Calendas Iulias iuxta argumentum XXX. fieri potuit luna, sed propter adiectionem diei, quem superfluitas embolismi attulerat, fit XXIX. Item anno XI. quia luna embolismi pridie Nonas decembres accenditur, facit lunam in Calendas Martias vigesimam esse & octauam: cum hanc ratio argumenti XXIX. tunc existere doceat. Item anno XIX. quia luna embolismi tertio die Nonarum Martiarum incipit, cogit lunam in Calendas Maias XXVIII. computari cum XXIX. secundum argumenti calculationem canatur: quo etiam anno ratio saltus lunaris, de quo in sequentibus dicemus, fidem eiusdem argumenti impugnat. Si enim ipsum argumentum iuxta AEgyptos à Septembri mense, vbi principium est anni eorum, inchoaueris, necesse est vt luna Iulij mensis eo anno XXIX. dies vt nunquam alias habeat, vno videlicet ratione saltus amisso, & ob id luna Calendarum Augustarum tertia reddatur, quæ iuxta argumenti regularem secunda computabatur. Si verò, iuxta hoc quod nos suprà docuimus, à Ianuario principium argumenti sumere mauis, eodem ordine luna in Calendas Decemb. VII. incurrit, quæ iuxta argumentū sexta fieri debuisse putabatur: quia nimirum luna Nouemb. mensis vnam amittit diem, & pro XXX. consuetis XXIX. solum diebus cogitur esse contenta. Quæ profectò omnia melius colloquendo, quàm scribendo docentur. Non aūt transitorie commemorandū, quod hoc argumentum à Septembri quidam incipiunt, ponentes eidem Septembri regulares V. Octobri V. Nouembri VII. Decembri VII. & cętera vt supra nos posuimus: quod ob

authoritatem Ægyptiorum rationabiliter prorsus agunt, vt à quibus origo computandi sumpta est, horum quoque in computando anni principium imitentur. Verùm alijs aptius multo & expeditius videtur, vt computatio omnis, quantum non necessitas rationis obsistat, à principio anni sui etiam apud Romanos incipiat, & vsque ad terminum anni rato atque intemerato ordine procurrat.

GLOSSAE IN CAP. XVIII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Quota sit luna in Calendas quasque.] *Quasi diceret, quota sit luna initians Calendas quasque. In quo. scilicet anno nulla sunt epacta: quia non apponuntur, quoniam tunc hoc est in XI. Calend. April. vbi est sedes epactarum, trigesima est luna. Vtens ergo illo anno luna quota sit in Calendis vniuscuiusque mensis: in cæteris verò annis epactas habebis, & hos regulares, semperque ad lunam quærendam in Calendis. Isti enim regulares secundum AEgyptios apponuntur in Calend. Ianu. id est, quando trigesima est luna in XI. Cal. April. vnde epacta accipiuntur. Ipso enim anno nulla sunt epacta, quia vltra triginta non ascendit luna: sed quot regulares habet vnusquisque mensis, totam lunam habebit ipso anno. Epacta autem accipiuntur ab XI. Calend. April. quia est post XII. Calend. April. vbi sol fuit creatus, & vbi æquinoctium vernale est, & terminus paschalis. ideoque inuenerunt auctores, vt inde sumerentur epacta ad lunam inueniendam. Quota enim fuerit luna in XI. Calend. April. tot epacta erunt in ipso anno vsque Calend. Septemb. & qualiscunque epacta fuerit in Calend. Sept. mutata, talis erit luna in XI. Calen. April. in sequenti tempore. Primo decennouenalis circuli anno, in quo nulla sunt epacta in Cal. Ianu. nona est luna: secundum Romanos, incohat. Hos tibi numeros, scilicet lunæ Quibus, scilicet regularibus. Tolle triginta, remanent quatuor. Quare triginta? Quia vltra triginta non ascendit ætas lunæ. Si autem iuxta hoc quod nos suprà docuimus, à Ianuario principium argumenti sumere mauis, eodem ordine luna in Calen. Decemb. septimo incurrit, quæ iuxta argumentum sexto fieri debuisse putabatur. December habet regulares secundum Romanos octodecim, iunctis adde more Romanorum epactas 18. fiunt simul 36. abiectis triginta remanent sex. Si verò in ipsis Cal. Decemb. sextam computaueris lunam, non occurret in Calend. Ianu. nona, sed octaua. ideoque necesse est illam in Cal. Decemb. septimam computare, quàm sextam. Item anno XI. quia luna embolismi pridie Non. Decemb. accenditur, facit lunam in Cal. Mart. vigesimam octauam esse, cum hanc ratio argumenti vigesimam nonam tunc existere doceat. Luna quoque hoc anno in Cal. Mart. secundum epactarum seriem vigesima nona esse debuit, sed propter embolismum vigesima octaua occurrit, excepto bissextili anno. Si enim hoc anno bissextus fuerit, tunc in Cal. Mart. vigesima nona secundum lectionem, & secundum anni illius calculationem proueniet. Quæ etiam Februarij est luna, & finitur sexto Non. Mart. trigesima propter bissextum, qui semper lunam Februarij trigesimam computari cogit. Non autem transitoriè commemorandum, quod hoc argumentum à Septembrio quidam incipiant. Quamuis enim AEgyptij & Romani diuerse ponant regulares, diuerseque annum incipiant, tamen eadem luna inuenitur & apud AEgyptios & apud Romanos, in Cal. Septemb. & in Calend. omnium mensium: id est, primo AEgyptiorum, & penultimo Romanorum, nisi tantum in decimonono anno vbi saltus fit. Illas enim epactas habent AEgyptij in Calend. Septemb. quas Romani habent in Calend. Ianuar. Illi enim à Septembr. incipiunt annum, ibique mutant epactas: & Romani similiter à Ianuario inchoant annum, & ibi mutant epactas, & epacta faciunt illam conuenientiam.*

SCHOLIA IN CAP. XVIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Ioanne Nouiomago.

Hoc autem præcedens quod commemorauimus argumentum.] *Horum annalium fragmentum inuenimus apud Bedam circulorum decennouenalium, ab anno D.XXXII. solutis vsque ad M.XXV. quem ipse (vt ex hac temporis ratione constat) altius repetijt, & longius produxit. Verùm in exemplari scripto quod deerat, tum à principio tum à fine, vsque ad M.DC. produximus ex astrorum computationibus, vt posteris quoque hæc computatio prodesse queat: atque ad postremum libri posuimus, quo loco plura quæ ad hoc caput intelligendum rectius valent, vide.*

QVÆ SIT FERIA IN CALENDIS. CAPVT XIX.

Simile autem huic tradunt argumentum ad inueniendam diem Calendarum promptissimum, ita duntaxat, vt alijs vtens regularibus, quod in hoc per Epactas facis, in illo facies per concurrentes septem dies. Habet ergo regulares Ianuarius II. Februarius V. Martius V. Aprilis I. Maius III. Iunius VI. Iulius I. Augustus IV. September VII. October II. Nouember V. December VII. Qui videlicet regulares hoc specialiter indicant, quota sit feria per Calendas, eo anno quo septem concurrentes adscripti sunt dies: cæteris verò annis addes cõcurrentes quotquot in præsenti fuerint adnotati ad regulares mensium singulorum, & ita diem Calendarum sine errore semper inuenies. Hoc tantum memor esto, vt cum imminente anno bissextili vnus concurrentium intermittendus est dies, eo tamen numero quem intermissurus es, in Ianuario Februarioque vtaris: ac in Calendis primum Martijs per illum qui circulo continetur solis computare incipias. Cùm ergo diem Calendarum, verbi gratia, Ianuariarum quærere vis, dicis Ianuarius II. adde concurrentes septimanæ dies, qui fuerunt anno quo computas, vtpotè III. fiunt quinque, quinta feria intrant Calendæ Ianuariæ. Item anno qui sex habet concurrentes, sume V. regulares mensis Martij, adde concurrentes sex, fiunt vndecim, tolle septem, remanent quatuor, quarta feria sunt Calendæ Martiæ.

GLOSSAE IN CAPVT XIX. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Cæteris verò annis addes concurrentes, quotquot in præsenti fuerint annotati ad regulares mensium singulorum. Quotquot, id est, numerum feriæ. In quota feria nonus dies, ante Calend. April. sabbatum: quia non semper, sed rarò fit vt nonus dies ante Calend. April adueniat in sabbato. Cùm concurrentem, quem AEgyptij inchoant à Calend. Mart. Romani inchoant duobus mensibus ante, id est, à Calend. Ianuar. & Februar. coniungentes cum concurrentem cum regularibus Ianuarij, qui sunt duo secundum Romanos, & cum regularibus V. Februar. qui sunt V. similiter apud Romanos. Sed tamen memento, in omni bissextili anno vnum subtrahere ex eo numero, id est, de regularibus Ianuarij & Februarij & tunc erunt Calend. apud eos sicut & apud AEgyptios, in capite Ianuarij & Februarij, in alijs verò non est opus.

ARGVMENTVM DE QVALIBET LVNA VEL feria. CAPVT XX.

EST etiam vetus argumentum, non modo de Calendarum, verum & de quorumlibet inter Calendas dierum luna vel feria dinoscenda repertum, aliquanto quidem grauius ad discendum, sed maiorum tamen nobis authoritate contraditum, atque ideo minoribus nostra æquè solertia tradendum. Si ergo vis scire, hoc vel illo die quota sit luna, computa dies à principio mensis Ianuarij vsq; in diem de quo inquiris, & cum scieris, adde ætatem lunæ quæ fuit in Calendis Ianuarijs, partire omnia per LIX. & si amplius XXX. remanserint, tolle triginta, & quod superest ipsa est luna diei quam quæris. Item si vis scire hoc vel illo die quota sit feria, computa dies à Calendis Ianuarijs vsq; in diem de quo inquiris: & cum noueris, adde feriam quæ fuit die Calendarũ Ianuariarum: & si bissextilis annus est, etiam bissexti diem postquam transierit augmentare memento: partire omnia per septem, & quod remanet diem tibi septimanæ quæ sit vbicunque quęris ostendet. Quod ita solum sine labore currit argumentum, si numerum mensium singulorum per Kalendas, Nonas & Idus memoriter decantare consuescas.

Ianuarius in Kalendas I. & Nonas V. in Idus XIII.
Februarius in Kalendas XXXII. in Nonas XXXVI. in Idus XLIV.
Martius in Kalendas XL. in Nonas LXVI. in Idus LXXIV.
Aprilis in Kalendas XCI. in Nonas XCV. in Idus CIII.
Maius in Kalend. CXXI. in Nonas CXXVII. in Idus CXXXV.
Iunius in Kalend. CLII. in Nonas CLVI. in Idus CLXIV.
Iulius in Kalend. CLXXXII. in Nonas CLXXXVIII. in Idus CXCVI.
Augustus in Kalend. CCXIII. in Nonas CCXVII. in Idus CCXXV.
September in Kalend. CCXLIV. in Nonas CCXLVIII. in Idus CCLVI.
October in Kalend. CCLXXIV. in Nonas CCLXXX. in Idus CCLXXXVIII.
Nouember in Kalend. CCCV. in Nonas CCCIX. in Idus CCCXVII.
December in Calend. CCCXXXV. in Nonas CCCXXXIX. in Idus CCCXLVII.

Si ergo scire vis, verbi gratia, anno quo per Kalend. Ianuarias nona est luna, quota sit luna in Kalend. Maias, dicito; Maias in Kalendas CXXI. tolle Kalendas remanent CXX. adde IX. fiunt CXXIX. partire per LIX. quinquagies nouies bini centumdecusoctus: tolle CXVIII. remanent XI. vndecima est luna in Kalend. Maias. Si vis scire quota est luna in XV. Kalend. Iunias, dicito, Iunius in Kalendas CLII. tolle XV. Kalen. Iunias, remanent CXXXVII. adde IX. fiunt CXLVI. partire per LIX. quinquagies nouies bini centumdecusoctus, tolle CXVIII. remanent XXVIII. vicesimaoctaua est luna in XV. Kalend. Iunias. Si vis scire quota est luna VII. Idus Decembres, dicito, December in Idus CCCXLVII. tolle VII. Idus remanent CCCXL. adde IX. fiunt CCCXLIX. partire per LIX. quinquagies nouies quini CCXCV. tolle CCXCV. remanent LIV. tolle XXX. remanent XXIV. vicesimaquarta est luna die memorato. Iuuat huiusce argumenti vsum, si calculator vltima quinquagesimę nonæ partis diligentius memoriæ commendat: quinquagies nouies seni CCCLIV. quinquagies nouies quini CCXCV. quinquagies nouies quaterni CCXXXVI. quinquagies nouies terni CLXXVII. quinquagies nouies bini CXVIII. quinquies nouies assis IX. Eodem ordine diem septimanæ quocunque volueris tempore adiuncto Kalendarum Ianuariarum die requires. Si enim vis scire, verbi gratia, anno quo Kalendæ Ianuariæ quinta feria celebrantur, VIII. Kalendarum Octobrium die quota feria sit, dicito: October in Kalendas CCLXXIV. tolle VIII. Kalendas Octobres, remanent CCLXVI. adde quintam feriam quæ fuit in Kalendis Ianuarijs, fiunt CCLXXI. partire per VII. septies triceni ducenti decus; septies octoni quinquagies, remanent V. quinta est feria octauo Kalendas Octobres.

GLOSSAE IN CAPVT XX. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Quod ita solum sine labore currit argumentum, si numerum mensium singulorum per Kalendas, Nonas & Idus memoriter decantare consuescas. Ianuarius in Kalend. vnum, in nou. quinque, in idibus tredecim. Si fortè quæris vnde hi dies procedant, id est, Ianuarius in Kalend. vnum, Februarius in Kal. XXXII, &c. quæ sequuntur, dicito: Ianuar. in Kal. vnum habet diem, qui etiam IV. Non. habet: iunge vnum & quatuor, & erunt simul quinque. In Non. V. Habet enim VIII. idus. Quinque & octo, sunt simul tredecim. In idibus tredecim. Habet quoque nouendecim Calendas post idus. Tredecim & nouendecim, sunt simul triginta duo. Sic igitur totum huius lectionis numerum à capite vsque ad finem facillimè reperire potes.

SCHOLIA IN CAP. XX. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Ioanne Nouiomago.

Est etiam vetus argumentum.] *Ad hoc caput, deinde ad id quod sequitur, tum ad id quoque quod præcedit, referendæ sunt tabulæ, quas principio operis proposuit, præsertim has quas literis maiusculis signauimus, A, B, G, I, V & X. quemadmodum ibi etiam annotauimus.*

DE ÆTATE LVNÆ SI QVIS COMPVTARE non potest. CAPVT XXI.

QVod si adeò quis deses vel hebes est, vt absque omni labore computandi lunæ cursum scire voluerit, innitatur alphabetis quæ in annali videt libello iuxta cursum distincta lunarem, vbi duos lunæ circuitus, id est, quinquagenos & nouenos dies terna tenent alphabeta: & quamcunque literam luna in hac ætate semel habet, eandē per totum annum simili modo notatam in eadem semper ætate habere non desinit: nisi fortè, quod tamen rarò accidit, embolismorum hæc ratio immutet. Verbi gratia, anno tertio cycli decennouenalis, luna quæ triginta dies habitura est, semper ab a nudo incipit, secunda est in b, tertia in c, similiter nudis, id est, nullo puncto adnotatis: & sic ex ordine suam litera quæq; seruat ætatem lunæ. Item luna, quæ vndetriginta dies habitura est, ab L. subnotato incipiens, secunda semper in m, tertia in n, simili figura notatis: & sic ex ordine recurrens luna suam cuique literæ restituit ætatem. Discernendi enim gratia primum de ternis alphabetum nudis vtrinque literis, secundum subnotatis, tertium supernotatis determinandum prouidit antiquitas.

QVOT HORIS LVNA LVCEAT.
CAPVT XXII.

TRadunt quoque argumentum veteres, quo luna cuiuslibet ætatis quot horis luceat exploretur: quia enim prima luna inquiunt quatuor punctos lucet, adijcitur hic numerus à secunda luna quotidie vsque ad plenilunium, detrahiturque dehinc paribus spatijs in decrementum. Exempli gratia si nosse vis luna secunda quot horas luceat, multiplica per quatuor duo, fiunt octo, partire per quinque, quia quinque puncti horam faciunt, quinquies asse quinque, & remanent tres, horam ergo & tres punctos lucet luna secunda. Item multiplica tria, per quatuor, fiunt duodecim partire per quinque, quinquies bini decus. & remanent duo: duas horas, & totidem punctos tertia luna lucet. Item vbi ad decimam lunam perueneris, multiplica per quatuor, fiunt quadraginta: partire per quintam partem, quinquies octoni quadrans: octo horas lucet decima luna. Et ne argumentum dubium fore arbitreris, tene quindecim, inquiunt, & vbi pernox luna candet exquire, multiplica per quatuor, fiunt sexaginta: partire per quinque, quinquies duodeni sexais duodecim horas, id est, noctem integram decimaquinta luna perlustrat. Item si nosse vis, sextadecima & septimadecima, & cæteræ deinceps quot horis luceant lunæ, recole per singulas quanto minus sint à triginta: & inde computandi crepidinem strue. Verbi gratia: Si nosse vis vigesimaquinta quam diu luceat luna, dicito: quanto minus à triginta patebit, quia quinque, multiplica per quatuor, quater quini vies: partire per quinque, quies quateni vies, quatuor ergo horis splendet vicesimaquinta, quomodo & quinta luna. Et quidem hoc argumentum tempore æquinoctiali legitima fixum statione periabitur: verum longissimis in bruma noctibus, vel item æstate breuissimis, quarum alias duodecim horarum spacium longè transcendere, alias nequaquam ad hoc pertingere posse constat: qua ratione lunam duodecim horas lucere credamus: nisi fortè putamus non æquinoctiales horas intelligendas, sed singulas quasque noctes pro suæ mensura longitudinis, aut breuitatis in duodecim particulas, quas horas vocitemus æqua distributione findendas.

GLOSSAE IN CAPVT XXI. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Brideferto Ramelienfi.

Item vbi ad decimam lunam perueneris, multiplica per quatuor, fiunt quadraginta. Partire per quintam partem. Quinquies octoni, quadrans, octo horis lucet decima luna. Non de æquinoctialibus horis dixit, sed de artificialibus. Huius argumenti glossa iam superius scripta, cuius initium est: Si vis scire quot punctis vel horis luceat luna, primum considera, vtrum in augmento sit an in detrimento, & quæ sic finitur, illud tempus interlunium dicitur.

VETVS COMMENTARIVS.

Huius paginæ quatuor sunt figuræ: prima, quæ est rotunda, indicat quot punctis luceat luna: & quia luna à sole lumen accipit, & semper prima luna, Occidente sole oritur.

QVOT PVNCTIS LVCEAT LVNA.

In secunda figura item rotunda, duodecim signa exterius quasi in zodiaco ordinantur. Cumq; per singulos menses singulorum signorum teneat primordia: exempli gratia ab vno eorum, id est, ariete cœpi, & quot formas à prima vsq; ad XV. habeat, Græcis nominibus subnotaui: quæ deficiendo iterat, quoniam eisdem momentis deficit, quibus crescit. Quod designant ætates lunæ sub signis descriptæ. Sicq; fit vt semper appareat monoides versus Occidentem, dichotomos superior versus Septentrionem, panselenos versus Orientem, dichotomos inferior, versus meridiem.

Septentrio.

Oriens.

Occidens.

Meridies.

Deniq. CLXXX. partibus, id est, CLXXX. diebus elongatur à sole, quod demonstrat tertia figura inferior, parte altera longior: nam à prima paulatim XII. partibus progressa, CLXXX. partibus XV. è regione lunæ determinat. Talisq; modo XIV. & XIII. & reliquæ contra se reliquis concordant: ut tandem XXIX. XII. partibus à sole distet, sicut & prima. Totius vero lunaris circuitus summa deprehenditur in CCCLX. quod ibidem alius ordo ordo denotat, licet desit luna trigesima.

15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	LVNA. Totius itineris supputatio.
clxxx.	cxcij.	cciiij.	ccxvj.	ccxxviij.	ccxl.	cclij.	cclxiiij.	cclxxvj.	cclxxxviij.	ccc.	cccxij.	cccxxiiij.	cccxxxvj.	cccxlviij.	
15 clxxx.	14 clxviij.	13 clvj.	12 cxliiij.	11 cxxxij.	10 cxx.	9 cviij.	8 xcvj.	7 lxxxiiij.	6 lxxij.	5 lx.	4 xlviij.	3 xxxvj.	2 xxiiij.	1 xij.	LVNA. His adest & abest soli.

In quarta figura ubi præparatio bissexti colligitur, superius anni præscribuntur. Primus scilicet à bissexto, secundus, tertius & quartus. Contra quos singulos sunt XII. horæ deorsum positæ, quibus signatur qua earũ ingrediatur sol signum antepositum, eo videlicet Kalendario, quod supponitur unicuiq; signo. Deniq; horæ noctis arithmetico nempe (123.) diei horæ Scholastico quem vocant numero (IVX.) notantur: & quibus tria puncta desuper sunt, ipsius horæ tertio puncto in signum notat solis ingressus, quibus nihil inchoante horæ signũ introijt. Triginta numerum per x literam hoc modo (x) effigiata, singulis horis subiecі: & ad ultimum xs. quoniam ab hora qua ingreditur xxx. diebus, & xs. horis, in unoquoq; signo sol moratur.

Præparatio	bissexti.	Primus dies.		Secundus dies.		Tertius dies.		Quartus dies.		hora.
Aries.	XV. Kalend. April.	I	xxx	7	xxx	I	xxx	VII	xxx	xs.
Taurus.	XV. Kal. Maij.	∴ II	xxx	∴ V	xxx	∴ XI	xxx	∴ 5	xxx	xs.
Gemini.	XVI. Kalend. Iunij.	X	xxx	4	xxx	10	xxx	IIII	xxx	xs.
Cancer.	XV. Kalend. Iulij.	∴ VIII	xxx	∴ II	xxx	∴ VIII	xxx	∴ 2	xxx	xs.
Leo.	XVI. Kalend. August.	VII	xxx	I	xxx	7	xxx	I	xxx	xs.
Virgo.	XVI. Kalend. Septemb.	∴ 5	xxx	∴ II	xxx	∴ V	xxx	∴ XI	xxx	xs.
Libra.	XVI. Kalend. Octob.	IIII	xxx	X	xxx	4	xxx	10	xxx	xs.
Scorpius.	XVI Kalend. Nouemb.	∴ 2	xxx	∴ 8	xxx	∴ II	xxx	∴ VIII	xxx	xs.
Sagittarius.	XVI. Kalend. Decemb.	I	xxx	VIII	xxx	I	xxx	7	xxx	xs.
Capricornus.	XVII. Kalend. Ian.	∴ XI	xxx	∴ 5	xxx	∴ II	xxx	∴ V	xxx	xs.
Aquarius.	XVII. Kalend. Febr.	10	xxx	IIII	xxx	X	xxx	4	xxx	xs.
Pisces.	XV. Kalend. Mart.	∴ VIII	xxx	∴ II	xxx	∴ 8	xxx	∴ II	xxx	xs.
Hinc fit bis-	sexti dies.	VI	xxx	VI	xxx	VI	xxx	VI	xxx	xs.

QVANDO VEL QVARE LVNA VEL PRONA, VEL SVPINA, VEL VIDEATVR ERECTA.

CAPVT XXIII.

SVnt qui auras explorare conati, dicant lunam nouam quoties supino cornu vtroque videatur, tempestuosum mensem: quoties erecto vno, serenũ portendere. Quod longè aliter esse naturalis ratio prodit. Quid enim? nunquid credibile est lunæ statũ, qui fixus in æthere permanet, pro subiacentium mutatione flabrorũ, vel nubium posse aliorsum quàm fuerat conuerti, & eam quasi futuræ metu tẽpestatis aliquanto altius cornu, quàm naturæ ordo poscebat attollere? Maximè cum non omnibus in terris idem fluctuantium possit existere flatus aurarum: lunæ autem status idem, eademq; sit pro variante solis digressu conuersio. Dicunt eam, sicut & B. Augustinus in expositione psalmi decimi docet, non habere lumen proprium, sed à sole illustrari. Sed quando cum illo est, eam partem ad nos habere, qua non illustratur, & ideo nihil in ea lucis videri: cum autem incipit ab illo recedere, illustrari ab ea etiam parte, quam habet ad terram, & necessario incipere à cornibus, donec fiat quindecima contra solem. Tunc enim sole occidente oritur, vt quisquis Occidentem solem obseruauerit, cum eum cœperit non videre, conuersus ad Orientem lunam surgere

videat,

videat, atque inde ex alia parte, cum ei cœperit propinquare, illam partem ad nos conuertere, quæ nõ illustratur, donec ad cornua redeat, atque inde omnino non appareat: quia tunc illa pars quæ illustratur, sursum est ad cœlum, ad terram autem illa, quam radiare sol nõ potest. Cum ergo die crescente sol à meridianis plagis ad boreales paulatim partes ascenderit, necesse est luna, quæ eo tempore nata est, ocyori transitu solem ad borealia signa præcurrat: atque ideò cum noua post occasum solis videtur, quæ ad septentrionem solaris occasus occasura est, nimirum non iuxta, sed supra solem sita est, quo inferiora eius illustrante, æqualia penè cornua protendere, & instar nauis supina ire videtur. At reuerso post solstitium æstiuum ad inferiora & australia cursu solis, luna quoque illis nata mensibus, ad inferiora cursum tendat necesse est: vnde fit, vt quæ ad australem partem solis, qui occiderat occasura est: absque vlla dubietate cum primo post occasum solis apparet, non iam supra illum, sed iuxta illum ad meridiem posita videtur. Atque ideò aquilonalia eius latera sole aspectante cernitur erecta progredi: semper enim luna auersis à sole cornibus, rotundam sui partem pandit ad illum, cuius rationis ordine agitur, vt quo dies longior, eo sit noua luna excelsior: & quo breuior atque ad meridiem decliuior est dies, eo deiectior noua luna cernatur. Et inde vulgi creuit opinio, lunam cum supina & celsior incedit, turbines tempestatum: cum verò erecta, & in austros deiectior, tranquillitatem designare: quia is nimirum status est anni vertentis, vt sex mensibus, quibus decrescit dies, multò clementior sit aëris motus, quàm reliquis sex. Eadem ratio est etiam lunæ decrescentis, quare matutino in exortu nunc erecta, nunc supina appareat. Eadem cur interdiu sæpè prona procedat: nimirum solis eam radijs superiore ex loco tangentibus. Non ergo lunæ conuersio, quæ naturalis est & fixa, potest futuri mensis portendere statum. Sed qui curiosi sunt huiusmodi rerum, coloris vel eius, vel solis, vel cœli ipsius, aut stellarum, siue nubium mutatione, vel alijs quibuslibet indicijs sæpè statum aëris, qui sit futurus explorant. Denique lunam quartam, si pura fuerit, neque obtusis cornibus, dare reliquis diebus vsque ad exactum mensem indicium serenitatis existimant, & cætera talia.

GLOSSÆ IN CAP. XXIII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Rameliensi.

Lunam nõ minui nec crescere dicunt, sed à sole illustratam à parte quã habet ad eum paulatim vel ab eo recedendo, vel ei propinquando, nobis candidã partem reuoluere vel atram. Et die quidem crescente supinã cernit nouam lunam, vtpote superiorem soli, & ad aquilonem subeuntem: decrescente verò erectã & deiectã in austros, plenã autem soli semper aduersam. Sublimem, humili sole, humilemq́ue, sublimi. Quam lucere dodrantes semuncias horarũ à secunda adijcientem vsque ad plenum orbem, detrahentemq́ue in diminutionem. Intra tredecim autem partes, solis semper occultã esse: nouissimã verò nouamq́ue lunam, eadem die vel nocte, nullo alio in signo quàm ariete conspici. Si in accensione erecta fuerit, in matutino exortu supina apparebit. Item si in accensione supina in modum nauis fuerit visa, in matutino exortu erecta cernetur. Habet ergo tres status, id est, supina, erecta, prona, aliquãdo videtur. Lunam nõ minui nec crescere dicunt, scilicet sapientes, sed semper in vna parte plena est. Luna, Martiano attestante, nõ per seipsam, sed à sole illuminatur sicut speculum nihil splendoris neque imaginis à se ipso habet, accipit tamen lumen & imaginem per res sibi extrinsecus oppositas. Quãdo autem ipsa luna à sole recedit, illustratur à sole paulatim, ab eo, & tunc dicitur crescere: quando verò ei appropinquat post decimam quintam lunam, obscuratur paulatim donec tota obnubiletur vicinitate solis, & tunc dicitur minui, cum tamen in suo corpore nunquam minuatur, nunquam crescat. Illustratam, scilicet esse dicunt, id est, illuminatam ad eum solem, id est, contra eum versam, vel ab eo sole recedendo, scilicet partem candidam, vel ei propinquando, scilicet partem atram, id est, nigram nobis reuoluere, scilicet dicunt. In quantum enim propinquatur soli in tantum infertur nobis lumen illius. Et, scilicet dicunt, die crescente, id est, dum crescit dies. Quæritur cur crescente die luna noua supina videatur, decrescente autem die nõ prona, sed erecta: cum debuerat sicut supina in lucis incremento sic prona in detrimento apparere. Ita tamen soluitur. Crescente die naturaliter superior est luna sole, & propterea ipse sol superiorem lunã supra se positã illuminat, & supinã efficit: dum autem dies decrescit, naturali positione eiusdẽ altitudinis sol & noua luna esse deprehenduntur, ac per hoc nõ infra se positam lunã accendit, sed ex latere suo positam, & propterea eam facit erectam. Cernunt à nobis nouam, id est, primã lunam, vtpote superiorem soli. Hoc nõ ratione zonarum, sed ratione signiferi deprehenditur. Quando sol australes circulos, qui sunt inferiores, circuit tempore hyemali, tunc luna septentrionales circulos qui altiores sunt, peragit, & tunc altior est sole, ideò supina est, cornua sursum habens in modũ nauis: quia videlicet ab inferiore sui parte qua solem respicit, accenditur. Rursus migrante sole septentrionales circulos, luna petit australes: & quia inferior tunc sole est, à superiore sui parte qua solem respicit, illuminatur, obuersa habens terræ cornua prona, & ad aquilonares circulos. Verbi gratia: Duodecimo Kal. April. adhuc dies crescunt. Si fuerit in ariete luna accensa, statim in taurũ citò transiens, erit quasi sole superior quantũ ad signiferum. Subeuntem, id est, ascendentem, scilicet illã lunam. Decrescente, scilicet die erectam, scilicet dicunt ex latere. Et deiectam, id est humilem in austros, id est, in meridiem. Plenam, scilicet dicunt lunam. Soli aduersam id est, e regione positam, id est, cõtra solem. Sublimem scilicet lunã in aquilone. Humili sole, scilicet in austros. Humilemq́ue, scilicet lunã sublimi scilicet sole. Quam, scilicet lunam, dicunt dodrãtes semuncias. Quid sit dodrans, semuncia, iam superius verissimè est expositum. Adijcientem scilicet ipsas dodrantis semuncias à secunda luna. Ideò dicit à secunda luna quia prima luna in coitu solis fit. Vsque ad plenũ orbem, id est, ad decimã quintam. Intra tredecim, scilicet dicunt partes, id est, dies. Tredecim quotidie transit in zodiaco, sed antequam extra tredecim partes perueniat, nõ videtur. Vnaquæque hora continet in se quadraginta momenta. De illis quadraginta momentis accipe triginta quia dodrans est, & dimitte decem, quia quadrans est. Iterũ diuide illa quadraginta momenta per duodecim, vt inde inuenias præscriptas semuncias. Dodrantem enim intellexisti de prima diuisione quaterna, quia quadraginta momenta per duodecim ter diuisa, fiunt triginta sex, & quatuor remanent. Eductis ex duodecim ter tria momenta accipe, quia duodecima pars illorũ est, & de quatuor quæ remanserunt, recipe tertiam partem vnius momenti. Si enim ad vnum duxeris duodecimam partem illorum quadraginta momentorum, tria momenta fiunt inde, & tertia pars vnius momenti, quod est in vna vncia quia duodecima pars illius numeri quadragenarij est. Iterum diuide illam vnciam per medium, quod fit vnum momentum & dimidium, & sextans, id est, sexta pars vnius momenti. Hæc est semuncia, de qua dixit, dodrantis semuncias auget luna quotidie vel minuit. Semper occultam esse, id est, tunc non apparet luna, quando vicina est soli infra partes tredecim, hoc est infra illud spacium, quod agit sol diebus tredecim.

At mox vt in decimamquintam partem fuerit emersa, videri incipit.] *In hoc loco duplex sensus fieri potest. Nam quod dixit, intra tredecim autẽ partes solis semper occultã esse, potest sic intelligi, vt noua luna nunquã apparere possit, antequã tredecim partes vel à sole recedat, vel etiam ex alio latere natura soli appropinquet. Intra tredecim ergo partes solis, dũ luna noua morata fuerit, in nullo signo apparebit, excepto ariete. Mox autẽ vt lõgius à sole recesserit, tertio apparebit. Nullo alio in signo, id est, in nullo signo, nisi tãtum in ariete. Manè ante solem vltima luna apparere potest, & in eadem die post occasum solis noua apparere. Conspici, scilicet quamuis sit in alijs, tamen non videtur: quia aliquotiens euenit, vt trigesima luna, vel vigesimanona apparens in Oriente primo initio diei, & peragens cursum suum, ac soli tardius incedenti appropinquans accendatur ab eo media vel quacunque hora diei, & ipso die vespere appareat in Occidente.*

Quid enim? Nunquid credibile est lunæ statum qui fixus in æthere permanet, pro subiacentium mutatione flabrorum, vel nubium posse aliorsum quàm fuerat conuerti? Cur fixus, cum sit vna planetarum septem? Sed fixa dicitur natura immobilis, ac per hoc ventorum vi non valet turbari: quippe cum non in aëre sit, sed in æthere. In æthere enim nulla est tempestas.

Lunam per aliorum ortum & occasum, ait Higinus, necesse est moueri, nõ stare: idque facilius est, quàm de sole licet intelligere: quæ cum à sole accipiat lumen, & ita nobis lucere videatur, nõ est dubium eam moueri potius quàm stare. Terris autem vicina luna, breuiori orbe conuertitur, & iter quod sol in CCCLXV. diebus, & sex horis peragit, ista per viginti septem dies & octo horas percurrit. Cum autem incipit ab

illo recedere, illustrari ab ea etiam parte quam habet ad terram, & necessariò incipere à cornibus, donec fiat XV contra solem tunc en m sole Occidente oritur. Prima luna apparet solummodò vespere in Occidente, sole descendente ad inferiora. Quamuis enim in omn us partibus cœli fiat sæpe prima in Oriente, & meridie, & in alijs locis, tamen non videtur neque computatur prima, nisi in Occidente propter splendorem solis, & propter primam conditionem, quia alijs in locis simul sunt super terram. Plena autem vespere in Oriente, & mane in Occidente necessariò videtur: quia plena in sex signis semper distat a sole, & plena luna fit nocte super terram, & die sub terra. Prima au tem fit nocte cum sole sub terra, & die cum sole supra terram. Corpus solis triplo quantitatem lunæ superare dicunt Philosophi lunā verò triplo maiorem terra. Quod autem æqualis vniusq; magnitudinis luna cum sole cernitur, ex eo fieri scimus, quòd ille multo longinquior a terris atq; altior quàm luna incedat, ideoq; magnitudo eius quanta sit, nequaquā à nobis qui in terris degimus valeat dinosci. Omnia enim longius posita solent breuiora videri. Atq; ideò cum noua post occasum solis videtur quæ ad septentrionem solaris occasus occasura est, nimirum non iuxta, sed supra solem sita est. Tria sunt genera incensionis lunæ: subincensio, media incensio, superincensio. Subincensio est, quando luna desubtus accenditur à sole per sexaginta dies, & viginti horas, circa vndecimum diem Kalendarum Ianuariarum: quia tunc luna altior est quàm sol. Media incensio est, quando luna à sole accenditur, æqualiter per triginta dies, & decem horas, circa vndecimum diem Kalendarum Octobrium, quia tunc æquales sunt sol & luna in altitudine. Superincensio est, quando luna desuper accenditur, per sexaginta dies & viginti horas, circa vndecimum diem Kalendarum Iuliarum, quia tunc altior est sol quàm luna.

Illud certè manifestum est, & cuius aduertenti facile cognitu est quod luna non augeatur ad oculos nostros, nisi à sole recedendo, neque minuatur, nisi ad solem ex parte alia appropinquando. Ab illo ergo accipit lumen, & cum sub illo est, semper exigua est: cum verò ab illo longius abscesserit, fit ampla, suoq; ambitu plena. Si enim suo lumine vteretur, necesse erat semper eam esse æqualem, nec die trigesima exilem fieri. Et si suo lumine vteretur, huius nunquā eclypsis fieret. Cæterum quantum ad intellectum pertinet mysticum, luna huius mundi speciem tenet: quia sicut ista menstruis completionibus deficit, ita mundus ad completionem temporū currens, quotidianis defectibus cadit. Luna verò in sacro eloquio, humanæ fragilitatis defectum significat: quæ dum menstruis horis crescit, nostræ calamitatis mutabilitatem exprimit, qui crescimus nascendo, decrescimus moriendo: augemur in prosperis, minuimur in aduersis. Nonnunquam verò eadem luna etiam Ecclesia accipitur, pro eo quòd sicut ista à sole, sic Ecclesia à Christo illuminatur. Sicut enim luna deficit atq; crescit, ita Ecclesia defectus habet & ortus. Frequenter enim defectibus suis creuit, & his meruit ampliari, dum persecutionibus minuitur, & confessorum martyrio coronatur. Item sicut luna larga est roris, & dux humentium substantiarum: ita Ecclesia Baptismi & prædicationum imbribus irrigatur. Et quemadmodum luna crescente, crescunt & omnes fructus, atq; ea minuente minuuntur: nō aliter intelligimus & Ecclesiam, in cuius incremento proficimus cum ipsa. Cum verò persecutionem patitur & minuitur, & nos cum illa patimur & minuimur. Item sicut luna septem formas habet, sic tot meritorum gratias Ecclesia. Eodem constat numero etiam distributio charismatum, quæ per Spiritum sanctum totius Ecclesiæ fidelibus conferuntur. Septima autem & semis, & vigesimasecunda & semis in suis orbe media est, cæteræ verò proportionales sunt. Ambrosius in libro Hexameron: Namq; luna luminis imminutionem habet, non corporis, quādo per vices menstruas deponere videtur suum lumen, vt mutuetur à sole: quod facilè puro aëre atq; perspicuo, quando nulla eum obducta nubila caligantem facit, colligi potest. Orbis enim integer manet lunæ, etsi non similiter totus vt pars eius effulgeat. Et qualis videri solet cum plenus est luminis, talis est magnitudine semper, vmbram quandam lumine suo viduatus apparet: & inde cornua eius refulgent, quia corpus est, in orbem diffunditur, & velut deficiente portionis luce insinuatur.

Deniq; mu... Philosophorum solem abesse à luna vndeuiginti partes, quantas lunam ipsam à terra. Pythagoras sagacissimus Græcorum Philosophus, spacium quo distat cœlum à terra, geometrica mensura collegit, dicens. A terra ad lunam spacium esse CXXV. stadiorum, à luna ad solem duplum, inde ad firmamentū triplum. Quæ etiam spacia Musicis vocabulis appellauit: à terra ad lunā, dicens tonum, inde ad Mercurium, hemitonium, à Ioue ad Saturnū hemitonium, à Saturno ad firmamentū tria hemitonia. Simul oēs toni septem sunt, quibus diapason harmonia perficitur. Tonus habet milliaria XV. DCXXV hemitonium verò habet milliaria VII. DCCC. XII. & semissem.

SCHOLIA IN CAP. XXIII. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Sunt qui auras explorare conati.] Reddit Beda hoc capite rationem, quare lunæ crescentis cornua aliquando supina cœlum spectent, alias prona ad terram deiecta sint, tum quod ea res tempestatum indicium nō sit nisi ex accidente: fit enim ratione stabili ex diuersitate loci, vnde lumen haurit. Primum cōstat lunā nō lucere suo, sed alieno lumine, scilicet solis qui cunctis astris lucem fænerat, deinde

gl bum,

[illegible]

QVA RATIONE LVNA CVM SIT SOLE INFERIOR, SVPERIOR SOLE ALIQVOTIES VIDEATVR. CAPVT XXIV.

Nec mirari oportet, cum lunam [illegible] inferiorem [illegible] terræ quam solem, [illegible] superiorem, [illegible] Mercurius, [illegible] & per [illegible]. Denique [illegible] Pythagoras [illegible] C X X V I. [illegible] decem [illegible] pro- [illegible] in- [illegible] C C C. quidem L X V. partibus & quadrante [illegible] XII. [illegible] medias sol, [illegible]. [illegible] hyberno sole apparet, non solum quia [illegible] terræ, [illegible] meridiem [illegible] patet [illegible]. [illegible] propinquior fit terræ quam sol, [illegible] idcirco nostris obtutibus, qui in terra po- [illegible], tanto [illegible] cœli [illegible] videtur, quanto magis [illegible] exemplo: [illegible] noctu [illegible] prægrandem, certè [illegible] longitudine, [illegible], & altitudine [illegible], & [illegible] lucernarum [illegible] copia, pro illis [illegible] operis phari [illegible] suspensæ ad [illegible], [illegible] vicinior, ipse quoque est [illegible] pauimento vicinior, tanta autem vastitas domus, [illegible] est longè [illegible] pharorum, vt magis [illegible] visu lucem [illegible], quàm ipsa [illegible] phari appropinquare incipiens, recto intuitu oculos ad pharos, & per pharos ad [illegible] laquearium vel parietis loca [illegible], illa [illegible] tior, quæ vicinior est pharus apparebit: & [illegible] quæ [illegible] suspensior, [illegible] perspecta certius veritate, [illegible] duo magna cœli luminaria [illegible], quia [illegible] habemus ad meridiem, quia hoc quod in [illegible] [illegible] magis [illegible] nobis appropiat, eo nobis oculos ad illa & per illa dirigentib' ad cœlum, [illegible] esse [illegible], quod [illegible] incedere manifesta ratione patebit.

SCHOLIA IN CAP. XXIV. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Nec mirari oportet.] [illegible] et hoc capite Beda ex ratione optica, lunam (quæ longè terris est vicinior atq; sol) aliquando videri solè altiorem à terra: quod [illegible] non fit reuera, facit tamen loci qualitas & videndi ratio, vt sic necesse sit videri, quemadmodum ex ipsis [illegible] docebimus paulò post.

Denique [illegible] philosophorum.] Hæc ad verbum sumpta ex secundo libro Plinij naturalis historiæ, cap 21 integro. Aduertendum autem est, ex [illegible] his opinionibus de siderum interuallis, veriorem esse Pythagoricam, cum qua etsi plus quadrat recentior astro[illegible], multum tamen ab hac Pythagorica sententia abest. Scribit enim Alphraganus, quem nunc plurimum sequuntur, lunam esse à terra C I I. M X X X V I I. M. Pass. Quod est hinc vsque ad solem, complectitur I I I. M. D X X X M. I X C. L X I I I M. pass. id est, decies ter centena octingenta [illegible] nongenta sexaginta tria millia pass. quod nec ad Pythagoram, nec ad aliam vllam opinionem quadrat: nam interuallum [illegible] & solis triçies amplius est, quam à terra vsque ad lunam.

[illegible] C C C. quidem L X V. partibus & quadrante per cœli ambitum longus.] Partes hoc loco intelligas non vt vulgo nunc gradus, sed quantum spatij sol quotidie in signifero peragit, alioqui semper partes intelligimus tricesimam signi [illegible] proportionem.

Harum duas tantum medias sol.] Ex Plinio hæc quoque sumpta sunt de Catholicis siderum, sed istic legitur Martis stella quatuor [illegible] Iouis mediam & super eam duas, Saturni duas vt sol. Verum iam satis constat, solem per mediam signiferi partem incedere, quam eclipticam vocant, sine aliqua inclinatione ad septentriones vel ad meridiem [illegible] est [illegible] forte ad hunc modum. At Sol nullas, seu alia quadam solis euagatio intelligenda est. [illegible] per al[illegible] sursum & deorsum: vtcunque res habet, Beda non rectè hunc locum suo themati accommodat.

[illegible] quæque suspensæ.] Pharos vocat Coronides illas, in quibus [illegible] ambitus ab [illegible] vsque ad fastigium [illegible] sunt [illegible], vt continuo superiores angustiores inferioribus Pyramidis seu [illegible] formam ostendant, quales suspenduntur ex laquearibus sacrarum ædium, seu quales [illegible] in sacris funebribus. probat autem ex videndi ratione, quod magnitudine, quæ æque sublimes sunt, [illegible] propiore sunt fastigio, appareant altiores. Veluti in ædi[illegible] pars [illegible] est ab aspectu, humilior esse videtur, quæ propior, sublimior [illegible] opticus. Sit verbi gratia in subiecto schemate oculus B. sub ipso F D plano posit[illegible], a [illegible] radij, vnus quidem B D. alter B C tertius B F. [illegible] omnium [illegible] ipsum planum eminens [illegible] D F [illegible] F. atque etiam [illegible] B C. [illegible] est [illegible] B D. [illegible] D C spectatur per geminos radios [illegible] B D. & B C atque [illegible] C F spectatur per radios B C & B F. quare D C. necesse est [illegible] spectari quam C F.

DE MAGNITVDINE, VEL DEFECTV SOLIS ET LVNÆ. CAPVT XXV.

DE magnitudine [illegible]

GLOSSÆ IN CAP. XXV. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: [illegible]

Solem interuentu lunæ, lunam[illegible] terra obiecta [illegible] perhibent occultari, [illegible] vocant [illegible] luna autem [illegible] plena. [illegible] posse vero totum solem a[illegible] [illegible] diebus huius, sub terra. [illegible] propter [illegible] conuexitatem mundi. [illegible] super terras occultari, sed ab [illegible] utrosque super terras con[illegible] [illegible]

Solem interuentu lunæ. [illegible] quando in media signiferi linea, per quam [illegible] semper currit, corpus lunæ [illegible] fuerit, tunc [illegible]. Non [illegible] potest per corpus lunæ venire [illegible]. Sin autem [illegible] lumen [illegible] manifestum est. Interuentu [illegible] sicut luna, lunamque, id est, luna [illegible] solem & terram. Terra obiectu, id est, [illegible] enim [illegible] sub terra [illegible] id est, umbra terræ [illegible] luna petente [illegible] in suam lineam [illegible] perhibent occultari. [illegible] ratione [illegible] per omnia [illegible] lumen, [illegible] tamen [illegible] plena [illegible]

[illegible]

sexta hora vsq; ad horam nonam. Credendum vero est, quod sicut tunc sol super terras obscuritatem passus est, ita etiam luna sub terris radios lucis sua abstraxit, impleta prophetia Iohelis dicentis: Sol conuertetur in tenebras & luna in sanguinem. Subtraxit autem sol radios suos, ne vel morientem dominum suum in cruce videret: siue etiam vt Iudæi ministri iniquitatis, lumine illius nō fruerentur. Lunæ vero defectus naturaliter fit, quando est XIV. vel XV. quia tunc incidere in vmbram terræ solet, & obscurari: si vero euenerit eclypsis illius, quando nona vel octaua, siue alia qualibet, iam signum aliquod prætendit. Solis ignem dicunt aqua nutriri multoq; humana luna ampliorem, lunam verò terra esse maiorem: vnde & cunctis vnius magnitudinis apparet. Quod enim nobis quasi cubitalis videtur, nimia celsitudinis distantia facit. Alioquin maior Indis oriens & Britannis appareret occidens: qui dum natura sit igneus, motu quoq; nimio calorem adauget. Hic cursu variante, dies & menses, tempora diuidit & annos, aerisq; temperiem accedendo vel recedendo, pro temporum ratione dispensat: ne si semper in ijsdem moraretur locis, alia calor, alia frigus absumeret.

Solis ignem dicunt poetæ, &c. *Corpus solis triplo quantitatem lunæ superare dicunt, lunam vero triplo maiorem terra. Vnde à quibusdam quæritur, quare terra dicatur obscurare lunam si triplo maior est, cum in vmbram ipsius incidit, vel etiam ad diuexiores partes illius descendit. Quod illa ratione contingit, quia affirmatur vmbra triplo maior esse suo corpore. Ampliorem, id est, maiorem. Circulus enim solaris duodecies maior est lunari: inde quod illa vno mense, ille XII. currat. Vnius magnitudinis. Tantæ enim magnitudinis est sol, vt cuncta suo lumine lustret & compleat. Alioquin scilicet si non esset tantæ altitudinis, maior Indis oriens, quia Indi prope illum sunt in ortu, & Britones in occasu. Occidens scilicet maior. Motu nimio, id est, volubilitate & cursu citissimo. Calorem adauget, quia omnis motus calorem habet. Hic scilicet sol cursu variante in æstiuo tempore longiores, in hiberno breuiores dies & menses & tempora diuidit. Vt ostendat etiam solem per se moueri, non cum mūdo vergi. Si enim sol in cœlo fixus maneret sicut stellæ omnes dies & noctes æquales essent. Aerisque temperiem, id est, caloris vel frigoris. Accedendo scilicet æstate ad septentrionem, vel recedendo, scil. hyeme à nobis ad austrum. Cum enim sol ad cancrum ab æquinoctiali parte conscendit æstatem præstat hominib. qui sunt inter solstitialem & septentrionalem plagam. Cum autem sol ab eodem cancro in æquinoctialem libram descendit, autumnum facit: cum verò ad brumalem recedit, hyems habetur, propterea quia calore dimoto torpor inuadit. Rursum cum a capricorno hyemali in æquinoctialem arietem surgit, vernum tempus arridet: & pergens ergò hinc denuo in cancrum, æstas torrida renouatur. Dispensat, disponit & ordinat. Moraretur locis. Verbi gratia: Si semper sol fixus staret in austro, terra illius calore exureretur, & Scythia frigore satisceret. Propterea enim Deus soli diuersos cursus constituit, & tempora & loca, ne si semper in his demoraretur locis, quotidiano vapore huius mundus consumeretur. Alia scil. loca frigus absumeret, id est consumeret. De quantitate solis & lunæ B. Ambros. in lib. hexameron ita testatur: Solis radius nulli propinquior, nulli longinquior est, similiter & lunæ globus æqualis est omnib. Similis est sol & Indis & Britannis, eodem momento ab vtrisq; videtur cùm oritur: nec cùm vergit in occasum, minor apparet orientalibus, nec occidentalib. inferior quam orientalib. existimatur. Quantum distat, inquit, oriens ab occasu, tantū hæc sibi inuicem distāt: sed sol à nullo distat, nulli præsentior, nulliq; remotior est. Neq; moueat quenquam, quod tanquam cubitalis in orbe suo videtur cùm oritur: sed cōsiderare oportet quantum interfit spacij inter solem & terram, quod aspectus nostri infirmitas, & quædam ægritudo vix valet intendere. Hunc autem ampliorem aliquot partibus, quam terram sapientes esse describunt. Lunam autem minorem esse dicunt antiqui quam solem. Omnia enim quæ nobis proxima sunt, maiora videntur: longinquitate autem locorum visus lāguescit. Lunam igitur videmus prope esse nobis, nec eam maiorem aspectui nostro quàm solem. Ideoq; cum sol superior sit à luna, & tamen à nobis maior videtur, iam si prope nos accesserit, multo maiorem futurum. Item Ambrosius: Quid est sol? Oculus mundi, iocunditas diei, cœli pulchritudo, naturæ gratia, præstātia creaturæ. Sed quando hūc vides, auctorem eius considera: quando hūc miraris, lauda ipsius creatorem. Si tam gratus est sol consors & particeps creaturæ, quàm bonus est sol ille iustitiæ? Si tam velox iste, vt rapidis cursibus in die & nocte lustret omnia: quantus ille qui vbiq; semper est, & maiestate sua complet omnia? Si admirabilis est, qui iubetur exire: quàm supra admirationem, qui dicit soli, & nō exoritur vt legimus? Sol autem dicitur eo quòd solus appareat, obscuratis fulgore suo cunctis sideribus. Luna dicta quasi lucina, ablata media syllaba, de qua Virgilius: Casta faue Lucina. Sumpsit autem nomen per deriuationem à solis luce, eo quòd ab eo lumen accipiat, acceptumq; reddat. Et quid est sol? Splendor cœli, honor diei, & distributor horarum. Et quid luna? Claritas noctis. Item Ambrosius: Igneus est enim sol. Ignis autem & illuminat & exurit. Quidam autem dicunt solis ignem aqua nutriri, & ex contrario elemento virtutem luminis & vaporis accipere. Vnde frequenter solem videmus validum atq; rorātem: in quo euidens datur indicium, quod elementum aquarum ad temperiem sui sumpserit. Ex ipso sunt enim horæ, ex ipso dies cum ascenderit, ex ipso etiam nox cum occiderit, ex ipso menses & anni numerantur, ex ipso vicissitudines temporum fiunt, & cum ipse sit minister bonus gratus ad vicissitudines temporū moderandas, tamen vbi secundùm voluntatem Dei nostri correptio mortalibus datur, incandescit acrius, & vrit mundum vehementioribus flammis, & perturbatur aer, & plaga hominum & corruptio terris inducitur, & lues animātibus & pestilens per omnia mortalibus annus inducitur. Hæc quantum ad naturam eius pertinet. At verò iuxta spiritualem intelligentiam, sol Christus est, sicut & in Malachia scribitur. Vobis autem qui creditis, orietur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Merito autem Christus sol intelligitur dictus, quia ortus occidit secundum carnem, & secundum spiritum de occasu rursus exortus est. Item sol illuminat & exurit, & opaco tempore consouet sanos, febricitantes verò flagrantia geminati caloris incendit, ita & Christus credentes fide spiritu vegetante illuminat, & negantes se æterni ignis ardore torrebit. Haimo: Non enim sine causa Christus soli comparatur. Sol quippe habet ortum & occasum. Vnde Salomon: Oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur: ibiq; renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem. Sol enim ortus est, quando Christus natus est. Venit ad occasum, quando pro nobis mortuus est. Sicq; rediit ad ortum, quia eius humanitas ex passione mortis, ad gloriam resurrectionis rediisse probatur. Ibiq; renascens gyrat per meridiem, quia resurgens à mortuis, calore fidei & spiritus sancti corda discipulorum illustrauit. Iure enim illi meridies vocantur, in quibus sol iustitiæ, ampliorem spiritus calorem fudit. Per meridiem quoq; gyrans ad aquilonem flectitur, quia ad colligendam gentilitatem Apostolorum prædicatione perducitur: in qua frigidus ille ventus dominabatur, qui in superbiam elatus prius dixisse perhibetur, Ponam sedem meam ad aquilonem. Quodq; subditur, Lustrās vniuersa pergit spiritus: ad hoc pertinet, quia totus mundus prædicatione plenus esse ostenditur. Vnde est. Vox tonitrui tui in rota, illuxerunt coruscationes tuæ, &c. Et ad circulos suos reuertitur, quia post aggregationem gentium illuminabitur etiam multitudo Iudæorum: & cùm plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet.*

Solem dicūt sapientes altius currere, lunam autem proximam esse terræ. Hæc ergo dum deorsum ad idem signum vel lineam, qua sol vitur, peruenerit, obijcit se soli, & tenebras totius orbis efficit, quod tamen in menstruo cōtingit. Nā tunc linea in eadem parte signi est, qua sol vitur, ideoq; fit illi proxima, & oppositione sui obscurari ab oculis nostris lumen eius videtur: veluti si aliquis oculis manum expansam opponat, quanto magis id fecerit, eo minus ille videre poterit: quanto autem procul discesserit, eo magis illi omnia potuerint apparere. Similis itaq; ratione cum ad solis locum vel lineam luna peruenerit, tūc proxima eius videtur esse, & radiis eius ita coram oculis nostris obdurare, vt lumen non possit eijcere. Cū autem luna ab eo loco discesserit, tunc sol lumen iacit, & ad oculos nostros transmittit. Quapropter ita soli obijcitur luna, sicut lunæ opponitur terra, quæ vtraq; lumina cùm ad terras nō perueniunt, defecisse dicūtur: cæterum doctores nostri, mystice huius eclypsis mysteriū in Christo dixerunt esse completum. Tunc enim interrupto æterni fœderis cursu insolito turbata ordine suo elementa perdiderunt, cum sacrilegum factum coniurationis sol ille verus horrescens, insertus in populo Iudaico eorum tenebris paululum semetipsum per mortem abscondit, ac de cruce positus, sese in sepulchro abditus obscurauit, donec tertio die augustiorem solito huic mundo idem gentibus claritatis suæ potentiam præsentaret, ac sicut sol in virtute sua refulgens, tenebras perditi seculi illuminaret. Huius eclypsis ratio diu obscura fuit, sed à Milesio quodam philosopho exposita est. Miletos, ciuitas est vel insula, de qua fuit Milesius.

Non desinit luna, sed obumbratur: nec diminutionem sentit corporis, sed obiectu obumbrantis terræ, casum patitur luminis. Patitur autem hoc circa plenilunium, id est, vel decimaquarta, vel decimaquinta, vel decimasexta luna. Constat ergò lunam ex solis radijs lumen accipere, & dum obiectu terræ solem non aspexerit, tunc lumen amittere. Figuraliter autem per lunæ defectum Ecclesia percussiones in

celi guntur, quando martyrum cædibus & effusione sanguinis, tanquam illo defectu & obscuritate quasi cruentam faciem luna videatur ostendere, vt a nomine Christiano non terreantur infideles. Sed sicut ista post defectum perspicua illustratione clarescit, adeo vt nihil detrimenti sensisse videatur: ita Ecclesia postquam per martyrum confessionem suum pro Christo sanguinem fuderit, maiore fidei claritate refulget, atque insigniore lumine decorata, semetipsam latius in toto orbe diffundit.

De magnitudine vel defectu solis & lunæ, Plinius secundus in opere pulcherrimo Naturalis historiæ, ita describit: Manifestum est solem interuentu lunæ occultari, lunamque terræ obiectu: ac vices reddi, eosdem solis radios luna interpositu suo auferente, terraque lunæ hac subeunte repentinas obduci tenebras, rursumque illius vmbra sidus hebetari. Neque aliud esse noctem quàm terræ vmbram. Statuti autem atque non menstrui sunt vtrique defectus propter obliquitatem signiferi, lunæque multiuagos, vt dictum est, flexus, non semper in scrupulis partium congruente motu. In scrupulis, id est, in momentis partium, hoc est dierum. In scrupulis, hoc est in positionibus ipsis, vel lineis. Partium, locorum. Non congruente siderum motu, per ipsas lineas, per easdem horas, per eosdem dies, per eandem appellationem anni, & mensis & hebdomadis. In quotlibet passuum milia vmbras paribus faciat interuallis, tanquam toto spacio medius. Interuallis, hoc est, quia iam arbores vnius magnitudinis, quotlibet milibus stadiorum a sese distantes, eiusdem quantitatis habeant vmbras, manifestum est solem omnibus medium esse. Non enim omnibus eadem essent vmbræ, nisi vtrisque esset sol medius: non posset quippe totus sol adimi terris intercedente luna, si terra maior esset quàm luna. Hipparchus in eo opere quod scribitur de secessibus atque interuallis solis & lunæ, docet magnitudinem solis mille octingentis & octuaginta partibus potiorem esse quàm terram: terram demum 27. partibus potiorem esse quàm luna sit.

Martianus dicit lunam minorem esse quàm terram, vt iam in præsenti capitulo superius scriptum est: alius econtra dicit lunam esse maiorem quàm terram. Si quis verò hanc dissensionem diligenter vult discutere, ponat circinum in medio terræ, & in circuitu eius ex omni parte vsque ad finem, ac deinde in luna simili modo faciat: & statim cùm sic fecerit, ex mensura circini, quis horum verius dicat, agnouerit. Certum est, inquit, solis defectum non nisi nouissima primaue fieri luna, quod vocant coitum: lunæ autem, non nisi plena semperque citrà quàm proximè fuerit. Omnibus autem annis fieri vtriusque sideris defectus, statutis diebus horisque sub terra: nec tamen cum superne sunt, vbique cerni: aliquando propter nebulas, sæpius globo terræ obstante, conuexationibus mundi, intra ducentos annos Hipparchi sagacitate compertum est. Defectus vtriusque, solis scil. & lunæ, primo Romani generis in vulgum extulit Sulpitius Gallus, qui consul cum Marcello fuit. Apud Græcos autem inuestigauit primus omnium Hipparchus. Nec mirandum est, si in alijs nationibus hunc defectum alij comperrerunt, sic fecit supradictus Milesius.

Beatus Hieronymus interpretans Euangelij sententiam, in qua dictum est in Domini passione tenebras factas, sic dicit S. Hieronymus, vbi istum versum exponit: A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terrã vsque ad horam nonam. Qui scripserunt contra Euangelia, suspicantur deliquium solis, quod certis statutisque temporibus accidere solet, discipulos Christi ob imperitiam super resurrectionem Domini interpretatos, cum defectus solis nunquam nisi ortu lunæ fieri soleat. Nulli autem dubium est, paschæ tempore lunam fuisse plenissimam. Et ne forte videretur vmbra terræ, vel orbis lunæ soli oppositus, breues & ferrugineas fecisse tenebras: trium horarum spacium ponitur, vt omnis causantium occasio tolleretur. Et factum reor, vt compleatur propheta dicens: Occumbet sol meridie, & contenebricabitur super terram in die lux. Et alio loco: Occubuit sol, cùm adhuc media esset dies. Videturque mihi clarissimum lumen mundi, hoc est, luminare maius retraxisse radios suos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impios blasphemantes sua luce frueretur. Macrobius in primi libri sui parte ita commemorat.

Physici hoc maximè consequi in omni circa magnitudinem solis inquisitione voluerunt, quanto maior possit esse quàm terra. Et Eratosthenes in libris Dimensionum sic ait: Mensura terræ septies & vicies multiplicata, mensuram solis efficiet. Posidonius multo multoque sæpius, & vterque lunaris defectus argumentum pro se aduocat. Ita cùm solem volunt terra maiorem probare, testimonio lunæ deficientis vtuntur: cum defectum lunæ conantur asserere, probationem de solis magnitudine mutuantur. Et sic euenit, vt dum vtrunque de altero astruitur, neutrum probabiliter astruatur, semper in medio vicissim nutante mutuo testimonio. Quid enim per rem adhuc probandam probetur? Sed Ægyptij nihil ad coniecturam loquentes, sequestrato ac libero argumento, nec in patrocinium sibi lunæ defectum vocante, quanta mensura sol terra maior sit, probare voluerunt, vt tum demum per magnitudinem eius ostenderent, cur luna deficiat.

Hoc autem nequaquam dubitabatur non posse aliter deprehendi, nisi mensura & terræ & solis inuenta, vt fieret ex collatione discretio. & terrena quidem dimensio oculis rationem iuuantibus de facili constabat. Solis verò mensuram: aliter nisi per mensuram cœli, per quod discurrit, inuenire non posse viderunt. Ergò primum metiendum sibi cœlum, illud iter solis constituerunt, vt per eum possent modum solis agnoscere. Sed quæso si qui vnquam tam ociosus, tamque ab omni erit serio [Series seriei, id est ordo temporum vel alicuius rei. Seria verò sunt illa, in quibus multum temporibus multis seruabant antiqui. Vnde Terentius: Relleui omnia dolia, omnes serias. Hoc serium & hæc seria est honestas, vel res familiaris: siue cauta & vtilis. Vnde Prudentius: Seria ludicra, verba iocos.] feriatus, vt hæc quoque in manus sumat, ne talem veterum promissionem quasi insaniæ proximam aut horrescat aut irrideat? Etenim ad rem quæ natura incomprehensibilis videbatur, viam sibi fecit ingenium, & per terram qui cœli modus sit, repererunt. Vt autem liquere possit ratio commenti, prius regulariter pauca dicenda sunt, vt sit rerum sequentium aditus instructior. In omni orbe vel sphæra, medietas centrum vocatur, nihilque aliud est centron, nisi punctum quo sphæræ aut orbis medium certissima obseruatione distinguitur.

Item ducta linea de quocunque loco circuli, qui designat ambitum in quamcunque eiusdem circuli summitate, orbis partem aliquam diuidat necesse est: sed non omnimodò medietas est orbis, quam separat ista diuisio. Illa enim tantum linea in partes æquales orbem medium diuidit, quæ à summo in summum ita ducitur, vt necesse sit eam transire per centrum. Et hæc linea quæ orbem sic æqualiter diuidit, diametros nuncupatur. Item omnis diametros cuiuscunque orbis triplicata, cum adiectione septimæ partis suæ, mensuram facit circuli, quo orbis includitur, id est, si vncias septem teneat, triplicabis septies, & faciunt viginti vnum. His adijcies septimam partem, hoc est vnum, & pronunciabis in viginti & duabus vncijs huius circuli esse mensuram, cuius diametros septem vncijs extenditur. Hæc omnia geometricis euidentissimisque rationibus probare possemus, nisi & neminem de ipsis dubitare arbitraremur, & caueremus iusto prolixius volumen extendere.

Sciendum & hoc, quod vmbra terræ quam sol post occasum in inferiori hæmisphærio currens sursum cogit emitti, ex qua super terram fit obscuritas, quæ nox vocatur, sexagies in altum multiplicatur ab ea mensura, quam terræ diametros habet. Et hac longitudine ad ipsum circulum, per quem sol currit erecta, exclusione luminis tenebras in terram refundit. Prodendum est igitur quanta diametros terræ sit, vt constet quid possit sexagies multiplicata colligere. Vnde his prælibatis, ad tractatum quas promisit oratio, reuertatur.

Euidentissimis & indubitabilibus dimensionibus constitit vniuersæ terræ ambitum, quæ vbicunque vel inhabitabilis iacet, habere stadiorum milia ducenta quinquaginta duo. Cum ergò tantum ambitus teneat, sine dubio LXXX. stadiorum, vel nõ multo amplius diametros habet, secundum triplicationem cum septimæ partis adiectione, quã superius de diametro & circulo regulariter diximus. Et quia ad efficiendam terrenæ vmbræ longitudinem, non ambitus terræ, sed diametri mensura multiplicanda est. Ipsa enim est, quam rursum sexies, vere sexagies multiplicanda tibi erunt LXXX. quæ terræ diametros habet: quæ faciunt quadragies octies centena milia, quæ ... esse a terra vsque ad solis cursum quo vmbram terræ diximus peruenire. Terra autem in medio cœlestis circuli per quem sol currit ... locata est. Ergo mensura terrenæ vmbræ medietatem diametri cœlestis efficiet. Et si ab altera quoque parte terræ par vsque ad eundem circulum mensura tendatur, integra circuli per quem sol currit, diametros inuenitur.

Duplicatis igitur illis quadragies octies centenis milibus, erit integra diametros cœlestis circuli, nonagies sexies centenis milibus

stadiorum. Et inuenta diametros, facile mensuram nobis ipsius quoque ambitus prodit. Hanc enim summam quae diametrum facit debes ter multiplicare, adiecta parte septima, ut saepe iam dictum est & ita inuenies totius circuli per quem sol currit ambitum, habere stadiorum trecenties centena millia, & insuper C L X X. His dictis quibus mensura, quam terrae, vel ambitus vel diametros habet: sed & circuli modus, per quem sol currit, vel diametri eius ostenduntur: nunc quam solis esse mensuram, vel quemadmodum illi prudentissimi deprehenderint, indicemus. Nam sicut ex terrena umbra potuit circuli, per quem sol meat deprehendi magnitudo: ita per ipsum circulum mensura solis inuenta est, in hunc modum procedenti inquisitionis ingenio.

AEquinoctiali die ante solis ortum aequaliter locatum est saxeum vas, in hemisphaerii speciem cauata ambitione curuatum, infra per lineas designato duodecim horarum diei numero, quas styli prominentis umbra cum transitu solis praetereundo distinguit. Hoc est autem (ut scimus) huiusmodi vasis officium, ut tanto tempore à priore eius extremitate ad alteram usque, styli umbram percurrat, quanto sol medietatem caeli ab ortu in occasum, unius scilicet hemisphaerii conuersione metitur: nam totius caeli integra conuersio diem noctemque concludit. Et ideo constat, quantum sol in circulo suo, tantum in hoc vase umbram meare.

Huic igitur aequabiliter collocato, circa tempus solis ortui propinquantis inhaesit diligens obseruantis obtutus. Et cum ad primum solis radium, quem de se emisit, prima summitas orbis emergens umbra de styli decidens summitate, primam curui labri eminentiam contigit, locus ipse qui umbrae primitias excepit, nota impressione signatus est: obseruatumque, quamdiu super terram, ita solis orbis integer appareret, ut ima eius summitas adhuc orizonti videretur insidere. Et mox locus, ad quem umbra tunc in vase migrauerat, annotatus est. A dimensione itaque inter ambas umbrarum notas, quae integrum solis orbem, id est, diametrum nota de duabus eius summitatibus metiuntur, pars nona reperta est eius spacii, quod a summo vasis labro, usque ad horae primae lineam continetur. Et ex hoc constitit, quod in cursu solis unam temporis aequinoctialis horam faciat repetitus nouies orbis eius accessus.

Et quia conuersio caelestis hemisphaerii peractis horis duodecim, diem condit, nouies autem duodeni, efficiunt centum & octo, sine dubio solis diametros centesima octaua pars hemisphaerii aequinoctialis est. Ergo totius aequinoctialis circuli ducentesima sextadecima pars est. Ipsum autem circulum habere stadiorum trecenties centena millia: & insuper C L X X. ante latius probatum est. Ergo si eius summae ducentesimam decimamsextam consideraueris partem, mensuram diametri solis inuenies. Est autem pars ipsa fere in C X L. millibus. Diametrum igitur solis C X L. fere millium stadiorum esse dicenda est. Unde pene duplex quam terrae diametros inuenitur. Constat autem geometricae rationis examine, cum de duobus orbibus altera diametros duplo alteram vincit, illum orbem cuius diametros dupla est, orbe altero octies esse maiorem. Ergo ex his dicendum est, solem octies terra esse maiorem. Haec de solis magnitudine breuiter de multis excerpta libauimus.

SCHOLIA IN CAP. XXV. BEDAE PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

De magnitudine vel defectu solis.] *Quoniam huius capitis omnia ferè desumpta sunt ex libro secundo Plinii historiae naturalis, capite X. & X I. explicare haec, puto non magis ad Bedam pertinere quàm ad Plinium: ob id si Dominus vitam dederit, aliàs per commodiorem occasionem haec tractabimus exactius.*

Non posset quippe totus sol.] *Si haec germana lectio est apud Plinium, quemadmodum codices passim habent, est in magno errore (à quo tamen alii eum defendunt) quod terram luna minorem esse crediderit. Quòd si pro conditionali particula si, nisi legas, verum habebit, sed aptum proposito. proinde si mutare aliquid nobis concesserimus, vide sic ne legi posset. Non posset quippe totus orbis lunae terris adimi intercedente umbra, si maior esset luna quàm terra, sed nihil hic definio, forte alios sequitur suo iudicio non interposito, quò auctori quem veneratur habeatur maior auctoritas.*

Nisi ortu lunae.] *Ortum lunae, intellige lunae silentium seu coitum, alioqui sensus non constat.*

DE EFFECTIVA LUNAE POTENTIA. CAP. XXVI.

DE effectiua lunae potentia, beatus antistes Ambrosius in libro quarto Hexameron ita commemorat: Similia de lunae ratione conueniunt, quae de consorte eius ac fratre memorauimus: siquidem in id se induit ministerium in quod & frater, ut illuminet tenebras, foueat semina, augeat fructibus. Habet etiam pleraque à fratre distincta, ut quem tota die calor humorem terrae siccauerit, eundem exiguae noctis tempore ros reponat. Nam & ipsa luna larga roris adseritur. Denique cum serenior nox est, & luna pernox, tunc largior ros fertur arua perfundere, & plerique sub aere quiescentes, quo magis sub lumine fuissent lunae, eo plus humoris se capite collegisse senserunt. Unde & in Canticis dicit Christus ad Ecclesiam: Quoniam caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis. Tum deinde minuitur & augetur, ut minor fit cum resurgit noua, & cum fit imminuta cumuletur, in quo grande mysterium est. Nam & defectui eius compatiuntur elementa, & processu eius quae fuerint exinanita cumulantur, ut animantium cerebra maritimorum humida: siquidem pleniores ostreae reperiri ferantur, multaque alia, cum globus lunaris adolescit. De arborum quoque internis idem allegant, qui hoc usu proprio compererunt. Haec beati Ambrosii verba etiam architectorum omnium ars, & quotidianus usus affirmat, qui obseruandum praecipuè docent, ut à quintadecima luna usque ad vicesimam & secundam, arbores praecidantur, ex quibus vel liburnae texendae, vel publica quaeque sunt opera facienda. His enim tantum octo diebus caesa materies immunis seruatur à carie, reliquis autem diebus praecisa, etiam in eodem anno interna vermium labe exesa in puluerem vertitur. Qui hoc quoque obseruant, ut post solstitium aestiuum, id est, post mensem Iulium, & Augustum, usque ad Kalendas Ianuarias materias caedant. His namque mensibus arescente humore, sicciora, & ideo fortiora sunt ligna. Sed & lapis Selenites in Perside potentiae lunaris effectum mirifice demonstrat, qui lunae continens imaginem, fulgore candido niueoque translucet, atque iuxta cursum astri ipsius vel augeri diebus singulis perhibetur, vel minui. His consentanea Basilius Caesareae Cappadociae reuerendissimus Antistes in sexto Hexameron libro scribit, dicens: Opinor autem quod & animalibus creandis, caeterisque omnibus quae terra producit, non parua confertur ex lunae mutatione formatio: modò enim laxiora eorum corpora videntur & vacua, cum senescit: modò integra & repleta, cum crescit: quoniam humorem quendam cum calore permixtum interius his latenter infundit. Quod ita esse demonstrant hi, qui sub dio dormientes lucente luna, postquam surrexerint, inueniunt capita sua largissimo rore madentia. Sed & recentes carnes si sub luna iacuerint, fluida mox putredine corrumpuntur. Idemque significat pecorinum cerebrum, vel etiam viscera marinorum animalium, quę sunt humectiora, necnon arborum medullae. Et paulò pòst: Sed aëris motus iisdem ipsis commutationibus continetur, sicut lunae nouitas attestatur, quae ex longa plerumque serenitate subito nubium glomerationes & perturbationes exuscitat. Euriporum quoque meatus refluus hoc indicat, vel etiam reciprocatio Syrtium, quae vicinae habentur Oceano, quas pro lunae schematibus concitari locorum accolae prodiderunt: Euripi etiam in utraque parte soliti sunt propria leniter fluenta conuertere reliquo omni tempore: cum verò luna nascitur, nullo modo possunt quiescere, sed vehementi feruore semper exaestuant, donec luna rursus appareat, sedationem commotis turbinibus allatura.

[illegible] Verùm vtrique [illegible] per omnia crementorum [illegible]. Quanto [illegible] leuerit, tanto [illegible] recedunt eadem littora maris [illegible] atque [illegible]. [illegible] sit quod [illegible]ppo teste ferunt quidam atque confirmant, [illegible] per omnium regionum [illegible] patrii [illegible] ossum, vno puncto temporis fieri. Scimus enim [illegible] quod vbi hoc æquor æstuare cœperit, ipsa hora [illegible] incipiat ab [illegible] quia recedens aliunde [illegible] vndis [illegible]rat, iterumque [illegible] quos [illegible] finibus, [illegible] tempus maior Malina [illegible] abiens amplius abducit, vt [illegible] amplius [illegible] quod ex lunæ cursu potest facillimè deprehendi. Verbi gratia: hoc mare, [illegible] sub terra sit, [illegible] solet attollere: [illegible] occubitum, vel solstitiale eius exortum, reflectere. Porro [illegible] hic signat accessum: non solum autem, sed & in vno [illegible] æstum maris omnem: qui verò ad austrum, [illegible] accipere pariter & refundere [illegible] in regionibus luna semper regulam societatis ad mare [illegible] cœperit. [illegible] Malinam [illegible] ferè ante nouam siue plenam lunam diebus, Ledonem totidem ante dimidiam [illegible] circa æquinoctia duo maiores solito æstus assurgere, inanes vero bruma, & magis solstitio, [illegible] in Aquilonia, & à terris longius recedente minores, quam cum in Austrum [illegible] propriæ suæ vim [illegible] exercet, [illegible] ratio cogit. Per denos autem & nouenos annos [illegible] lunaris circuli ordinem, etiam maris cursus ad principia motus, & paria [illegible]crementa recurrit.

GLOSSÆ IN CAP. XXVII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Bridferto Ramesiensi.

Nec mira, prætereunte luna [illegible] ipse [illegible] Qui [illegible] remeare [illegible] quot horis currit, tot & re[illegible] malina autem à XIII. [illegible] valdius exæstuans. Per octonos autem annos ad principia motus & paria [illegible]

[illegible] semper æquinoctio [illegible] minores: quam cum in austro [illegible] vim [illegible] exercet. [illegible] recessus, Malinæ etiam & ledon naturali consequentia, &c.] [illegible]

ITEM DE CONCORDIA MARIS ET LVNÆ.

[illegible] naturali [illegible] de [illegible] refunditur. [illegible] cursus [illegible] impedimento, [illegible] ita [illegible] & [illegible] tempori [illegible] ver[illegible] circuit terra orbem qua [illegible]. Duos [illegible] viginti quatuor horis [illegible] quinquaginta nouem [illegible] terra [illegible] orbem. Luna autem quia [illegible] cursum non cess[illegible] cursu. vnde sit [illegible] quinquaginta noue [illegible] non [illegible] quinquies [illegible] terra [illegible].

SCHOLIA IN CAP. XXVII. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: [illegible]

Maxime autem præ omnibus admiranda natura Oceani.] *Sunt & horum plerag, ex Plinio cap. [illegible] lib. 2. [illegible] Beda æstum maris in duas species, quarum vna Malinam vocat a ma[illegible] luna, corrupte [illegible]. Altam [illegible] Ledonam: nam vtrung, [illegible] apud Bedam, quasi [illegible] vndam. Verum hæc vocabula a[illegible] non lego.*

DE ÆQVINOCTIIS ET SOLSTITIIS. CAPVT XXVIII.

DE æquinoctiis, quod octauo Kalendarum Aprilium, & octauo Kalendarum Octobrium: & de solstitiis, [illegible] octauo Kalendarum Iuliarum, & octauo Kalendarum Ianuariarum die sint notanda, multorum [illegible] & [illegible] [illegible], & [illegible] sententia claret. Denique Plinius Secundus, idem orator & [illegible], [illegible] Solstitiorum, inquit, quatuor differentias habet: bis æqua nocte diei, vere & [illegible] in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis spaciis in [illegible] diei bruma [illegible] Cancri. Inæqualitate [illegible] Signifer est [illegible] Sed quæ recta in exortu [illegible] signa, [illegible] transcunt spacia Sol & [illegible] Autumno [illegible] imbecillitatem obseruare [illegible] exortum [illegible] VIII. Kalendas Ianuarias, [illegible] corpor[illegible] æquinoctium [illegible] phlegma, ex quo frequenter [illegible] catarrus, [illegible] [illegible] & tinnitus aurium, & [illegible] possunt. T[illegible] tempore [illegible] & [illegible] & [illegible], [illegible] vero sine inter[illegible] Ver [illegible] ex [illegible] vernum [illegible] Kalendas Aprilis vsque ad VIII. Idus Maias [illegible] X L V. [illegible] XCI [illegible] [illegible]

[illegible] VIII. Calendas [illegible] VIII. Calend. [illegible] in VIII. [illegible] Calendarum Aprilium [illegible] Calendas Aprilis [illegible] VIII. Calendarum Aprilium [illegible] Calendarum Aprilium [illegible] Calendarum Aprilium [illegible]

GLOSSAE IN CAP. XXVIII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione [illegible]

[illegible]

De [illegible] quod octavo Calend. April. [illegible] Calend. [illegible] Calend. [illegible]

Non tantum [illegible] tempore, sed etiam legibus & [illegible] decernit in[illegible] non ante [illegible] pascha esse celebrandum, sicut [illegible] Anatholio evidenter docet Philo & Iosephus. In epi[illegible] [illegible] in latinum transtulit [illegible] ex quibus dignum mihi videtur de pascha quid sentiant [illegible] Macedonum primi mensis [illegible] Cal. April. [illegible] non solum [illegible] primam partem, verumetiam quartam in ea die habere, id est in prima ex duodecim [illegible] a prima ex duodecim vernale est aequinoctium & ipsa est initium mensium & [illegible] quae planetae id est vaga dicuntur [illegible] duodecima particula [illegible] terminus. Et ideo [illegible] qui ante initium hoc noui anni pascha putant esse celebrandum [illegible] ordinem [illegible] Antiquissimis [illegible] demonstratur, & ante aduentum Christi obseruata fuit [illegible] Philo & Iosephus [illegible] sed & horum antiquiores [illegible] Agathobolus, & ab eo eruditus Aristobolus ex Paneada qui unus ex illis [illegible] fuit [illegible] ad Ptolemaeum regem Hebraeorum libros interpretari in Graecum sermonem [illegible] ex traditione Moysi proponenti regi percontanti [illegible] responderunt. Ipsi ergo cum quaestiones Exodi exponerent [illegible] pascha non prius esse [illegible] quam aequinoctium vernale transeat. Aristobolus verò etiam hoc addit, in die paschae non solum obseruandum esse vt sol aequinoctium vernale transiendo [illegible] verum & luna. Cum enim duo sint aequinoctia, inquit, verum & autumni [illegible] & 14. luna mensis primi [illegible] solemnitas post [illegible] luna [illegible] opposita [illegible] praebeatur [illegible] vernalis aequinoctii partem [illegible] obtinens luna vero e contrario autumnum. Legi in eorum libris & alia multa de his validissimis assertionibus exposita quae euidenter ostendunt, paschae solennitatem omni genere post aequinoctium celebrandum.

SCHOLIA IN CAP. XXVIII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione, authore Ioanne Noviomago.

De [illegible] quod octavo Calendarum Aprilium.] *Hactenus de [illegible] & luna [illegible] temporum [illegible] quatuor [illegible] vt [illegible] Mathematici vel Physici [illegible] April. Mai. [illegible] ad primam Capricorni partem autumnus est [illegible] et [illegible] Martio [illegible] M. Cato [illegible] Varro [illegible] etiam vti.*

[illegible]

DE DISPARI LONGITVDINE DIERVM ET VARIO STATV vmbrarum. CAPVT XXIX.

[illegible]

GLOSSÆ IN CAPVT XXIX. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione. auctore Bridesferto Ramesiensi.

In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, ijsdem horis vmbra gnomoni par fit. Quantò magis à sole longius disceditur, tantò sol ipsi terræ vicinior apparet, & vmbræ longiores excrescunt. Denique in Italia sicut & antiqui scripserunt, circa diem natalis Domini, nouem pedes in vmbra statura humana hora sexta metiuntur. Ego autem in Gallia in loco qui Teotonis villa dicitur, constitutus, status mei vmbram metiens, nouendecim pedes & semis inueni. Sic quoq; cõtrario modo quantò propinquius meridiem versus ad solem acceditur, tantò semper vmbræ breuiores videntur, in tantum vt solstitium æstiuale respiciente sole de medio cæli in AEgypto & Hierosolymis, & in eorum ciuitate constitutis locis nulla videantur vmbra. In Arabia verò hoc ipso tempore sol supra in medio cæli ad partem aquilonis cernitur, vmbræque versa vice contra meridiem videntur. Rursus in Meroe insula hæc quæ caput gentis AEthiopum Asinea ciuitas in amne Nilo habitatur.

Vmbilici, quem gnomonem appellant, vmbra in AEgypto meridiano tempore æquinoctij, die paulò plus quàm dimidiam gnomonis mensuram efficit. In vrbe Roma nona pars gnomonis deest ab vmbra. In oppido Ancona superest quinta trigesima. Simili modo quidem est super Alexandriam 5. milibus stadium solstitij die medio nullam vmbrã iaci, sicut & in India supra flumen Hypasim. Quod & apud Troglodytas quadragesimoquinto antè & post solstitium die fieri dicunt, medijs nonaginta diebus in meridiem vmbra ista. Sed & in Meroe insula Nili quinque milibus stadium Asinea, bis in anno absumi vmbras, sole duodecimam partem tauri, & decimamquartam leonis obtinente.

Meroe maxima est omnium insularum, in qua est ciuitas Syenes, habens puteum quem olim philosophi foderunt, volentes probare vtrum sol ima illius penetraret: in quem descendentes, viderunt radios solis ima illius meridiano tempore illustrantes, per quod deprehenderunt, ipso tempore super ipsum locum consistere solem, X L V. scilicet die.

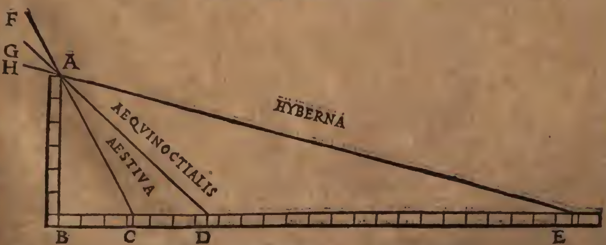
BREVIS RECAPITVLATIO.

Siquidem æquinoctialis dies omni mundo æqualis & vna est, &c. & post pauca: Vasaque horoscopi non eadem sunt vsui in trecentis stadijs, aut vt longissimè in quingentis mutantibus semet vmbris solis.] *Vasa horoscopi, id est, machina quadam in vasis ex aquis concha'q; quo certam horam scire possint, id est, similia non sunt in vnaquaq; regione. Scopon græce, intentio latinè. horoscopus compositum nomen est ex horologio & scopon. Horoscopum est horologica intentio. Non eadem sunt vsui, id est, nõ æqualia sunt. Eratosthenes geometra subtilissimus per interualla locorum, vasa horoscopi posuit, atque vna die in omnibus vmbram meridiani temporis obseruare notariq́ue fecit, quanta esset longitudinis: & sic comperit quòd vltra quingenta stadia, ad vnius longitudinis gnomonis vmbra non respondit. Stadium græca est mensura. Et dicitur stadium à stando, eo quòd ibi Hercules vno anhelitu currens C X X V passus steterit. Qua mensura græci metiebantur loca, in quibus ludos exercebant, ibiq; ludentes spaciando, & ludicra exercendo deambulabant.*

SCHOLIA IN CAP. XXIX. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Equidem æquinoctialis dies.] *Æquinoctialis dies quem sol facit sub æquinoctiali circulo currens, qui ex eo nomen habet, quòd noctes diebus æquat: quemadmodum & æquidialis eadem ratione, quod dies faciat noctibus pares. Quemadmodum & apud græcos ἰσημερινὸς & ἰσονύκτιος dicitur. Dicitur & æquator, propterea quòd hic circulus in sphæra sic ordinatur, vt à polis æquidistans, vniuersam diuidat in partes duas æquales. Hic cum medio spacio sit inter septentriones & austros, necesse est omnibus gentibus tantundem lucis fieri, sole existente sub hoc circulo: vt constat ex sphæræ conuersionibus apud Euclidem. Cum verò sol est in partibus signiferi, quæ ad austrum vergunt, lux nobis est breuior, longior verò nox: quemadmodum contrà fit, quando idem sidus est in his partibus cæli; quæ citra æquinoctialem, iuxta verticem nostrum sunt. Ex hac diuersa solis sublimitate, sequitur & vmbrarum diuersitas. Nam humili sole, quemadmodum fit dum terris vicinior est prolixæ sunt corporum vmbræ, & sublimi breues, veluti in meridie: quæ res probationis non eget. Verùm sciendum est, scriptores quàndo de vmbrarũ ratione loquuntur, semper intelligendas esse vmbras meridianas: reliquæ enim negliguntur; nisi vmbrarum incrementa tradantur per singulas dies horas, vt fit apud scriptores rerum rusticarum. Et nos quoq; in hoc loco tale schema subijciemus, quod reperimus in exemplari scripto. Verùm vmbrarum ratio, quæ gnomonicà dicitur, in cosmographia meridianas vmbras intelligit: vt Germania semper habet vmbras dextras, id est, versus septentriones iacentes. Septemtrio namq; apud poëtas dextra pars mundi est, vertunt enim faciem ad occasum. Atque in ipso meridie sol existens, non semper eandem habet sublimitatem, nam hyberno tempore humilis est etiam in meridie, æstate verò sublimis, & singulis diebus aliam habet meridianæ lucis altitudinem. hinc igitur vmbrarum varietas oritur: atqui eruditi homines toto anno tres duntaxat vmbras obseruant, brumalem, æquinoctialem, & æstiuam, idque diuersis in regionibus: nam cum die quolibet sol meridianus altior sit Romæ, quam eodem die Coloniæ, aut in Britannia, efficitur, vt eodem tempore vmbræ gnomonis, id est, magnitudinis, verbigratia, decem pedum ad perpendiculum erecta, breuiores sint vmbræ, quàm Coloniæ: Coloniæ breuiores, quàm in Britannia. Hanc gnomonicam rationem Cosmographi tradunt, vt istinc regionum ad cælipartes possimus situs deprehendere. Alia est vmbrarum ratio per singulos dies & horas, vnde in agris homines, tempora & momenta deprehendunt: eam tradunt qui scripserunt de re rustica. Subieci schema vnde deprehendere facilè possis vmbrarum rationem. Est autem accommodatum ad situm Coloniæ Agrippinæ.*

VMBRÆ GNOMONVM, QVALES SVNT COLONIAE AGRIPPINAE.

Gnomon

In India gente Oretum mons est, &c.] *Adhuc ex Plinio citantur, sed cõfuse satis, opus igitur fuerit ex ipso fonte hæc cognoscere. Quod autem statim sequitur, Septentrionem quindecim diebus cerni, ex iis quoq; locus vnus est, qui ad Plinij sententiam referendi sunt, sed eorum, quorum authoritatẽ magis quàm fidem sequitur: nec enim adduci possum, vt existimem Plinium tam delirasse, qui id ex conuersione sphæræ non viderit esse falsum. Proinde existimo rectius legendum esse, apposita negatione Non, expuncta particula Tantum: nam reliquis nationibus septentriones semper super horizontem perdurant. nec vllus est dies, quin aliqua parte noctis cernantur, præterquam in torrida zona, vbi oriuntur cum sole mense Augusto, quibus diebus videri nequeunt. Verùm huius generis plurima loca deprehendunt studiosi, quæ si mutare liceret pro arbitrio legentium, non esset vnquam in hoc authore castigandi finis.*

Septentrionem ibi Alexandro morante, adnotatum prima tantum noctis parte aspici.] *Vide in hunc locum commentarios Ziegleri, super secundum librum Plinij, capite septuagesimo tertio. Sequentia vsq; ad finem capitis, sunt ex eodem Plinij loco.*

Quod fieri in insula Thyle Pythias Massiliensis scribit.] *Verior est Strabonis sententia, & Plinij alibi septimo videlicet libro, de Thyle: non enim polum in vertice habet, quod necessarium foret, si aut nox aut dies semestris esset. Est locus apud Strabonem cap. 35.*

CAVSA INAEQVALITATIS DIERVM EORVNDEM. CAP. XXX.

CAusa autem inæqualitatis eorundem dierum terræ rotunditas est: neque enim frustra & in scripturæ diuinæ, & in communium literarum paginis orbis terræ vocatur. Est enim reuera orbis idem in medio totius mundi positus, non in latitudinis solum gyro, quasi instar scuti rotundus, sed instar potius pilæ vndique versum æquali rotunditate persimilis: neque autem in tantæ mole magnitudinis, quamuis enormem montium valliumque distantiam, quantum in pila ludrica vnum digitum, tantum addere vel demere crediderim. Talis ergo schematis terra mortalibus ad inhabitandum data, solis circuitus in hoc mundo lucentis certa ratione constitutionis Dei, alibi diem exhibet, alibi noctem relinquit. Et quia sicut Ecclesiastes ait, Oritur sol, & occidit, & in locum suum reuertitur, ibiq; renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, necesse est circumiens orientalibus quibusque prius quàm occidentalibus sub eadem linea positis mane meridiem vesperam adducat, eiusdem tamen longitudinis dies vtrisque toto anno, sicut & noctes faciat. Item necesse est omnibus sub aquilonis & austri plaga contra inuicem & eadem linea positis, per totum annum vertentis circuitum, vno eodemq; temporis puncto.

Sol medium cœli conscenderat igneus orbem.

Nec tamen eodem vtrisq; puncto vel hora oriatur, aut occidat, sed cum plagam austri circumiens hyberno tempore peruehitur, eos qui meridianum terræ latus inhabitant, ante oriens adit, sed serius dimittit occidens, quàm nos, qui ad septentrionem positi, globo terrarum obstante, tardius eius ortum, sed citius sortimur occasum. At contrà idem in æstiuo degens circulo multo nobis qui sub eodem habitamus ante ortus apparet: multo diutius videtur occasurus, quàm eis qui in meridiano terræ sinu conuersati, & prius illum eiusdem terræ obtectu cernere vetantur, & post ocyus amittere coguntur. Ideoque illi breuiores nobis dies æstate, longiores habent in hyeme. Quod non de solari gyro tantummodo, sed de stellarum quoque omnium, sub diuersis poli plagis currentium potest situ cognosci: eadem quippe facit terræ rotunditas, vt nonnulla etiam clarissima australis sidera climatis nobis nunquam pareant, contrà nostra septentrionalia illis non parua ex parte celentur. Denique ipsos Septentriones, qui nobis supra verticem ascendunt, neque occidunt vnquam, non cernit Troglodytice, & confinis Aegyptus. Porro ipsorum sidus per maximum, & Dei quondam nomine cultum, non solum nos Britanni, sed nec Italia quidem potest videre Canopum: non quia lux stellarum longinquioribus paulatim minorando subtrahitur & deficit, sed quia terræ moles apposita spacium præcludit aspectandi. Quæ cuncta de monte quolibet pergrandi vndique circumhabitato valent facillime probari.

GLOSSÆ IN CAP. XXX BEDAE PRESBYTERI,

De temporum ratione: authore Bruleferto Ramesiensi.

Cœlum superioris circuli proprio discretum termino, & æqualibus vndique spacijs collocatum, virtutes continet angelicas, quæ ad nos exeuntes, ætheria sibi corpora sumunt, vt possint hominibus etiam in edendo similari, eademq; ibi reuersa deponunt. Hoc Deus aquis glacialibus temperauit, ne inferiora succederentur elementa. Dehinc inferius cœlum non vniformi, sed multiplici solidauit, nuncupans eum firmamentum propter sustentationem superiorum aquarum.

Cœlum subtilis igneaq; natura, rotundumq;, & à centro terræ æquis spacijs vndiq; collectum. Vnde & conuexum mediumq; quacunque cernatur, inenarrabili celeritate quotidie circumagi sapientes mundi dixerunt, ita vt rueret, si non planetarum occursu moderaretur: argumento siderum intentos, quæ fixo semper cursu circumuolant, septentrionalibus breuiores gyros circa cardinem peragentibus. Cuius vertices extremos, quos circa sphæra cœli voluitur, polos nuncupant, glaciali rigore tabentes. horum vnus ad septentrionalē plagā consurgens boreus, alter deuexus in austros, terraq; oppositus, australis vocatur. quem interiora austri scriptura sancta nominat.

Cœlum, id est, firmamentum subtilis naturæ, vtpote ex aquis & ignea natura, id est, qualitatis, propter sidera igneam naturam habentia, quæ in eo collocata sunt. Rotundumq;, scilicet est. Rotūdum non in modum pilæ, sed à parte polorum in longitudine porrectum, & à centro, id est, à medio puncto, vel medietate terræ. Vndique, id est, decliuium collectum illud cœlum. quantum est ab hoc loco terræ ad cœlum, tantum ex vtraque parte terræ spacium ad cœlum protenditur. Est enim orbis terræ in medio totius mundi, id est cœli positus, non in latitudinis solum gyro, quasi instar scuti rotundus: sed instar potius pilæ vndiquaque versum id est diuexum, æquali rotunditate persimilis. Neque enim in tanta mole magnitudinis quamuis enormem, id est grandem montium valliumq; distantiam, quantum in pila ludicra, vnum digitum addere vel demere crediderim. Omnia enim elementa supra terram sunt, & quasi ab ea sustinentur, terra autem a nullo sustinetur elemento, quia terra humillimum tenet locum. Psalmista dicit: Extendens cœlum sicut pellem. Ad literam: Extendit Deus cœlum sicut pellem, quia sicut pellis animantium totum corpus tegit, sic cœlum totam terram supra & infra circumdat. Vnde scilicet quia rotundum est & conuexum, propter inclinatiorem partem australis poli. Conuexum, id est, curuum in modum cameræ. Mediumq;, scilicet est. Medium est ipsum cœlum quacunque cernatur, sicut circinus in quacunq; sui parte consideretur, medius est. Ipsum quoq; cœlum medium omnibus videtur, quia medietas illius super terram est semper. Et videtur etiam connexum, id est, inclinatum. In quacunque enim parte terræ stetur, medium putatur in cœlum esse. Quacunque, id est in quamcunq; partem. Et vbicunq; cernatur ipsum cœlum semper medietas eius videtur. Circumagi, scilicet ipsum cœlum, id est circumferri. Sapientes, id est philosophi. Rueret, id est caderet. Planetarum. Planetæ enim contra mundum feruntur, ideo mundus temperatur & retinetur. Moderaretur, id est tardaretur, vel temperaretur. Argumento vel ostensione, id est exploratione. Quid sit & quare dicatur argumentum, iam supra scriptum est.

Est enim reuera orbis idem in medio totius mundi positus, non in latitudinis solum gyro, quasi instar scuti rotundus, sed instar potius pilæ vndique versum æquali rotunditate persimilis. Macrobius in prima libri sui parte ita commemorat. Cœlum enim ab omni parte terræ æquabiliter distat. Et vt à nostra habitatione, ita & à lateribus & à parte quæ ad nos habetur, inferior pari altitudinis immensitate suspicitur. Nisi ergo omnia pondera ferrentur in terram, imbres qui extra latera terræ defluunt, nō in terram, sed in cœlum caderent. Quod vilitatem ioci scurrilis excedit. Esto enim sphæra terræ, cui ascripta sunt, A B C D. Circa hanc sit aeris orbis, cui ascripta sunt, E F G L M. & vtrumq; orbem, id est terræ & aeris, diuidat linea ducta ab E vsq; ad L. erit superior ista quam possidemus, & illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram paruā, nimis imbrium partem terra susciperet ab A vsq; ad C. Latera verò aeris, id est ab F, vsq; ad E, & à G vsque ad L, humorem suum in aerem cœlumq; deijcerent. De inferiori autem hemisphærio pluuia in exteriora, & ideo naturæ ignota deflueret, sicut ostendit subiecta descriptio.

De cœli autem nomine sic dicit sanctus Ambrosius in libris quos scripsit de creatione mundi: Cœlum Græco vocabulo οὐρανὸς dicitur. Apud Latinos autem propterea cœlum appellatur, quia impressa stellarum lumina veluti signa habens, tanquam cœlatum dicitur, sicut argentum quod signis eminentibus refulgens cælatum vocatur. Huius enim esse subtilem naturam etiam scriptura demonstrat, dicens, quod firmauerit cœlum sicut fumum. Partes autem eius, eous, axis, clima, cardines, conuexa, poli, hemisphæria. Eous est, quo cœlum continetur. vnde & Ennius: Vix solum compleuere Eoum, cum terroribus cœli. Axis, est septentrionalis linea recta, quæ per mediam pilam sphæræ tendit: & dicta axis, quod in ea sphæra vt rota voluitur, vel quia ibi plaustrum est. Clima, cardo vel pars cœli. Climata cœli, id est, plagæ vel partes: quatuor sunt, ex quibus prima pars orientalis est, vnde aliquæ stellæ oriuntur. secunda occidentalis, vbi nobis aliquæ stellæ occidunt. tertia septentrionalis, vbi sol peruenit in diebus maioribus. quarta australis, vbi sol peruenit noctibus maioribus. Oriens autem ab ortu solis est nuncupatus: occidens, quod diē faciat occidere atq; interire. abscondit enim lumen mundo, & tenebras superinducit. Septentrio aūt à septem stellis axis vocatur, quæq; in ipso reuolutæ rotātur. Hic propriè & vertex dicitur, eo quòd vertitur. Meridies aūt vocata, vel quia ibi sol facit medium diem, quasi medidies: vel quia tunc purius micat æther. merū enim purū dicitur, cardines cœli extremæ partes sunt axis, & dicti cardines eo, quod per eos vertitur cœlum, vel quia sicut cor voluuntur. Gregorius papa: Dic rogo si nosti, gyros cœli, terræ cardines, quarum abyssus vbi finiūtur, vbi suspensi sunt. Scimus aūt, quia quod ex nihilo factum est, pendet in nihilo. Sed si est aliquid

quod

quod dicitur nihilum, iam nihilum non est. Si autem nihili est nihilum, nusquam mundi moles dependet, nec est vbi sit quod creatum est vt sit. Quomodo ergo nusquam est, quod nouimus quia est? Conuexa autem cœli extrema eius sunt, à curuitate dicta, vt est illud:

Conuexum quoties claudit nox humida cœlum.

Conuexum enim curuum est, quasi conuersum seu inclinatum, & admodum circumflexum. Poli sunt circuli, qui currunt per axem. Horum alter est septentrionalis, qui nunquam occidit, appellaturque boreus: alter australis, qui nunquam videtur, & austronotus dicitur. & dicti poli, quòd sint axium cycli ex vsu plaustrorum à poliendo scilicet nominati. Sed polus boreus videtur semper, austronotus nunquam: quia dextra cæli altiora sunt, pressa austri. Sphæra est æqualis rotunditas vndique, ita.

Sphæra cœli species est quædam in rotundum formata, cuius centrum terra est, ex omnibus partibus conclusa. Hanc sphæram nec principium habere dicunt, nec terminum, pro eo quòd rotunditate sui quasi circulus vnde incipiat, vel vbi definat non facile comprehenditur. Aequaliter enim ex omni parte fertur esse collecta, & ad omnia similiter respiciens, atque à centro terræ spacijs æquis distincta: ipsaque sui æqualitate ita stabilis, vt eam in nullam partem declinare vndique æqualitas collecta permittat, ac nullo fulcimento subuecta sustentetur. Hemisphæria dimidia pars sphæræ est. Hemisphærion super terram est ea pars cœli, quæ à nobis tota videtur. hemisphærion sub terra est, quæ videri non potest, quamdiu sub terra fuerit.

Sphæra motus duobus axibus voluitur, quorum vnus est septentrionalis, qui nunquam occidit, appellaturque boreus: alter australis, qui nunquam videtur, & austronotus dicitur. His duobus polis moueri sphæram cœli dicunt, & cum motu eius sidera fixa in ea ab oriente vsque in occidentem circuire, septentrionibus breuiores gyros iuxta cardinem peragentibus.

Sphæra cœli ab oriente & occidente semel in die & nocte vertitur viginti quatuor horarum spacijs, quibus cursum suum super terras & sub terras sua volubilitate concludit. Hæc igitur super aquas esse posita fertur, vt in ipsis voluatur, eiusque incendium temperent. Si fortè aliquis requirit, qualiter cœlum tam magnam reuolutionem in viginti quatuor horis agere possit, videat quomodo Abacuc in puncto horæ tanta terrarum spacia his transmeare potuit. Cœlum igitur qua magnitudine vel qua materia constet, incertum tenemus: scimus tamen quia incredibili celeritate voluitur. Tanta celeritate sphæra cœli dicitur currere, vt nisi aduersus eius præcipitem cursum astra currerent, quæ eam remorarentur, mundi ruinam faceret. Vnde & Lucanus locutus est:

Sideribus quæ sola fuga moderantur Olympi,
Occurruntque polo diuersa potentia cursu.

Nam tantus illic sonus est, tantæque dulcedinis, vt beatus Isidorus ait, vt si humanæ aures valerent illum audire, ab oriente in occidentem transirent, sequentes motum sphæræ cœlestis. Cuius perfectionem sphæræ vel circuli multis argumentationibus tractans Plato, rationabile fabricatoris mundi opus insinuat: primò quod ex linearum quinque angelis zodiacus ductus ex vna linea constat: secundò quòd sine initio est, & sine fine: tertiò, quod à puncto efficitur. Denuò quod motum ex se habeat, deinde quod careat indicio angulorum, & quod in se stellarum figuras omnes includat, & quod motum inenarrabilem habeat: siquidem sex alij motus errabiles sint ante, à tergo, dextra læuaque, sursum deorsumque, postremum & quod necessitate efficiatur, vt hac lineâ vltra circulum duci non possit.

Cœlum spiritualiter ecclesia est, quæ in huius vitæ nocte sanctorum virtutibus quasi claritate siderum fulget. Pluraliter autem cœli nomine sancti omnes vel angeli intelliguntur. Siquidem cœlos etiam prophetas & apostolos accipere debemus, qui pluunt verbis, coruscant miraculis, & de quibus dictum est: Cœli enarrant gloriam Dei: vtique quia ipsi aduentum & mortem, ipsi quoque resurrectionem Christi velut gloriam mundo annunciauerunt. Beatus Ambrosius in libro Hexameron sic eloquitur dicens. Legimus in Dauid, Laudate eum cœli cœlorum. Vtrum enim vnum sit cœlum an plures, contentio est, dum alij qui multos asserunt, alij præter vnum esse negant. Philosophi autem mundi, septem cœlos, id est, planetas globorum consono motu introduxerunt, quorum orbibus connexa memorant omnia, quos sibi innexos & velut insertos versari retro, & econtrario cæteris motibus ferri arbitrantur. Siquidem & in Ecclesiasticis libris & cœli cœlorum leguntur, & apostolus Paulus vsque ad tertium cœlum fuisse se raptum intelligit: sed de numero eorum nihil sibi præsumat humana temeritas. Fecit autem eos deos, non informes vel confusos, sed ratione quadam ordine suo distinctos. nam superioris circuli cœlum discretum termino, æqualibus vndique spacijs collocatum extendit, atque in eo virtutes spiritualium creaturarum constituit. Cuius quidem cœli naturam artifex mundi aquis temperauit, ne conflagratio superioris ignis inferiora elementa succenderet. Deinde cœlum inferioris cœli non vniformi, sed multiplici motu solidauit, nuncupans eum firmamentum, propter sustentationem solidarum superiorum aquarum. Iulianus Pomerius vir sane prudentia, primum cœlum dicit esse aerium, à quo & aues cœli vocantur. Secundum sidereum, vbi continentur duodecim signa cæteraque astra præter septem planetas, quod & firmamentum appellatur. Tertium intelligit spirituale siue mentale, vbi angeli & animæ sanctorum in contemplatione Dei sunt positæ, contemplantes super se Deum omnipotentem: qui omni creaturæ præsidet, vt præsidendo omnia sustineat, sustinendo circundet, circundando impleat.

MACROBIVS IN SECVNDA LIBRI SVI
parte ita commemorat.

Quia animo facilius illabitur concepta ratio quàm sermone descriptio; esto orbis terræ cui ascripta sunt A B C D, & circa A ascribibantur N & L, circa B autem M & K: & circa C, G & L. & circa D, E & F, & ducantur lineæ rectæ à signis ad signa: id est, à G in L, ab M in N, à K in L, ab E in F. Spacia igitur duo aduersa sibi, id est à C vsq; ad lineam quæ in L ducta est, alterum a D vsq; ad lineam quæ in F ducta est, intelligantur pruina obriguisse perpetua. Est enim superior septentrionalis, inferior australis extremitas: medium verò ab N vsq; in L zona sit torrida. Restat vt cingulus ab I vsq; ad N de subiecto calore, & superiore frigore temperetur. rursus zona quæ est inter L & F, accipiat de superiore calore, & subdito rigore temperiem. Et licet sint hæ duæ zonæ temperatæ, non tamen ambæ hominibus nostri generis indultæ sunt, sed sola superior quæ est ab I vsque ad N, incolitur ab omni quale scire possumus hominum genere, Romani Græciue sint, vel barbari cuiusq; nationis. Illa verò ab L vsque ad F sola ratione intelligitur, quod propter similem temperiem, similiter incolatur: sed à quibus, neque licuit vnquam nobis, nec licebit agnoscere interiecta enim torrida vtrique hominum generi, commercium ad se denegat commeandi. Manifesta est igitur causa, cur hæc zona flammis sit semper obnoxia, quippe quam sol totius æthereæ flammæ & fons & administrator nunquam relinquat. Ergo ambæ partes vltimæ, id est septentrionalis & australis, ad quas nunquam solis calor accedit, necessariò perpetua premuntur pruina. duas verò vt diximus, temperat hinc atque illinc, vicina caloris & frigoris. Denique in hac ipsa zona quā incolimus, quæ tota dicitur temperata, partes tamen quæ perusto cingulo vicinæ sunt, cæteris calidiores sunt, vt est Aethiopia, Arabia, Aegyptus, & Libya, in qua calor ita circūfusi aeris corpus extenuat, vt aut nunquā aut rarò cogatur in nubes, & ideo nullus penè apud illos vsus est imbrium: rursusque ad fines frigidos pressius accedunt. Adeo premuntur pruina, vt non facilè explicetur quanta sit illic frigida nimietatis iniuria: loca verò quæ in medio temperata sunt, quoniam ab vtraque nimietate longe recedunt, veram tenent salutaremque temperiem.

SCHOLIA IN CAP. XXX. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: authore Ioanne Nouiomago.

Causa autem inæqualitatis.] *Adhibita sphæra facilis est huius intellectus: demonstratur enim ex terræ rotunditate fieri (iam enim constat esse globum) & quod sol gentibus ad orientem positis, citius oriatur, tardius ad occidentem. Quemadmodum Iudæis ante sit dies, quàm nobis, nobis citius quàm Hispanis, tum etiam quod pro climatum diuersitate, dies hyberni & æstiui, alibi sint breuiores & longiores: quorum prius illud, vulgò etiam notum est: posterius verò docetur ex mundi inclinatione. Nam proficiscentibus ad meridiem, continuò sidera quædam videntur versus austrum oriri, quemadmodum Canopus insignis stella in temone Argonauis, nusquam in Italia conspicitur: Rhodi tantum emicat ex inferiore parte mundi super horizontem, Alexandriæ iusto tempore perdurat supra finitorem. Ex eo fit vt hybernos dies gens meridionalis habeat quàm nos longiores. Nam & illis sidera quædam decem horis super terram feruntur, quæ nobis vix dum octo. Aestiuos autem illi habent breuiores: quod enim citra æquatorem est arctois, diutius super horizontem manet, quemadmodum docetur apud Euclidem in sphæra conuersionibus, seu phænomena inscriptis. Ad hanc rem Cosmographi indicandam excogitarunt duo genera circulorum, alios qui per polos ducti dicuntur meridiani, à septentrione versus austrum: quorum officium est distinguere horarum discrimina, ac orientales ab occidentalibus: alij sunt in sphæra circuli παράλληλοι, qui diuidunt meridianos prædictos, distinguuntq; climata, ac dierum temporumq; inæqualitatem, de quibus dicetur capite sequenti.*

Sed nec Italia quidem.] *De Canopo vide caput septuagesimum secundi libri C. Plinij, vnde hæc desumpta sunt, qui locus tamen istic non caret menda.*

QVIBVS IN LOCIS PARES SINT VMBRÆ
vel dies. CAPVT XXXI.

ET quia supra distantiam dierum solstitialium inter eos, qui ad meridiem & septentrionem abinuicem sunt remoti, Plinij secundi dictis ostendimus: videtur oportunum & eadem nunc latius, & consonantiam quoque dierum inter eos, qui in quacunque mundi parte sub eadem ab oriente in occidentem ducente linea commorantur, eiusdem declarare sermonibus. Igitur in sexto Naturalis historiæ libro de his scribens: Plura sunt, inquit, segmenta mundi, quæ nostri circulos appellauere, Græci παραλλήλους: principium habet Indiæ pars versa ad austrum, patet vsq; Arabiam, & rubri maris accolas continentur Gedroli, Carmani, Persæ, Elymæi, Parthi, Siænę, Aria, Susiane, Mesopotamia, Seleucia, cognomento Babylonia, Arabia ad petras vsq; Syria cœle, Pelusium Aegypti: inferiorq; ora quæ Cora vacatur, Alexandria Africæ maritima, Cyrenaica oppida omnia, Tapsus, Hadrumentum, Clupea, Carthago, Vtica, vtraque Hippo. Numidia, Mauritania vtraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cœli circumplexu æquinoctij die media vmbilicus, quem gnomonem vocant, septem pedes longus, vmbram nō amplius quatuor pedes longam reddit. Noctes verò diesq; longissima spacia quatuordecim horas æquinoctiales habet: breuissima è contrario decem. Sequens circulus incipit ab India vergente ad occasum, vadit per Medos, Parthos, Persepolin, citima Persidis, Arabiam citeriorem, Iudæam, Libani montis accolas. Amplectitur Babylonem, Idumæam, Samariam, Hierosolymam, Ascalonem, Ioppen, Cæsaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berijtum, Botrin, Tripolin, Byblum, Antiochiā, Laodiceam, Seleuciam, Ciliciæ maritima, Cypri australia, australinam Cretam, Lilybæum in Sicilia, septentrionale Africæ & Numidiæ. Vmbilicus æquinoctio triginta quinque pedum, vmbram triginta tres pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima quatuordecim horarum æquinoctialium est, accidente bis quinta parte vnius horæ. Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caspis portas Mediæ proxima, Catroniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Issum, Cilicias portas, Solos, Tarsum, Cyprum, Pilidiam, Pamphyliam, Siden, Lycaoniam, Lyciæ Patarum, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnasum, Guidum, Dorida, Chium, Delum, Cycladas medias, Cythium, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Messanam, Peloponnesi, Syracusas, Catinam, Siciliam mediam, Sardiniæ austrina, Cartegiam, Gades. Gnomonis cunctæ vmbram XXXVIII. vnciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarum quatuordecim, atque dimidiæ cum tricesima vnius horæ. Quarto subiacent circulo, quæ sunt ab altero latere Imai. Cappadociæ austrina, Galatia, Mysia, Sardis, Smyrna, Sipylus, Tmolus mons Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Ephesus, Miletus, Chios, Samos, Icareum mare, Cyclades septentrionales, Athenę, Megara, Corinthus, Sycion, Achaia, Patræ, Isthmus, Epirus, septentrionalia Siciliæ, Narbonensis Galliæ exortiua, Hispaniæ maritima à Carthagine noua, & inde ad occasum gnomoni XXI. pedum, respondent vmbræ XVI. pedum. Longissimus dies habet æquinoctiales horas XIIII. & tertias duas vnius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu Caspij maris, Bactria, Iberia, Armenia, Mysia, Phrygia, Hellespontus, Troas, Tenedos, Abydos, Scepsis. Ilium, Ida mons, Cyricum, Lampsacum, Sinope, Amisum, Heraclea in Ponto, Paphlagonia, Lennus, Imbrus, Thassus, Callandria, Thessalia, Macedonia, Larissa, Amphipolis, Thessalonice, Pella, Edesus, Berœa, Pharsalia, Charistum, Eubœa, Bœotium, Chalcis, Delphi, Acarnania, Aetolia, Apollonia, Brundusium, Tarentum, Thurij, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Thuscum mare, Corsica, Baleares, Hispania media. Gnomoni VII. pedes, vmbræ VI. Magnitudo diei summa, horarum æquinoctialium XV. Sexta comprehensio, qua continetur vrbs Roma, amplectitur Caspias gentes, Caucasum, septentrionalia Armeniæ, Apolloniam supra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lysimachiam, Cherronesum,

nesum, Melanensium, Abderam, Samothraciam, Maroneam, Olynthum, Bessicam, Thraciam, Mediam, Pœoniam, Illyrios, Dyrrachium, Canusium, Apuliæ extima, Campaniam, Hetruriam, Pisas, Lunam, Lucam, Genuam, Liguriam, Antipolin, Massiliam, Narbonem, Tarraconem, Hispaniam, Tarraconensem mediam, & inde per Lusitaniam. Gnomoni pedes IX. vmbræ VIII. Longissima diei spacia, horarum æquinoctialium XV. addita nona parte vnius horæ, aut vt Nigidio placuit quinta. Septima diuisio ab altera Caspii maris ora incipit, vadit super Callatim, Bosphorum, Borysthenem, Tomos, Thraciæ auersa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinum, Venetiam, Vicentiam, Patauium, Veronam, Cremonam, Rauennam, Anconam, Picenum, Marsos, Pelignos, Sabinos, Vmbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaq; ab Apennino, transque alpes, Galliam Aquitaniam, Viennam, Pirenæum, Celtiberiam. Vmbilico XXXV. pedum, vmbræ XXXVI. Vt tamen in partem Venetiæ exæquetur vmbra gnomoni, amplissima dies horarum æquinoctialium XV. & quintarum partium horarum trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi quod superest terrarum tribus assignauere segmentis. A Tanai per Mæotin lacum, & Sarmatas vsque Borysthenem, atque ita per Dacos partemque Germaniæ, Gallias oceani oras amplexi, quod esset horarum XVI. Postremum Scythicum à Riphæis iugis in Thylen, in quo dies continuarentur, vt diximus, noctesque per vices. Iidem & ante principia quæ fecimus, posuere circulos duos. Primum per insulam Meroem, & Ptolemaidem, in rubro mari ad elephantorum venatus conditam, vbi longissimus dies XII. horarum esset, dimidia hora amplior. Secundum per Syenem Ægypti euntem, qui esset horarum XIII. Hæc de Plinii Secundi scriptis excerpta, hunc in nostris opusculis habeant locum.

GLOSSÆ IN CAPVT XXXI. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramefienfi.

Octo circulis terra pro dierum varietate distinguitur. Primus ab India parte australi per rubri maris incolas, & Africæ maritima ad columnas Herculis peruenit. Quo æquinoctij die medio gnomen septem pedum, vmbram quatuor pedes longam reddit. Dies verò longissimus quatuordecim horas æquinoctiales habet. Secundus, ab occasu Indiæ per Medos vadit, & Persas, Arabiam, Syriam, Cyprum, Cretam, Lilybæum, & septemtrionalia Africæ contingens. Vmbilicus æquinoctio triginta quinque pedum, vmbram viginti tres pedes longam facit. Dies autem maxima quatuordecim horarum est, accedente bis quinta parte vnius horæ. Tertius oritur ab Indis Imauo proximus, tendit per Caspias partes, Taurum, Pamphiliam, Rhodum, Cyclas, Syracusas, Canetam, Gades, gnomonis cunctis vmbram triginta octo vnciarum faciunt. Longissimus dies horarum quatuordecim, atque dimidia, cum trigesima vnius horæ. Quartus ab altero latere Imaui per Ephesum mare Cycladum septentrionalia Siciliæ Narbonēsis Galliæ exortiua Africæ maritima tendit ad occasum, gnomoni viginti vnum pedum, respondent vmbræ sex pedum. Longissimus dies habet horas quatuordecim, & tertias duas vnius horæ. Quinto circulo continentur ab introitu Caspij maris Bactrij, Armenia, Macedonia, Tarentum, Thuscum mare, Baleares, Hispania media. gnomonij septem pedum, vmbræ sex. Maximus dies horarum quindecim. Sextus amplectitur Caspias gentes, Caucasum, Samothraciam, Illyricos, Campaniam & Rauiam, Massiliam, Hispaniam Tarraconensem mediam, & inde Pelusianam gnomoni, pedes nouem, vmbra octo. Longissimus dies horarum quindecim, addita nona parte vnius horæ. Septimus ab altera Caspij maris hora incipit, vaditq; per Thraciæ auersa Venetiam, Cremonam, Rauennam, Transalpinam Galliam, Pyrenæum, Celtiberiam. Gnomini triginta quinque, vmbra triginta sex. Amplissima dies horarum quindecim, & quintarum partium horæ trium. Octauus à Thanai per Mæotium lacum, & Sarmatas, Dacos, partemque Germaniæ Gallias ingreditur. Longissimus dies horarum sexdecim. His circulis antiqui duos præponunt: vnum per insulam Meroen, & Ptolemaidem rubri maris vrbem, vbi longissimus dies duodecim horarum est, dimidia hora amplior: alterum per Sienem Ægypti, quem horarum tredecim duosq; subijciunt. Primum per Hyperboreas & Britanniam, horarum XVII. alterum Schyticum, à Riphæis iugis in Tilen, in quo dies continuantur, noctesque per vices.

SCHOLIA IN CAP. XXXI. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Et quia supra distantiam dierum, &c.] *Agitur hoc capite de regionum latitudine, quam distinguunt lineæ parallelæ, quas æquidistantes vocamus. Latitudo autem est regionum distantia versus meridiem & septentrionem, cuius initium sumitur à medio torridæ zonæ, seu quod est idem ab æquinoctiali: vt ciuitas sub æquatore posita, quemadmodum Iulia Aphricanum oppidum, nullam habet latitudinem: quod iam hinc versus aquilonem vergit, incipit habere aliquot latitudinis partes. Hanc distinguunt circuli qui in polo pinguntur, ambientes polum ex quo circino ducuntur, distantes plerunque spacio decem partium. In mappis autem (sic enim vocant vulgò tabulas in quibus orbis est descriptus) distant quadrantibus horarum, id vbi dies maximus à proxima regione quadrante creuit, istic est alius parallelus: sed post Britanniam propter nimis præcipitem inclinationem & sphæræ, non amplius per quadrantes horarum computatur, quam vniuersam* [illegible] *libuit hoc loco subijcere, ex secundo libro Ptolemæi* [illegible]. *Iterum tamen eam ponemus, quam in ipso Beda inuenimus de vmbris.*

CONCORDIA DVODECIM MENSIVM PER VMBRAM, CVIUS gnomon erit humani corporis longitudo.

Ianuarius & December.				Aprilis & September.			
Hora I.	& IX.	Pedes	XXIX.	Hora I.	& XX.	Pedes	XXII.
hora II.	& X.	pedes	XIX.	hora II.	& X.	pedes	XIII.
hora III.	& IX.	pedes	XVII.	hora III.	& IX.	pedes	XI.
hora IIII.	& VIII.	pedes	XV.	hora IIII.	& VIII.	pedes	IX.
hora V.	& VII.	pedes	XIII.	hora V.	& VI.	pedes	VII.
hora VI.		pedes	XI.	hora VI.		pedes V	
Februarius & Nouember.				**Maius & Augustus.**			
Hora I.	& XXI.	Pedes	XXVII.	Hora I.	& XI.	Pedes	XXI.
hora II.	& X.	pedes	XVIII.	hora II.	& X.	pedes	XI.
hora III.	& IX.	pedes	XV.	hora III.	& IX.	pedes	IX.
hora IIII.	& VIII.	pedes	XIII.	hora IIII.	& VIII.	pedes	VII.
hora V.	& VII.	pedes	XI.	hora V.	& VII.	pedes	V.
hora VI.		pedes	IX.	hora VI.		pedes	III.
Martius & October.				**Iunius & Iulius.**			
Hora I.	& XI.	Pedes	XXVII.	Hora I.	& XI.	Pedes	XIX.
hora II.	& X.	pedes	XVII.	hora II.	& X.	pedes	IX.
hora III.	& IX.	pedes	XIII.	hora III.	& IX.	pedes	VII.
hora IIII.	& VIII.	pedes	XI.	hora IIII.	& VIII.	pedes	V.
hora V.	& VII.	pedes	IX.	hora V.	& VII.	pedes	III.
hora VI.		pedes	VII.	hora VI.		pedes	I. s.

VMBRARVM RATIO GNOMICA, PER QVADRANTEM mundi septentrionalem.

	Parallelorum ordo.	Hora cum partibus.		Distantia ab æquatore.		VMBRA GOMONIS. AEstiua.		AEquinoctialis.		Hyberna.		Loca per qua scribuntur παράλληλοι.
Amphiscij sunt sex.	1.	12.		0.		26.	30.	0.		26.	30.	Per Aphricam.
	2.	12.	15.	4.	15.	21.	20.	4.	25.	32.		Per Taprobanem.
	3.	12.	30.	8.	25.	16.	50.	8.	50.	37.	54.	Per sinum Aualicum.
	4.	12.	45.	12.	30.	12.		13.	20.	44.	10.	Per Adulicum sinum.
	5.	13.		16.	27.	7.	45.	17.	45.	51.		Per Meroen insulam.
	6.	13.	15.	20.	14.	3.	45.	22.	10.	58.	10.	Per Napata.
	7.	13.	30.	23.	51.	0.		26.	30.	65.	50.	Per Syenen.
	8.	13.	45.	27.	40.	3.	30.	31.	50.	74.	10.	Per Ptolemaida.
	9.	14.		30.	22.	6.	50.	35.	12.	83.	15.	Per inferiorem AEgypti.
	10.	14.	15.	33.	18.	10.		39.	30.	93.	5.	Per Phœniciam.
	11.	14.	30.	36.		12.	55.	43.	50.	103.	20.	Per Rhodum.
Heteroscij paralleli sunt sex & viginti.	12.	14.	45.	38.	35.	15.	20.	47.	50.	114.	55.	Per Smyrnam.
	13.	15.		40.	56.	18.	30.	52.	10.	127.	50.	Per Hellespontum.
	14.	15.	15.	43.	5.	20.	50.	55.	55.	140.	15.	Per Massiliam.
	15.	15.	30.	45.	1.	23.	15.	60.		155.	15.	Per medium Pontum.
	16.	15.	45.	46.	51.	25.	30.	63.	55.	171.	35.	Per fontes Danuby.
	17.	16.		48.	32.	27.	30.	67.	50.	188.	35.	Per ostia Borysthenis.
	18.	16.	15.	50.		29.	55.	71.	20.	208.	20.	Per Maotidem pal.
	19.	16.	30.	51.	35.	31.	25.	75.	25.	229.	20.	Per Agrippinam Coloniens.
	20.	16.	45.	52.	50.	33.	20.	79.	5.	253.	10.	Per ostia Rheni.
	21.	17.		54.	1.	34.	55.	82.	35.	278.	45.	Per ostia Tanais.
	22.	17.	15.	55.		36.	15.	85.	20.	304.	30.	Per Bulleum Britan.
	23.	17.	30.	56.		37.	20.	88.	50.	335.	15.	Per Ma. Britannie.
	24.	17.	45.	57.		39.	20.	92.	15.	372.	40.	Per Camaldunum Brit.
	25.	18.		58.		40.	44.	96.		419.	5.	Per Hyberniam.
	26.	18.	30.	59.	30.	Deficiunt his rationes vmbrarum, quòd spargantur in immensum.						
	27.	19.		61.								Per vltima Hybern.
	28.	19.	30.	62.								Per Ebudas insulas.
	29.	20.		63.								Per Thylem insulam.
	30.	21.		64.	30.							Per Scythiam.
	31.	22.		65.	30.							Per vltima Scyth.
	32.	23.		66.								Per Gottiam.
Periscij sunt septem.	33.	24.		67.	15.	periscioru(m) primum.						Per Gottiam.
	34.	Menses	1.	69.								Per Gottiam.
	35.	Menses	2.	73.								Per Islandiam.
	36.	Menses	3.	78.								Per Pilappos.
	37.	Menses	4.	82.								Per mare Glaciale.
	38.	Me[illegible]	5.	87.								Per mare Glaciale.
	3[illegible].	Dies semest.		90.								Per mare Glac. sub polo.

DE

DE QVINQVE CIRCVLIS MVNDI, ET SVBTERRANEO siderum meatu CAPVT XXXII.

SANE quoniam de temporibus loquentes, necesse habuimus aliquoties æquinoctialis, vel solstitialis, vel brumalis meminisse circuli, vel zonæ, de ijs paulò latius dicendum putauimus. Solent enim philosophi inæqualitates temporum, vel cursuum solis annuorum ijs distinguere vocabulis, vt æquinoctialem vocent zonam: vel circulum, illam cœli regionem, qua sol circa æquinoctia: solstitialem, qua circa solstitium, brumalem, qua in hyeme mundum consueuit ambire. Circuli autem vel zonæ vocantur ex eo, quod circuitu solis efficiuntur, è quibus æquinoctialis, quæ media est zona, æquali spacio terras super subtusque circumflectitur: at solstitialis tam parum spacij sub terris, quàm brumalis agit super terras. Itemque brumalis, qui super terras angustus est, tantam habet amplitudinem circuitus sub terra, quantam solstitialis supra terram: quia nimirum sol in æquinoctio tantum spacij noctu sub terris, quantum interdiu super terras exigit, tanto vtique discrimine sub Boreas partes occultus, quanto visus iter suum deflectens ad austros. Porro in bruma tantum sub terræ inferiora longe lateque circumfertur, quantum in solstitia supra terram edita, longo latoque circumlabitur flexu. Similiter æstiuo, id est, solstitiali decurrens in circulo, tam breuem sub aquilonia terræ loca noctu facit digressum, quàm super meridiana eius loca diebus hybernis breuem facit ascensum. Sicut enim quælibet anni vertentis nox illam habet longitudinem, quam ante VI. menses habuit, & post VI. menses habitura est dies: ita omni nocte sol tantum agit iter sub terra, quantum ante VI. menses egit, & post VI. menses acturus est super terram: & tantum nūc noctu ad aquilonem, quantum tunc interdiu gyrans ad meridiem. Sed & stellæ omnes expleto VI. mensium curriculo, illam cœli plagam interdi, quam noctu antea lustrando circumeunt, eandem replicato totidem mensium tempore repetentes, solitis noctu transigunt excubijs, tanto latiorem quæque sub terris, quanto angustiorem supra: itemque tanto breuiorem subtus, quanto productiorem supra terras cursum peragentes. Vnde fit, vt in anno solari, Arcturus, Orion & canis, sed & lacteus circulus, cæteraque militia cœli vna vice plus terræ orbem, quàm sol ipse circumeat. Extra hos sanè circulos solis tres, duos vtrobique circulos septentrionalem ponunt & australem: quorum septentrionalis semper nostris visibus apparens, non solis, sed Arcturi, & quæ circa eum sunt stellarum ambitu conficitur: & quia vicinitate caret solis, frigidus esse non cessat. Cui similis est australis, & ipse ob longinquitatem solis gelidus, obq; terræ obiectum nobis semper absconsus. De quo vtroque in Dei laude dicitur: Qui facit arcturum & Oriona, & Hyadas, & interiora Austri. Et alibi: Qui extendit aquilonem super vacuum. Meminit horum & Poeta.

Quinque tenent cœlum zonæ, quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni.

Ipse est æquinoctialis, quam quia semper sol aut præsens, aut hinc vel inde vicinus illustrat, nimirum subiecta terrarum exusta flammis & cremata, cominus vapore torrentur.

Quam circum extremæ dextra læuaq; trahuntur
Ceruleæ glacies concretæ, atque imbribus atris.

Septentrionalem dicit & australem, quibus subiecta omnia ob solis, molliorumque siderum absentiam, infesta rigore, & gelu premuntur æterno, teste ipso mari congelato, quod ab insula Thyle diei vnius nauigatione distat ad Boream.

Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere concessæ Diuum.

Solstitialem & brumalem significat, quæ vicina vtrinque feruentis & gelidarum sunt vi temperatæ: ideoque ambas dicunt habitabiles, id est, habitationi habiles, & nec frigoris immanitate, nec caloris mortaliū à se repellentes accessum: quamuis vnam solummodo probare possunt habitatam. Neque enim vel Antipodarum vllatenus est fabulis accommodandus assensus, vel aliquis refert Historicus vidisse, vel audisse, vel legisse se, qui meridianas in partes solem transierunt hybernum, ita vt eo post tergum relicto trāsgresis Æthiopum feruoribus, temperatas vltra eos hinc calore, illinc rigore, atque habitabiles mortalium repererint sedes. Denique solertissimus naturalium inquisitor Plinius Secundus qui non negat terram, etsi sit figuræ pineæ nucis, nihilominus vndique incoli, vide quid de ijs scribens zonis dicat. Circa, inquit, duæ tantum inter exustam & rigentes temperantur, eæque ipsæ inter se non peruiæ propter incendium sideris. Facillimum sanè harum zonarum dant exemplum, qui gelidissimo hyemis rigore ad focum oblongo schemate factum sese calefaciunt, vbi ignis ipse quasi media zona, & proxima quæq; illi prorsus intangibilis sunt ob ardorem: quæ verò sunt longius à flammis hinc vel inde remota communi frigore torpent. Porro quæ inter hæc vtrinque temperata sunt, & ad calefaciendum accommoda, siue ex vna, siue ex vtraque ignis parte stare voluerint, qui hunc sibi algidæ noctis in tenebris sub diuo ad lucem focumq; pararunt. Qui si circumire ignis in modum solis posset, quinque nimirum circulos redderet: quia verò stat, lineas quinque facit, vnam in medio feruidam, duas circum gelidas, totidem inter has temperatas.

GLOSSAE IN CAP. XXXII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Quinque circulis mundus diuiditur, quorum distinctionibus quædam partes temperie sua incoluntur, quædam immanitate frigoris aut caloris inhabitabiles existūt. Primus est septentrionalis frigore inhabilitatis, cuius sidera nobis nunquā occidunt. Secundus solstitialis, à parte signiferi excelsissima nobis ad septemtrionalem versus, temperatus, habitabilis. Tertius æquinoctialis, medio ambitu signiferi orbis incedens, torridus, inhabitabilis. Quartus brumalis, à parte humillima signiferi ad austrinum polum versus, temperatus, habitabilis. Quintus australis, circa verticem austrinum, qui terra tegitur, frigore inhabitabilis. Tres autē medij circuli, inæqualitates temporum distinguunt, cum sol hunc solstitio, illum æquinoctio, tertium bruma teneat. Extremi enim semper sole carent. Vnde & à Thyle insula vnius diei nauigatione ad aquilonem mare congelatum inuenitur.

ISIDORVS IN MINORI LIBELLO, QVEM scripsit ad Sisubotum regem.

Solent enim philosophi inæqualitates temporum vel cursuum solis annuorum his distinguere vocabulis. Formatio mundi ita demonstratur: nam quemadmodum erigitur mundus in septentrionalem plagam, ita declinatur in australem. Caput autem quasi facies Orientalis regio est: vltima pars Septentrionalis. Nam partes eius quatuor sunt. Prima pars mundi est Oriens, secunda Meridianus, tertia Occidens, vltima verò atq; extrema Septentrionalis. De qua Virgilius sic ait: Quam circum extremæ dextra læuaq; trahuntur, Ceruleæ & glacie concretæ. Et Lucanus sic ait: Mundi pars ima iacet, quam zona niualis, Perpetuæq; premunt hyemes.

ITEM DE QVINQVE CIRCVLIS MVNDI.

In diffinitione autem mundi circulos aiunt philosophi quinque, quos Græci parallelos, id est zonas vocant, in quibus orbis terræ. Has Virgilius in Georgicis ostendit, dicens: Quinque tenent cælum zonæ. Quæ ideo zonæ vel circuli appellantur, eo quòd in circumductione sphæræ existunt. Sed fingamus eas in modum dexteræ nostræ, vt pollex sit circulus articos frigore inhabitabilis. Secundus circulus terinos, temperatus, habitabilis. Medius circulus hisemerinos, torridus, inhabitabilis. Quartus circulus exemerinos, temperatus, habitabilis. Minimus circulus, antarticos, frigidus, inhabitabilis. Horum primus septentrionalis est, secundus solstitialis, tertius æquinoctialis, quartus hyemalis, quintus australis. de quibus Varro ita dicit:

Et quinque æthereus zonis accingitur orbis,
Ac vastant imas hyemes mediamq; calores:
Sic terræ extremas inter mediamq; coluntur,
Quam solis valido nunquam vi auferat igne.

Quorum circulorum diuisiones ideo zonæ vel circuli appellantur, eo quòd in circumductione sphæra existunt.

Sed ideo æquinoctialis circulus inhabitabilis est, quia sol per medium cælum currens, nimium his locis facit feruorem, ita vt nec fruges illic nascantur propter exustam terrã, nec homines propter nimiũ ardorem, habitare permittãtur. At cõtra septentrionalis & australis circulis ibi coniuncti ideo non habitantur, quia à cursu solis longè positi sunt, nimioq; cæli frigore, ventorumq; gelidis flatibus contabescunt. Solstitialis verò circulus, qui in Oriente inter septentrionalem & æstiuum est collocatus, vel iste qui in Occidente inter æstiuum & australem positus est, ideo temperati sunt eo quòd ex vno circulo frigus, ex altero calorem habeant. De quibus Virgilius ait: Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris, Munere concessa diuûm. Sed qui proximi sunt æstiuo circulo, ipsi sunt Æthiopes nimio calore perusti.

ISIDORVS IN LIBRO ETYMOLOGIARVM tertio, capite vigesimosecundo.

Arcticos appellatur, eo quòd intra eum arctorum signa inclusa prospiciuntur, quæ magis in vrsarum speciem ficta, septentriones appellantur. Terinus tropicus iccirco dicitur, quia in eo circuiens sol aquilonis finibus æstatem facit, & vltra eum circulum non transit, sed statim reuertitur, & inde tropicus appellatur. Himerinos vel bismerinos, à latinis ideo æquinoctialis appellatur, eo quòd sol cum ad eum orbem peruenerit, æquinoctium facit. Himerinos enim latinè dicitur dies atq; nox, quo circulo dimidia sphæra pars constituta prospicitur. Cimerinos tropicus siue exemerinos, propterea hyemalis siue brumalis à latinis appellatur, quod sol cum ad eum circulum peruenerit, hyemem his qui ad aquilonem sunt, facit, æstatem autem his qui ad austri partes commorantur. Antarcticos vocatur, ex eo quod contrarius sit circulo, quem arcticum nominamus. Quorum circulorum diuisiones, talis demonstrat figura.

Qui facit arcturum & oriona & hyadas, & interiora austri. Græco quippe eloquio ὑετὸς pluuia vocatur. Et hyades nomen à pluuijs acceperunt, quia ortæ proculdubio imbres ferunt. Necnon & oriona, in ipso pondere temporis hyemalis oriuntur, suoq; ortu tempestates excitant, & maria perturbant. Hæc nomina stellarum dum in scripturis legimus, vanis deliramentis poëtarum assensum non præbeamus, qui falsis opinionibus vocabula ista in astris ex hominum nominibus, vel aliarum creaturarum vocabulis imposuerunt. Ita enim stellarum quarundam gentilium sapientes nomina, sicut & dierum indiderunt. Quod verò eisdem nominibus sacra vtitur scriptura, non eorum iccirco vanas approbat fabulas: sed faciens ex rebus visibilibus inuisibilium rerum figuras, ea nomina pro cognitione hominum ponit, quæ latè sunt cognita, vt quicquid incognitum significat, facilius per id quod est cognitum, humanis sensibus innotescat.

Qui extendit aquilonem super vacuum.] *Gregorius. Aquilonis nomine in sacro eloquio appellari diabolus solet, qui vt torporis frigore gentium corda constringeret, dixit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Qui super vacuum extenditur, quia illa corda possidet, quæ diuini amoris gratia non replentur.*

Arcturus ille est quem latini septentrionalem dicunt, qui septem stellarum radijs fulgens in seipso reuolutus rotatur: qui ideo plaustrum vocatur, quia in modum vehiculi voluitur, & modò tres ad summa leuat, modò quatuor inclinat. Hic autem in cæli axe cõstitutus, semper versatur, & nunquam mergitur: sed dum in semetipso voluitur, nox finitur. Per arcturũ hunc. i. septentrionem, Ecclesiã septenaria virtute fulgentẽ intelligimus. Nam sicut in axe cæli arcturus semper inclinatur, rursumq; erigitur: ita Ecclesia diuersis quidem aduersitatibus humiliatur, sed mox consurgens sæpè & virtutibus eleuatur: & sicut ex trib. & quatuor septenarius perficitur, ita Ecclesia ex fide Trinitatis & operationibus quatuor virtutum principalium consummatur: ex fide enim & operibus homo iustificatur. Neq; enim vel Antipodarum vllatenus est fabulis accommodandus assensus, vel aliquis refert historicus vidisse, vel audisse, vel legisse se, qui meridianas in

partes

partes solem transierint hybernum: ita vt eo post tergum relicto, transgressu Aethiopum feruoribus, temperatas vltra eos hinc calore, illinc rigore, atque mortalium habitabiles repererint sedes.

In libro de Ciuitate Dei decimosexto, capite nono, sic dicit, scilicet Augustinus: Quod verò Antipodas esse fabulantur, id est, homines à contraria parte terrae, vbi sol oritur, quando occidit nobis, aduersa pedibus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum est, neque vlla hoc historica cognitione didicisse se affirmant: sed quasi ratiocinando coniectant, eo quòd intra conuexa coeli terra suspensa sit, eundemque locum mundus habeat & infimum & medium. Et ex hoc opinantur alteram partem terrae, quae infra est, habitatione hominum carere non posse. Nec attendunt, etiamsi figura conglobata & rotunda mundus esse credatur, siue aliqua ratione monstretur, non tamen esse consequens, vt etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde etiamsi nuda sit, neque hoc statim necesse est vt homines habeat, quomodo nullo modo scriptura ista mentitur, quae narratis praeteritis facit fidem, eo quod eius praedicta complentur. Nimisque absurdum est vt dicatur aliquos homines ex hac in illam partem Oceani immensitate traiecta nauigare, & peruenire potuisse, vt etiam illic ex illo vno primo homine genus institueretur humanum.

SCHOLIA IN CAP. XXXII. BEDAE PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Sanè quoniam de temporibus loquentes.] *Sunt quinque circuli in sphaera κρικώτῃ, seu (vt recentiores vocant) materiali ἀρμιλλῶν, de quibus, tametsi apud alios passim sit obuium, volui tamen isto loco, vt Beda vel à quolibet intelligatur, hos paucis exponere. Quinque igitur pinguntur, non quidem quod non plures sint, sed quod plures ponere superuacaneum est: horum à sole describuntur tres, duo reliqui à stellis. Intelligendum est enim, circumacta sphaera, omnem notam describere circulum: qui à sole describuntur sunt, aequator, circulus brumalis, & circulus solstitialis: facit enim sol in tribus coeli partibus quatuor discrimina, diligenter studiosis annotanda. Nam cum est à nobis versus austrum remotissimus, quod fit circa nonas Decembres: nec enim difficilè est animaduertere, quam sit tunc sol procul (in meridie semper intelligo) à nostro vertice digressus, eo inquam die circulum describit ex mundi circumactu, à quo postridie iterum incipit ascendere, ac vertere sese ad nos: propterea circulus ille tropicus dicitur, quod ab eo loco sol semper reuertitur. Graecis τροπὴ χειμερινὸς dicitur, id est, versio hyberna: eum diem vocant Latini brumam, quasi vt Nonius annotauit βραχὺ ἦμαρ, id est, breuem diem. Propterea à nostris circulus brumalis vocatur, & fit existente sole in prima parte capricorni, vnde & circulus capricorni dicitur. Deinde post dies nonaginta, medium mundi obtinet, vbi describit circulum aequinoctialem: quo die in qualibet regione dies & noctes sunt pares. Post hanc metam quotidie sol vicinior septentrionibus redditur, vsque ad solstitium, quo die describitur tertius parallelus, qui solstitialis dicitur, Graecè τροπὴ θερινὸς, id est, versio aestiua significantius dicitur, Germanicè quoque eadem ratione, des sommers sonnwende. Fit quoque in prima cancri parte, vnde & tropicus cancri seu circulus cancri dicitur. Vniuersum id quod extremis circulis & medio continetur, torrida zona apud scriptores dicitur, regiones enim his coeli locis subiectae perpetuo aestu vexantur. Restant duo alij circuli paralleli circa polos mundi ducti, intra quos stellae quae continentur, nunquam occidunt, qui describuntur nõ omnibus eodem modo: nam in Graecia describitur à posteriore pede vrsae maioris. Coloniae à lyra seu fidicula. Sed alij hos circulos non à stellis, sed à polis signiferi ducunt qui in quolibet tractu sunt pares: sed hi qui describuntur à stellis nunquam occidentibus, pro climatum diuersitate variant: abeuntibus enim ad austrum, fiunt angustiores, ad septentrionem ampliores: dicuntur ab Aristotele hi circuli semper apparentes. Horum vnus circa polum arcticum, septentrionalis dicitur vel arcticus, alter qui huic sub terra ad austrum respondet, antarcticus. Tractus, qui inter hos circulos & torridam zonam sunt, dicuntur zonae temperatae, quarum vna nostra est, altera antichthonum: quae sub circulis polaribus iacent, sunt intemperatè frigidae. Docet autem hoc subiecta figura.*

Diuisio est mundi per zonas, cui hoc loco adscriptae sunt literae A B C D. Quomodo verò ducantur lineae inter literas, vides: nam spacia duo aduersa sibi, id est, à C in I septentrionem, & à D in E, australem intelliguntur primae obriguisse perpetua. siquidem id ostendunt lineae ab I in G, & ab F in E, inter hos extremos cingulos & medium sunt duae mortalibus concessae ab I scilicet in N, & ab F in L, ab his quoque ducuntur lineae ostendentes zonas ab N in M, & ab L in K. Nam inter I & N aestiua, inter L & F hyemalis constat, quae vtraque altrinsecus & frigoris & caloris temperie gaudent: quoniam ab N in L, semper sole rubet, & in altera quoque minore, qui maiore continentur quinque zonis, terrae superiacent quinque zonae coeli, quae distinguuntur literis O P Q R, quibus sic diuiduntur. atque magnus orbis literis A B C D. Ex his igitur constat singulas terrae partes, à singulis coeli partibus super verticem suum positis qualitatem mutuari.

Vnde fit vt in anno solari arcturus Orion, &c.] *Singuli planetarum orbes contra coelum ab occasu in exortum mouentur, vnde dum ipsi integrum coeli circulum absoluunt, semel minus quàm ipsum firmamentum terrã circumuertunt. Itaque cum Saturnus tricenis vnũ circuitum perdiderit, sol singulis annis (quotidie enim is cõtra coelum vnam partem) luna viginti septem diebus & triente semel minus quàm ipsum firmamentum circa mundum versa est: quod nisi esset in sole, toto anno eisdem horis, eadem nobis orirentur sidera: sed diuersum obseruamus: nam Orion aliquando media nocte, aliquando vesperi, aliquando diluculo exoritur.*

Arcturus.] *Arcturus, stella est primae claritatis intra pedes Bootae. Orion magnitudine (inquit Aristoteles) & multitudine stellarum sidus maximum est, vulgò quoque notum, propter asterismi claritatem. Canis inter Galaxiam & Orionis pedes est collocatus, cuius ea quae in ore ponitur, canicula vocatur: syrius autem à Graecis propter siccitatem, quae est dum hoc astrum cum sole exoritur.*

Neque enim Antipodarum.] *Antipoda seu Antipodes (vtroque enim modo Latini possunt inflectere, teste Prisciano) à Lactantio & Augustino negantur. Verùm his à recentioribus satis est responsum. Si enim propterea putarint non esse, quòd ex aduerso in altera parte coeli, eadem non sit mundi figura, quae apud nos, mundũ negant esse rotundum, atqui hoc iam à multis satis est demonstratum: si ob id, quòd in ea parte orbis crediderint nõ esse homines, sed maria, aut inculta loca, nauigationibus id nunc deprehensum est.*

[illegible]

DE DISPARI LONGITVDINE DIERVM ET VARIO STATV vmbrarum. Caput XXIX.

E[illegible] die omni mundo æqualis [illegible] [illegible] dispariles sint & vmbrarum [illegible] partibus, & [illegible] Ambrosius in libro 4 Hexaemeron [illegible]

[illegible]

GLOSSÆ IN CAPVT XXIX. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramelienſi.

In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, iiſdem horis vmbra gnomoni par fit. Quantò magis à ſole longius diſceditur, tantò ſol ipſi terræ vicinior apparet, & vmbræ longiores exceſcunt. Denique in Italia, ſicut & antiqui ſcripſerunt, circa diem natalis Domini, nouem pedes in vmbra ſtaturæ humanæ hora ſexta metiuntur. Ego autem in Gallia in loco qui Teotonis villa dicitur, conſtitutus, ſtatus mei vmbram metiens, nouendecim pedes & ſemis inueni. Sic quoq; cõtrario modo quantò propinquius meridiem verſus ad ſolem acceditur, tantò ſemper vmbræ breuiores videntur, in tantum vt ſolſtitium æſtiuale reſpiciente ſole de medio cæli in Ægypto & Hieroſolymis, & in eorum ciuitate conſtitutis locis nullæ videantur vmbræ. In Arabia verò hoc ipſo tempore ſol ſupra in medio cæli ad partem aquilonis cernitur, vmbræque verſa vice contra meridiem videntur. Rurſus in Meroe inſula hac quæ caput gentis Æthiopum Aſinea ciuitas in amne Nilo habitatur.

Vmbilici, quem gnomonem appellant, vmbra in Ægypto meridiano tempore æquinoctij, die paulò plus quàm dimidiam gnomonis menſuram efficit. In vrbe Roma nona pars gnomonis deeſt ab vmbra. In oppido Ancona ſupereſt quinta trigeſima. Simili modo quidem eſt ſuper Alexandriam 5. milibus ſtadium ſolſtitij die medio nullam vmbrã iaci, ſicut & in India ſupra flumen Hypaſim. Quod & apud Troglodytas quadrageſimoquinto antè & poſt ſolſtitium die fieri dicunt, medijs nonaginta diebus in meridiem vmbra iſta. Sed & in Meroe inſula Nili quinque milibus ſtadium Aſineæ, bis in anno abſumi vmbras, ſole duodecimam partem tauri, & decimamquartam leonis obtinente.

Meroe maxima eſt omnium inſularum, in qua eſt ciuitas Syenes, habens puteum quem olim philoſophi foderunt, volentes probare vtrum ſol ima illius penetraret: in quem deſcendentes, viderunt radios ſolis ima illius meridiano tempore illuſtrantes, per quod deprehenderunt, ipſo tempore ſuper ipſum locum conſiſtere ſolem, X L V. ſcilicet die.

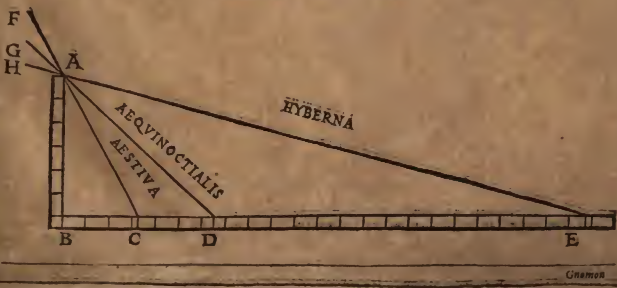
BREVIS RECAPITVLATIO.

Siquidem æquinoctialis dies omni mundo æqualis & vna eſt, &c. & poſt pauca: Vaſaque horoſcopi non eadem ſunt vſui in trecentis ſtadijs, aut vt longiſſimè in quingentis mutantibus ſemet vmbris ſolis.] *Vaſa horoſcopi, id eſt, machinæ quædam in vaſis ex aquis conchaq; quo certam horam ſcire poſſint, id eſt, ſimilia non ſunt in vnaquaq; regione. Scopon græcè, intentio latinè. horoſcopus compoſitum nomen eſt ex horologio & ſcopon. Horoſcopum eſt horologica intentio. Non eadem ſunt vſui, id eſt, nõ æqualia ſunt. Eratoſthenes geometra ſubtiliſſimus per interualla locorum, vaſa horoſcopi poſuit, atque vna die in omnibus vmbram meridiani temporis obſeruare notarique fecit, quanta eſſet longitudinis: & ſic comperit quòd vltra quingenta ſtadia, ad vnius longitudinis gnomonis vmbra non reſpondit. Stadium græca eſt menſura. Et dicitur ſtadium à ſtando, eo quòd ibi Hercules vno anhelitu currens C X X V paſſus ſteterit. Qua menſura græci metiebantur loca, in quibus ludos exercebant, ibiq; ludentes ſpatiando, & ludicra exercendo deambulabant.*

SCHOLIA IN CAP. XXIX. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Equidem æquinoctialis dies.] *Æquinoctialis dies quem ſol facit ſub æquinoctiali circulo currens, qui ex eo nomen habet, quòd noctes diebus æquat: quemadmodum & æquidialis eadem ratione, quod dies faciat noctibus pares. Quemadmodum & apud græcos ἰσημερινὸς & ἰσονύκτιος dicitur. Dicitur & æquator, propterea quòd hic circulus in ſphæra ſic ordinatur, vt à polis æquidiſtans, vniuerſam diuidat in partes duas æquales. Hic cum medio ſpacio ſit inter ſeptentriones & auſtros, neceſſe eſt omnibus gentibus tantundem lucis fieri, ſole exiſtente ſub hoc circulo: vt conſtat ex ſphæra conuerſionibus apud Euclidem. Cum verò ſol eſt in partibus ſigniferi, quæ ad auſtrum vergunt, lux nobis eſt breuior, longior verò nox: quemadmodum contrà fit, quando idem ſidus eſt in his partibus cæli; quæ citra æquinoctialem, iuxta verticem noſtrum ſunt. Ex hac diuerſa ſolis ſublimitate, ſequitur & vmbrarum diuerſitas. Nam humili ſole, quemadmodum fit dum terris vicinior eſt prolixæ ſunt corporum vmbræ, & ſublimi breues, veluti in meridie: quæ res probationis non eget. Verùm ſciendum eſt, ſcriptores quando de vmbrarũ ratione loquuntur, ſemper intelligendas eſſe vmbras meridianas: reliquæ enim negliguntur; niſi vmbrarum incrementa tradantur per ſingulas dies horas, vt fit apud ſcriptores rerum ruſticarum. Et nos quoq; in hoc loco tale ſchema ſubijciemus, quod reperimus in exemplari ſcripto. Verùm vmbrarum ratio, quæ gnomonica dicitur, in coſmographia meridianas vmbras intelligit: vt Germania ſemper habet vmbras dextras, id eſt, verſus ſeptentriones iacentes. Septentrio namq; apud poëtas dextra pars mundi eſt, vertunt enim faciem ad occaſum. Atque in ipſo meridie ſol exiſtens, non ſemper eandem habet ſublimitatem, nam hyberno tempore humilis eſt etiam in meridie, æſtate verò ſublimis, & ſingulis diebus aliam habet meridiana lucis altitudinem. hinc igitur vmbrarum varietas oritur: atqui eruditi homines toto anno tres duntaxat vmbras obſeruant, brumalem, æquinoctialem, & æſtiuam, idque diuerſis in regionibus: nam cum die quolibet ſol meridianus altior ſit Romæ, quam eodem die Coloniæ, aut in Britannia, efficitur, vt eodem tempore vmbræ gnomonis, id eſt, magnitudinis, verbi gratia, decem pedum ad perpendiculum erecta, breuiores ſint vmbræ, quàm Coloniæ: Coloniæ breuiores, quàm in Britannia. Hanc gnomonicam rationem Coſmographi tradunt, vt iſtinc regionum ad cæli partes poſſimus ſitus deprehendere. Alia eſt vmbrarum ratio per ſingulos dies & horas, vnde in agris homines, tempora & momenta deprehendunt: eam tradunt qui ſcripſerunt de re ruſtica. Subieci ſchema vnde deprehendere facilè poſſis vmbrarum rationem. Eſt autem accommodatum ad ſitum Coloniæ Agrippinæ.*

VMBRÆ GNOMONVM, QVALES SVNT COLONIAE AGRIPPINAE.

In India gente Oretum mons eſt, &c.] *Adhuc ex Plinio citantur, ſed cōfuſè ſatis, opus igitur fuerit ex ipſo fonte hæc cognoſcere. Quòd autem ſtatim ſequitur, Septentrionem quindecim diebus cerni, ex ĩs quoq; locis vnus eſt, qui ad Plinij ſententiam referendi ſunt, ſed eorum, quorum authoritatē magis quàm fidem ſequitur: nec enim adduci poſſum, vt exiſtimem Plinium tam deliraſſe, qui id ex conuerſione ſphæræ non viderit eſſe falſum. Proinde exiſtimo rectius legendum eſſe, appoſita negatione Non, expuncta particula Tantum: nam reliquis nationibus ſeptentriones ſemper ſuper horizontem perdurant. nec vllus eſt dies, quin aliqua parte noctis cernantur, præterquam in torrida zona, vbi oriuntur cum ſole menſe Auguſto, quibus diebus videri nequeunt. Verùm huius generis plurima loca deprehendunt ſtudioſi, quæ ſi mutare liceret pro arbitrio legentium, non eſſet vnquam in hoc authore caſtigandi finis.*

Septentrionem ibi Alexandro morante, adnotatum prima tantum noctis parte aſpici.] *Vide in hunc locum commentarios Ziegleri, ſuper ſecundum librum Plinij, capite ſeptuageſimo tertio. Sequentia vſq; ad finem capitis, ſunt ex eodem Plinij loco.*

Quod fieri in inſula Thyle Pythias Maſſilienſis ſcribit.] *Verior eſt Strabonis ſententia, & Plinij alibi ſeptimo videlicet libro, de Thyle: non enim polum in vertice habet, quod neceſſarium foret, ſi aut nox aut dies ſemeſtris eſſet. Eſt locus apud Strabonem cap. 35.*

CAVSA INAEQVALITATIS DIERVM EORVNDEM. CAP. XXX.

CAuſa autem inæqualitatis eorundem dierum terræ rotunditas eſt: neque enim fruſtra & in ſcripturæ diuinæ, & in communium literarum paginis orbis terræ vocatur. Eſt enim reuera orbis idem in medio totius mundi poſitus, non in latitudinis ſolum gyro, quaſi inſtar ſcuti rotundus, ſed inſtar potius pilæ vndique verſum æquali rotunditate perſimilis: neque autem in tantæ mole magnitudinis, quamuis enormem montium valliumque diſtantiam, quantum in pila ludrica vnum digitum, tantum addere vel demere crediderim. Talis ergo ſchematis terra mortalibus ad inhabitandum data, ſolis circuitus in hoc mundo lucentis certa ratione conſtitutionis Dei, alibi diem exhibet, alibi noctem relinquit. Et quia ſicut Eccleſiaſtes ait, Oritur ſol, & occidit, & in locum ſuum reuertitur, ibiq; renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, neceſſe eſt circumiens orientalibus quibuſque prius quàm occidentalibus ſub eadem linea poſitis mane meridiem veſperam adducat, eiuſdem tamen longitudinis dies vtriſque toto anno, ſicut & noctes faciat. Item neceſſe eſt omnibus ſub aquilonis & auſtri plaga contra inuicem & eadem linea poſitis, per totum annum vertentis circuitum, vno eodemq; temporis puncto.

Sol medium cœli conſcenderat igneus orbem.

Nec tamen eodem vtriſq, puncto vel hora oriatur, aut occidat, ſed cum plagam auſtri circumiens hyberno tempore peruehitur, eos qui meridianum terræ latus inhabitant, ante oriens adit, ſed ſerius dimittit occidens, quàm nos, qui ad ſeptentrionem poſiti, globo terrarum obſtante, tardius eius ortum, ſed citius ſortimur occaſum. At contrà idem in æſtiuo degens circulo multo nobis qui ſub eodem habitamus ante ortus apparet: multo diutius videtur occaſurus, quàm eis qui in meridiano terræ ſinu conuerſati, & prius illum eiuſdem terræ obtectu cernere vetantur, & poſt ocyus amittere coguntur. Ideoque illi breuiores nobis dies æſtate, longiores habent in hyeme. Quod non de ſolari gyro tantummodo, ſed de ſtellarum quoque omnium, ſub diuerſis poli plagis currentium poteſt ſitu cognoſci: eadem quippe facit terræ rotunditas, vt nonnulla etiam clariſſima auſtralis ſidera climatis nobis nunquam pareant, contrà noſtra ſeptentrionalia illis non parua ex parte celentur. Denique ipſos Septentriones, qui nobis ſupra verticem aſcendunt, neque occidunt vnquam, non cernit Troglodytice, & confinis Aegyptus. Porro ipſorum ſidus per maximum, & Dei quondam nomine cultum, non ſolum nos Britanni, ſed nec Italia quidem poteſt videre Canopum: non quia lux ſtellarum longinquioribus paulatim minorando ſubtrahitur & deficit, ſed quia terræ moles appoſita ſi acium præcludit aſpectandi. Quæ cuncta de monte quolibet pergrandi vndique circumhabitato valent facilime probari.

GLOS-

quod dicitur nihilum, iam nihilum non est. Si autem nihili est nihilum, nusquam mundi moles dependet, nec est ubi sit quod creatum est ut sit. Quomodo ergo nusquam est, quod nouimus quia est? Conuexa autem cæli extrema eius sunt, à curuitate dicta, ut est illud:

Connexum quoties claudit nox humida cælum.

Conuexum enim curuum est, quasi conuersum seu inclinatum, & admodum circumflexum. Poli sunt circuli, qui currunt per axem. Horum alter est septentrionalis, qui nunquam occidit, appellaturq́; boreus: alter australis, qui nunquam videtur, & austronotus dicitur. & dicti poli, quòd sint axium cycli, ex usu plaustrorum à poliendo scilicet nominati. Sed polus boreus videtur semper, austronotus nunquam: quia dextra cæli altiora sunt, pressa austri. Sphæra est æqualis rotunditas vndiq; ita.

Sphæra cæli species est quædam in rotundum formata, cuius centrum terra est, ex omnibus partibus conclusa. Hanc sphæram nec principium habere dicunt, nec terminum, pro eo quòd rotunditate sui quasi circulus vnde incipiat, vel vbi desinat non facilè comprehenditur. Aequaliter enim ex omni parte fertur esse collecta, & ad omnia similiter respiciens, atq; à centro terræ spacijs æquis distincta: ipsaq; sui æqualitate ita stabilis, vt eam in nullam partem declinare vndiq; æqualitas collecta permittat, ac nullo fulcimento subuecta sustentetur. Hemisphæria dimidia pars sphæræ est. Hemisphærion super terram est ea pars cæli, quæ à nobis tota videtur: hæmisphærion sub terra est, quæ videri non potest, quamdiu sub terra fuerit.

Sphæra motus duobus axibus voluitur, quorum vnus est septentrionalis, qui nunquam occidit, appellaturq́; boreus: alter australis, qui nunquam videtur, & austronotus dicitur. His duobus polis mouere sphæram cæli dicunt, & cum motu eius sidera fixa in ea ab oriente vsq; in occidentem circuire, septentrionibus breuiores gyros iuxta cardinem peragentibus.

Sphæra cæli ab oriente & occidente semel in die & nocte vertitur viginti quatuor horarum spacijs, quibus cursum suum super terras & sub terras sua volubilitate concludit. Hæc igitur super aquas esse posita fertur, vt in ipsis voluatur, eiusq; incendium temperent. Si forte aliquis requirit, qualiter cælum tam magnam reuolutionem in viginti quatuor horis agere possit, videat quomodo Abacuc in puncto horæ tanta terrarum spacia his transmeare potuit. Cælum igitur qua magnitudine vel qua materia constet, incertum tenemus: scimus tamen quia incredibili celeritate voluitur. Tanta celeritate sphæra cæli dicitur currere, vt nisi aduersus eius præcipitem cursum astra currerent, quæ eam remorarent, mundi ruinam faceret. Vnde & Lucanus locutus est:

Sideribus quæ sola fuga moderantur Olympi,
Occurruntq; polo diuersa potentia cursu.

Nam tantus illic sonus est, tantaq; dulcedinis vt beatus Isidorus ait, vt si humanæ aures valerent illum audire, ab oriente in occidentem transirent, sequentes motum sphæræ cælestis. Cuius perfectionem sphæræ vel circuli multis argumentationibus tractans Plato, rationabile fabricatoris mundi opus insinuat: primò quod ex linearum quinq; angelis zodiacus ductus ex vna linea constat: secundò quòd sine initio est, & fine fine: tertiò, quod à puncto efficitur. Denuò quod motum ex se habeat, deinde quod careat indicio angulorum, & quod in se stellarum figuras omnes includat, & quod motum inenarrabilem habeat: si quidem sex alij motus errabiles sint ante, à tergo, dextra læuaq;, sursum deorsumq;, postremum & quod necessitate efficiatur, vt hæc linea vltra circulum duci non possit.

Cælum spiritualiter ecclesia est, quæ in huius vita nocte sanctorum virtutibus quasi claritate siderum fulget. Pluraliter autem cæli nomine, sancti omnes vel angeli intelliguntur. Siquidem cælos etiam prophetas & apostolos accipere debemus, qui pluunt verbis, coruscant miraculis, & de quibus dictum est: Cæli enarrant gloriam Dei: vtiq; quia ipsi aduentum & mortem, ipsi quoque resurrectionē Christi velut gloriam mundo annunciauerunt. Beatus Ambrosius in libro Hexameron sic eloquitur dicens. Legimus in Dauid, Laudate eum cæli cælorum. Verum enim vnum sit cælum an plures, contentio est, dum alij qui multos asserunt, alij præter vnum esse negant. Philosophi autem mundi, septem cælos, id est, planetas globorum consoni motu introduxerunt, quorum orbibus connexa memorant omnia, quos sibi innexos & velut insertos versari retro, & ecōtrariò cæteris motibus ferri arbitrantur. Siquidem & in Ecclesiasticis libris & cæli cælorum leguntur, & apostolus Paulus vsq; ad tertium cælum fuisse se raptum intelligit: sed de numero eorum nihil sibi præsumat humana temeritas. Fecit autem eos deos, non informes vel confusos, sed ratione quadam ordine suo distinctos. nam superioris circuli cælum discretum termino, æqualibus vndiq; spacijs collocatum extendit, atq; in eo virtutes spiritualium creaturarum constituit. Cuius quidem cæli naturam artifex mundi aquis temperauit, ne conflagratio superioris ignis inferiora elementa succenderet. Deinde cælum inferioris cæli non vniformi, sed multiplici motu solidauit, nuncupans eum firmamentum, propter sustentationem solidarum superiorum aquarum. Iulianus Pomerius vir sanæ prudentiæ, primum cælum dicit esse aërium, à quo & aues cæli vocantur. Secundum sidereum, vbi continentur duodecim signa cæteraq; astra præter septem planetas, quod & firmamentum appellatur. Tertium intelligit spirituale siue mentale, vbi angeli & animæ sanctorum in contemplatione Dei sunt posita, contemplantes super se Deum omnipotentem: qui omni creaturæ præsidet, vt præsidendo omnia sustineat, sustinendo circundet, circundando impleat.

MACROBIVS IN SECVNDA LIBRI SVI
parte ita commemorat.

Quia animo facilius illabitur concepta ratio quàm sermone descriptio; esto orbis terræ cui ascripta sunt A B C D, & circa A ascribantur N & L, circa B autem M & K: & circa C, G & L. & circa D, E & F, & ducantur lineæ rectæ à signis ad signa: id est, à G in L, ab M in N, à K in L, ab E in F. Spacia igitur duo aduersa sibi, id est à C vsq; ad lineam quæ in L ducta est, alterum à D vsq; ad lineam quæ in F ducta est, intelligantur pruina obriguisse perpetua. Est enim superior septentrionalis, inferior australis extremitas. medium verò ab N vsq; in L zona sit torrida. Restat vt cingulis ab I vsq; ad N de subiecto calore, & superiore frigore temperetur. rursus zona quæ est inter L & F, accipiat de superiore calore, & subdito rigore temperiem. Et licet sint hæ duæ zonæ temperatæ, non tamen ambæ hominibus nostri generis indultæ sunt, sed sola superior quæ est ab I vsque ad N, incolitur ab omni quale scire possumus hominum genere, Romani Græcíue sint, vel barbari cuiusq; nationis. Illa verò ab L vsque ad F sola ratione intelligitur, quod propter similem temperiem, similiter incolatur: sed à quibus, neque licuit vnquam nobis, nec licebit agnoscere. interiecta enim torrida vtrique hominum generi, commercium ad se denegat commeandi. Manifesta est igitur causa, cur hæc zona flammis sit semper obnoxia, quippe quam sol totius ætherea flamma & fons & administrator nunquam relinquat. Ergo ambæ partes vltimæ, id est septentrionalis & australis, ad quas nunquam solis calor accedit, necessario perpetua premuntur pruina. duas verò vt diximus, temperat hinc atque illinc, vicina caloris & frigoris. Denique in hac ipsa zona quã incolimus, quæ tota dicitur temperata, partes tamen quæ perusto cingulo vicinæ sunt, cæteris calidiores sunt, vt est Aethiopia, Arabia, Aegyptus, & Libya, in qua calor ita circũfusi aeris corpus extenuat, vt aut nunquã aut rarò cogatur in nubes, & ideo nullus penè apud illos vsus est imbrium: rursusque ad fines frigidos pressius accedunt. Adeò premuntur pruina vt non facilè explicetur quanta sit eis frigida nimietatis iniuria: loca verò quæ in medio temperata sunt, quoniam ab vtraque nimietate longè recedunt, veram tenẽt salutaremque temperiem.

SCHOLIA IN CAP. XXX. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: authore Ioanne Nouiomago.

Causa autem inæqualitatis.] *Adhibita sphæra facilis est huius intellectus: demonstratur enim ex terræ rotunditate fieri (iam enim constat esse globum) & quod sol gentibus ad orientem positis, citius oriatur, tardius ad occidentem. Quemadmodum Iudæis ante sit dies, quàm nobis, nobis citius quàm Hispanis, tum etiam quod pro climatum diuersitate, dies hyberni & æstiui, alibi sint breuiores & longiores: quorum prius illud, vulgò etiam notum est: posterius verò docetur ex mundi inclinatione. Nam proficiscentibus ad meridiem, continuò sidera quædam videntur versus austrum oriri, quemadmodum Canopus insignis stella in temone Argonauis, nusquam in Italia conspicitur: Rhodi tantum emicat ex inferiore parte mundi super horizontem, Alexandriæ iusto tempore perdurat supra finitorem. Ex cõsequenti hybernos dies gens meridionalis habeat quam nos longiores. Nam & illis sidera quædam decem horis super terram feruntur, quæ nobis vix dum octo. Aestiuos autem illi habent breuiores: quod enim citra æquatorem est arctoum, diutius super horizontem manet, quemadmodum docetur apud Eucliden in sphæræ conuersionibus, seu phænomena inscriptis. Ad hanc rem Cosmographi indicandam excogitarunt duo genera circulorum, alios qui per polos ducti dicuntur meridiani, à septentrione versus austrum: quorum officium est distinguere horarum discrimina, ac orientales ab occidentalibus: alij sunt in sphæra circuli παράλληλοι, qui diuidunt meridianos prædictos, distinguuntq; climata, ac dierum temporumq; inæqualitatem, de quibus dicetur capite sequenti.*

Sed nec Italia quidem.] *De Canopo vide caput septuagesimum secundi libri C. Plinij, vnde hæc desumpta sunt, qui locus tamen istic non caret menda.*

QVIBVS IN LOCIS PARES SINT VMBRÆ vel dies. CAPVT XXXI.

ET quia supra distantiam dierum solstitialium inter eos, qui ad meridiem & septentrionem abinuicem sunt remoti, Plinij secundi dictis ostendimus: videtur oportunum & eadem nunc latius, & consonantiam quoque dierum inter eos, qui in quacunque mundi parte sub eadem ab oriente in occidentem ducente linea commorantur, eiusdem declarare sermonibus. Igitur in sexto Naturalis historiæ libro de his scribens: Plura sunt, inquit, segmenta mundi, quæ nostri circulos appellauere, Græci παραλλήλους: principium habet Indiæ pars versa ad austrum, patet vsq; Arabiam, & rubri maris accolas continentur Gedrosi, Carmani, Persæ, Elymæi, Parthi, Siæne, Aria, Susiane, Mesopotamia, Seleucia, cognomento Babylonia, Arabia ad petras vsq; Syriacœle, Pelusium Aegypti: inferiorq; ora quæ Cora vacatur, Alexandria Africæ maritima, Cyrenaica oppida omnia, Tapsus, Hadrumentum, Clupra, Carthago, Vtica, vtraque Hippo. Numidia, Mauritania vtraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cœli circumplexu æquinoctij die media vmbilicus, quem gnomonem vocant, septem pedes longus, vmbram nõ amplius quatuor pedes longam reddit. Noctes verò diesq; longissima spacia quatuordecim horas æquinoctiales habe[n]t breuissima è contrario decem. Sequens circulus incipit ab India vergente ad occasum, vadit per Medos, Parthos, Persepolin, citima Persidis, Arabiam citeriorem, Iudæam, Libani montis accolas. Amplectitur Babylonem, Idumæam, Samariam, Hierosolymam, Ascalonem, Ioppen, Cæsaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botrin, Tripolin, Byblum, Antiochiã, Laodiceam, Seleuciam, Ciliciæ maritima, Cypri austrina, austrinam Cretam, Lilybæum in Sicilia, septentrionale Africæ & Numidiæ. Vmbilicus æquinoctio triginta quinque pedum, vmbram triginta tres pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima quatuordecim horarum æquinoctialium est, accidente bis quinta parte vnius horæ. Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caspis portas Mediæ proxima, Catroniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Issum, Cilicias portas, Solos, Tarsum, Cyprum, Pisidiam, Pamphyliam, Siden, Lycaoniam, Lyciæ Patarum, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnasum, Gnidum, Dorida, Chium, Delum, Cycladas medias, Cythium, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Messanam, Peloponnesi, Syracusas, Catinam, Siciliam mediam, Sardiniæ austrina, Cartegiam, Gades. Gnomonis cunctæ vmbram XXXVIII. vnciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarum quatuordecim, atque dimidiæ cum tricesima vnius horæ. Quarto subiacent circulo, quæ sunt ab altero latere Imai. Cappadociæ austrina, Galatia, Mysia, Sardis, Smyrna, Sipylus, Tmolus mons Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Ephesus, Miletus, Chios, Samos, Icareum mare, Cyclades septentrionales, Athenę, Megara, Corinthus, Sycion, Achaia, Patræ, Isthmus, Epirus, septentrionalia Siciliæ, Narbonensis Galliæ exortiua, Hispaniæ maritima à Carthagine noua, & inde ad occasum gnomoni XXI. pedum, respondent vmbræ XVI. pedum. Longissimus dies habet æquinoctiales horas XIIII. & tertias duas vnius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu Caspij maris, Bactria, Iberia, Armenia, Mysia, Phrygia, Hellespontus, Troas, Tenedos, Abydos, Scepsis, Ilium, Ida mons, Cyricum, Lampsacum, Sinope, Amisum, Heraclea in Ponto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thassus, Cassandria, Thessalia, Macedonia, Larissa, Amphipolis, Thessalonice, Pella, Idesus, Berœa, Pharsalia, Charistum, Eubœa, Bœotum, Chalcis, Delphi, Acarnania, Aetolia, Apollonia, Brundusium, Tarentum, Thurij, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Thuscum mare, Corsica, Baleares, Hispania media. Gnomoni VII. pedes, vmbræ VI. Magnitudo diei summa, horarum æquinoctialium XV. Sexta comprehensio, qua continetur vrbs Roma, amplectitur Caspias gentes, Caucasum, septentrionalia Armeniæ, Apolloniam supra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lysimachiam, Cherro-

neſum,

nesum, Melanensium, Abderam, Samothraciam, Maroneam, Olynthum, Bessicam, Thraciam, Mædicam, Pœoniam, Illyrios, Dyrrachium, Canusium, Apuliæ extima, Campaniam, Hetruriam, Pisas, Lunam, Lucam, Genuam, Liguriam, Antipolin, Massiliam, Narbonem, Tarraconem, Hispaniam, Tarraconensem mediam, & inde per Lusitaniam. Gnomoni pedes IX. vmbræ VIII. Longissima diei spacia, horarum æquinoctialium XV. addita nona parte vnius horæ, aut vt Nigidio placuit quinta. Septima diuisio ab altera Caspij maris ora incipit, vadit super Callatim, Bosphorum, Borysthenem, Tomos, Thraciæ auersa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinum, Venetiam, Vicentiam, Patauium, Veronam, Cremonam, Rauennam, Anconam, Picenum, Marsos, Pelignos, Sabinos, Vmbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaq; ab Apennino, transq; alpes, Galliam Aquitanicam, Viennam, Pirenæum, Celtiberiam. Vmbilico XXXV. pedum, vmbræ XXXVI. Vt tamen in partem Venetiæ exæquetur vmbra gnomoni, amplissima dies horarum æquinoctialium XV. & quintarum partium horarum trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi quod superest terrarum tribus assignauere segmentis. A Tanai per Mæotin lacum, & Sarmatas vsque Borysthenem, atque ita per Dacos partemque Germaniæ, Gallias oceani littora amplexi, quod esset horarum XVI. Postremum Scythicum à Riphæis iugis in Thylen, in quo dies continuarentur, vt diximus, noctesque per vices. Iidem & ante principia quæ fecimus, posuere circulos duos. Primum per insulam Meroem, & Ptolemaidem, in rubro mari ad elephantorum venatus conditam, vbi longissimus dies XII. horarum esset, dimidia hora amplior. Secundum per Syenem Ægypti euntem, qui esset horarum XIII. Hæc de Plinij Secundi scriptis excerpta, hunc in nostris opusculis habeant locum.

GLOSSÆ IN CAPVT XXXI. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Octo circulis terra pro dierum varietate distinguitur. Primus ab India parte australi per rubri maris incolas, & Africa maritima ad columnas Herculis peruenit. Quo æquinoctij die medio gnomon septem pedum, vmbram quatuor pedes longam reddit. Dies verò longissimus quatuordecim horas æquinoctiales habet. Secundus, ab occasu Indiæ per Medos vadit, & Persas, Arabiam, Syriam, Cyprum, Cretam, Lilybæum, & septentrionalia Africa contingens Vmbilicum æquinoctio trigintaquinque pedum, vmbram viginti tres pedes longam facit. Dies autem maxima quatuordecim horarum est, accedente bis quinta parte vnius horæ. Tertius oritur ab Indis Imano proximus, tendit per Caspias partes, Taurum, Pamphiliam, Rhodum, Cyclas, Syracusas, Canetam, Gades, gnomonis cunctis vmbram triginta octo vnciarum faciunt. Longissimus dies horarum quatuordecim, atque dimidiæ, cum trigesima vnius horæ. Quartus ab altero latere Imaui per Ephesum mare Cycladum septentrionalia Siciliæ Narbonēsis Galliæ exortiua Africæ maritima tendit ad occasum, gnomoni viginti vnum pedum, respondent vmbræ sex pedum. Longissimus dies habet horas quatuordecim, & tertias duas vnius horæ. Quinto circulo continentur ab introitu Caspij maris Bactrij, Armenia, Macedonia, Tarentum, Thuscum mare, Baleares, Hispania media. gnomonij septem pedum, vmbris sex. Maximus dies horarum quindecim. Sextus amplectitur Caspias gentes, Caucasum, Samothraciam, Illyricos, Campaniam & Ruriam, Massiliam, Hispaniam Tarraconensem mediam, & inde Pelusianam gnomoni, pedes nouem, vmbræ octo. Longissimus dies horarum quindecim, addita nona parte vnius horæ. Septimus ab altera Caspij maris hora incipit, vaditq; per Thracia auersa Venetiam, Cremonam, Rauennam, Transalpinam Galliam, Pyrenæum, Celtiberiam. Gnomini triginta quinque, vmbræ triginta sex. Amplissima dies horarum quindecim, & quintarum partium hora trium. Octauus à Thanai per Mæotium lacum, & Sarmatas, Dacos, partemque Germaniæ Gallias ingreditur. Longissimus dies horarum sexdecim. His circulis antiqui duos præponunt: vnum per insulam Meroen, & Ptolemaidem rubri maris vrbem, vbi longissimus dies duodecim horarum est, dimidia hora amplior: alterum per Sienem Ægypti, quem horarum tredecim duosq; subijciunt. Primum per Hyperboreas & Britanniam, horarum XVII. alterum Schyticum, à Riphæis iugis in Tilen, in quo dies continuantur, noctesquè per vices.

SCHOLIA IN CAP. XXXI. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Et quia supra distantiam dierum, &c.] *Agitur hoc capite de regionum latitudine, quam distinguunt lineæ parallelæ, quas æquidistantes vocamus. Latitudo autem est regionum distantia versus meridiem & septentrionem, cuius initium sumitur à medio torridæ zonæ, seu quod est idem ab æquinoctiali: vt ciuitas sub æquatore posita, quemadmodum Iulia Aphricanum oppidum, nullam habet latitudinem: quod iam hinc versus aquilonem vergit, incipit habere aliquot latitudinis partes. Hanc distinguunt circuli qui in polo pinguntur, ambientes polum ex quo circino ducuntur, distantes plerunque spatio decem partium. In mappis autem (sic enim vocant vulgò tabulas in quibus orbis est descriptus) distant quadrantibus horarum, id vbi dies maximus à proxima regione quadrante excreuit, ibi est alius parallelus: sed post Britanniam propter nimis præcipitem inclinationem & sphæræ, non amplius per quadrantes horarum computatur, quam vniuersam πάλιν libuit hoc loco subijcere, ex secundo libro Ptolemæi περὶ μεγάλης συντάξεως. Prius tamen eam ponemus, quam in ipso Beda inuenimus de vmbris.*

CONCORDIA DVODECIM MENSIVM PER VMBRAM, CVIVS gnomon erit humani corporis longitudo.

Ianuarius & December.			*Aprilis & September.*		
Hora I.	& IX.	Pedes XXIX.	Hora I.	& XX.	Pedes XXII
hora II.	& X.	pedes XIX.	hora II.	& X.	pedes XIII.
hora III.	& IX.	pedes XVII.	hora III.	& IX.	pedes XI.
hora IIII.	& VIII.	pedes XV.	hora IIII.	& VIII.	pedes IX.
hora V.	& VII.	pedes XIII.	hora V.	& VI.	pedes VII.
hora VI.		pedes XI.	hora VI.		pedes V.
Februarius & Nouember.			*Maius & Augustus.*		
Hora I.	& XXI.	Pedes XXVII.	Hora I.	& XI.	Pedes XXI.
hora II.	& X.	pedes XVIII.	hora II.	& X.	pedes XI.
hora III.	& IX.	pedes XV.	hora III.	& IX.	pedes IX.
hora IIII.	& VIII.	pedes XIII.	hora IIII.	& VIII.	pedes VII.
hora V.	& VII.	pedes XI.	hora V.	& VII.	pedes V.
hora VI.		pedes IX.	hora VI.		pedes III.
Martius & October.			*Iunius & Iulius.*		
Hora I.	& XI.	Pedes XXVII.	Hora I.	& XI.	Pedes XIX.
hora II.	& X.	pedes XVII.	hora II.	& X.	pedes IX.
hora III.	& IX.	pedes XIII.	hora III.	& IX.	pedes VII.
hora IIII.	& VIII.	pedes XI.	hora IIII.	& VIII.	pedes V.
hora V.	& VII.	pedes IX.	hora V.	& VII.	pedes III.
hora VI.		pedes VII.	hora VI.		pedes I. s.

VMBRARVM RATIO GNOMICA, PER QVADRANTEM mundi septentrionalem.

	Parallelorum ordo.	Hora cum partibus.	Distantia ab æquatore.	VMBRA GOMONIS. AEstiua.	AEquinoctialis.	Hyberna.	Loca per quæ scribuntur παράλληλοι.
Amphiscij sunt sex.	1.	12.	0.	26. 30.	0.	26. 30.	Per Aphricam.
	2.	12. 15.	4. 15.	21. 10.	4. 25.	32.	Per Taprobanem.
	3.	12. 30.	8. 25.	16. 50.	8. 50.	37. 54.	Per sinum Analicum.
	4.	12. 45.	12. 30.	12.	13. 20.	44. 10.	Per Adulicum sinum.
	5.	13.	16. 27.	7. 45.	17. 45.	51.	Per Meroen insulam.
	6.	13. 15.	20. 14.	3. 45.	22. 10.	58. 10.	Per Napata.
Heteroscij paralleli sunt sex & viginti.	7.	13. 30.	23. 51.	0.	26. 30.	65. 50.	Per Syenen.
	8.	13. 45.	27. 40.	3. 30.	31. 50.	74. 10.	Per Ptolemaida.
	9.	14.	30. 22.	6. 50.	35. 12.	83. 15.	Per inferiorem AEgypti.
	10.	14. 15.	33. 18.	10.	39. 30.	93. 5.	Per Phœniciam.
	11.	14. 30.	36.	12. 55.	43. 50.	103. 20.	Per Rhodum.
	12.	14. 45.	38. 35.	15. 20.	47. 50.	114. 55.	Per Smyrnam.
	13.	15.	40. 56.	18. 30.	52. 10.	127. 50.	Per Hellespontum.
	14.	15. 15.	43. 5.	20. 50.	55. 55.	140. 15.	Per Masiliam.
	15.	15. 30.	45. 1.	23. 15.	60.	155. 15.	Per medium Pontum.
	16.	15. 45.	46. 51.	25. 30.	63. 55.	171. 35.	Per fontes Danuby.
	17.	16.	48. 32.	27. 30.	67. 50.	188. 35.	Per ostia Borysthenis.
	18.	16. 15.	50.	29. 55.	71. 20.	208. 20.	Per Maotidem pal.
	19.	16. 30.	51. 35.	31. 25.	75. 25.	229. 20.	Per Agrippinam Coloniens.
	20.	16. 45.	52. 50.	33. 20.	79. 5.	253. 10.	Per ostia Rheni.
	21.	17.	54. 1.	34. 55.	82. 35.	278. 45.	Per ostia Tanais.
	22.	17. 15.	55.	36. 15.	85. 20.	304. 30.	Per Bulleum Britan.
	23.	17. 30.	56.	37. 20.	88. 50.	335. 15.	Per Ma. Britanniæ.
	24.	17. 45.	57.	39. 20.	92. 15.	372. 40.	Per Camaldunum Brit.
	25.	18.	58.	40. 44.	96.	419. 5.	Per Hyberniam.
	26.	18. 30.	59. 30.	*Deficiunt his rationes vmbrarum, quòd spargantur in immensum.*			
	27.	19.	61.				Per vltima Hybern.
	28.	19. 30.	62.				Per Ebudas insulas.
	29.	20.	63.				Per Thylem insulam.
	30.	21.	64. 30.				Per Scythiam.
	31.	22.	65. 30.				Per vltima Scyth.
	32.	23.	66.				Per Gottiam.
Periscij sunt septem	33.	24.	67. 15. *periscriorum primus.*				Per Gottiam.
	34.	Menses 1.	69.				Per Gottiam.
	35.	Menses 2.	73.				Per Islandiam.
	36.	Menses 3.	78.				Per Pilappos.
	37.	Menses 4.	82.				Per mare Glaciale.
	38.	Menses 5.	87.				Per mare Glaciale.
	39.	Dies semest.	90.				Per mare Glac sub polo.

DE

DE QVINQVE CIRCVLIS MVNDI, ET SVBTERRANEO siderum meatu CAPVT XXXII.

SANE quoniam de temporibus loquentes, necesse habuimus aliquoties æquinoctialis, vel solstitialis, vel brumalis meminisse circuli, vel zonæ, de ijs paulò latius dicendum putauimus. Solent enim philosophi inæqualitates temporum, vel cursuum solis annuorum ijs distinguere vocabulis, vt æquinoctialem vocent zonam: vel circulum, illam cœli regionem, qua sol circa æquinoctia: solstitialem, qua circa solstitium, brumalem, qua in hyeme mundum consueuit ambire. Circuli autem vel zonæ vocantur ex eo, quod circuitu solis efficiuntur, è quibus æquinoctialis, quæ media est zona, æquali spacio terras super subtusque circumflectitur: at solstitialis tam parum spacij sub terris, quàm brumalis agit super terras. Itemque brumalis, qui super terras angustus est, tantam habet amplitudinem circuitus sub terra, quantam solstitialis supra terram: quia nimirum sol in æquinoctio tantum spacij noctu sub terris, quantum interdiu super terras exigit, tanto vtique discrimine sub Boreas partes occultus, quanto visus iter suum deflectens ad austros. Porro in bruma tantum sub terræ inferiora longe lateque circumfertur, quantum in solstitia supra terram edita, longo latoque circumlabitur flexu. Similiter æstiuo, id est, solstitiali decurrens in circulo, tam breuem sub aquilonia terræ loca noctu facit digressum, quàm super meridiana eius loca diebus hybernis breuem facit ascensum. Sicut enim quælibet anni vertentis nox illam habet longitudinem, quam ante VI. menses habuit, & post VI. menses habitura est dies: ita omni nocte sol tantum agit iter sub terra, quantum ante VI. menses egit, & post VI. menses acturus est super terram: & tantum nūc noctu ad aquilonem, quantum tunc interdiu gyrans ad meridiem. Sed & stellæ omnes expleto VI. mensium curriculo, illam cœli plagam interdi, quam noctu antea lustrando circumeunt, eandem replicato totidem mensium tempore repetentes, solitis noctu transigunt excubijs, tanto latiorem quæque sub terris, quanto angustiorem supra: itemque tanto breuiorem subtus, quanto productiorem supra terras cursum peragentes. Vnde fit, vt in anno solari, Arcturus, Orion & canis, sed & lacteus circulus, cæteraque militia cœli vna vice plus terræ orbem, quàm sol ipse circumeat. Extra hos sanè circulos solis tres, duos vtrobique circulos septentrionalem ponunt & australem: quorum septentrionalis semper nostris visibus apparens, non solis, sed Arcturi, & quæ circa eum sunt stellarum ambitu conficitur: & quia vicinitate caret solis, frigidus esse non cessat. Cui similis est australis, & ipse ob longinquitatem solis gelidus, obq; terræ obiectum nobis semper absconsus. De quo vtroque in Dei laude dicitur: Qui facit arcturum & Oriona, & Hyadas, & interiora Austri. Et alibi: Qui extendit aquilonem super vacuum. Meminit horum & Poeta.

Quinque tenent cælum zonæ, quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni.

Ipse est æquinoctialis, quam quia semper sol aut præsens, aut hinc vel inde vicinus illustrat, nimirum subiecta terrarum exusta flammis & cremata, cominus vapore torrentur.

Quam circum extremæ dextra læuaq; trahuntur
Cæruleæ glacie concretæ, atque imbribus atris.

Septentrionalem dicit & australem, quibus subiecta omnia ob solis, molliorumque siderum absentiam, infesta rigore, & gelu premuntur æterno, teste ipso mari congelato, quod ab insula Thyle diei vnius nauigatione distat ad Boream.

Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere concessæ Diuum.

Solstitialem & brumalem significat, quæ vicina vtrinque feruentis & gelidarum sunt vi temperatæ: ideoque ambas dicunt habitabiles, id est, habitationi habiles, & nec frigoris immanitate, nec caloris mortaliū à se repellentes accessum: quamuis vnam solummodo probate possunt habitatam. Neque enim vel Antipodarum vllatenus est fabulis accommodandus assensus, vel aliquis refert Historicus vidisse, vel audisse, vel legisse se, qui meridianas in partes solem transierunt hybernum, ita vt eo post tergum relicto trāsgressis Æthiopum feruoribus, temperatas vltra eos hinc calore, illinc rigore, atque habitabiles mortalium repererint sedes. Denique solertissimus naturalium inquisitor Plinius Secundus qui non negat terram, etsi sit figuræ pineæ nucis, nihilominus vndique incoli, vide quid de ijs scribens zonis dicat. Circa, inquit, duæ tantum inter exustam & rigentes temperantur, eæque ipsæ inter se non peruiæ propter incendium sideris. Facillimum sanè harum zonarum dant exemplum, qui gelidissimo hyemis rigore ad focum oblongo schematefactum sese calefaciunt, vbi ignis ipse quasi media zona, & proxima quæq; illi prorsus intangibilia sunt ob ardorem: quæ verò sunt longius à flammis hinc vel inde remota communi frigore torpent. Porro quæ inter hæc vtrinque temperata sunt, & ad calefaciendum accommoda, siue ex vna, siue ex vtraque ignis parte stare voluerint, qui hunc sibi algidæ noctis in tenebris sub diuo ad lucem focumq; pararunt. Qui si circumire ignis in modum solis posset, quinque nimirum circulos redderet: quia verò stat, lineas quinque facit, vnam in medio feruidam, duas circum gelidas, totidem inter has temperatas.

GLOSSAE IN CAP. XXXII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Quinque circulis mundus diuiditur, quorum distinctionibus quædam partes temperie sua incoluntur, quædam immanitate frigoris aut caloris inhabitabiles exīstūt. Primus est septentrionalis, frigore inhabilitatis, cuius sidera nobis nunquā occidunt. Secundus solstitialis, à parte signiferi excelsissima nobis ad septentrionalem versus, temperatus, habitabilis. Tertius æquinoctialis, medio ambitu signiferi orbis incedens, torridus, inhabitabilis. Quartus brumalis, à parte humillima signiferi ad austrinum polum versus, temperatus, habitabilis. Quintus australis, circa verticem austrinum, qui terra tegitur, frigore inhabitabilis. Tres autē medij circuli, inæqualitates temporum distinguunt, cum sol hunc solstitio, illum æquinoctio, tertium bruma teneat. Extremi enim semper sole carent. Vnde & à Thyle insula vnius diei nauigatione ad aquilonem mare congelatum inuenitur.

ISIDORVS IN MINORI LIBELLO, QVEM scripsit ad Sisubotum regem.

Solent enim philosophi inæqualitates temporum vel cursuum solis annuorum his distinguere vocabulis. Formatio mundi ita demonstratur: nam quemadmodum erigitur mundus in septentrionalem plagam, ita declinatur in australem. Caput autem quasi facies Orientalis regio est: vltima pars Septentrionalis. Nam partes eius quatuor sunt. Prima pars mundi est Oriens, secunda Meridiana, tertia Occidens, vltima verò atq; extrema Septentrionalis. De qua Virgilius sic ait: Quam circum extremæ dextra læuaq; trahuntur, Cæruleæ glacie concretæ. Et Lucanus sic ait: Mundi pars ima iacet, quam zona niualis, Perpetuæq; premunt hyemes.

ITEM DE QVINQVE CIRCVLIS MVNDI.

In diffinitione autem mundi circulos aiunt philosophi quinque, quos Græci parallelos, id est zonas vocant, in quibus orbis terra. Has Virgilius in Georgicis ostendit, dicens: Quinque tenent cælum zonæ. Quæ ideo zonæ vel circuli appellantur, eo quòd in circumductione sphæræ existunt. Sed fingamus eas in modum dexteræ nostræ, vt pollex sit circulus articos frigore inhabitabilis. Secundus circulus terinos, temperatus, habitabilis. Medius circulus hisemerinos torridus, inhabitabilis. Quartus circulus exemerinos, temperatus, habitabilis. Minimus circulus, antarticos, frigidus, inhabitabilis. Horum primus septentrionalis est, secundus solstitialis, tertius æquinoctialis, quartus hyemalis, quintus australis. de quibus Varro ita dicit:

Et quinque æthereis zonis accingitur orbis,
At vastant imas hyemes mediamq; calores:
Sic terræ extremas inter mediamq; coluntur,
Quam solis valido nunquam vi auferat igne.

Quorum circulorum diuisiones ideo zonæ vel circuli appellantur, eo quòd in circumductione sphæræ existunt.

Sed ideo æquinoctialis circulus inhabitabilis est, quia sol per medium cælum currens, nimium his locis facit feruorem, ita vt nec fruges illic nascantur propter exustam terrã, nec homines propter nimiũ ardorem, habitare permittãtur. At cõtra septentrionalis & australis circuli sibi coniuncti ideo non habitantur, quia à cursu solis longè positi sunt, nimioq; cæli frigore, ventorumq; gelidis flatibus contabescunt. Solstitialis verò circulus, qui in Oriente inter septentrionalem & æstiuum est collocatus, vel iste qui in Occidente inter æstiuum & australem positus est, ideo temperati sunt eo quòd ex vno circulo frigus, ex altero calorem habeant. De quibus Virgilius ait: Has inter mediamq; duæ mortalibus ægris, Munere concessæ diuũm. Sed qui proximi sunt æstiuo circulo, ipsi sunt Æthiopes nimio calore perusti.

ISIDORVS IN LIBRO ETYMOLOGIARVM tertio, capite vigesimosecundo.

Arcticos appellatur, eo quòd intra eum arctorum signa inclusa prospiciuntur, quæ magis in vrsarum speciem ficta, septentriones appellantur. Terinus tropicus idcirco dicitur, quia in eo circuiens sol aquilonis finibus æstatem facit, & vltra eum circulum non transit, sed statim reuertitur, & inde tropicus appellatur. Himerinos vel hisimerinos, à latinis ideo æquinoctialis appellatur, eo quòd sol cum ad eum orbem peruenerit, æquinoctium facit. Himerinos enim latinè dicitur dies atq; nox, quo circulo dimidia sphæræ pars constituta prospicitur. Cimerinos tropicus siue exemerinos, propterea hyemalis siue brumalis à latinis appellatur, quod sol cum ad eum circulum peruenerit, hyemem his qui ad aquilonem sunt, facit, æstatem autem his qui ad austri partes commorantur. Antarcticos vocatur, ex eo quod contrarius sit circulo, quem arcticum nominamus. Quorum circulorum diuisiones, talis demonstrat figura.

Qui facit arcturum & oriona & hyadas, & interiora austri. Græco quippe eloquio ὑετὸς pluuia vocatur. Et hyades nomen à pluuijs acceperunt, quia ortæ proculdubio imbres ferunt. Necnon & oriona, in ipso pondere temporis hyemalis oriuntur, suoq; ortu tempestates excitant, & maria perturbant. Hæc nomina stellarum dum in scripturis legimus, vanis deliramentis poëtarum assensum non præbeamus, qui falsis opinionibus vocabula ista in astris ex hominum nominibus, vel aliarum creaturarum vocabulis imposuerunt. Ita enim stellarum quarundam gentilium sapientes nomina, sicut & dierum indiderunt. Quod verò eisdem nominibus sacra vtitur scriptura, non eorum idcirco vanas approbat fabulas: sed faciens ex rebus visibilibus inuisibilium rerum figuras, ea nomina pro cognitione hominum ponit, quæ latè sunt cognita, vt quicquid incognitum significat, facilius per id quod est cognitum, humanis sensibus innotescat.

Qui extendit aquilonem super vacuum.] *Gregorius. Aquilonis nomine in sacro eloquio appellari diabolus solet, qui vt torporis frigore gentium corda constringeret, dixit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Qui super vacuum extenditur, quia illa corda possidet, quæ diuini amoris gratia non replentur.*

Arcturus ille est quem latini septentrionalem dicunt, qui septem stellarum radijs fulgens in seipso reuolutus rotatur: qui ideo plaustrum vocatur, quia in modum vehiculi voluitur, & modò tres ad summa leuat, modò quatuor inclinat. Hic autem in cæli axe cõstitutus, semper versatur, & nunquam mergitur: sed dum in semetipso voluitur, nox finitur. Per arcturũ hunc, i. septentrionem, Ecclesiã septenaria virtute fulgentẽ intelligimus. Nam sicut in axe cæli arcturus semper inclinatur, rursumq; erigitur: ita Ecclesia diuersis quidem aduersitatibus humiliatur, sed mox consurgens sæpè & virtutibus eleuatur: & sicut ex trib. & quatuor septenarius perficitur, ita Ecclesia ex fide Trinitatis & operationibus quatuor virtutum principalium consummatur: ex fide enim & operibus homo iustificatur. Neq; enim vel Antipodarum vllatenus est fabulis accommodandus assensus, vel aliquis refert historicus vidisse, vel audisse, vel legisse se, qui meridianas in

partes solem transierint hybernum: ita vt eo post tergum relicto, transgressi AEthiopum feruoribus, temperatas vltra eos hinc calore, illinc rigore, atq; mortalium habitabiles repererint sedes.

In libro de Ciuitate Dei decimosexto, capite nono, sic dicit, scilicet Augustinus: Quod verò Antipodas esse fabulantur, id est, homines à contraria parte terræ, vbi sol oritur, quando occidit nobis, aduersa pedibus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum est, neq; vlla hoc historica cognitione didicisse se affirmant: sed quasi ratiocinando coniectant, eo quòd intra conuexa cœli terra suspensa sit, eundemq; locum mundus habeat & infimum & medium. Et ex hoc opinantur alteram partem terræ, quæ infra est, habitatione hominum carere non posse. Nec attendunt, etiamsi figura conglobata & rotunda mundus esse credatur, siue aliqua ratione monstretur, non tamen esse consequens, vt etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde etiamsi nuda sit, neq; hoc statim necesse est vt homines habeat, quomodo nullo modo scriptura ista mentitur: quæ narratis præteritis facit fidem, eo quod eius prædicta complentur. Nimisq; absurdum est vt dicatur aliquos homines ex hac in illam partem Oceani immensitate traiecta nauigare, & peruenire potuisse, vt etiam illic ex illo vno primo homine genus institueretur humanum.

SCHOLIA IN CAP. XXXII. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Sanè quoniam de temporibus loquentes.] *Sunt quinq; circuli in sphæra κρικωτῇ, seu (vt recentiores vocant) materiali κρικωτῷ, de quibus, tametsi apud alios passim sit obuium, volui tamen isto loco, vt Beda vel à quolibet intelligatur, hos paucis exponere. Quinq; igitur pinguntur, non quidem quod non plures sint, sed quod plures ponere superuacaneum est: horum à sole describuntur tres, duo reliqui à stellis. Intelligendum est enim, circumacta sphæra, omnem notam describere circulum: qui à sole describuntur sunt, æquator, circulus brumalis, & circulus solstitialis: facit enim sol in tribus cœli partibus quatuor discrimina, diligenter studiosis annotanda. Nam cum est à nobis versus austrum remotissimus, quod fit circa nonas Decembres: nec enim difficilè est animaduertere, quam sit tunc sol procul (in meridie semper intelligo) à nostro vertice digressus, eo inquam die circulum describit ex mundi circumactu, à quo postridie iterum incipit ascendere, ac vertere sese ad nos: propterea circulus ille tropicus dicitur, quod ab eo loco sol semper reuertitur. Græcis τροπὴ χειμερινὴ dicitur, id est, versio hyberna: eum diem vocant Latini brumam, quasi vt Nonius annotauit βραχυήμερον, id est, breuem diem. Propterea à nostris circulus brumalis vocatur, & fit existente sole in prima parte capricorni. vnde & circulus capricorni dicitur. Deinde post dies nonaginta, medium mundi obtinet, vbi describit circulum æquinoctialem: quo die in qualibet regione dies & noctes sunt pares. Post hanc metam quotidie sol vicinior septentrionibus redditur, vsq; ad solstitium, quo die describitur tertius parallelus, qui solstitialis dicitur, Græcè τροπὴ θερινὴ, id est, versio æstiua significantius dicitur, Germanice quoq; eadem ratione, des sommersche sonwende. Fit quoq; in prima cancri parte, vnde & tropicus cancri seu circulus cancri dicitur. Vniuersum id quod extremis circulis & medio continetur, torrida zona apud scriptores dicitur, regiones enim his cœli locis subiectæ perpetuo æstu vexantur. Restant duo alij circuli paralleli circa polos mundi ducti, intra quos stellæ quæ continentur, nunquam occidunt, qui describuntur nō omnibus eodem modo: nam in Græcia describuntur à posteriore pede vrsæ maioris. Coloniæ à lyra seu fidicula. Sed alij hos circulos non à stellis, sed à polis signiferi ducunt qui in quolibet tractu sunt pares: sed hi qui describuntur à stellis nunquam occidentibus, pro climatum diuersitate variant: abeuntibus enim ad austrum, fiunt angustiores, ad septentrionem ampliores: dicuntur ab Aristotele hi circuli semper apparentes. Horum vnus circa polum arcticum, septentrionalis dicitur vel arcticus, alter qui huic sub terra ad austrum respondet, antarcticus. Tractus, qui inter hos circulos & torridam zonam sunt, dicuntur zonæ temperatæ, quarum vna nostra est, altera antichthonum: quæ sub circulis polaribus iacent, sunt intemperatæ frigidæ. Docet autem hoc subiecta figura.*

Diuisio est mundi per zonas, cui hoc loco adscriptæ sunt literæ A B C D. Quomodo verò ducantur lineæ inter literas, vides: nam spacia duo aduersa sibi, id est, à C in I septentrionem, & à D in E, australium intelliguntur primis obriguisse perpetua. siquidem id ostendunt lineæ ab I in G, & ab F in E, inter hos extremos cingulos & medium sunt duæ mortalibus concessæ, ab I scilicet in N, & ab F in L, ab his quoq; ducuntur lineæ ostendentes zonas ab N in M, & ab L in K. Nam inter I & N æstiua, inter L & F hyemalis constat, quæ vtraq; alternis transitus & frigoris & caloris temperie gaudent: quoniam ab N in L, semper sole rubet, & in altera quoq; minore, qui maiore continentur quinq; zonis, terræ superiacent quinque zonæ cœli, quæ distinguuntur literis O P Q R, quibus sic diuiditur, atque magnus orbis literis A B C D. Ex his igitur constat singulas terræ partes, à singulis cœli partibus super verticem suum positis qualitatem mutuari.

Vnde fit vt in anno solari arcturus Orion, &c.] *Singuli planetarum orbes contra cœlum ab occasu in exortum mouentur, vnde dum ipsi integrum cœli circulum absoluunt, semel minus quàm ipsum firmamentum terrā circumuerunt. Itaq; cum Saturnus tricenis vnū circuitum perdiderit, sol singulis annis (quotidie enim it cōtra cœlum vnam partem) luna viginti septem diebus & triante semel minus quàm ipsum firmamentum circa mundum versa est: quod nisi esset in sole, toto anno eisdem horis, eadem nobis orirentur sidera: sed diuersum obseruamus: nam Orion aliquando media nocte, aliquando vesperi, aliquando diluculo exoritur.*

Arcturus.] *Arcturus, stella est primæ claritatis intra pedes Boota. Orion magnitudine (inquit Aristoteles) & multitudine stellarum sidus maximum est, vulgò quoq; notum, propter asterismi claritatem. Canis inter Galaxiam & Orionis pedes est collocatus, cuius ea quæ in ore ponitur, canicula vocatur: syrius autem à Græcis propter siccitatem, quæ est dum hoc astrum cum sole exoritur.*

Neque enim Antipodarum.] *Antipodæ seu Antipodes (vtroque enim modo Latini possunt inflectere, teste Prisciano) à Lactantio & Augustino negantur. Verùm his à recentioribus satis est responsum. Si enim propterea putarint non esse, quòd ex aduerso in altera parte cœli, eadem non sit mundi figura, quæ apud nos, mundū negant esse rotundum, atqui hoc iam à multis satis est demonstratum: si ob id, quòd in ea parte orbis crediderint nō esse homines, sed maria, aut inculta loca, nauigationibus id nunc deprehensum est.*

DE QVATVOR TEMPORIBVS, ELEMENTIS, HVMORIBVS. CAPVT XXXIII.

TEmpora sunt anni quatuor, quibus sol per diuersa cœli spacia discurrendo subiectum temperat orbem: diuina vtique procurante sapientia, vt non semper eisdem commoratus in locis, feruoris ariditate mundanum depopuletur ornatum, sed paulatim per diuersa commigrans, terrenis fructibus nascendis maturandisque temperamenta custodiat. A quo temperamento videtur temporibus inditum nomen, vel certè quia quadam suæ similitudine qualitatis ad inuicem contemperata voluuntur, tempora rectè vocantur. Hyems enim, vtpote longius sole remoto, frigida est & humida. Ver, illo super terras redeunte, humidum & calidum. Æstas, illo superferuente, calida & sicca. Autumnus, illo ad inferiora decedente, siccus & frigidus: sicque fit, vt amplexantibus singulis medio moderamine, quæ circa se sunt, orbis instar ad inuicem cuncta concludantur. Quibus æquè qualitatibus disparibus quidem per se, sed alterutra adinuicem societate connexis, ipsa quoque mundi elementa constat esse distincta. Terra namque sicca & frigida: aqua frigida & humida: aer humidus & calidus, ignis est calidus & siccus: ideoque hæc autumno, illa hyemi: iste veri, ille comparatur æstati. Sed & homo ipse, qui à sapientibus microcosmos, id est, minor mundus appellatur, ijsdem per omnia qualitatib' habet temperatum corpus, imitantibus nimirum singulis ijs, quibus constant humoribus, modum temporū quibus maximè pollet. Sanguis siquidē qui verè crescit, humidus & calidus. Cholera rubea, quæ æstate, calida & sicca. Cholera nigra, quæ autumno, sicca & frigida. Phlegmata, quæ hyeme, frigida sunt & humida. Et quidem sanguis in infantibus maximè viget, in adolescentibus cholera rubea, melancholia in transgressoribus, id est, fel cum fece nigri sanguinis admixtum, phlegmata dominantur in senibus. Item sanguis eos, in quib' maximè pollet, facit hilares, lætos, misericordes, multum ridentes & loquentes. Cholera verò rubea, facit macilentos, multum tamen comedentes, veloces, audaces, iracundos, agiles. Nigra bilis, stabiles, graues, compositos moribus, dolososque facit. Phlegmata, tardos, somnolentos, obliuiosos generant. Horum autem principia temporum diuerse ponunt diuersi. Isidorus namque Hispaniensis Episcopus, hyemem IX. Kalend. Decemb. Ver, VIII. Kal. Mart. Æstatem IX. Kal. Iunias, Autumnum X. Kal. Septembres habere dixit exortum. Græci autem & Romani, quorum in huiusmodi disciplinis potius, quàm Hispanorum auctoritas sequi consueuit, Hyemem VII. Id. Nouemb. Ver, VII. Id. Febr. Æstatem VII. Id. Maij. Autumnum VII. Id. Augusti. inchoare decernunt, hyemis videlicet & æstatis initia, vespertino vel matutino Vergiliarum ortu occasuque signantes. Item veris & autumni, cum Pleiades media ferè die vel nocte oriuntur & occidunt, ponentes ingressum. Denique & in libris Cosmographorum authenticis ac nobilissimis, ita eadem tempora ad lineam distincta reperimus, adnotatu etiam ortu Vergiliarum VII. Id. Maij occasu quoque eorundem VII. Id. Nouemb. Et Plinius secundus in libro secundo naturalis historiæ, eodem modo distinguenda iudicauit. Sed & homo Ecclesiæ sanctus Anatholius in opere suo Paschali, cum de æquinoctijs & solstitijs, deque horarum ac momentorū incrementis subtilissime disputasset, ita disputationem suam simul & ipsum libellum terminauit: Hoc autem nō ignores, quod ipsa quatuor, quæ prædiximus temporum confinia, licet mensium sequentium Kalendis approximentur, vnumquodque tamē medium temporū, id est, verni & æstatis, autumni & hyemis teneat, & nō exinde temporum principia inchoentur, vnde mensium Kalendæ initiantur, sed ita vnumquodque tempus inchoandū est, vt à prima die veris tempus æquinoctium diuidat, & æstatis IX. Kal. Iul. & autumni VIII. Kal. Octob. & hyemis VIII. Kal. Ian. similiter diuidat. Vbi autē Dei populus in lege temporū faceret initia, testatur scriptura, quæ præcepit dicens: Obserua mensem nouarū frugum, & verni primum temporis, & facies Phase Domino Deo tuo. Quem secuti esse Ægyptij videntur, ex eo quod eruditissimus eorū Antistes Protereus ait: Illud etiam oportet attendere, quod errent nimium, qui primi mensis initium lunaris cursus à XXV. die mensis Phamenoth, qui est XII. Kal. April. omnino esse constituunt, eo quod tunc initium verni temporis, ab ijs qui hoc inuenire voluerunt, cum omni diligentia præfixum esse videatur. Vocatur autē ver, quod in eo cuncta vernent, hoc est virescant. Æstas ab æstu, qui in ea maturādis fructibus datur. Autumnus, de autumnatione fructuum, qui in eo colliguntur. Porro hyems à doctoribus frigus interpretatur, & sterilitas. Et hæc quidem nostris partibus temporum vocabula congruunt. Verum Indos, vbi alia cœli facies, alij sunt ortus siderum, binas æstates in anno, binas habere perhibent messes, media inter illos hyeme Etesiarum flatu, nostra verò brumali lenes ibi auras, & mare nauigabile narrant. Sed & AEgyptus nostra hyeme media, maximè campos herbis floreos, & syluas fertur habere pomis onustas.

GLOSSÆ IN CAP. XXXIII. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Tempora sunt vices mutationum, quibus sol accedendo vel recedendo anni temperat orbem. Hyems enim illo longius morante, frigidus est & humidus, ver illo redeunte humidum & calidum: æstas illo superferuente, calida & sicca, autumnus illo decidente siccus & frigidus. Hæc antiqui sexto die ante idus Februarias & Maias, Augustasq; & Nouembres inchoabant, vt solstitia & æquinoctia in medio essent temporum. Ver autem Orienti comparatur, quia tunc ex terris omnia oriuntur. AEstas meridiano, eo quòd pars eius calore flagrantior sit. Autumnus occiduo, eo quòd ob confinium caloris & frigoris graues morbos habeat. Hyems septentrioni, eo quòd frigore torpeat.

Tempora sunt anni quatuor, quibus sol per diuersa cœli spacia discurrendo, subiectum temperat orbem.] *Tempus iuxta Hebræos integer annus est. Secundum illud in Daniele: Tempus & tempora, & dimidium temporis. Per tempus, annum significat: per tempora, duos annos: per dimidium, menses sex. Iuxta Latinos autem vnius anni quatuor tempora ascribuntur: hyemis, veris, æstatis atq; autumni. Iuxta allegoriam, hyems temporalis intelligitur tribulatio, quādo tempestates & turbines sæculi incumbunt. AEstas est fidei persecutio, quando doctrina perfidiæ ariditate siccatur. Ver est nouitas fidei siue pax, quando post hyemis tribulationem, tranquillitas Ecclesiæ redditur, quando mensis nouorum, id est, Pascha agni celebratur: quando terra floribus, id est, Ecclesia sanctorum cœtibus decoratur. Item veris & autumni, cum pleiades media ferè die vel nocte oriuntur vel occidunt, ponentes ingressum. Pleiades sunt multæ inges stellæ. quas etiam botrum appellamus à multitudine stellarum. Nam & ipsæ septem esse dicuntur, sed amplius quàm sex nullus conspicere potest. Hæ ab Oriente surgunt, & appropinquante diei claritate stellarum eius ordo distenditur. Pleiades autem à pluritate vocatæ sunt, quia pluralitatem Græci ἀπὸ τοῦ πλείονος appellant. Has Latini vergilias appellauerunt, eo quòd post ver exoriuntur: & eo magis cæteris prædicantur, quod his Orientibus æstas significatur: Occidentibus verò hyems ostenditur, quòd alijs penitus non est traditum signis. His autem stellis ab eo quòd septem sunt, & splendidè micant, Sancti omnes septiformis spiritus virtute fulgentes significantur: ab eo autem quòd sibi vicinantur, sed non se contingunt, charitate proximos, sed tempore diuisos Dei prædicatores ostendunt.*

SCHOLIA IN CAP. XXXIII. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Horum autem temporum principia.] *Iam suprà meminimus, auctores variare in ratione horum temporum. Plerique respicientes eorum qualitates, quæ sunt ex calido, frigido, humido & sicco: quæ vbi natura primum mouet atq; excitat, manifestis operationibus inde*

subse-

subseque... tibus ... statuuntur ex eo temporum di... rimina: sed quia omnibus annu par... ratio ... non accidit, distincta sunt tem... a exortibus stellarum fixarum. Habens autem singula partes qualitates elementares ... ut ver, humidum & calidum, aeris naturam, ... est aestas, sicca est & calida velut ignis: autumnus, frigidus & siccus: hyems, frigida & humida, qualis & natura humoris est. Nam & hyems ab ... ducitur, quod est pluere

Med... inter illos hyeme Etesiarum flatu.] *Etesia, venti sunt quos anniversarios quidem vocant, qui ... sunt post exortum ... an spatio quadraginta dierum ex septentrionibus, quorum flatus validiores sunt in austrinis quam in arctous ... Vide libro secundo periergon.*

Figuras quas hic subieci, sic pictas inveni in exemplari scripto, quae quia nonnihil ad hoc caput faciebant, videbantur non esse omittenda. Priori figurae sic fuit adscriptum.

DE TEMPORIBVS AC PARTIBVS EIVS, ET QVALITATIBVS ANNI, SCHEMA.

8, signum semis significat. qualibet enim dictio mensurae, seu in partibus assis suam quendam characterem, de quibus & apud Bedam de partibus assis & plerosque alios vetustiores Grammaticos: sed descriptorum inscitia vel negligentia corrupta sunt. Neque enim eiusmodi apud Bedam ponuntur, respondent antiquitatibus sculptis aut pictis.

Subieci hic alteram figuram, quam in Codice vetustissimo sic ad literam inveni, cui hoc adscriptum fuit.

DE CONVENIENTIA COSMI, MICROCOSMI ET ANNI.

DE ANNIS NATVRALIBVS. CAP. XXXIV.

ANnus vel ab innouando cuncta quæ naturali ordine transierant, vel à circuitu temporis nomen accepit, quia veteres am pro circum ponere solebant, vt Cato dicit in Originibus Oratorum, amterminum, id est, circumterminum: & ambire dicitur, pro circumire. Est autem annus lunaris, est & solaris, est & errantium singulorum siderum stellarum, est & omnium Planetarum vnus, quem Magnum specialiter nuncupant. Sed lunaris annus quadrifarie accipitur: primus est namque, cum luna XXVII. diebus, & VIII. horis Zodiacum percurrens, ad id signum ex quo egressa est reuertitur. Secundus duobus diebus, & quatuor horis prolixior, qui cōsuete mensis appellatur, cum solem, à quo noua digressa est, XXIX. diebus, & XII. horis exactis iam defecta repetit. Tertius, qui XII. mensibus huiusmodi, id est, diebus CCCLIV. expletur, & vocatur communis, eo quod duo sæpissimè tales pariter currant. Quartus qui ἐμβολισμαῖος Græcè dicitur, id est, super augmentum, & habet XIII. menses, id est, dies CCCLXXXIV. qui vterque apud Hebræos à principio mensis Paschalis incipit, ibidemque finitur. Apud Romanos verò ab incipiente luna mensis Ianuarij sumit initium, ibique terminatur. Item solis est annus, cum ad eadē loca siderum redit, peractis CCCLXV. diebus, & VI. horis, id est, quadrante totius diei, quæ pars quater ducta cogit interponi diem vnum, quod Romani bissextum vocant, vt ad eundem circuitum redeatur. Quartus solaris gyri annus bissextilis est, cæteris tribus vno die prolixior, quo confecto sol ad cuncta signorum loca eisdem dierum noctiumque quibus ante quadriennium reuertitur horis. Annus errantium stellarum est, quo illarum quæque Zodiaci ambitum perlustrat, de quo supra diximus. Annus magnus est, cum omnia simul errantia sidera ad sua quæque loca, quæ simul habuere, recurrunt. De quo Iosephus in primo Antiquitatum libro, cap. 4. cum longæuitatem primorum hominum describeret, ita meminit: Nullus autem ad vitam modernam, & annorum breuitatem, quibus nunc viuimus, vitam comparans antiquorum, putet falsa quæ de illis sunt dicta, & eo quod nunc vita tanto non ducatur tempore, credat neque illos ad vitæ illius longitudinem peruenisse. Illi namque cum essent religiosi, & ab ipso Deo facti: cumque eis pabula opportuniora ad maius tempus existerent præparata, tantorum annorum curriculis rite viuebant: deinde propter virtutes & gloriosas vtilitates, quas iugiter perscrutabantur, id est, Astrologiam, & Geometriam, Deus eis amplius viuendi spacia condonauit, quæ nunc haud ediscere potuissent, nisi sexcentis viuerent annis: per tot enim annorum curricula magnus annus impletur. Annum autem ciuilem, id est, solarem, Hebræi ab æquinoctio verno, à solstitio Græci, Ægyptij ab autumno, à bruma incipiunt Romani.

GLOSSÆ IN CAP. XXXIV. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Bridesferto Ramesiensi.

Annus ab innouando cuncta quæ naturali ordine transierant, vel à circuitu temporis nomen accepit: quia veteres pro circum, am ponere solebant, &c.] *Annus solaris vel ciuilis est, dum sol CCCLXV. diebus, & quadrante Zodiacum peragit: quem Romani à bruma, Hebræi ab æquinoctio verno, Græci à solstitio, Ægyptij ab autumno inchoant. Annus communis lunaris, duodecim lunis, id est, diebus CCCLIV. embolismus XIII. lunis, & diebus CCCLXXXIV. impletur, à luna Paschali sumentes initium. Annus magnus est, dum omnia sidera certis cursibus exactis ad locum suum reuertuntur, quem DC. annis solaribus Iosephus dicit impleri. Deinde propter virtutes & gloriosas vtilitates, quas iugiter perscrutabantur, id est, Astrologiam & Geometriam Deus eis amplius spacia viuendi condonauit. Geometria est disciplina magnitudinis & formarum. Nam geometria de terra & de mensura nuncupata est. Terra enim Græcè ge vocatur, Metra mensura. Astronomiam primi Ægyptij inuenerunt: Astrologiam vero & natiuitatis obseruantiam Chaldæi primi docuerunt. Inter Astronomiam autem & Astrologiam aliquid differt. Astronomia ratio modis plurimis constat. Diffinit enim quid sit mundus, quid cælum, quid sphæra situs & cursus, quid axis cœli & poli, quid sint climata cœli, quid cursus solis & lunæ cursus atque astrorum: astrologia verò partim naturalis, partim superstitiosa est. Naturalis dum exequitur solis & lunæ cursus, vel stellarum certas temporum stationes. Superstitiosa enim est illa quam mathematici sequuntur, qui in stellis augurantur, quique etiam duodecim cœli signa per singula animæ vel corporis membra disponunt, siderumque cursu natiuitates hominum & mores prædicare nituntur.*

SCHOLIA IN CAP. XXXIV. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Annus ab innouando.] *Hactenus Beda per quandam præparationem ad anni temporis descriptionem, explicauit solis effecta quædam, ac alias circumstantias: ab hoc autem capite vsque ad principium annalium, congessit quædam de annorum varietate. Annus enim postrema temporis erat pars, ex his quas in principio libri proposuimus. Et ordo requirebat, vt priusquam annales exponeret, redderet rationem annorum. Est autem annus (vt generaliter definiamus) certum temporis interuallum, quod fit, dum sidus aliquod errans signiferum orbem suo motu per signorum ordinem integrè absoluit. Vnde & annorum epitheton, apud veteres quoque sumptum ex Astrologia, vertens annus, quod fiat planetæ cuiuslibet per Zodiacum conuersione, quo epitheto aliqui vtuntur scriptores, ad exprimendam naturam anni, aliquando ad differentiam annorum, qui non stellarum motibus computantur, sed arbitrio hominum. Vt verè vertens annus solis, constat diebus CCCLXV. & quadrante, at vulgaris est quadrante minor, bissextilis est semisse & quadrante maior: sic & lunæ anni, aut sunt vertentes, aut vulgares, id est, quibus nos propter faciliorum computationem aut detraximus, aut addidimus aliquid.*

Quia veteres am, pro circum.] *Sic & F. Pompeius. Am, inquit, præpositio loquelaris significat circum, vnde seruus ambactus, id est, circumactus. Quin & Græci eodem respicientes annum vocant ἐνιαυτόν, quod in sese redeat, qua natura est ambitus & circuli.*

Quem magnum specialiter nuncupant.] *Magnum annum vocant dum omnes siderum motus etiam tardissimi semel suos cursus conficiunt. Hic verè vertens à Cicerone dicitur, in extenuatione humanæ vitæ, libro sexto de Repub. in quo multa millia annorum vertentium continentur. Sed de eo numero nondum satis constat: recentiores terminant LXIX M. annorum solarium: qua de re si pluscula cognoscere libet, vide Macrobium in somnium Scipionis. Dicuntur & solares anni magni respectu lunarium, vt apud Poetam. Interea magnum sol circumuertitur annum. Ex quo versu & ratio vertentis anni constat.*

Embolismus.] *Id est, adiectitius: vide Macrobium, sed ille menses ἐμβολισμαίους non annum vocat.*

Annus magnus est.] *Vocant & hunc annum Platonicum, mira enim fuerunt eius de hoc anno placita.*

DE DISPARIBVS ANTIQVORVM ANNIS. CAPVT XXXV.

HÆc de annis sint dicta naturalibus, cæterum antiquos diuersarum gentium populos diuerse in obseruatione anni à vero deuiasse etiam B. Augustinus edocet: qui cum in duodecimo de ciuitate Dei libro contra eos ageret, qui etiam sanctam scripturam putabant aliter primis sæculi temporibus annos computasse, id est, tantæ breuitatis, vt vnus annus noster decem illos habuisse credatur, dicentes. Cum audierit quisque, vel legerit nongentos annos

vixisse, debet intelligere nonaginta: decem quippe illi anni vnus est noster, & decem nostri, centum illi fuerunt. Dicit inter alia. Vt autem aliter annum tunc fuisse computatam non sit incredibile, adijciunt quod apud plerosque scriptores historiæ reperitur, Aegyptios habuisse annum IV. mensium, Acarnanas VI. mensium, Lauinios XIII. mensium. Plinius secundus cùm commemorasset relatum fuisse in literas, quendam vixisse CLII. alium decem amplius, alios ducẽtorũ annorũ habuisse vitã, alios trecentorũ annorum, alios quadringentorũ, quosdã ad quingentos, alios ad sexcẽtos, nõnullos ad octingentos etiã peruenisse, hæc omnia inscitia temporũ accidisse arbitratus est. Alij quippe, inquit, æstate determinabant annum, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus, sicut Arcades inquit, quorum anni trimestres fuerunt. Adiecit etiam aliquando Aegyptios, quorum paruos annos quaternorum mensium fuisse supradiximus, lunæ fine limitasse annum. Itaque apud eos, inquit, in singula milia annorum vixisse produntur.

GLOSSÆ IN CAP. XXXV. BEDAE PRESBYTERI,
De temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Qui etiam sanctam scripturam putabant aliter primu seculi temporibus annos computasse, id est, tantæ breuitatis, vt vnus annus noster decem illos habuisse credatur. Ideò hoc putabant quia non credebant homines viuere inprimis seculi temporibus nongentos annos: nec etiam amplius quàm modò viuunt. Iccircò æstimabant sanctam scripturam computasse spacium annorum aliter quàm nunc temporis, quod nullo modo credendum est. Itaque apud eos, inquit, & singula milia annorum vixisse produntur. Post hæc igitur verba paruo facto interuallo, B. Augustinus ita subinfert: Quid dicam de Cainan, qui cũ is apud nos centum septuaginta reperiatur, apud Hebræos septuaginta legitur fuisse annorum, quando genuit Malaleel? Qui generat homo septennis. si tunc anni septuaginta nuncupabantur, qui septem fuerunt? Sed cùm hoc dixero, continuò refertur illud Iudæorum esse mendacium. Item post pauca: Nunc iam videamus quonam modo euidenter possit ostendi, non tam breues, vt illi decem vnus esset nostri: sed tantæ prolixitatis annos, quantæ nunc habemus, quos vtique circuitus conficit solis, illorum hominum vita prolixissima computatos. Sexcentesimo nempe anno vitæ Noe, scriptum est, factum esse diluuium. Cùm ergò ibi legitur: Et aqua diluuij facta est super terram sexcentesimo anno in vita Noe, secundi mensis, decimoseptimo die mensis: si annus ille minimus, quales decem faciunt vnum nostrum, triginta sex habebat dies, tãtillus quippe annus si antiquo more hoc nomen accepit, aut non habet menses, aut mensis eius est triduum, vt habeat duodecim menses. Quomodo igitur hic dictum est sexcentesimo anno secundi mensis, decimoseptimo die mensis, nisi quia tales quales nunc sunt, etiam tunc erant menses? Nam quo pacto aliter decimoseptimo die mensis secundi, diceretur cœptum esse diluuium? Deinde postea in fine diluuij ita legitur: Et sedit arca in mense septimo, septima & vicesima die mensis super montes Ararat. aqua autem minuebatur vsq; ad decimum mensem, decimo autem mense prima die mensis, apparuerunt cacumina montium. Si igitur tales menses erant, tales profectò & anni erant, quales nunc habemus. Menses quippe illi tridùani viginti & septem dies habere non poterant. Aut si pars trigesima tridui tunc appellabatur dies, vt omnia proportione minuantur, ergò nec toto quatriduo nostro factum est illud tam grande diluuium, quod memoratur factum quadraginta diebus & noctibus. Quis hanc absurditatem & vanitatem ferat: Proinde remoueatur hic error, qui coniectura falsa ita vult astruere scripturarum nostrarum fidem, vt alibi destruat? Prorsus tantus etiam tunc dies fuit, quantus & nũc est, quem viginti & quatuor horæ diurno curriculo nocturnoq; determinant. Tantus mensis quantus & nunc est, quem luna cœpta & finita concludit. Tantus annus quantus & nunc est, quem duodecim menses lunares, additis propter cursum solarem quinq; diebus & quadrante cõsumant: quanti anni sexcentesimi vitæ Noe, secundus erat mensis, eiusq; mensis decimus septimus dies, quando cœpit esse diluuium, in quo dies quadraginta continuata ingentes pluuiæ memorantur. Qui dies non binas aut paulò amplius, scilicet quatuor minuta horas habent, sed vicenas & quaternas die noctuq; trãsactas: ac per hoc tam magnos annos vixerunt illi antiqui, vsq; amplius quàm DCCCC. quantos postea vixit Abraham CLXX. & V. & post eum filius eius Isaac CLXXX. & filius eius Iacob propè CL. & quantos interposita aliquanta ætate Moyses CXX. & quantos etiam nunc viuunt homines LXX. vel LXXX. vel non multò amplius de quibus dictum est, & amplius eius labor & dolor.

SCHOLIA IN CAP. XXXV. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Plinius secundus cùm commemorasset, &c.] *Locus est apud Plinium de spacijs vitæ longissimis, libro septimo capite quadragesimooctauo.*

Arcades inquit, quorum anni trimestres faciunt.] *Arcades primi mortalium putantur, primumq; obseruasse tempora ex luna cursu, vnde fabula vulgatum est eos fuisse luna antiquiores. Est & lunæ species crescentis (qua μηνοειδὴς dicitur) etiamnum insigne & Arcadiæ & Græciæ, quod sibi vsurpat natio Turcarum.*

DE RATIONE BISSEXTI. CAP. XXXVI.

De ratione bissexti non noua nunc cudere, sed quæ in epistola roganti amico quondam dixi, etiam ijs inserere opusculis placuit, vbi post præfationem congruam ita subiecit. Sicut, inquam, saltum lunæ quem dicunt, locus & hora citior incensionis eius per X. & IX. annos efficit: ita econtrario bissextum non alia causa, quàm tarditas solaris cursus generat. Sunt enim nonnulli qui facilitate computandi absque labore comprehendant, quanta bissexti crescentis particula per singulos annos vel menses, vel etiam septimanas & dies incessantes adimpleatur. Nec tamen dicere nouerint, qualiter eadem particula crescat, vel quæ sit causa, quæve ratio crementi ipsius, quidve nasceretur erroris infesti, si non ipse dies bissexti suo iuxta morem necessarium intercalaretur in ordine. Bissextus igitur ex quadrantis ratione per quadriennium conficitur. Quadrantem namque solent appellare quartam partem cuiuslibet rei, verbi gratia, pecuniç, temporis, loci: & ideò quarta pars diei, qui XXIV. horis cum sua nocte completur, id est, horæ VI. quadrans consuetè vocatur. Quadrantis autem huiusce per quadriennium in diem integrum colligendi, & in loco suo intercalandi hæc est ratio, quia sol annuum cœli ambitum, id est, XII. signa circuli Zodiaci notissima, non in CCCLXV. diebus, sed superadditis VI. horis adimplere cognoscitur: vnde fit, vt si verbi gratia, nunc æquinoctialem cœli locum mane oriens intrauerit, in hunc anno sequente meridie, tertio vespere, quarto media nocte, quinto rursus in exortu diei, vtpote completo diei totius circuitu recurrat, sicq; necessario diem superfluũ admoneat vbilibet interponendum, anniq; quarti plenitudini esse copulandum. Quem Aegyptij anno suo solenniter expleto, id est, IV. Calendarum Septemb. Romani autem VI. Calendarum Martiarum die, vnde & bissextum vocant, intercalare consuêrunt. Quod si quis calculatorum facere negligens CCC. solum ac LXV. dieb. omnes se annos agere debere putauerit, magnum sibi mox inueniet annui circuitus occurrisse dispendium, ita vt post aliquot annorum vertentium curricula, æstiuis mensibus vernum tempus, vernis brumale, brumalibus autumnale, autumnalibus æstiuum se offendisse peruersus cõputator horrescat. Si cui sanè quæ de Signifero & cœli ambitu paucis diximus, fortè habẽtur incognita, huic vulgari, & fortassis cõpendiosiori ac manifestiori ratione satis facere curauimus, vt qui cœli signis intendere puerili in schola non didicit, saltem horologij lineis in terra, quæ necessaria quærit apprehendat. Et hic ergò sciat, solem morulis suis & tarditate quotidiana quadrantis huius

annus disponente opere Creatoris esse ministrum, quem diligentior inquisitio declarat, non ad eandem horologij lineam per CCCLXV. dies posse plenè reduci, sed si, verbi gratia, præsenti anno in æquinoctio vernali, quod iuxta Ægyptios, qui calculatorum palmam tenent, XII. Calendarum Aprilium die solet venire, à medio orientis surrexerit, eadem die post annum aliquanto inferius oriri, & tertio, quarto, quintoq; anno eandem diminutionem in tantum naturali sui cursus augere temperantia, vt nisi dies bissextilis antea iuxta morem intercaletur, iam XI. Calendarum April. die facturus æquinoctium à medio surgat orientis, eandem nihilominus tarditatis suæ constantiam in cæteris quoque per totum annum seruaturus exortibus simul & occasibus.

GLOSSAE IN CAP. XXXVI. BEDAE PRESBYteri, De temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Quia sol annuum cœli ambitum, id est, duodecim signa circuli zodiaci notissima, non in CCCLXV. diebus, sed superadditis sex horis, adimplere cognoscitur. Si vis scire vnde oritur bissextus, scito quia sol stat in vnoquoque signo triginta diebus & decem semis horis. Quapropter multiplica duodecies triginta, fiunt CCCLX. Iterum quia stat decem horis, multiplica duodecies decem, & fiunt CXX horæ. Has igitur diuide per viginti quatuor. Viginti quatuor horæ faciunt vnum diem. XL. & VIII. duos. XCVI. quatuor. CXX. quinque. Ecce CCCLXV. dies. Iterum quia stat decem semis horis, multiplica duodecies semis, & fiunt sex horæ. E quibus bissextus annuatim subcrescere solet. Primo igitur anno præparationis bissexti, prima hora noctis, quæ diem XV. Cal. April præcedit, intrat sol in arietem. Hæc igitur glossa iam superius pleniter est scripta.

Bissextus ex quadrantis ratione per quadriennium conficitur, dum sol ad id signum ex quo egressus est, non in CCCLXV. diebus, sed quarta diei parte superadiecta reuertitur. Verbi gratia, si nunc æquinoctialem cœli locum sol oriens intrauerit, in hûc anno sequente meridie, tertio vespere, quarto medio noctis, quinto rursum in exortu recurrens: necessariò diem præmonet augendum, ne si fortè non addatur per CCCLXV. annos æquinoctium vernale solstitiali die proueniat. Quem Aegyptij anno suo expleto, id est quarto Calend. Septemb. Romani sexto Calend. Mart. vnde & nomen accepit, interponunt. Breuiori autem & vulgari ratione, bissextum retardatio generat solis, non ad eandem lineam per CCCLXV. dies plenè redeuntis, quem si verbigratia in æquinoctio vernali, quod iuxta Aegyptios XII. Calendarum Aprilium die prouenit, surgentem a medio orientis diligenter annotaueris: hunc anno sequente die videlicet eodem, aliquanto inferius oriri, & tertio, quarto, quintoq; anno eandem diminutionem in tantum augeri reperies, vt nisi diem ante superadijcias, vndecimo Calend. April. æquinoctium facturus sol à medio surgat orientis, eandem scilicet tarditatem in cæteris quoq; seruaturus exortibus.

SCHOLIA IN CAP. XXXVI. BEDAE PRESBYteri, De temporum ratione: authore Ioanne Nouiomago.

Sunt enim nonnulli qui facilitate computandi.] *Non est difficilis computandi hic modus, fit enim sectione partium dodecamorij, præterea distributione minutorum in singulos dies, quibus annus solaris constat, quot minuta videlicet sol quotidie minus promoueat in signifero, quam integram partem tricesimam dodecamorij portionem, de qua & suprà commeminimus. Sed hoc loco indicem subijcere libuit motuum solis ac lunæ, quantum scilicet singulis temporum momentis in signifero spacij conficiant.*

	Sig.	P.	MP.	MS.	Ter.	Quar.	Quin.	Sext.	Sept.
Sol qualibet hora	0.	0.	2.	27.	50.	49.	3.	10.	4.
Sol quolibet die	0.	0.	59.	8.	19.	37.	19.	13.	56.
Sol quolibet anno	11.	29.	45.	39.	22.	1.	59.	45.	40.
Sol anno & horis 6.	12.	0.	0.	26.	26.	56.	19.	34.	4.
Luna qualibet hora	0.	0.	32.	56.	27.	33.	7.	57.	41.
Luna quolibet die	0.	13.	10.	35.	1.	15.	11.	4.	35.
Luna diebus 27. & 8 horis	12.	0.	9.	17.	14.	15.	2.	45.	13.

In hac figura primus ordo ostendit quot signa solis per id tempus in cœlo transeat: secundus partes tricesimas dodecamorij: tertius quot minuta prima: dicuntur autem minuta prima sexagesimæ partes vniuscuiusq; partis tricesimæ seu gradus: quartus minuta secunda: quintus minuta tertia. Progrediuntur enim Mathematici in infinitum hac sectione, quæ fit per minuta integrasi sexagenariam diuisionem.

Constat ex hoc indice, per computationem additionis aliquanto plus intercalari, quàm verus solis motus exigat: ob id contingit solstitium, & brumam, & æquinoctia citius venire (quod ad computationem mensium attinet) ætate nostra, quàm Ciceronis, aut Plinij: de qua re superius plura sunt dicta.

Quem Aegyptij anno suo solenniter expleto.] *Tametsi Aegyptij aliter intercalent quàm Romani, eadem tamen vtrobiq; ratio. Vterq; enim diem intercalarem vltimo mensi apponunt, quia adiectione crescere debent extrema magnitudinum partes. Romanis autem fuit primus Martius, antequam intercalabant. Sic Aegyptij circa autumnum exeunte anno.*

Saltem horologij lineis in terris.] *Horologium intelligendum est quale superius descripsi, vas scilicet horoscopum, quam scaphen Vitruuius vocat: in alijs namq; nescio, quo pacto id deprehendi posit.*

DE MENSVRA CREMENTI ET BISSEXTILIS. CAPVT XXXVII.

SEd & de mensura crementi bissextilis, ne te nostra lateat sententia, dicimus quadrantem eius diei, id est, sex horas per annum adcrescere, horam autem per duos menses, dimidium verò horæ per vnum mensem, solis dico naturalem. Porrò quartam partem horæ, id est, punctum per medium mensis, quia solem nouimus Zodiacum circulũ, id est, duodecim signa horoscopi per CCCLXV. dies, & VI. horas ambire. Singula autem signa eiusdem Zodiaci per XXX. dies, & X. horas, ac semissem naturali cursu peragere: dimidium verò signi cuiusque per XV. dies V. horas, & quadrantem vnius horæ percurrere. Nec omninò putamus eorum suscipiendam esse sententiam, qui quasi nocti nihil tribuentes, tres tantùm horas per annum bissexto adcrescere confirmant. Quod si ita esset, non ante annorum VIII. circuitum dies qui creuerat totus compleretur: diẽ namq; totum, id est, cũ sua nocte XXIV. habere horas, etiam vulgus [illegible] nouit. Qui dum totus per quadrienniũ non negetur impleri, qua ratione quarta pars eius per singulos IV. annorum negatur impleri? Verùm si quis nostram in hoc spernendam putat assertionem, legat beati Aurelij Augustini quar[illegible] de

[illegible] Vnde autem [illegible] & dies [illegible] ad imaginem Dei [illegible] quem [illegible] Quod [illegible] ad X [illegible] Sed [illegible] V. dies [illegible] ex [illegible] quadrante [illegible] ipsa V. dies [illegible] VI. hora [illegible] id est [illegible] XXIV [illegible] VI. horæ [illegible] Hæc [illegible] auctoris [illegible] sed & multiplicem eiusdem senarij numeri perfectionem, [illegible] Tractatu intelligas.

GLOSSÆ IN CAP. XXXVII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Bri[illegible] Rameli[illegible].

Senario numero pollet, &c.] *Sex enim paria [illegible] Primus ordo numerorum est, ab vno vsque ad decem [illegible] vsque ad centum: tertius a centum vsque ad mille: quartus a mille vsque ad decem millia: quintus a decem millibus, vsque ad [illegible] [illegible] Senarius numerus [illegible] in primo ordine numerorum, [illegible] senarius numerus continetur in sexaginta in secundo ordine [illegible] enim vnus, sex, sexies decem, sexaginta.*

QVARE SEXTO KALENDAS MARTIAS INTERCALETVR. CAPVT XXXVIII.

OB hoc autem bissexti diem in mense Februario placuit intercalare Romanis, quia [illegible] breuior cæteris, & extremus anni mensis erat. Veteres [illegible] non tum ex [illegible] quemadmodum Ægyptij & Græci decu[illegible] [illegible] facere volebant, [illegible] lege [illegible] veteri initium Martij mensis à Februarij fine [illegible]. Idcirco non ante sexti Kalendarum Martiarum diem, quia Deum Terminum colentes, Terminalia festa, quæ [illegible] eiusdem diei semel instituerant, in [illegible] diem mutare prorsus non audebant: sed [illegible] ritè celebratis, sic tandem [illegible] aliquamdiu per plures, crescente autem per ætates seculi peritia, vnum quadrantis interponebant diem. Heu [illegible] desipientes, qui nescientes eum, cuius regni nō erit finis, qui dixit: Ego sum principium, quod & loquor vobis, Terminum [illegible] diuino cultu honorandum, & ei [illegible] ac sacrificia credebant agenda. Sed multo miserius dementes, qui [illegible] promissionem regni cœlestis, his potius, quæ termino sunt obnoxia adhærere perituri, quàm ad æterna volunt properare, sine fine victuri.

QVOD ET LVNA QVADRANTEM HABEAT. CAPVT XXXIX.

INter hæc autem meminisse debet calculator, vt lunam mensis Februarij cæteris annis XXIX. dierum, anno autem bissextili computet XXX. huc illam ante intercalationem quadrantem, seu postmodum terminari contingat. Cuius adiectione dici elicitur, lunarem tunc annum, si cōmunis sit, CCCLV. si embolismus, CCCLXXXV. diebus compleri. Palàm namque apparet quadrantem, de quo sermo est, non ad solis tantummodo, sed ad lunæ cursum æquè pertinere: quia si lunæ quoque quadrantem accommodare negaueris, [illegible] bissextili anno eiusdem quantitatis [illegible] narem Februario, cuius & antea solebas aptaueris, fit profectò vt & quartadecima luna Paschalis eiusdem anni, pridie quàm debuerat adueniat. Ideoque Paschalis ratio vacillet, & totius mox anni cursus titubet, statusque ille semper [illegible] labilis circuli decennouenalis magis magisque turbatus euertatur. Quare oportet, vt sicut dictante quadrantis ratione, quarto anno, quē bissextilem dicimus in vna eademque sexta Kalendarum Martiarum linea, verbi gratia, tertiam quartamque solemus ponere feriam, ita etiam tunc ibidem lunam, verbi gratia, tertiam simul ac quartam computare meminerimus. Hac semper industria peruigiles, vt cum lunam mensis Februarij tunc vno die plus quàm solebat habere [illegible] rimus, in diebus tamen Kalendarum Martiarum excepto solum vndecimo circuli decennouenalis anno, ipsam quam & ante consueuerat luna seruet ætatem. Nam & ideo maximè lunæ quadrantem dandum monemus, ne maior [illegible] Kalendas Martias existendo, ratum Paschalis obseruantiæ cursum rectò à tramite deflectat. Quibus autē quantisue temporum particulis idem lunæ quadrans adcrescat, maiore quæstu indiget: namque cum ipso quadrante etiam crebra embolismorum interruptio, & saltus quoque ratio, ne tota discussus lunaris mensura ad purum dinosci queat, obsistit.

GLOSSÆ IN CAP. XXXIX. BEDÆ PRESBYTERI, De temporum ratione: auctore Bri[illegible] Rame[illegible].

Quare oportet, vt sicut dictante quadrantis ratione quarto anno, quem bissextilem dicimus, in vna eademque sexta Kalendarum Martiarum linea. Verbi gratia, tertiam quartamque, solemus ponere feriam, ita etiam tunc ibidem lunam: verbi gratia, tertiam simul ac quartam computare meminerimus. Hac semper industria peruigiles, vt cum lunam mensis Februarij tunc vno die plus quàm solebat habere fecerimus: in diebus tamen Kalendarum Martiarum, excepto solum vndecimo circuli decennouenalis anno, ipsam quam & ante eam [illegible] luna seruet ætatem. Quisquis istud argumentum legerit, & fortasse illam [illegible] glossam [illegible] ætatem lunæ [illegible] scilicet in sexto Kalend. Mart. hodie, & similiter in sexto Kalend. Mart. crastina die, id est, primā hodie, & primam cras [illegible]

[illegible] CCXL [illegible] CCLXXXIII [illegible] CCLXXI [illegible] *tempora eprimam* [illegible]

ITEM VNDE SVPRA.

Si quis calculator [illegible] *habeat* [illegible] *de* [illegible] *partem momenti & atomum vnum* [illegible] *quarum vnusquisque habet* [illegible] *& ha* [illegible] *CCLIV* [illegible] *CCLXXXVII* [illegible] *momenta quadraginta & octo. Item* [illegible] *CLXXVI* [illegible] *CCCLVII momenta* [illegible] *DLXI. supradi-* [illegible] *fiunt DCCXL* [illegible] *per quadraginta* [illegible] *hora quadraginta momentis constat* [illegible] *id est, horas viginti tres, & insuper* [illegible] *est momentis viginti quatuor hoc momenta* [illegible] *momenta, per decem & nouem annos hora XIII* [illegible] *Restat vt medietas horae* [illegible] *remanserit, ex partibus momentorum atq; atomis* [illegible] *Secundum* [illegible] *est, quod in decem & nouem annis* [illegible] *embolismos menses CCXXXV* [illegible] *lunares. Quot* [illegible] *tot duodecimas partes momenti: tot* [illegible] *Quae partes per duodenarium* [illegible] *nouies duodenos id est, CCLXVIII reddunt, quae sunt momenta* [illegible] *quia in anni circulo, qui CCCLIIII constat diebus, per has partes integrum momentum efficitur & restant* [illegible] *CCXXXV* [illegible] *quae propter* [illegible] *septem embolismos accidunt annos. Habes itaq; momenta decem & nouem* [illegible] *ex partibus momentorum* [illegible] *per decem & nouem annos. Hac iunge ad* [illegible] *ta nouem momenta, & adhuc deest vnum momentum. Sume igitur illas septem duodecimas partes* [illegible] *partibus fac dimidium momentum, & remanent septem. Sume ergo atomos decem & nouem* [illegible] *CCXXV & diuide per quadraginta septem quae est duodecima pars momenti & inuenies quinque* [illegible] *ge ad* [illegible] *partem supradictam quae remanserat fac dimidium momentum. Cum alterum* [illegible] *be integrum momentum, quod habet atomos DLXII. Quod momentum* [illegible] *supradicta* [illegible] *quadraginta momenta quae faciunt horam* [illegible] *diei. Hanc horam ad supradictas viginti & tres horas adiunge, & habebis* [illegible] *diem viginti quatuor horarum.*

ITEM VNDE SVPRA.

Si vis scire quomodo dies lunae qui dicitur saltus, praeparatur & crescit per decem & nouem annos & quantum de hoc [illegible] *in vnaquaq; lunatione. hoc est, in vnoquoq; lunari mense, per CCXXXV.* [illegible] *tot enim menses lunares sunt in cyclo de* [illegible] *ti, hic ducenta triginta quinque quater, siue quatuor ducenties trigesies quinquies quia quatuor momenta in vnoquoque mense cre*[illegible] *propterea omnes menses ducentos triginta quinque multiplicantur quater, qui faciunt noningenta quadraginta momenta. H*[illegible] *tus numerus per quadraginta partitus fuerit, reddit viginti tres quadragenos & viginti momenta: hoc est viginti tres* [illegible] *dium. Illa autem altera dimidia hora, quae deesse videtur, si scire volueris quomodo colligitur, & quomodo crescit, sine dubio ita intel*[illegible]*tur. Non solum enim quatuor momenta in vnoquoque mense de hoc augmento lunari crescunt, verumetiam duodecima pars mo*[illegible] *super & atomus, id est, quingentesima sexagesimaquarta pars momenti crescit in omni mense lunari, & sic in duodecim* [illegible] *momentum colligitur. Interim illos atomos dimitte, de quibus postea dicimus: & ita per decem & nouem annos qui* [illegible] *omnes com*[illegible]*munes septem embolismi interim deferentes, crescunt decem & nouem momenta. Vnum autem momentum, quod de*[illegible] *colli*[illegible]*gitur ex septem mensibus embolismis, & atomo vniuscuiusque mensis. Ex sex enim mensibus embolismis, dimidium momentum colligitur, in quo sunt atomi ducenti octuaginta duo. & aliud dimidium momentum colligitur ex vno mense embolismi, hoc est duodecima pars mo*[illegible]*menti, in qua parte sunt atomi quadraginta septem. Collige ergo atomum vniuscuiusque mensis, qui sunt ducenta triginta* [illegible] *simul cum quadraginta septem. fiunt ducenta octuaginta duo: hoc est, aliud dimidium momentum. Mitte simul CC. &* [illegible] *Item octuaginta & octuaginta, centum sexaginta. Duo & duo, quatuor. & ita simul DLXIV. atomi, hoc est vnum mo*[illegible] *super decem & nouem additum, viginti momenta efficit, hoc est altera dimidia hora. Mitte super viginti tres horas &* [illegible] *viginti quatuor. Hoc est, vnus dies naturalis, qui dicitur saltus lunae.*

RECAPITVLATIO HVIVS ARGVMENTI.

Nam quomodo fieri posset, vt per annos denos & nouenos vnum necesse esset solito dierum [illegible] *numero* [illegible] *aliqua lunarum gyri paulatim toto circulo decennouenalis temporis procurarit? Aufertur enim luna vna dies per* [illegible] *quia in fine decennouenalis cycli, III Kalend. August. vbi deberet esset trigesima esse, fit prima Ho*[illegible] *tentiam in hac ratione nos sequimur. Similiter secundum quosdam,* [illegible] *Kalend. Decemb. vbi* [illegible] *prima, fit secunda: & vbi secunda, fit tertia: & reliqua vsque ad finem anni.*

Denique Anatholius [illegible] [illegible] cernit.] *Anatholius autem non eo ordine facit cyclum suum quo nos:* [illegible] *quartus annus cycli* [illegible] *& in sequenti anno, id est, decimoquinto* [illegible] *quinto vicesima* [illegible] *apud illum* [illegible] *Kalend.* [illegible] *vna luna semper, quoniam ille a meridie ad meridiem computat* [illegible]

Kalend. April. [illegible] decimo Kalend. septima: nono Kalend. oct. [illegible] Kal. nona [illegible] est vigesima. Et ideo dixit, De octaua in vigesimam [illegible] saltum. At [illegible] illorum tertio ante finem ogdoadis anno, [illegible] lunam Kal. Ianuar. [illegible] Contra [illegible] sententiam Anatholij. Altero, [illegible] Kal. Ianuar. [illegible] quarta in quintam conuertimus lunam Kal. Ianuar. qui in [illegible] aetatem lunae [illegible] enim de quarta in decimamsextam conuertit, vt quae fuerat [illegible] Kal. [illegible], id est, septimo anno [illegible] Kal. quae fuerat [illegible] decimaquinta, propter [illegible] quarta in decimam [illegible], dum apud nos est de quarta in decimamquintam, qui [illegible] tertia Catholica non consentit Ecclesia, eandem mutationem primo anno circuli decennouenalis [illegible] faciente [illegible] quarum locus est in vndecimo Kal. April. de decimaoctaua in nullam facere saltum. Ecclesia [illegible] est, quod in Latinum [illegible] conuocatio, propter quod omnes ad se vocet. Catholica, vniuersalis siue generalis interpretatur. Non enim sicut [illegible] haereticorum in [illegible] quibus regionum partibus coarctatur, sed per totum terrarum orbem dilatata diffunditur. pro peregrinatione autem praesenti Ecclesia Sion dicitur, eo quod ab huius peregrinationis longitudine posita, promissionem rerum caelestium speculetur, & id[illegible] Sion, id est, speculatio [illegible] pro futura vero patria pace Hierusalem vocatur, quia Hierusalem pacis visio interpretatur. Item. De decimaoctaua in nullam [illegible] saltum. In nullam, id est, trigesimam. In fine enim decennouenalis cycli fit luna in Kal. Mart. per argumentum [illegible] XVII. comp[illegible] nullam. & inuenies in ipso anno in vndecimo Kal. April. lunam decimamoctauam [illegible] ad XVIII. non vn[illegible] [illegible] propter saltum & inuenies in primo decennouenalis circuli anno in vndecimo Kal. Apr. lunam tricesimam. Et hoc est quod [illegible] De XVIII in nullam id est, in tricesimam. Annus lunaris est minor solari in vndecim diebus, & ideo vt annus lunaris conueniat ad solarem, [illegible] sequentis anni supra epactas antecedentis anni in duodecim diebus. Et propterea ascendunt in ipso anno de decem & octo, [illegible] in triginta, duodecim additis. Semper enim quando saltus est, adduntur duodecim aetates lunae, in [illegible] vero anno vndecim. Qui saltus naturaliter in vltimo anno decennouenalis circuli ponitur, & ideo Anatholius & [illegible] non in [illegible] saltum, cum in alijs annis eum ponunt, ideoque annum eundem, si non bissextus assit, diebus CCCLIII consummantes. [illegible] bissextus [illegible] anno fuerit, tunc recipit ipsam lunam causa bissexti quam perdiderat causa saltus: quia in bissextili anno vna aetas [illegible] in mense Februario & habet ipse annus dies CCCLV. Et in ipso anno vbi saltus fit, vna aetas lunae decrescit, & habet [illegible] quinquaginta tres dies: quartus vero ratione saltus absumitur. Qui profecto saltus non alibi aptius quam duodecimo Kalendarum Aprilium [illegible] videtur anno reddendus, scilicet iuxta naturam: tamen non ponitur ibi saltus, propter terminalem. Quem a decimaquarta luna [illegible], id est decem & nouem annis, vsque ad decimamquartam eiusdem primi numerare curamus. Ideo [illegible] ad illum [illegible] a decimaquarta luna & non a decimaquinta incohat, ne propter saltum luna vnus eidem anno dies deesse videatur. [illegible] [illegible] compositio est, vt vnus dies pro duobus computetur, nil prodest: quia nullo modo CCCLIV. sed reuera CCCLIII [illegible] diebus. Non enim mouere hoc quempiam debet, quod Dominus Beda saltum lunae duodecimo Kal. April. die aptum esse dicit: quia ipse quoque [illegible], Siue hic, scilicet duodecimo Kal. April. siue illic, scilicet in luna Nouembris siue alibi, scilicet tertio Kal. August. sicut AEgyptij fecerunt, &c. iuxta exemplum videlicet AEgyptiorum, qui hoc in penultimo anni sui mense, qui est noster Iulius, facere perhibentur. AEgyptij enim in suo penultimo mense, id est, in Iulio, dum a Septembri annum incipiunt, ponunt saltum sicut quidam in penultimo [illegible] nostro, id est, in Nouembri. Et ideo in decimonono anno, quando saltum faciunt, non ascendit luna Iulij trigesima: vna luna videlicet causa saltus [illegible] sed vigesimanona: & ob id luna Kal. August. tertia redditur, quae iuxta argumentum secunda computatur. Tertio [illegible] August. apud AEgyptios saltus ponitur, id est, prima luna loco tricesimae: inde venit tertia luna in Kal. August. ipso anno. Illi autem qui saltum ponunt in septimo Kal. Decemb. id est, primam lunam loco tricesimae, computant septimam lunam in Kal. Decemb. ipso anno. Et ab Augusto vsque ad Decembrem discordant cum AEgyptijs, qui calculatorum tenent palmam, eo quod simul tertio Kal. August. non faciunt saltum. Post haec autem ad vnam concordiam. Sed tamen rectius AEgyptij, quam illi terminant saltum, quia illi in Kal. Septemb. & Octob. necnon & Nouemb. discordant cum epactis. AEgyptij vero in vnis tantum, id est, Kalend. August. vt supra dictum est.

SCHOLIA IN CAP. XL. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Lunae saltus haec ratio est, quod plus temporis per embolismos intercalatur in lunaribus temporibus, quam ipsa requirit: velocior enim est paulo quam computatur. Exiguum namque, in quo citius ad solem redit, propter minutam sectionem non potest facile animaduerti: quae temporis superfluitas tollitur anno decimonono, a prima detractione. Eodem modo, vt supra docuimus, plus intercalari in annis bissextilibus, quam [illegible] requirit. vnde fit vt bruma nostra aetate ante idus Decembres proueniat, quae fiebat Ciceronis temporibus iuxta Kalendas Ianuarij: [illegible] temporis redundantia, salis non tollitur propter tarditatem.

QVARE LVNA ALIQVOTIES MAIOR QVAM COMPVTATVR, APPAREAT. CAPVT XLI.

NOtandum sane, quod huius ratio saltus lunaris, longa sui facit exundantia crementi lunam aliquoties maiorem quam putatur videri, adeo vt etiam die tricesima vesperascente illam non gracilem in caelo apparere contingat, & quanto circuli decennouenalis terminus amplius instat, tanto hoc crebrius patiatur, causa existente perspicua, quod saltus ille, de quo loquimur, iam maxima tunc sit ex parte perfectus. Sed in naturalis assertione veritatis, quae & Niceno Concilio probata firmatur, haec est specialiter regula tenenda, vt lunae aetatem non iuxta quosdam a meridiana vel dimidia post meridiem, sed a vespertina potius hora mutare nouerimus: quia nimirum luna quae vespere primum mundo exorta est, vespertinis ex eo semper horis necesse est aliam aliamque sumat aetatem, singulas quasque vicenis & quaternis explicans horis, sicut e contrario sol qui mane primo ortus est, teste Genesis scriptura, a mane vsque ad mane diem compleuit vnum. Quid enim rationis est, lunae mutationem meridianis computari ab horis, cum nec imposita tunc in caelo, nec sit regressa super terram, sed nec vlla legis solennia meridianis vel pomeridianis, sed omnia vespertinis incipiant simul & consummentur in horis? Nisi forte quia Adam peccans ad auram post meridiem increpatus a Domino, & de paradisi gaudijs est pulsus, ad remunerationem caelestis vitae, quam saeculi huius aerumna mutauimus, mutatio lunaris, quae crementis decrementisque perennibus labores nostros imitatur, in ea specialiter qua exulare coepimus debuit hora notari: vt ex ipsa lunaris hora mutationis quotidie versiculi illius admoneremur: quia stultus vt luna mutatur: nam sapiens cum sole permanebit, suspirare usque ad illam ardentius vitam pace aeterna beatissimam, quando erit lux lunae sicut lux solis, & lux solis [illegible] septempliciter sicut lux VII. dierum. Verum quia sicut scriptum est, a luna signum [illegible] & [illegible] lex a vespera mundum irradiauit, ita omnis dies festus in lege a vespera initiari, in vespera [illegible] [illegible] aetas lunaris a vespertina hora quam aliunde noua computabitur: eandem [illegible] sequentem vsque [illegible] ad vesperam. Et siquidem eam paulo ante vesperam [illegible] a [illegible] primam computari & esse necesse est: quia videlicet illam temporis horam [illegible] ad [illegible] post occubitum solis accendatur, non tamen primam priusquam vesperam

videris,

[illegible] XXXI. [illegible] solis [illegible] [illegible] ad [illegible] in Martio, [illegible] XIV. [illegible] XV. Kalendarum Maiarum [illegible] Aprilis [illegible] Paschalem lunam [illegible] Aprilis [illegible] XV. Nonas Aprilis [illegible] C C X V I I I. [illegible] pridie Nonas Aprilis [illegible] Hebræ[illegible] Apellulit [illegible] Augusti [illegible] in anno communi [illegible] Cyrillus [illegible] Nicænæ [illegible] Papam Leonem, [illegible] decimo Kalendarum Maiarum [illegible] Kalendarum Aprilium, id est, [illegible] com[illegible] nem tenentes [illegible] supernæ [illegible] claruerit. Quædam, inquit, vil[illegible] [illegible] purpurea atque vili opere [illegible] [illegible] Paschali [illegible] hora, cum nullus canalis, nulla sit fistula, nec [illegible] aqua [illegible] consecrata, [illegible] orsum nullum habeat, vt [illegible] [illegible]. Tunc ergo [illegible] memoria [illegible] Zosimo [illegible] ad [illegible] aqua non veniente, non [illegible] qui baptizandi fuerant recesserunt. [illegible] vero nocte quæ lucescebat in diem Dominicum decimo die Kalendarum Maiarum, fons sacer hora competenti [illegible] est, euidenti ergo miraculo claruit, occidentalium partium [illegible] errorem. Liquet itaque quia vetus hæc de [illegible] lunari [illegible] etiam olim B. Papæ Leonis industria [illegible], ipsa est [illegible] inter orientem & occidentem Ecclesiam [illegible] fecit. Hæc & Hilarium [illegible] [illegible] patre, & Victorium Paschalem nouum condere persuasit. [illegible] Papa Leo, [illegible] viro doctissimo [illegible] vincere [illegible], instans [illegible] Nicænæ synodi decretis [illegible] adhærebant, laudabiliter vinci gaudebat. Vnde [illegible] in eadem [illegible] agendum, nil dicendum reperio, quam quod illum fecisse comperio, qui [illegible], merito, [illegible] certam videlicet patrum reuerendissimorum sententiam in [illegible] [illegible]. Neque enim [illegible] dum est, nos vel acutius antiquis diuersitatem lunaris discursus [illegible] de[illegible], vel [illegible] brius posse [illegible], quæ in eadem diuersitate potissimum sit via sequenda.

GLOSSÆ IN CAP. XLI. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione: auctore Brideferto Ramesiensi.

Quid enim rationis est lunæ mutationem meridianis computare ab horis, cum nec imposita tunc in cælo, nec sit ercella super terram? Sed [illegible] meridianis vel post meridianis, sed omnia vespertinus incipiant simul & consummentur in hora [illegible] Adam peccans, [illegible] post meridiem increpatus a Domino, & de paradisi est gaudiis pulsus: qua exulare [illegible] hora [illegible] dum [illegible] luna [illegible] in meridie, quæ defectiuam habet naturam, recolamus & nos eadem hora de para[illegible] & defectum in [illegible]. Gregorius. Neque enim Adam post culpam in diuinitatis substantia videre Dominum potuit, sed increpationis verba per Angelum audiuit. [illegible] scriptum est: Cum audisset vocem Domini deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi. Quid est enim quod post peccatum hominis, in paradiso Dominus non iam stat, sed deambulat? nisi quod [illegible] [illegible] erat, & peccantem animam culpæ suæ frigora constringebant: Increpauit ergo Adam deambulans, vt cæcis mentibus [illegible] non solum sermonibus, sed etiam rebus aperiret, quatenus peccator homo, & per verba quod fecerat audiret, & per de[illegible] [illegible] æternitatis statum mutabilitatis suæ inconstantiam cerneret: & per auram feruore charitatis expulso [illegible] teret: & per declinationem solis [illegible] eret, quod ad tenebras propinquaret. Lege in moralibus librum vigesimum [illegible] sacra verba inuenis. Remigius. Plantauerat autem Dominus Deus paradisum voluptatibus à principio, id est, in [illegible] persistere terra, & in vnum collectis. Vbi autem nos habemus, Paradisum à principio: quidam codices habent, Edni [illegible] possumus iungere, Paradisum in oriente situm. In quacunque autem orbis parte sit, scimus eum terrenum [illegible], & inter [illegible] tibus oppositus, a nostro orbe longe remotissimum. Est enim in altissimo loco situs pertingens vsque lunarem [illegible] culum, vnde & [illegible] diluuij minime peruenisse dicuntur.

In quo posuit hominem.] *Ex hoc quòd positus in paradisum homo dicitur, datur intelligi, non ibi eum fuisse conditum, sed [illegible] nostra mortalis terra [illegible] præuidit [illegible] diuina præscientia illic peccaturum, & ob hoc ab illa sancta terra in hanc [illegible] pellendum. Aliegorice autem paradisus præsentem significat Ecclesiam, quæ rectè hortus deliciarum dicitur, dum nobis [illegible] deliciæ administrantur. Lignum vitæ in medio paradisi, Christus est in medio Ecclesiæ. De quo per quendam sapientem dicitur: Lignum vitæ est his qui apprehenderint eum. Ipse est etiam fons, qui de patris substantia descendens, ad irrigandam suam [illegible]. De quo per Zachariam [illegible]: Erit fons patens domus Dauid, in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Domus Dauid [illegible] [illegible], cui, id est, ad cuius [illegible] patet fons, id est, Christus in ablutionem peccatoris. Peccator est, qui malum [illegible] bus exequitur. Menstruata est, quæ alienam carnem non tangit, sed propria fœdatur. Significat peccatricem animam, quæ malum [illegible] cogitat, nequaquam effectu explet: vnde non extrinsecus quasi aliena carne deturpatur, sed intrinsecus velut pro[illegible] [illegible] inquinatur. Suspiremus itaque ad illam ardentius vitæ æternæ pace beatissimam, quando erit lux lunæ sicut lux solis, & lux [illegible] pliciter, sicut lux septem dierum. Esaias: Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septempliciter, sicut lux septem dierum [illegible]*

[illegible] Tunc [illegible] [illegible] & terra noua. Omnia quæ omnipotens Deus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] terra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] purus erat [illegible] luna [illegible] [illegible] luminum [illegible] in die [illegible] [illegible] lo exa[illegible] [illegible] [illegible] repr[illegible] [illegible] [illegible] Dominus [illegible] omnes [illegible] [illegible] & tunc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] luna ad [illegible] venturi [illegible] postea [illegible] creata sunt sine fine manebunt. [illegible] luna [illegible] [illegible] Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Non [illegible] [illegible] sol [illegible] & luna tua [illegible] [illegible]. Item [illegible] [illegible] [illegible] Dominus in Syon & in Hierusalem. Erubescet luna [illegible] in die iudicii & [illegible] [illegible] [illegible] Non [illegible] Dominus ait: Sol [illegible] [illegible] lumen suum, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia neq. [illegible] neq. luna, neq. stellæ lumen [illegible] [illegible] comparationem [illegible] omnia [illegible] & luminaria [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Iohel: Sol conuertetur in tenebras [illegible] [illegible] [illegible] magnum, id est, [illegible] futurum [illegible]. Tunc [illegible] sol tenebratus [illegible] sed luna [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus [illegible] [illegible] tribulatione [illegible] obscurabitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non tamen prima [illegible] quam vesperam viderit, sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] luna non propter hoc ante vesperam computatur prima sed in vigilia. [illegible] [illegible] tur non [illegible] propter hoc prima, donec ad aliam vesperam [illegible] [illegible] videatur [illegible] [illegible] tionem. [illegible] [illegible] huic [illegible] quæstioni, dixerit [illegible] nouam lunam eo anno, quo [illegible] cennouenalis biduo, priusquam prima canetetur, multis cum testibus [illegible] [illegible], quarto nonarum Apri[illegible] [illegible] quia naturaliter in vltimo cycli decennouenalis anno ponitur saltus, quod pene omnes lunæ [illegible] [illegible] prima, quod in aliis annis nullo modo [illegible]. Et hoc [illegible] [illegible] in appropinquatione saltus [illegible] [illegible] tatur. Paterna etenim auctoritatis [illegible] fulcimur, dum Nicenæ Synodi statuta sectamur: quæ decimasquartas [illegible] [illegible] firma stabilitate præfixit, vt decennouenalis eorum [illegible] nusquam vacillare, nusquam fallere possit. Nicæa, ciuitas est [illegible] [illegible] nia, in qua Constantinus imperator, sicut decimus liber Ecclesiasticæ historiæ narrat, congregauit Synodum CCCXVIII E[illegible] vbi Arrius anathematizatus est. Inde dicitur Nicæna Synodus, quæ in Nicæa facta est. Synodus autem ex Græco interpretari [illegible] [illegible] tatus vel cœtus: cœtus vero conuentus est vel congregatio, à coeundo, id est, conueniendo in vnum. Vnde & conuentum est nuncup[illegible] [illegible] conuentus cœtus vel conc[illegible]um, à societate multorum in vnum. Scita sunt quæ plebes tantum constituunt, & vocata [illegible] [illegible] sciat vel quod [illegible] & rogat vt fiat. Quid enim? Nunquid credendum est, quia illam quam nos quarto nonas Apri[illegible] [illegible] nam lunam, nemo viderit de illis trecentis decem & octo Pontificibus, qui in Niceno Concilio resid[illegible]bant? Viderunt ergo [illegible] [illegible] in quarto nonas Apriles, nec tamen primam dinumerauerunt eam, ne contrarietas communis [illegible] [illegible] regula inde [illegible] [illegible] [illegible] ergo sub sanctæ memoriæ Papa Zosimo, vsq. ad lucem aqua non veniente, non consecrati, qui baptizandi fu[illegible] [illegible] [illegible]. Tunc [illegible] octauo Kalend. April. die, quando ipsi sanctum Pascha celebrandum esse putabant. Baptismus Græce, Latinè tinctio interpretatur [illegible] ideò tinctio dicitur, quia ibi homo spiritu gratiæ in melius immutatur, & longe aliud quam erat [illegible]. Nam sicut aqua purgatur [illegible] corpus, ita latenter eius mysterium per Spiritum sanctum purificatur & animam, cuius sanctificatio ita est. Inuocato enim Deo, de[illegible] Spiritus sanctus de cœlis, & medicatis aquis sanctificat eas de semetipso, & accipiunt vim purgationis, vt in eis & caro & anima [illegible] immundata mundetur.

Laudabiliter vinci gaudebat.] *Gaudebat enim superari ab orientalibus, qui secundum Nicæni Concilij definitionem faciebant, quamuis suis occidentalibus fauere videretur.*

SCHOLIA IN CAP. XLI. BEDÆ PRESBYTERI,
De temporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Notandum sanè.] *Facilè hoc liquet ex superiori capite. Vni namq. mensi detrahitur, quod singulis fieri posset [illegible] oportet. Sub[illegible] igitur detractio facit, vt luna fulsio maiorem ostendat ætatem, quàm computatur, facta vnius diei detractione.*

Bachomius monachus insignis.] *Huius Bachomii, seu vt alij scribunt, Pachubij libellum nuper nactus sum à studioso quodam, qui dum mihi copiam faceret, propter antiquitatem & pietatem iudicaui dignum esse editione.*

DE CIRCVLO DECENNOVENALI.
CAP. XLII.

Decennouenalis circuli ordinem primus Eusebius Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, ob quartas decimas lunas [illegible] Paschales, ipsumque diem Paschæ inueniendum composuit, eo quod luna cuiuslibet ætatis post tantum [illegible] ad eundem redeat annis solaris diem: non quod Ægyptus, vel cætera per orientem Christi Ecclesia, ver[illegible] [illegible] cursum, vel diem nesc[illegible] [illegible] ritè inuenire Paschalem, sed quia ea quæ ipsis temporibus annuatim cum lab[illegible] [illegible] quæsti[illegible], & per orbem mandata sæpius in quæstionem venire solebant, facilius præfixa semel regula circulari [illegible] [illegible] sine scrupulo ambigendi poterant edisci. Denique fertur antiquitus Alexandrinæ Ecclesiæ antistites d[illegible], vt [illegible] [illegible] ope & curam [illegible] inuestigationi computi Paschalis impenderet, quatenus Pontifici Apostolicæ [illegible] adnu[illegible] per eum diem Paschæ solemnem cæteros Ecclesiarum principes agnoscere faceret. Vnde beatissimus Papa Leo M[illegible] n[illegible] principem postulans, vt Alexandrino Antistiti delegaret, quatenus Paschale sancti Theophili, in quo VIII. [illegible] lendarum Maiarum die Pascha videtur affixum, diligenti perscrutaretur examine, arbitratus ab eo non rectè [illegible] tum diem fuisse conscriptum, [illegible] [illegible] dicit. Studuerunt quidem sancti Patres occasionem huius auferre [illegible] [illegible] hanc curam Alexandrino Antistiti delegantes, quoniam apud Ægyptios huius supputationis anti[illegible] [illegible] batur esse peritia, per quem [illegible] [illegible] prædictæ solemnitatis sedi Apostolicæ in[illegible]caretur, cuius [illegible] ad [illegible] quiores Ecclesias in[illegible] [illegible] percurreret. Verum vt huiusmodi labor aliquando quiesceret, [illegible] [illegible] ratus vir cir[illegible] [illegible] notissimum, quo decimasquartas lunas primi mensis ex ordine con[illegible] do, diem [illegible], [illegible] Dominus [illegible]turus erat, facillimè cuilibet inueniendum relinqueret. [illegible] Prot[illegible] Alexandrinæ vrbis Antistes, ad [illegible]onem sancti Papæ Leonis, luculentissimam redden[illegible] [illegible] rescript[illegible] [illegible] [illegible] præ[illegible]. [illegible] auerunt me literæ dilectionis tuæ, quas frater & co[illegible] [illegible] Nec[illegible] [illegible] [illegible]. Oportebat enim vt ab Alexandrinæ Ecclesiæ Præsule talia scripta ad sedem A[illegible] [illegible], quæ [illegible] [illegible] beatissimi Petri Apostoli hoc ab initio per beatum [illegible] [illegible] [illegible] Ægyptum quod [illegible] [illegible] Romanos.

GLOSSAE IN CAP. XLII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Bridferto Ramesiensi.

Cyclum decennouenalem propter [illegible] *lunas paschales Nicena synodus* [illegible]*, eo quod ad eundem* [illegible]*, Vtique* [illegible] *luna per decem & nouem annos* [illegible] *in Calendas* [illegible] *annos* [illegible] *lunares* [illegible] *ratione* [illegible] *suppleri* [illegible] *luna futura* [illegible] *adiectam addant* [illegible] *duos quid* [illegible]

Circulus decennouenalis. [illegible] *decennouenalis pene idem sunt, nam decem & octo annis* [illegible]*. Sed in hoc distant, quia per* [illegible] *reperitur, vbi* [illegible] *per cyclum vero decennouenalem* [illegible] *lunae* [illegible]

Dicitur autem decennouenalis, quia decem & nouem capitur annis, [illegible] *compositum nomen, ex decem,* [illegible] *quod* [illegible] *propter eam* [illegible] *paschalem, in quo semper sit luna paschalis XIV.* [illegible] *semper a duodecimo Kalend.* [illegible] *Calend. Maias.*

Decennouenalis [illegible] ob quartas decimas lunas festi paschalis, [illegible] *quod autem superius Dominus Beda dicit, cyclum decennouenalem propter* [illegible] *intelligendum est. Multi autem prius in hoc mul-* [illegible] *Theophilus Alexandrinus, Prosper quoque natione Aquitanus, atque* [illegible] *festiuitatis rationibus, multiplices circulos ediderunt.* [illegible] *sicut liber decimus Ecclesiasticae historiae in hunc modum* [illegible] *sed & de obseruatione paschae antiquum canonem,* [illegible] *Ecclesiarum pax & fides, in orientis atque oc-* [illegible] *seruabatur. Circulus autem vocatur, eo quod in orbem digestus sit, & quasi in circulo dispositus, ordinem* [illegible] *aetate, & sic vlterius.*

SCHOLIA IN CAPVT XLII. BEDAE PRESBYTERI, DE TEMporum ratione: auctore Ioanne Nouiomago.

Decennouenalis circuli [illegible]. *Decennouenalis circulus ad lunae computationem factus est, constans nouem numerorum or-* [illegible]*, quorum primus continet annos Domini: secundus, indictiones: tertius, epactas: quartus, concurrentes: quintus, cyclos lunares:* [illegible] *decimas quartas lunas: septimus, dies Dominicos Paschae: octauus, lunae aetatem eiusdem diei. nonus, ogdoadas & hendecadas, quorum deinceps Beda rationem reddet.*

DE EMBOLISMIS ET COMMVNIBVS ANNIS. CAPVT XLIII.

Diuiditur autem circulus idem in Embolismos, annosque communes, quos Hebraeorum quoque priscorum autoritate constat obseruatos: communes quidem annos, id est, CCCLIV. dierum XII. embolismus autem, id est, CCCLXXXIV. dierum, continens VII. Primus namque & secundus communes: tertius est embolismus: quartus & quintus communes: sextus embolismus: septimus communis: octauus embolismus: nonus & decimus communes: vndecimus embolismus: duodecimus & tertiusdecimus communes: quartusdecimus embolismus: quintusdecimus & sextusdecimus communes: septimusdecimus embolismus: octauusdecimus communis: nonusdecimus embolismus. Qui [illegible] supra dictum est, ab exordio primi mensis, quem Hebraei Nisan vocant, hoc est, ab accensione lunae paschalis [illegible]munt, cuius exordium mensis hac regula debet obseruari, vt nunquam luna paschae XIV. vernum praecedat aequinoctium, sed vel in ipso aequinoctio, hoc est XII. Calendarum Apriliuм die, vel eo transgresso legitima procedat. Vnde fit, vt ab octauo Iduum Martiarum, vsque in Nonarum Aprilium diem lunaris anni sint quaerenda primordia. Ipsa autem luna decimaquarta, cum primum XII. Calend. Aprilis, cum nouissime XIV. Calend. Maias occurrendo, diem festi paschalis ab XI. Calend. April. vsq; in VII. Calend. Maias faciat inquirendum. Embolismorum autem, sicut Dionysius ait, ista ratio probatur existere, quod annorum communium videtur damna supplere, quatenus ad solare tempus lunaris exequetur excursio. Quamuis enim solis annuum cyclum per singulos méses luna circumeat, tamen eius perfectionem duodecim suis mensibus implere non praeualet. Denique in annis communibus ad rationem solaris anni vndecim dies lunae deesse cernuntur. In embolismis vero decem & nouem diebus eundem annum videtur solarem luna transcendere. Et Hebraei quidem, qui solos lunares in lege nouerant, & obseruabant menses, iuxta naturalem lunae cursum tricenis, vndetricenisq; diebus communium annorum menses duodenos explicabant, & tertio vel secundo vbi decebat anno, tertiumdecimum in fine anni mensem triginta dierum apponebát embolisinum. Porrò Romani qui dispares habent menses, non vnoquolibet in loco embolismos computando interponere voluerunt, sed potius vbi libet medijs anni temporibus vacuum congruumq; inter Calendas locum inuenire potuissent. Primam igitur embolismorum lunam IV. Nonas Decembris, secundam quarto Nonas Septembris, tertiam pridie Nonas Martias, quartam pridie Nonas Decembris, quintam quarto Nonas Nouembris, sextam quarto Nonas Augusti, septimam tertio Nonas Martias, nasci dixerunt: solertissimè quantum potuerunt curantes, vt cuiuscunq; aetatis luna in Calendas occurrisset, ipsa eiusdem mensis luna diceretur esse putanda. Quod tamen non vsquequaq; valuerunt obtinere propter praefixum paschalis lunae cursum, cuius cum extrema nonnunquam in Calendas Maias incurrant, & secundum quoque vel etiam tertium post Calendas diem teneant, non tantum Maij mensis, sed potius Aprilis lunae, sicut semper esse dicenda est.

GLOSSAE IN CAPVT XLIII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Bridferto Ramesiensi.

Diuiditur autem circulus idem in Embolismos annosq; communes. quos Hebraeorum quoq; priscorum auctoritate constat obseruato. *Emblema, varietas pauimenti, vel abundantia. Inde embolismus annus dicitur superabundans. Embolismi aut* [illegible] *communes* [illegible] *Si enim à decimaquarta luna paschae praecedentis, vsq; ad decimamquartam sequentis CCCL*[illegible]

[illegible] est [illegible] CCCLIV communis. Veni [illegible] in anni [illegible] CCI [illegible] [illegible] annum [illegible] [illegible] annis, & fiunt viginti tres dies, [illegible] est [illegible] bus, [illegible] ter [illegible] viginti tres faciunt. Tres autem [illegible] annoi [illegible] sunt [illegible] viginti [illegible]. Quos sex duobus annis [illegible] viginti [illegible] anni, [illegible]. Propter [illegible] annum non [illegible] communis [illegible] modo [illegible] & octo dies, [illegible] nex hendec [illegible] adim [illegible]. [illegible] quod annus [illegible] embo [illegible] incipiant. Nam in initio [illegible] luna, [illegible] gat a: Presenti anno qui est septimus [illegible] erit embolismi [illegible] decennouenalis ab accensione lunæ Aprilis [illegible]. Commemorandum [illegible] Porro Romani quod impares habent menses, non vni quolibet in loco embolismi [illegible] voluerunt, [illegible] med [illegible] anni temporibus vacuum congruum, inter Calend. locum inuenire potuit [illegible] Decemb. tertiam, pridie Non. Mart. quartam pridie Non. Decemb. quintam, quarto Non. Nouemb. sextam, quarto Non. [illegible] mam, tertio Non. Mart. nasci dixerunt.

ARGVMENTVM DE SEPTEM LVNATIOnibus embolismorum.

In primo igitur anno embolismi, hoc est in ogdoade tertio, sunt epactæ viginti [illegible]. & ideo est luna in Calend. Septembr. & Octobr. vigesima prima. in Calen. Nouemb. & Decemb. vigesima nona. Ipsa autem [illegible] vigesima [illegible] gnitur illic, sua luna est. Illa vero luna, quæ in quarto Non. Decemb. in[cipit] [illegible] terminatur trigesima [illegible] est. quæ autem in Calend. Ianu. est prima, luna ipsius est [illegible] & ipsam trigesimam terminare debes. [illegible] primo anno embolismi, secundo Calend. Ianu. trigesimam.

DE SECVNDO ANNO EMBOLISMI, hoc est, in Ogdoade quinto.

In secundo anno embolismi, id est in ogdoade sexto, sunt epactæ viginti quinque, luna vero in Calend. Septemb. trigesima [illegible] guitur illic, quia luna ipsius est. Illa autem luna quæ initiatur prima in quarto Non. Septemb. [illegible] lismi est. & illa quæ incipit prima in sexto Non. Octob. & in tertio Calend. Nouemb. finitur, vigesima nona luna Octob. est. In Calend. Nouemb. & Decemb. fit luna secunda, in Calend. Ianu. quarta sicut ordo est.

DE TERTIO ANNO EMBOLISMI, HOC est, in Ogdoade octauo.

In tertio anno embolismi, id est, in vltimo anno ogdoadis, sunt epactæ septendecim, luna vero in Calend. Septemb. [illegible] secunda. in Calend. Nouemb. & Decemb. vigesima quarta. In Calend. Ianuar. vigesima sexta. In Calend. Febr. [illegible] Calend. Mart. vigesima sexta. in Calend. April. & Maij, vigesima septima. In Calend. Iunij & Iulij, vigesima nona. In Calend. [illegible] prima. In Calend. Septemb. tertia. Quare facit vnam ætatem luna in Calend. April. & in Calend. Maij, quia nunquam [illegible] tur? Ideo quippe, quia luna quæ secundo nonas Mart. incipit, & vigesima septima est in Calend. April. in quarto Non. April. vigesima [illegible] na. In tertio Non. April. vigesima nona. In secundo Non. April. trigesima, embolismi est, & extinguitur illic. Et illa quæ initiatur prima [illegible] Non. April. ipsa est Paschalis, & euenit decima quarta, XIV. Calend. Maij, & terminatur vigesima nona [illegible] Non. Maij. Luna [illegible] quæ est prima in quarto Non. Maij, & finitur trigesimo, in IV. Non. Iunij, luna Maij est. Luna enim quæ initiatur prima, III. Non. Iun. finiturque vigesimo nono in Calend. Iulij, luna Iunij est. Luna namque, quæ incipit sexto Non. Iulij, terminaturque trigesimo secundo Cal. Augusti, luna Iulij est. Postea autem fit luna in Calend. August. prima, Septemb. tertia, sicut ordo est. Nam si nos [illegible] luna in Calend. April. & in Calend. Maij, euenisset tibi in ipso anno in termino paschali, qui est XIV. Calend. Maij, non XIV. sed [illegible] fuisset error in Pascha, & in ætatibus lunæ.

DE QVARTO ANNO EMBOLISMI, IN Hendecade primo.

In primo igitur anno embolismi in Hendecade, sunt epactæ viginti, & idcirco est luna in Calend. Septemb. & Octob. vigesima [illegible] In Calend. Nouemb. & Decemb. decimaseptima. [illegible] autem luna quæ pridie Non. Decemb. incipit prima, & extinguitur, tertio Non. [illegible] est. Illa vero quæ tertio Non. Ianuar. incipit, & extinguitur trigesima in Calend. Febr. Ianuarij est. [illegible] quarto Non. Febr. prima incipiens, & finitur sexto Non. Mart. XXIX. Februarij est. Et si bissextus ipso fuerit anno [illegible] Porro luna Mart. V. Non. ipsius incipit, & finitur trigesimo, in Calend. [illegible] Non. April. incipit, & finitur vigesimo nono, II. Calend. Maij, luna April. est: quæ autem in Calend. [illegible] est. Cætera vero ordinem [illegible] tenuntur. [illegible] igitur embolismus lunam, quam nos secundo Non. Decemb. ideo [illegible] vtrumque legerit, vtrumque firmum esse sciat.

DE QVINTO ANNO EMBOLISMI, IN Hendecade sexto.

In ipso autem anno sunt epactæ viginti tres. Luna enim in Calend. Septembr. & Octob. vigesima octaua. In Calend. Nouemb. [& De]cemb. trigesima. Illa autem luna [illegible] Nouemb. trigesimo terminatur, luna ipsius Nouembr. est: & illa quæ IV. Non. [illegible] incipit, & in Calend. Decembr. [illegible] finitur, embolismi est. Quæ vero prima quarto Non. Decembr. inchoat [illegible] XXIX. tertio Calend. Ianuar. ipsa est Decembr. In Calend. Ianuar. II. in Calend. Februar. III. cætera vero ordinem [illegible] sequuntur.

DE SEXTO ANNO EMBOLISMI, IN Hendecade nono.

[illegible] ætatem tamen lunam embolismi per ipsas epactas reperies, nisi ad [illegible] [illegible] fuerunt epactæ quindecim. Ideo autem luna in Calend. August. [illegible]

[illegible] *Non* [illegible] *Kalend.* [illegible] *Septemb.* [illegible] *quaeruntur*

DE SEPTIMO ANNO EMBOLISMI, QVI EST

vltimus cycli decennouenalis.

[illegible] *in Kalend. Septemb.* [illegible] *luna vigesima* [illegible] *Kalend.* [illegible] *vigesima octaua. In Kalen. Mar.* [illegible] *In Kalen. April.* [illegible] *In Kalen. Iul.* [illegible] *In Kalen. August.* [illegible] *tertia* [illegible] *In Kalend.* [illegible] *Non.* [illegible] *In quarto Non. April.* [illegible] *Non. Apri.* [illegible] *Non. Mai.* [illegible] *Kalen. Mai.* [illegible] *decimum,* [illegible] *quarto Non.* [illegible] *In Kalend.* [illegible] *III.* [illegible] *secundam* [illegible] *Septemb.* [illegible] *sequuntur.*

DE OGDOADE ET HENDECADE.
CAPVT XLIV.

Est & [illegible] circuli [illegible] in ogdoadem & hendecadem, id est, in VIII. & XI. di[illegible] [illegible] octaui & vndecimi [illegible] supremas suae naturalitatis metas [illegible], & [illegible] more [illegible] praecedat annus. vel cen[illegible] quis vlimum est VIII. [illegible] annis d[illegible] quod ab eruditioribus [illegible] sequente d[illegible] expressum est, [illegible] XI. [illegible] vtrisq; [illegible] ogdoadibus est & hendec[illegible] Nam & Graeci quondam, quod & [illegible] Romanorum pr[illegible], cum ad lunae [illegible] VIII. annis [illegible] pari ratione confectis, embolismos trium [illegible] pariter intercalabant. Sed [illegible] vndecim, & quartam partem [illegible] supputare, XC. dies, hoc est, tres menses [illegible]. Verum [illegible] anno [illegible] dem annis lunaribus, item [illegible] solis XI. totidem putant annis lunaribus dierum aequalitate [illegible]. Vbi primum dicendum, quod absq; vlla contradictione est: Si octoni anni vtriusq; sideris [illegible] concordant, semper idem facere habebunt, neq; vllum vndenorum annorum aequalitas locum [illegible]. Si autem vel semel XI anni [illegible] simul [illegible] simulq; terminantur, semper ipsum facturi sunt, nec erit quando [illegible] onorum cocordia redire [illegible] annorum. Deinde numerus [illegible] pulsandus, videndumq; quia octo anni solares habent dies, exceptis bissextis, IIMDCCCXX. omnes enim trecenteni sexageni & quini, faciunt IIMDCCCXX. At [illegible] res anni [illegible] vide q[illegible] [illegible] trecenteni quinquageni & quaterni, faciunt IIMDCCCXXXII. adde XC. [illegible] mensium embolismorum dies, fiunt IIMDCCCCXXII. Sed duo qui minus habentur in ogdoade solari duorum bissextorum [illegible] [illegible]. Videamus & hendecadem vtriusq; sideris, si forte ibi sol bissextile quaerat auxilium. Vt [illegible] [illegible] est vna regula complectatur, vndecies treceni sexageni & quini, fiunt IVMXXV. Item vndecies [illegible] quinquageni & quaterni, fiunt IIIMDCCCXCIV. Adde embolismorū mensiū dies CXX. fiut IVMXIV. [illegible] diem, remanent IVMXIII. Vide igitur si hic opus habeat hendecas solis subsidio bissextili, vt ad[illegible] duobus vel tribus diebus, lunarem cōpensare sufficiat hendecadē. Non vtiq; eget quadrantis [illegible] ad [illegible] lunae hendecadē, quam duobus insuper diebus exsuperare probatur, sed suis potius superabundat dieb[illegible] [illegible] est in ogdoade solis adimplet. Liquidoq; patet in horum cōcordatione temporum nihil praeiudicare bi[illegible], [illegible] circulo decennouenali incurrerint, omnes vtroq; sideri, iuxta quod suprà docuimus, aequalite[illegible] proficuos. Denique vt rei ipsius euisceremus interna, primo anno circulo decennouenalis nullae sunt epactae, quia in XI. Kalend. Apriles lunae finitus est cursus. Item nono eiusdem circuli anno, id est, post dies, IIMDCCCCXX[illegible] nono Kalendarum Aprilium die trigesima est luna, quod etiam epactarum quae tunc XXVIII. sunt, ordo manifestè testatur. Quid ergo opus erit ad completionem lunaris ogdoadis duos solaris cursus superadijcere dies. i. decimū & nonum Kalendarum Aprilium, si hoc duo bissextiles poterant perficere dies? Non ergo duos dies, qui in ogdoade solis à lunari ogdoade minus sunt, duorum intercalatione bissextorū, sed duorum magis qui in hendecade eius a lunari plus sunt adiectione supplentur. Nec nocet quod saltum lunae, quem quidam in ogdoadis initio ponunt, in hendecadis [illegible] [illegible] dum memorauimus. Vbicunq; enim interposueris, eodem proposita quaestio fine soluetur, & habet circulus decennouenalis menses solares CCXXVIII. lunares CCXXXV. dies exceptis bissextis VIMDCCCCXXXV. decies nouies enim duodeni CCXXVIII. adde VII. fiunt CCXXXV. Item decies nouies trecenteni sexageni & [illegible] VIMD CCCCXXXV: Decies nouies trecenteni quinquageni & quaterni VIMDCCXXVI. adde embolismorum [illegible] siū dies ccx. fiunt VIMDCCCCXXXVI. subtrahe vnū saltus lunaris diem, & vno eodemq; dierū numero solis & lunae cursum decennouenalem cyclum includere probabis. Item ogdoas solis habet menses XCVI. lunae autem XCIX. hendecas vero solis menses habet CXXXII. lunae autem CXXXVI. De numero dierum suprà dictum est.

GLOSSAE IN CAPVT XLV. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione: authore Brideferto Ramesiensi.

Est & alia praefati circuli diuisio, quae in ogdoadem & hendecadem, id est in octo & vndecim distinguitur annos [illegible] *decimo anno luna paschalis supremas suae naturalitatis metas subeat. Supremas, id est* [illegible] *est finis. Subeat, intrat. Vltra illum terminum non ascendit luna paschalis, qui est octauo & vndecimo anno,* [illegible] *cycli: ibi enim tenet vltimum terminum suae natiuitatis. In 8. enim anno in Non. April. prima luna paschalis, &* [illegible] *Martias, fit decima quarta. In vndecimo vero anno fit prima secundo Non. April. &* [illegible] *Calen. Ma*[illegible] *CCC. sexageni & quini faciunt IIMDCCCCXX. Ogdoas solis habet dies* [illegible] *IIMDCCCCXXII. Hendecas solis habet dies IIIIMXV. Hendecas autem* [illegible] *IVMXIII. Habet* [illegible] *plus hendecas solaris hendecade lunari* [illegible] *super hendecadem lunarē tribuit ogdoadi solari, quae minor est ogdoade lunari* [illegible] *solis, ad vnam concordiam veniunt in fine hendecadis: adde embolismorum dies CX*[illegible] *IVMXIV.* [illegible]

[illegible]

[illegible] Decimus & nonus Kalend. April. dies [illegible] ogdoadem solarem.

BREVIS RECAPITVLATIO.

Claret enim, duos dies plus habere ogdoadem lunarem, quam solarem: & hendecadem lunarem duobus diebus minorem [illegible] lunari. Sume ergo [illegible] dies de ogdoade lunari, [illegible] hendecade tribus, [illegible] ogdoadas & hendecades [illegible] per omnia aequales.

DE ANNIS DOMINICAE INCARNATIONIS. CAPVT XLV.

PRimo decennouenalis circuli versu temporum ordo praefigitur, quem Graeci calculatore [illegible] à Diocletiano [illegible] annos [illegible]. Sed Dionysius venerabilis abbas Romanae vrbis, & vtriusque linguae, Graecae [illegible] non ignobili praeditus scientia paschales scribens circulos, noluit eis [illegible] memoriam impij & persecutoris innectere, sed magis elegit ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi annorum tempora praenotare, quatenus [illegible] spei nostrae notius nobis existeret, & causa reparationis humanae, [illegible] passio redemptoris [illegible] Qui in primo suo circulo quingentesimum tricesimum secundo Dominicae incarnationis annum in capite [illegible] statuit & ille docuit secundum sui circuli annum [illegible] esse, quo [illegible] Sacrosancti [illegible] circulus decennouenalis vertit, solaris autem XX. & VIII. conficitur annis, multiplicatis per [illegible] DXXX. & II. colligitur annorum. Qua tandem replicata, totus solaris lunarisque recursus ordo [illegible] per vestigia reuoluitur, eandemque decennouenalis lunarisque cycli annum, easdem epactas lunae, solis quoque [illegible] currentes, [illegible] quartamdecimam lunam, eundem dominicae Paschae diem ac lunam ipsius ex ordine [illegible] etiam Victorius, quamuis alterius institutionis paschalem condens, descripto tot annorum circulo [illegible] Quia ergo secundo anno circuli, quem primum Dionysius scripsit, quingentesimus tricesimus tertius [illegible] incarnationis Domini completus est annus, ipse est nimirum iuxta concursus siderum ille, in quo incarnari dignatus est: [illegible] hic [illegible] annus decennouenalis octauusdecimus est cycli lunaris, XI. habens epactas, V. cōcurrentes septimanae dies, [illegible] paschae decimamquartam, VIII. Calend. Apriles, omnia tunc fuere simillima, & si esset qui tunc Pascha more nunc [illegible] die Dominica faceret, ipsa nimirum dies quomodo hic adnotatum est VI. Calendas Apriles venerit, [illegible] haberet [illegible]. Denique Dionysius ipse nobis quodammodo tacite quae dicimus in paschalib. quae scripsit argum[illegible] do, vbi ad inueniendum quotus sit annus circuli decennouenalis, sumere annos Domini, & priusquam hos per X. & IX. partiamur, vnum praecipit adijcere, significans illo incarnato vnū circuli decennouenalis annum iam fuisse comp[illegible] Item ad sciendum quotus sit annus cycli lunaris, sumere monet annos Domini, & subtrahere semper duo, [illegible] & IX. partiri, vt videlicet duobus qui reliqui tunc erant, annis sublatis, caeteros calculatos per nonamdecimam [illegible] diuidens, quod reliquum foret teneret. Porrò ad inuestigandum quot sint epactae lunares, annos Domini [illegible], diuidere, multiplicare. Item diuidere, sed nullo dempto vel addito iubet: quia nimirum secundo decennouenalis cycli anno, incipientes epactae ad inueniendum suum statum, addi quid vel demi de annis Domini qui secum [illegible] rant, minime poscebant. Item si velimus scire adiectiones solis, id est, concurrentes septimanae dies, sumere annos Domini iubet, & addita quarta parte, IV. insuper regulares semper adijcere docet, ac sic tandem per VII. partiri, quia nimirum V. erant [illegible] entes anno quo natus est Dominus, vt & computandi [illegible] series procurrere posset, necesse [illegible] beat [illegible] IV. quae [illegible] annectere. His igitur ita se habentibus, annum passionis dominicae d[illegible] [illegible] quaerendi via est, si non computus errat alicubi. Habet enim, ni fallor, [illegible], Dominum [illegible] paulo [illegible] quàm XXXIII. annis vsque ad sua tempora passionis vixisse, quia videlicet XXX. annorum fuerit baptizatus, sicut Euangelista Lucas testatur, & tres semis [illegible] post baptisma praedicauerit, [illegible] Ioannes in [illegible] non solum commemorato redeuntis Paschae tempore perdocet, sed & idem in Apocalypsi [illegible] Daniel [illegible] in suis visionibus [illegible]. Sancta siquidem Romana & Apostolica Ecclesia [illegible] dictis, quae [illegible] scribere solet, vbi tempus dominicae passionis in memoriam [illegible] ans, numerum annorum [illegible] per & [illegible] annis minorem [illegible] Dionysi[illegible] [illegible] annotat. Denique anno ab eius incarnatione iuxta Dionysium septuagesimo primo, Ind. [illegible] tres nostri qui tunc fuere Romae, [illegible] Domini in cereis sanctae Mariae [illegible] scripsisse referebant: A passione Domini nostri Iesu Christi anni sunt DCLXVIII. [illegible] DXXXII [illegible]. His adde XXXIII. [illegible] XXXIV. [illegible] fies est Do[illegible] DLXVI. [illegible] tur. Qui a si [illegible] [illegible] Et ideo [illegible] Dionysio [illegible] [illegible] X. Calendas April [illegible] VI. Calendas Aprilium [illegible] [illegible] XV. [illegible] [illegible] pariter & [illegible]

[illegible] referre ex [illegible] VIII. Calendarum Aprilium [illegible], VI. Calendarum [illegible] die [illegible] Quartam Theophilus Cæsariensis, anti[illegible] [illegible] Dionysio [illegible] ab XI. Calendas Aprilis, [illegible] VIII. Calendas Aprilis [illegible] Calendas Aprilis [illegible] VIII. Calendas Maias [illegible] VIII. Calend. Aprilis [illegible] rectio [illegible] Chronographi [illegible] ne Chronicorum [illegible] minum saluatorem vel XV. vel XVI. [illegible] Tyberii Cæsaris, vel XXIX. aut XXX. [illegible] crucis [illegible] mysterium, [illegible] XV. anno Tyberii [illegible] Dominus prædicare cœpit, [illegible] XX. annorum.

GLOSSAE IN CAPUT XLV. BEDAE PRESBYTERI, DE [illegible]

Primo de [illegible] principiu anni obseruauere. Et post pau[illegible] [illegible] per se inuicem amb[illegible] [illegible] præsenti appellatione [illegible] non sunt in eadem appellatione [illegible] Cæsaris aut in anno [illegible] constituitur [illegible] habent [illegible] Domini [illegible] in parte. [illegible] Nec ignota quærendi via est [illegible], quærendi annos a passione Domini [illegible] alio quærendi via quærendi annos a passione Domini [illegible] ipso anno numer[illegible] decimamquartam lunam: & nono Calend. April. in [illegible] feria [illegible] in sexto Calend. April. Habet enim ni fallor [illegible] tempora passionis [illegible] videlicet [illegible] annorum fuerit [illegible] Lucas [illegible] anno [illegible] sicut non solum Euangelio [illegible] commemorato redeunte pascha tempore perdocet [illegible] in [illegible] prophetiæ [illegible] Triginta annorum fuerit baptizatus, sicut [illegible] Lucas [illegible] Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, vt putabatur filius Ioseph. Dominus & Saluator noster Iesus Christus [illegible] annorum erat, quando ad Ioannem baptizandus aduenit [illegible] Euangelicæ prædicationis initium [illegible] scriptura [illegible] doctrinæ suæ tempus [illegible] Annæ & Caiphæ [illegible] pontificatus tempore [illegible] docere cœpit, eiusque ad [illegible] Caiphæ pertinet [illegible] anni. Et [illegible] annos [illegible] sicut non solum in Euangelio suo Ioannes [illegible] redeunte pascha tēpore perdocet [illegible] cap. 18 vbi [illegible] & tribunus & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & [illegible] eum, & adduxerunt ad Annam primum; erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Sed & idem in Apocalypsi [illegible] dicit, Et mulier fugit in [illegible] vbi habeat locum paratum a Deo, vt ibi pascant eam diebus MCCLX. Et paulo post: Et datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum [illegible] per tempus, & tempora, & dimidium temporis [illegible] huius versiculi expositionem te [illegible] ad [illegible] Haimonis [illegible], qui inter cætera sic dicit: Nam sicut Antichristus mille CCLX. diebus regnabit, ita & Christus mille CCLX. diebus, id est, tribus annis & dimidio prædicauit. Ideoque totum præsens tempus possumus accipere per hunc numerum, a quo diuina prædicatio cœpit, in quo & per nouissimos prædicatores terminabitur. Daniel quoque in suo [illegible] prophetice designat, scilicet cap. 9. vbi dicit, Et tradentur in manu eius vsque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis. Tempus [illegible] hoc annum significat. Tempora iuxta Hebraici sermonis proprietatem, qui & ipsi dualem habent numerum, duos annos præfigurant. Dimidium autem temporis sex menses, quibus sancti potestati Antichristi permittendi sunt, vt damnentur Iudæi, qui non credentes veritati susceperunt mendacium, de quo tempore & Saluator in Euangelio loquitur: Nisi abbreuiati essent dies illi, nequaquam salua esset omnis caro. Et ipsis testatur indiculus, quæ [illegible] annuatim [illegible] solet scilicet quatringenta tres annos [illegible] a passione [illegible] Numerum annorum, scilicet Domini, triginta semper & tribus annis minorem, scilicet a passione Domini. Septingentesimo, indictione decima quarta. In tempore [illegible] In cereum sanctæ Mariæ scriptum vidi [illegible] referebant: A passione Domini nostri Iesu Christi, anni sunt DCLXVIII. Dum in septingentesimo primo anno fuerunt ibi, & viderunt annos a passione Domini DCLXVIII. scriptos in cereum sanctæ Mariæ, apparet quia triginta & tres anni minus sunt a passione. Triginta tres a natiuitate vsque ad passionem Domini. Ipse est ergo annus [illegible] & resurrectionis a mortuis, id est [illegible] I. quia sicut quingentis triginta tribus primo, ita DLXVI. tricesimo quarto [illegible] a natiuitate Domini, quo fuit passus & resurrexit, per vniuersos solis & lunæ concordat discursus. Sicut fuit concursus [illegible] trigesimo tertio, vel trigesimo quarto post reuolutionem, id est, post primum circulum Dionysii finitus erit, scilicet concursus siderum. Sicut DXXXII. concordat primo scilicet anno natiuitatis Domini, ita quingentesimus sexagesimus sextus scilicet annus Domini, concordat trigesimo quarto a principio Dionysii post primum circulum finitum. Et diem paschæ Dominicum sexto Calen. April. [illegible] decima [illegible] dies. Ita fuerunt omnia ista ipso anno, quando passus fuit Dominus. Age Deo gratias, quia quod quærebas, sicut ipse promisit te inuenire donauit. Ironicè dicit hoc, dum nullo modo inuenitur. Ironia, est sententia per pronunciationem contrarium habens intellectum. Et ironia est species, qua laudando aliquem deridet, vt Helias dicebat: Clamate voce maiore. Deus enim Baal, & forsitan loquitur, & in [illegible] est, aut dormit vt excitetur. Hanc enim nisi grauitas pronunciationis adiuuerit, confiteri videbitur, quod negare contendit. Nam quod Dominus decima quinta luna feria sexta crucem ascenderit, & vna sabbatorum, id est, Dominica resurrexerit a mortuis, nulli licet dubitare catholico. Vnam sabbatorum, primam sabbati intelligere [illegible], id est, primam diem post sabbatum, quam ob honorem & reuerentiam Dominicæ resurrectionis, Dominicam nominamus. Sicut enim nos prima feria, secunda feria, tertia feria, & cæteros per ordinem dicimus: sic Iudæi primam sabbati, secundam sabbati, tertiam sabbati nominabant.

Quamuis Theophilus Cæsariensis, antiquus videlicet, vicinusque Apostolicorum temporum [illegible], in Epistola Synodica, &c. *Synodica scil. quam fecit in synodo aduersus eos, qui decimaquarta luna cum Iudæis pascha celebrabant. [illegible] epistolam hic ponere [illegible] quia [illegible] præstat [illegible] quam adiicatione [illegible] quod Dominum nostrum Iesum Christum vndecimo Calen. April. [illegible] & octauo Calend. eum resurrexisse pronunciat, quod minime verum est. [illegible] est, vt pascha Dominica tantum sacramenti [illegible] foras limitem excludatur scil. multum [illegible] Inter [illegible] Theophilus dicit Dominum 11. Calend. April. [illegible] & octauo Calend. [illegible] sed non est verum [illegible] sepulchro. Et miror quare aliquis tam [illegible] rem ad memoriam reduxerit. Beatus [illegible] octauo Cal. April. fuisse conceptum, quo & passum. Et beatus Hieronymus in martyrologio [illegible]*

[illegible]

DE INDICTIONIBVS. CAPVT XLVI.

SEcundam [illegible] Indictiones [illegible] Roma lustrabatur [illegible] Indictio [illegible] VIII. Calendas Octobris, [illegible].

GLOSSAE IN CAP. XLVI. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione, authore [illegible] Rabano [illegible].

Secundum ordinem circuli decennouenalis, complectitur indictiones XV. annorum circuitum, [illegible] duces.] *[illegible] post [illegible] annorum [illegible], id est, diligentia, prude[illegible].*

Quidam [illegible] putant, quia in re quondam [illegible].] *Respub[illegible] quod ad [illegible] populum pertinet [illegible] dicere, est præ[illegible]. Inde indicium, vel edictum, imper[illegible] tributa [illegible] ter omni [illegible] imperabatur. Per[illegible] autem [illegible] annos, & primo quinquennio num[illegible] cebatur aurum, secundo argentum, tertio instro soluebatur aneus.*

ARGVMENTVM INVENIENDI QVOTA SIT Indictio. CAPVT XLVII.

HOc autem argumento quota sit anno quocunque computare volueris Indictio, reperies. Sume annos ab incarnatione Domini quotquot fuerint in præsenti: verbi gratia, DCCXXV. adde semper tres, quia quarta Indictione secúdum Dionysium natus est Dominus, fiunt DCCXXVIII. Hæc partire per XV. quindecies quadrageni, sexcenti, quindecies octoni centum uiginti, remanent octo. octaua est Indictio. Si verò nihil remanserit, decimaquinta est.

DE EPACTIS LVNARIBVS. CAP. XLVIII.

TErtia [illegible] circuli linea continet epactas lunares, quæ ad cursum solis annuatim vndenis [illegible] accrescere [illegible] [illegible] vocabulo, id est, adiectiones dictæ, quod per annos singulos XI. [illegible] cumulentur augmento. Vel certè quia ad inueniendum quotæ sint lunæ Calendarum XI. per totum [illegible] [illegible] id est, adiectiones vocantur, & quidem per totum anni vertentis orbem [illegible] [illegible] lunares, XI. Nam, verbi gratia, si hodie conscribo quintam [illegible] lunam, [illegible] [illegible] annos vigesimaseptima: post tres, octauanona eadem [illegible] [illegible] redit. Sed propriè quæ in circulo decennouenali annotatæ sunt epactæ, [illegible] XI. Calend. Apriles, vbi paschalis est festi principium signant: [illegible] præfixam [illegible] regulam [illegible] XV. numerum habent, paschalem lunam [illegible] quoties autem minorem, [illegible] [illegible] præmonstrant. Quia [illegible] paschalis plenitudo [illegible] in principio creaturarum ordinatum est, [illegible] primum ortus [illegible] [illegible] plena est luna in inchoatione noctis autumnalis æquinoctij [illegible]. [illegible] errare constat eos, qui lunæ paschalis initium à tertio Nonarum Martiarum [illegible] videlicet ibi nata luna ante tempus æquinoctij plenilunium ostendit. [illegible] sicut diximus, primum solem [illegible] lunam necesse est conscendere, [illegible] noctis transferessem longitudinem [illegible], [illegible] per plenilunium totam eius [illegible] illustret. Quod ad Christi & Ecclesiæ [illegible] [illegible] aliquis [illegible] paucis [illegible]. Quia sicut luna & [illegible] [illegible] vt liceat, sic & Ecclesia, [illegible] virtutis, sed [illegible] [illegible]. Et [illegible] [illegible] cogitare [illegible] [illegible] [illegible].

GLOSSEMA IN CAPVT [illegible]

[illegible]

QVOMODO ERRENT QVIDAM IN PRIMI MENSIS lunæ. CAPVT XLIX.

[illegible]

[illegible]

GLOSSAE IN CAP. XLIX. BEDAE PRESBYTERI, DE

[illegible]

[illegible]

ARGVMENTVM QVOT SINT EPACTAE

Lunae. Capvt L.

[illegible]

DE EPACTIS SOLIS. Capvt LI.

[illegible]

[illegible]

GLOSSA IN CAPVT LI. BEDAE PRESBYTERI,

[illegible]

[illegible]

ARGVMENTVM QVOT SINT EPACTAE SOLIS, QVANDO SIT ... CAPVT LII.

Q[illegible]

DE REDITV ET COMPVTO ARTICVLARI VTRASQVE ... CAPVT LIII.

V[illegible]

GLOSSAE IN CAP. LIII. BEDAE PRESBYTERI, DE ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

DE CYCLO LVNARI CAPVT LIV.

Q[illegible]

Anno [illegible] Calendas Ianuarias, [illegible]

Anno [illegible] Calendas Ianuarias, [illegible] Idus Decembris [illegible]

Anno [illegible] Idus Decembris, vsque in [illegible] Calendas Ianuarias, [illegible]

Anno lunari 4. [illegible] Calendas Ianuarias, vsque in 16. Calendas Ianuarias, [illegible]

Anno [illegible] 8. [illegible] Calendas Ianuarias, vsque in [illegible] Idus Decembris, [illegible]

Anno lunari 6. [illegible] à 7. Idus Decembris, vsque in 8. Calendas Ianuarias, quia embolismus est, [illegible] dies [illegible]

Anno lunari [illegible] à 7. Calendas Ianuarias, vsque in 19. Calendas Ianuarias, [illegible]

Anno lunari 8. decennouenali 11. à 18. Calendas Ianuarias, vsque in 4. Nonas Ianuarias, [illegible]

Anno lunari 9. decennouenali 12. à 5. Nonas Ianuarias, vsque in 11. Calendas Ianuarias, quia communis est, [illegible] dies [illegible]

Anno lunari 10. decennouenali 13. à 10. Calendas Ianuarias, vsque in 3. Idus Decembris, quia communis est, [illegible]

Anno lunari 11. decennouenali 14. à 2. Idus Decembris, vsque in [illegible] Calendas Ianuarias, quia embolismus est, [illegible] dies [illegible]

Anno lunari [illegible] decennouenali 15. à 2. Calendas Ianuarias, vsque in 14. Calendas Ianuarias, [illegible]

Anno lunari [illegible] decennouenali 16. à 13. Calendas Ianuarias, vsque in 6. Idus Decembris, quia communis est, [illegible] dies [illegible]

Anno lunari 14. decennouenali 17. à 5. Idus Decembris, vsque in 6. Calendas Ianuarias, quia embolismus est, [illegible]

Anno lunari [illegible] decennouenali 18. à 5. Calendas Ianuarias, vsque in 17. Calendas Ianuarias, quia communis est, [illegible] dies [illegible]

Anno lunari 16. decennouenali 19. à 16. Calendas Ianuarias, vsque in Nonas Decembris, quia communis est, [illegible] dies [illegible]

Anno lunari 17. decennouenali 1. à [illegible] Decembris, vsque in 10. Calendas Ianuarias, quia embolismus est, [illegible] dies [illegible]

Anno lunari 18. decennouenali 2. à 9. Calendas Ianuarias, vsque in [illegible] Idus Decembris, quia communis est, [illegible] dies [illegible]

Anno lunari 19. decennouenali [illegible] Decembris, vsque in 2. Calendas Ianuarias, [illegible] dies [illegible]

[illegible]

GLOSEMA IN CAPVT LIV. BEDAE PRESBYTERI, DE

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ARGVMENTVM DE EO, QVOTA SIT LVNA IN CALENDIS Ianuarij. CAPVT LV.

[illegible] per XXX. remanent XXVI. [illegible] Calend. [illegible] LXXVIII. [illegible] per XXX. remanent XXIX. [illegible]

ARGVMENTVM QVOTVS SIT ANNVS CYCLI LVNAris, vel decennouenalis. CAPVT LVI.

I [illegible] annos Domini, vtputa DCCXXV. & [illegible] DCCXXII. [illegible] per XIX. [illegible] vnum, primus annus est cycli lunaris. [illegible] communem cum lunari viam [illegible] annos Domini, vtputa DCCXXV. & [illegible] DCCXXVI. [illegible] per X. & IX. remanent IV. quartus est annus cycli decennouenalis. [illegible]

DE XIV. LVNA PASCHÆ. CAPVT LVII.

SI [illegible] sæpè dicti [illegible] amplectitur lunas XIV. primi mensis, quæ [illegible] dominicæ diem singulis annis [illegible] omnia [illegible] demonstrent: nam quæ post XIV. [illegible] dominica dies occurrit, ipsa est paschalis dominicæ resurrectionis [illegible] Calend. April. [illegible] id est, XIV. Cal. [illegible] quia in terminis [illegible] denos & [illegible] tempore paschalis [illegible] decimaquarta [illegible] nostri paschalis [illegible] patet. Nam [illegible] primi mensis ad [illegible] carne, sanguine [illegible] ad [illegible] exterminatorem nostris [illegible] paschalem [illegible] superare [illegible] mensis primi [illegible] intrarent, [illegible] in [illegible] id est, [illegible] complerentur. [illegible] resurrectionem [illegible] septimo post [illegible] solennia paschalis [illegible] Calend. [illegible]

[illegible]

ARGVMENTVM INVENIENDI EAM. CAPVT LVIII.

O[illegible] ... XIV. aut XV. ... XI Calend. April. ... [illegible] ... atque vsque ad decimamquartam ... [illegible] ... notandum quia decimaquarta luna ... [illegible] ... propter rationem saltus lunaris XII. ... [illegible]

GLOSSÆ IN CAPVT LVIII BEDÆ PRESBYTERI,

De temporum ratione: auctore [illegible]

Oportet autem calculatorem quemque per [illegible] decimamquartam lunam primi mensis [illegible] ... memoriter. Sed & [illegible] ... desiderat, [illegible] ... vi uerit] *Si vis inuenire terminum paschalem, [illegible] ... inueneris, per [illegible] eundem numerum XV. computando ab XI. Calend. April. [illegible] ... procul dubio ibi terminus erit. Quando autem XV. inueneris epactam, XII. Calend. April. [illegible] ... epacta maior fuerit, quam XV. [illegible] eundem numerum quadragesimum [illegible] tum, computando [illegible] ... fuerit perfectus, ibi erit terminus. Quando autem nulla fuerit epacta, ab [illegible] Calend. April. [illegible] computandum est, donec decimusquintus numerus expleatur, videlicet vsque ad Non. April.*

DE DIE DOMINICO PASCHÆ. Cap. LIX.

S[illegible] decennouenalis circuli [illegible] dies Paschæ Dominicus comprehenditur, qui de Dominica nostri [illegible] ... exordium cœpit: nam cum in veteri testamento tribus argumentorum [illegible] ... præceptum, videlicet vt post æquinoctium, vt mense primo, vt tertia eius septimana, [illegible] ... decimaquarta, vsque in vesperum, id est, terminum [illegible] ... regula est noua à tempore dominicæ resurrectionis imposita, vt cum [illegible] ... vespere ortum facere videmus, non statim ad faciendum Pascha [illegible] ... id est, transitum de morte ad vitam, [illegible] ... ad incorruptionem [illegible] ...

[illegible]

[illegible]

GLOSSÆ IN CAP. LIX. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporum ratione, [illegible]

[illegible]

DE LVNA IPSIVS DIEI. CAP. LX.

V[illegible]

QVID INTER PASCHA ET AZYMA DISTET. CAPVT LXI.

E[illegible]

[illegible] Pascha [illegible] spiritaliter agere [illegible] cognoscimus.

TYPICA PASCHÆ INTERPRETATIO.

Caput LXII.

NAm sicut tota Paschalium obseruantia [illegible], ita etiam tempus quo agi præcepta est [illegible] redolet. Inprimis namque [illegible] transgredi in Dominica Paschæ [illegible], vt videlicet [illegible] & hominis [illegible] renebrarum [illegible] etiam temporis ordine [illegible] ostendit. Et [illegible] nobis [illegible] beatitudinis [illegible] me celebretur, cum solis lumen [illegible] incrementi [illegible] primam [illegible] de [illegible] or am. [illegible] sem primum anni, qui & Nouorum vocatur, in quo Pascha celebremus attendimus, [illegible] est mensis, [illegible] dus iste formatus, & homo est primus in paradiso locatus. Quia per hoc [illegible] primam [illegible] recepturos, primum superna beatitudinis regnum, [illegible] longinquam regionem [illegible] speramus. De cuius gloria regni B. Apostolus Petrus: Cælos autem nouos, inquit, & terram nouam, & [illegible] expectamus, in quibus iustitia habitat. Sed & [illegible] in Apocalypsi sua: Et dixit qui sedebat [illegible] cio omnia. Deinde etiam tertiam [illegible] eiusdem septimanam in Pascha obseruamus, quod [illegible] Domini gaudio aptius [illegible]. Quia & eadem [illegible] eius resurrectio tertia die facta est, & tertio [illegible] cura gratiæ cælestis aduentu tota eius in carne dispensatio, quæ per resurrectionem consummata est [illegible] paruit. Prima sæculi namque tempora lege naturali per Patres, media lege literali per Prophetas, extrema [illegible] spirituali per seipsum [illegible] illustrare dignatus est. Sed & ipsa tunc lunæ conuersio pulcherrime [illegible] cælestis spectaculum præbet: namque luna, quæ rotundi facta schematis, a sole lumen, [illegible] semper ex dimidio orbe, quem ad solem habet, lucida est: ex altero autem dimidio semper obscura, a prima [illegible] incrementum ad terras, defectum vero habet ad cælos. A XV. autem vsque ad nouam [illegible] sole [illegible] a terris auersam, paulatim ad cælestia reuertitur. Quæ nimirum eius conuersio [illegible] mentis nostræ gloriam a visibilibus auertere [illegible] eo [illegible] suspendere contemplando docemur. Vel si vtramque eius conuersionem [illegible] perfecte intelligere, quod crescens ad oculos humanos lumen lunæ virtutum gradibus [illegible] Domini [illegible] minuet, de quibus dicitur: Et Iesus proficiebat sapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines. [illegible] vero ad cælos, resurrectionis [illegible] ascensionisque [illegible] gloriam [illegible] perfecta [illegible], sed in animis fidelium [illegible] lucis suæ [illegible] vsque ad [illegible] [illegible] apparuit [illegible] præcepit eos [illegible] in Hierusalem, & in omni Iudæa, & [illegible] terræ. [illegible] luna [illegible] a sole recedit [illegible] spacio [illegible] Ex [illegible] & [illegible] egressi [illegible] ad [illegible] Domini Saluatoris [illegible] paulatim ad [illegible] Pascha [illegible] XV. vsque XXI. [illegible] Dominica [illegible] Propheta [illegible] Catholica [illegible]

[illegible]

[illegible]

GLOSSA IN CAP. LXII. BEDAE PRESBYTERI, DE temporum ratione [illegible]

[illegible]

DE CIRCVLO MAGNO PASCHAE. CAPVT LXIII.

C[illegible] DXXXII [illegible] DXXXII [illegible] complent. [illegible] XXVIII [illegible] CXXXIII [illegible] CXCV [illegible] CC XXVIII [illegible] VIM. CCCLXXXIV [illegible] VIM. DCCCLXXXV [illegible]

SCHOLIA IN CAP. LXIII. BEDAE PRESBYTERI,

[illegible]

DE SEX HVIVS SECVLI ÆTATIBVS. CAPVT LXIV.

[illegible]

DE CVRSV ÆTATVM EARVNDEM. CAPVT LXV.

[illegible]

DE RELIQVIIS SEXTÆ ÆTATIS. CAPVT LXVI.

[illegible]

DE TRINA ADVENTVS DOMINI ... QVANDO VENIET. CAP. LXVII.

DE TEMPORIBVS ANTICHRISTI. CAP. LXVIII.

DE DIE IVDICII. CAP. LXIX.

[illegible] ... habentes corpora sempiterna vbicunque [illegible].

DE SEPTIMA ET OCTAVA ÆTATE SECVLI FVTVRI. CAPVT LXX.

Et hæc est octaua illa ætas semper amanda, speranda, [illegible] ... corporum [illegible] ... ætas inducat: non auferens gloriam [illegible] ... rant, sed maiore illa gloria etiam corporum [illegible] ... dies typum, Moyses [illegible] ... ab operibus suis [illegible] ... æternæ requiei & benedictionis [illegible] ... quibus isti Domino cooperantes [illegible] ... peribus [illegible]

[illegible]

bus posuit fieri prima, sed ipsa vna maneat cœlesti luce perennis. Vnde benè Propheta visionem huius diei sitiens, vnam eam vocat dicens: Quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Cum ergo octauam in scripturis legimus, Ciamus mystice & diem & ætatem posse intelligi, quia & Dominus octaua die, id est, post septimam Sabbati resurrexit à mortuis. Et nos non solum post septem volubilis huius sæculi dies, sed etiam post sæpè memoratas septem ætates in octaua ætate simul & die resurgemus. Quæ vitæ dies in se quidem ipsa mansit semper, manet & manebit æterna, sed nobis tunc incipiet, cum ad eam videndam meruerimus intrare, vbi quo actu occupentur sancti, perfecta spiritus & carnis immortalitate renouati, testatur Psalmista, qui Deo per laudem amoris canit: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæculum sæculi laudabunt te. Quo visu delectentur, idem consequenter exponit: etenim benedictionem dabit, qui legem dedit, ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion. Quales ad hanc venire possint, ipse qui est via, veritas & vita testatur Dominus: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ergo noster libellus de volubili ac fluctiuago temporum lapsu descriptus, opportunum de æterna stabilitate, ac stabili æternitate habeat finem. Quem rogo si qui lectione dignū rati fuerint, me suis in precibus Domino commendent, piaque apud Deum & proximos, quàrum valent, agant industria, vt post temporales cœlestium actionum sudores, æternam cuncti cœlestium præmiorum mereamur accipere palmam.

DE TEMPORVM RATIONE, FINIS.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, ANGLOSAXONIS, DE SEX AETATIBVS MVNDI, SIVE CHRONICON, LIBELLVS.

DE sex huius mundi ætatibus, ac septima vel octaua quietis, vitæque cœlestis, & suprà in comparatione primæ hebdomadis, in qua mundus ornatus est, aliquanta perstrinximus, & nunc in comparatione æui vnius hominis, μικρόκοσμος Græcè à Philosophis, hoc est, minor mundus solet nuncupari, de eisdem aliquanto latius exponemus. *Homo minor mundus.*

Prima est ergo mundi huius ætas, ab Adam vsque ad Noe, continens annos iuxta Hebraicam veritatem, I M. DCLVI. iuxta Septuaginta interpretes II M. CCXLII. generationes iuxta vtramque editionem numero X. Quæ vniuersali est deleta diluuio: sicut primam cuiusque hominis obliuio demergere consueuit ætatem: quotus enim quisque est qui suam recordetur infantiam?

Secunda ætas à Noe vsque ad Abraham, generationes iuxta Hebraicam auctoritatem complexa X. annos autem CCXCII. Porrò iuxta Septuaginta interpretes annos I M. LXXII. generationes verò XI. Hæc quasi pueritia fuit generis populi Dei, & ideò in lingua inuenta est, id est, Hebræa. A pueritia namque incipit homo nosse loqui post infantiam, quæ hinc appellata est, quòd fari non potest.

Tertia ab Abraham vsque ad Dauid, generationes iuxta vtramque auctoritatem quatuordecim, annos verò DCCCCXLII. complectens. Hæc velut quædam adolescentia fuit populi Dei, à qua ætate quia incipit homo posse generare, propterea Matthæus Euangelista generationum ex Abraham sumpsit exordium, qui etiam Pater gentium constitutus est, quando mutatum nomen accepit.

Quarta à Dauid vsque ad transmigrationē Babylonis, annos habens iuxta Hebraicam veritatē CCCCLXXIII. iuxta Septuaginta translationem XII. amplius generationes iuxta vtrosque codices XVII. Quas tamen Euangelista Matthæus certi mysterij gratia quatuordecim ponit. A qua velut iuuenili ætate in populo Dei Regum tempora cœperunt. Hæc namque in hominibus ætas apta gubernando solet existere regno.

Quinta quasi senilis ætas, à transmigratione Babylonis, vsque in aduentum Domini Saluatoris in carnem, generationibus & ipsa XIV. Porrò annis DLXXXIX. extenta, in qua vt graui senectute fessa, malis crebrioribus plebs Hebræa quassatur.

Sexta, quæ nunc agitur ætas, nulla generationum vel temporum serie certa est, sed vt ætas decrepita ipsa totius sæculi morte consummanda. Has ærumnosas, plenasque laboribus mundi ætates quique felici morte vicerunt: septima iam Sabbati perennis ætate suscepti, octauam beatæ resurrectionis ætatem, in qua semper cum Domino regnent, expectant.

Prima igitur ætate sæculi nascentis, prima huius die, fecit Deus lucem quam appellauit diem. Secunda firmamentum cœli in medio librauit aquarum, ipsis aquis ac terra, cum cœlo superiore, ac virtutibus quæ in eo conditorem laudarent, ante horum sex dierum exordium creatis. Tertia die congregatis in suum locum aquis, quæ cuncta contexerant, aridam iussit apparere. Quarta sidera in firmamento cœli posuit, quæ nunc, quantum æquinoctij coniectura colligimus, duodecimus Kalendarum Aprilium vocatur. Quinta, natatilia & volatilia creauit animantia. Sexta animalia terrestria, & ipsum hominē formauit Adam, de cuius latere dormientis, matrem omnium viuentium produxit Euam, quæ nunc quantum mihi videtur esse credibile, decima Kalendarum Aprilium dies appellatur. Vnde meritò creditur, si non verior sententia vincit, quod beatus Theophilus cum cæteris, non solùm Palæstinæ, sed & permultis aliarum regionum Episcopis de Pascha disputans scripsit, eodem decimo Kalend. April. die Dominum fuisse crucifixum. Decebat enim vna eademque non solum hebdomadis, sed & mensis die, secundum Adam pro generis humani salute viuifica morte sopitum, de productis è latere suo Sacramentis cœlestibus sponsam sibi sanctificare Ecclesiam: qua videlicet di primum Adam, Patrem videlicet humani generis ipse creauerat, eique de latere costam tollens ædificauit mulierem, cuius adiutorio genus propagaret humanum. *Prima ætas.*

Adam annorum centum & triginta, genuit Seth, cui superuixit annis DCCC. Verum Septuaginta interpretes ante natum Seth posuere annos CCXXX. postea DCC. Seth interpretatur resurrectio, significans resurrectionē Christi à mortuis, cuius mortem illatam à Iudæis significat Abel, qui dicitur luctus, à fratre Cain occisus. *Anno mundi. 130.*

Anno Seth annorum C V. genuit Enos, cui ſuperuixit annis D C C C V I I. Porrò Septuaginta ante natum Enos annos Anno
mundi. C C V. poſtea poſuere † D C C V I. Enos interpretatur homo, de quo benè dicitur: Iſte cœpit inuocare nomen Do- mundi.
DCCVII mini: quia hominum eſt proprium, vt ſuæ fragilitatis memores inuocent conditoris auxilium, eorum duntaxat qui in
fide Chriſti viuentes filij reſurrectionis eſſe lætantur.
325. Enos annorum X C. genuit Cainan, cui ſuperuixit annis D C C C X V. Sed L X X. ante natum Cainan C X C. an- 325.
nos, poſtea D C C X V. poſuere.
395. Cainan annorum L X X. genuit Malaleel, poſt cuius ortum vixit annis D C C C X L. L X X. ante natum Malaleel 395.
C L X X. poſtea dixere D C C X L.
460. Malaleel annorum L X V. genuit Iareth, cui ſuperuixit annis D C C C X X X. L X X. ante natum Iareth C L X V. 460.
poſtea poſuere D C C X X X.
622. Iareth annorum C L X I I. genuit Enoch, cui ſuperuixit annis D C C C. In hac generatione nuſquam vtrique codi- 622.
ces diſcrepant. Hunc Enoch nonnulla diuinè ſcripſiſſe, Iuda Apoſtolo atteſtante comperimus. Sed vt B. Auguſtinus
dicit: Non fruſtra non ſunt in eo canone ſcripturarum, qui ſeruabatur in templo Hebræi populi ſuccedentium diligen-
tia ſacerdotum, niſi quia ob antiquitatem ſuſpectæ fidei iudicata ſunt, nec vtrum hæc eſſent quæ ille ſcripſiſſet poterat
inueniri. Vnde illa quæ ſub eius nomine proferuntur, & continent illas de gigantibus fabulas, quod non habuerint ho-
mines Patres, rectè à prudentibus iudicantur non ipſius eſſe credenda.
687. Enoch annorum L X V. genuit Mathuſalam, poſt cuius ortum vixit trecentis annis & ambulauit cum Deo. Septua- 687.
ginta ante natum Mathuſalam poſuere C L X V. annos, poſtea C C. Et benè in ſeptima generatione Enoch, qui inter-
pretatur dedicatio, tulit à mortalibus Deus, quia ciuitas electorũ in ſex huius ſæculi pro Deo laborans ætatibus, in ſepti-
ma Sabbati futuri gloriam dedicationis expectat. At quia reprobi ſola præſenti ſunt felicitate contenti, Cain ciuitatem
quam ſtatuit non in ſeptima generatione, ſed in primogenito Enoch filio conſecrat.
874. Mathuſalam annorum C L X X X V I I. genuit Lamech, cui ſuperuixit annis D C C L X X X I I. Id eſt, vſque ad di- 874.
luuium. L X X. ante natum Lamech C L X V I I. ponunt annos, poſtea D C C C. & I I. Qui numerus, vt lector facilli-
me videbit, iuxta Hebraicam veritatẽ X X. annis, iuxta ipſorũ verò auctoritatem X I V. annis diluuij tempora tranſit.
De qua famoſiſsima quæſtione doctiſsimi patres, Hieronymus in libro quæſtionum Hebraicarum, Auguſtinus in libro
de ciuitate Dei quintodecimo pleniſsime diſputant.
1056. Lamech annorum C L X X X I I. genuit Noe, cui ſuperuixit annis D X C V. L X X. ante natum Noe ponunt annos 1056.
C L X X X V I I I. & poſtea D L X V. In hac ſola generatione ſumma vniuerſitatis diſcrepat, quia X X I V. annis plus
vixiſſe Lamech in Hebræis, quàm in L X X. tranſlatorum codicibus inuenitur.
1656. Noe anno D C. venit diluuium menſe ſecundo, X V I I. die menſis. Sane de differentia annorum inter Hebræam 1656.
& L X X. interpretum auctoritatem, ne quis nos laceret nouas mouiſſe quæſtionis, legat præfatorum patrum memora-
ta opuſcula, & intelliget hanc iam olim notiſsimam fuiſſe diſtantiam, cuius originem diſtantiæ cum beatus Auguſtinus
ſolertiſsime quæſiſſet, dixit in libro ſupraſcripto capitulo X I I I. inter alia ſic: Credibilius ergo quis dixerit, cum primo
de bibliotheca Ptolemæi deſcribi iſta cœperunt, tunc aliquid tale fieri potuiſſe in codice vno, ſed primitus inde de-
ſcripto, vnde iam latius emanaret, vbi potuit quidem accidere etiam ſcriptoris error. Et hoc in illa quæſtione de vita
Mathuſalæ non abſurdum eſt ſuſpicari. Et poſt aliquanta: Rectè fieri, inquit, nullo modo dubitauerim, vt cum diuer-
ſum aliquid in vtriſque codicibus inuenitur, quandoquidem ad fidem rerum geſtarũ vtrunque eſſe non poteſt verum,
ei linguæ potius credatur, vnde eſt in aliam per interpretes facta tranſlatio.
Secunda ætas. Secunda ſæculi ætate prima huius die, quæ eſt viceſimaſeptima menſis ſecundi, egreſſus eſt Noe de arca, in qua pau-
ci, id eſt, V I I I. animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Quod commemorans in Epiſtola B. Apoſtolus Petrus mirifice ſta-
tim exponere curauit, cum ſubiunxit, quod & nos nunc ſimilis formæ ſaluos fecit baptiſma, non carnis depoſitio ſor-
dium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum, per reſurrectionem Ieſu Chriſti qui eſt in dextera Dei. In aqua di-
luuij baptiſmum, in arca & ijs quæ continebat, Eccleſiam & fideles illius, in octonario animarum numero, myſterium
Dominicæ reſurrectionis in cuius fide baptizantur, docens eſſe figuratum.
1658. Sem C. annorum genuit Arphaxad biennium poſt diluuium. Ab Arphaxad Chaldæos originem duxiſſe Hierony- 1658.
mus ſcribit. Superuixit autem Sem nato Arphaxad D. annis, id eſt, vſque ad quinquageſimum annum natiuitatis
Iacob.
1693. Arphaxad annorum X X X V. genuit Sale. Hic L X X. interpretes vna generatione plus quam Hebraica veritas po- 1693.
ſuere, dicentes quod Arphaxad cum eſſet annorum C X X X V. genuerit Cainan. Qui cum C X X X. annorum fuerit,
ipſe genuerit Sale. Quorum tranſlationem Euangeliſta Lucas hoc in loco videtur eſſe ſecutus. Verum Chronographi
Græcorum cum generationum ſeriem ad auctoritatem Hebraicam caſtigaſſent, ablata vna generatione Cainan, nec ta-
men numerum annorum in generationibus, quas cum eis habuere communes, ad eorum auctoritatem caſtigare curaſ-
ſent, propriam ſecuti auctoritatẽ dederunt huic ætati annorum ſummam minorem quidem L X X. tranſlatorum edi-
tione annis C X X X, ſed Hebraica veritate annis D C. & L. maiorem, id eſt, annis D C C C C. & X L I I. Vixit autem
Arphaxad poſt natum Sale annos C C C. & I I I. cui tamen L X X. poſt natum Cainan ſcribunt annos † C C C X X X. & ccccxxx
Cainan poſt natum Sale C C C C X X X V I I I.
1723. Sale annorum X X X. genuit Heber, cui ſuperuixit annis C C C C I I I. L X X. ante natum Heber poſuere annos 1723.
C X X X. poſtea trecentos & triginta. Ab hoc Heber Hebræorum nomen & genus oritur.
1757. Heber annorum X X X I V. genuit Phalech, cui ſuperuixit annis C C C C X X X. L X X. ante natum Phalech annos 1757.
poſuere C X X X I V. poſtea C C L X. Phalech interpretatur diuiſio, cui propterea tale nomen impoſuere parentes, quia
tempore natiuitatis ipſius terra per linguarum confuſionem diuiſa eſt. Cuius diuiſionis Arnobius rhetor in expoſitio-
ne Pſalmi C I V. ita meminit: Sem primogenito Noe pars facta eſt à Perſida & Bactris vſque in Indiam longè & vſque
Rhinocoruras. Quæ ſpacia terrarum habent linguas ſermone ſermone barbarico X X. & V I I. In quibus linguis Gen-
tes ſunt patriarum C C C C. & V I. non diuerſarum linguarum, ſed vt dixi, diuerſarum patriarum. Verbi gratia, cum
vna lingua Latina ſit, ſub vna lingua diuerſæ ſunt patriæ Brutiorum, Lucanorum, Apulorum, Calabrorum, Picentum,
Thuſcorum. Et ijs atque huiuſmodi ſimilia ſi dicamus.
Cham verò ſecundus filius Noe à Rhinocoruris vſque Gadira habens linguas ſermone Punico à parte Garaman-
tum, Latino à parte Boreæ, Barbarico à parte Meridiani Æthiopum & Ægyptiorum, ac barbaris interioribus vario
ſermone X X. duabus linguis in patrijs C C C X C. & I V. Iapheth autem tertius, à Media vſque Gadira ad Boream. Ha-
bet autem Iapheth flumen Tigridem, qui diuidit Mediam & Babyloniam in patrijs ducentis, ſermone vario, in linguis
X X. & I I I. Fiunt ergo omnes ſimul linguæ L X X I I. Patriæ autem generationum M. quæ in tripartito ſæculo hoc or-
dine ſitæ ſunt. Habet, vt diximus, Iapheth flumen Tigridem, qui diuidit Mediam & Babyloniam, Sem autem Euphra-
ten, Cham verò Geon, qui vocatur Nilus.
1787. Phalech annorum X X X. genuit Reu, cui ſuperuixit annis C C I X. L X X. ante natum Reu C X X X. annos po- 1787.
nunt,

Anno mundi. nunt, poſtea C C I X. His temporibus primum templa conſtructa, & quidam principes gentium tanquam dij ſunt adorati. *Anni mundi.*

1819. Reu annorum X X X I I. genuit Seruch, cui ſuperuixit annis C C V I I. L X X. ante natum Seruch C X X X I I. an- 1819.
nos ponunt, poſtea C C V I I. Scytharum regnum dicitur exortum, vbi primus regnauit Tanaus.

1849. Seruch annorum X X X. genuit Nachor, cui ſuperuixit annis C C. L X X. ante natum Nachor ponunt annos cen- 1849.
Vexoues. tumtriginta, poſtea C C. Ægyptiorum imperium dicitur inchoare, primo eis regnante * Zoues.

1878. Nachor annorum X X I X. genuit Thare, cui ſuperuixit annis C X I X. L X X. ante natum Thare ponunt annos L X X I X. poſtea C X X I X. Aſſyriorum Sicyoniorumque regnum naſcitur: his primum Belo, illis Ægialo regnante. 1878.

1948. Thare annorum L X X. genuit Abraham, cui ſuperuixit annis C X X X V. Hactenus ſecunda ſæculi ætas protenditur, cuius tota ſerie recenſita B. Auguſtinus in libro de ciuitate Dei X V I. capitulo decimo, hoc modo concludit. Fiunt itaque anni à diluuio vſque ad Abraham M L X X I I. ſecundum vulgatam editionem, hoc eſt, interpretum L X X. In Hebræis autem codicibus longè pauciores annos perhibent inueniri, de quibus rationem aut nullam aut difficillimam reddunt. 1948.

Tertia ætas. Tertia mundi ætas à natiuitate cœpit Abraham Patriarchæ, qui L X X V. annorum cum eſſet, relicta gente patria, ad imperium Dei venit in terram Chanaan, accipiens promiſsionem naſcituri de ſuo ſemine Saluatoris, in quo benedicerentur omnes gentes, ſimul & ſeipſum in gentem magnam eſſe futurum, quarum vna ſpiritalis, altera eſt promiſsio carnalis. His temporibus Ninus & Semiramis Aſſyrijs regnant. 2023.

2023.

2034. Abraham annorum L X X X V I. genuit Iſmael, à quo Iſmaelitæ: genuit autem Iſmael X I I. duces, & vixit annos C X X X V I I. 2034.

2048. Idem Abraham annorum C. genuit Iſaac, qui primus & ſolus in toto teſtamenti veteris ſerie legitur octaua die circuncíſus. Quod non ſine magno myſterio priuilegium eſt filio promiſsionis donatum. 2048.

2108. Iſaac annorum L X. genuit Eſau & Iacob Patriarchas Idumeæ & Iſraeliticæ gentis, poſt quorum ortum vixit annos C X X. His temporibus primus apud Argos regnauit Inachus annis L. cuius filia Io, quam Ægyptij mutato nomine Iſidem colunt. 2108.

2238. Iacob annorũ C X X X. deſcendit in Ægyptum in animabus L X X. Huius temporibus Memphis in AEgypto ab Ape Argiuorum rege condita. Sparta quoque à Sparto filio Phoronæi Regis Argiuorum conditur. 2238.

Habitatio filiorum Iſrael qua manſerunt in AEgypto fuit C C C C X X X. annorum, quibus expletis eadem die 2453.
Exod. 12. egreſſus eſt omnis exercitus Domini de terra AEgypti, vt ſcriptura teſtatur Exodi: quorum tamen ſummam annorum Chronographi à ſeptuageſimoquinto anno natiuitatis Abraham, quando terram repromiſsionis intrauit computant, ſequentes editionem L X X. interpretum, quæ dicit: Habitatio autem filiorum Iſraël qua habitauerunt in AEgypto, & in terra Chanaan, ipſi & Patres eorum, anni C C C C X X X. Quam neceſſario ſequendam & ipſa Hebraica veritas oſtendit, quæ narrat Chaath filium Leui, quem natum eſſe conſtat in terra Chanaan, vixiſſe annos C X X X I I I. & filium eius Amram Patrem Moyſis annos C X X X V I I. & ipſum Moyſen octuaginta fuiſſe annorum, tempore egreſſionis de AEgypto. Quia nimirum horum ſummam annorum conſtat C C C C. & X X X. implere non poſſe. Annuit autem horum tranſlationi & Apoſtolus cum ait: Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones & ſemini eius, non dicit, & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Hoc autem dico teſtamentum confirmatum à Deo, quæ poſt C C C C. & X X X. annos facta eſt lex, non irritum facit ad euacuandas promiſsiones patrum.

2453. Moyſes annis X L. eductum ex AEgypto regit populum Iſraël in deſerto, quorum primo anno tabernaculum Domino conſtruit, & V I I. menſibus opus perficiens, menſe primo anni ſecundi prima die menſis erexit. Hucuſque vt Euſebius commemorat, quinque libri Moyſis cõtinent geſta annorum I I I M. D C C X X X. ſecundum L X X. Seniorum interpretationem. Quot verò annos huius temporis Hebraica veritas contineat, Ioſephus in primo cõtra Appionem Grammaticum libro ita commemorat: Neque igitur innumera apud nos habentur volumina inter ſe inuicem diſcordantia, ſed I I. tantum & X X. ſunt libri, qui omnium temporum ſeriem continent, qui & iuſte creduntur diuinitus inſpirati. Ex quibus quinque ſunt Moyſi, continentes leges vitæ, & ſucceſsionis humanæ proſapiam, vſque ad ipſius Moyſi terminum pertendentes. Qui paulò minus ad tria millia annorum continentiam gerunt. 2493.

2493. Ioſue annis X X V I. regit populum Iſrael, vt Ioſephus docet: nam ſcriptura ſancta quot fuerint anni ducatus illius tacet. Quare verò Euſebius in Chronicis X X V I I. poſuerit, infra dicemus. Primo autem ſui ducatus anno, Ioſue primo menſe decima die menſis populum patefacto Iordanis alueo in terram repromiſsionis induxit, quo videlicet anno, vt in Chronicis præfati Euſebij reperimus, principium erat quinquageſimi primi Iubilei ſecundum Hebræos, id eſt, I I M D. anni erant ab initio mundi completi, ſingulis Iubileorum ordinibus per quinquagenos annos deputatis. At verò hanc temporis huius eſſe ſummam noſtra inquiſitio nequaquam inuenire valuit, conſtat enim quia M D C L V I. ad diluuium vſque fuêre anni. Inde ad Abraham C C X C I I. qui L X X V. erat annorũ quando promiſsionem Dei accepit. Promiſsionis anni C C C C X X X. ducatus Moyſi anni X L. qui profecto numerus non I I M D. ſed V I I. minus, id eſt, I I M C C C C X C I I I. vt prænotauimus, annos implet. 2519.

2519. Othoniel annis X L. de tribu Iuda primus Iſraëli Iudex Domino iubente conſtituitur. Huius temporibus primis filij Iſrael ſeruiere Chuſan Raſathaim Regi Meſopotamiæ V I I I. annis. 2559.

2559. Aoth annis L X X X. filius Gera, filij Gemini, qui vtraque manu vtebatur pro dextera, cuius in principijs ſeruiuit Iſrael Eglon Regi Moab annis X V I I I. donec eum ipſe percuſſo Eglon liberauit. Hoc tempore Cyrene ciuitas condita eſt in Libya. 2639.

2639. Debbora annis X L. Propheti ſſa de tribu Ephraim, cum Barach de tribu Neptalim, cuius in initio ducatus oppreſſit filios Iſrael Iabin Rex Chanaan X X. annis, qui regnauit in Aſor. Sed occiſo ab Iſrael principe militiæ eius Siſara, humiliatus tandem ac deletus eſt. Hoc tempore Miletus condita. 2689.

2689. Gedeon annis X L. ex tribu Manaſſe. Sub quo ſeruiuit Iſrael Madianitis & Amalechitis V I I. annis, ſed Gedeon pugnante liberatus eſt. Tyrus conditus eſt ante templum Hieroſolymorum annis C C X L. vt ſcribit Ioſephus. 2719.

2719. Abimelech annis tribus, filius Gedeonis, qui regnabat in Sichem. Hercules Ilium vaſtat. 2722.

2722. Thola annis X X I I I. filius Phoa patrui Abimelech, vir de Iſſachar, qui habitabat in Sanir montis Ephraim. Bellum Lapitharum & Centaurorum, quos ſcribit Palephatus primo de incredibilib' libro nobiles fuiſſe equites Theſſalorum. In Troia poſt Laomedontem regnauit Priamus. 2745.

2745. Iair annis X X I I. ex tribu Manaſſe Hercules agonem Olympiacum conſtituit, à quo vſque ad primam Olympiadem ſupputantur anni C C C C X X X. 2767.

2767. Iepte Galaadites annis ſex. Philiſtini & Ammonitæ deprimunt Iſrael, ex quibus Ammonitæ debellantur ab Iepte, qui in libro Iudicum ab ætate Moyſis vſque ad ſemetipſum ait ſupputari annos trecentos. 2773.

2773. Abeſan de Bethleem annis ſeptem. Agamemnon imperat Mycenis annis X X X V. cuius annõ X V. Troia capitur. 2780.

Anno mundi. Achialon Zabulonites annis X. Hic cum annis decem suis in LXX. Interpretibus non habetur, pro quorum dam- Anno mundi.
no supplendo Eusebius Iosue filio Nun, Samueli & Sauli, quorum annos scriptura non dicit, plures annos quàm in Io-
2790. sepho legebat adnotauit, quatenus ab egressu Israel ex Ægypto vsque ad ædificationẽ templi CCCLXXX. annorum 2780.
summam quam scriptura prædicat haberet.

2798. Labdon de tribu Ephraim annis VIII. Huius anno tertio Troia capta est, completis à primo anno Cecropis, qui 2790.
primus apud Atticam regnauit, annis CCCLXXV. A quadragesimo autem & tertio regni Nini Assyriorum Regis
annis DCCCXXXV. Mortuo Labdon seruiuit Israel Philistæis annis XL.

2818. Samson de tribu Dan annis XX. Hactenus liber Iudicum tempora signat, habens annos CCXCIX. Iudices autem 2798.
XII. Latinis, qui postea Romani nuncupati sunt, post tertium annum captiuitatis Troiæ, siue vt quidã volunt octauum,
regnauit Æneas annis tribus, post quem Ascanius annis XXXVIII. Ante Æneam Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, La-
tinus in Italia regnarunt annis circiter CL. Ascanius Æneæ filius Albam vrbem condidit.

2858. Heli sacerdos annis quadraginta. In Hebræorum libro quadraginta anni inueniuntur. In Septuaginta autem Inter- 2818.
pretatione viginti. Hectoris filij Ilium receperunt, expulsis Antenoris posteris, Heleno sibi subsidium ferente. Lati-
norum tertius Syluius Æneæ filius, regnat annis viginti nouem: qui quod post mortem patris editus, ruri fuerat educa-
tus, & Syluij, & Posthumi nomen accepit: à quo omnes Albanorum Reges Syluij vocati sunt. Reges Sicyonijs defece-
runt, qui ab Ægealeo vsque ad Zeuxippum regnauerunt annis noningentis sexaginta duobus. Post quos sacerdotes Car-
ni constituti sunt.

2870. Samuel annis duodecim, vt docet Iosephus. In scriptura enim sacra quàm diu præfuerit, minimè patet. Ab hoc tem- [illegible]
pora Prophetarum incipiunt. Latinorum quartus Æneas Syluius, regnauit annis XXXI.

2890. Saul primus Hebræorum Rex annis XX. Et huius quia in Canonica scriptura nõ habetur, de antiquitatum Iosephi [illegible]
tempus regni notauimus. In Lacedæmone regnauit primus Euristheus annis XLII. Corinthi primus Alethis annis
XXXV.

Quarta ætas. Quarta mundi ætas non solum cum inchoato Iudææ gentis imperio, sed & cum innouata promissione, quæ patri-
bus olim data est, imperij Christiani sumit exordium, iurante Domino Dauid veritate, de fructu ventris eius sedere
super sedem eius.

2930. Dauid primus ex tribu Iuda Rex, annis XL. Latinorum quintus Latinus Syluius annis L. Ephesus condita ab An- 2890.
dronico. Carthago condita est, vt quidã volunt, à Charcedone Tyrio: vt verò alij, à Didone filia eius anno CXLIII.
post Troianum excidium.

2970. Solomon filius Dauid annis quadraginta. Qui quarto regni sui anno, mense secundo templum Domino ædificare 2930.
cœpit in Hierusalem, collectis ab egressu Israelis ex AEgypto annis CCCC. LXXX. vt Regum quoque liber testi-
monio est: quod in figuram vniuersi temporis, quo in hoc sæculo Christi ædificatur Ecclesia, quæ in futuro perficitur,
septem annis perfecit, & septimo octaui anni mense dedicauit. Latinorum sextus Alba Syluius, Syluij AEneæ filius,
regnauit annis triginta nouem. Regina Saba venit audire sapientiam Solomonis.

2987. Roboam filius Solomonis annis XVII. Hieroboam de tribu Ephraim, separauit decem tribus à domo Dauid & à 2970.
Domino, in figuram hæreticorum, qui suos sequaces à Christo & Ecclesia segregant. Huius quinto anno Sesac Rex
Ægypti veniens Hierosolymam, templum spoliauit. Latinorum septimus Ægyptus Syluius, Albæ superioris Regis fi-
lius regnauit annis XXIV. Samus condita, & Smyrna in vrbis modum ampliata.

2990. Abia filius Roboam annis III. Hic pugnantem contra se Hieroboam superauit, occisis de exercitu eius millibus 2987.
quingentis, eo quod sperasset in Domino.

3031. Asa filius Abia annis XLI. Ab hoc conductus Benedab Rex Syriæ Damasci contra Israël, percussit omnem terram 2990.
Neptalim. Latinorũ octauus Capys Syluius Ægypti superioris Regis filius, regnat annis XXVIII. Asa idola destruit,
templum mundat, egredientem contra se Zara AEthiopem cum suo sternit exercitu. Ambri Rex Israël emit montes
Samariæ à Somer duobus talentis argenti, & ædificat eam. Ahiel de Bethel Hiericho instaurat.

3056. Iosaphat filius Asa annis XXV. Helias Thesbites tres semis annos pluuiam continuit propter peccata Achab & po- 3031.
puli Israel, & inter cætera magnalia Helisæum filium Sophath, qui erat de Abel in aula, pro se vnxit Prophetam Lati-
Capetus. norum nonus † Carpentus Syluius, superioris Regis Capys filius, regnauit annis XIII. Post quem filius eius Tyberi-
nus Syluius annis VIII. à quo & fluuius appellatus est Tyberis, qui prius Albula dicebatur. Post quẽ Agrippa Syluius
filius eius annis XL. Iosaphat fecit rectum coram Domino.

3064. Ioram filius Iosaphat annis octo. Helias curru igneo rapitur quasi vsque in cœlum, & Heliseus hæres Prophetiæ 3056.
derelictus, primo miraculo aquas Hiericho sanat. In diebus Ioram recessit Edom ne esset sub Iuda, & cõstituit sibi Re-
gem. Ambulauit autem Ioram in vijs domus Achab, filia quippe Achab erat vxor eius.

3065. Azarias filius Ioram anno vno. Ionadab filius Rechab clarus habetur. Azariam cum filio suo Ioas & nepote Amasia 3064.
ob enormitatem scelerum, & quia nec patrem filiumue quispiam eorum bonum habebat, Euangelista Matthæus à Do-
mini Saluatoris genealogia secludit.

3071. Athalia mater Azariæ annis VI. quæ videns interfectum ab Hieu Rege Israel filium suum Azariam, interfecit om- 3065.
nem stirpem regiam domus Ioram, præter solum Ioas filium Azariæ, quem Iosabeth soror Azariæ vxor Ioadæ Ponti-
ficis furata est de medio filiorum Regis, cum interficerentur. In LXX. interpretibus VII. annis regnasse Athalia nar-
ratur.

3111. Ioas filius Azariæ annis XL. Iste bono principio, & fine vsus pessimo, in principijs sui regni templum innouat, in 3071.
extremis inter cætera facinora Zachariam quoque filium Ioadæ, tutoris quondam ac regnificatoris sui, inter templum
& altare lapidari præcepit. Quem ob meritorum gratiam Dominus in Euangelio filium Barachiæ, id est, benedicti Do-
mini cognominat. Latinorum XII. Aremulus Syluius Agrippæ superioris Regis filius regnauit annis XIX. qui præsi-
dium Albanorum inter montes, vbi nunc Roma est posuit. Huius filius fuit Iulius, proauus Iulij Proculi, qui cum Ro-
mulo Romam commigrans fundauit Iuliam gentem.

3140. Amasias filius Ioas annis XXIX. Heliseus Propheta defunctus sepelitur in Samaria. Azahel Rex Syriæ addixit 3111.
Israel Latinorum XIII. Auentinus Syluius Aremuli superioris Regis maior filius, regnauit annis XXXVII. atque in
eo monte qui nunc pars vrbis est mortuus & sepultus, æternum loco vocabulum dedit.

3192. Azarias qui & Ozias, filius Amasiæ annis LII. Assyriorum XXXVI. Thonos concoleros, qui vocatur Græcè Sar- 3140.
danapalus, Tharsum atque Anchialem condidit, & in prælio victus ab Arbace Medo semet incendio concremauit. Vs-
que ad id tempus Reges fuisse Assyriorum historia refert, & fiunt simul anni MCXCVII. Omnes autem anni Assy-
riorum à primo anno Nini supputantur. MCCXL. Latinorum XIV. Procas Syluius Auentini superioris Regis filius
regnauit annis XXIII. Post quem XV. Amulius Syluius annis XLIV. Arbaces Medus Assyriorum imperio
destructo regnum in Medos transtulit, vbi primus ipse regnauit annis XXVIII. Macedonum regnum inchoat, pri-
mum habens Regem Caranum annis vigintiocto. Lacedæmoniorum Reges deficiunt, Lydorum incipiunt.

Anno mundi. Ioatham filius Oziæ annis X V I. Olympias prima ab Elienſibus conſtituitur poſt annos Troianæ captiuitatis *Anno*
C C C C V. Remus & Romulus generantur Marte & Ilia. Ioathan inter cætera virtutum bonarum opera portam do- *mundi.*
3192. mus Domini ſublimiſsimam ædificauit, quæ in Actibus Apoſtolorum Speciosa vocatur. Omnes ſiquidem portæ templi 3208.
in terra fuerunt, excepta Speciosa quæ pendebat, quæ ab Hebræis porta vocabatur Ioathan.

3208. Achaz filius Ioathan annis X V I. Ab hoc conductus Theglath Phalaſar Rex Aſſyriorum Raſin Regem Syriæ in- 3224.
terfecit, & habitatores Damaſci tranſtulit Cyrenen. Roma condita in monte Palatino X I. Kalendas Maij à geminis
Remo & Romulo filijs Rheæ Syluiæ, quæ erat filia Numitoris fratris Regis Amulij, virgo veſtalis, ſed constuprata. Con-
ſualibus ludis Sabinæ raptæ anno ab vrbe condita tertio. Remus raſtro paſtorali à Fabio Romuli duce occiſus eſt.

3224. Ezechias filius Achaz annis X X I X. Huius anno V I. Salmanaſar Rex Aſſyriorum capta Samaria tranſtulit Iſrael 3253.
in Aſſyrios, cuius regnum à primo Hieroboam ſteterat annis C C L X. Mortuo Romulo, qui X X X V I I I. regnauit
annis, per quinos dies Senatores rempublicam rexerunt, atque ita vnus expletus eſt annus. Poſt quos Numa Pompilius
annis X L I. qui Capitolium à fundamentis ædificauit.

3253. Manaſſes filius Ezechiæ annis L V. Hic ob ſcelera ſua catenatus, & compeditus in Babyloniam ducitur, ſed ob pœ- 3308.
nitentiam & preces reſtituitur in regnum. Romanorum tertius Tullus Hoſtilius regnauit annis X X X I I. Qui primus
Regum Romanorum purpura & faſcibus vſus eſt, & adiecto monte Cælio vrbem ampliauit.

3308. Amon filius Manaſſe annis I I. In Hebraica veritate I I. annis: in L X X. legitur regnaſſe X I I. Hiſtrus ciuitas in 3310.
Ponto condita. Amon à ſeruis ſuis interficitur.

3310. Ioſias filius Amon annis X X X I. Hic mundata Iudæa & Hieruſalem, templo etiam innouato, poſt abiectas ido- 3341.
lolatriæ ſordes Paſcha Domino celeberrimum facit X X V I I I. anno regni ſui, & cum Nechaone Ægyptiorum Rege
congreſſus occiditur in campo Mageddo, quæ nunc Maximianopolis vocatur. Romanorum quartus Ancus Martius
Numæ ex filia nepos, regnauit annis X X I I I. Qui auentinum montem & Ianiculum Vrbi addidit, & ſupra mare ſexto-
decimo ab vrbe milliario Hoſtiam condidit. Poſt quem Tarquinius Priſcus annis X X X V I I. Qui circum Romæ ædi-
ficauit, numerum Senatorum auxit, Romanos ludos inſtituit, muros & cloacas ædificauit, Capitolium extruxit. In He-
bræo X X X I. annis regnaſſe Ioſias legitur. In L X X. Interpretibus X X X I I. Sed & Euſebius inter regnum eius & Ioa-
chim alium de ſuo adiecit annum, propter menſes bis ternos, quibus Ioachaz vel Ioachim regnauerat. Verum quid ve-
ritas habeat Hieremias pandit, qui ſe à decimotertio anno Ioſiæ vſque ad annum quartum Ioachim X X I I I. annis Pro-
phetaſſe perhibet, & Nabuchodonoſor quarto anno Ioachim regnare cœpiſſe. Nonodecimo autẽ regni eius anno Hie-
roſolymam fuiſſe deſtructam.

3341. Ioachim filius Ioſiæ annis X I. Poſt Ioſiam regnauit Ioachaz filius eius tribus menſibus: quem Nechao vinctum du- 3352.
cens in Ægyptum, Ioachim conſtituit Regem. Huius anno tertio Nabuchodonoſor capta Hieruſalem, & plurimis
captiuitatis, in quibus erant Daniel, Ananias, Azarias, & Miſael, partem vaſorũ templi Babyloniam transtulit. A quar-
to Ioachim anno ſcriptura Regnum Nabuchodonoſor computat, quia ex eo non ſolum Chaldæis & Iudæis, ſed & Aſ-
ſyrijs, Ægyptijs, Moabitis, alijſque innumeris gentibus incipit regnare. Ioachim qui & Iechonias filius Ioachim, men-
ſibus tribus, & diebus X. Hic circumdata à Chaldæis Hieruſalem exijt ad Regem Babylonis & mater eius, & ductus eſt
in Babylonem cum populo ſuo anno V I I I. regni Nabuchodonoſor.

3352. Sedechias qui & Mathias filius Ioſiæ annis X I. Huius anno X I. Regis autem Babylonis X I X. Iudæa captiuata in 3363.
Babyloniam, & templum Domini incenſum eſt, anno ex quo fundari cœpit C C C C X X X. Qui autem reliqui fuerant
Iudæi transfugerunt in Ægyptum, qua poſt annos V. percuſſa à Chaldæis, in Babyloniam ſunt & ipſi tranſmi-
grati.

Quinta mundi ætas ab exterminio cœpit regni Iudaici. Quod iuxta Prophetam Hieremiæ L X X. annis per- *Quinta*
manſit. *ætas*

3377. Anno X I V. poſtquam percuſſa eſt ciuitas, qui eſt viceſimuſquintus annus tranſmigrationis Regis Ioachim, cum 3377.
quo & Ezechiel captiuatus eſt, ipſe Ezechiel in viſionibus Dei adductus in terram Iſrael, vidit renouationem ciuitatis
ac templi, ceremoniarumque eius. Romanorum ſextus Seruius regnauit annis X X X I V. qui tres montes Vrbi addi-
dit, Quirinalem, Æſquilinum, Viminalem. Foſſas circum muros duxit. Cenſus Romanorum ciuium primus inſti-
tuit.

3389. Anno X X V I. poſt euerſionem Hieroſolymorum, qui eſt annus X X X V I I. tranſmigrationis Regis Ioachim, 3389.
ſubleuauit Euilmerodach Rex Babylonis anno quo regnare cœperat caput Ioachim Regis Iudæ de carcere, & poſuit
thronum eius ſuper thronum Regum qui erant cum eo in Babylone. Meminit huius temporis adhuc futuri Propheta
Hieremias ita ſcribens: Ecce ego mittam & ad ſummã vniuerſas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & ad Nabucho- *Hierem.*
donoſor Regem Babylonis ſeruum meum, & adducam eos ſuper terram iſtam, & ſuper habitatores eius, & ſuper om- *25.*
nes nationes, quæ in circuitu illius ſunt, & interficiam eos, & ponam eos in ſtuporem, & in ſibilum, & ſolitudines ſempi-
ternas, & ſeruient omnes gentes iſtæ Regi Babylonis L X X. annis. Cumque impleti fuerint anni L X X. viſitabo ſuper
regem Babylonis, & ſuper gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & ſuper terram Chaldæorum, & ponam
illam in ſolitudines ſempiternas. Et alibi ſcribens ad tranſmigrationem, quam tranſduxerat Nabuchodonoſor de Hie-
ruſalem in Babylonem cum Iechonia rege: Cum cœperint, inquit, impleri in Babylone L X X. anni, viſitabo vos, &
ſuſcitabo ſuper vos verbum meum bonum, & reducam vos ad locum iſtum, ait Dominus. Rurſus eiuſdem temporis
iam præteriti verba dierum ita recordantur: Si quis euaſerat gladium, ductus in Babylonem ſeruiuit regi & filius eius
donec imperaret Rex Perſarum, & compleretur ſermo Domini ex ore Hieremiæ, & celebraret terra Sabbata ſua.
Cunctis enim diebus deſolationis egit Sabbatum, vſque dum complerentur L X X. anni Anno autem primo Cyri regis
Perſarum, ad complendum ſermonem Domini, quẽ locutus fuerat per os Hieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri
regis Perſarum, &c. Quibus verbis oſtenditur, quia vaſtata Chaldæis Iudæa, non vt Aſſyrij in Samariam alios miſère co-
lonos, ſed deſertam reliquêre terram, donec ipſi poſt annos L X X. in eam rediêre Iudæi. Conſentit his Ioſephus in de-
cimo Antiquitatum libro, ſcribens templum & Hieruſalem, & omnem Iudæam L X X. annis permanſiſſe deſolatam:
qui rurſum enumerando reges Babylonis (ſi tamen ipſe ſic ſcripſit, & nõ codex fallit mendoſus) C. ferè annos ab euerſa
Hieruſalem vſque ad euerſionẽ regni Chaldæorum facit colligi. Scribit enim, poſt Nabuchodonoſor, qui teſte ſcriptura
ſacra, X X V. poſt euerſam Hieruſalem vixit annis, Euilmerodach filium eius regnaſſe annis X V I I I. Poſt quem Ege-
ſar filium eius X L. cui ſucceſsiſſe filium eius Laboſordoch menſibus I X. Hoc defuncto ad Balthaſar, qui Naboan nun-
cupatur, tranſiſſe imperium. Qui cum iam X V I I I. regnauerit annis, captam à Cyro perſarum, & Dario Medorum re-
ge Babyloniam exequitur. Darius autem Aſtyagis filius, qui Babyloniorum deſtruxit imperium cum Cyro cognato
ſuo, agebat annum ſexageſimum & ſecundum, cum Babylon fuiſſet inuaſa, qui tamen alio nomine vocabatur à Græcis,
quique Danielem Prophetam ſumens ad ſe in Mediam duxit, & omni eum honore celebrauit. Huius Darij Daniel ipſe
ita meminit: In anno primo Darij filij Aſueri de ſemine Medorum, qui imperauit ſuper regnum Chaldæorum. Ego
Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus eſt ſermo Domini ad Hieremiam Prophetam, vt comple-

Anno mundi. rentur desolationis Hierusalem L X X. anni. Eusebius in temporum libro, X X X. annos ab euersione Hierusalem vs- *Anno mundi.*
que ad initium Cyri regis Persarum, Iulius autẽ Africanus L X X. computat. Porro Hieronymus in expositione Pro-
phetæ Danielis ita dicit: Tradunt Hebræi huiuscemodi fabulam vsque ad septuagesimũ annum, quo Hieremias capti-
uitatem populi Iudæorum dixerat esse soluendam. De quo & Zacharias in principio voluminis sui loquitur: Irritam
putans Dei pollicitationem Balthasar, falsumque promissum, versus in gaudium fecit grande conuiuium, insultans quo-
dammodo spei Iudæorum, & vasis templi Dei. Sed statim vltio consecuta est.

3423. Persarum primus Cyrus regnauit annis X X X. Hic vt impleretur verbum Domini ex ore Hieremiæ, primo sui 3394.
regni anno laxata Hebræorum captiuitate, quinquaginta ferme hominum millia regredi fecit in Iudæam, restituens eis
vasa templi Domini aurea & argentea V M C C C C. Qui congregati in Hierusalem mense septimo ædificauerunt alta-
re, & à primo die mensis eiusdẽ cœperunt offerre holocaustum Domino. Anno autẽ secundo aduentus sui mẽse secundo
templi fundamenta iecerunt, anno incensionis eius iuxta Africanum L X X I I. iuxta autem Chronica Eusebij X X X I I.
Sed impedientibus Samaritis, intermissum est opus vsque ad annum Darij secundum, qui etiam in regno Asueri & Ar-
taxerxis scripserunt accusationẽ aduersum Iudæos. Et rescripsit Artaxerxes ne ædificaretur Hierusalem. Romanorum
septimus Tarquinius regnauit annis trigintaquinque, qui causa Tarquinij iunioris filij sui, qui Lucretiam corruperat, à
regno expulsus est.

3431. Cambyses Cyri filius annis V I I I. Hic deuicta Ægypto cunctam eius religionem abominatus, ceremonias eius & 3423.
templa deposuit. Babylonem in AEgypto ædificauit. Hunc aiunt ab Hebræis Secundum Nabuchodonosor vocari, sub
quo Iudith historia conscribitur.

3432. Fratres magi mensibus septem. Iesus sacerdos magnus & princeps gẽtis, Zorobabel, Aggeus, Zacharias, & Malachias 3431.
Prophetæ clarescunt. Pythagoras Physicus Philosophus clarus habetur.

3468. Darius annis X X X V I. Inter Darium & Cambysen regnasse duos fratres Magos in libris Chronicorum Eusebij 3432.
reperimus. Verum Hieronymus in expositione Danielis scribit post Cambysen Smerden magnum regnasse, qui Pan-
tapthen, inquit, filiam Cambysis duxit vxorem, qui cùm à septem Magis fuisset occisus, & in locum eius Darius susce-
pisset imperium, eadem Pantapthes nupsit Dario, & ex ea Xerxen filium genuit. Secundo anno Darij septuagesimus
captiuitatis Hierusalem annis impletur, vt vult Eusebius, testem adhibens Zachariam Prophetam, apud quem secundo
Darij anno loquitur Angelus: Domine exercituum vsque quo tu non misereberis Hierusalem & vrbium Iuda quibus
iratus es? iste septuagesimus annus est. Item quarto Darij regis anno dicit idem Propheta: Cum ieiunaretis & plange-
retis per hos L X X. annos: *nunquid ieiunium ieiunastis mihi?* Sexto Darij anno templi ædificatio completur, die tertia
mẽsis Adar, qui est quadragesimus sextus annus, ex quo eius sub Cyro fundamẽta sunt iacta. Vnde in Euangelio dicunt
Iudæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc. Cœperunt autem ædificare anno secundo Darij, mense
sexto, die vicesimaquarta: & anno sexto, vt dictum est, mense duodecimo, die tertia compleuerunt. Ex quo apparet
opus templi & antea non parua ex parte peractum: annos autem L X X. à destructione illius vsque ad perfectam restau-
randi licentiam esse computandos. Pulsis vrbe regibus, qui imperauerunt annis C C X L I I I. vix vsque ad decimum-
quintum lapidem Roma tenebat imperium. Romæ post exactos Reges primum consules à Bruto esse cœperunt. Dein-
de Tribuni plebis ac Dictatores: & rursum Consules rempublicam obtinuerunt annos ferme CCCCLXIV. vsque ad
IV. Iulium Cæsarem, qui primus singulare arripuit imperium Olympiade C L X X X * I I I.

3488. Xerxes filius Darij annis X X. Hic AEgyptum quæ à Dario discesserat capit, & aduersus Græciam pugnaturus, 3468.
septingenta millia armatorum de regno, & trecenta de auxilijs, rostratas etiam naues mille ducentas, onerarias autem
Et tria millia numero habuisse narratur. * Attamen victus Patriam refugit. Herodotus historiarũ scriptor, Zeuxis pictor 3488.
agnoscitur. * Artabanus mensibus V I I. Socrates nascitur.

3489. * Artaxerxes, qui & Longimanus, id est, μακρόχειρ, annis X L. 3489.

3496. * Huius anno V I I. prima die mensis primi Esdras sacerdos & Scriba legis Dei ascendit de Babylone cum Epistolis
regis, & in prima mensis quinti venit in Hierusalem cum viris M D C C. Et inter alia strenue gesta castigauit filios trans-
migrationis ab vxoribus alienigenis. Eiusdem anno vicesimo Neemias pincerna de Susis castro adueniens, murum Hie-
rusalem L I I. diebus restituit, & ducatum genti X I I. annis præbuit. Hucusque diuina scriptura temporũ seriem con-
tinet. Quæ autem post hæc apud Iudæos sunt digesta, de libro Machabæorum & Iosephi atque Africani scriptis exhi-
bentur, qui deinceps vniuersam historiam vsque ad Romana tempora prosecuti sunt. Et quidem Africanus in quinto
Africani temporum volumine huius temporis ita meminit: *Mansit itaque imperfectum opus vsque ad Neemiam & vicesimum*
de temp. *annum regis Artaxerxis, quo tempore regni Persarum C. & X V. anni fuerunt euoluti: Captiuitatis autem Hierusalem*
5. volu- *centesimus octogesimus & quintus annus erat. Et tunc primum Artaxerxes iussit muros extrui Hierusalem, cui operi*
mina. *præfuit Neemias, & ædificata est platea, & muri circumdati. Et ex illo tempore si numerare velis, L X X. annorum heb-*
domadas vsque ad Christum poteris inuenire. Xerxes menses I I. Post quẽ Sogdianus menses V I I. Plato nascitur. Hip-
pocrates medicus insignis habetur.

3548. *Darius cognomento Nothus annis X I X. AEgyptus recessit à Persis. Reuersis de captiuitate Iudæis: non reges, sed* 3529.
Pontifices præfuerunt vsque ad Aristobolum, qui cum dignitate Pontificis etiam regale sibi cœpit vsurpare vocabu-
lum.

3588. *Artaxerxes, qui cognominatus est Mnemon, Darij & Parisatidis filius, annis X L. Sub hoc rege videtur Hester histo-* 3548.
ria completa. Ipse quippe est qui ab Hebræis Asuerus, & à L X X. Interpretibus Artaxerxes vocatur. Athenienses
X X I V. literis vti cœperunt, cum antea X V I. tantum literas haberent. Carthaginensium bellum famosum. Galli Se-
nones duce Brenno Romam inuaserunt, excepto Capitolio, & incensam V I. mensibus vastauerunt. Tribuni militares
pro Consulibus esse cœperunt. Aristoteles auditor est Platonis, octauumdecimum ætatis annum gerens.

3594. *Artaxerxes, qui & Ochus, annis X X V I. Iste AEgyptum suo iunxit imperio, Nectanabo rege in AEthiopiam pul-* 3588.
so, in quo AEgyptiorum regnum destructum est. Demosthenes orator omnium rumore celebratur. Romani Gallos
superant. Plato moritur. Post quem academiam Speusippus tenuit.

3618. *Arses Ochi filius annis I V. Iudæorum Pontifex Maximus Iaddus clarus habetur, cuius frater Manasses templum in* 3614.
monte Gaziri construxit. Speusippus moritur: cui succedit Xenocrates. Quarto Ochi anno Alexander Philippi &
Olympiadis filius, vicesimum ætatis annum gerens Macedonibus regnare incipit.

3624. *Darius Arsami filius annis V I. Alexander aduersum Illyricos & Thraces feliciter dimicans, subuersis Thebis in* 3618.
Persas arma corripuit, & apud Granicum flumen regijs ducibus oppressis, vrbem Sardis capit. Idẽ capta Tyro Iudæam
inuadit, à qua fauorabiliter exceptus Deo victimas immolat, & Pontificem templi Iaddũ honoribus plurimis prosequi-
tur, Andromacho locorum custode dimisso. Septimo regni sui anno Alexandriam in AEgypto condidit. Nec mora
Babylonem obtinuit, interfecto Dario, in quo Persarum regnum destructum est, quod steterat annis C C X X X I. Quo
tempore etiam Latini à Romanis perdomiti sunt.

3629. *Alexander post mortem Darij annis V. regnauit: nam antea V I I. Alexander Hircanos & Mardos capit, reuer-* 3624.

tensque

Anno mundi. tensque in Hammone condidit Paretonium. Idem Indicum vſque Oceanum victorijs potius quàm bellis peruenit, ac Babylonem reuerſus X X X I I. vitæ, regni autem ſui X I I. anno veneni hauſtu perijt. Poſt quem tranſlato in multos imperio, Ægyptum Ptolemeus Lagi filius tenuit. Macedonas Philippus, qui & Arideus, frater Alexandri. Syriam & Babylonem, & omnia regna Orientis Seleucus Nicanor. Aſiæ regnauit Antigonus. Qui apud Danielem per quatuor hirci, qui Arietem contereret, cornua deſignantur. Anno mundi.

3629. Ægypto primus regnauit Ptolemęus Lagi fil us annis XL. Appius Claudius Cæcus Romę clarus habetur, qui aquam Claudiam induxit, & viam Appiam ſtrauit. Ptolemæus Hieroſolymis & Iudæa in ditionem ſuam dolo redactis, plurimos captiuorum in Ægyptum tranſtulit. Iudæorum pontifex maximus Onias Iaddi filius clarus habetur. Tertiodecimo Ptolemæi anno Syriæ & Babyloni, & ſuperioribus locis regnare incipit Seleucus Nicanor, à quo tempore Machabæorum Hebræa hiſtoria Gręcorum ſupputat regnum, à quo & Edeſſeni ſua tempora computant. Seleucus Seleuciam, Laodiceā, Antiochiam, Apamiā, Edeſſam, Beroeam & Pellam vrbes condidit. Iudæorū pontifex maximus religioſiſſimus ac pijſſimus Simon Oniæ filius clarus habetur. Poſt quem Eleazarus frater eius ſuſcepit templi miniſterium, filio eius Onia paruo admodum derelicto. Seleucus in eas vrbes quas extruxerat Iudæos transfert, ius eius ciuium, & municipalem ordinem cum Græcis æquali honore concedens. 3669.

3669. Ptolemæus Philadelphus annis X X X V I I I. Soſtratus Cnidius Pharum in Alexandria conſtruxit. Ptolemæus Iudæos qui in Ægypto erant liberos eſſe permiſit, & Eleazaro pontifici multa Hieroſolymam & in templi donaria vaſa tranſmittens, L X X. Interpretes petiit, qui ſcripturam ſanctam in Græcum verterent eloquium. Aratus agnoſcitur. Iudæorum pontificatum poſt Eleazarum auunculus eius Manaſſes accepit. Tantæ autem potentiæ fuiſſe narratur Ptolemæus iſte Philadelphus, vt Ptolemæum patrem vinceret. Narrant * autem hiſtoriæ, habuiſſet eum peditum CC. millia, equitum X X. millia, curuum duo millia, elephantos, quos primus adduxit ex Æthiopia, quadringentos, & cætera his ſimilia. 3707. Eutrop.

3707. Ptolemæus Euergetes frater ſuperioris regis annis X X V I. Qui inde Euergetes ab Ægyptijs eſt vocatus, quia capta Syria & Cilicia, & propemodum vniuerſa Aſia, inter innumera argenti pondera ac vaſa precioſa quæ cepit, etiam Deos eorum quos Cambyſes capta Ægypto in Perſas portauerat, retulit. Iudæorum pōtifex Onias Simonis Iuſti filius clarus habetur, cuius item filius Simon non minore gloria fulget, ſub quo Ieſus filius Syrach Sapientiæ librum componens, quem vocant Panareton, etiam Simonis in eo fecit mentionem. 3733.

3733. Ptolemæus Philopator filius Euergetis annis X V I I Antiochus rex Syriæ victo Philopatore Iudæam ſibi ſociat. Iudæorum pontifex maximus Onias filius Simonis inſignis habetur, ad quem Lacedæmoniorum rex Arius legatos mittit. 3750.

3750. Ptolemæus Epiphanes filius Philopatoris, annis X X I V. Secundus liber Machabæorum apud Iudæos huius temporis geſta continet. Onias ſacerdos adſumptis Iudæorum plurimis fugit in AEgyptum, & à Ptolemæo honorificè ſuſceptus, accepit eam regionem quæ Heliopoleos vocabatur, & concedente rege templum extruxit in Ægypto ſimile templi Iudæorum, quod permanſit vſque ad imperium Veſpaſiani annis CCL. Sub occaſione igitur Oniæ pontificis infinita examina Iudæorum in AEgyptum confugerunt, eo tempore & Cyreneorum multitudine repleta eſt. Hæc autem vel Oniæ vel cæteris fuit cauſa AEgyptum petendi, quia pugnantibus contra ſe magno Antiocho & ducibus Ptolemæi, poſita in medio Iudæa in contraria ſtudia ſcindebatur, alijs Antiocho, alijs Ptolemæo fauentibus. 3774.

3774. Ptolemæus Philometor annnis X X X V. Ariſtobolus natione Iudęus, Peripateticus philoſophus agnoſcitur, qui ad Philometorem Ptolemæum explanationum in Moyſen commentarios ſcripſit. Antiochus Epiphanes, qui poſt Seleucū cognomento Philopatorem annis X I. regnauit in Syria, Iudæorum legem impugnans, omniaque ſordibus idolorum complēs, in templo Iouis Olimpij ſimulacrum ponit. Sed & in Samaria ſuper verticem montis Garizi Iouis Peregrini delubrum ædificat, ipſis Samaritanis vt id faceret precantibus. Verum Mathathias ſacerdos leges patrias vindicat, aduerſus Antiochi duces arma corripiens, quo mortuo ducatum Iudæorum ſuſcepit filius eius Iudas Machabæus, anno C X L V I. regni Græcorum : viceſimo autem Ptolemæi, Olympiade CLV. Qui mox Antiochi duces de Iudęa expellens, & templum ab idolorum imaginibus emundans, patrias leges poſt triennium ſuis ciuibus reddidit. Vnde poſt ſeceſſum Oniæ ſacerdotis in AEgyptum, de quo ſuprà diximus, & mortem Alchimi, qui effugato Onia Pontificatum indignus euadere tentabat, omnium fauore Iudæorum Machabæo ſacerdotium decernitur, quod poſt mortem eius frater Ionathas ſortitus, X I X. annos ſumma miniſtrauit induſtria. 3809.

3809. Ptolemæus Euergetes annis X X I X. Ionathas dux Iudæorum & pontifex cum Romanis & Spartiatis amicitias facit. quo à Triphone interfecto, in ſacerdotium frater Simon aſſumitur, anno regni Euergetis V I I. quod V I I I. annis ſtrenue gerens filio Ioanni reliquit. Hic aduerſus Hircanos bellum gerens Hircani nomen accepit, & à Romanis ius amicitiæ poſtulans, decreto ſenatus inter amicos relatus eſt. Samariam, quæ noſtro tempore Sebaſte vocatur, obſidione captam ſolo coæquauit, quam poſtea Herodes inſtaurans Sebaſten in honorem Auguſti appellari voluit. 3838.

3838. Ptolemæus Phyſcon, qui & Soter, annis x v i i. Cicero Arpini naſcitur matre Heluia, patre equeſtris ordinis ex regio Voſcorum genere. Hircano in pontificatum quem ipſe x x v i. annis tenuit, Ariſtobulus annum vnum ſuccedit, qui rex pariter & pontifex primus apud Iudæos diadematis ſumpſit inſigne poſt 484. annos Babylonicæ captiuitatis, poſt quem regnauit Iannæus, cognomento Alexander, annis x x v i i. qui pontificatum quoque adminiſtrans, crudeliſſimè ciuibus præfuit. 3855.

3855. Ptolemæus qui & Alexander, annis x. Hulus anno v i i. Syria in Romanam ditionem ceſſit capto Philippo & Gabino. Expulſus de regno Ptolemæus Phiſcon per matrem Cleopatram in Cyprum ſecedit. 3865.

3865. Ptolemæus, qui à matre fuerat eiectus annis v i i i. regreſſus de fuga regnum obtinuit, quia Alexandrum qui ante eum fuerat, ob interfectionem matris ciues pepulerant. Sylla Athenienſes vaſtat. 3873.

3873. Ptolemęus Dionyſius annis x x x. Ab huius anno quinto Alexandra vxor Alexandri pontificis poſt mortem eius regnauit Iudæis annis i x. ex quo tempore Iudæos rerum confuſio & variæ clades oppreſſerunt. Poſt cuius mortem Ariſtobulus & Hircanus filij eius contra ſe de imperio dimicantes, occaſionem præbuere Romanis vt Iudæam inuaderent. Itaque Pompeius Hieroſolymam veniens, capta vrbe, & templo reſerato vſque ad ſancta Sanctorum accedit, Ariſtobolum vinctum ſecum abducit, pontificatum confirmat Hircano, deinde Antipatrum Herodis Aſcalonitæ filium procuratorem Palæſtinæ facit, manſitque in pontificatu Hircanus annis x x x i v. Virgilius Maro in pago qui Andes dicitur, haud procul à Mantua naſcitur, Pompeio & Craſſo Conſulibus. Pompeius captis Hieroſolymis tributarios Iudæos facit. Virgilius Cremonæ ſtudijs eruditur. Cæſar Germanos & Gallos capit, & Britannos quoque, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum fuerat, victos obſidibus acceptis ſtipendiarios fecit. 3903.

3903. Cleopatra ſoror Ptolemæi annis x x i i. Orto enim bello ciuili inter Cæſarem & Pompeium, victus Pompeius 3905.

Anno mundi. Alexandriam petit, ibique ab ipso à quo sperabat auxilia Ptolemæo percussus interijt: mox Cæsari vbi Alexandriam venit, ipse quoque Ptolemæus parare voluit insidias, vnde bello ei inlato, victus in illo perijt. Cæsar Alexandria potitus regnum Cleopatræ dedit, cum qua consuetudinem stupri habuerat: cuius tertio regni anno ipse primus Romanorum singulare obtinuit imperium, à quo Cæsares Romanorum principes appellati. Cleopatra regio comitatu vrbem ingressa. *Anno mundi.*

3910. IV. Cæsar ob insolentiam morum coniurantibus in eum LX. vel amplius Senatoribus equitibusque Romanis in 3905.
curia confossus interijt, post annos* V. & VI. menses quàm regnare cœperat. Cassius Iudæa capta templum
spoliat.

3966. Octauianus Cæsar Augustus Romanorum secundus, regnauit annis LVI. & mensibus VI. à quo Augusti appel- 3010.
lati reges Romanorum, quorum XV. viuente Cleopatra, XL. & vnum postea vixit annos. Vndecimo Augusti anno
deficiente in Iudæa pontificatuum principatu, Herodes nil ad eum pertinens, vtpote Antipatri Ascalonitæ & matris
Cypridis Arabicæ filius, à Romanis Iudæorum suscepit principatum, quem tenuit annos XXXVI. qui ne ignobilis
forte & à Iudæorum semine argueretur extraneus, combussit libros omnes: quibus nobilitas gentis Iudææ in templo
seruabatur adscripta, vt deficientibus probamentis, & ipse ad hanc pertinere putaretur. Insuper etiam vt suam sobolem
regio illorum generi commisceret, proiecta Doside fœmina Hierosolymitana, quam priuatus acceperat vxorem, &
nato ex ea filio Antipatro, sociat sibi Mariamnem filiam Alexandri, neptem Aristoboli fratris Hyrcani, qui ante eum
rex erat Iudæorum. Hæc quinq; ei genuit filios, quorum duos Alexandrum & Aristobolum ipse necauit in Samaria:
nec mora, post etiam matrem illorum, qua nil charius nouerat, simili scelere peremit. E quibus Aristobolus Herodem
ex Beronice susceperat filium, quem in Actibus Apost[olorum] ab angelo percussum legimus. Tertio inter Augustum
& Antonium orto bello, quòd Antonius, qui Asiam & Orientem tenebat, repudiata sorore Augusti, Cleopatram du-
xisset vxorem. Antonius & Cleopatra victi, semet interficiunt. A quo tempore quidam primum annum Augusti mo-
narchiæ supputant. Hactenus qui vocabantur Lagidæ in Ægypto regnauerunt annis CCXCV.

Sexta ætas. Anno Cæsaris Augusti XLII. à morte verò Cleopatræ & Antonij, quando & Ægyptus in prouinciam versa est 3952.
anno XXVII. Olympiadis CXCIIII. anno tertio: ab vrbe autem condita anno DCCLII. id est, eo anno, quo
compressis cunctarum per orbem terræ gentium motibus, firmissimam verissimamque pacem ordinatione Dei Cæsar
composuit, Iesus Christus filius Dei sextam mundi ætatem suo consecrauit aduentu. Anno imperij Augusti XLVII.
Herodes morbo intercutis aquæ, & scatentibus toto corpore vermibus miserabiliter & dignè moritur, pro quo sub-
stitutus ab Augusto filius eius Archelaus, regnauit annis IX. id est, vsque ad ipsius Augusti finem. Tunc enim nó feren-
tibus vltra, sed accusantibus apud Augustum ferocitatem eius Iudæis, in Viennam vrbem Galliæ relegatur, & ad mi-
nuendam Iudaici regni potentiam, insolentiamque domandam, quatuor fratres eius pro eo sunt Tetrarchæ creati, He-
rodes, Antipater, Lysias & Philippus: quorum Philippus & Herodes, qui Antipas prius nuncupabatur, etiam viuente
Archelao Tetrarchæ fuerant ordinati.

3989. Tiberius priuignus Augusti, hoc est Liuiæ vxoris eius filius ex superiore genitus coniuge regnauit annis XXIII. 3966.
Huius anno XII. Pilatus Iudææ procurator ab eodem dirigitur. Herodes Tetrarcha, qui Iudæorum principatum te-
net annis XXIV. in honorem Tiberij & matris eius Liuiæ Tiberiadem condidit & Libiadem.

3981. Anno XV. imperij Tiberij Dominus post baptismum, quod prædicauit Ioannes, mundo regnum cælorum annun- 3981.
ciat, peractis à principio mundi secundum Hebræos annis, vt Eusebius in Chronicis suis signat, quatuor millibus: adno-
tando quod XVI. Tiberij anno principium fuerit LXXXI. Iubilei, secundum Hebræos. Quare autem nostra supputa-
tio vndeuiginti minus ponédos æstimauerit annos, facilè qui superiora libelli huius legerit, inueniet. Iuxta verò Chro-
nica eadem quæ ipse Eusebius de vera editione, vt sibi videbatur, composuit, anni sunt VMCCXXVIII.

3584. Anno XVIII. imperij Tiberij Dominus sua passione mundum redemit, & prædicaturi per Iudææ regiones Apo- 3984.
stoli, Iacobum fratrem Domini Hierosolymis ordinant Episcopum, ordinant & septem Diaconos, & lapidato Stepha-
no, Ecclesia per regiones Iudeę & Samariæ dispergitur. Agrippa cognomento Herodes, filius Aristoboli filij Herodis
regis, accusator Herodis Tetrarchæ Romam profectus, à Tiberio in vincula conijcitur, vbi plurimos sibi adsciuit ad
amicitiam, & maximè Germanici filium Caium.

3993. Caius cognomento Caligula, regnauit annos IV. & menses X. dies VIII. Hic Herodem Agrippam amicum suum 3987.
vinculis liberatum, regem Iudææ facit, qui permanet in regno annis VII. id est, vsque ad quartum Claudij annum:
quo ab angelo percusso, successit in regnum filius eius Agrippa, & vsque ad exterminium Iudæorum XXVI. annis per-
seuerat. Herodes Tetrarcha & ipse Caij amicitiam petens, cogente Herodiade Romam venit, sed accusatus ab Agrippa
etiam Tetrarchiam perdidit, fugiensque in Hispaniam cum Herodiade, mœrore perijt. Pilatus qui sententiam
damnationis in Christum dixerat, tantis irrogante Caio angoribus coarctatus est, vt sua se manu peremerit. Caius in
deos se referens, Iudæorum loca sancta sordibus idolorum prophanat. Matthæus in Iudæa prædicans Euangelium
scripsit.

4007. Claudius annos XIV. menses VII. dies XXVIII. Petrus Apostolus cum primus Antiochenam fundasset Ec- 3997.
clesiam, Romam pergit, ibique XXV. annis cathedram tenet episcopalem, id est, vsque ad vltimum Neronis annum.
Marcus Euangelium quod Romæ scripserat, Ægypto Petro mittente prædicat. Quarto Claudij anno fames grauissi-
ma, cuius Lucas meminit, facta est. Eodem anno ipse Britanniam adiens, quam neque ante Iulium Cæsarem, neque
post eum quisquam attingere ausus fuerat, sine vllo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem
in ditionem recepit. Orcadas etiam insulas Romano adiecit imperio, ac sexto quam profectus erat mense, Ro-
mam redijt. Nono regni sui anno Iudæos tumultuantes Roma expulit, quod & Lucas refert. Sequenti anno fames
maxima Romam corripit.

4021. Nero annos XIV. menses VII. dies XXVII. Huius secundo anno Festus Iudææ procurator successit Felici, à quo 4007.
Paulus Romam vinctus mittitur, & biennium in libera manens custodia: post hæc ad prædicandum mittitur, necdum
Nerone in tanta erumpente scelera quanta de eo narrant historiæ. Iacobus frater Domini cum XXX. annis Hieroso-
lymorum rexisset Ecclesiam, septimo Neronis anno lapidatur à Iudæis vindicantibus in illo, quod Paulum interficere
nequiuerunt. Festo in magistratu Iudææ succedit Albinus, Albino Florus. Cuius luxuriam & auaritiam cæteraq; flagi-
tia non ferentes Iudæi, contra Romanos rebellauerunt, aduersum quos Vespasianus magister militiæ transmissus, plu-
Prima persecutio. rimas vrbes Iudeæ cepit. Primus Nero super omnia scelera sua etiam Christianos persequitur, quorum eximios Romę,
Petrum cruce, Paulum occidit gladio. Hic in re militari nihil omnino ausus, Britanniam penè amisit: nam duo sub eo
nobilissima oppida illic capta atque euersa sunt.

403r. Vespasianus annos IX. menses XI. dies XXII. Hic apud Iudæam imperator ab exercitu appellatus, & bellum 4021.
Tito filio commendans, Romam per Alexandriam proficiscitur: qui Titus secundo anno Iudææ regnum subuertit,
templumq; solo strauit, post annos primæ ædificationis eius MLXXXIX. Consummatum est hoc bellum annis IV
duobus quidé Nerone viuente, & duobus alijs postea. Vespasianus inter alia magnorũ operum in priuata adhuc vita

in Ger-

Anno mundi.

in Germaniam, ac deinde in Britanniam à Claudio missus, tricies & bis cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, XX. oppida, insulam Vectam Britanniæ proximam, Imperio Romano adiecit. Colossus erigitur, habens altitudinis pedes CVII.

4031. Titus annos II. menses II. vir omnium virtutum genere mirabilis, adeò vt amor & delitiæ humani generis diceretur. hic amphitheatrum Romæ ædificat, & in dedicatione eius V. ferarum millia occidit. 4033.

4033. Domitianus frater Titi iunior annos 16. menses 5. Hic secundus post Neronem Christianos persequitur: sub quo Apostolus Ioannes in Pathmű insulam relegatus est. Et Flauia Domicilla, Flauij Clementis consulis ex sorore neptis, in insulam Pontianam ob fidei testimonium exiliatur. Qui & ipsum Ioannem fertur in feruentis olei dolium misisse, sed Ioannem tam immunem rediisse à pœnis, quàm à corruptione carnis manebat semper immunis. 4049. *Secunda persecutio.*

4049. Nerua annum I. menses IV. dies VIII. Hic primo edicto suo cunctos exules reuocauit, vnde & Ioannes Apostolus hac generali indulgentia liberatus, Ephesum rediit. Et quia concussam se absente per hæreticos vidit Ecclesiæ fidem, confestim hanc descripta in Euangelio suo verbi Dei æternitate stabiliuit. 4050.

4050. Traianus annos XIX. menses VI. dies XV. Ioannes Apostolus sexagesimo octauo anno post passionem Domini, ætatis autem suæ nonagesimo octauo Ephesi placidâ morte quieuit. Traino aduersum Christianos persecutionem mouente, Simeon qui & Simon filius Cleophæ, Hierosolymorum Episcopus crucifigitur: & Ignatius Antiochiæ Episcopus Romam perductus, bestijs traditur. Alexander quoque Romanæ vrbis Episcopus martyrio coronatur, & septimo ab vrbe miliario via Numentana vbi decollatus est, sepelitur. Plinius Secundus Nouocomensis orator & historicus insignis habetur, cuius plurima ingenij opera extant: Pantheum Romæ quod Domitianus fecerat, fulmine cócrematum: cui nomen inde datum est, quod omnium deorum sit ipsa domus habitaculum. Iudæi per diuersas terrarum partes seditionem mouentes, digna cæde sternuntur. Traianus Romani Imperij, quod post Augustum defensum magis fuerat quàm nobiliter ampliatum, fines longè lateque diffudit. 4068. *Tertia persecutio.*

4069. Adrianus consobrinæ Traiani filius annos XXI. Hic per Quadratum discipulum Apostolorum, & Aristidem Atheniensem, virum fide sapientiaque plenum, & per Serenum Granium legatum, libris de Christiana religione compositis instructus, præcepit per epistolam Christianos sine obiectu criminum non damnari. Idem Iudæos secundo rebelles vltima cæde perdomuit, etiam introeundi eis Hierosolymam licentia ablata, quam ipse in optimű statum murorum extructione reparauit, & Æliam vocari de nomine suo præcepit. Idem eruditissimus in vtraque lingua Bibliothecam Athenis, miri operis extruxit. Hierosolymæ primus ex gentibus constituitur Episcopus Marcus, cessantibus his qui fuerant ex Iudæis, qui sunt numero XV. & præfuerunt à passione Domini per annos ferè C. & VII. 4090.

4090 Antoninus cognomento Pius, cum filijs suis Aurelio & Lucio annos XXII. menses III. Iustinus philosophus librum pro Christiana religione compositum Antonino tradidit, benignumque eum erga Christianos homines fecit. Qui non longè pòst suscitante persecutionem Crescente Cynico pro Christo sanguinem fudit sub Pio Romæ Episcopo. Hermas scripsit librum qui dicitur Pastoris, in quo præceptum angeli continet, vt Pascha die dominico celebraretur. Polycarpus Romam veniens, multos ab hæretica labe castigauit, qui Valentini & Cerdonis fuerant nuper doctrina corrupti. 4112.

4112. M. Antoninus Verus cum fratre Lucio Aurelio Commodo annos XVIIII. mensem vnum. Hi primum æquo iure imperium administrauerunt, cum vsq; ad hoc tempus singuli Augusti fuerint: bellum deinde contra Parthos admirabili virtute & felicitate gesserunt. Persecutione orta in Asia Polycarpus & Pionius fecère martyrium: in Gallia quoq; plurimi gloriosè pro Christo sanguinem fudère. Nec multo pòst vindex scelerum lues multas latè prouincias, Italiam maximè Romamq; vastauit. Defuncto Commodo fratre, Antoninus Commodum filium suű consortem regni facit. Antonino Imperatori Meliro Asianus Sardensis Episcopus Apologeticum pro Christianis tradidit. Lucius Britanniæ rex missa ad Eleutherium Romæ Episcopum epistola, vt Christianus efficiatur impetrat: Apollinaris Asianus Hierapoli, & Dionysius Corinthi clari habentur Episcopi. 4132. *Quarta persecutio.*

4132. L. Antoninus Commodus post mortem patris regnauit annos XIII. Hic aduersum Germanos bellum fœliciter gessit, cæterum ipse per omnia luxuriæ & obscœnitati mancipatus nihil paternæ virtutis & pietatis simile gessit. Irenæus Episcopus Lugdunensis insignis habetur. Commodus Imperator Colossi capite sublato suæ imaginis caput ei iussit imponi. 4145.

4145. Ælius Pertinax menses VI. Hic Iuliani iurisperiti scelere occiditur in palatio, quem mense septimo postquam cœperat imperare Seuerus apud pontem Miluium bello victum interfecit. Victor decimustertius Romæ Episcopus datis late libellis constituit Pascha die Dominico celebrari, sicut & prædecessor eius Eleutherius à XV. luna primi mensis, vsque in XXI. Cuius decretis fauens Theophilus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, scripsit aduersus eos qui decimaquarta luna cum Iudæis Pascha celebrant, cum cæteris qui in eodem Concilio aderant Episcopis Synodicam, & valde vtilem epistolam. 4146.

4146. Seuerus Pertinax annos XVIII. Clemens Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, & Panthenus Stoicus philosophus in disputatione dogmatis nostri disertissimi habentur. Narcissus Hierosolymorum Episcopus, & Theophilus Cæsariensis, Polycarpus quoque & Bachylus Asianæ prouinciæ Episcopi insignes habentur. Persecutione in Christianos facta plurimi per diuersas prouincias, inter quos & Leonides pater Origenis martyrio coronati sunt. Clodio Albino, qui se in Gallia Cæsarem fecerat, apud Lugdunum interfecto, Seuerus in Britannias bellum transfert, vbi vt receptas prouincias ab incursione barbarica faceret securiores, magnam fossam firmissimumq; vallum crebris insuper turribus communitum per CXXXII. millia passuum à mari vsque ad mare duxit, & Eboraci óbijt. Perpetua & Fœlicitas apud Carthaginem Africæ in castris bestijs deputatæ pro Christo Nonis Martijs. 4163. *Quinta persecutio.*

4163. Antoninus cognomento Caracalla Seueri filius annos VII. Alexander Episcopus Cappadociæ, cum desiderio locorum sanctorum Hierosolymam venisset, viuente adhuc Narcisso eiusdem vrbis Episcopo, persenilis ætatis viro, & ipse ibi ordinatur Episcopus, Domino vt id fieri deberet per reuelationem monente. Tertullianus Afer Centurionis Proconsularis filius omnium Ecclesiarum sermone celebratur. 4170.

4170. Macrinus annum vnum. Abgarus vir sanctus regnauit Edessæ, vt vult Africanus. Macrinus cum filio Diadumeno, cum quo imperium inuasit, apud Archilaidem militari tumultu occiditur. 4171.

4171. M. Aurelius Antoninus annos IV. In Palæstina Nicopolis quæ prius Emmaus vocabatur vrbs condita est, legationis industriam pro ea suscipiente Iulio Africano scriptore temporum. Hæc est Emmaus, quam dominus post resurrectionem suo ingressu, sicut Lucas narrat, sanctificare dignatus est. Hippolytus Episcopus multorum conditor opusculorum temporum canonem quem scripsit hucusq; perduxit: qui etiam sedecennalem Paschæ circulum reperiens, Eusebio, qui super eodem pascha decennouenalem circulum composuit, occasionem dedit. 4175.

4175. Aurelius Alexander annis XIII. Hic in Mammeam matrem suam vnicè pius fuit, & ob id omnibus amabilis. Vrbanus Romæ Episcopus multos nobilium ad fidem Christi & martyrium perduxit. Origenes Alexandriæ, 4188.

Anno mundi. imò toto orbe clarus habetur. Denique Mammea mater Alexandri eum audire curauit, & Antiochiam acc tum sum mo honore habuit. *Anno mundi.*

4191. *Sexta persecutio.* Maximinus annis III. Hic aduersus Ecclesiarum sacerdotes & clericos, id est doctores, persecutionem exercet, maxime propter Christianam Alexandri cui successerat, & Mammeæ matris eius familiam: vel præcipuè propter Origenem presbyterum. Pontianus & Antherus Romanæ vrbis Episcopi martyrio coronati, & in cemiterio Calixti sunt sepulti. 4188.

4197. Gordianus annis VI. Iulianus Africanus inter scriptores Ecclesiasticos nobilis habetur: qui in Chronicis quæ conscripsit, refert se Alexandriam properare, Heraclæ opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis, & in diuinis, & in philosophicis studijs, atq; omni Græcorum doctrina instructissimum fama loqueretur. Origenes in Cæsaræa Palæstinæ Theodorum cognomento Gregorium, & Athenodorum adolescentulos fratres, Ponti postea nobilissimos Episcopos diuina philosophia imbuit. 4194.

4204. Philippus cum Philippo filio annis VII. Hic primus Imperatorum omnium Christianus fuit, ac post tertiũ imperij eius annum millesimus à conditione Romæ annus expletus est, ita magnificis ludis augustissimus omniũ præteritorum, hic natalis annus à Christiano imperatore celebratus est. Origenes aduersus quendam Celsum Epicureũ philosophum, qui contra nos libros conscripserat, octo voluminibus respondit: qui vt breuiter dicam, tam scribendi sedulus fuit, vt Hieronymus quodam loco, 5. librorum eius milia se legisse meminerit. 4197.

4205. *Septima persecutio.* Decius anno I. mensibus III. Hic cum Philippos patrem & filium interfecisset, ob odium eorum in Christianos persecutionem mouet, in qua Fabianus in vrbe Roma martyrio coronatus, sedẽ sui Episcopatus Cornelio dereliquit, qui & ipse martyrio coronatus est. Alexander Hierosolymorum Episcopus apud Cæsaream Palæstinæ & Antiochiæ Babylas interficiuntur. Hæc persecutio, vt Dionysius Alexandriæ Episcopus refert, nõ ex præcepto Imperatoris sumpsit exordium, sed anno, inquit, integro principalia præuenit edicta minister dæmonum, qui dicebatur in ciuitate nostra diuinus, superstitiosum contra nos exagitatus vulgus. 4204.

4207. Gallus cum Volusiano filio annis II. mensibus IV. Huius imperij Dionysius Alexandriæ antistes ita meminit: At nec Gallus quidem malum Decij aut videre potuit, aut cauere, sed in eundẽ lapidem offensionis impegit: cuius cum regnum floreret initio, & cuncta ei ex sententia cederent, sanctos viros qui pro pace regni eius Deo summo supplicabant persecutus est, cum quibus & prosperitatem suam fugauit & pacem. Origenes LXX. ætatis anno non ad integrum impleto defunctus, & in vrbe Tyri sepultus est. Cornelius Romæ Episcopus rogatus à quadam matrona Lucina, corpora Apostolorum de catacumbis leuauit noctu, & posuit Pauli quidem via Hostiensi, vbi decollatus est: Petri autem iuxta locum vbi crucifixus est, inter corpora sanctorum Episcoporum in templum Apollinis, in monte* Aurelio, in Vaticano Palatij Neroniani, 3. Kalend. Iul. 4205.

aureo.

4222. *Octaua persecutio.* Valerianus cum filio Gallieno annis XV. Hic in Christianos persecutione commota statim à Sapore Persarũ rege capitur, ibiq; luminibus orbatus seruitute miserabili consenescit. Vnde Gallienus tam claro Dei iudicio territus pacem nostris reddidit, sed ob meritum tamen vel propriæ libidinis, vel paternæ theomachiæ innumera à Barbaris adsurgẽtibus Romani regni detrimenta sustinuit. Hac persecutione Cyprianus Carthaginensis Episcop. cuius doctissima extant opuscula, martyrio coronatur: cuius vitæ & passionis volumen egregium reliquit Pontius Diaconus eius, qui vique ad diem passionis eius cum ipso exilium sustinuit. Theodorus, cuius suprà meminimus, cognomento Gregorius, Neocæsariæ Ponti Episcopus, magna virtutum gloria claret. E quibus vnum est, quod vt Ecclesiæ faciendæ locus sufficeret, montem precibus mouit. Stephanus & Xistus Romæ Episcopus martyrium passi. 4207.

4224. Claudius anno I. mensibus IX. Iste Gothos iam per annos XV. Illyricum Macedoniamque vastantes, superat: ob quæ in curia clypeus ei aureus, & in Capitolio statua aurea collocata est. Marcion disertissimus Antiochenæ presbyter Ecclesiæ, quippe qui in eadem vrbe rhetoricam docuerat, aduersus Paulum de Samosata, qui Antiochiæ Episcopus, dogmatizabat Christum communis naturę hominem tantum fuisse, accipientibus notarijs disputauit, qui dialogus vsque hodie extat. 4222.

42 9. *Nona persecutio.* Aurelianus annos V. menses VI. Hic cum aduersum nos persecutionem mouisset, fulmen ante eum magno pauore circumstantium ruit: ac non multo post à militibus occisus est itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracliam est, stratæ veteris locus Cœnofrurium appellatur. Eutychianus Romæ Episcopus martyrio coronatus, in cemeterio Calisti sepelitur, qui & ipse CCCXIII. martyres manu sua sepeliuit. 4224.

4230. Tacitus menses sex. Quo apud Pontum occiso, obtinuit Florianus imperium diebus 88. & sic apud Tharsium interficitur. Anatholius natione Alexandrinus, Laodiceæ Syriæ Episcopus, philosophorũ disciplinis eruditus, plurimo sermone celebratur. Cuius ingenij magnitudo de libro quem super pascha cõposuit, & de decem libris Arithmeticæ institutionis potest apertissime cognosci. Insana Manichæorum hæresis his temporibus oritur. 4229.

4236. Probus annis sex, menses IV. Hic Gallias iamdudum à barbaris occupatas, per multa & grauia prælia, deletis tandem hostibus ad perfectum liberauit. Secundo huius anno, vt in Chronicis Eusebij legimus, iuxta Antiochenus CCCXXV. annus fuit: iuxta Tyrios CCCCII. iuxta Laodicenos CCCXXIV. iuxta Edessenos DLXXXVIII. iuxta Ascalonitas CCCLXXX. secundũ Hebræos initium LXXXVI. Iubilei, quod significat annos IVMCCL. Archelaus Mesopotamiæ Episcopus, librum disputationis suæ quam habuit aduersus Manichæum exeuntem de Perside, Syro sermone composuit, qui translatus à Græcis habetur à multis. 4230.

4236. Carus cum filijs Carino & Numeriano annis II. Caius Romanæ Ecclesiæ fulget Episcopus, qui à Diocletiano martyriũ passus est. Pierius presbyter Alexandriæ, sub Theone Episcopo florentissimè populos docuit, & tantam sermonis diuersorumq; tractatuũ, qui vsque hodie extant, inuenit elegantiam, vt Origenes iunior vocaretur: vir miræ parsimoniæ, & voluntariæ paupertatis appetitor, qui post persecutionem omni tempore vitæ Romæ versatus est. 4238.

4238. *Decima persecutio.* Diocletianus cum Herculio Maximiano annis XX. Carausius sumpta purpura Britannias occupauit. Narseus rex Persarum Orienti bellum intulit. Quinquegentiani Africam vastauerunt. Ægyptũ Achillieus obtinuit. Ob quod Constantius & Galerius Maximinus Cæsares assumuntur in regnũ. Constantius priuignam Herculij Theodoram accepit, ex qua postea 6. libros Constantini fratres habuit. Galerius filiam Diocletiani Valeriam. Post X. annos per Asclepiodotum Perfectum prætorio Britanniæ receptę, XIX. anno Diocletiani ipse in Oriente Maximianus, Herculeus in Occidente vastare Ecclesias, affligi, interficiq; Christianos præcipiunt. Secundo aũt persecutionis anno Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt. Attamen cœpta semel persecutio vsq; ad septimum Constantini annum feruere nõ cessat. Constantius XVI. imperij anno, summæ mansuetudinis & ciuilitatis vir, in Britannia de obijt Eboraci. Hæc persecutio tam crudelis & crebra flagrabat, vt intra vnum mensem XVII. millia martyrum pro Christo passa inueniantur. Nam & oceani limbum transgressa, Albanũ, Aaron, & Iulium Britanniæ, cum alijs pluribus viris ac fœminis felici cruore damnauit. Passus est hac Pamphilus presbyter, Eusebij Cæsariensis episcopi necessarius, cuius vitam ipse tribus libris comprehendit. 4257.

4258. Tertio anno persecutionis, quo & Constantius obijt, Maximinus & Seuerus à Galerio Maximiano 4259.

Anno mundi. Cæſare facti, à quibus Maximinus maleficia, & ſtupra ſua Chriſtianorum perſecutionibus accumulat. Paſſus eſt ea tempeſtate Petrus Alexandriæ Epiſcopus, cum pluribus Ægypti Epiſcopis. Lucianus quoque vir moribus, & continentia, & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter paſſus eſt, & Timotheus Romæ X. Kalendas Iulias. Anno mundi.

4259. Conſtantinus Conſtantij ex concubina Helena filius, in Britannia creatus Imperator, regnauit annis XXX. & menſibus X. Ab anno perſecutionis quarto Maxentius Herculij Maximiniani filius Romæ Auguſtus appellatur. Licinius Conſtantiæ ſororis Conſtantini vir, Carnunti Imperator creatur. Conſtantinus de perſecutore Chriſtianus efficitur. In Nicæno Concilio fides Catholica exponitur, anno poſt Alexandrum DCXXXVI. die menſis ſecundum græcos Deſij nonodecimo, quod ex X. Kalendarum Iuliarum, Conſulatu Paulini & Iuliani VVCC. Conſtantinus fecit Romæ, vbi baptizatus eſt, baſilicam beati Ioannis Baptiſtæ, quæ appellata eſt Conſtantiniana. Item baſilicam beato Petro in templo Apollinis: necnon & beato Paulo; corpus vtriuſque ære Cyprio circundans quinque pedes groſſo. Item baſilicam in palatio Soſoriano, vel potius Seſſoriano, quæ cognominatur Hieruſalem, vbi de ligno crucis Domini poſuit. Item baſilicam ſanctæ martyris Agnes, ex rogatu filiæ ſuæ; & baptiſterium in eodem loco, vbi & baptizata eſt ſoror eius Conſtantia cum filia Auguſta. Item baſilicam beato Laurentio martyri, via Tiburtina in agro Verano. Item baſilicam via Labicana inter duos lauros beato Petro & Marcellino martyribus: & Mauſoleum, vbi matrem ſuam poſuit in ſarcophago purpureo. Item baſilicam in ciuitate Hoſtia iuxta portum vrbis Romæ, beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & Ioannis Baptiſtæ. Item baſilicam in ciuitate Albanenſi S. Ioannis Baptiſtæ. Item baſilicam in vrbe Neapoli. Item Conſtantinus Depranam Bithyniæ ciuitatem in honorem martyris Luciani ibi conditi inſtaurans, ex vocabulo matris ſuæ Helenopolim nuncupauit. Idem vrbem nominis ſui ſtatuens in Thracia ſedem Romani imperij, & totius caput orientis eſſe voluit. Idem ſtatuit citra vllam hominum cædem Paganorum templa claudi. 4283.

4289. Conſtantius cum Conſtantino & Conſtante fratribus, annos XXIV. menſes V. dies XIII. Iacobus Niſibenus Epiſcopus cognoſcitur, ad cuius preces ſæpè vrbs diſcrimine liberata eſt. Impietas Arrianorum Conſtantij regis fulta præſidio, exilijs, carceribus, & varijs afflictionum modis primum Athanaſium, deinde omnes non ſuæ partis epiſcopos perſecuta eſt. Maximinus Treuirorum Epiſcopus clarus habetur, à quo Athanaſius Alexandriæ Epiſcopus, cum à Conſtantio quæreretur ad pœnam, honorificè ſuſceptus eſt. Antonius monachus CV. ætatis anno in eremo moritur. Reliquiæ Apoſtoli Timothæi Conſtantinopolim inuectæ. Conſtantio Romam ingreſſo, oſſa Andreæ Apoſtoli & Lucæ Euangeliſtæ, à Conſtantinopolitanis miro fauore ſuſcepta. Hilarius Pictauienſis Epiſcopus, qui pulſus ab Arrianis in Phrygia exulauerat, cum apud Conſtantinopolim librum pro ſe Conſtantio porrexiſſet, ad Gallias redit. 4313.

4313. Iulianus annos II. menſes VIII. Iulianus ad Idolorum cultum conuerſus, Chriſtianos proſequitur. Pagani apud Sebaſten Palæſtinæ vrbem ſepulchrum Ioannis Baptiſtæ inuadunt, oſſa diſpergunt, eadem rurſum collecta & cremata, latiùs diſpergunt. Sed Dei prouidentia affuere quidam ex Hieroſolymis monachi, qui mixti colligentibus quæcunque ipſi poterant ablata, ad patrem ſuum Philippum pertulere. Ille conteſtim hæc (ſuprà ſe enim ducebat tantum theſaurum proprijs ſeruare vigilijs) ad pontificem maximum, tunc Athanaſium per Iulianum diaconum ſuum mittit. Quæ ille ſuſcepta paucis arbitris, ſub cauato ſacrarij pariete incluſa prophetico ſpiritu profutura generationi poſteræ conſeruauit: cuius præſagium ſub Theodoſio principe per Theophilum eiuſdem vrbis Epiſcopum completur, qui deſtructo Serapis ſepulchro, S. Ioannis ibidem conſecrauit Eccleſiam. 4315.

4316. Iouianus menſibus VIII. Synodus Antiochiæ à Melitio & ſuis facta, in qua ἀνομοίῳ καὶ ὁμοουσίῳ reiecto, medium inter hæc ὁμοιούσιον Macedonianum dogma vindicauerunt. Iouianus lapſu Conſtantij prædeceſſoris admonitus, honorificis & officioſiſſimis literis Athanaſium requirit, ab ipſo formam fidei & Eccleſiarum diſponendarum ſuſcepit modum. Sed eius pia lætaque principia mors immatura corrupit. 4315.

4327. Valentinianus cum fratre Valente annis XI. Apollinaris Laodicenus Epiſcopus multimoda noſtræ religionis ſcripta componit, qui poſtea à fide deuians hæreſim ſui nominis inſtituit. Damaſus Romæ Epiſcopus fecit baſilicam iuxta theatrum S. Laurentio, & aliam in Catacumbas, vbi iacuerunt corpora ſancta Apoſtolorum Petri & Pauli. In quo loco platomam ipſam vbi iacuerunt corpora ſancta, verſibus adornauit. Valens ab Eudoxio Arrianorum epiſcopo baptizatus, noſtros perſequitur. Gratianus Valentiniani filius III. eius anno Ambianis Imperator factus eſt. Conſtantinopoli Apoſtolorum martyrium dedicatur. Poſt Auxentij ſeram mortem Mediolani Ambroſio Epiſcopo conſtituto, omnis ad fidem rectam Italia conuertitur. Hilarius Epiſcopus Pictauis moritur. 4316.

4331. Valens cum Gratiano & Valentiniano, Valentiniani fratris ſui filijs, annis IV. Valens lege data, vt monachi militarent, nolentes fuſtibus iuſsit interfici. Gens Hunnorum diu inacceſſis recluſa montibus, repentina rabie percita, exarſit in Gothos, eosq; ſparſim conturbatos ab antiquis ſedibus expulit. Gothi tranſito Danubio, fugientes à Valente ſine armorum depoſitione ſuſcepti mox per auaritiam Maximi ducis fame ad rebellandum coacti ſunt, victoq; Valentis exercitu per Traciam ſeſe miſcentes ſimul omnia cædibus, incendijs, rapiniſque fuderunt. 4327.

4337. Gratianus cum fratre Valentiniano annis VI. Theodoſius à Gratiano Imperator creatus, maximas illas Scythias gentes, hoc eſt, Alanos, Hunos & Gothos magnis multisq; prælijs vincit: cuius concordiam non ferentes Ariani, poſt XL. annos Eccleſias quas vi tenuere, reliquerunt. Synodus CL. Patrum congregatur vrbe Auguſta aduerſus Macedonium ſub Damaſo Romæ Epiſcopo. Theodoſius Arcadium filium ſuum conſortem facit imperij, à ſecundo Gratiani anno ipſo ſex es & Theodoſio Coſs. Theophilus paſchalem computum ſcribit. Maximus, vir quidem ſtrenuus & probus, atque Auguſto dignus, niſi contra ſacramenti fidé per tyrannidem emerſiſſet, in Britannia inuitus propemodum ab exercitu Imperator creatus, in Galliam tranſijt, ibique Gratianum Auguſtum dolis circumuectum apud Lugdunum occidit, fratremque eius Valentinianum Italia expulit: qui tamen iuſtiſſimam cum matre ſua Iuſtina pœnam luit exilij, quæ & ipſum Arriana polluit hæreſis, & eminentiſsimã Catholicæ fidei arcem Ambroſium perfida obſidione vexauit, nec prius quàm prolatis beatorum Geruaſij & Protaſij martyrum Deo reuelante reliquijs incorruptis, nefanda cœpta deſeruit. 4331.

4348. Theodoſius, qui Gratiano viuente VI. annis iam orientem regebat, poſt mortem eius regnat annis XI. ipſe & Valentinianus, quẽ Italia expulſum benignè ſuſceperat. Maximum tyrannũ tertio ab Aquileia lapide interficiũt: qui quoniam Britanniam omni penè armata iuuentute, copijſq; militaribus ſpoliauerat, quæ tyrannidis eius veſtigia ſecutæ in Gallias, nunquam vltra domum rediere. Videntes tranſmarinæ gentes ſæuiſsimæ, Scotorum à Circio, Pictorũ ab Aquilone deſtitutam milite ac defenſore inſulam, aduenıunt, & vaſtatam direptamque eam multos per annos opprimunt. Hieronymus ſacræ interpres hiſtoriæ librum, quem de illuſtribus Eccleſiæ viris ſcribit, vſq; ad decimumquartum totius imperij Theodoſij annum perduxit. 4337.

4361. Arcadius filius Theodoſij cum fratre Honorio annis XII. Corpora ſanctorum Abacuc & Michææ prophetarum diuina reuelatione produntur. Gothi Italiam, Vandali atque Alani Gallias aggrediuntur. Innocentius 4348.

Anno mundi. Romæ Episcopus dedicauit Basilicam Geruasij & Protasij martyrum beatissimorum, ex deuotione testamenti cuiu- *Anno mundi.*
dam illustris fœminæ Vestinæ. Pelagius Brito Dei gratiam impugnat.
4376. Honorius cum Theodosio minore, fratris sui filio, annis XV. Halaricus rex Gothorũ Romam inuasit, partemq; eius 4361.
Sic tertio cremauit incendio, IX. Cal. Septemb. anno conditionis eius 1164. ac * sexto die quàm ingressus fuerat, deprædata vrbe
Lucianus. egressus est. Lucianus presbyter, cui reuelat Deus septimo Honorij principis anno, locum sepulchri & reliquiarũ beati
protomartyris Stephani, & Gamalielis ac Nicodemi, qui in Euangelio & in Actibus Apostolorum leguntur, scripsit
ipsam reuelationem græco sermone ad omnium Ecclesiarum personam. Quam reuelationem Auitus presbyter, homo
Hispanus genere, in latinum vertit eloquium, & adiecta epistola sua per Orosium presbyterum occidentalibus dedit.
Qui etiam Orosius ad loca sancta perueniens, quo eum Augustinus ad Hieronymum pro discenda animæ ratione miserat,
rat, reliquias B. Stephani accepit, & patriam reuersus primus intulit occidenti. Britanni Scotorum Pictorumq; infesta-
tionem non ferentes Romam mittunt, & sui subiectione promissa contra hostem auxilia flagitant, quibus statim missa
legio magnam barbarorum multitudinem sternit, cæteros Britanniæ finibus pellit, ac domum reuersura præcepit so-
ob cijs * ad arcendos hostes murum trans insulam inter duo maria statuere, qui absq; artifice magistro magis cespite quàm
lapide factus nil operantibus profuit. Nam mox vt discessere Romani, aduectus nauibus prior hostis, quasi maturam
segetem obuia quæque sibi cædit, calcat, deuorat. Iterum petiti auxilia Romani aduolant, & cæsum hostem trans maria
puluereo fugant, coniunctisque sibi Britannis murum, non terra vt ante * puluereum, sed saxo solidum inter ciuitates, quæ ibi-
dem ob metum hostium fuerant factæ, à mari vsque ad mare collocant. Sed & in litore meridiano maris, quia & inde
hostis timebatur, turres per interualla ad prospectum maris statuunt, sic valedicunt socijs tanquam vltra non reuersuri.
Bonifacius Romæ Episcopus, fecit oratorium in cœmiterio sanctę Felicitatis, & ornauit sepulchrum eius, & S. Syluani.
Hieronymus presbyter obijt duodecimo Honorij anno. pridie Cal. Octob. anno suæ 91.
4376. Theodosius minor Arcadij filius annis viginti & sex. Valentinianus iunior Constantij filius Rauennæ imperator 4402.
creatur. Placidia mater eius Augusta nuncupatur. Effera gens Vandalorum, Alanorum, & Gothorum, ab Hispanis ad
Africam transiens, omnia ferro, flamma, rapinis, simul & Ariana impietate fœdauit. Sed B. Augustinus Hipponensis
Episcopus, & omnium doctor eximius Ecclesiarum, ne ciuitatis suæ ruinam videret, tertio obsidionis eius mense mi-
grauit ad Dominũ, v. Calendas Septembres, cum vixisset annis septuaginta sex: in clericatu autem, vel Episcopatu an-
nos fermè quadraginta cõplesset, quo tempore Vandali capta Carthagine, Siciliam quoq; deleuerunt. Cuius captiuitatis
Paschalinus Lilybitanus antistes in epistola, quam de ratione paschali Papę Leoni scripsit, meminit. Ad Scotos in Chri-
stum credentes, ordinatus à Papa Celestino, Palladius I. Episcopus mittitur. Anno Theodosij octauo, recedente à Bri-
tannia Romano exercitu, cognita Scoti & Picti reditus denegatione, redeunt ipsi, & totam ab Aquilone insulam pro in-
digenis murotenus capessunt. Nec mora, cæsis, captis, fugatis custodibus muri, & ipso interrupto etiam intra illum cru-
delis prædo grassatur. Mittitur epistola lachrymis ærumnisq; referta ad Romanæ potestatis virum, Ætium ter consu-
lem: vicesimotertio Theodosij principis anno, petens auxilium, nec impetrat. Interea fames dira ac famosissima pro-
fugos infestat: qua coacti quidam hostibus dedêre manus. Alij de montibus, speluncis ac saltibus strenuè repugnabant,
ac strages hostibus dabant. Reuertuntur Scoti domum, post nõ multum tempus reuersuri. Picti extremam insulæ par-
tem tum primum & deinceps inhabitaturi detinent. Famam præfatam magna frugum opulentia, opulentiam luxuria
& negligentia, negligentiam lues acerrima, & acrior mox hostium nouorum, id est, Anglorum, plaga secuta est: quos
illi vnanimi consilio cum rege suo Wertigerno quasi defensores patriæ ad se inuitandos elegerunt: sed exceptos mox
impugnatores atque expugnatores senserunt. Xistus Romæ Episcopus, fecit basilicam sanctæ Mariæ matris Domini,
quæ ab antiquis Liberi cognominabatur. Eudoxia vxor Theodosij principis ab Hierosolymis remeauit, beatissimi
Stephani primi martyris reliquias, quæ in basilica sancti Laurentij positæ venerantur, secum deferens. Bleda & Attila
fratres, multarumque gentium reges Illyricum Thraciamque depopulati sunt.
4402. Martianus & Valentianus annis septem. Gens Anglorum siue Saxonum Britanniam tribus longis nauibus aduehitur, 4409.
vinctus quibus dum iter prosperarũ domi fama referret, mittitur exercitus fortior, qui * iunctus prioribus, primo hostes quos
petebat, abegit: deinde in socios arma vertens, totam propè insulam ab Orientali eius plaga, vsq; ad Occidentalem igni
vel ense subegit, conficta occasione, quod pro se militantibus, Britones minus sufficienter stipendia darent. Ioannes Ba-
ptista caput suum duobus Monachis orientalibus, qui ob orationem venerant Hierosolymam, iuxta Herodis quondã
regis habitaculum reuelat, ꝙ deinceps Emisam Pheniciæ vrbem perlatum, & digno honore cultum est. Hæresis Pela-
giana Britannorũ turbat fidem, qui à Gallicanis Episcopis auxilium quærentes, Germanum Altisiodorensis Ecclesiæ
Episcopum, & Lupum Trecasenum æquè Apostolicæ gratiæ antistitem, fidei defensores accipiunt: confirmant antisti-
tes fidem verbo veritatis simul & miraculorum signis. Sed & bellum Saxonum Pictorumq; aduersus Britones eo tem-
pore iunctis viribus susceptum diuina virtute retundunt. Cùm Germanus ipse dux belli factus, non tubæ clangore al-
leluia totius exercitus voce ad sidera leuato, hostes in fugam vertit immanes: qui deinceps ad Rauennam perueniens,
& summa reuerentia à Valentiniano & Placidia susceptus, migrauit ad Christum: corpus honorifico agmine comitanti-
bus virtutum operibus Altiodorum defertur. Ætius Patricius magna Occidentalis reipublicæ salus, & regi quondam
Attilæ terror, à Valentiniano occiditur, cum quo Hesperium cecidit regnum, neque hactenus valuit releuari.
4409. Leo annos decem & septem. Hic pro Tomo Chalcedonense per vniuersum orbem singulis orthodoxorum Epis- 4426.
copis, singulas consonantesq; misit epistolas, quid de eodem Tomo sentirẽt, rescribi sibi postulans. Quorum adeò con-
sonantia de vera Christi incarnatione suscepit omnium rescripta, ac si vno tempore vnoque dictante fuissent vniuersa
conscripta. Theodoretus Episcopus ciuitatis, quæ à Cyro Persarum rege condita, Cyriæ nomen habuit, scribit de vera
incarnatione Domini saluatoris aduersus Eutychen & Dioscorum Alexandriæ Episcopum, qui humanam in Christo
carnem negant. Scripsit & historiam Ecclesiasticam à fine librorum Eusebij vsq; ad suum tempus, id est, vsque ad Impe-
rium Leonis huius, sub quo & mortuus est. Victorius iubente Papa Hilario scripsit paschalem circulum DXXXII.
annorum.
4426. Zenon annos XVII. Corpus Barnabæ Apostoli, & Euangelium Matthæi eius stylo scriptum ipso reuelante repe- 4443.
Odouacer ritur, * Odoacer rex Gothorum Romam obtinuit, quam ex eo tempore diutius eorum reges tenuere. Mortuo Theo-
Regis Cas- dorico Triarij filio alius Theodoricus cognomento Valamer Gothorum suscepit regnum, qui vtranq; Macedoniam
siodorus Thessaliamque depopulatus est, & plurima regiæ ciuitatis loca igne succẽdens, Italiam quoque infestus occupauit. Ho-
senator. noricus rex Vandalorum Arianus in Africa exulatis diffugatisque, plus quàm CCCXXXIV. Episcopis Catholicas
Ecclesias eorum clausit, plebem varijs affecit supplicijs, & quidem innumeris, manus abscindens linguas præcidit, nec
tamen loquelam Catholicæ confessionis eripere potuit. Britones duce Ambrosio Aureliano viro modesto, qui solus
forte Romanæ gentis Saxonum cædi superfuerat, occisis in eadem parentibus purpura indutis, victricem eorum gen-
tem prouocantes ad prælium, vincunt, & ex eo tempore nunc hi, nunc illi palmam habuere, donec aduena potentior
tota per longum potiretur insula.
4471. Anastasius annos XXVIII. Thrasamundus Vandalorum rex Catholicas Ecclesias clausit, & CCXX. Episcopos 44[illegible]

[illegible]

4585. [illegible]

4591. [illegible]

4639. [illegible]
ablata, [illegible]
[illegible]
[illegible]
defensor Constantin[illegible]
[illegible] bibliothec[illegible]
[illegible] Georgi[illegible]
[illegible] Chalcedon[illegible]
Georgius correctus e[illegible]. Macari[illegible]
Paulo & Petro anathematizatus, & [illegible] Theophan[illegible]
[illegible] legatis [illegible] Portuen[illegible]
rum Patria [illegible] in Ecclesia S. Sophiæ [illegible] principe & Patria[illegible]
venerabilis Constantinopoli celebrata, & Græco sermone [illegible]
de [illegible] principe Constantino [illegible] palatium [illegible]
[illegible] Prima enim vniuersalis Synodus in Nicæa congregata est contra Arrium, CCCXVIII. [illegible]
[illegible] sub Constantino principe. Secunda in Constantinopoli CL. patrum [illegible]
temporibus Damasi papæ & Gratiani principis, quando Nectarius [illegible] ordinatus Episcop[illegible]
CC. patrum contra Nestorium Augustæ vrbis Episcopum, sub Theodosio magno principe [illegible]
in Chalcedone patrum DCXXX. sub Leone papa, temporibus Marciani principis, contra [illegible]
[illegible] Quinta item Constantinopoli, temporibus Vigilij papæ, [illegible]
Theodorum & omnes hæreticos. Sexta hæc de qua in præsenti diximus. [illegible]
[illegible] regis Anglorum, & primo alteri viro permagnifico, & post [illegible]
[illegible] incorrupta seruauit maritalem, post regnum [illegible] velamine sacro [illegible]
mater [illegible] & nutrix pia sanctarum [illegible] in construendo [illegible]
cant, [illegible] tua caro, quæ post XVI. annos sepulturæ [illegible]
corrupta reperitur.

4649. [illegible] minor filius Constantin[illegible] annos X. Hic constituit pacem cum Saracenis [illegible]
[illegible] Africa subiugata est Romano Imperio, quæ tenebatur a Saracenis, [illegible]
[illegible] Hic beatæ memoriæ Pontificem Romanæ Ecclesiæ Sergium, quia erratica [illegible]
[illegible] & subscribere noluisset, [illegible] Protospatario suo iussit Constantino[illegible]
Sed [illegible] militia Rauennatæ vrbis, vicinarum[illegible] partium iussa principis [illegible]
[illegible] ab vrbe Roma repulit. [illegible] Papa Sergius [illegible]
[illegible] gentis Episcopum, in qua [illegible] æternæ patriæ peregrinum [illegible]
[illegible] Anglorum [illegible] & Christianæ fidei facta gentia. [illegible]
[illegible]

46[illegible]. [illegible] Papa Sergius [illegible] beatissimi Apostoli [illegible] argenteam, quæ in angulo [illegible]
[illegible] gemm[illegible]
[illegible] ex [illegible] Saluatoris, quæ appellatur Constantiniana, [illegible]
[illegible] Reuerendissimus [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

46[illegible]. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

Anno mundi. Anno mundi.

ſtolicæ ſedis,ſed à Longobardis multo tempore fuerant ablata, reſtituit iuri eiuſdem ſedis, & hanc donationem aurei
ſcriptam literis Romam direxit.
4659. Iuſtinianus ſecundo cum Tiberio filio annos V I. Hic auxilio Trebelli regis Vulgarorum regnum recipiens, occi- 4665.
dit eos qui ſe expulerant Patritios, & Leonem qui locum eius vſurpauerat, necnon & ſucceſſorem eius Tiberium, qui
eum de regno eiectũ, toto quo ipſe regnabat tempore in eadem ciuitate in cuſtodia tenuerat. Callinicum verò Patriar-
cham, erutis oculis miſit Romam, & dedit Epiſcopatum Cyro, qui erat abbas in Ponto, eumque alebat exulem. Hi
Conſtantinum Papam ad ſe venire iubens, honorificè ſuſcepit, ac remiſit, ita vt eum die Dominica miſſa ſibi facere iu-
bens, communionem de manu eius acceperit: quem proſtratus in terra pro ſuis peccatis intercedere rogans, cuncta Ec-
cleſiæ priuilegia renouauit. Qui cum exercitũ mitteret in Pontum, multum prohibente Papa Apoſtolico ad compre-
hendendum Philippicum, quem ibi relegauerat, conuerſus omnis exercitus ad partem Philippici, fecit eum ibidem im-
peratorem reuerſuſque cum eo Conſtantinopolim, pugnauit contra Iuſtinianum, ad duodecimum ab vrbe miliarium,
& victo atque occiſo Iuſtiniano, regnum ſuſcepit Philippicus.
4665. Philippicus anno vno, menſibus ſex. Hic eiecit Cyrum de pontificatu, eumque ad gubernandum abbatis iure mona- 4667.
ſterium ſuum Pontum redire pręcepit. Idem Conſtantino Papæ miſit literas praui dogmatis, quas ille cum Apoſtolicæ
ſedis Concilio reſpuit: & huius rei cauſa fecit picturas in porticu S. Petri, quæ acta ſex ſanctarum Synodorum vniuerſa-
lium continerent. Nam & huiuſmodi picturas cum haberentur in vrbe regia, Philippicus iuſſerat auferri, ſtatuitq; po-
pulus Romanus, ne hæretici imperatoris nomen, aut chartas, aut figuram ſolidi ſuſciperent: vnde nec eius effigies in
Eccleſiam introducta eſt, nec nomen ad miſſarum ſolennia prolatum.
4667. Anaſtaſius annis I I I. Hic Philippicum captum oculis priuauit, nec occidit. Idem literas Cõſtantino papæ Romam 4670.
per Scholaſticum patritium & Hexarchum Italiæ direxit, quibus ſe fautorem Catholicæ fidei, & ſancti ſexti Concilij
prædicatorem eſſe docuit. Liudbrandus rex Longobardorum donationem patrimonij Alpium Cottiarum, quam He-
rebechtus rex fecerat: & ille repetierat admonitione venerabilis papę Gregorij confirmauit. Ecberchtus vir ſanctus de
gente Anglorum, & ſacerdotium monachica vita etiam pro cœleſti patria peregrinus exornans, plurimas Scoticæ gen-
tis prouincias ad canonicam paſchalis temporis obſeruantiam, à qua diutius aberrauerant, pia prædicatione conuertit,
anno ab incarnatione Domini D C C X V I.
4670. Theodoſius anno vno. Hic electus in imperatorem, Anaſtaſium apud Nicæam ciuitatem graui prælio vicit, dato- 4671.
que ſibi ſacramento, clericum fieri ac presbyterum fecit ordinari. Ipſe vero vt regnum accepit, cum eſſet Catholicus,
mox in regia vrbe Imaginem illam venerandam, in qua ſanctæ ſex Synodi erant depictæ, & à Philippico fuerant deie-
ctæ priſtino in loco erexit. Tyberis fluuius alueum ſuum egreſſus, multa Romanæ fecit exitia ciuitati: ita vt in via lata
ad vnam & ſemis ſtaturam excreſceret, atque à porta ſancti Petri vſque ad pontem * Moluium aquæ deſcẽdentes con- *Miluium*
iungerẽt. Manſit autem diebus ſeptem, donec agentibus lætanias crebras ciuibus, octauo demum die reuertit. His tem-
poribus multi Anglorũ gentis nobiles & ignobiles, viri & fœminæ, duces & priuati, diuini amoris inſtinctu de Britan-
nia Romam venire conſueuerant: inter quos etiam reuerendiſsimus abbas meus Ceolfridus annos natus ſeptuaginta
quatuor, cùm eſſet presbyter annis quadraginta ſeptem. Abbas autem X X X V. vbi Lingonas peruenit, ibi defunctus,
atque in Eccleſia beatorum Geminorum martyrum ſepultus eſt, qui inter alia donaria, quæ adferre diſpoſuerat, miſit
Eccleſiæ S. Petri Pandecten, à beato Hieronymo in latinum ex Hebræo vel Græco fonte tranſlatum.
4671. Leo annis I X. Saraceni cum immenſo exercitu Conſtantinopolim venientes, triennio ciuitatem obſident, donec 4680.
ciuibus multa inſtantia ad Deum clamantibus, plurimi eorum fame, frigore, peſtilentia perirent, ac ſi pertæſi obſidio-
nis abſcederent, qui inde regreſsi Vulgarorum gentem, quæ eſt ſuper Danubium bello aggrediuntur: & ab hac quoque
victi refugiunt, ac naues repetunt ſuas. Quibus cum altum peterent, ingruente ſubita tempeſtate, plurimi etiam merſis
4680. ſiue confractis per littora nauibus ſunt necati. Liudbrandus audiens quod Saraceni depopulata Sardinia etiam loca fœ-
darent illa, vbi oſſa S. Auguſtini Epiſcopi propter vaſtationem Barbarorum olim tranſlata, & honorificè fuerant con-
dita, miſit: & dato magno precio accepit, & tranſtulit ea in Ticinis, ibique cum debito tanto patri honore recondidit.

Huic annorum numero conſentiunt Chronica Hermanni Contracti, qui tot annos mundi contineri dicit Beda libro maiori de Temporibus, ſiue de Ratione temporum.

SCHOLIA IN CHRONICON, SEV LIBRVM DE SEX MVNDI ÆTATIBVS, quem Beda Anglo-ſaxo cognomento Venerabilis, Britannus presbyter, ad ſua vſque tempora breuiter eſt complexus, authore Ioanne Nouiomago.

EXACTAM *temporum rationem, vt ferè ſolet rerum à noſtra memoria remotarum, non credo vſquam ad vnguem extare, neque facilè eſt de his pronunciare: præſertim cum plurimi atq; vetuſti ſcriptores ambigant, pauci inter ſe conueniant: ſeu ex eo quod regum aliorumúe magiſtratum & dignitatem per quas computatum eſt, quorundam obſcurior fama fuerit: ſeu (quod citius crediderim) propter doctorum hominum, qui ſuæ ætatis res obſeruarent ordine annorum, indigentiam. Propterea qui longo temporũ interuallo præteriti temporis acta reſpexerunt, neceſſe habuerunt coniecturis quiſq; ſuis, hanc rem indagare, vbi dum alias alij ſequuntur, fit vt pro hac varietate non omnes inter ſe conueniant. Sic Euſebius, Oroſius & Beda, ab Adam vſq; ad Caroli imperium, ſub quo nos ſumus, quod nunc ad X X X V I I. annum tenuit, anno à Chriſto nato M D X X X V I. adiectis annis poſtea actis, fluxerint anni V I M. D C C X X X I V. ſecundum Hebræos, & Ioannem Picum V M. X L I I I. ſecundum primos Eccleſiæ patres V I I M. X X X V. ſecundum Alphonſum regem Hiſpaniæ V I I I M. D X X. verum recentiores Bedæ opinionem vt plurimum ſequuntur. Præterea admonendum & illud duximus, quod in ordine Imperatorum nonnunquam omittuntur hi, quorum plures ſimul vix annum vnum, aut alterum explerunt: nonnunquam quos alij omittunt ex eadem cauſa hic recenſet. Eſt & nominum varietas pro illa multiplici forma nominum apud grammaticos annotata, quæ Lectorem facilè turbare poſſet. vt Merentium apud alios dictum, Beda Conſtantinum vocat: & qui apud Bedam Heraclonas, alijs Heraclion dictus eſt: pari modo Philippus & Philippicus. Tum & illud ſciendum eſt, quod Leo ille poſtremus imperatorum apud Bedam, hic nouem annos habet, intellige dum Beda hæc ſcriberet, nondum expleto imperio: imperauit enim annos X X I V.*

Erat in Baſileenſi editione hûc adnexa appendix ex diuerſis authoribus concinnata, quam quoniam non eſt ipſius Bedæ, hic omiſimus: ex alijs hiſtoricis facilè Lector Beneuolus habere poterit.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, ANGLO-SAXONIS, DE TEMPORIBVS, LIBER.

ARGVMENTVM IN LIBRVM BEDÆ, De Temporibus.

SVperiore libro de mundo & præcipuis eius partibus, breuibus ac perspicuis rudimentis, in Cosmographia lector institutus est, quandoquidem ad temporum ac historiarum cognitionem quibus hoc argumentum est destinatum, ea disciplina parasceue est. Hoc autem volumine quod de temporibus inscribitur, temporum partes, species & discrimina cursim tantantum exponit, præcedente enim idem argumentum copiosius tractat. Ordinis enim fuit & quidem secundum naturam, vt posteaquam temporis causam vnde proueniat, id est, mundum, explicasset, nunc de effectibus & consequentibus oratio institueretur, quæ quia præcedenti libro fusius traduntur, explicationem locorum difficilium illi argumento reseruauimus.

TEMPORIS DIVISIO. CAPVT I.

TEmpora momentis, horis, diebus, mensibus, annis, seculis & ætatibus diuiduntur. Momentum est minimum atque angustissimum tempus, à motu siderum dictum. est enim extremitas horæ in breuibus interuallis, cum aliquid sibi cedit atque succedit. Hora græcum nomen est, & tamen latinum sonat: ora enim finis est temporis, sicut & oræ sunt fines maris, fluuiorum, vestimentorum. Constat autem hora quatuor punctis, decem minutis, quindecim partibus, XL. momentis. Et notandum propter errorem cauendum, quod computus partim natura, partim authoritate vel consuetudine, nitatur: natura, vt annum communem duodecim menses lunares habere: consuetudine, vt menses triginta diebus computari: authoritate, vt hebdomadam septem ferijs constare.

GLOSSÆ SVPER LIBRVM BEDAE PRESBYTERI, DE temporibus: incerti authoris. CAP. I.

TEmpora dicuntur à temperamento, quòd se inuicem tẽperent calore & frigore: momentis, horis, diebus, mensibus, annis, seculis, ætatibus. Seculu, scilicet vnius hominis. Seculum secundum quosdã sunt ducenti & viginti anni: sed Seruius dicit, vniuscuiusq; hominis ætate vel vitam secundum posse dici. Beatus Hieronymus sic dicit in libro Hebraicarum quæstionũ: Non igitur humana vita, vt multi errant, in centum viginti annis contracta est, siquidem inuenimus quòd post diluuium Abraham vixerit annos centum septuaginta quinque, & cæteri amplius ducentis & trecentis annis.

Sibi cedit.] *Vel cursum suum agendo & cedit & succedit sibi. Cedit quidem, dum ab vno in alterum sui circuli transit locum: succedit autem, dum cunctæ eius semper partes quasi sese sequendo recurrit. Vel cedit, dum prima pars est, venit vltima. Siue cedit in ascendendo vsque ad meridiem: succedit in descendendo vsque ad occasum.*

Breuibus interuallis.] *Breue interuallum est de momento ad aliud momentum.*

Cum aliquid.] *Id est, aliquod sidus, vbi sol, cedit ab hominibus: id est, cum locum dat atque succedit aliquod sidus hominibus, non vt transeat, sed tantum se moueat.*

SCHOLIA IN CAPVT I. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMporibus: auctore Ioanne Nouiomago.

HOra græcum nomen est.] ὥρα *aspiratur, latinè verò ora, quæ non tempus significat, sed spacij cuiusq; aut magnitudinis extremitatem vt locorum, regionum, vestium etiam, leuem habet: non igitur idem est, spiritu namque distinguitur Græcũ & Latinum. Horas autem Græci vocant quatuor anni trimestria spacia nota vulgo ver, æstatem, autumnum & hyemem, quas partes author est Eustathius Homerum intelligere in Iliade, vbi quatuor deas horas introducit, quarum duæ cælum aperiant, reliquæ claudant. Aperitur autem cælum, vt tradunt & physici. & probat Aristoteles lib. 2. de Generatione & corruptione, à bruma vsque ad solstitium, quod tempus est generationis. clauditur vicissim à solstitio vsque ad brumam, quod tempus vocant corruptionis. Toto enim hoc tempore sol decedit: sed vulgatiore significatione temporis momentum quoddam significat diei ciuilis partem vicesimamquartam scriptores æquinoctiales vocant, & sunt toto anno æquales, quæ dum fiunt, oritur mundi semuncia, id est, vicesimaquarta pars aliàs diei naturalis, quæ à nocte distinguitur. partim significat duodecimam, hæ sunt inæquales. æstate namque longæ sunt huius generis horæ. Hyberna itaque nox quia prolixa est, nocturnas habet longiores horas.*

DE DIE. CAPVT II.

DIes vulgaris est solis præsentia super terras, qui propriè XXIV. horis impletur. Hunc Hebræi, Chaldæi & Persæ inter duos solis exortus: Ægyptij inter duos occasus numerant: Romani à medio noctis in medium. Vmbri & Athenienses à meridie computant ad meridiem. Moses autem à mane vsque ad mane vnum diem appellat: sed Domino surgente vespera sabbati, lucescebat in primam sabbati, vt homo de luce lapsus in tenebras, deinceps à tenebris rediret ad lucem.

SCHOLIA IN CAPVT II. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporibus: authore Ioanne Nouiomago.

Dies vulgaris est solis.] *Diem hunc vulgo artificialem impropriè nominant: alij, vt iam sumus sæpius testati, naturalem nomen*

[illegible]

DE NOCTE. CAPVT III.

N[illegible]

SCHOLIA IN CAP. III. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporibus, autore Ioanne Noviomago.

[illegible]

DE HEBDOMADA. CAPVT IIII.

H[illegible]

SCHOLIA IN CAPVT IV. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMporibus autore Ioanne Noviomago.

[illegible]

[illegible] *De [illegible]*

DE MENSE. CAPVT V.

M[illegible] XXIX. [illegible] CCCLXIV [illegible] XXX. [illegible] cerer.

SCHOLIA IN CAPVT V. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporibus autore Ioanne Noviomago.

[illegible]

DE MENSIBVS ROMANORVM. CAPVT VI.

ROmani authore Romulo X. mensibus [illegible] CCCIV [illegible] Martio [illegible] Aprilem [illegible] Quintilem & Sextilem [illegible] Iulii Cæsaris [illegible] Calendas [illegible] XVII [illegible] Numa [illegible] Februarium [illegible] CCCLIV [illegible] Iulius Cæsar [illegible]

SCHOLIA IN CAPVT VI. BEDÆ PRESBYTERI, DE TEMporibus: authore Ioanne Nouiomago.

Romani authore Romulo.] [illegible] *per vulgato Ouidij versiculo* [illegible] *nihilo* [illegible] *in medio* [illegible]

[illegible] Aprilem nominauit.] *Alij malunt deducere à Venere, quæ* [illegible] *Nam Taurus, in quem mense Aprili* [illegible]

[illegible] Hetrusca lingua di[illegible].] *Sic & Festus docet & Macrobius*, [illegible] *coniugibus.*

DE SOLSTITIO ET ÆQVINOCTIO. CAPVT VII.

SOlstitia & æquinoctia bina notantur, VIII. Calend. Ianuarij & Iulij, Aprilisque & Octobris, [illegible] Capricorni [illegible] Arietis & Libræ. Sed æquinoctialis dies omni mundo æqualis est. Vario [illegible] Meroë [illegible] dies XII. horas æquinoctiales, & octo partes vnius horæ [illegible] Alexandriæ [illegible] XIV. [illegible] Italia XV. in Britannia XVII. Vbi æstate lucidas noctes haud dubie testantur, id quod [illegible] accedente sole propius verticem mundi, angusto lucis ambitu subiecta terræ [illegible] mensibus, noctes [illegible] ad brumam remoto, quod fieri in insula Thyle Pytheas Massiliensis [illegible] dierum nauigatione in Septentriones à Britannia distante.

SCHOLIA IN CAP. VII. BEDÆ PRESBYTERI, DE temporibus: authore Ioanne Nouiomago.

Octauo Calendas Ianuarij & Iulij.] *Ciceronis ætate alia fuit ratio solstitiorum & æquinoctiorum: nunc enim propter* [illegible] *firmamenti* [illegible] *Quod autem scribitur, temporum momenta prouenire in octaua parti* [illegible] *hæc eueniant in primis signorum partibus, referendum est ad veterem partium* [illegible] *signa veteres, de qua re erudite differuit Zieglerus in Commentarijs super secundum Plinij.*

Sed æquinoctialis dies omni mundo æqualis est.] *Extat huius rei demonstratio in Phænomenis Euclidis* [illegible] *circuli maximi secant sese in duas partes æquales, veluti Horizon & æquator* [illegible] *inæqualiter Horizon diuidit præterquam sub æquinoctiali. De dierum & noctium vario* [illegible] *demonstrationibus aliquot & rursus libro de Natura rerum, de gnomonum & rationibus* [illegible]

DE TEMPORIBVS. CAPVT VIII.

TEmpora sunt vices [illegible]tationum, quibus sol accedendo vel recedendo anni temperat orbem. Hyems en[illegible] longius morante, frigida est & humida: ver, illo redeunte, humidum & calidum: æstas verò, illo super[illegible] calida & sicca: autumnus, illo decedente, siccus & frigidus. Hæc autem antiqui septimo die ante Idus Febr[illegible] Maias, Augustasque & Nouembris inchoabant, vt solstitia & æquinoctia in medio essent temporum. Ver [illegible] comparatur, quia tunc ex terris omnia oriuntur: æstas meridiano, eo quòd pars eius calore fragrantia [illegible] occiduo, eo quòd ob confinium caloris & frigoris graues morbos habeat: hyems septentrioni, eo quòd frigore torpeat.

DE ANNIS. CAPVT IX.

ANnus solaris vel ciuilis est, dum sol CCCLXV. diebus & quadrante Zodiacum peragit, quem Romani [illegible] Hebræi ab æquinoctio verno, Græci à solstitio, Ægyptij inchoant ab autumno. Annus lunaris [illegible] lunis, id est, diebus CCCLIV. Embolismus tredecim lunis, & diebus trecentis octuaginta quatuor [illegible] paschali sumente initium. Annus [illegible] est, dum omnia sydera certis cursibus exactis ad locum suum [illegible] quem sexcentis annis solaribus [illegible] impleri.

DIVISIO ANNI

[illegible] diametri [illegible] Et [illegible] aequinoctium: & ad [illegible] autumnale [illegible] solstitium [illegible]

SCHOLIA IN CAP. IX. BEDÆ PRESBYTERI, De temporibus [illegible]

[illegible]

DE BISSEXTO. CAPVT X.

B[illegible] ex quadrantis ratione per [illegible], [illegible], ex quo [illegible] est, non in CCCLXV. dies, sed [illegible] quarta [illegible] ritur. Verb [illegible] in [illegible] Orient[illegible] in [illegible] nisi forte nō addatur, per CCCLXV. [illegible] IV. Kalendarum Septembrium, [illegible] VI. Kalendarum [illegible], vnde & nomen accepit, interpretantur. Priori autem & vulgari ratione [illegible] per CCLXV. dies [illegible] redeuntes [illegible] quem [illegible], verbi gratia, [illegible] er[illegible], quod [illegible] Ægyptios XII. Kalendarum Aprilium die prouenit, surgentem à medio Oriente [illegible] anno [illegible] e videlicet [illegible], [illegible] inferius [illegible], & tertio, quarto, quinto [illegible] in [illegible] reperies, vt [illegible] diem ante superadiectas, XI. Kalendas Aprilis æquinoctium [illegible] oriente, eandem scilicet tardi[illegible] cæteris quoque seruaturus exortibus.

DE CIRCVLO DECENNOVENALI.
CAPVT XI.

CY[illegible] propter XIV. lunas Paschales Nicæna Synodus instituit, eo quod ad [illegible] anni sola[illegible] dies [illegible] luna per XIX. annos CCXXXV. circumacta vicibus, inter [illegible] redeat, qui [illegible] ogdoadas, & hendecadas, hoc est, in VIII. & XI. annos. Octo enim anni lunares totidem annos solares diebus tan[illegible] transcendunt: quorum alter ad explemendum occurrit hendecadis, alter ratione [illegible] hendecadis [illegible] vno die transcenderet lunarem. Licet quidam violenter hos [illegible] ex [illegible] re[illegible] cum bissextus soleat in mense Februario soli superfusus & lunæ, [illegible] & ipsi nullum hendecadi bissextum addant. Vt ergo apertius dicam, duo lunæ dies, qui supersunt in ogdoade, duos qui desunt [illegible] hendecade complent.

DE SALTV LVNÆ. CAPVT XII.

SAltus lunæ locus & hora [illegible] incensionis eius per XIX. annos efficit: quamuis enim quidam singulas lunas XXIX. [illegible] incensiones earum medio diei, & medio noctis semper alternent, non in [illegible] facilitatem vel compendium inquirunt. Nam si naturam quæras lunæ [illegible] nunc in meridie [illegible] & secundi, quæ nunc in medio noctis accenditur, anno futuro hora, & vno puncto, & decem [illegible] & [illegible] decima parte vnius puncti ante medium diei vel noctis illustratur. Hæc tamen distinctio non ad [illegible] vel communi anni [illegible], sed ad æquam diuisionem XIX. tendit annorum, [illegible] per XIX. an[illegible] & [illegible] pando vnius diei spatium amittens, vltimum decem[illegible] annum [illegible] XXIII [illegible] putari. Quod si facere negligas, per XV. decennouenales cyclos XV. tibi luna [illegible], inueniet.

CONTINENTIA CIRCVLI EIVSDEM.
CAPVT XIII.

CYclus idem Paschalis [illegible] communitus. Primus ordo continet annos ab incarnatione Domini, [illegible] annis augmento crescentes. Secundus indictiones Romanorum, quæ in [illegible] XV. [illegible]. Tertius [illegible] XI. lunares, quæ per singulos annos solares ad[illegible]

[illegible]

SCHOLIA IN CAP. XIII. BEDÆ PRESBYTERI,

[illegible]

[illegible]

ARGVMENTA TITVLORVM PASCHALIVM. CAPVT XIV.

SI nosse vis quot sint anni ab incarnatione Domini [illegible] anno concurrentes [illegible].

DE SACRAMENTO TEMPORIS PASCHALIS. CAPVT XV.

IDeo autem Pascha non ad eundem redit anni diem, sicut tempus Dominicæ natiuitatis, quod [illegible] : hic vero vitæ venturæ & mysteria [illegible], & [illegible] de morte ad vitam [illegible] quoque mysteriis [illegible] vera luce [illegible]. [illegible] primo mense anni, [illegible] Tertio, [illegible] sub lege [illegible] & triumpho Christi veneranda, nostra quoque resurrectione nobis [illegible].

DE MVNDI ÆTATIBVS. CAP. XVI.

SEx ætatibus mundi tempora distinguuntur. Prima ætas ab Adam vsque ad Noe continet [illegible] M. DCLVI. [illegible] Secunda a Noe vsque ad Abraham [illegible] X. annis au[illegible] CCXCII. [illegible] XIV. [illegible] DCCCC[illegible] [illegible] DL [illegible] quæ nunc agitur, [illegible].

CVRSVS ET ORDO TEMPORVM. CAPVT XVII.

[illegible]

inuocare nomen Domini. Enos annorum XC. genuit Cainan. Cainan annorum LXX. genuit Malaleel, qui interpretatur plantatio Domini. Malaleel annorum LXV. genuit Iareth. Iareth annorum CLXII. genuit Enoch. qui est translatus a Deo. Enoch annorum LXV. genuit Mathusalam. Concupiscunt filij Dei filias hominum. Mathusalam annorum CLXXXVII. genuit Lamech. Gigantes nati sunt. Lamech annorum CLXXXII. genuit Noe, qui arcam ædificauit. Noe anno DC. venit diluuium.

DE SECVNDA ÆTATE. CAP. XVIII.

SEcunda ætas continet annos iuxta Hebræos CCVCII. Iuxta Septuaginta Interpretes DCCCCXLII. vel adiectio Cainan MLXXII. Sem anno II. post diluuium genuit Arphaxat, à quo Chaldæi. Arphaxat annoru XXXV. Chaldæi.
genuit Sale. à quo Samaritæ & Indi. Sale annorum XXX. genuit Heber, à quo Hebræi. Heber annorum XXXIV. genuit Phalech. Turris ædificatur. Phalech annorum XXX. genuit Reu. Dij primum adorantur. Reu annorum XXXII. genuit Seruch. Regnum Scytharum inchoat. Seruch annorum XXX. genuit Nachor. Regnum Ægyptiorum nascitur. Nachor annorum XXIX. genuit Thara. Regnum Assyriorum & Sicyoniorum exoritur. Thara annorum LXX. genuit Abraham. Semiramis condidit Babyloniam.

Samaritæ. Indi. Hebræi.

DE TERTIA ÆTATE. CAP. XIX.

TErtia ætas continet annos DCCCCXLII. Abraham annorum LXXV. venit in Chanaan. Abraham annorum C. genuit. Nam primò genuit Ismael, à quo Ismaelitæ. Isaac annorum LX. genuit Iacob Regum inchoat Argiuorum. Iacob annorum XC. genuit Ioseph. Memphis in Ægypto conditur. Ioseph CX. annos vixit. Græcia sub Argo segetes habere cœpit. Hebræorum seruitus annorũ CXLIV. Cecrops Athenas condit. Moyses annis XL. rexit Israel. Lacedæmon conditur. Iosue annis XXVI. Iudices à Moyse vsque ad Samuel præfuerunt annis CCCCV. Othoniel annis XL. Cadmus Thebarum Rex Græcas literas inuenit. Aoth annis LXXX. Amphion musicus claruit. Debbora annis XL. Primus Latinis regnat Picus. Gedeon annis XL. Orpheus Linusque musici claruerunt. Abimelech annis III. Iste fratres suos septuaginta interfecit. Thola annis XXIII. Priamus regnat in Troia. Iair annis XXII. Carmentis Latinas literas reperit. Iepthe annis VI. Hercules se flammis iniecit. Abessan annis VII. Bellum Troiæ decennale surrexit. Achialon annis X. Hic in LXX. Interpretibus non habetur. Labdon annis VIII. Æneas venit in Italiam. Samson annis XX. Ascanius Albam condidit. Heli annis XL. Regnum Sicyoniorum finitur. Samuel & Saul annis XXXII. Lacedæmoniorum regnum exoritur.

DE QVARTA ÆTATE. CAP. XX.

QVarta ætas continet annos iuxta Hebræos CCCCLXXIII. Translatores Septuaginta XII. adiiciunt. Dauid annis XL. Carthago à Didone conditur. Solomon annis XL. Qui templum ædificauit anno CCCCLXXX. egressionis ex Ægypto. Ex quo apparet Samuel & Saul XXXII. annis, non XL. præfuisse. Roboam annis XVII. Regnum Israel & Iuda diuiditur. Abia annis III. Pontifex Abimelech insignis habetur. Asa annis XLI. Hieu Prophetes occiditur ab Asa rege Israel. Iosaphat annis XXV. Helias & Abdias Michæasque prophetant. Ioram annis VIII. Edom defecit à regno Iudæ. Ochozias anno I. Helias rapitur. Ionadab filius Rechab sacerdos claruit. Athalia annis VI. Ioas annis XL. Zacharias Ioadæ filius lapidatur. Amazias annis XXIX. Amos Prophetat in Israel. Ozias annis LII. Assyriorum regnũ in Medos transfertur, quod à Beli principio steterat, annis M. CCCV. Ioathan annis XVI. Ozee, Iohel, Esaiasque Prophetant. Achaz annis XVI. Roma cõditur, & Israel in Medos transfertur. Ezechias annis XXIX. Romulus centum Senatores constituit. Manasses annis LV. Numa duos menses adiecit. Amon annos II. Tullius in republica censum egit. Iosias annis XXXI. Thales physicus claruit. Ioachim annis XI. Huius anno tertio Nabuchodonosor Iudæam cœpit. Sedechias annis XI. Templum Hierosolymitanum incensum est.

DE QVINTA ÆTATE. CAP. XXI.

QVinta ætas cõtinet annos DLXXXIX. Hebræorum captiuitas annis LXX. Iudith historia conscribitur. Darius annis XXXVI. Huius secundo anno templum Hierosolymis extruitur. Primus autem regni eius inter septuaginta annos captiuitatis Iudaicæ concluditur. Xerxes annis XX. Herodotus historiographus agnoscitur. Artabanus mensibus VII. Socrates nascitur. Artaxerxes annis XL. Esdras legem, Neemias Hierosolymam restaurat. Darius, qui & Nothus, annis XIX. Plato nascitur. Artaxerxes annis LX. Hester historia completur. Artaxerxes, qui & Ochus, annis XXVI. Demosthenes, & Aristoteles prædicantur. Xerxes Ochi filius annis IV. Xenocrates claruit. Darius annis VI. Hucusque regnum Persarum, dehinc Græcorum. Alexander annis V. Nam VII. eius anni cum Persarum regibus supputantur. Ptolemæus Lagi filius annis XVII. Machabæorum liber inchoat. Primus Philadelphus annis XXXIII. Septuaginta interpretes claruerunt. Euergetes annis XXVI. Iesus sapientiæ librum composuit. Philopater annis XVII. Machabæorum liber secundus inchoat. Epiphanes annis XXIV. Romani Græcos subiugauerunt. Philometor annis XXXV. Hunc Antiochus superans Iudæos oppressit. Euergetes annis XXIX. Brutus Hispaniam subegit. Soter annis XVII. Varro Ciceroque nascuntur. Alexander annis X. Syria per Gabinium ducem subijcitur Romanis. Ptolemæus Cleopatræ filius annis VIII. Salustius historiographus nascitur. Dionysius annis XXX. Pompeius Iudæam cepit. Cleopatra annis XXII. Hucusque regnum Græcorum, nunc Romanorum. Iulius Cæsar annis V. Ab hoc Cæsares appellati.

DE SEXTA ÆTATE. CAP. XXII.

SExta ætas continet annos præteritos DCCVIII. Octauianus annis LVI. Huius anno XLII. Dominus nascitur, completis ab Adam annis IIIMDCCCCLII. Iuxta alios VMCXCIX. Tiberius annis XXIII. Huius anno XVIII. Dominus crucifigitur. Gaius annis quatuor. Matthæus Euangelista scribit. Claudius annis tredecim. Petrus Romam, Marcus Alexandriam petit. Nero annis quatuordecim. Petrus & Paulus cruci gladioque traduntur. Vespasianus annis X. Huius secundo anno Hierosolyma subuertitur. Titus annis II. Hic facundus & pius fuit. Domitianus annis XVI. Ioannes in Pathmon relegatur. Nerua anno I. Ioannes Apostolus Ephesum rediens Euangelium scripsit. Traianus annis XIX. Simeon Hierosolimorum Episcopus crucifigitur, & requiescit Ioannes Ephesi. Hadrianus annis XXI. Aquila interpres habetur. Antoninus Pius annis XXII. mensibus quatuor. Valentinus & Marcion agnoscuntur. Antoninus minor annis XIX. Cataphrygarum hæresis exoritur. Commodus annis tribus. Theodotion interpres habetur. Ælius Pertinax anno I. Seuerus Pertinax annis octodecim. Symmachus interpres habetur. Antonius Caracalla annis VII. Quinta æditio Hierosolymis inuenitur. Marrianus anno I. Aurelius Antoninus annis quatuor. Sexta ædi-

tio Nicapoli reperitur. Alexander annis tredecim. Origenes Alexandriæ claruit. Maximinus annis tribus. Hic persequitur Christianos. Gordianus annis septem. Fabianus Episcopus Romæ celebratur. Philippus annis septem. Hic primus Christianus imperator fuit. Decius anno vno. Antonius monachus claruit. Gallus & Volusianus annis II. Nouatiana hæresis exoritur. Valerianus annis XV. cum Galieno. Cyprianus martyrio coronatur. Claudius annis II. Paulus Samosatæ hæresim condidit. Aurelius annis V. hic persequitur Christianos. Tacitus anno I. Probus annis VII. Manichæorum hæresis exorta est. Carus annis II. Iste de Persis triumphauit. Diocletianus & Maximianus annis XX. Hic persequitur Christianos. Maximinus Seuerusque annis II. Constantinus annis XXXI. Nicæna Synodus congregatur. Constantius & Constans annis XXIV. Ossa Andreæ & Lucæ Constantinopolim transferuntur. Iulianus annis II. Hic ex Christiano paganus persequitur Christianos. Iouianus anno I. Hic cum omni exercitu Christianus efficitur. Valentinianus annis* XIII. qui à Iuliano ob fidem Christi militia fuerat priuatus. Valens annis III. Gratianus annis VI. Ambrosius & Martinus Episcopi clarescunt. Valentinianus cum Theodosio annis IX. Hieronymus in Bethleem prædicatur. Theodosius annis III. cum Arcadio & Honorio. Anachorita Ioannes claruit. Arcadius annis XIII. cum fratre Honorio. Ioannes Chrysostomus & Augustinus Episcopi prædicantur. Honorius annis XV. cum Theodosio minore. Cyrillus Alexandriæ claruit. Theodosius minor annis XXVI. Ephesina Synodus Nestorium condemnat. Martianus annis VII. Chalcedonense concilium geritur. Leo maior annis XVII. Ægyptus errore Dioscori latrat. Zenon annis XVII. Corpus Barnabæ Apostoli reperitur. Anastasius annis XXVI. Fulgentius Episcopus prædicatur. Iustinus annis IX. Acephalorum hæresis abdicatur. Iustinianus annis XXXIX. Huius VI. anno Dionysius paschales circulos inchoat. Iustinus minor annis XI. Armenij fidem Christi suscipiunt. Tiberius annis VII. Herminigildus Rex Gothorum martyrio coronatur. Mauritius annis XXI. Gregorius Romæ floruit Episcopus. Phocas annis VIII. Saxones in Britannia fidem Christi suscipiunt. Heraclius annis XXVI. Iudæi in Hispania Christiani efficiuntur. Heracleonus cum matre sua Martina annis II. Constantinus filius Heraclij mensibus VI. Constantinus filius Constantini annis XXVIII. Eclypsis solis facta est indictione septima, quinto Nonas Maias. Constantinus filius Constantini superioris annis XVII. Hic sextam Synodum composuit. Iustinianus filius Constantini annis X. Africa restaurata est imperio Romanorum. Leo annis III. Tyberius dehinc quintum egit annum. Reliquum sextæ ætatis Deo soli patet.

*alias XI.

LIBRI DE TEMPORIBVS, FINIS.

SENTENTIAE, SIVE AXIOMATA PHILOSOPHICA

VENERABILIS BEDÆ, EX ARISTOTELE ET ALIIS PRÆSTANTIBVS PHILOSOPHIS COLLECTA, VNA CVM BREVIBVS QVIBVSDAM EXPLICATIONIBVS AC LIMITATIONIBVS.

A Deo dependet cœlum & tota natura, 12. Metaphysicorum.] *Illa authoritas sic intelligitur, quod cœlum & tota natura dependent à Deo, & quoad fieri seu produci, & quo ad conseruari. Secundum Aristotelem tamen, qui falsò opinatus est materiam primam esse Deo coæternam, & ipsum mundum fuisse ab æterno, intelligitur duntaxat quoad conseruari, non autem quoad fieri. Materia enim prima secundùm ipsum non est facta nec mundus, sed fuère ab æterno: Nisi fortè dicendum videatur, & secundùm Aristotelem materiam & mundum à Deo fuisse producta non quidem de nouo & ex nihilo (iuxta ipsum enim ex nihilo nihil fit primo Phys. text. 3[illegible]. & 34. & in 7. Metaph. text. 22.) sed per simplicem quandam emanationem seu naturalem quendam processum, qualem nos verissimè credimus solum in personis diuinis.*

Actus separat & distinguit, 7. Metaph. & 3. de Anima.] *At quandoq; aliqua distinguuntur, nō solum per formas, verum etiam per materias, dantur enim materia propria, sicut & forma propria. Respondetur sensum esse, quòd materia benè separat & distinguit per actus inclusos, quia materia ex sua natura nullius est actiuitatis, Vel meliùs & breuiùs, Actus separat & distinguit scilicet principaliter.*

Arguendo ab esse ad posse, bona fit consequentia.] *Intelligitur hoc axioma sic: Arguendo affirmatiuè & sine distributione & sine dictione includendo negationem. Vnde non sequitur, A est maximum corpus, quod est, ergo A est maximum corpus, quod potest esse, consequentia non valet, quia antecedens potest esse verum sine consequente.*

Album fit ex nigro, musicus fit ex non musico, 1. Phys.] *Ibi dicitur quod ex importat circumstantiam ordinis, sed quando dicitur lignum debet componi ex suis medietatibus, ibi Ly ex, importat circumstantiam temporis.*

Album de per accidens est quantum, per Philosophum in Prædicamentis.] *Ibi dicitur quod Philosophus vult, quod ille terminus Album ponitur in Prædicamento Quantitatis, de per accidens. Albedo enim per se ponitur in Prædicamento Qualitatis, ratione albedinis verò ponitur ibidem id quod album est.*

Agente eodem modo existente, & materia, erit idē effectus, 2. Metaphys.] *Intelligitur sic, tam de agentibus principalibus quàm instrumentalibus, ita quod sit omnino idem agens, & idē passum eodē modo dispositum, tunc nō fiunt diuersi effectus, sed vnus tātum.*

Appetitus materiæ, non est nisi motus ad formam, Commentator 1. Physicorum.] *Respondetur quod Commentator capit motum valdè largè sive impropriè, videlicet pro naturali inclinatione.*

Aliqua res naturalis distinguitur ab artificiali 2. Phys. in principio.] *Dicitur ibi, quod Philosophus loquitur ibi indefinitè vel particulariter, & sic illa est vera: vel dicitur quod solum voluit quod res naturales differant ab artificialibus ratione & non re, quia eadem est res.*

Alchimistæ dicunt quod ex ferro vel cupro potest fieri aurum per eorum artem.] *Vbi dicitur quod ex ferro vel cupro fit aurum vel argentum apparenter, non autem existenter. Et ratio est, quia per nullam artem forma substantialis potest poni in esse specifico alterius formæ.*

Ars simpliciter facit materiam, 1. Phys.] *Dicitur quod intelligitur de materia secunda, non autem de materia prima; quia materia prima non est facta, quia est ingenerabilis & incorruptibilis, vt patet ibidem.*

Accidentis non est accidens, 4. Phys.] *Intelligitur sic, accidentis non est accidens tanquam subiecti originalis: & sic stat benè, quia albedo est in superficie, quæ etiam est vnum accidens, & linea habet rotunditatem & corruptibilitatem, sed hoc nō tanquā subiectum originale, quia originaliter est in substantia.*

Accidens definitur per subiectum suum, 7. Metaphys.] *Et sic album est subiectum, habens sufficientem albedinem per se*

denomi-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Accidentia non habent materiam, 7. Metaph.] *Respondetur quod verum est de materia ex* [illegible] *ne in qua habent, scilicet in qua sunt subiectum.*

Actus & potentia [illegible] prædicamenti, per Commentatorem, [illegible] de Anima.] [illegible] *in quolibet prædicamento* [illegible] *verificabilis de prima substantia,* [illegible] *verum est dicere in genere substantia,* [illegible] *Alio modo intelligitur sic, quod in quolibet genere prædicamenti* [illegible] *nem potentia. Sic verum est vera, quia in quolibet genere reperiuntur genera* [illegible] *bent rationem materiæ, vt patet per Porphyr. & etiam reperitur forma vel differentia, quæ est actus* [illegible] *Philosophum* [illegible] *de Anima. Alio modo sic: Actus & potentia in quolibet prædicamento rep*[illegible] *& sic magis commune habet se, vt potentia: minus commune, vt actus. Vel dicitur, quod* [illegible] *in communi non sunt in aliquo prædicamento sed bene modo restricto.*

Anima componitur ex intellectu agente & possibili, 3. de Anima.] *Intelligitur* [illegible] *rit quandoque* [illegible] *quandoque passiue* [illegible] *intellectus concurrit quandoque actiue & tunc dicitur intellectus agens* [illegible] *dicitur intellectus patiens, scilicet quando recipit illas passiones siue species. Sed non debet* [illegible] *dicitur actus agens quando actu format intellectum.*

Anima est corruptibilis, 3. de Anima.] *Intelligitur non secundum essentiam,* [illegible] *talem.*

Anima prædicatur æquiuoce de animabus, per Commentatorem, 3. de Anima.] *Intelligitur* [illegible] *per prius dicitur de anima intellectiua,* [illegible] *prioritate dignitatis, & per posterius de alijs animabus* [illegible] *tam potest* [illegible] *de intelligentijs secundum analogiam perfectionis.*

Accidentia [illegible] de Anima.] *Intelligitur quod solum sunt sensibilia per se & directe, cum hoc tamen* [illegible] *quod substantia per accidens & indirecte sunt sensibiles.*

Anima est animal propter sensum tactus, 2. de Anima.] *Intelligitur quod Ly propter non importat* [illegible] *conuertibilitatem* [illegible] *quod omne, quod est animal, habet sensum tactus; & econuerso omne quod habet sensum tactus est animal.*

Animal habens vnum sensum est imperfectissimum, 1. Metaph.] *Intelligitur quo ad totam speciem, non* [illegible] *tum indiuiduum.*

Anima est in corde sicut aranea in tela, in de sensu & sensato.] *Intelligitur quod anima sedet in corde principaliter* [illegible] *liter* [illegible] *in alijs membris. Quod si obijcitur, sed aranea non est in qualibet parte telæ, igitur anima* [illegible] *est in qualibet parte corporis.* [illegible] *quod Philosophus loquitur opinatiue de illis, qui dixerunt animam tantum esse in corde* [illegible] *tiones per* [illegible] *illa operationes regerent tota membra. Sed illa opinio reprobatur per Philosophum* [illegible] *lum agens* [illegible] *potest producere aliquam operationem, non coagente agente principali. Vnde non oportet* [illegible] *litudinem quærere inter animam & araneam.*

Anima est in corpore, sicut monarcha in ciuitate bene disposita, Philosophus in lib. de motibus [illegible] *Intelligitur* [illegible] *sic, vnum improprium, quod Ly* [illegible] *debet importare non omnimodam similitudinem sed æqualem &* [illegible] *quod anima est regens ipsum corpus, sicut monarcha in ciuitate.*

Aliqua qualitas non est actiua, 2. de Genera.] *Intelligitur non quod aliqua qualitas* [illegible] *siccitas & humiditas* [illegible] *sit actiua, sed* [illegible] *quod* [illegible] *quia siccitas & humiditas sunt qualitates minus actiuæ quam* [illegible]

Aliud est videre per visum, aliud* [illegible] *2. de Anima.] [illegible] *quod Philosophus non* [illegible] *res visus,* [illegible] *& per hoc quod dicit: Aliud est per visum discernere* [illegible] *periorem* [illegible] *sensus* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] *Metaphys.* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 2. Topic.] *Intelligitur,* [illegible] *aliqua negat a vel* [illegible]

[illegible] Topic.] *Ibi* [illegible]

[illegible] Phys.] *Ibi dicitur, quod anima* [illegible]

[illegible] de Anima, & 9. Metaph.] *Ibi dicitur, quod* [illegible] *potentia,* [illegible] *potentia* [illegible]

A[illegible] *Intelligo non quod semper adsit,* [illegible] *appetitus.* [illegible] *enim materia etiam appetat* [illegible] *quod* [illegible] *appetitum ex carentia. Vel aliter, verum est de appetitu desiderij, non* [illegible] *quæ nondum habemus,* [illegible] *In* [illegible] *quæ habemus, complacere nobis.*

[illegible] Phys.] *Et ratio est, quia substantiæ nihil est contrarium, sed omnis motus fit de contrario* [illegible]

[illegible] universalem scientiam, 7. Phys.] *Intelligitur quod ex veritate singularium infer*[illegible]

Anima intelligit [illegible] quando vult, 2. de Anima.] *Et ratio est diversitas obiectorum* [illegible] *obiectum* [illegible] *in ipsa anima* [illegible] *ipsam posse intelligere. At obiectum sensus non est in ipso sensu. Non enim* [illegible]

A[illegible] magnæ plus fluunt de nocte, quam de die, 3. Meteororum.] *Et hoc est ideo propter absentiam humoris* [illegible]

A[illegible] expertus, & architector manu [illegible], 1. Metaphys.] *Ad sapientem pertinet, omnia in universali* [illegible] *habere scientiam, quæ sui ipsius tantum causa est, & non causa alterius.*

Audire fabulas est [illegible] veritatis, 2. Metaph.

Antiqui Philosophi [illegible] vitæ necessarijs primo cœperunt philosophari, 1. Metaphys.

Anima est causa [illegible] triplici genere causæ, [illegible] formalis, efficientis & finalis, 2. de Anima.

Ar[illegible] ex [illegible] intend[illegible] assimilare naturæ, [illegible], [illegible] Metaph.

Anima[illegible] augentur magis dormiendo, quam vigilando: In de Somno & Vigilia.

Anima[illegible] respirant [illegible], in de Morte & Vita.

Apes habent regem, [illegible] non ex[illegible], nisi cum omnibus apibus, ibidem.

A[illegible] corpori [illegible] Dei, [illegible] de proprietatibus elementorum.

A m[illegible] regitur civitas, 2. Pol.

A[illegible] est corpore [illegible], 7. Polit.

Ars [illegible] defectum naturæ, ibidem.

A[illegible] sæpe faciunt iudicem non videre verum, 1. Rhet.

A[illegible] 2. Rhet.

A[illegible] ludent [illegible] per Boetium [illegible]

B.

BOnum est a[illegible] tempore belli.] *Intelligitur* [illegible] *expediens est tempore belli,* [illegible] *tyranni,* [illegible] *bonum* [illegible] *bonum morale* [illegible]

Bonum & malum [illegible]

[illegible]

Bonum [illegible] 6 Metaph. [illegible] & [illegible] de Anima. [illegible]

[illegible]

Bonum [illegible] 4 Metaph.] Intelligitur de bonitate entis, & non de bonitate artis de quo loquitur [illegible] quod in diversis artibus est aliud & aliud bonum, & sic qualibet ars designat aliquid bonum [illegible] bonitate moris, ut quando dicitur in Ethic. quod bonum est bonum animi secundum virtutem [illegible] Tempus est quod [illegible]

Bonum [illegible] Metaph.] Quia omnia ordinem habent ad primum bonum.

Bonum [illegible] est, quod simpliciter est bonum, 2. Ethic.

[illegible] ab eis, 9. Ethic.

[illegible] Deus, [illegible] totam naturam, Philosophus in [illegible]

[illegible] Seneca ad Lucilium discipulum suum.

[illegible] nec emitur, si venalis esset, non haberet emptorem [illegible]

[illegible]

[illegible] Seneca de Beneficiis.

[illegible] Plato in Timaeo.

[illegible] Plato in [illegible] de Republ.

[illegible] Seneca in [illegible] de Moribus.

[illegible]

C.

[illegible]

[illegible]

... *bonum contrarium est bonum vel* [illegible] *malo par* [illegible] *est bona* [illegible]

[illegible] *verum sape vident* [illegible]

[illegible] *Varium & mutabile semper fœmina.* [illegible]

[illegible] *arum, quæ est potissima* [illegible]

[illegible] *præter quam* [illegible] *Tunc addit unam conditionem* [illegible]

[illegible] *ad ipsum tanquam ad finem* [illegible]

[illegible] *est causa. Maior est Philosophi. Metaph. 4.* [illegible]

[illegible] *& sic non est principium, sed* [illegible]

[illegible] *sunt ordinata ad finem. Et sic illo modo est primum.*

[illegible] *causa, 2. Phys.*] *Intelligitur quod causæ possunt ad* [illegible]

[illegible]

[illegible] *altera præmissarum debet esse vniuersalis, 1. Prior.* [illegible]

[illegible] *in modo & figura.*

[illegible] *quorum vltima sunt simul, 2. Cœli & 3. Phys.*] [illegible]

[illegible] *per communionem* [illegible]

[illegible] *quidem & finis* [illegible] *& simul principium alterius.*

[illegible] *sed Anima* [illegible] *de Anima*] [illegible] *non vult* [illegible]

[illegible] *etiam homo intelligit. Sed* [illegible] *non intelligat secundum corpus* [illegible]

[illegible] *cum corpore tanquam instrumento.* [illegible] *in intelligendo* [illegible] *dependet a corpore* [illegible]

[illegible]

C.

[illegible]

Intelligitur secundum rationes [illegible] apprehensa.

[illegible] sequeretur, quod Deus non intelligat [illegible] inferiora [illegible] per aliquid, quod est extra Deum, tum hoc tamen stat, quod Deus [illegible] extra [illegible] per medium & Phantasma, sed secundum suam simplicem [illegible] quemcunque intelligentem phantasmata speculari. Respondetur quod [illegible] dependent & non de [illegible].

[illegible] 2. de Anima.] [illegible] videtur velle, quod habeat partes. Respondetur quod [illegible] de potentiis animae & hoc secundum rationem & non secundum rem.

[illegible] Metaph. text. com. [illegible] secundum se considerata [illegible] Commen. 8. Metaph. [illegible] neque minus homo enim non est [illegible] quam homo [illegible] forma in materia. Nam quod accidentia recipiant magis & minus, [illegible] est, ut testatur etiam [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] mo Eth.

[illegible]

[illegible] 10 Ethic.

Duplex est vita, [illegible] contemplatiua & [illegible] quàm [illegible] contemplatiua [illegible] Ethic.

[illegible] de Anima.

Duplex [illegible] Aliud est [illegible] & illa [illegible] de Anima.

[illegible] procedit ab [illegible] cognitione, quæ habet doctrina & disciplina, in primo libro Post. Arist.

Differentia [illegible] forma, per Porphyr.

[illegible]

[illegible] scholarium.

[illegible] Plato in Phæd.

[illegible]

[illegible] Seneca de [illegible]

[illegible] Seneca ad [illegible]

[illegible] teneas sententiam, Seneca de formali vita.

[illegible] & nullus [illegible]

Deus malum facere non potest, [illegible] quod Deus facere non potest, ergo malum nihil est [illegible] de Consolatione.

Diuina prouidentia rebus [illegible] imponit necessitatem, quia si omnia euenirent ex necessitate, præmia [illegible] rum, & pœna malorum periret, ibidem.

E.

EADEM sunt principia omnium prædicamentorum, [illegible] Metaph. tex. 19.] Intelligitur quod sunt eadem [illegible] eorum prædicamento est aliquid simile materiæ, & aliquid simile formæ & aliquid simile priuationi. [illegible] bet de principiis remotis, sed non de proximis, hac Auerr. [illegible]

[illegible] principia essendi & cognoscendi, 2. Metaph.] Respondetur quod Philosophus vult, quod principia [illegible] eadem demonstratione propter quid generis: quia [illegible] habet esse in demonstratione per [illegible] causationem propter quid [illegible] ut patet ex [illegible] demonstrationis propter quid. Vel intelligitur de principiis intrinsecis & essentialibus.

Ex duobus entibus in actu non fit vnum tertium, 7. Metaph.] [illegible] vnum per se, sed [illegible] rò & forma per se fit vnum, quia alterum est in actu, alterum in potentia.

[illegible] Metaph.] Ex ista auctoritate sequeretur, quod omnia entia naturalia [illegible] essent bene & optime disposita [illegible] nulla essent monstra: dicendum quod licet monstrum secundum se non sit bene [illegible] ordine ad decorem vniuersi est dispositum bene, & ex tali resultat decor vniuersi.

Ens & vnum conuertuntur, 4. Metaphysic.] Sunt enim transcendentia, quorum illud se habet sicut subiectum, hoc vt [illegible] passio.

[illegible] causæ, per auctorem de causis.] Intelligitur de causis particularibus sed non de [illegible] libus, id est de [illegible] de quibus non oportet.

[illegible] a sensibus, 2. Phys. & 6. Metaph.] [illegible] quod Arist. [illegible] distincta sed quoad modum considerandi: sic quod Metaphysicus considerat de illis, quæ non habent [illegible] teriam [illegible] Et per hoc consideratio Metaphysici differt a consideratione Physici. [illegible] illa [illegible] verum, & alia id genus reperiantur in materialibus & sensibilibus [illegible] untur abstracta per indifferentiam, & bene possunt [illegible] quæ tamen pertinent ad considerationem metaphysicam, clarum est, quod secundum [illegible] & [illegible] stractionem a materia & sensibus.

Ex ente & [illegible] non fit ens per se, nisi secundum accidens, secundo Phys.] Hoc est, ex duobus entibus in actu [illegible] ens per se.

[illegible] prædicamentorum sunt impermixtæ, per Themistium 2. de Anima.] Intelligitur quod terminus [illegible] prædicatur essentialiter de termino alterius prædicamenti.

[illegible] 2. Phys.] Intelligitur de materiali causa ex qua: sed non prohibet quod materia [illegible] fit causa efficiens.

[illegible] Phys.] Intelligitur per naturalem actionem. Omnis enim naturalis actio præsupponit [illegible] et ab agente [illegible] sed bene ab agente supernaturali, scilicet Deo: Is enim hoc vniuersum [illegible] eat [illegible]

[illegible] 2. Top.] Intelligitur sic Entia quæ non consideratur [illegible] ista non sunt Physicæ considerationis, [illegible]

[illegible]] [illegible] de ente extra animam, & de ente in actu [illegible] verum & falsum sunt in anima.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] *[illegible] Philosophus [illegible]*

Ens [illegible] per Dio[illegible] Philosophus in Prædicamentis.] *Intelligitur quod ens est* [illegible]

E[illegible] non est causa, 5. Metaph.] *Intelligitur cum reduplicatione quod* [illegible]

[illegible] Commentator de substantia orbis. [illegible]

Æ[illegible] species [illegible] *Intelligitur formaliter vel virtualiter secundum se* [illegible]

[illegible] ad quolcunque [illegible] *Intelligitur de vera amicitia* [illegible] *sic illa amicitia* [illegible] *non est vera amicitia, eo quod non sit propter bonum honestum.*

[illegible] æqualitas [illegible], per commune[illegible] animi conceptionem.] [illegible] *ex præcisa æqualitate* [illegible] *modorum* [illegible] *perfecte arguitur æqualitas* [illegible] *intellectus humanus* [illegible] *Deum, ergo est* [illegible] *Deus.*

Ens extra animam dividitur in decem prædicamenta, 5. Metaph.] *Videtur velle quod nullum ens in anima sit in prædicamento & per consequens videtur quod Grammatica, Logica, Rhetorica non sunt in prædicamento. Dicitur quod in prædicamento nullum ens est, quod non existat* [illegible] *anima* [illegible] *imaginarie, cum hoc tamen stat, quod ens in anima existens* [illegible] *ut scientia, sit in prædicamento.*

[illegible] & verum convertuntur, similiter falsum, & non ens, 6. Metaph.] *Dicitur quod verum est prout sunt passiones entis sed non tenet veritatem prout sunt passiones propositionis.*

[illegible] quærere in unoquoque genere, eatenus certitudinem exigere, quatenus [illegible] rei recipit simile, Ethic. capite 2.] [illegible] *a Mathematico persuasionem recipere,* [illegible] *ab oratore demonstrationem* [illegible], *ita etiam* [illegible] *in 1. de Trinitate. Disciplinati hominis est in unoquoque genere certitudinem quærere, secundum quod natura subjecta postulat.*

[illegible] numero sunt, quorum materia est una, 5. Metaph.

[illegible] non requiritur verificatio sed manifestatio. Commentator, 2 de Anima.

Ex eo quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa dicitur, per Philosophum in prædicamentis.

F.

FINIS est optimum & melius [illegible] non simpliciter, sed ad uniuscujusq; substantiam, 2. Phys. tex. 74.] *Nota finis dicitur optimum & melius non simpliciter id est,* [illegible] *rerum, sed secundum quod* [illegible] *eorum quæ ad finem sunt.*

[illegible] 2. Phys. tex. 62.] [illegible] *quod non consequitur* [illegible] *est falsum,* [illegible] *modo tamen* [illegible] *ad talem finem consequendum* [illegible] *quia non dicitur* [illegible] *quia lavat* [illegible] *postea non est* [illegible] *quia* [illegible] *faciebat ad* [illegible]

Flamma est [illegible] *Intelligitur quod flamma* [illegible] *quoad essentiam est perfectum,* [illegible] *quoad* [illegible] *est perfectior.*

[illegible] est principium [illegible] exercitium, 2. Phys.] [illegible] *non autem in agentibus* [illegible]

[illegible] agere, [illegible] *Verum est* [illegible] *atq; denominative, etiam in* [illegible] *est completo.*

ionalis [illegible] non enim educitur de potentia materiæ, ſed à Deo creatur ex nihilo incorporea & indiuiſibilis, bene poteſt ſeparari à materia.

Formæ ſubſtantiales elementorum ſuſcipiunt magis & minus, per Commentatorem, 1. Cœli.] *Intelligitur de formis accidentalibus [illegible], quod Commentator eſt locutus ſecundum propriam ſententiam, quod formæ ſubſtantiales elementorum ſunt quaſi mediæ inter formas accidentales, & formas ſubſtantiales alias, conuenientes quidem cum his, quatenus dant eſſe, cum illis autem quatenus poſſunt, vt illæ, intendi & remitti.*

Figura eſt, quæ termino vel terminis clauditur, 1. Metaph. & 1. Euclid.] *Intelligitur per ſe ad excludendum ſubſtantias, quæ termino vel terminis clauduntur per accidens, ſeu et mediante magnitudine, vt patet primo Meteor.*

Finiti ad infinitum nulla eſt proportio, 1. Cœli, tex 52.] *Intelligitur determinate ſed bene indeterminate. [illegible] aliter intelligitur de proportione commenſurationis, non autem de proportione ordinis, v. g. ſi aqua maris infinita eſſet, vt [illegible] finita ſpongia ex [illegible] non poſſet, attamen eiuſmodi ſpongia in eam immergi, eiq. vniri poſſet. Sic quoq; iuxta fidem Catholicam in Christo [illegible] duæ naturæ, vna infinita videlicet diuinitas, & altera finita [illegible] et humanitas, non propter commenſurationem vnius naturæ cum altera, ſed propter conuenientiam ſeu ordinem quendam vnius naturæ ad alteram. Ordinatur enim natura humana ad diuinam tanquam ad ſuam cauſam & complementum, & tanquam imago ad ſuum exemplar, &c. Nil igitur mirum, ſi huiuſmodi duæ naturæ vniantur, etiamſi vna infinita, altera finita, &c.*

Finitum & infinitum ſoli quantitati conueniunt, 3. Phyſic.] *Vt igitur quantitas dicitur dupliciter, tum de quantitate molis, tum de quantitate perfectionis: ita finitum & infinitum contingit dici hoc vel illo modo.*

Forma eſt tota quidditas hominis, 7. Metaph.] *Intelligitur quod forma eſt perfecta quidditas hominis, & quidditas formalis perfectior eſt, quam quidditas materialis.*

Forma eſt magis ſubſtantia quam materia, 1. Phyſ.] *Intelligitur prout Ly Magis dicit perfectionem.*

Forma [illegible] quod [illegible] quolibet, ibidem.] *Ibi dicitur, quod Philoſophus non loquitur aſſertiue, ſed tanquam receptum ab antiquis [illegible] Anaxagoras dixit, quod formæ latitarent in materia, vel dicitur, quod Philoſophus vult iam, quod quodlibet ens naturale quod fit [illegible] eſt [illegible] à quodam et alio, id eſt, à materia, quia eadem eſt materia in omnibus generabilibus & corruptibilibus.*

Frigiditas non [illegible] ur opus naturæ, 4. Met. Auer. 7. Metaph. com. 3.] *Limitatur propoſitio per Auerroem eodem in loco. [illegible] licet frigiditas per ſe non operatur ad formam, tamen per accidens in quantum contemperat calorem, qui eſt cauſa per ſe dãs formam poteſt, & de facto concurrit frigiditas in operationibus naturæ illo modo, quia contemperando calorem, reddit ipſum proportionatum actionibus naturæ, vnde ſi per accidens & ſecundaria intentione cooperatur.*

Forma eſt quoddam diuinum, optimum & appetibile, 1. Phyſ.] *Intelligitur ſic, quod forma eſt principium intrinſecum & eſſentiale exiſtens, & quoddam diuinum ſecundum aſſimulationem, quia aſſimulatur primo enti, & capiendo Ly diuinum non eſſentialiter, quia vt ſic, ſolus Deus eſt diuinus.*

Phantaſia eſt virtus actiua, 2. de Anima.] *Id eſt, virtus reſeruatiua plurium phantaſmatum, potens ſe referre ſuper illa quotieſcunq; vult.*

Forma ſimplex nullius eſt ſubiectum, ſecundum Boet.] *Intelligitur de forma ſimplici ſimpliciter prima, ſicut eſt Deus, qui nullius eſt ſubiectum.*

Fortuna eſt occulta & immanifeſta hominibus, 2. Phyſ. tex. 53.] *Cuius ratio eſt, quia cum effectus fortuitus non habeat cauſam per ſe, niſi per accidens, poteſt multas habere cauſas, quia varijs eſſe illibus per ſe poteſt cõtingi, vt occurrere Rectori in via potest eſſe, aut quia deambulatum ierat, aut negociatum, aut emptum, aut alijs ex cauſis. Cum igitur non habeat determinatam cauſam à qua per ſe procedat, merito dicetur occultus.*

A Fortuna poſſumus dicere, quod nihil fit, & quod aliquid fit, vtrunq; enim verè & cum ratione dicitur, ibidem.] *Nihil enim fit per ſe à fortuna, fit autem per accidens, hoc autem eſt ſecundum quid fieri.*

Fortuna quodammodo eſt cauſa, & non eſt cauſa, 2. Phyſ. tex. 54.] *Intelligitur ſic: Fortuna non eſt quidem cauſa ſimpliciter, ſed eſt cauſa ſecundum accidens, & dicit Ariſt. ibid. has cauſas per accidens eſſe infinitas, id eſt, numero indeterminatas, & exemplo pulchrè oſtendit ibidem.*

Forma corporietatis nunquam ſeparatur à materia per Commentatorem, 1. Phyſ.] *Reſpondetur, quod ibi non loquitur Auerroes de forma corporeitatis, quam poſuit Auicenn. quem ipſe hoc nomine pluribus in locis coarguit, ſed loquitur de dimenſionibus illis interminatis & perpetuis in materia. Vnde ſecundum ipſum materia prima haudquaquam eſt ens in actu formali ſubſtantiali.*

Facilius eſt aliquid facere, quam rectè facere, 6. Top. cap. 1.

G.

GEnerare ſibi ſimile eſt naturaliſſimum operum in viuentibus. 2. de Anima, text. 34.] *Dicitur hoc non, quia magis ſit inſeparabile, quàm aliæ quædam operationes animaſtica. Verbi gratia. nutrire, ſentire, intelligere quia vtiq; nutritio ratione inſeparabilitatis, adeoq; neceſſitatis magis naturalis eſt viuenti, quàm generatio, ſed quod inter cæteras operatio animæ vegetatiuæ hoc opus ſit perfectius, magisque intentum à natura. Pertinet enim generatio ad conſeruationem totius ſpeciei. Nutritio verò ad conſeruationem viuentis particularis.*

Grauiſſimum omnium, quod eſt in medio, 1. Meteor. Terra enim eſt graue ſimpliciter, quia reſidet ſub omni corpore, vt patet 4. Cœli & mundi tex. com. 16.] *Intelligitur propoſitio inter corpora ſimplicia, ſed fallit comparando eam ad corpora mixta, quia datur aliquod mixtum grauius ipſa terra, vt plumbum Has Auerr. in 3. Cœli, com 9.*

Generationis non eſt generatio, 2. de Generatione.] *Forma enim & compoſitum generantur per generationem, non ipſa generatio.*

Gaudeant vniuerſalia, quæ ſi ſunt, monſtra ſunt, ibid.] *Reſpondetur quod Porphyrius loquitur ironice & ſubſannatiuè contra Platonem, qui poſuit vniuerſaliter realia, diſtincta à ſingularibus, vt equum communem, & hominem communem, à quibus ſingularia haberent eſſe.*

Generatio & corruptio ſunt motus contrarij, 5. Phyſ.] *Largè loquendo de motu, vt nihil aliud ſignificet, quàm mutationem quandam Phyſicam ſiue inſtantanea ſit, ſiue ſucceſſiua. Vel accipiendo generationem & corruptionem pro aggregato, videlicet ex generatione & præuia alteratione, vel pro corruptione & præuia alteratione. Sic enim ſumendo pro aggregato, bene poſſunt dici motus cõtrarij generatio & corruptio, propter qualitates ſcilicet illas contrarias, per quas vnum & idem ſubiectum alteratur ad generationem vnius formæ ſubſtantialis, & ad corruptionem alterius formæ ſubſtantialis.*

Genus eſt materia ſpeciei. Porphyr.] *Intelligitur ſimilitudinariè, non autem propriè: quia ſicut materia prima eſt indifferens inferre quamcumq; formam, ſic etiam ipſum genus eſt indifferens ad quamcunque ſpeciem.*

Generans non congregat inter diuerſa per Comment. 12. Metaph.] *Dicendum eſt, quod verum eſt, quoniam quodlibet ens eſt ens in actu, bene enim congregat materiam & formam, quorum vnum eſt in potentia, alterum in actu.*

Generans & generatum debent eſſe eiuſdem ſpeciei, 7. Metaph.] *Intelligitur de generatione vniuoca & particulari, non autem de generatione vniuerſali & æquiuoca.*

Generare est generans 1.Phys.] *Respondetur quod generare capitur dupliciter. Vno modo co[illegible] & sic generatio e[illegible] generans: alio modo [illegible] & sic non est verum.*

Generatio vnius est corruptio alterius, 1. de Generatione.] *Intelligitur quod ad generationem vnius [illegible] corruptio alterius quia [illegible] generatur cadauer, corrumpitur ipsum animal & sic habet [illegible] de generatione elementorum. Et debet addi ad [illegible] quia quandoque ad generationem vnius sequitur generatio multorum, vt patet in [illegible] anguilla, & talis generatio in [illegible] potest fieri artificialiter & ergo debet dici, quod auctoritas principaliter debet intelligi de generatione naturali, & non artificiali. Vide Toletum 1 Phys. q. 1.*

Graue non [illegible] in medio, ratione medij, sicut homo in naui, per Commentatorem, 1. Cœli.] *Ibi dicitur, quod Philosophus vult [illegible] sicut homo mouetur in naui non per se, sed ad motum nauis: sic etiam graue simplex existens in medio non mouetur nisi [illegible]*

Graue [illegible] sursum mouetur, deorsum à grauante suam grauitatem, vel à remanente, prohibens etiam, Ibid.] *Respondetur quod tantum vult quod si aliquid secundum naturam suam esset graue, & quiesceret violenter sursum, & tale debet [illegible] deorsum moueri: tunc necessarium est vel erit remanere prohibens [illegible] grauitatem sic, quod illud graue [illegible] non potest inchoare suum motum, nisi per aliquod grauans grauitatem, & remanens prohibens, & sic illa authoritas est vera.*

Generatio [illegible] non habet ens in actu, 1. de Generat.] *Scilicet pro subiecto. quod enim dicitur alteratione mutari, est compositum totum. At quod generatione mutatur, & idem manet sub vtroque termino mutationis, est materia prima. Nam compositum, quod antea erat [illegible] manet quod autem succedit antea non erat: neutrum igitur compositum seu ens in actu mutatur. quod enim mutatur debet [illegible] sub vtroque termino mutationis manere. Subiectum igitur generationis & corruptionis non est ens in actu sed ens in potentia [illegible] materia prima.*

Generat[illegible] non facit formam, 7. Metaph.] *Scilicet solitarie vel tanquam terminum completum generationis: talis enim terminus generationis est ipsum compositum.*

Generatio est productio à non esse ad esse, 4. Phys.] *Iuxta illud Auerrois: Actio nō dat pluralitatem, sed perfectionem, id est, actio facit vt ea quæ prius erant in potentia, postea sint in actu, non autem vt plura sint in actu, quàm fuerunt in potentia. Plura in esse completo quàm fuere in esse incompleto seu potentiali.*

Generatio [illegible] propter formam, & non propter materiam, 2. Phys.] *Et ratio est, quia forma est magis natura, quàm materia [illegible] est perfectior quàm materia.*

Gra[illegible] considerationem suam ab his quæ demonstrat naturalis, in de sensu & sensato.

Gra[illegible] sunt beneficia, in quibus nulla mora fuit, nisi in accipientis verecundia. Seneca de beneficijs. Iuxta illud vulgatum, [illegible] cito dat, bis dat.

H.

HOmo est maxime intellectus, 9. Eth.] *Intelligitur quod intellectus est nobilior & principalior pars hominis. Vel dicitur, quod ille homo magis propriè dicitur homo, qui viuit secundum rationem & intellectum quàm ille homo qui viuit secundum sensum &c. Vnde dicit Commentator de vniuersali contra illos, qui viuunt secundum sensum, Væ vobis qui de numero bestiarum computati estis, [illegible] ignorantes quod in vobis est.*

[illegible] de Anima.] *Prima est ponenda inter scientias naturales, non autem simpliciter, si [illegible] humanas Metaphysica est prima.*

[illegible] veritatem, 1. Rhet.] *Verum est in factis particularibus, non autem vniuersalibus.*

Hoc [illegible] non valet, 1. Elench.] *Verbi gratia. Intelligitur sic: Hoc est homo secundum opinionem, ergo hoc est homo, Consequentia non valet ex eo, quod esse hominem secundum opinionem, est esse hominem secundum quid.*

Homo bestialis [illegible] peior est bestia, 7. Eth.] *Intelligitur quod homo viuens vt bestia secundum sensum, & non rationem, est [illegible] peior asino, vel aliquo alio animali irrationali.*

Homo est [illegible] omnium, 2. Phys.] *Respondetur, quod Aristoteles ibi loquitur de rebus factis ab arte. Respectu talium dicit hominem quodammodo [illegible] finem. quia sane ad hominis commodum omnes artes inuentæ sunt. Potest autem [illegible] etiam simpliciter intelligi, vt homo [illegible] quodammodo sit finis omnium entium naturalium, propter hominem enim hæc omnia [illegible] quin & ipsa entia Metaphysica [illegible] puta, intelligentiæ habent hominem pro fine secundaria intentione, primaria enim intentione agunt propter se, secundaria propter hominem.*

Homo est [illegible] omnium animalium in lib. de respiratione.

Homines valdè pingues raro generant, in libro de generatione animalium.

Honor est maior in honorato quàm in honorante, 1. Ethicorum.]

Homo semper indiget aliqua delectatione, quasi quadam recreatione propter multos labores, qui sibi occurrunt, 7. Ethic.]

Homines vnius gentis naturaliter sunt magis amici, quam alterius, 8. Ethic.]

Homo sapiens siue felix indiget aliqualiter rebus exterioribus, quia natura non est sufficiens per se speculari, sed oportet, quod habeat corpus sanum, cibum conuenientem, & reliquum famulatum: non tamē indiget multis rebus, quia non oportet felicem vel Philosophum esse Dominum terræ & maris, 10. Ethic.

Habitus est perfectior priuatione, 2. Cœli.

Homo sapiens maximè est felix, 10. Ethic.

Homo naturaliter est animal politicum, 1. Politicorum.

Honestum & magnum genus vindictæ est, ignoscere, Seneca de Formula vitæ.

Humiditas cibi veniens ad cerebrum infrigidata, facit hominibus rheuma, siue catharrum, in lib. de sensu & sensato.

I.

IMpossibile est, continuum esse compositum ex indiuisibilibus, 6. Phys. & 1. Cœli.] *Intelligitur, impossibile est continuum componi ex indiuisibilibus tanquam ex partibus integralibus. Modò quamuis sit quoddam cōtinuum compositum ex indiuisibilibus hoc est tamen ex partibus essentialibus & non integralibus.*

Infinitum, secundum [illegible], est ignotum, 1. Phys. tex. 35. & 2. Metaph. tex. 11. & 1. Poster.] *Intelligitur quod si infinitum esset in magnitudine vel multitudine, ipsum, secundum quod tale, esset nobis ignotum. Et hoc quidem secundum cognitionem [illegible] infinitum cognoscitur esse id quod finem non habet. Deinde dicitur propositio [illegible] esse vera de intellectu creato [illegible] est, non autem de intellectu Dei, qui infinitus est, comprehensionem habens infinitam. [illegible] infinitum.*

In [illegible], qua non liceat inspectare aliquid diuinum, & admi[illegible] authoritate Hermetis, mineralibus & vegetabilibus insunt proprietates, quæ si ab hominibus [illegible] homines [illegible] per magicas [illegible] artes.

Innata est nobis via cognoscendi & procedendi a notioribus nobis, ad notiora naturæ, 1. Physicorum tex. 2] Id est, naturalis ordo docendi est, vt procedamus a notioribus nobis ad notiora natura. Et hic ordo vocatur ordo doctrinæ, non naturæ. Etsi enim nostro naturali modo cognoscendi sit congruens, non tamen perinde conformis est, aut modo operandi naturæ, aut naturæ ipsarum rerum. Non enim vt Arist. ibidem dicit, eadem nota sient nobis & naturæ siue simpliciter. Vnde secundum ordinem naturæ, non raro à notioribus naturæ siue à notioribus simpliciter proceditur ad notiora nobis. Sunt autem ista notiora nobis non cognitione distincta sed confusa. Vnde quantumuis processus iste naturalis sit principium inquisitionis, tamen postea quam habetur scientia, aliter potest procedi.

Indiuidua sunt infinita, per Porph. c. 3.] Intelligitur non positiuè, sed negatiuè id est, quia non est certus & definitus eorum numerus, possunt enim esse plura & plura. Vel aliter sunt infinita, non quidem in actu, sed potentia. Species autem vtroq; modo finitæ sunt, & actu, & potentia: quia semper sunt eadem species, licet non eadem indiuidua.

In parte animæ intellectiua non est alteratio, 1. Phys.] Intelligitur quod in parte animæ intellectiua non est alteratio corruptiua, sed perfectiua, nō quidem quod specie perficiatur (non solum enim alteratur ex ignorante in scientem, sed etiam aliquando ex sciente in ignorantem, & nō semper ex malo in bonum sed etiam aliquando ex bono in malum) sed quod non corrumpatur aut lædatur sicut compositum aliquod aut forma aliqua materialis quæ per alterationes istas etiam corrumpi solet.

Intellectus omnia intelligit & fit, 3. de Anima, tex. 4.] Notandum quod intellectus scientia fit singula, dupliciter intelligitur. Vno modo realiter: & sic est falsa. Alio modo intelligitur receptiuè sic, quod potest recipere species omnium intelligibilium. & sic intelligitur præsens auctoritas. Nam sicut pupilla est quoddam omnium colorum receptiuum, sic anima est species omnium intelligibilium, quia potest in se recipere species omnium intelligibilium.

Intellectus infinita intelligibilia cognoscit, ibid.] Respondetur quod intellectus in propositione vniuersali infinita intelligibilia cognoscit: vel dicitur quod Aristot. loquitur de cognitione confusa & generali, non autem de discreta & determinata.

Infinita relinquenda sunt ab arte, per Porphyr.] Sic etiam allegatur, quod infinitorum non est scientia. Respondetur quod vno modo intelligitur de infinitis secundum illam rationem secundum quam sunt infinita, & sic de eis non habetur scientia. Alio modo sic: Infinitorum singularium non est scientia neque diffinitiua, neque demonstratiua: quia termini singulares non sunt definibiles definitione stabili & mansiua.

Intelligere est pati, 3. de Anima.] Intelligitur de intellectione acquisita per phantasmata, non autem per nudam essentiam. Et illo modo Deus intelligit, quia omnia intelligit per suam nudam essentiam.

Ista est propositio affirmatiua, Socratem contingit non esse, 2. περὶ ἑρμηνείας.] Intelligitur sic, quod illa propositio habet affirmatiuam veram, hoc est, de modo, est tamen negatiua de dicto.

In omni consequentia bona & formali, oppositum consequentis repugnat antecedenti, est consequentis regula Logicorum.] Intelligitur de opposito contradictorio, vel etiam aliquando de opposito contrario: non autem semper habet veritatem de subcontrariis. Vel dicitur, quod opposita consequentis repugnant antecedenti, quoad stare simul in veritate, vt patet intuenti.

Idem non sequitur ad vtrumlibet contradictoriorum.] Intelligitur quoad idem contingens, non sequuntur duo contradictoria copulatiuè ad inuicem.

In omni ente quod mouetur, necesse est imaginari materiam, 12. Metaph.] Respondetur quorum materia capitur hic impropriè pro subiecto motus, & non capitur pro altera parte totius compositi.

Impossibile est esse vnum principium rei naturalis, 1. Phys.] Intelligitur exclusiuè sic, quod sit tantum vnum principium, & non plura. Alioqui enim sit tria sunt, vtiq; & vnum.

In perpetuis non est ponenda pluralitas indiuiduorum sub eadem specie, 12. Metaph.] Et sic sequeretur, quod tantum vnus esset intellectus in omnibus indiuiduis speciei humanæ. Respondetur, quod intelligitur de perpetuis abstractis à materia secundum rem & rationem, vt sunt intelligentiæ, quæ & sunt sine materia seu corpore. & sine ordine ad corpus perfectè possunt definiri. Cum hoc tamen stat, quod plures sint animæ intellectiuæ, plures intellectus humani pro multitudine hominum, quia anima rationalis habet ordinem essentialem ad corpus, nec habet esse completum, nisi vnito corpori. Et ideò etiam quamuis separata: definitur per ordinem ad corpus sic etiam licet materia sit perpetua, siue neq; generabilis neque corruptibilis, tamen in quolibet supposito est alia & alia secundum numerum & non secundum speciem.

In æternis non differt esse à posse, 2. Phys.] Sensus est, quicquid in eo, quod verè & propriè æternum est, cuiusmodi quidem solus Deus esse potest, idipsum etiam est. Est enim Deus purus actus, in quo nulla potentia ad intra, quamuis bene concedatur potentia ad extra, vtiq; enim multa potest Deus facere, quæ nec fecit, nec faciet. Sed ista non est potentia ad intra sed ad extra.

In Deo sunt omnia, 12. Metaph.] Intelligitur exemplariter, causaliter, causatiuè, ordinatiuè & conseruatiuè, non autem inhæsiuè vel subiectiuè, vel compositiuè.

Idem accidens non est in diuersis subiectis, 4. Metaph. & 1. Phys.] Intelligitur vno modo sic, quod vnum simplex accidens non est in diuersis subiectis, quorum vnum non est pars alterius pro eadem parte, & pro eodem tempore. Alio modo sic, vnum & idem accidens non est in diuersis subiectis inhærendi, sed bene in diuersis subiectis essendi. V.g. scientia est in homine denominatiuè, in anima inhæsiuè, in libro autem obiectiuè.

Intellectus est ens in pura potentia, 3. de Anima.] Sciendum quod intellectus capitur dupliciter: vno modo, secūdum se & absolutè, & sic est ens in pura potentia, & habet se tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum. Alio modo consideratur, vt habet in se aliquas species & notitias, & sic est in actu.

Illud quod nobis est innatum, non potest tolli à nobis, 2. Eth.] Respondetur, quod Philosophus intelligit sic illud: Quod nobis est innatum positiuè, illud non potest tolli, sed bene quod est nobis innatum priuatiuè, hoc difficulter potest à nobis tolli.

Impossibile est vnum subiectum habere plures formas, per Auctorē in de substantia orbis.] Intelligitur de formis substantialibus & totalibus, & non de accidentalibus nec partialibus, vel tenendo illam opinionem, quod plures formæ substantiales sunt in eodem composito, tunc intelligitur auctoritas sic, quod impossibile est in vno & eodem composito esse plures formas non subordinatas. Sed non tenendo illam opinionem, tunc auctoritas, vt dictum est, simpliciter est vera.

Impossibile est, quod actio & passio ab vna & eadem natura procedant, 3. de Anima.] Respondetur quod in actione vera & motu vero, qui reperitur in corporibus aut in virtutibus corporeis, impossibile est, vt actio & passio ab vna & eadem natura per se procedant, tamen in motu æquiuoco idem potest esse per se mouens, & per se motiuum, id est, per se intelligens & intellectum, in animabus abstractis intelligentiis, excepto intellectu materiali.

Intelligere vel est imaginatio, vel non sine imaginatione, 1. de Anima tex. 13. & 3. de Anima tex. 35.] Intelligitur de intellectu in fieri, non autem de intellectu adepto, siue habitu. Quamuis enim in principio, vt moueatur intellectus, & incipiat cognoscere, indigeat phantasmate, tamen post rem semel intellectam, & seruatis speciebus intelligibilibus, phantasmate iam non indiget. Deinde sensus esse potest, quod intellectus non intelligit sensibilia sine imaginatione vel sine phantasmate. Immaterialia verò, nempe substantias separatas, & seipsam sine phantasmate; Denique inquit Auerroes in via Aristotelis, sic existimandum est: Intellectum possibilem h[illegible] latum ita posse perfici scientiis moralibus, mathematicis, naturalibus, vt tandem per vnionem intellectus agentis, tanquam forma cum materia, immediatè sine vllo phantasmate, adeoque intuitiuè cognoscat Deum, & substantias abstractas, etiam in [illegible] quæ [illegible] imaginatio tametsi falsa, tamen ab Aristotelis sententia fortasse haud aliena. Ex quibus patet, Alexandrum Aphrodisæum [illegible] quaces perperam ratiocinari, ex hoc textu & textu 39. 3. de Anima, contra immortalitatem animæ rationalis in via Aristotelis [illegible]

Alexander: Si anima non est sine imaginatione, non potest esse sine corpore, iuxta text. 12 & 13. 1. de Anima: Sed nō potest intelligere sine phantasmate seu imaginatione per tex. 39. 3. de Anima; Ergò non potest esse sine corpore secundum Aristotelem. Hoc enim argumentum Alexandri, quod male à quibusdam putatur insolubile in via Aristotelis, probabilissimè dilui potest, respondendo ad Minorem, vno ex illis tribus modis.

Idem & similiter se habens semper idem aptum est facere, 2. de Generatione, tex. 56.] *Intelligitur quod idem in quātum idem, & eodem modo se habens respectu eiusdem materiæ, eodem modo dispositè & mediante, eodem subiecto aptum natum est facere idem.*

In generatione substantiali nullum subiectum sensibile debet existere, 2. de Generatione.] *Intelligitur quod non debet manere idem subiectum præexistens, hoc aliquid ex actu formali & substantiali: generatio enim est mutatio totius in totum, adeoq; terminatur in nouum aliquod compositum.*

In nullo genere causarum processus est in infinitum, 2. Metaph.] *Verum est in essentialiter subordinatis.*

Intellectus non potest simul & semel plura intelligere, 2. Metaph.] *Verum est distinctè & determinatè. Potest tamen intelligere modo confuso.*

Imposibile est multitudinem esse actu infinitam, 3. Phys.] *Intelligitur sic, quod impoßibile est entium diuersorum, multitudinem esse infinitam actualiter. sed continuorum infinitam esse nihil prohibet: Sunt enim in continuo infinitæ partes, sed in actu vel diuisæ seu potentia, ita videlicet, vt non possit diuidi in tot partes, quin possit diuidi vlterius. Vnde solet dici, quod continuum habet partes infinitas non categorematicè, sed syncategorematicè.*

In dictis per accidens non est idem ipsum & esse ipsum, 7. Metaph.] *Dicitur quod Aristoteles vult, quod in prædicationibus accidentalibus non est idem ipsum, id est, significatum materiale, pro quo terminus supponit & esse ipsum, id est, significatum formale, quod terminus connotat.*

In somno animalis sensitiua potentia quiescit, & vegetatiua laborat, per Philosophum in de Somno & Vigilia.] *Dicendum quod debet intelligi, quod anima sensitiua in somno perfecti animalis quiescit ab operationibus suis, quæ sibi deberent conuenire, in quantum est sensitiua: sed non cessat ab his operationibus, quæ sibi debentur vt vegetatiua. Nam & in somno nutritur & augetur animal, imò plerumque magis, quàm in vigilia.*

In mobilibus velocitas sequitur proportionem virtutis mouentis, 6. Phys.] *Hic distinguendum: Mouentia sunt duplicia, quædam sunt naturalia, & talia agunt secundum vltimum sui posse, & de illis intelligitur auctoritas. Alia sunt mouentia voluntaria & de illis non sonat auctoritas. Vnde cum primum mouens sit mouens voluntarium & liberum, non oportet quod moueat primum mobile infinita velocitate, quantumuis sit virtutis seu vigoris infiniti.*

In mathematicis non est bonum neque finis, 3. Metaph.] *Intelligitur quod mathematica non docet, qualiter se debet habere homo moraliter, & quod non demonstrat simpliciter, neq; per causam finalem, sed solum per causam materialem. Vel dicitur, quod mathematicus non considerat ea, quæ sunt sub ratione boni, vel sub ratione finis sed considerat ea sub mensuræ ratione.*

Intellectus nullius corporis est actus, 3. de Anima.] *Ibi dicunt aliqui, quod intelligitur de intellectu diuino agēte. Sed accommodatius ad textum dicitur, quod non est alicuius corporis actus tanquam subiecti. Est enim mediatè in ipsa anima, consequens animam in gradu illo priori, quem participat cum intelligentijs, siue cum substantijs separatis. Non autem secundum gradum illum quem participat cum formis informantibus. Deinde nullius corporis est actus, est enim intellectio operatio planè inorganica, multum differens à visione & similibus operationibus animasticis, quæ & ab anima ipsa, & ab organo seu instrumento corporeo efficiuntur, & ideo etiam dicuntur operationes totius coniuncti, non tantum denominatiuè, sed verè etiam elicitiuè.*

Idem non mouetur diuersis motibus, 4. Phys.] *Aeque primò ac per se: per accidens enim nihil obstat, sicut patet de homine existente in naui, qui mouetur versus orientem in naui à se ipso, & versus occidentem ab ipsa naui.*

Idem est locus partis & totius, 2. Phys.] *Intelligitur de loco communi naturali, non autem proprio.*

Impossibile est idem esse in diuersis locis, 4. Phys.] *Intelligitur secundum se totum simul & semel, idq; naturaliter supernaturaliter enim nihil prohibet idem corpus in pluribus locis existere per omnipotentiam diuinam.*

Infinitum non potest pertransiri, 6. Phys.] *Intelligitur de infinito in actu, non autem in potentia, tale namque spatium continuum habet infinitas partes potentia, non actu.*

In magnitudine finita non est potentia infinita, 4. Phys.] *Intelligitur, quod in magnitudine finita actiuè & inhæsiuè non est potentia infinita. Dicitur actiuè, quia in magnitudine finita bene est potentia paßiuè infinita. Dicitur inhæsiuè propter potentiam non inhæsiuam, quæ est Deus gloriosus.*

Infinita vni accidunt, 2. Phys.] *Hoc intelligitur secundum successionem, & non omnia simul.*

Impossibile est vnum elementum esse, 2. Cœli.] *Intelligitur exclusiuè sic, quod impoßibile est tantum vnum elementum esse sic, quod etiam non essent plura elementa.*

Idem non reducit seipsum de potentia ad actum, 4. Metaph.] *Intelligitur de potentia essendi vel generandi, sic quod nihil reducit, id est, producit se, vel generat se: cum hoc sit impoßibile, alioquin aqua calefacta, siue sola siue etiam adiuta ab ambiente, certè reduceret se ad pristinam frigiditatem.*

Impossibilis regressus à priuatione ad habitum, in prædicamento de oppositis.] *Veritatem habet de priuatione, quæ priuat potentiam fallit de priuatione priuante actum. Nam qui in tenebris constitutus est priuatus actu videndi, & tamen adueniente luce reuertitur ad videndum lucem. Sed à cæcitate non potest fieri transitus ad videre, quia non tantum priuat actum, verum etiam & potentiam [illegible].*

[illegible] est subiectum motus & termini motus, 5. Phys.] *Intelligitur sic, idem est subiectum motus, & terminus motus in materia [illegible] intelligitur de termino propinquo, subiecti motus.*

[illegible] patitur ab intelligibili, 3. de Anima.] *Intelligitur de intellectu creato, qui recipit species ab intelligibili, & de intellectu [illegible] perditam; modò intellectus primi motoris non recipit species, vt intelligat determinatione superaddita [illegible] essentia, adeoq; solus ipse est purus actus.*

Intellectus [illegible], nec virtus in corpore, Commentator 3. de Anima.] *Ibi expositores dicunt quod Commentator non tenetur, quod [illegible] partem, quod anima non sit virtus in corpore. Verè enim anima intellectiua est forma informans, & non assistens, vt ipsi putant. [illegible], quod intellectus non est virtus in corpore, id est, non virtus educta de potentia materiæ, nec in esse suo dependens à corpore [illegible] aliæ formæ informantes.*

[illegible] præclarissima virtutum, 5. Eth.] *Intelligitur de iustitia perfecta, non autem imperfecta: quia iustitia perfecta includit [illegible] omnes virtutes.*

Illud quod alitur, non patitur à nutrimento vel ab alimento, sed è contra, 3. de Anima.] *Notādum, istam auctoritatem sic intelligi, quod alitum non patitur ab alimento per se & primariè, cum hoc tamen bene stat, quod patitur secundariè & per accidens: quia omne agens in agendo repatitur, si modò communicet in materia, vt habetur 1. de generatione, nimirum aßimilatur ipsum alimentum alito, non alitum ipsi alimento. Vnde hæc actio principaliter per se est ipsius aliti.*

In quolibet genere latent æquiuocationes, 7. Physicorum.] *Dicitur quod Aristoteles non vult, quod genera sint æquiuoca propriè, sed capit æquiuocationem valde communiter, & intendit, quod in quolibet genere sunt species, quæ habent inter se de-*

ne-

versas rationes specificas, sed non in ordine ad genus. Vel dicatur quod vult, quod genera magis amplè significant sua significata, quam species.

In quibus contingit magis amicos participare, sunt magis eligibiliora, quam in quibus non, 2. Topic.] *Et sic sequeretur, quod p:sa amicorum essent magis eligibilia, quam pulli aliorum: similiter sequeretur, quod artes mechanicæ amicorum essent eligibiliores, quam scientiæ liberales aliorum. Intelligitur ergò primo de bonis per se & honestis propter primam instantiam. Et hoc intelligitur, dummodo alijs bonis non conueniat praeeminentia bonitatis propter secundam instantiam. Sed secundum alios intelligitur cum restrictione, siue cum reduplicatione, vt omnia bona, in quibus participant amici, vt sic sunt eligibiliora, & sic, quamuis artes vt illiberales, absolutè non sunt eligibiliores, tamen in quantum eis participant amici, sunt eligibiliores. Sic etiam dicitur de alia instantia. Interim simpliciter vt dictum est, artes liberales sunt eligibiliores, sicut dicimus, quod agens vt agens, sit nobilius passo; Et tamen fieri potest, vt passum sit simpliciter nobilius agente, vt contingit, si ignis agat in hominem. Homo enim proculdubio simpliciter est nobilior igne.*

Illud quod per se est eligibile, est eligibilius quàm id, quod est eligibile per accidens, 5. Top.] *Respondetur ibidem vt sic, quatenus videlicet est eligibile per se. Simpliciter enim aliquando alterum potest esse eligibilius.*

Illud est melius, cuius priuatio est peior, 3. Top.] *Illa auctoritas nō est simpliciter vera, nam datur instantia de sentire & intelligere. Nam priuatio huius, quod est sentire, est peior quàm priuatio huius, quod est intelligere. Et tamē in veritate habitus huius, quod est sentire, non est melior quàm habitus huius, quod est intelligere: patet ant. quia ad priuationem sensus sequitur priuatio intellectus, eo quod nihil intelligitur, nisi quod prius fuit in sensu: & etiam priuatio materiæ primæ est peior, quàm ipsius compositi, tamen ipsius non est melior habitus. Respondetur quod intelligitur, vbi vnum non includit aliud: Iam priuatio sensus in homine includit etiam priuationem intellectus in homine. Priuatio materiæ primæ includit priuationem compositi.*

Ignis non est visibilis, auctor sphæræ, intelligitur secundum Marsilium sic.] *Ignis in prima sphæra non est visibilis, quia vt sic est maximè perspicuitatis & subtilitatis, vt patet, quia astra Cœli per ipsum videntur. Sed ignis est visibilis solum, prout est permixtus cum materia terræ, sicut est ignis circa nos.*

Idem non est scitum & opinatum, 2. Poster.] *Hoc est verum eodem modo, cum hoc tamen stat, quod aliquid sit vno modo scitum, alio modo opinatum, scilicet ratione diuersorum mediorum. Quatenus enim per demonstrationem aliquid cognoscimus, scimus quatenus idipsum per rationem aliquam probabilem opinamur.*

Intellectus & intellectum, & intellectio sunt idem in abstractis à materia, 3. de Anima, tex. com. 19.] *Simpliciter vera est tantum de Deo: Aliquo modo tamen etiam de intelligentijs, quæ in intelligendo nullo modo dependent à corpore, nec vt ab instrumento, nec vt à subiecto. Vnde veritatem non habet de intellectu nostro possibili, qui intelligendo dependet à phantasmatibus, siquidem oportet intelligentem phantasmata speculari, vt dicitur in 3. de Anima, tex com. 39.*

Idem non agit in corruptionem sui ipsius, 2. Phys.] *In oppositum videtur esse semen, quia forma seminis facit esse corporis animatum: & quàm cito est corpus animatum, tàm cito desinit esse forma seminis, ergo semen agit ad sui ipsius corruptionem. Respondetur quod auctoritas intelligitur in sua primaria actione & per se, cum hoc nihil prohibet, quod idem per accidens agere potest in sui corruptionem: patet, quia organizatio corporis illa fit à forma seminis, vna cum influentia corporis cælestis: & tamen quando illa fit, tunc desinit esse forma seminis, & sic semen agit de per accidens ad sui corruptionem.*

Idem est agens, disponens materiam, & inducens formam, Auerr. 7. Metaph. in com. 31.] *Respondetur, quod propositio veritatem habet in transmutatione substantiali à natura facta, intelligitur respectu immediatè disponentis materiam. stat autem disponere materiam alterando materiam, & tamen natura introducit formam substantialem, licet enim multa sunt differentia inter naturam & artem, quas pro nunc nolo persequi, tamen vna est ista ex illis, quia ars non potest producere immediatè formam substantialem, quia omnes formæ introductæ ab arte sunt accidentia, vt patet ex Physic. com. 13.*

In nobis non est odoratus, Commentator 2. de Anima.] *Videtur igitur, quod nos deficimus in vero sensu. Respondetur: Olfactum in hominis esse imperfectiorem aliorum animalium olfactu in percipiendis odoribus, quantum ad distantiam, & quantum ad remissionem. Alia enim animalia remissos odores percipiunt, & in magna distantia, vt canes & vultures, & alia huiusmodi. Homo autem non percipit nisi propè & intensos, vincit tamen homo in percipiendis differentijs pluribus odorum.*

Indiuisibile non potest esse æquale, 1. Phys.] *Et videtur, quod intellectus non potest esse formatus scientijs & virtutibus, & alteri intellectui æqualis vel inæqualis, quoniam est indiuisibilis. Respondetur, verum est, quod indiuisibile non potest esse æquale qualitate corporali, sicut est caliditas & frigiditas: sed potest esse æquale qualitate spirituali, & hoc non est inconueniens.*

Indiuisibile ad quodcunque se diuertit, totaliter se diuertit, 3. de Anima.] *Illa auctoritas dupliciter intelligitur. Vno modo sic, quod indiuisibile non est secundum vnam partem in vno, & secundum aliam in alio: & sic simpliciter est vera, quia indiuisibile non habet partes. Alio modo sic, indiuisibile quocunque se diuertit, id est, secundum quamlibet partem se diuertit, & sic tunc auctoritas est falsa, eo quod præsupponit, indiuisibile habere partes, quod non est verum. Vberior responsio potest sumi ex declaratione axiomatis sequentis.*

Indiuisibile seu simplex cum attingitur, totum attingitur aut nihil, pro eo quod nō habet partem & partem, 9. Metaphys. text. 22.] *Dicitur sensum esse, quod non attingatur secundum partem & partem (in simplicibus enim seu indiuisibilibus non est dicere totum, nisi per priuationem compositionis & partium) sed ex hoc non sequitur, quod si attingatur, attingatur omni modo. Vnde etiamsi Deus ab homine cognoscatur in hac vita, vel etiam clarè videatur in altera (totus quidem cognoscitur, & totus videtur) sed non totaliter seu omni modo. sic enim à se solo cognoscitur. Nam & simplex est Deus, & simul etiam incomprehensibilis. Et tametsi non est aliquid & aliquid, tamen est aliquod vnum, quod æquiualet infinitis. Vnde idem latet, & patet quidem ad intuendum, sed latet ad comprehendendum, hoc est, non sicut in aliqua re composita vna pars latet, altera apparet, sed quia illud vnum simpliciter infinita existens perfectio, infinitis modis potest cognosci.*

Intellectus diuinus speculatur omnia, per Boetium, de Consol.] *Et per consequens videtur, quod intellectus diuinus speculetur phantasmata, consequens est falsum, & contra Philosophum 12. Metaph. vbi dicitur: Intellectus diuinus est purè actiuus. Illa auctoritas intelligitur dupliciter: Vno modo obiectiuè, alio modo instrumentaliter. Respondetur ergò, quod intellectus diuinus intelligit phantasmata obiectiuè, & non instrumentaliter, & hoc vult Boetius.*

Ignis est principium augmentationis, 2. de Anima.] *Intelligitur sic, Ignis, id est, calor naturalis est principium, scilicet instrumentale augmentationis.*

Idem non est agens & patiens, 9. Metaph.] *Intelligitur respectu eiusdem.*

Intellectus est denudatus ab omni eo quod intelligit, 3. de Anima.] *Si sic, videtur quod non potest intelligere seipsum. Respondetur quod intelligitur, dum intelligit directè per species proprias & distinctas, & non dum intelligit per species reflexas reflexe & alienas, & illo modo intelligit seipsum.*

Idem corruptum in numero non reuerti potest, 2. de Generatione, text. 70. & 2. de Anima.] *Quærit Aristotel. ibidem, an regressus fiat secundum idem numero ita, vt corruptum & mutatum idem numero redeat. sensus quæstionis notus est: quæritur enim, an aqua, ignis, Leo, color vel aliquid horum, semel corrupta possint ab aliquo naturali agente, iterum produci eadem numero prorsus. soluit ipse dicens, quod in substantijs perpetuis idem numero redit, vt sol idem numero redit ad Arietem, & hoc, quia non mutatur in substantiam. sed localiter mouetur, & qualis est mutatio, sic est reditus mobilis: quia enim non mutatur substantia, redit eadem. At in corrupti-*

bilibus substantijs, quæ sic sunt, vt possint non esse, impossibile est, post corruptionem eadem numero redire. Sed specie solum, &c. At secundum rei veritatem corruptum, idem numero reparari non potest, intellige de potentia Physica seu naturali, non autem de potentia supernaturali. Deus enim omnia permanentia corrupta reducere potest. Et sic resurrectionem mortuorum, tametsi non demonstrat natura, demonstrat tamen scriptura: tametsi non præstat potentia naturalis, tamen omnipotentia diuina.

Intellectus & intelligibile debent esse proportionata, ibidem.] *Verum est secundum assimilationem, vel secundum rationem intelligibilis, non autem secundum rationem quantitatis.*

Intelligentiæ non sciuntur, nisi per motum Auerr. 8. Metaph. & 12. Metaph.] *Intelligitur de scientia physica. Intelligentias enim demonstrat Physicus per motum, dicens; Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Mobile igitur æternum habet mouens æternum, mouens autem æternum non potest esse in corpore. quia illa non potest semper mouere. ergò virtus sine corpore immaterialis abstracta, & per se subsistens, & completa sine corpore. Sic Aristotel. & Auerroes statuentes (licet falsò) mundum & motum ab æterno probant intelligentias per motum.*

Intellectus humanus habet materiam, 12. Metaph.] *Intelligitur secundum S. Thomam & Buridanum sic, id est, habet in se quandam virtutem receptiuam specierum materialium. Vel sic dicitur, quod per materiam intelligit aliquam operationem, per quam intellectus humanus differt ab intellectu diuino, & sic dicit Albertus, quod omnes res infra Deum habent materiam, vel aliquid proportionabile materiæ.*

Intellectus est separatus à corpore, 3. de Anima.] *Intelligitur, id est, non est alligatus alicui organo corporeo. Intellectum enim esse separabilem significat non esse organicum: nec in operatione sua à corpore pendere vt coniuncte, causa, vel principio.*

Infinito nihil est maius, 3. Phys.] *Intelligitur de infinito quoad extensionem: quia illo modo nihil potest esse maius quoad quantitatem.*

Idem non est causa oppositorum, 2. Phys.] *Intelligitur idem agens particulare, non est æquè primo causa oppositorum specificè distinctorum propter agens vniuersale, vt est Deus vel sol. Dicitur æquè primo, quia idem bene potest esse causa vnius per prius, & alterius per posterius, vnius per se, alterius per accidens &c. Dicitur specificè distinctorum, quia pater habens filium, est causa oppositorum, videlicet patris & filij: Sunt enim ista opposita relatiuè.*

Ignis in sua sphæra corrumpitur, vt inquit Egidius.] *Et licet sibi non potest implicari contrarium formaliter, eo quod aliqua non ascendit, sed tamen potest sibi applicari virtualiter, quia ignis potest considerari aliquo modo per constellationem frigidam: & si sic, tunc descendit, quia graue mouetur deorsum, & sic per talem motum corrumpitur ignis. Vnde ignis non est corruptibilis naturaliter loquendo, secundum se totum, sed solum secundum partes, tamen per potentiam diuinam potest corrumpi.*

Intellectus sequitur rem intelligendo, 3. de Anima.] *Intelligitur de intelligendo aliquo simplici conceptu, & non discursiuo.*

Ignorato motu necesse est naturam ignorari, 3. Phys. tex. 1.] *Si sic, quomodo ignorato motu dicit naturam ignorari, cum dicat 2. Phys. tex. 6. naturam esse per se notam. Respondetur quod natura duplicem habet cognitionem, & an sit, & quid sit. Ipsam esse per se, notum est: quid autem sit, non est per se notum. sed ignorari potest, & de hac cognitione definitiua dicit, quod qui ignorat quid sit motus ignorabit etiam, quod natura sit. Per motum enim natura definitur.*

In infortunijs virtus relucet, 1. Ethicor. cap. 2.

In obscuris oportet vti apertis testimonijs, 2. Ethicorum cap. 2.

In re frequenti cognoscitur habitus, 3. Ethicorum cap. 14.

Iactator maximè est vituperandus, 4. Ethicorum.

Iuuenis non potest esse sapiens, quia prudentia requirit experientiam, quæ indiget tempore, 6. Ethicorum.

Impossibile est prudentem non esse bonum, ibidem.

In ciuitate sunt tres species: scilicet diuites, pauperes, mediocres, inter quos optimi sunt mediocres, quia semper medium est optimum, 2. Polit.

In magnis negotijs oportet vnum ordinari ad vnum opus, quia melior est cura, quæ intensa est circa vnum, quàm circa plus, 4. Politicorum.

In dicendo vtimur exemplis, vt facilius intelligatur illud, quod dicitur libro 1. de Poet.

In infirmo est continua tristitia, & mœror inconsolabilis, ibidem.

In quolibet genere est aliquod bonum, licet in eo inueniantur aliqua non bona, Comment. 1. de arte Poet.

Illud est superfluum in definitione, quo ablato, illud quod remanet, manifestat diffinitum, lib. 6. Top. cap. 3.

Impossibile est speculari vniuersale, nisi per inductionem, 1. Poster. tex. 33.

Illa demonstratio est dignior, quæ vtitur dignioribus principijs, ibidem tex. 43.

Indiuisibile non potest moueri, nisi per accidens, 6. Physicorum, tex. 36.

In quiescendo & sedendo anima fit prudens, 6. Physic. text. 20.

Instans est principium futuri, & finis præteriti, 8. Physicorum, text. 11.

Illud est melius, quod optimo propinquius est, 2. Cœli, text. 66.

In diuinis actio eorum prima intentione est propter suum esse: secundario verò propter aliud, 2. Cœli Commentario. 17.

In montibus non fit pruina, libro 1. meteor. cap. 4.

Ire de præcedentibus ad posteriora, est magis famosum, 2. de Anima Comment. 11.

Is plurimum habet, qui minimum cupit. Seneca de moribus.

Iustus, secreta non prodit, idem de iust.

In omnibus tam maximis quam minimis debet implorari auxilium Dei. Plato in Timæo.

Ira vitanda est non moderationis, sed sanitatis causa, Seneca libro 2. epist. 18.

Incertum est, quo loco mors te expectat: tu verò eam in omni loco expecta, idem libro 3. epist. 26.

Id sapit vnusquisque, quod didicit, idem de moribus.

Impossibile est, somnium secundum totum esse falsum, Aristoteles de Som.

Inter animalia solus homo est ambidexter, libro 2. de animalibus.

Indiuiduum non generatur essentialiter, nisi ab indiuiduo eiusdem speciei, 1. Metaph. com. 32.

Illud quod est causa, vt alia sint vera, est verissimum, 2. Metaphys. text. 4.

Impossibile est omnium esse demonstrationem, 3. Metaph. tex. 4.

In æternis non est corruptio, nec malum, nec peccatum, 9. Metaphys. tex. 19.

In sempiternis nulla est potentia, text. 17. ibidem.

Indiuisibile omne, quod non habet materiam, 12. Metaph. tex. 5.

Impossibile est, quod duo motus contrarij sint super eundem polum, 12. Metaph. tex. com. 47.

Ignorare vitia est melius, quam scire ea, 12. Metaph. com. 51.

Infirmans, ponit sanitatem, esse fœlicitatem: pauper vero factus, diuitias, 1. Ethicorum cap. 4. Com.

In modo, est vtrumque extremum in actu, sed non in vltima perfectione, Com. 1. Phys. com. 56.

Iuuenes custodiendi sunt, vt non dicant aut audiant aliquid turpe, quia ex dicere aut audire aliquid turpe, sæpe facere, contingit, 7. Polit.
Iustum est auxiliari pauperi, 1. Rhetor.
Ira est appetitus cum tristitia propter apparentiam sui Ipsius, vel suorum, 2. Rhetoric.
Ira est factiua inimicitiæ & odij, ibidem.
Infirmi coeuntes & bellantes, & amantes, scientes, & vniuersaliter aliquid desiderantes, & non assequentes, illi de facili irascuntur, 2. Rhetoric.
Inferiora à superioribus reguntur in libro de Regimine Principum.
Ille est beatissimus & securus possessor sui, qui sine solicitudine expectat, ibidem.
Ille non tollit munus gratis, qui cum rogasset, accepit: quia optimum est præuenire desiderium rogantis. Seneca de beneficijs.
Ingratus est ille, qui se beneficium accepisse negat, quod accepit, ibidem.
In dando beneficia eligendus est vir simplex & integer, memor, gratus & abstinens: Seneca de beneficijs.
In omni tractatu fieri decet, vt inter initia consideretur quid sit, de quo agatur. Plato in Timæo.
Inter animalia longissimæ vitæ est homo & elephas, in libro de longitudine & breuitate vitæ.
In bonis exterioribus non est fœlicitas, quia ipse fœlix nullo bono exteriori indiget, 7. Politicorum.
Inter omnia animalia solus homo habet rationem, 7. Politic.
In minimis etiam rebus auxilium diuinum debet implorari, inuocandus est enim pater omnium rerum, quo prætermisso, nullum ritè fundatur exordium, Boet. 3. de Consolatione.
Iustum est facere gratiam ei, qui gratiam facit lib. 2. Rhetor. Aristot.
Iustum est auxiliari amicis, ibidem.
Intellectus est lumen, quod Deus infundit animæ, Aristoteles libro 3. Rhetor.
Impossibile est, non corpus in corpore moueri, auth. 6. princip. cap. de actione.
In loco est, quicquid à loco circumscribitur, idem cap. de Vbi.
Illud ponit aliquis, quod à viro probato dictum est, Aristot. libro 1. cap. 2.
Inuidus est, qui tristatur de prosperitate bonorum, cap. 5. libro 2. Topicorum.
Incertum est, si occiderit sol, an adhuc sit super terram, eò quod tunc sensum amittimus, libro 5. Topic. cap. 9.
In plantis est vna anima in actu, plures verò in potentia, & ideo etiam pars earum abscissa, viuit.
Interempto genere interimuntur species, Boeth. lib. diuision.
In naturalibus concupiscentijs pauci peccant, 3. Ethicorum, cap. 13.
Ira promouet actionem fortis, 3. Ethicorum, cap. 10. Com.
Irasci, in quibus non oportet: & non irasci, in quibus oportet, insipientis est, 4. Ethicorum, cap. 14.
Iactator vituperabilior est mendace, ibidem.
In infortunijs refugium est ad Amicos, 8. Ethic. cap. 1.
In actibus humanis minus creditur sermonibus, quam operationibus, 10. Ethic. cap. 11.
In prauis ac malè dispositis corpus dominatur animæ, 1. Polit.
Impossibile est non diligentis Domini seruos diligentes esse, libro 1. Oecon.

L.

Locus totius & locus partis idem est. 1. Cœli text. com. 19. 77. & in 2. Cœli tex. 35.] *Limitat Commentator istam propositionem in 3. Phys. in commen. 52. de loco secundum speciem, non de loco secundum numerum, quia maior est locus totius, quam locus partis.*
Lumen non est corpus, 2. de Anima.] *Intelligitur, lumen non est corpus substantiale: sed bene est corpus quantificatum concretiuè, vel lumen non est corpus resolutum à corpore lucido vel sic, lumen non est corpus extensum, seu extensiuè siue extensione propria.*
Locus communis est, qui continet omnia, 4. Phys.] *Intelligitur sic, qui continet omnia alia à se præter cœlum, quod continet omnia, non tamen seipsum.*
Locus est non de in loco, ibidem.] *Id est, non de ratione loci, quod sit in loco. Siue locus non est per se in loco, sed per accidens, locus enim vt locus continet, per accidens autem est, quod fortè quoque ipse ab altero contineatur.*
Locus est æqualis locato, ibidem.] *Verum est de loco proprio, non autem de loco communi.*
Litera & syllaba carent sensu. Priscianus primi minoris.] *Intelligitur, carent sensu, id est, significatione vltimata, non tamen sic, quod non essent sensu exteriori perceptibiles.*
Lex prohibet, ne quis seipsum occidat, 5. Ethicorum Comment. cap. 15.] *Intellige non tantum humana sed & naturalis & diuina.*
Loca naturalia sunt tantum duo: superius scilicet, & inferius, 3. Phys. com. 55.
Locus optimus in bello est medius. Quia fortes tenent locum medium inter audaces & timidos, Arist. 2. de arte Poet.
Laudare præsentem adulatoris est, idem libro 2.
Liber Physicorum est radix & principium totius Philosophiæ naturalis, Comment. libro 1. Phys. in prologo.
Lis & dies non habent esse secundum quod substantia aliqua perfecta: sed secundum quod generantur & corrumpuntur, 3. Phys. tex. 59.
Locus medius est locus principantis. In libro de senectute & iuuentute.
Lupus gulosus comedit sine masticatione, & tantum vno tempore, quod sufficit sibi ad tres dies, in libro 5. de historijs Animalium.]
Linguam habet animal, vt communicet aliquid alteri, 3. de Anima.
Laus & gratiarum actio debentur danti, & non accipienti, 4. Ethicorum.
Locus æterni est æternus, 1. Cœli, Comment. 2.
Lingua conuenit in duo opera naturæ: scilicet gustum, & loquelam, & quamcunque vociferationem, lib. 2. tex. 88.
Lac etiam potest fieri in manibus, Aristoteles de animal. libro 1.
Lingua est propter sapores percipiendos, & literas exprimendas, libro 11. de animal.
Licet omnes scientiæ nobiles sint, tamen diuina est nobilior, quia eius subiectum est nobilius, 6. Metaph. com. 2.
Lucrum est auxilium indigentiæ, 8. Ethicorum, cap. 10.
Leges inhonestæ, licet maximè sint in vsu, aboleri licet, 2. Polit.
Ludus fit propter requiem, 8. Politicorum.
Lectio certa prodest, varia vero delectat, Seneca lib. Epist. 45.
Libentius audias, quam loquaris. Idem de moribus.

M.

Materia non est ens, 1. Physic.] *Intelligitur, quod materia prima non sit ens in actu formali, cum hoc tamen benè stat, quod sit ens in actu entitatiuo, vt loquuntur.*

Materia semper conatur ad maleficium suæ formæ, 1. Phys.] *Hoc intelligendum est de materia istarum corruptibiliũ, & generabilium propter potentiam contradictionis. Ex se enim nullam habet formam propriam, habet autem potentiam ad omnes.*

Motus & tempus sunt infinita, 6. Top.] *Intelligitur capiendo Ly infinitum syncategorematicè sic quod Ly motus & tempus stãt confusè. Etiam alio modo conceditur secundum successionem & potentiam, sic quod motus secundum successionem est infinitus.*

Motis nobis mouentur omnia, quæ in nobis sunt, 6. Phys. & 2. Top.] *Intelligitur per se, vel per accidens.*

Materia nec est quid, nec quale, nec quantum, 7. Metap.] *Intelligitur materia prima secundum se, nec est quid, id est, hoc aliquid, scilicet aliqua substantia certæ speciei: nec est quale, id est habẽs aliquam qualitatem propriam: non est qualis secundum aliquam qualitatem per se & propriè, nec est quantum, id est, non habens ex se quantitatem aliquam determinatam.*

Materia prima est medium inter esse, & non esse, 1. Physicorum.] *Sed hoc videtur falsum quia si sic sequeretur quod inter duo contradictoria esset dare medium. Respondetur quod sic intelligitur, quod materia prima est medium inter non esse simpliciter, & inter esse in actu formali. Modò non esse simpliciter, & esse in actu formali, non sunt contradictoria. Sensus est: Materia est quidem substantia, sed imperfecta, & ita quidem medium quoddam inter ens simpliciter, & non ens simpliciter, neque enim est omnibus modis, hoc est, perfectè, & certum specificatum ens, neque est nullo modo ens, sed est ens subsistens in rerum natura. In potentia tamen ad omnes actus formales, & ad omnes species naturales.*

Motus mixti est ab elemento simplici dominante in eo, 1. Cœli, com. tex. 7. & 2. meteor.] *Vera est propositio, de mixto perfecto cuius mixtio est completa, in qua videlicet mistibilia sunt reducta ad vnam formam superadditam mixtioni. Falsa autem in mixto, cuius mixtio est per solum partium iuxta positionem. Nam talis motus non est simplex, sed est inflexus seu compositus, vt est motus turbinum, Auerroes 4. Cœli, com. 7.*

Mathematicus solum de causa formali considerat, Auer. 1 Phys. in com. 1.] *Respondetur. Mathematicum considerare formam tantum, quia non considerat materiam sensibilem, neq; agens, neq; finem concernentem motum, sed solum considerat formam vniuersalem declarantem quidditatem, partes enim definitionis dicuntur forma, vt patet in 2. Phys. tex. 28.*

Mouens & motum debent esse simul, 7. Phys. tex. com. 10.] *Veritatem habet propositio, de mouente in genere causæ efficientis falsa autem de mouente in genere causæ finalis, præcipuè in generabilib. & corruptibilibus, in quibus aliud est mouens vt efficiens, vt dicit Auerr. in primo cap. lib. de substantia orbis glossa est eiusdem Aristotelis in 7. Phys. tex. com. 9.*

Materia prima generatur per accidens, Commentator 1. Phys.] *Intelligitur per accidens, id est, secundum quid, id est, ratione formæ quæ ex ea per generationem educitur, cum qua nouum constituit compositum.*

Materia prima in rei veritate generatur, 1. Phys.] *Respondetur, quod verum est subiectiuè, sic quod incipit esse subiectum formæ, non autem terminatiuè generatur. Intelligitur eo sensu, quo axioma proximè præcedens, nempe incipit subiectum esse formæ.*

Malum entis destruit se ipsum, & videtur velle, quod malum nominaliter sit aliquid, quod est tamen contra eundem Philosophum, 2. de Anima.] *Illa dupliciter intelligitur. Vno modo conditionaliter, vt sic. si malum entis esset, tunc destrueret seipsum, id est malum enim significat destructionem suppositi. Alio modo intelligitur, quod in illum destruit seipsum per accidens malum enim cum sit priuatio, non reperitur nisi in bono, dum ergo conatur ad destructionem boni, per accidens ad suiipsius destructionem conatur, quia priuatio non potest existere sine subiecto.*

Magis est eligendum indigenti ditari, quam philosophari, 3. Topic.] *Non quod sit melius, sed quod sit magis necessarium indigenti.*

Materia prima primo recipit formam vniuersalem, deinde minus vniuersalem, Commentator, 12. Metaph.] *Hoc est primo naturâ formam elementi, deinde formam mixti, deniq; animam. Ordinem enim habent inter se istæ formæ, suntq; aliæ alijs magis vel minus communes.*

Mouens debet esse simul cum motu, 7. Phys.] *Non semper immediatione suppositi, sed semper immediatione virtutis.*

Materia remanet in re facta, priuatio vero non, 1. Phys.] *Intelligitur, quod materia remanet in re facta sub ratione & denominatione materiæ, sed priuatio non manet sub illa ratione vel denominatione, est enim formaliter negatio formæ, materialiter aptitudo ad formam. Quando ergo non adest forma, iam sub ratione priuationis non remanet amplius priuatio.*

Motus in quantitate dicitur augmentatio vel diminutio, 5. Phys.] *Intelligitur, quod motus ad quantitatem propriè, Vnde rarefactio & condensatio differunt non parum ab augmentatione & diminutione.*

Materia prima non est, 1. Phys.] *Intelligitur vt supra, materia prima non est in actu formali, quia materia prima non est forma, cum hoc tamen stat, quod materia prima sit in actu essentiæ & potentia.*

Magis & minus non diuersificant speciem, 2. Top.] *Intelligitur de specie essentiali sic, quod magis & minus non diuersificant speciem essentialem sed bene accidentalem.*

Medium componitur ex extremis, 5. Phys. text. 6.] *Intelligitur de compositione similitudinaria, id est, quod medium in aliquo gerit similitudinem vnius extremi, & in alio alterius extremi. Quanquam aliquando etiam realiter componitur ex extremis, vt fuscum ex albo & nigro, tepidum ex calido & frigido.*

Minimo non potest dari minus, 1. Phys.] *Intelligitur in sensu diuiso, non in sensu composito. Tali enim minimo possibile est dari minus.*

Materia prima non est in potentia ad formam, per Commentatorem & Philosophum, 5. Metaph.] *Intelligitur de potentia actiua & instrumentali, & non de potentia passiua & essentiali.*

Magnitudo & multitudo non sunt accidentia quantitatis, 5. Metaphys.] *Intelligitur capiendo ea respectiuè, tunc non sunt species quantitatis: sed capiendo ea absolutè tunc sunt species quantitatis.*

Mundus est æternus, 8. Phys. & 12. Metaph.] *Intelligitur secundum Arist. quidem & alios, quibus creatio rerum ex nihilo fuit ignota: Non autem secundum veritatem, quæ docet, mundum ex nihilo factum à Deo in tempore.*

Minus bonum coniunctum alteri, facit ipsum magis bonum, 1. Ethic.] *Et sic sequeretur, quod corpus animatum esset nobilius ipsa anima. Intelligitur dummodo vnum bonum non includat aliud. Vnde etiam nullum bonum Deo additum, facit ipsum maius bonum. Quia est infinitus præhabens omne bonum.*

Manifestum est, quod Deus non habet genus nec qualitatem, nec quantitatem, per Auicennam.] *Propriè loquendo de his scilicet vt habent rationem prædicamenti: Est enim Deus perfectissimus simul & simplicissimus. Impropriè autem vel similitudine quadam etiam ista quandoque dicuntur de Deo.*

Materia prima appetit formam, sicut fœmina virum, turpe bonum seu pulchrum, 1. Phys. tex. 81.] *Intelligitur de appetitu naturali & non animali. Vel sic: Materia prima appetit formam, id est, appetit perfici à forma. At ne quis existimaret, materiam simpliciter esse turpem, addit, id esse per accidens pura ratione priuationis: Et ita turpe, quia turpe non est appetens pulchri seu boni, nec est per se in materia turpitudo deformitasq; sed per accidens, quatenus priuationis est consors. Eam verò appetitionem esse in materia, sic dicit Themistius prouidentiam fuisse, quæ & turpi desiderium honestatis, & egenti opulentiæ quantum sit satis, inseruerit.*

Motus

Motus natus eſt ignire ligna, lapides & ferrum, 2. Cœli & mundi tex. com. 42. & in 1. meteor.] *Aduerte, quod duæ conditiones requirantur circa hoc, vt motus calefaciat præcipuè. Prima quod ſit velox, ita quod corpus calefactibile diſtrahatur plus, quàm ſecundum propriam naturam eſt diſtrahibile. (nam rarefactio eſt diſpoſitio ad calorem) & ſic motus rareſacendo corpus motum calefacit. Secunda eſt, vt motus ſit in magno mobili, & propinquo.*

Materia negatione cognoſcitur, 10. Metaph. tex. com. 24.] *Nota quod materia duplex ſit, prima & ſecunda materia. Prima eſt natura, ſed materia ſecunda eſt naturatum ſiue habens naturam. Prima enim materia eſt ſubſtantia ſimplex, ſed ſecũda eſt ſubſtantia compoſita ex materia & forma, ſiue ſit vt materia alterationis tantum, ſiue vt materia alterationis & compoſitionis ſimul. Propoſitio igitur veritatem habet de prima materia principaliter. Nimirum enim cognoſcitur negatione quatenus eſt ens, ſeu ſubſtantia, quæ nec eſt forma, nec habens formam, quantum eſt de ſe. Eſt autem in potentia ad omnem formam.*

Motus eſt tempus, 4. Phhyſ.] *Reſpondetur quod Philoſophus vult, quod illa non eſt prædicatio eſſentialis, ſed accidentalis, quia motus vt numeratus & acceptus in menſuram durationis rerum iſtarum, & operationum naturalium eſt tempus. Itaque accidit motui, quod ipſe ſit tempus.*

Motus qui eſt ab extrinſeco motore, eſt violentus, 7. Phyſ. text. com. 10.] *Reſpondetur, quod motus ab extrinſeco motore non ſemper mouente, vel motus ab extrinſeco motore in mobili non habente inclinationem ad talem motum, dicitur eſſe violentus, & ſic debet intelligi propoſitio hæc in via Peripateticorum.*

Medium promouet ipſum motum, 3. Cœli in oppoſitum eſt Philoſophus, 4. Phyſ. Vbi dicit, quod medium eſt reſiſtentia ſucceſſiua, & per conſequens eſt impedimentum motus.] *Reſpondetur quod auctoritas 3. Cœli intelligitur, ſcil. quando medium eſt ſubtile, & ſic per accidens promouet motum, ſcilicet ratione veritatis & vtilitatis, ſed de per ſe medium ſemper reſiſtit motui, eo quod ineſſe appetit eſſe indiuiſum.*

Menſura debet eſſe quid minimum, 12. Metaph.] *Reſpõdetur quod intelligitur, quo ad ſufficientiam notificationis, id eſt, quod non debet deficere ad minimum in notificatione menſurati.*

Motus circularis cœli eſt primus motuum, 8. Phyſ.] *Intelligitur, eſt primus motuum, id eſt, diuturnior motuum. Vel ſic eſt primus motuum, id eſt perfectior motuum.*

Metaphyſica eſt de omnibus entibus mundi, 1. Phyſ.] *In genere ſiue ſecundum rationes communes, nõ autem ſecundum propriam cuiuſq; quidditatem; Homo enim ſecundum quidditatem ſuam non ad metaphyſicum ſed ad Phyſicum pertinet.*

Metaphyſica eſt ſcientia nobiliſsima & difficillima, 1. Metaph.] *Intelligitur non incluſiue ſic, quod ſolius Metaphyſici ſit cõſiderare difficillima, ſed etiam alterius artificis: ſed vult, quod principaliter ſolius Metaphyſici ſit conſiderare difficillima. Nobiliſsima autem vtiq; eſt ratione ſubiecti ſui principalis, quia non ſolum tractat de tranſcendentibus illis Ente, Vno, Bono, Vero, verum etiam de Deo & intelligentijs tanquam obiecto principali.*

Modica tranſgreſsio in principio à veritate deſcendentibus, in fine fit longè decies millies maior, 1. de Cœlo text. 33.] *Exemplum eſt de iter agente, qui errat in principio itineris, & ideo quanto magis pergit, tanto magis in errore perſeuerat. Sic paruus error in principijs fit maximus in fine, & ideo iubebat Plato, quod prolixus ſermo haberetur de principijs, vt inquit Commentator 8. de Anima com. 4.*

Medium eſt nobilius extremis, 5. Phyſ.] *Nota quod duplex ſit medium. Vnum eſt ſecundum magnitudinem, aliud autem medium quod eligitur à natura. Propoſitio vera eſt de medio ſecundum naturam, non autem de medio ſecundum magnitudinem ſiue ſecundum ſitum gloſſ. eſt Ariſtoteles & Auerroes in 2. de Cœlo. tex. com. 74. Alio modo reſpondetur, quod alia eſt æquiuocatio ex parte medij. Nam quædam dicuntur media per compoſitionem ex extremis, ſicut colores medij inter album & nigrum. Et quædam dicuntur media per comparationem tantum, ſicut aer & aqua ſunt media inter ignem & terram, diſtinctio hæc etiam eſt Auerr. 4. Cœli, com. 26. In neutra vniuerſaliter vera eſt propoſitio aſſumpta. Vide Zimar. fol. 72. Vera eſt autem propoſitio in moralibus, quia virtus, quæ eſt in medio duorum extremorum, quæ ſunt vitia, eſt nobilior extremis.*

Melius eſt mori, quam facere contra bonum virtutis, 3. Ethicorum.

Medicinæ fiunt per contraria, 2. Ethicorum, cap. 5.

Malum facere eſt facilè, bonum autem difficile, Ibidem.

Medium in omnibus rebus eſt laudabile, 2. Ethicorum.

Minus malum eſt eligibilius magis malo, 5. Ethicorum.

Maximum bonorum exterior eſt honor, 4. Ethicorum.

Matres plus amant filios, quàm patres, quia certiores ſunt de ijs, & plures labores habent circa eos, 8. Ethic. cap. 7.

Maioribus datur honor, minoribus autem lucrum: quia honor eſt tributio virtutis & beneficij, lucrum autem eſt auxilium indigentiæ, 8. Ethicorum.

Magiſtris, dijs & parentibus non poteſt reddi æquiualens, 9. Ethicorum.

Magis tenemur amicis largiri bona, quàm extraneis, Ibidem.

Multo grauius aliquis fert, ſi honore priuatur, quàm ſi bona ſua auferantur, 2. Oecon.

Maſculinum genus naturaliter dignius eſt fœminino, 1. Polit.

Melius eſt iudicare ſecundum leges & literas, quàm ſecundum propriam ſcientiam, vel ſententiam, 2. Polit.

Multi ſerui quandoque deterius ſeruiunt paucioribus, Ibidem.

Monſtro ſimilis eſt auaritia. Seneca in libro de Moribus.

Mihi crede, auarus non poteſt eſſe diues nec fœlix, Ibidem.

Multo magis prodeſt, ſi pauca præcepta ſapientiæ teneas, & illa prompta & in vſu tibi ſint, quam ſi multa diſcas, & illa non habens in animo. Seneca de beneficijs.

Mancipiorum raro eſt clementia. Boetius in de diſciplina Schol.

Miſerum eſt eum eſſe magiſtrum, qui nunquam nouit ſe eſſe diſcipulum, Ibidem.

Maſculi ſi non coeunt, ſunt longioris vitæ fœmellis: quia maſculus eſt callidior fœmina, in de cauſa longitudinis & breuitatis vitæ.

Mulier maioris eſt pietatis & compaſſionis, quam vir: ſed eſt maioris inuidiæ, contentionis & litis, & malitioſior eſt viro, & de facili decipitur. 9. libr. de hiſtorijs animalium.

Menſtruum in mulieribus ceſſat in quadrageſimo anno, & in aliquibus manet vſque ad quinquageſimum annum, & ideo vetulæ antiquæ ſunt barbatæ, 9. lib. de hiſtorijs animalium.

Multo grauius eſt malè dediſſe beneficium, quàm non dediſſe, Seneca de beneficijs.

Magna eſt dignitas ſapientiæ, quæ Socratem ſummo Deo coæquat, Apuleius de Deo Socratis.

Manifeſta negare irreuerentia eſt, 2. libro Rhetor.

Mouens & motum ſunt ſimul, 7. Phyſicorum, text. 9.] Saltem virtute.

Materia eſt cauſa, quare entia poſſunt eſſe & non eſſe, 2. de Generat. tex. 51.

Melius eſt eſſe, quam non eſſe, Ibidem text. 59.

Medicus eſt artifex mechanicus, de Anima, Comment. 17.

Melancholici maximè vera somniant, de diuinit.

Mors nihil aliud est, nisi frigiditas & siccitas de longitudine & breuitate vitæ.

Mors nihil aliud est, quam recessus animæ à corpore, idem de morte.

Multò melius est habere animam habentem scientias, quam habitum corporis videre bene indutum. Aristoteles in Epistola ad Alexandrum.

Mulier melioris pietatis est, quàm vir, sed maioris inuidiæ, & malitiosior est viro, & facile decipi potest, libro 9. de animal. Aristot.

Magis dicimus illum scire rem, qui scit eam affirmatiuè, quam qui scit eandem negatiuè, 3. Metaph. text. 3.

Mors metaphoricè dicitur finis, 5. Metaphys. text. 21.

Maior virtus est bona operari, quam turpia non operari, 4. Ethicorum, cap. 1.

Multitudo temporis facit experientiam, 6. Ethicorum, cap. 7.

Maior est delectatio in quiete, quam in motu, 7. Ethicorum, cap. 14.

Maliciosus non est bonus neque in actu, neque potentia, 8. Ethicorum, cap. 8.

Malus rex tyrannus dicitur, 8. Ethicorum, cap. 7.

Matres plus diligunt Filios, quam Patres, 8. Ethicorum, cap. 7.

Melius est ciuitatem regi à viro optimo, quam lege optima, 3. Polit.

Media possessio bonorum exteriorum est optima, quia facillimum est rationi obedire, 4. Polit.

Minores, vt fiant æquales, seditionem faciunt: æquales verò, vt fiant maiores, 5. Polit.

Melodia, iratos, & alijs passionibus occupatos sæpe alleuiat, ipsos lætos faciens, 8. Polit.

Musica est potens lætificare homines, Ibidem.

Multis seruit, qui corpori seruit. Seneca libro 2. Epist. 14.

Magnanimi est contemnere magna, idem libro 5. Epist. 39.

Magnarum virium est, negligere lædentem, idem de moribus.

Morieris: ista est hominis natura, & non pœna.

Morieris: Hac conditione intraui, vt exirem.

Morieris: Vita nostra peregrinatio est: Cum diu ambulaueris, domum redeundum est.

Morieris: stultum est timere, quod vitare non possit.

Malè de te loquuntur homines: benè loqui nesciunt, faciunt enim, non quod mereor, sed quod solent.

Malè de te loquitur malus: moueret, si hoc iudicio faceret, & non morbo: non de me loquitur, sed de se. omnia hæc Seneca de remedijs fortuitorum.

N.

Nihil agit vltra gradum suæ perfectionis, siue quod idem est: Nihil agit vltra suam speciem, 7 Metaphys. tex. com. vlt.] *Falsa est propositio, si absolutè intelligatur. Limitatur autem hoc modo, quod vera est de agentibus in virtute propria. Vnde virtus informatiua existens in semine, licet non sit animata in actu, producit inde animatum, quia est instrumentum remoratum ab animato, videlicet à Cœlo. Fallit etiam in accidentibus eadem ratione, quia idem est agens, disponens materiam, & inducens formam sed non virtute propria, quia agit sicut instrumentum. Fallit in agente remoto: Fallit in agente per accidens & à casu; Vide pro his 7 Metaphys. com. 31.*

Neque animal dicis esse hominem per Porph.] *Illa auctoritas intelligitur, quod illa prædicatio, Animal est homo, non est directa, eo quod inferius prædicatur de suo superiori.*

Nomina & verba transposita idem significant, 2. περὶ ἑρμηνείας.] *Illa auctoritas habet duplicem sensum. Vnus est, quod solum propter transpositionem terminorum scilicet nominum & verborum, nomina & verba non admittunt suas significationes essentiales, licet bene accidentales, vt est casus, numerus & figura. Sed alium sensum habet, quod propter transpositionem nominum & verborum non mutatur veritas propositionis, & si ille sensus debet esse verus, tunc oportet, quod seruentur proprietates logicales, scilicet ampliatio & restrictio.*

Non ens non intelligitur, 1. Phys.] *Intelligitur non ens, non intelligitur per propositiones categoricas affirmatiuas, sed cum hoc tamen bene stat, quod non ens intelligitur per propositiones categoricas negatiuè hoc est, directè.*

Non necesse est res ferre ad disputationem, siue ad disputandum, sed vtimur terminis pro rebus, 1. Elench.] *Intelligitur de necessitate conditionata, cum debeamus disputare de rebus per nomina, & non possumus res portare ad disputationem, tunc oportet nos vti nominibus pro rebus.*

Numerus est infinitus per appositionem vnitatum, 3. Phys.] *Intelligitur quod numerus potest multiplicari in infinitum per appositionem vnitatum.*

Natura & principium sunt subiectum scientiæ naturalis, comment. 3. Phys.] *Sciendum quod qualibet scientia considerat aliquod subiectum, eius principia passiones & species. Natura igitur & principia ratione istius considerationis possunt etiam dici obiectum physicæ. Cum hoc tamen stat proprium & adæquatum subiectum physicæ sit ipsum corpus mobile, cuius ista sunt principia.*

Natura dirigitur ab agente infallibili, Commentat. 12. Metaph.] *Intelligitur de natura naturante, scilicet Deo, vel etiam, de natura quidem naturata sed vt plurimum duntaxat simpliciter intelligitur de natura naturante, scilice Deo.*

Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu, 1. Phys. & 2. de Anima.] *Intelligitur quod non oportet, quod omnis cognitio intellectiua alicuius rei dependet à sensu eiusdem, quia de Deo & intelligentijs habemus notitiam intellectiuam, & tamen non sunt sensibiles sed sufficit, quod omnis nostra cognitio intellectiua dependet à sensu illius vel alterius rei: Modò dicitur, quod notitia intellectiua de Deo causata, est ex notitia effectuum, per quam deuenitur immediatè in cognitionem substantiarum insensibium, & hoc à posteriori.*

Natura non deficit in necessarijs, nec redundat in superfluis, 2. de Anima, & 1. Cœli.] *Intelligitur quoad imperfectionem finis vltimati, tunc natura non deficit, nec redundat, licet quandoq; deficiat & redundet in determinatione certi finis determinati & particularis. Alio modo intelligitur, quod natura nec deficit nec redundat quoad totam speciem, licet bene quoad partem speciei, id est, quoad aliqua indiuidua: vel dicatur, quod natura deficit nec superabundat in pluribus, sed bene aliquando in paucis. Item ponendo casum, quod tantum tres essent homines in mundo, & natos omnes cum sex digitis in vnaquaq; manu, tunc esset monstrum, & redundaret tota natura in superfluum. Similiter si nati omnes tres vna manu, siue sine manibus, tunc deficeret tota natura in necessarijs, dicendum quod tota humanitas esset monstrum actualiter, non autem potentionaliter. Consideranda enim est tunc non tantum species actualis, sed & potentionalis.*

Nullum complexum est definibile, 2. Top.] *Respondetur definitione rei, at bene definitione nominis. Intelligitur etiam tanquã definibile propinquum, licet bene vt remotum. Et ratio est, quia omne definibile propinquum debet esse species. Sed nullum complexum est species, ergò nullum complexum est definibile. Si igitur resoluitur complexum, benè etiam secundum partes potest definiri.*

Non

Non sunt eadem nota nobis & simpliciter, 1.Phys [illegible] cap. 2.] *Hoc accipiendum [illegible] mathematicis sunt eadem nobis, & simpliciter nota. Hoc item verum est de rebus prout extra mentem [illegible] quæ posteriora sunt secundum naturam. Deinde verò, quæ sunt priora. Alioquin magis vniuersalia [illegible] etiam verum est de homine prout naturaliter cognoscit res, non autem prout [illegible] ingenijs præditus, & nulla exercitatione [illegible] vide Arist. 6 Top. cap. 11.*

Nihil scitur demonstratiuè & definitiuè, 2. Poster.] *Verum est, scilicet secundum se totum & [illegible] enim rei per definitionem cognoscitur. Passio per demonstrationem, videlicet per rationem passionis. Nam quatenus etiam [illegible] habet [illegible], suo modo etiam habet definitionem.*

Non contingit sensum decipi circa proprium obiectum, 2. de Anima, tex. com. 92.] *Intelligitur dummodo [illegible] bene dispositus, & obiectum sit bene appropriatum: simpliciter verò sine distinctè loquendo respondet Auerr. super cit. tex. sensum esse, quod sensus in maiori parte circa sensibile proprium non erret. Et hoc etiam respectu sensibilium communium v.g. motus, magnitudinis, figuræ, &c. in quibus tametsi sensus quoque minus frequenter fallatur, magis tamen frequenter quàm in sensibilibus proprijs.*

Nulla bona definitio debet dari per opposita, vel eliciturex 5. Top.] *Ratio, quia membra bona definitionis debent competere definito, sed opposita non conueniunt vni & eidem. Sciendum igitur, quod illa auctoritas intelligitur de definitione quidditatiua sic quod illa non debet dari per opposita copulatiuè. Cum hoc tamen stat, quod aliqua potest dari per opposita disiunctiuè, vel cum ordine quodam. Vnde definitur natura principium motus & quietis, quod sit principium motus vel etiam quietis, sed hoc cum ordine quodam. Propterea enim res naturalis mouetur ad locum suum, vt ibi quiescat. Terra v.g. ad centrum mundi, vt ibi tanquam in loco suo naturali conquiescat & conseruetur. Cætera de hoc axiomate habes supra in litera D fol. 49.*

Natura [illegible] intendit [illegible], & non indiuiduum. Per Auicennam.] *Respondetur, quod natura nō intendit indiuiduum, sed commune, sicut cœlum solum intendit speciem semper continuare, & non indiuiduum. Alio modo alijs [illegible] videtur, quod hoc dicat Auicenna ponendo vniuersalia realia more Platonico. Et ideò de hoc eius dicto non curandum.*

Nihil scitur nisi verum, 1. Post.] *Quod non est non scitur, id est, vt dicit Philosophus, falsi non est scientia: vt non est scientia diametrum esse commensurabilem costæ, quia id falsum est [illegible], vnde sequitur quia scientia est verorum, propterea demonstrationem ex veris procedere oportet [illegible] falso inferatur verum, hoc est ex præmissis falsis, quantum ad vim illatiuam, & propter [illegible] positionem, sed non sequitur quantum ad vim probatiuam, & tanquam ex causa, quia quod non est, non potest esse causa, aut probare id, quod est.*

Nullum indiuisibile mouetur, 6. Phys.] *Intelligitur per se & circumscriptiuè de loco [illegible] locum.*

Nulla forma est composita ex partibus diuersarum rationum per Auctorem [illegible] principiorum.] *Respondetur quod loquitur de forma simplici & non composita, nec est inconueniens, quod aliqua forma sit composita ex partibus diuersarum rationum sicut forma aggregata ex pluribus.*

Nescimus verum sine causa, 2. Metaph.] *Intelligitur à priori. Vel sic: Nescimus verum propter quid sine causa, cum hoc tamen stat quod scimus verum quod est, à posteriore siue demonstratione, quia sine causa.*

Non solum gratias agere [illegible] dæijs, quorum opinionibus quis acquiescit, sed etiam illis, qui duntaxat [illegible] dixerunt 2. Met. tex. 2. Contulerunt enim aliquid etiam illi; habitum namque nostrum exercuerunt. Sic in 12. Met. alt. tex. 45. idem Philos. inquit. Diligere quidem oportet vtrosque, adhærere autem certioribus.] *Sensus est quod minus quidem debemus his quam illis, attamen & his, quatenus excitarunt & præparauerunt facultatem nostram intelligendi ad [illegible] & eruendam veritatem. Nam vt ibi Arist. dicit, si Phrynis non fuisset, neque Timotheum haberemus, et si enim Phrynis artis [illegible] minus fuit peritus quàm Timotheus, tamen præceptor ipsius fuit, ipsumque excitauit ac præparauit, vt artem hanc ad maiorem perfectionem perduceret, & musicus excellentior euaderet. Vide plura apud Simplicium super hunc textum.*

Natura solum habet determinare de illo, quod est corpus vel [illegible] corporis, 3. de Anima.] *Et videtur, quod naturalis non habet determinare de intellectu humano. Respondetur quod naturalis solum habet determinare de corpore, vel de passione corporis, vel de eo, quod dependet à corpore in operatione sua, & ens etiam habet determinari de intellectu.*

Nigredo est priuatio albedinis, in de sensu & sensato.] *Respondetur quod vult tantum, quod nigredo est qualitas minus perfecta quàm albedo.*

Necesse est in demonstratione magis credere principijs quam conclusioni, hoc est, credulitatem vel scientiam præmissarum esse maioris credulitatis, quam scientia [illegible], 1. Poster. cap. 2.] *Intelligitur de necessitate [illegible], vt si debet haberi credulitas vel scientia conclusionis propter præmissas, tunc præmissa debent esse magis scita, & magis credita: [illegible] propter quæ credimus alijs magis credimus, & declaratur per illud principium. Propter quod vnumquodque tale & ipsum magis, & [illegible] intellige de dignitatibus & alijs principijs.*

Nihil dat, quod non habet, 1. Elench.] *Scilicet quod non habet vel formaliter, vel virtualiter. Oportet enim vt alterutro modo habeat siquidem dat. Potest autem bene fieri, vt aliquid agens det aliquid quod tamen ipsum agens non habet formaliter: sicut sol facit ista inferiora calida formaliter, licet ipse sit tantum calidus virtualiter.*

Nullum violentum perpetuum, 2. Cœli & Mundi, tex. com. 8.] *Notandum duplex esse violentum. Violentum simpliciter & violentum secundum quid. Respondetur ergo, quod violentum secundum quid esse perpetuum non inconueniens sed violentum simpliciter. Sicut de aere, quod sit frigidum in media regione aeris: Violentum est secundum quid, non autem simpliciter, cum non [illegible] sint frigida, sed aliqua sit calida in sua naturali dispositione. Hac [illegible] in primum meteor. [illegible] Philosophi [illegible] violentum per se, & simpliciter & secundum totum negarunt esse perpetuari, tamen secundum quid & per accidens [illegible] Nec videatur tibi nouum hoc, quia multæ sunt propositiones per se veræ in scientia naturali, quæ tamen sunt falsæ per accidens, sicut dicit Commentator in 6. Phys. in Com. 15.*

Nota per se, probari non possunt, 2. Phys. tex. com. 6.] *Limitatur propositio isto modo. Per se nota probari non possunt, verum est simpliciter & demonstratiuè, & per se loquendo, tamen ad hominem possunt rationibus ducentibus ad inconueniens ostendi, sicut fecit Aristoteles cum negantibus prima principia in 4. Metaph.*

Non reminiscimur post mortem, Arist. 1. & 3. de Anima.] *Scilicet qua parte reminiscentia est aliquid ipsius sensitiui vt ibi loquitur Aristot. hoc est, quatenus fit per conuersionem ad phantasmata. At bene etiam manet post mortem ratione [illegible] intelligibilium, vel ratione eius cognitionis, quæ tam semel recepta in intellectum, non amplius dependet à speculatione phantasmatum siue tandem ista cognitio sit de singularibus, siue vniuersalibus.*

Notitia primorum principiorum est nobis innata, 1. Poster.] *Videtur ergò, quod intellectus in principio suæ creationis non habet se tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum, quod est contra Aristotelem tertio de Anima. Respondetur quod sic intelligi [illegible], quod Anima naturaliter est inclinata ad assentiendum primis principijs. Sunt enim tam manifesta tamque certa, vt sine vlla probatione ex sola terminorum intelligentia cognoscantur, tanquam vera & certa, vt v.g. quodlibet est vel non est, vel totum maius sua parte, &c. eiusmodi sunt, vt si modò intelligantur vocabula. V.g. quid significet vox ista latina, totum, quid vox ista, pars, & sic de cæteris statim intelligatur propositionem eiusmodi verissimam esse.*

Nec materia est, nec forma est, sed totum compositum, 7. Metaph.] *Intelligitur quod materia non est nec forma supposital iter, sed totum compositum.*

Non idem est bonus vir, & bonus ciuis, 3. Polit.

Non contingit eum benè principare, qui nunquam sub principe fuit, Ibidem.

Non solum oportet politiam à principio instituere, sed etiam oportet ipsam corrigere, 4. Polit.

Nobilitas & virtus in paucis inueniuntur, quia nobiles & boni sunt pauci, 5. Polit.

Nullus manum mittit ad impossibilia, 5. Polit.

Non facilè potest inuadi, nec facilè contemni, qui est sobrius, sed qui est ebrius; neque qui vigilat, sed qui dormit; quapropter principes vt non inuadi possint, ebrietatem & somnum multum debent euitare, 5. Polit.

Non facile est ciuitatem sine legibus & consuetudinibus permanere, 6. Polit.

Natura causa est ordinis omnibus, 8. Phys. text. 15.

Nulla res adeò vilis & parua est in natura, qua non liceat spectare aliquod diuinum & admiratione dignum, in primo de partibus Animalium cap. 5.

Necesse futurum principem subditum fuisse, 7. Polit.

Non possibile est politiam esse optimam sine moderata abundantia. Ibidem.

Non solum erudiendi sunt pueri in arte vtili & necessaria, sed etiam in artibus liberalibus, 8. Polit.

Noli pœnitere de re præterita, quia illud est proprium debilium. Seneca in de regimine principum.

Nimia familiaritas contemptum parit. Ibidem in libro secundo.

Nobilissimum animalium est homo. Ibidem.

Non qui parum habet pauper est, sed qui plus cupit, Seneca ad Lucilium.

Nemo est dignus Deo, nisi qui Dei opus implet, Seneca ad Lucilium.

Non iubeo te semper insistere libris aut pugillaminibus: dandum est interuallum animo, ita vt non resoluatur, sed vt magis acuatur. Ibidem.

Nemo diues nascitur. Ibidem.

Nemo gloriari debet, nisi de suo. Ibidem.

Natura paucis minimisque contenta est, Boët. lib. 2. de Consol. pro. 5.

Non refert quam multos libros habeas & legas, sed quam bonos habeas, Seneca ad Lucilium lib. 6. Epist. 45.

Nulla victoria maior est quam vitia vincere. Ibidem.

Non ex deformitate corporis denudatur animus, sed ex pulchritudine animæ ornatur corpus. Ibidem.

Non possumus: facit hoc quod nemo vitam suam respicit. Ibidem Epist. 89.

Non te moueat dicentis auctoritas, nec quis dicat, sed quid dicatur, attendito. Idem de for. vitæ cap. de prudent.

Non adscribas tibi, quod non es: nec maior, quàm es, videri velis, esto, idem de formul. vitæ cap. de continent.

Nullum beneficium dandum est negligenti. Idem de beneficijs. lib. 1.

Non refert quid vt quantum detur, sed quo animo detur: quia beneficium non in eo quod datur consistit, sed in ipso dantis animo. Ibidem.

Nulli virtus præclusa est, omnibus patet, omnes admittit, omnes inuitat: egenos, seruos, Reges & exules: non eligit domum, nec censum, sed nudo homine contenta est. Idem de beneficijs lib. 3.

Non faciunt equum meliorem, aurei freni. Idem lib. 5. Epist. 41.

Non in beneficijs nec ingeniorum, nec in agrorum, nec in prædiorum possessionibus, nec in pulchritudine, nec in fama, nec in gloria beatitudo consistit. Boët. de Consol.

Nulla pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus, 3. de Consol.

Non est difficilè ostendere, quomodo ex vno absurdo alterum sequatur. Simplicius 1. Phys. Vtrique contentiosè syllogizant, & Melissus & Parmenidis, nam & falsa accipiunt, & non syllogizantes sunt. 1. Phys. text. 22. & 25.

Nemo, quàm benè viuat, sed quod diu, curat. Sen. lib. 3. Epist. 22.

Non iubeo te semper libris insistere, aut pugillaribus. Dandum est enim interuallum aliquod animo, nó vt resoluatur, sed vt remittatur. Idem lib. 2. Epist. 15.

Nobilitas, est laus quædam, proueniens ex meritis parentum. Boët 3. de Consol.

Nolunt entia malè gubernari. Non est bonum pluralitas principatuum: Vnus ergo Princeps, 12. Metaph. text. 55.

Non est fas homini, cunctas diuini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel sermone explicare. Boet. 3 de Consol.

Nulla est rationalis creatura, quin ei sit libertas arbitrij, 5. Ibidem.

Non est dignus dulcoris acumine, qui amaritudinis nescit inuiscari grauamine. Idem de disciplina Scholarium.

Nulla est res magis nociua discipulo, quam vita contumeliosa magistri. Ibidem cap. 6.

Nihil est ortum sub sole, cuius causa legitima non præcesserit. Ibidem.

Nihil est generosius & similius Deo, quàm vir perfectè bonus: qui in tantum cæteros homines excellit, in quantum ipse à Dijs immortalibus excellitur. Apuleus in lib. de Deo Socratis.

Nunquam oportet Dominum esse sine custodia, sic nec ciuitatem, in OEcon.

Nemo habet parem curam suorum & alienorum. Ibidem.

Non est dignus scientia, qui scientiæ insurgit præceptoris. Boët. in lib. de discip. Schol.

Non semper in actu sis, sed interdum animo tuo requiem dato; & ipsa requies sit plena sapientia, studijs & bonis cogitationibus. Ibidem.

Non est facilè largum, fieri diuitem. Com. 4. cap. 2.

Natura modicis minimisque contenta est, cuius satietatem si volueris vrgere superfluis, aut iniucundum erit quod infuderis aut noxium. Boet. 2. de Consol. Phil.

Non tantum nitor vestimentorum, nec forma excellentia, nec auri multitudo valet ad mulieris laudé & virtutem, quantum valet modestia in quolibet opere, ac studium honeste decoreque viuendi vitæ, in OEcon. Aristotelis.

Non debet homo sanæ mentis vbicunque conuersari. Ibidem.

Nihil sit quod te à Philosoph. remoueat & reuocet, nec paupertas, nec indigentia alicuius rei. Seneca ad Lucilium, lib. 2. Epist. 17.

Non irasci, in quibus oportet, & irasci, in quibus non oportet: insipientis est, 4. Eth. cap. 9.

Non omnia eueniunt ex necessitate, sed multa fiunt à casu, & ad vtrumlibet περὶ ἑρμ. cap. 6.

Non omne quod videtur probabile, est probabile, 1. Top. cap. 1.

Nullus honorat diuitias propter se, sed propter aliud, amicitiam verò sic, 3. Top. cap. 2.

Non solum qui clam tollit, sed etiam qui palam tollere vult, latro est, 6. Top. cap. 20.

Nomina sunt finita, res verò infinitæ: ideò vnum nomen, plura significat. 1. Elench. cap. 1.

Negatio, non constituit speciem. Boet. lib. diuis.

Nihil appetit id, quod in se habet, nec quod sibi contrarium est, 1. Phys. text. 81.
Nulla mutatio est infinita, secundum terminos: sed benè secundum tempus, vt motus cœli, 6. Phys. text. 93.
Natura semper desiderat id, quod melius est: de gener. text. 59.
Nix & pluuia, habent eundem locum, & eandem materiam, 1. meteor. cap. 4.
Non mortuus, non est homo, nisi æquiuocè, 4. meteor. text. 54.
Naturalis, in diffiniendo accipit materiam: logicus verò formam, 1. de anima. text. 16.
Noctes, magis in silentio sunt, quàm dies, cap. de diuinat.
Nihil est melius intellectu, & scientia, præter Deum, lib. de bona fortuna.
Non solus homo somniat, sed etiam bruta, lib. 4. de animalibus.
Nullum animal in partu patitur tam vehementissimos dolores, sicut mulier, lib. 7. de animal.
Non omne quod apparet, verum est, 4. Metaph. Com. 7.
Nihil agit actionem, ad quam non habet potentiam, 9. Metaph. Com. 7.
Non vt sciamus, quid sit virtus, perscrutamur, sed vt boni efficiamur, lib. 2. Eth. cap. 2.
Non oportet tantùm verum dicere, sed etiam causam falsi assignare, 7. Eth. cap. 14.
Natura, modicum desiderat: opinio verò, immensum. Seneca Epist. 16. lib. 2.
Necesse est permultis indigere, qui permulta possident, Boët. lib. 2. Consol.
Nullum malum impunitum, nullum bonum irremuneratum, idem lib. 4. Prou. 1.

O.

OMne vnum est indiuisibile, 10. Metaph.] *Intelligitur cum reduplicatione, vt sic: Omne vnum quatenus vnum est, indiuisibile. Vnum enim definitur id, quod est indiuisum in se & diuisum à quocunque alio.*

Omne quod est, ideò est, quia vnũ numero est, per Boet.] *Intelligitur vno modo sic. Omne quod est, ideò est, quia habet se extra animam; modo vniuersale se habet extra animam: Ergo non oportet quod sit vnum numero, vel singulare: quia vniuersale est terminus intentionis. Alio modo dicitur, quod vniuersale quo ad suum esse, est bene singulare, sed quo ad significationem seu repræsentationem, est quiddam commune.*

Omnis causa est prior suo effectu, per Comment. in de causis.] *Respondetur quod prioritas est duplex, scilicet temporis & naturæ. Modo auctoritas debet intelligi de prioritate naturæ, & non temporis, & Ly Naturæ in tantum debet valere sicut naturaliter*

Omnis conceptus naturalis sumendus est à forma, 7. Metaph.] *Verum est de substantiis habentibus formam, si fuerint simplices & immateriales, sicut Deus & Angeli, tunc eorum conceptus essentialis sumendus est à propria perfectione, & à propria essentia. Vnde nil mirum si proprius conceptus materiæ primæ, non sumitur à forma ipsius propria, quia nullam habet, sed vel tantum ex actu ipsius entitatiuo, vel per analogiam ad formas & perfectiones, & quas habet potentiam essentialem.*

Omne quod inest meliori & nobiliori, est magis eligendum, 2. Topic.] *Et sic sequeretur. Vltra modum bibere, & crapulosè viuere, & vitia essent magis eligenda, eo quod insunt melioribus & nobilioribus, scilicet hominibus. Bruta enim in multis temperantius & conuenientius naturæ viuunt quam homines, de qua re pulcherrima, videre est in libello Plutarchi, verum etiam bruta ratione sint prædita. Dicitur quod sic debet intelligi, non de quocunque inexistente ipsi bono meliori & nobiliori (sic enim procederet obiectio de brutis, sed de bono, & nec tunc simpliciter verum est (quia aliquando id quod inest minus bono, simpliciter melius est eo quod inest magis bono) sed verum est secundum quid, siue vt sic: quia vt sic habet esse quoddã dignius siue rationem nobiliorem ratione subiecti, qua superat alterum bonum etiam alioqui æquale, vel etiam maius existens in minus bono.*

Omne intelligere est pati, 3. de Anima.] *Verũ est de intelligere recepto, falsum de intelligere irrecepto, puta de ipso intelligere Dei. Est enim Deus actus purus per nudam intelligens essentiam, nõ per potentiam aliquam, vel intellectionem vllam superadditam suæ essentiæ, ideoque nullo modo potest dici intelligere eius esse quoddam pati.*

Omne alterabile est corruptibile, 1. de generatione.] *Respondetur quod loquitur ibi de alteratione corruptiua, non autem saluatiua seu perfectiua. V. g. quicquid calefit vel frigefit est corruptibile, quod autem alteratur per susceptionem luminis, vt luna, vel susceptionem scientiæ, vt anima rationalis, &c. non est corruptibile.*

Omnis qualitas denominat suum subiectum, in prædicamentis.] *Hoc est pro natura & ratione cuiusque accidentis. Aliter enim vtique denominat accidens relatiuum, aliter absolutum: Illud cum ordine ad alterum, hoc sine tali ordine. Deinde piscis ille qui torpedo vocatur, per rete transmittens torporem in manus Piscatorum, qualitatem quidem eandem imprimit in rete, & in manus Piscatorum: Attamen nec eodem modo imprimit & afficit, nec eodem denominat. Dicitur enim manus Piscatorũ torpere, non tamen ipsum rete. Ista enim qualitas non est nata vnumquodque suum subiectum afficere eodem modo sicuti albedo.*

Oportet principia semper manere, 1. Phys. text. Com. 50.] *Intelligitur secundum Auerr. videlicet, quod principia nõ debent esse transmutabilia & generabilia ex aliis. Et hæc est intentio Philosophi ibidem.*

Omne quod fit, fit à sibi simili, 7. Metaph.] *Intelligitur sic. Omne quod fit generatione vniuoca & particulari, simpliciter fit à sibi simili: Per hoc quod dicitur, generatione vniuoca, excluduntur vermes & alia similia animalia, quæ fiunt & generantur, ex putrefactione virtute solis. Per hoc quod dicitur particulari, excluditur Deus, qui est causa vniuersalis omnium rerum.*

Omnium rerum quantitas determinata est, secundum magnitudinem & paruitatem, 1. Phys. text. 36. & 38.] *Propositio præcipuè locum habet in viuentibus & partibus eorum. In iis enim corpus terminatur maximo & minimo intrinsecè, quoniam est instrumentum animæ, vt ex eius definitione patet. Omnis autem instrumenti quantitas, vtrinque terminata est, vt traditur 1. & 7. Polit. Præterea cum accretio & decretio viuentis fiat ab anima & calore naturali, in quibus est virtus finita, ipsam quoque finitam ac determinatam esse, necesse est. Adde quod natura nihil facit fortuitò, & abhorreat indeterminatum & indefinitum, vt est in 2. & 8. Phys. Quare oportet accretionem & decretionem viuentis non esse indeterminatam, cum terminationis causa est anima, cuius instrumentum est corpus. Intelligenda est etiam propositio de rebus vt per se existunt, nõ de his quæ inexistunt in alio, vt sunt partes continui in toto. Plura vide apud Tolet. lib. 1. Phys. quæst. 9.*

Omne principium debet esse propositio necessaria, 1. Phys.] *Intelligitur de principio complexo, & non simpliciter primo, alicuius scientiæ, non autem de principio incomplexo & simpliciter primo. Tale enim principium non est propositio, imo nec semper necessarium ens, sed quoddam contingens & corruptibile.*

Omnis substantia dignior est accidente, 7. Metaph.] *Verum est de dignitate essentiali, non autem accidentali: quia accidentale accidens est dignius substantia, vt patet in scientiis & virtutibus, quæ accidentia sunt digniora lignis & lapidibus, quæ tamen sunt substantiæ.*

Omnis differentia debet sumi à forma, per Porph.] *Intelligitur, Omnis differentia debet sumi à forma comparando compositum ad compositum: sed comparando simplex ad compositum, tunc debet sumi a materia.*

Omnia futura de necessitate euenient, 1. περὶ ἑρμηνείας.] *Verum est in sensu composito, non autem in sensu diuiso. Vel verum ex hypotesi, non autem simpliciter. Si enim futura sunt, vtique euenient necessariò; implicat enim contradictionem, euentura esse [illegible] euentura. Non tamen quæcunque euentura sunt, euentura sunt necessario simpliciter, siue necessitate quadam absoluta.*

Omne quod est, quando est, necesse est esse, & omne quod non est, quando nõ est, necesse est non esse, 1. [illegible] *Limitatur eodem modo sicut præcedens.*

Omnis differentia debet conuocare alteram partem rei, per Porphyr.] *Intelligitur de rebus essentialiter compositis, non autem simplicibus.*

Oppositorum eadem est disciplina, 4. Metaph.] *Respondetur Philosophum velle, quod propositiones oppositæ contrariè & contradictoriè pertineant ad eandem scientiam materialiter. Et ita qui considerat de sano, considerat etiam de ægro & contra. Rursus qui considerat illam propositionem. Sanitas est quatuor primarum qualitatum proportio, animali conueniens, etiam considerat illam. Ægritudo est primarum qualitatum disproportio, animali disconueniens.*

Omne prius potest esse sine posteriori, per auctorem in de causis.] *Intelligitur dummodo vnum non dependeat ab alio, non habet veritatem.*

Obiecta mouent intellectum, 3. de Anima.] *Respondetur quod obiecta non per se immediatè, sed per species intelligibiles mouent intellectum.*

Omne ens habet aliquam propriam operationem, 4. Meteor. & 1. de Anima.] *Intelligitur de entibus in actu formali existentibus, propter materiam primam, quæ passiua potius est quàm actiua, nec enim habet aliquem proprium actum formalem, sed tantum entitatiuum.*

Omne agens est præstantius suo passo. 2. de Anima.] *Intelligitur de agente principali, non autem de eo quod solet habere rationem instrumenti. Vel intelligitur de agente vt sic, non autem simpliciter. Iuxta ea quæ dicta sunt suprà de hoc eodem axiomate in litera A.*

Omnis propositio, in qua vnum generalissimorum negatur de alio, est immediata, 2. Poster.] *Intelligitur si vnum generalissimorum negatur de alio cum reduplicatione, vt sic nulla substantia in quantum talis est, quantitas in quantum talis.*

Optimi est optimum facere, 2. Cœli.] *Intelligitur quo ad essentialia, & sic omnis res producta à Deo, producitur optimè quo ad essentialia & substantialia. Homo enim postea adiutus donis naturalibus, multa de nouo acquirit naturalia. V. g. scientias practicas & speculatiuas, &c. Adiutus verò donis supernaturalibus gratia videlicet excitante & cooperante, multa etiam acquirit supernaturalia, quæ ex sui creatione non habuit.*

Omnium transmutationem habentium ad se inuicem eadem est materia, 1. de generatione.] *Intelligitur de identitate specifica, scilicet quod in specie est eadem materia omnium: & sic materia est in omnibus formis subiectiuè.*

Omnis effectus gerit similitudinem sui efficientis, Auctor de causis.] *Verum est de causa particulari, & non vniuersali, propter Deum. Vide axioma paulò ante explicatum. Omne quod fit, fit à sibi simili.*

Omne in quo est potentia, aut est corpus, aut est potentia in corpore, 10. Metaph. Com. 41. Auerr.] *Vera est propositio de potentia Physica passiua, quæ attestatur imperfectioni, simpliciter loquendo. Nam ista est potentia materiæ. Fallit autem de potentia logica, quæ & ens rationis, nam in omnibus intelligentijs citra primam est huiusmodi potentia logica, vt vult Auerr. in 3. de anima, & tamen illæ nec corpora sunt, nec virtutes existentes in corpore.*

Omne totum supra tria ponimus, 1. Cœli.] *Aristot. loquitur ibi de corpore, hoc est, omne totum quantificatiuum, siue corpus constat tribus dimensionibus, longitudine, latitudine, siue profunditate.*

Omne agens naturaliter in agendo repatitur, & omne patiens in patiendo naturaliter reagit, 1. de Generat.] *Intelligitur sic, Omne agens communicans cum passo in materia, & agens actione reali & existens intra Sphæram actiuitatis ipsius passi, & non maioris virtutis ad resistendum quàm patiens ad reagendum. Propter primam conditionem Deus, intelligentia cœli non repatiuntur agendo in sublunaria, quia non communicant in materia. Substantiæ enim illæ separatæ materiam nullam habent, cœli autem non communem materiam, sed diuersæ rationis. Propter secundam conditionem, Deus & intelligentiæ, illustrando intelligentiam nostram, vel suggerendo ac instigando internum, nullo modo repatiuntur, imò nec cœli dum obiectiuè ad sui contemplationem mouent intellectum nostrum. Propter tertiam conditionem cœli etiam nõ repaterentur, V. g. à terra, tametsi materiam haberent eiusdẽ rationis cum terra, quia Sphæra actiuitatis ipsius terræ non extendit se tam latè, scilicet ad Cœlos vsque, at benè Sphæra actiuitatis cœlorum se extendit vsque ad terram: Propter quartam conditionem magnus ignis in quem guttula aquæ proijcitur non repatitur ab illa, tametsi in illam agat conuertendo repertè in ignem.*

Omne ens vel est ens in anima vel extra animam, 6. Metaph.] *Respondetur quod hoc simpliciter non est verum, quia datur instantia de anima, ex quo idem non est in seipso neq; in seipsum. Vult igitur Philosophus vt patet, quod omne ens aliud ab anima, aut est in anima, aut extra animam.*

Omnis scientia est à posteriori vel à priori, per commune dictum Logicorum.] *Respondetur, Verum est de notitia vnius conclusionis, quia datur instantia de scientia totali ipsius. V. g. anima, quæ est scientia partim à posteriori, & partim à priori.*

Omnis causa facit à priori cognoscere suum effectum, per Auctorem in de causis.] *Respondetur quod illa auctoritas habet veritatem in de causis per per se, & non de causis secundum accidens.*

Obiectum voluntatis non est nisi bonum, 3. Ethic.] *Respondetur verum est de bono apparenti non autem semper de bono existente. Non enim voluntas vult nisi quod ei bonum apparet, hoc autem non semper verè bonum est, sed sæpè duntaxat apparenter.*

Oppositio contradictoria maxima est oppositio, 1. Elench.] *Respondetur, verum est de illa quæ sunt contradictoriè opposita, quantum ad hoc quod sunt sibi inuicem incompossibilia, scilicet, quantum ad veritatem & falsitatem.*

Omnis transmutatio est velox vel tarda 6. Phys.] *Intelligitur de transmutatione quæ distinguitur à suis terminis. Vel dicitur quod intelligitur de transmutatione successiua & temporali; Instantaneæ enim transmutationi hoc dicere non conuenit.*

Omnis scientia est de numero perpetuorum vniuersaliter se habentium, 1. Post.] *Intelligitur sic, Omnis scientia de scibili propinquo debet esse perpetuarum propositionum, id est, perpetuæ veritatis.*

Opposita sunt in eodem genere, per Porphyr.] *In ordine ad existentiam, est quidem verum hoc potentionaliter, non autem actualiter. Non semper enim vtrumq; contrariorum actu est.*

Omne habens contrarium, suscipit magis & minus, ex Prædicamentis.] *Ita videlicet, vt V. g. vnum album non solum sit magis album altero albo, sed etiam vnum & idem modò album, modò magis album.*

Omnis scientia capit nobilitatem à suo subiecto, in Proemio de Anima.] *Respondetur, verum est, capit nobilitatem à signato subiecto, non autem à subiecto signi, hoc est, à subiecto attributionis, non autem inhæsionis. Sic enim æqualis esset nobilitatis Mathemat. Phys. Metaph. quia in eadem insunt anima hominis. Intelligitur ergo de subiecto quod assignatur ab intellectu, non autem de intellectu, qui assignat & recipit scientiam illius subiecti signati.*

Omne intelligibile præcedit actum intelligendi, siue mouet ipsum.] *Intelligitur de intelligibili principali, vt sunt res extra animam, quæ ipsum intelligibile ordine naturæ licet non temporis præcedunt, sed intelligibile minus principale, scilicet operatio non præcedit intellectum, quin potius procedit ab intellectu.*

Omne quod corrumpitur, à suo contrario corrumpitur, 5. Eth.] *Intelligitur, omne quod corrumpitur directè, formaliter & per se, à suo contrario corrumpitur. Dicitur notanter per se, & directè propter substantiam, quæ licet corrumpitur, non tamen per se sed per accidens: quia qualitas primò per se corrumpitur, ad cuius corruptionem consequenter sequitur corruptio substantiæ, & ita hæc per accidens corrumpitur.*

Omnis propositio per se est necessaria vel impossibilis, per Boet. in lib. Poster.] *Intelligitur, omnis propositio per se vera, est necessaria, & omnis propositio per se falsa, est impossibilis.*

Opposite contraria habent fieri circa idem, 7. Metaph.] *Et sic videtur, quod bonum & malum habent fieri circa ipsum diabolum. Intelligitur, dummodo illud subiectum non sit determinatum ad vnum solum, siue ad alterum solum: quia tunc opposita contraria habent non fieri circa idem: Modo diabolus determinat se solum ad malum, & non ad bonum.*

Omne certius, eligibilius est incerto, 3. Top.] *Intelligitur cæteris paribus.*

Omne perfectum est in tribus, per Comment. 1. Cœli.] *Intelligitur quod verus numerus incipit inesse ternario, & de duobus non verè dicitur, quod sit numerus, sed tantùm quod sint duo.*

Omnis perfectio est in Deo, per Comment. 5. Metaph.] *Respondetur hoc intelligendum, quòd perfectio Dei excellit omnem perfectionem creaturarum.*

Omnis motus naturalis est in fine velocior, quam in principio, 1. Cœli.] *Intelligitur, omnis motus naturalis in eodem medio æqualiter disposito, cæteris paribus vno impetu ab eodem productus, est velocior in fine quàm in principio. Dicitur in eodem medio, quia stat quod aliquod mixtum in igne velocius moueatur quam in aëre. Dicitur, æqualiter disposito, quia si medium esset in principio subtilius, & in fine densius, non oporteret motum esse in fine velociorem.*

Omnis quæstio quærit inter opposita, 1. Metaph.] *Illa auctoritas simpliciter seu vniuersaliter non est vera, quia alia quæstio quærit solum vnum oppositum: sed est vera ad illum sensum, quod quæstio problematica quærit inter duo opposita, vt est ista quæstio, An mundus sit æternus, an non.*

Omne quod in Deo est, est Deusmet, 6. Metaph.] *Intelligitur; Omnia quæ sunt in Deo formaliter & essentialiter, sunt ipse Deusmet, non autem illa quæ sunt in Deo effectiuè, ordinatiuè & conseruatiuè.*

Omnis nostra cognitio procedit ex sensatis, per Linconiensem supra 1. Poster.] *Intelligitur mediatè vel immediatè. Similiter etiam intelligitur illud. Nihil est in intellectu, quin prius fuit in sensu.*

Omne medium est medium contrariorum, 6. Phys.] *Intelligitur de qualitatibus medijs & secundis. Vel sic, Omne medium compositiuè vel successiuè est contrariorum; Vel sic, Omne medium diuersorum vel communiter dictorum est medium contrariorum.*

Omnis qui dicit quodlibet, quodammodo dicit multa, 2. Top.] *Ex quo elicitur secunda regula, Qui dicit vnum antecedens, multas dicit consequentias, supple formaliter vel virtualiter: quia qui dicit, Homo virtualiter est, dicit animal, est, corpus est, substantia est, & sic de singulis.*

Omne quod est sensibile, est sensibile per materiam: & omne intelligibile, est intelligibile per formam, 1. Cœli text. Com. 92.] *Respondetur iuxta doctrinam Auerr. 12. Metaph. Com. 14. quòd materia quæ est per se sensibilis est materia propinqua, non remota, sed forma est per se sensibilis. Forma enim non per se sentitur, sed mediante suæ operationis, ideò appropriatè forma dicitur intelligibilis & materia sensibilis, & hoc intelligitur de materia propinqua non remota.*

Omne quod est ex prioribus hoc est magis eligendum, 3. Top.] *Si sic, tunc aqua esset nobilior vino, & materia nobilior forma, & vestis antiqua esset nobilior noua. Intelligitur ergo sic, Omne quod est bonum ex prioribus secundùm perfectionem, hoc est melius: Sed diceres, Priora sunt nobiliora & meliora. Dicitur quod omne prius perfectione essentiali est melius suo posteriori, secundùm se & propriè, & dicitur secundùm se, quia secundùm vsum nostrum nó oportet quod florenus est prior & perfectior scientia, quia est substantia, scientia autem accidens. Dicitur perfectione essentiali propter materiam, quia non est perfectior forma essentialiter. Dicitur etiam essentiale propter prioritatem naturæ, vt aqua temporis, & vestis antiqua.*

Omnis voluptas est mala, 4. Ethic.] *Sciendum voluptas est duplex quia quædam est voluptas corporis, & quædam animæ. Voluptas corporis est duplex, quia quædam est contra dictamen rectæ rationis, & illa semper est mala. Alia est subiecta rationi, & illa semper est bona. Voluptas animæ est duplex, quædam est appetitus rectè regulatus ab ipsa ratione, & ille appetitus semper bonus est. Alia est secundùm appetitum priuatum, & illa semper est mala, Modò dicitur quod loquitur de voluptate, quæ est contra dictamen rectæ rationis.*

Omne quod est propinquius bono, hoc est magis eligendum & melius, 2. Top.] *Et si sic, sequeretur quod camisia esset melior tunica. Ad illam auctoritatem dicatur quod duplex est propinquitas quædam est localis, alia verò perfectionis. Modò auctoritas intelligitur de propinquitate perfectionis, quia aliàs instantia probaret verum.*

Omnes animi passiones perturbant rationis iudicium commune dictum; confirmatur Salustij sententia, qui ait: Omnes qui de rebus dubijs consultant, ab ira, odio, &c. vacuos esse debere.] *Respondetur, passiones, quæ anteuertunt vsum rationis, perturbare nostrum intellectum; cæterum illæ quæ rationis iudicium sequuntur, & moderata sunt, ac rationi subiecta, non perperturbant rationis iudicium: imò sunt ei obedientes.*

Omne difficilius est magis eligendum, & nobilius minus difficili, 3. Top.] *Et si sic, sequitur quod diuitiæ essent nobiliores & meliores scientijs & virtutibus. Similiter ars fabrilis esset eligibilior scientia Grammaticali, & nigromantia esset eligibilior scientia logicali. Sciendùm quòd aliquid dicitur difficilius tribus modis. Vno modo in conseruando. & sic diuitiæ sunt difficiliores scientijs. Alio modo in exercendo, & sic ars fabrilis difficilior Grammatica. quia difficilius est fabricare, quam orationem congruam facere. Tertio modo quo ad oppositionem, & de ista difficultate debet intelligi auctoritas. Et etiam intelligitur de ijs quæ sunt eiusdem speciei, dummodo minus difficili non conueniat præeminentia bonitatis.*

Omne generabile est corruptibile, 1. Cœli.] *Respondetur verum est, omne quod generatur tanquam proprius & adæquatus terminus generationis, qui est ipsum compositum: Modò tametsi per inductionem animæ rationalis generetur homo tanquam huiusmodi terminus generationis, non tamen generatur ipsa anima. Et ideò etiam compositum istud, homo generabile est & corruptibile, non autem anima. Anima enim non est quæ generatur, sed potius quâ aliud generatur scilicet homo.*

Omnium rerum species stabiliuit creator creaturarum, Auctor 6. principiorum.] *Id est, non creat Deus nunc nouas species, licet in vna & eadem specie hominis subinde creet nouas animas.*

Omni magno dato, cōtingit dare maius, per regulam. Metaph.] *Intelligitur sic, cōtingit dare maius, id est, imaginari maius.*

Omnis motus est de extremo in extremū per medium, 4. Phys.] *Auctoritas intelligitur de motu qui fit naturaliter. Nam motus qui fit in vacuo, non est naturalis, quia natura abhorret vacuum. Similiter dicitur quod motus qui fit per vacuum non fit per verum medium, sed solum imaginariè, ergo auctoritas habet veritatem de motu, qui fit cum resistentia medij.*

Omnium rerum naturalium existentium, idem est tempus, 4. Phys.] *Intelligitur commensuratiuè, & nō absolutè. Motus enim primi mobilis mensurat omnia, sed secundum plus & minus.*

Omne quod mouetur, est diuisibile, 8. Phys. text. 40. & 46. & 6. Phys. text. 32. & 5. Phys. text. 62.] *Intelligitur, Omne quod mouetur per se de loco ad locum circumscriptiuè & commensuratiuè, est diuisibile. Dicitur omne quod mouetur per se, propter animam intellectiuam, quæ licet mouetur ad motum corporis, tamen hoc non est per se, sed per accidens. Dicitur circumscriptiuè, quia sicut Angelus mouetur per se, non tamen de loco ad locum circumscriptiuè, sed definitiuè. Sed dicitur tamen, Cœlum mouetur per se, & tamen non est diuisibile, vt habetur 1. Cœli. Respondetur, verum est de diuisione reali, diuiditur tamen secundùm assignationem partium scilicet Orientis & Occidentis.*

Omne quod mouetur localiter, describit sibi spacium æquale præcisè in eodem instanti, ex 6. Phys.] *Et sic videtur, quod indiuisibilia sicut Angeli essent diuisibilia. Respondetur quod auctoritas intelligitur de illo, quod mouetur de loco ad locum circumscriptiuè.*

Optimum opponitur pessimo, 8. Ethic. cap. 10.] *Hoc axioma non semper verum dicit. Melius est enim esse studiosum, quam habere inclinationem naturalem ad virtutum studia. At peius est non habere inclinationem ad virtutum studia, quàm non esse studiosum: nam si non habeas istam inclinationem, homo non eris, siquidem hæc inclinatio est insita naturæ humanæ. Itaq; non semper optimo opponitur pessimum.*

Omne quod mouetur, est partim in termino à quo, & partim in termino ad quem, 6. Phys.] *Et sic videtur quod mobile nunquam sit in spacio sibi æquali, quod est contra auctoritatem præcedentem. Respondetur quod sic intelligitur. Omne quod mouetur interim quod mouetur, particulariter attingit terminum ad quem, & terminum à quo: id est, quod nec est perfectè nec est complete in termino à quo, nec in termino ad quem.*

Omnes actus distincti, sic se habent, quod vnus potest conseruari sine alio, 7. Metaph.] *Respondetur quod habet veritatem, vbi vnus non dependet in esse ab alio, quia actus Socratis & Dei sunt actus distincti, & tamen vnus non potest esse sine alio: sic etiam scientia est in anima, similiter operationes vitales sunt distinctæ ab anima, & tamen vnum non potest conseruari sine alio, vt prius dictum est.*

Omne quod mouetur, mouetur ab alio, 7. Phys.] *Dicitur quod impossibile est mouere seipsum per se, vt habetur 3. de anima, & cum hoc moueri: & sic impossibile est rem aliquam esse agens totale, & mouens totale; quin ad minus concurrit Deus aut materia prima*

Omnem intellectum oportet esse impassibilem, per Comment. 3. de Anima.] *In oppositum est Philosophus ibidem in principio; vbi dicit, quòd intellectus sit virtus passiua. Respondetur quod Commentator vult quod oportet intellectum esse impassibilem passione corruptiua, licet sit passibilis passione saluatiua.*

Omne incorruptibile est nobilius corruptibili, 1. Phys.] *Intelligitur sic, si corruptibile non est melior conditio annexa quàm sit illud incorruptibile. V. g. materia incorruptibilis est, & tamen forma corruptibilis melior est, non quidem ratione corruptibilitatis, sed ratione alterius.*

Omnis finis est melior ordinato in finem, 3. Top. & 2. Phys.] *Intelligitur de fine gratia cuius, quia talis semper est melior ordinato in finem, ex quo talis finis est gratia cuius.*

Omne ens aut est substantia, aut accidens, 12. Metaph.] *Intelligitur de ente simpliciter vno, & non aggregatiuo. Vel capiendo Ly ens nominaliter, & non participialiter, quia exercitus vnus est ens, id est, existens, & tamen non est substantia, sed plures substantiæ.*

Omninò illud quod fit, ab aliqua eius parte præexistit, 7. Metaph.] *Et per consequens formaliter se habet in materia ante eius productionem: quod est contra Philosophum, 1. Phys. Intelligitur ergo sic, omne quod fit completiuè vt compositum, habet partes præexistentes vt materiam & formam, si non tempore, tamen natura. Nam materia quidem prima tempore præcedit compositum, forma autem non tempore sed duntaxat natura.*

Omne quod mouetur, habet partes integrales, 6. Phys.] *Intelligitur de illo quod per se, & circumscriptiuè.*

Omnis motus est de contrario in contrarium, 4. Phys.] *Intelligitur de motu naturali, & non violento.*

Omne ens in suo loco naturali quiescit à motu, 4. Phys. & 1. Cœli:] *Intelligitur quod omne ens in loco naturali quiescit à motu locali, non autem est verum de alijs motibus sicut de motu alterationis & augmentationis.*

Omnia natura constantia, excepto Deo, quod erat Cœlum, secundum Empedoclem constant lite & amicitia, scribit Arist. in 3. Metaph. text. Com. 15. 1. Cœli & mund in text. Com. 22. 1. Meteor.] *Habuit hoc secundum quosdam Philosophos bonum intellectum. Nam inductiuè consideranti in singulis quæ sunt hic patebit, esse quasdam proprietates currentes inter entia. V. g. homini sano aliquid potest esse venenum, & tamen laboranti potest esse salutaris medicina. Vide Zimaram fol. 90.*

Omne corpus est in loco, 1. Phys.

Omne totum est maius sua parte, communis propositio.

Omnia sentimus per medium, 2. de anima, text. 114.

Omnes homines non decipiuntur, nisi in eo, quod nesciunt: aut in eo, cuius cognitio non est valdè manifesta, 4. Metaph. Com. 8.

Omnia quæ fiunt, fiunt à natura, vel ab arte, vel à casu, 7. Metaph. text. 22.

Omne mendacium prauum, est fugiendum, 4. Ethic.

Opus, quod fit à melioribus, semper est melius, 1. Polit.

Omnis domus regi debet à Seniore. Ibid.

Omnis diuersitas, videtur facere seditionem, 5. Polit.

Optimus populus est, qui terræ colendæ deditus est, 6. Polit.

Omnis excessus rerum, vel nocet, vel nihil proficit, 7. Polit.

Omnia amamus, sed præmia magis. Ibid.

Omne laborans, requie indiget, 8. Polit.

Omnia aliena: tempus tantùm, nostrum est Seneca Epist. 9.

Omne peccatum, actio voluntaria est. Ibidem de mor.

Oportet prius discere, quàm docere, Boet. de discip. cap. 6.

Opus suum, diligit vnusquisque artifex, 9. Ethic. cap. 8.

Omnia appetunt diuinum esse, & illius gratia agunt quæcunque secundum naturam, 2. de anima, text 31. & 1 Phys.

Omnis sermo, si breuior fuerit, quàm oporteat, obscurat intellectum: Si longior, difficilis erit retentioni, & discipulo obliuionem inducit, 2. lib. de arte Boet.

Oportet vt ars in hoc imitetur naturam, vt omnia quæ agit, agat propter finem. Ibid.

Omnia, bonum appetunt, 1. Rheticorum & 3. Top. cap. 1. & 1. Ethic. cap. 1.

Omne consuetum, est delectabile. Ibid.

Obliuio est signum parui pensionis, & ideò factiua iræ. Ibid.

Omnis affirmatio, est vera vel falsa, in prædicam. cap. 5.

Obliuisci eorum, quæ quis fœdè egit, bonorum est: reminisci verò, malorum, 3. Top. cap. 10.

Oportet discentem credere, 1. Elench. cap. 2. & 1. Poster. text. 5.

Omne quod corrumpitur à contrario corrumpitur, 1. Phys. text. 7.

Omne habens materiam, est generabile, & corruptibile, 1. Phys. Com. 89.

Omne agens, agit propter finem, 1. Phys. text. 75.

Omne quod mouetur, necesse est in tempore moueri, 4. Physicorum text. 129.

Omnis motus, est à quodam in quoddam, 5. Phys. text. 3. id est, à termino quo in terminum ad quem.

Omnis opinio, cui contradicit sensus, non est bona, 8. Phys. Com. 27.

Opposita iuxta se posita, magis elucescunt, 2. Cœli text. 40.

Omne ens naturale, desiderat permansionem sempiternam, 2. de Auerr. text. 34.

Omnis virtus vnita, plus est, quàm multiplicata. Auctor. de causis cap. 6.
Omnia animalia morsa à cane rabido, rabiunt, excepto homine, lib. 8. de animal.
Omnes homines, natura scire desiderant, 1. Metaph. in prolog.
Omnia corrumpuntur in eo, ex quibus sunt, 3. Metaph. text. 15.

P.

PRopter quod est vnum quodque tale; semper & illud magis tale est, 1. Poster. cap. 2. & 2. Metaph. text. 4.] *Limitatur hoc axioma quinque modis. Primò vt illud in quo fit comparatio, vtrique comparabilium conueniat formaliter. Vnde non valet, deambulat propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat. Ebrius est propter vinum, ergo vinum magis ebrium est. Secundo vt illud in quo fit comparatio suscipiat magis & minus. Vnde non sequitur, ego sum risibilis, quia homo est risibilis, ergo homo est magis risibilis, nec illud: Petrus est homo propter Patrem suum, ergo Pater suus est magis homo. Tertio vt causa sit vniuoca non æquiuoca; Vnde non valet, Paries est albus propter Pictorem, ergo pictor est magis albus. Nam etsi albedo conueniat vtrique formaliter, & suscipiat magis & minus, tamen pictor parietis albi nõ est causa vniuoca, sed æquiuoca, & quasi vniuersalis, sicut Deus rerum omnium naturalium. Quarto vt comparatio fiat in effectibus positiuis non priuatiuis. Non enim sequitur, Petrus est paruus propter patrem, ergo pater est magis paruum. Propter Deum non diligo mundum, ergo magis non diligo Deum. Quinto vt sint verè diuersa, inter quæ fit comparatio. Non enim valet, Video propter oculos, ergo oculi magis vident. Non enim aliud est videre & meum & videre oculorum.*

Perfectum est quod tale alterum, quale ipsum efficere potest, 4. Meteor. text. Com. 19.] *Vera est propositio vbi alterum simile factibile est, quod additur propter Deum cum non possit facere alium Deum, quia non est factibilis alter. Deinde respondetur quòd propositio veritatem habeat præcipuè in animalibus & plantis quæ sunt hic. Nam Aristot. ibi loquitur de seminibus, vt patet ius venti verba text. Et iuxta hoc Arist. dixit, 2. de anima text. Com. 34. Naturalissimum opus viuentium est quæcunque perfecta & non orbata, aut generationem spontaneam habentia, facere tale alterum quale ipsum, animal quidem animal, planta verò plantam, vnde propriè in habentibus virtutem generatiuam, veritatem habet.*

Particularia & singularia semper in multitudine ex contrario diuidunt illud quod vnum est, per Porphyr.] *Respondetur quod ibi per particularia & singularia debet intelligi minus commune vt sit sensus, particularia & singularia, id est, minus communia diuidunt, id est, in diuidendo contrahunt, ex contrario illud quod vnum est genus, V. g. corpus contrahunt animatum & inanimatum; Animatum contrahunt sentiens & non sentiens.*

Particularis in materia naturali æquipollet suo vniuersali, 1. περὶ ἑρμηνείας *Intelligitur de particulari simpliciter dicta & de propositione indefinita; Ista enim, Homo est animal, æquipollet illi vniuersali, Omnis homo est animal, quæ est in materia naturali & necessaria.*

Particularis negatiua non est conuertibilis, 2. περὶ ἑρμηνείας. *Intelligitur quod particularis negatiua non est conuertibilis formaliter in aliam particularem negatiuam, de modo loquendi consueto: cum hoc tamen stat, quod est conuertibilis in vnam de modo loquendi inconsueto.*

Proprium de vno solo prædicatur, per Porphyr.] *Intelligitur tanquam de subiecto adæquato. sic risibile licet prædicetur de Ioanne & Paulo, adeoque de pluribus alijs: tamen de vno tantũ dicitur prædicari quatenus de solo homine prædicatur vt subiecto adæquato.*

Priuatio per se non est ens, 1. Poster.] *Intelligitur quod materia existens, priuatio nõ est ens in actu formali per se, sed per formam cuius est priuatio quin & ipsa profectò priuatio formaliter significat negationem, materialiter autem siue connotatiuè aptitudinem ad formam; vnde meritò dicitur non ens.*

Principia oportet semper manere, 1. Phys. text. 50.] *Id est, in omni transmutatione reperiri, vel eas semper habere conditiones, quas ibi Arist. describit, scilicet quod non fiant ex alijs nec alterutris, &c.*

Proprium est substantiæ in subiecto non esse, per Philosophum in prædicamentis.] *Sensus est, nullam substantiam esse subiecto tanquam affectionem, sed benè tanquam partem.*

Plato non malè dixit in eo quod sermonem Sophisticum sub non ente locauit, 6. Metaph.] *Respondetur quod Philosophus capit non ens impropriè pro ente, quod gerit similitudinem alicuius: quod tamen non est.*

Penetratio dimensionum non est possibilis, 4. Meteor.] *Respondetur quod duplices sunt dimensiones; quædam sunt quarum vna habet se per modum actus, & alia per modum potentiæ, vt albedo vel materia prima; tunc dicitur quod in talibus dimensionibus penetratio est possibilis: Sic etiam est, quando duæ habent se per modum actus ad tertiam, quæ habet se per modum potentiæ. sicut albedo & dulcedo in lacte. Aliæ sunt dimensiones, quarum vna non habet se per modum potentiæ, nec ambæ habent se per modum potentiæ, & sic penetratio dimensionum non est possibilis.*

Processus in infinitum est prohibitus, 2. Phys.] *Intelligitur in prædicatis essentialiter subordinatis.*

Potentia opponitur actui, 9. Metaph. & 1. de Anima.] *Dicitur quod intelligendum est de oppositione relatiua.*

Principia non fiunt ex alterutris, 1. Phys.] *Verum non est simpliciter, sed vt Iy ex dicit circumstantiam partis. Etsi enim forma fit ex materia, non tamen materia est pars formæ.*

Potentia accidentaliter ... per Commentatorem, 1. Phys.] *Intelligitur quatenus communis illa & essentialis potentia materiæ determinatur, per certas dispositiones accidentales ad hanc vel illam formam. Talis enim potentia siue talis determinatio accidit materiæ.*

Prius est commune, proprio.] *Dicendum quod commune est prius proprio, si vtrumque sit vnius generis. Sed, in his, quæ sunt diuersorum generum, nihil prohibet proprium esse prius communi.*

Politici est considerare de Anima, 1. Phys.] *Et sic videtur quod non est scientia libri de Anima. Respondetur quod Philosophus primo Phys. vult, quod Politicus considerat practicè de Anima, sed in libro de anima consideratur de anima speculatiuè.*

Priuatio & materia differunt ratione & specie, 1. Phys.] *Intelligitur quod isti termini, priuatio & materia habent diuersas rationes seu definitiones, cum hoc tamen stat, quod habent pro suo significato, vel substrato eandem rem numero, per quam non distinguuntur.*

Principia rerum sensibilium sunt sensibilia, 3. Cœli & mundi, text. Com. 16.] *Glossatur per Auerr. ibidem de principijs propinquis. non autem habet veritatem, vt inquit, propositio de principijs remotis, quia principia remota rerum sensibilium non sunt sensibilia, vt prima forma, & prima materia.*

Potentia superior potest, quicquid potest inferior, & nobiliori modo, 3. de Anima.] *Vera est propositio in potentijs quæ sunt eiusdem generis in substantialitate. eo modo quo vegetatiuum est in sensitiuo, sicut trigonum in tetragono. In his quæ non sunt eiusdem generis in substantialitate, propositio locum non habet. Sicut anima est superior virtus quàm sit corpus, non tamen anima potest supplere vicem corporis, & forma est superior materia, & non potest supplere vicem materiæ. Similiter comparando potentias materiales potentijs abstractis, locum non habet propositio formaliter loquendo, nam non valet, homo generat, ergo intelligentia generat.*

Præsupponit augmentatio alterationem, 1. Cœli Com. 22.] *Intelligitur secundum Arist. in prædicamentis de augmento inuento in physicis corporibus. Fallitur enim de augmento imaginario inuento in rebus mathematicis. Et habet locum de vera augmentatione, quæ fit in plantis & animalibus, nam talis requirit præuiam alterationem.*

Princi-

Principium in cognitione, eſt finis in operatione, & principium operationis, eſt finis in cognitione, 6. Phyſ. tex. comm. 89. & 7. Metaph. tex. com. 23.] Veritatem habet propoſitio in operabilibus, ſicut ſunt actiones & factiones, vide Ariſtot. 3. Eth. cap. 6.

Pueri beatificantur propter ſpem, 1. Ethic.] Intelligitur, pueri beatificantur, id eſt, dicuntur beati propter ſpem futuræ beatitudinis, licet actu non ſunt tales. Sed diceres; Quare hoc eſt? Reſpondetur quod ideo, quia concipimus in eis hanc ſpem ex naturali diſpoſitione eorum: Vel ideo, quia videmus eos inclinari ad bona, & fugere mala. vel ideo, quia ſunt procreati ex bonis.

Præter verum, non eſt affirmatio vel negatio, 2. περὶ ἑρμηνείας.] Ratio, quia verum habet ſe in propoſitione ſicut forma; Modò nihil poteſt eſſe abſque forma.

Propoſitio in toto eſt falſa, quæ nullam ſingularem habet veram, 1. Poſter.] Intelligi poteſt ſic, in qua genus generaliſſimum vnius prædicamenti prædicatur de genere generaliſſimo alterius prædicamenti, in toto eſt falſa, ex quo nullam habet ſingularem veram. Vel poteſt intelligi ſimpliciter, quod propoſitio vniuerſalis, cuius nulla particularis eſt vera, in toto ſit falſa. Nam vtique ſi nulla in parte eſt vera, dici poterit in toto eſſe falſa.

Paſſionibus neque vituperamur, neque laudamur, 2. Ethic.] Ergo paſſiones non ſunt vituperio, aut laude dignæ. Reſpondetur diſtinguendo, Paſſiones enim duobus modis poſſunt conſiderari, & ſecundum ſe, & quatenus ſubduntur rationis imperio, & deliberationi voluntatis. Priori ratione, neque laude, neque vituperio dignæ cenſentur, quoniam ſunt motus quidam appetitus irrationalis, qui bus cum alijs animantibus communicamus. Si verò 2. modo conſiderentur, ſunt laude aut vituperio digna: appetitus enim ſenſitiuus, propinquior eſt rationi, quàm exteriora membra: actus autem exteriorum membrorum boni ſunt aut mali, & ratione, qua voluntarij ſunt: ergò etiam motus appetitus ſenſitiui. Præterea, licet appetitus ſecundum ſe libertate careat, ex coniunctione tamen ad rationem libertatem habet; quapropter in eo virtutes collocantur, vt fortitudo, & temperantia, &c. Paſſiones itaque quatenus voluntariæ ſunt, laudem merentur, vel vituperium.

Plura bona ſunt eligibiliora paucioribus bonis, 3. Top.] Intelligitur ſic, Plura bona poſſibilia ſunt bonis paucioribus compoſſibilibus eligibiliora, dummodo vnum illorum plurium eligibilium non ſit propter aliud, & dummodo præeminentia bonitatis teneat ſe ex parte pluralitatis; Dicitur, dummodo vnum illorum non ſit eligibile propter aliud, tanquam propter finem, quia propterea ſanari ſieri & ſanatiuum, non ſunt eligibiliora ſanitate. Etiam dicitur, quod intelligitur, Dummodo iſta bona ſint eiuſdem rationis, ita videlicet, vt præeminentia bonitatis non proueniat ex parte materiæ, ſed ſolum ex parte pluralitatis: propter hoc non ſequitur, quod quatuor groſſi eſſent eligibiliores floreno, licet ſint plura bona. Dicitur etiam, Dummodo illa bona ſint compoſſibilia, propter hoc non ſequitur quod bonum eſſe monachum, & bonum eſſe coniugatum, eſſent eligibiliora ſimul, quàm bonum eſſe monachum ſolum. Similiter quod viuere caſtè, & generare ſibi ſimile, eſſent eligibiliora, quia plura ſunt, quàm viuere caſtè ſolum: quod tamen eſt falſum, quia ſunt plura bona incompoſſibilia. Denique intelligitur de bonis finitis, propter Deum, qui eſt bonum infinitum, & licet vnus, tamen alijs omnibus quantumuis multis infinitè præſtat.

Paſſiuus quidem intellectus eſt corruptibilis, ex eo quod nihil intelligit ſine phantaſmate, 3. de Anima.] Ille textus ſecundum Commentatorem ſic poteſt intelligi, quod per intellectum paſſiuum intelligitur potentia cogitatiua, quæ eſt educta de potentia materiæ, quam nominat intellectum in ordine ad alios ſenſus, propter excellentiam. Alij verò dicunt, quod intellectus paſſiuus, id eſt, phantaſticus intellectus, obiectiuè dependens à phantaſmate eſt corruptibilis. Scilicet ratione Phantaſiæ & phantaſmatum, vtrumque enim corrumpitur & phantaſia & ipſa phantaſmata. Alio modo intelligitur hoc de intellectu, qui non eſt informatus ſpeciebus intelligibilibus, aptus tamen informari, quantum ad denominationem. Cum enim informatus eſt, iam deſinit vocari intellectus poſſibilis, ſed intellectus adeptus, vel in habitu, adeoque ſic quo ad denominationem illam, intellectus poſſibilis corrumpitur.

Poſſibili poſito in eſſe, nullum ſequitur inconueniens.] Senſus eſt, ſi propoſitio de poſſibili mutatur in ſuam de ineſſe, tunc ſua de ineſſe non erit impoſſibilis. Et pro vlteriori intellectu huiuſce authoritatis, eſt notandum adhuc, vt aliquæ propoſitiones poſſibiles ponantur ineſſe, requiri tres conditiones. Prima conditio, ſi aliqua propoſitio vniuerſalis de poſſibili debeat poni ineſſe, non debet hoc fieri per vniuerſalem, ſed potius ſingularem: vt iſta, Omne producibile Deus poteſt producere, non debet ſic poni in eſſe, producibile Deus producit, ſed ſic: Hoc producibile Deus producit, & ſic de alijs. Secunda conditio. Quando in propoſitione de poſſibili ſubiectum & prædicatum repugnant, tunc ponendo illam ineſſe loco vnius extremi, debet poni pronomen demonſtratiuum: vt, omne album poteſt eſſe nigrum, ponitur ſic ineſſe, Hoc eſt nigrum, demonſtrando per Ly Hoc, illud quod prius fuit album. Tertia conditio eſt: Quando in propoſitione de poſſibili ponuntur aliquæ terminationes vel termini priuatiui, qui vel quæ in illa de ineſſe poſſunt facere aliquam repugnantiam, tunc ponendo illam ineſſe tales terminationes ſunt omittendæ: vt, Socrates habens oculos, poteſt eſſe ſine oculis, ponitur ſic ineſſe, Socrates eſt ſine oculis. Sicut illa: Socrates poteſt cras legere, non poteſt ſic poni ineſſe, Socrates legit cras: Sed ſic, Socrates legit.

Poſita forma ſubſtantiali, ponitur etiam aliud, cuius eſt forma ſubſtantialis, 5. Metap.] Intelligitur ſic; Poſita forma ſubſtantiali actuali, & illo modo quo eſt forma ponitur illud cuius eſt forma. Modò poſt mortem alicuius hominis anima non eſt forma eius actualis, ideo tunc non eſt homo, ſed erit demum, vbi rurſus à Deo coniuncta fuerit anima corpori in reſurrectione mortuorum.

Principiorum aliqua innoteſcunt ſenſu, & aliqua conſuetudine, commune Axio. Philoſ.] Et propter hoc Ariſt. 7. Top dixit cap. 4. qui dubitant, vtrum Deos venerari oporteat, vel parentes amare vel non, pœna indigent: qui verò, vtrum nix ſit alba, non indigent ſenſu. Cultus enim Dei & amor parentum ſunt principia in lege, roborata conſuetudine, & ideo à legulatoribus poſita eſt pœna corporis. [illegible] nem autem candidam eſſe, cognitum eſt ſenſu, & motum eſſe, etiam patet ad ſenſum. Vnde Ariſtot. 8. Phyſ. auſcult. tex. com. 22. contra Zenonem negantem motum, inquit, omnia igitur quieſcere, & huius rationem quærere dimittentes ſenſum, infirmitas quædam eſt intellectus.

Magis eligendum eſt id quod poſsibile, quàm quod impoſsibile, 3. Top. cap. 1. Hoc eſt, quod facilè fit quàm quod difficile. Eorum enim quæ nullo modo fieri poſſunt, nulla eſt electio, vt ex 3. Eth. cap. 2. patet.] In hoc pronunciato intelligenda eſt hæc moderatio. Modò cætera ſint paria: quæ in alijs plerisq; ſimilibus axiomatibus ſubaudienda eſt. Magis eligendum eſt hac de cauſa percipere ſcientiam doctrina, quàm inuentione. Illud enim per ſe facilè eſt, hoc valdè laborioſum. Virtus etiam ſi difficilius acquiritur, quàm ſcientia eſt tamen magis eligenda, quia melior: & ſic in multis.

Principia ſunt tanquam locus ianuæ in domo, quem nullus ignorat. 2. Metaph. com. 1. vbi etiam textus apertè dicit, In foribus enim quis delinquit?] Animaduerte, quod alia ſunt principia cognitionis, alia autem ſunt principia cognitionis & eſſe. Propoſitio igitur locum habet de principijs cognitionis (ſicut ſunt maximæ, ſeu dignitates, & communes animi conceptiones) hoc eſt, de principijs communiſſimis, quæ ſolum ex notitia terminorum communiſſimorum euidentiam habent, vt de quolibet dicitur eſſe vel non eſſe, &c. Sicut ſunt principia quæ ex ipſo ſenſus teſtimonio habent euidentiam ſicut motum eſſe, &c. Propria verò quæ non ſunt tantæ euidentiæ, quandoq; indigent aliqua ſuadela. Nam aliqua principia alicuius ſcientiæ ſpecialis inductione innoteſcunt, aliqua verò conſuetudine, vt ſunt principia legum & ſcientiarum legalium, aliqua verò per alias vias, vt ſcribit Ariſt. 1. Eth. cap. 10.

Plantæ ſunt imperfectæ, 2. de Anima.] Intelligitur reſpectiuè, quia non habent tantam diuerſitatem in ſuis organis, ſicut animalia habent in ſuis partibus.

Potentia ſenſitiua contrariatur intellectui, 1. & 2. Ethic.] Non per ſe ſed per accidens. Tendit enim vtraq; in ſuum obiectum & ſuum bonum. Fit autem nonnunquam pro loco, tempore, perſona, &c. vt ſimul iſta bona ſtare non poſſint. Deinde etiam natus eſt appetitus ſenſitiuus obedire rationi, vt docet Ariſt. ibidem. Vnde non ſimpliciter contrariatur rationi.

Principium ſenſitiuum eſt in corde, 2. de Anima.] Senſus eſt quod ſpiritus animales & ſenſitiui à corde proficiſcuntur.

Primus motus est in Oriente, 4. Polit.] *Respondetur verum est antonomasticè, id est, per excellentiam: quia ibi relucent nobiliores effectus.*

Philosophus est ille qui scit principia & causas substantię, 4. Meta. com. 2.] *Vbi per Philosophum intelligas diuinum, scientia enim diuina per antonomasiam dicitur philosophia prima, via naturæ & nobilitatis, licet via doctrinæ sit postrema.*

Potius eligendum est, cui consequens est maius bonum aut minus malum, 3. Top. cap. 1.] *Vt consilia Euangelica seruasse in hac vita, quàm præcepta communia duntaxat, & abscindere membrum corruptum, quàm seruare.*

Principium & causa conuertuntur, 1 Metaph.] *Intelligitur de principio essendi, quod est quadruplex, scil. secundum quatuor causas, vt efficientem, finalem, formalem & materialem: & capiendo principium sic, tunc principium & causa conuertuntur. Alioquin principium latius patet quàm causa.*

Participatione speciei plures homines sunt vnus homo, per Porphyr.] *Intelligitur secundum S. Thomas, plures homines sunt vnus homo participatione speciei, id est, sunt vnum in specie. Et non sequitur, Sunt vnum in specie, ergo sunt vnum, quia omn[illegible] vnum in specie, est esse vnum, secundùm quid. Alij sic dicunt. Plures homines sunt vnus homo participatione speciei, id est, continuant vnam speciem humanam, & sic species humana est perpetua. Alio modo exponitur logicaliter, Plures homines sunt vnus homo, id est, plures homines si[illegible]ficantur per illum terminum, Homo, participatione speciei. Alio modo, naturalis similitudo hominis vel vnus conceptus communis hominis pluribus hominibus conuenit.*

Perpetuum est corruptibile.] *Sensus est, perpetuum non significat non posse corrumpi vnquam, sed tantùm, non corrumpi vnquam.*

Potentia naturalis est irrationalis, 2. περὶ ἑρμηνείας & 9. Metaph.] *Respondetur quod vult, quod benè valet consequentia cum [illegible]: vt, Potentia est naturalis, ergo vt sic est irrationalis, &c. non valet simpliciter sine specificatione. Quia homo aliquando [illegible], aliquando secundum intellectum, siue rationis arbitrium.*

Posse a[illegible]ipso esse nihil differt in perpetuis, 3. Phys. tex. 32.

Philosophus non debet quicquam asserere, quod non demonstratione aut inductione saltem ostendat, 8. Phys. tex. com. 15.

Propositiones naturales duplici de causa fiunt dubitabiles, vel quia aliqui enutriti in opinionibus falsis non possunt assentiri principijs veris Philosophię; vel quia aliqui existimant, quod principia Geometriæ, contra quos Arist. 2. Metaph. tex. com. 16. Com. 1. Cœli com. 90.

Propter malum illatum ab inimicis, nullus in tantum læditur, & contristatur, quantum tristatur malo illato ab amicis, 2. de arte Poët.

Propter consuetudines malas & peruersas, nullus laudatur, 2. de arte Poet.

Peiores sunt nuper ditati, quàm ditati ab antiquo, 2. Rhetor.

Possibili posito inesse nullum sequitur inconueniens, lib. prior. cap. 18.

Principia demonstrationum, sunt definitiones, 2. poster. tex. 2. & 1. Phys. tex. 10.

Perfectum est, cuius nihil est extra accipere, 2. Cœli tex. 33.

Plus temporis perficit anima in ignorantia, quàm scientia, 2. de anima tex. 115.

Probabilia secundum totum, non possunt esse falsa 3. de anima com. 5.

Philosophia, docet homines cognoscere creatorem suum, Arist. de morte.

Purus & perfectus Philosophus, mortificat desideria huius seculi, quæ adducunt eum ad mortificationem corporis & animæ, ibid.

Propter admirari, homines nunc, & primò cœperunt Philosophari. In prolo. meth.

Perfectum est, cui nihil deest, & est duplex, scilicet simpliciter extra quod nihil est: & perfectum, in genere, 5. Metaphys. tex. 21.

Prandium differt à cœna, secundum diuersitatem temporis tantum, 8. Metaph. tex. 5.

Priuatio & habitus, radix sunt contrariorum, 10. Metaph. com. 15.

Principium, est plus quàm dimidium, 1. Ethic. cap. 10. & 5. Polit.

Passio non est virtus, nec vitium: secundum eam nec laudamur, nec vituperamur, 2. Eth. cap. 4.

Primum in generatione, est vltimum in resolutione, lib. 3. cap. 6.

Paruæ expensæ sæpè factæ consumunt substantiam, 5. Polit.

Peiora sunt tecta odia, quàm aperta. Seneca de mor.

Palatum tuum fames excitet, non sapor, idem cap. de contin.

Pecuniam perdidi. fortassè de illa perdidisset. ô te felicem, si cum illa auaritiam perdidisses. item de remed. fortuit.

Philosophia, de omnium virtutum magistra. Boët. de Consol. pro. 3.

Philosophia, est summum lassorum animorum solatium, idem 3. lib. pro. 1.

Probos mores, sua præmia non relinquunt, idem 4. lib. pro. 3.

Perpetua conuersatio, contemptum parit: raritas autem, admirationem conciliat. Apuleius, de Deo Socratis.

Præstantissimum animal in terris existens, est homo, Idem ibid.

Propter nostrum affirmare vel negare, nihil in re ponitur. 1. de interpretat. cap. 6.

Per grauiter vnusquisque fert, honore suo priuari, lib. OEcon.

Præmium virtutum, est honor. 4. Ethic. cap. 9.

Q.

QVærere rationem, & dimittere sensum infirmitas quædam est intellectus, 8. Phys. text. 22.] *Intelligitur qui quærit rationes quibus destruat illud quod apparet sensui, est debilis discretionis & imbecillitatis intellectus. Et hoc est nescire per se notū, à non per se noto distinguere. Et veræ conclusiones non declarantur, nisi à propositionibus, & propositiones à sensu, & experimentum verorum non est, nisi vt conueniant sensatis, non è conuerso.*

Quando sunt duo agentia, quorum vnum est fortius, & alterum debilius, fortius citius producit suum effectum, quam debilius, commune Axio.] *Verum est de agentibus per abiectionem contrarij: quia vbi est contrarietas, ibi est resistentia & vbi est resistentia, ibi est successio, vt dicit Comment. in 4. Phys. in com. 71. Fallit autem in agentibus sine contrarij abiectione [illegible] vt patet de duobus corporibus luminosis, quorum vnum sit intensius altero: vtrumque enim in instanti illuminat, licet lumen productum [illegible] sit intensius lumine producto à debiliori.*

Quæcunque mouentia & non mota, amplius non sunt physicæ considerationis, 1. Phys.] *Et sic videtur [illegible] sit scientia, quia ipse est immobilis, vt patet 8. Phys. Respondetur quod authoritas tantum vult, quod entia [illegible] non in ordine ad motum, non sunt physicæ considerationis, ita quod Physicus non habet aliquid considerare de ijs, nisi per attrib[illegible]*

motum, cuius motus natura est principium, quæ enim simpliciter seu quidditatiuè sunt Physicæ considerationis, ea in se debent habere principium, vt ipsa etiam physicè moueantur, non tantum moueant. Intelligentiæ ergo tametsi physicè mouent, non tamen Physicè mouentur. Et ideo etiam secundum quidditatem suam ad Physicum non spectant.

Quælibet definitio ponibilis est in prædicamento, 1. Top.] *Intelligitur quod quælibet definitio secundum suas partes & reductiuè est ponibilis in prædicamento, non autem per se & propriè.*

Quod fit, non est, 1. περὶ γενέσεως.] *Intelligitur si aliquod ens permanens fit successiuè, tunc interim dum fit, non est, id est, non habet esse completum; sed fieri rei successiuè est eius esse.*

Quælibet propositio reduplicatiua, in qua reduplicatur prædicatum, est falsa & impossibilis, 1. Prior.] *Respondetur verum est, vt patet de illa, Homo est animal in quantum animal: illa est falsa & impossibilis, vt patet ibidem.*

Quæcunque vni eidem sunt eadem, illa inter se sunt eadem, 1. Phys.] *Intelligitur quæcunque diuisim sumpta sunt vni & eidem eadem, inter se sunt eadem. Si enim tantum collectiuè sumpta sunt idem vni tertio, non sunt idcirco idem inter se. Intelligitur præterea, Quæcunque vni termino singulari sunt eadem, inter se sunt eadem, & sic excluditur species, cui tametsi eadem sint, Petrus, Paulus, & Ioannes, tamen non sunt idem inter se. Et ratio est quæ item fortè sufficere queat ad limitandum hoc axioma: Quia non sunt eadem specie simpliciter.*

Quicquid potest causa prima cum secunda, hoc potest se sola, per authorem in de Causis.] *Intelligitur in genere causæ efficientis, & secundum potentiam primæ causæ absolutam: sed in genere causæ formalis vel materialis hoc axioma non procedit. Etsi enim possit Deus sine homine facere hominem. V. g. creando hominem aliquem ex nihilo, tamen non potest eum facere album nisi per albedinem rationalem, nisi per formam aliquam rationalem, nec materialem, seu corpoream, nisi per materiam & corpus.*

Quando aliquando duo sunt idem in essentia, si vnum per se est corruptibile, etiam & reliquum, 4. Metaph.] *Modo videmus quod materia & compositum sunt eadem res in essentia, & sic videtur quod materia esset compossibilis, & consimiliter potest probari de forma intellectiua. Respondetur quod verum est, quando penitus sunt idem & vnum secundum essentiam. Sed materia & forma ipsius compositi sunt essentialia principia ipsius compositi diuersa, & partes essentiales diuersæ, quæ non possunt dici esse vnum in essentia sicut compositum.*

Quæcunque differunt genere, differunt numero & specie, 5. Metaph. *Intelligitur dupliciter: Vno modo sic, Quæcunque genere differunt realiter, differunt numero & specie realiter: Alio modo sic, Quæcunque differunt genere prædicamentaliter, differunt numero & specie prædicamentaliter. Vel dicitur quòd illa authoritas intelligitur in genere substantiæ, & non in genere accidentium.*

Quantitas non est de virtutibus actiuis & passiuis ad inuicem, 4. Metaph.] *Respondetur quod Philosophus vult quod esse actiuum & passiuum non attribuitur quantitati, sed benè speciebus qualitatis.*

Quod recipit esse, post non esse, est generabile, 4. Phys.] *Respondetur quod verum est de illo quod recipit esse à forma, quia forma est quæ dat esse rei, vt patet per Philosophum, 1. Phys. Hinc anima rationalis non est generabilis, licet habeat esse post non esse, quia non habet tanquam compositum ab aliqua forma. Etiam verum est de esse formali non autem entitatiuo. Hinc materia prima non est generabilis, quia licet nec ipsa fuerit semper, sed à Deo acceperit esse post non esse, non tamen habet actum aliquem formalem, sed tantum actum entitatiuum ideoque non dicitur generata vel generabilis.*

Quæstio est dubitabilis propositio, per Boët.] *Et sic videtur quod quæstio sit propositio, quod tamen est falsum. Respondetur quod quæstio capitur vno modo pro signo interrogatiuo & oratione, cum qua interrogatur; & sic quæstio non est propositio, & hoc vult Boetius. Secundo sumitur pro oratione, cui signum interrogatiuum additur, & sic quæstio est propositio sicut illa oratio, Cælum habet materiam, cui additur, Vtrum cælum habeat materiam, est propositio, & hoc vult Boetius.*

Quæcunque differunt plus quàm numero, differunt specie, 5. Metaph.] *Respondetur quod Philosophus vult, quod quæcunque differunt plus quàm numero essentialiter, illa differunt specie, & sic non oportet quod vir & mulier differant specie, sicut nec Socrates albus & Plato niger differunt specie, quia solum differunt specie, accidentaliter.*

Qui non vnum intelligit, nihil intelligit, 4. Metaph.] *Respondetur quod intelligitur sic, qui non vnum intelligit ad minus, nihil intelligit: Vel sic, capiendo Ly. Non infinitanter, qui non vnum intelligit, nihil intelligit, & hoc est quoque verum.*

Quicquid caret operatione, caret & essentia, per Comment. 9. Metaph.] *Respondetur quod illa authoritas vniuersaliter non est vera, quia datur instantia de materia prima. Verificatur tamen & de ista, si essentia accipiatur pro actu specifico seu esse formali.*

Quod non est, non contingit scire, 1. Poster.] *Verum est tanquam scibile propinquum, sed bene tanquam remotum. Vel sensus est, quod non est, nec esse potest, non contingit scire. Sicut enim se res habet ad esse, ita ad cognosci.*

Quidditas rei, est forma rei, 7. Metaph.] *Verum est in simplicibus, non autem in compositis. Ibi enim secundum communem opinionem, etiam materia est pars quidditatis.*

Quæcunque habent differentiam in eodem subiecto, differunt specificè, 4. Metaph.] *Si igitur illi gradus in alteratione propriè dicta acquirantur successiuè, & habeant differentiam in eodem subiecto differens specificè, vt vult authoritas: & sic qualitas secundum quam fit alteratio propriè dicta, non esset simplex, sed diuersarum rationum. Respondetur quod vult, quod qualitates intensibiles & remissibiles existentes in eodem subiecto, non facientes vnam qualitatem totalem, illa differunt specie. Sed si illæ qualitates faciant vnam totalem qualitatem, tunc non differrent specie, V. g. albedo & nigredo sunt in eodem subiecto, & sunt intensibiles & remissibiles, nec tamen in illo subiecto faciunt vnam qualitatem; ergo differunt specificè.*

Quod semper aut plurimum est vtile, melius est quam quod aliquando, 3. Top. cap. 2.] *Vt iustitia & temperantia quàm fortitudo. Nam illæ semper aut ferè semper vtiles sunt, hæc rarius.*

Quod ad omnia vel plura vtile est, melius est quàm quòd ad pauciora, 3. cap. Top.] *Vt aqua quàm vinum præstantior est, quia aqua nullus hominum carere potest, & eius vsus est copiosior.*

Quod inest rei meliori, melius est, Top. 3. c. 1. *Vt quod inest animo, quàm quod corpori, vt virtus quàm sanitas, illa animæ inest hæc corpori. Hoc tamen non est vsquequaq; verum, nisi de ijs bonis intelligatur, quæ rebus quibus insunt propria sunt.*

Quædam melius est non videre, quam videre, 12. Metaph. tex. 5.] *Verum est in humanis sed non in diuinis.*

Quod potius eligit prudens aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, qua ratione tales sunt, aut in vnoquoque genere periti, aut plures, aut omnes, aut omnia, præstantius est, 3. Top. cap. 1.] *Vt curare magis æterna, quàm quæ labuntur cum tempore: nulla potius affici iniuria, quam afficere, permittere minora quædam mala in Repub. ne maiora eueniant, quàm velle omnia penitus extirpare. Item quæ in exponendis diuinis scripturis sancti Doctores docuerunt, quàm quæ scioli Grammatici æstimant, &c.*

Quicquid est causa causæ, est causa causati, per Authorem de Causis.] *Intelligitur quod quicquid est causa causæ, loquendo de causa essentiali & positiua, hoc est causa causati; dicitur positiua propter vitia quæ sunt causata priuatiuè, vnde licet Deus sit causa hominis, tamen non peccati, quia peccatum est priuatio quædam, & defectus hominis. Sicut tibia recta cum tibia curua, est causa progressionis, non tamen claudicationis, quia ista est defectus quidam & priuatio pertinens non ad causam progressionis, nec ad ipsam progressionem, sed ad tibiam deficientem.*

Quæcunque sunt eiusdem speciei, quicquid vni conuenit, conuenit & reliquo, est com. animi concept.] *Intelligitur essentialiter vel de prædicatis essentialibus, similiter de accidentibus proprijs. De alijs enim multum fallit.*

Quod diuturnius est, id præstantius, 3. Top. cap. 1.] Subaudi saltem si cætera sunt paria, & ea quæ comparantur sint bona. Sic vita, quæ in actione virtutum per omne tempus æquabiliter versatur, quò longior fuerit, eò melior.

Quod rei bonæ propinquius est aut similius, aut meliori simillus, id melius, 3. Top. cap. 2.] Vt qui vitam Apostolicam aut Christi Opt. Maxi. magis imitantur, quàm cæteri.

Qui dicit animam gaudere vel tristari, dicit eam texere & ædificare, 1. de Anima.] Intelligitur, qui dicit se sola anima gaudere vel tristari, dicit eam texere, sic quod Philosophus vult, quod non solum conuenit animæ, sed prout est coniuncta corpori. Recè in & breuius Egidius ibidem; Minus propriè dicit, qui solum animam dicit gaudere vel tristari, magis propriè qui hominem.

Quorum efficientia sunt bona ipsa sunt bona. Vel vt aliqui proferunt. Quorum causæ sunt bonæ ipsa sunt bona, 2. Top. c. 3.] Limitatur verum esse quæ ratione à bonis causis proueniunt. Nam etsi à bonis causis, mala quædam nascuntur (vt à virtu pro[illegible] leuia peccata) non tamen ab illis proueniunt, quæ ex parte sunt bona. Sæpe etiam effectus qui à bona causa non malus nasceretur, ab alia mala vitiatur; vt si quis restituat alienum gladium vt homicidium aliquod perpetretur. Quin etiam sæpenumero cum causæ o[illegible]s sunt bonæ, mala vna circumstantia potest effectum reddere vitiosum. Itaque si causa est bona effectusque ab ipsa prouenit, quæ ex parte bona est, tum demum erit bonus si aliundè non vitiatur.

Quicquid potest in maius, potest in minus, 1. Cœli.] Intelligitur per se & virtute propria, & de illis quæ sunt eiusdem generis. Non enim valet potest componere librum, ergo coquere cibum communem, quod minus est (non enim ista sunt eiusdem generis) sed bene valet potest componere librum, ergo Epistolam, vel tres, quatuorue congruas lineas.

Quorum generationes sunt bonæ, illa bona, 2. Top.] Intelligitur per se, siue quantum est ex parte generationis, siue ex parte efficientis. Quia stat patrem esse bonum, & filium non, ob propriam filij voluntatem.

Quorum corruptiones sunt bonæ, ipsa corrupta sunt mala.] Intelligitur quorum corruptiones per se sunt bonæ, si enim per accidens sunt bonæ, ipsa corrupta non propterea sunt mala: V. g. Mors Christi innocentis per se mala fuit, bona autem quatenus ab eo oblata in redemptionem nostram. Contra, mors Herodis Tyranni bona fuit per se. At si sequuta esset indigna illa nobilium strages, quam ille morti proximus optârat, & sorori, quasi testamento reliquerat, per accidens fuisset mala.

Quod verè est, nulli accidit, 1. Phys. tex. 30. & 26.] Id est, substantia nullius est accidens, sermo est de substantia propriè dicta, similiter etiam de accidente, item de his quæ dicuntur vniuocè non analogicè. Nam scientia est substantia in Deo, in homine autem est accidens. Et ratio huius propositionis est, quoniam vt dicitur in prædicamentis. Commune est omni substantiæ in subiecto non esse. Hoc autem proprium est omnis accidentis. Quare sicut hæc sunt contradictoria: esse in subiecto & non esse: sic esse subiectum & accidens.

Quod omni tempore est vtilius, hoc est eligibilius, 3. Top.] Et sic sequeretur quod fortitudo esset eligibilior temperantia vel iustitia, eò quod fortitudo omni tempore est vtilis. Respondetur quod fortitudo capitur dupliciter. Vno modo quo ad habitum, alio modo quo ad actum, & sic fortitudo est operatio fortitudinis, & illo modo non semper est vtilis actualiter: quia si omnes essemus iusti, tali fortitudine non indigeremus.

Quicquid est in effectu, est in causa, communis propositio in Metaph.] Et sic sequeretur quod omnis imperfectio esset in Deo. Intelligitur ergo sic, Quicquid est perfectionis in effectu, hoc etiam est in causa, non quidem formaliter, sed virtualiter vel reductiue, quia etiam omnis perfectio vltimatè ordinatur ad primam causam.

Quærere quare quædam approprientur in eodem genere quibusdam entibus, est summa fatuitas] Vnde non est petendum quare terra sit terra, aut ignis sit ignis, Et quærere in re simplici, vt quare homo est homo? est nugatio 7. Metaph. com. 59. idem 4. Metaph. com. 3. vbi habetur quod prædicatio eiusdem de seipso est nugatoria.

Quantitas non est de genere actiuorum, 4. Phys.] Intelligitur vno modo, quod quantitas vt quantitas non est de genere actiuorum, & sic est vera, sed quantitas vt substantia, bene est de genere actiuorum. Alio modo dicitur, quantitas secundum suam essentiam non est de genere actiuorum, licet benè secundum suas dispositiones.

Quod non contingit aliter se habere, necesse dicimus ita se habere, 5. Metaph. tex. 6.] Nota duplex necessarium quod ibid. tradit Arist. nempe necessarium simpliciter, & necessarium tanquam melius, & conuenientius, hoc est, ad finem aliquem aliquid esse necessarium dupliciter. Vno modo, sine quo aliquid esse non potest. sicut cibus est necessarius ad conseruationem humanæ vitæ. Alio modo, per quod melius & conuenientius peruenitur ad finem: sicut equus necessarius est ad iter.

Quando ex ignobiliori nobilius generatur, generatio est simpliciter & secundum quid corruptio: quando verò opposita ratione ex nobiliori, id quod ignobilius est gignitur, simpliciter quidem corruptio, secundum quid autem generatio est, 1. de generat.

Quod potentia est, contingit non esse, 12. Metaph. tex. 30.
Quod parum, tanquam nihil distare videtur, 2. Phys. tex. 56.
Quantitati nihil est contrarium.
Quod non credit quis, non mouet eum ad timendum, vel sperandum, 2. in arte Poët. Comment.
Quod consuetum est, veluti innatum est, 1. Rhetor.
Quicquid fuerit superabundantius, & maius, quam esse debebat, hoc est malum, ibid.
Quod breuius est, semper est delectabilius, 2. Rhetor.
Quod dictum est, non potest amplius sumi. in prædicam. cap. de quantit.
Quod frequenter dicitur, conturbat audientem, 5. Top. cap. 4.
Qui virtutis nominum sunt ignari, facilè decipiuntur, 1. Elech. cap. 1.
Qui dicit, naturam non agere propter finem, tollit sollicitudinem Dei, circa ista inferiora, 2. Phys. com. 75.
Quod non est, nusquam est, 4. Phys. tex. 1.
Qui caret sensu, caret intellectu illius generis sensibilium, 2. de anima, com. 93.
Quæcunque differunt in subiecto, differunt in esse. ibid. tex. 152.
Qui nihil sentit, nihil addiscit, nec intelligit, text. 39. de Anima.
Quod est in potentia, est priuatio eius, quod est in actu. Com. de Som. & Vig.
Quicquid potest causa secundaria, potest etiam causa primaria, nobiliori & altiori modo. Auth. de causis cap. 2.
Qui inquirit Philosophiam, inquirit gradus altissimos, & diuinos. Lib. de mor.
Quis inuenerit Philosophiam, inuenit vitam in vtroque seculo. ibid.
Qui dubitat, & admiratur, ignorare videtur, in proœ. Metaph.
Qualis vnus quisque est, taliter viuit, 4. Ethic. cap. 14.
Quæ simpliciter sunt bona hominibus, pro his orant. 5. Eth. cap. 2.
Quanto maior est fortuna, tanto minus est secura. 8. Eth. cap. 1.
Quod cum maiore labore acquiritur, magis diligitur, 9. Eth. cap. 8.
Quædam delectant noua, quæ postea non similiter delectant, 10. Eth. cap. 2.
Qui alteri seruit, non est per se sufficiens, 4. Polit.
Quod est parum, quasi nihil differt ab eo, quod est nihil, 5. Polit.
Quicquid dicturus es, antequam aliis dixeris, tibi dices. Sen. de mort.

R.

REmissio fit per admixtionem contrarii, colligitur ex mente Philosophi, 5. Phys. text. comm. 9. & 2. Cœli text. com. 37.] *Verae est propositio in habitantibus contrarium; nam in contrarietate carentibus, locum non habet. lumen enim intenditur, & remittitur propter virtutem, aut debilitatem agentis. In habentibus etiam contrarium, vniuersaliter etiam locum non habet, nam in simplicibus in sua puritate consideratis vnum elementum in qualitate est remissum, respectu alterius.*

Rationem quærere eorum quæ sensu patent, infirmitas quædam est intellectus, 8. Phys. com. 22.] *Vbi Themistius monuit. perridiculum, vbi sensus fidem facit rationem quærere. quadam adeò imbecillitas retusioq́; animi est, non statim perspicere quid desideret rationem. habentur enim nonnulla quæ certiora illustrioraque sunt, quàm vt rationem vllam expostulent, vide hoc idem axioma in litera. Q explicatum.*

Ridiculum est conari demonstrare naturam, quia hoc est per se notum, 2. Phys.] *Respondetur quod vult, ridiculum esse velle demonstrare naturam, V. g. quoad quid est & finalia, quia hoc est notum de se, non autem quo ad alia quæsitiua.*

Radices in plantis sunt similes ori in animalibus, 2. de Anima.] *Ratio quia secundum Philosophum ibidem, tam radix quam os recipit alimentum, per quod res in esse indiuiduali conseruatur.*

Res naturales & artificiales sunt distinctæ, 2. Phys.] *Intelligitur secundum denominationem sic, quod denominatio artificialis est posterior naturali, & sic distinguuntur secundum rationem, non autem secundum rem, nempè ars se habet ad naturam, sicut modus rei ad rem, vnde non realiter, sed tantum formaliter ab ea distinguitur.*

Repetitio in rebus arduis fieri debet. in prædicament. ad aliquid.] *Talia enim (vt dicit Arist. ibidem iuxta finem capitis) non possunt perfectè declarari, nisi sæpius pertractata fuerint. Ita etiam scribit lucidiss. Themist. in 3. Phys. in expos. tex com. 15. vbi Aristotelis iam repetit motus definitionem sub aliis verbis, inquit enim sed denuò illa eadem repetamus, non modò iterum, sed ter & quater: & si libuerit etiam sæpius vt difficultates appareant & enodentur, illasq́; saltem frequenti tractatu facile assequamur.*

Recipiens debet esse denudatum à natura recepti, tam in receptione reali, quàm in receptione spirituali, 2. de anima com. 67. & 3. de an. com. 4.] *Ista propositio intelligitur à natura illius speciei, & non à natura sui generis & maximè remoti, & maximè eius quod dicitur secundum æquiuocationem.*

Relatiua sunt simul natura, in prædicamentis.] *Vbi aduertendum duo esse necessaria, vt aliqua sint simul naturâ. Vnum, quòd mutua sit ab vno ad alterum consequentia, quantum ad eorum existentiam. alterum vt neutrum sit causa alterius. Defectu prioris, superius & inferius non sunt simul naturâ. Quia etsi valeat, Homo est, ergo animal est, non tamen valet, animal est, ergo homo est. Defectu posterioris, sol & lux non sunt simul naturâ. Quia sol est causa lucis. Vtrunque autem habent relatiua. Valet enim consequentia mutua ab vno ad alterum, & vnum alterius non est causa. Quæ tamen duæ conditiones in eis verificantur, quatenus relatiua sunt, siue secundum ipsam formam relationis, non autem secundum fundamentum & subiectum relationis. Homo enim ille qui est pater, vtique prior est homine qui est ipsius filius, & est causa eius, attamen quatenus pater, non est prior filio, nec magis dependet secundum hanc relationem ab ea filius, quàm ipse à filio, sed est mutua prorsus dependentia, & ideo vel neutrum est causa alterius, vt communiter dicunt Doctores, vel sunt sibi inuicem causa. vt dicit Simplicius cum Archita.*

Rerum aliæ sunt vniuersales, aliæ particulares, 1. de interpret. cap. 5.

Rhetor non semper persuadet, nec Medicus semper sanat. 1. Top. cap. 22.

Ruditas est, non cognoscere, quorum oportet quærere demonstrationem, & quorum non oportet. 4. Met. tex. 9.

Refrenationes, sunt medicinæ voluptatum, 2. Ethic. cap. 3.

Rex debet se habere ad subditos, sicut pastor ad oues. 8. Eth. cap. 8.

Regens, naturaliter dignius est recto. 1. Polit.

Requies, necessariò est delectabilis: quia est medicina tristitiæ, quæ consistit in labore. 8. Polit.

Remedia non prosunt, ni immorentur. Sen. Epi. 40 lib. 5.

Rerum effectus exhibitione operis declarantur. Boet. cap. 7. de discip.

Responsio quæ datur interrogationibus quæ dicuntur æquiuocè, debet dari cum distinctione, 7. Meta. com. 36.

Ros est pluuia subtilis descendens in nocte, 1. Meteor. cap. 4.

Rationi fides adhibenda est, si quæ demonstrantur, conueniunt cum his quæ sensu percipiunt rebus, 3. de gener. animal. cap. 10.

Requies & ludus, in vita videntur esse necessaria, 4. Eth. cap. 15.

Rationem conturbat, vinum non modicè sumptum, intellectum hebetat, memoriam eneruat, obliuionē immittit, errorem infundit, & ignorantiam inducit. Modicè verò sumptum acuit ingenium, Boet. de discip. cap. 2.

S.

SEmper in vno genere est contrarietas vna, 1. Phys. tex. com. 46.] *Verum est de contrarietate secundum esse & non esse, id est secundum priuationem & habitum, nam in omni genere est vna contrarietas, scilicet priuatio & forma, vel secundum contrarias differentias condiuidentes illud genus.*

Semper diuisio generis est in plures species, per Porph.] *Intelligitur, quodlibet genus est semper diuisibile diuisione logicali per differentias oppositas in plures species actuales, aptitudine in genere existentes: & illarum specierum ad minus debent esse duæ: cum hoc tamen stat, quod possunt esse plures.*

Sunt ergo ea, quæ sunt in voce, earum, quæ sunt in anima, passionum notæ, 1. περὶ ἑρμηνείας] *In hac propositione Philosophus per ea quæ sunt in voce, intelligit signa vocalia, & per passiones in anima intelligit terminos mentales, & conceptus, & tunc sensus authoritatis est, quod signa vocalia sunt notæ, id est signum conceptuum seu terminorum mentalium: tunc ex illa authoritate colligitur commune dictum, quod voces significant conceptus ad placitum vltimatè, licet ipsi conceptus quibus subordinantur, significent naturaliter.*

Sola species habet proprium, per Porph.] *Intelligitur quod proprium magis attribuitur speciei quàm alteri, quia proprium influit ab essentia rei, id est. speciei. Vel dicitur quod ipse capit speciem communiter pro quolibet subiecto communi.*

Sophista plus appetit apparenter esse sapiens, & non existenter, quam existenter, & non apparenter, 1. Elench.] *Intelligitur quod Philosophus vult tantum, quod proprium sophisticæ est apparere, & non existere.*

Solius est Metaphysici de quidditatibus omnium rerum considerare, 6. Metaph.] *Respondetur, verum est in communi, non autem in particulari. Hominem enim, terram, aliasq́; res naturales quidditatiuè considerat Physicus.*

Si hoc verbum, Est, purum dixeris, ipsum quoque nihil est, 1. περὶ ἑρμηνείας.] *Intelligitur, si hoc verbum Est purè dixeris, id est, solitariè, ipsum quoque nihil est, id est, nec significat verè nec falsè. Alii autem habent aliam authoritatem sic, Nec hoc verbum est purum dixeris: & tunc intelligitur sic, non ita quod si hoc verbum purum dixeris, quod ipsum nihil sic significet, imò aliquid significat: sed quia significat quandam compositionem, quam tamen sine extremis non est intelligere, ideò meritò dicitur, nihil significare.*

Singularia sunt sensui propinquiora, 1. Poster.] *Contra dicitur ibidem, quod vniuersalia sunt notiora singularibus. Dicitur quod intellectus cognoscit primò sub conceptu singulari, magis tamen vago vel communi, vt prius cognoscet aliquid esse quoddam animal quàm quendam hominem, & prius quendam esse hominem, quam esse hunc hominem.*

Semper honorabilius est agens patiente, & principium, id est, causa efficiens nobilior est quam materia, 3. de Anima text. comm. 19.] *Intelligitur propositio de similibus in forma, & gradu formæ, & etiam secundum potentiam: nam actio insequitur multitudinem formæ, & multitudo formæ insequitur multitudinem materiæ. Alio modo glossatur de passo respondere ei, si agenti quia non oportet absolutè quodlibet agens nobilius esse quolibet passo, nam certum est quod sensitiuæ animæ virtutes sunt passiuæ, vt patet in secūdo de anima tex. cō. 51. virtutes animæ nutritiuæ sunt actiuæ, nō tamen dicimus illas esse nobiliores simpliciter virtutibus sensitiuis, &c.*

Separatur autem hoc ab hoc, sicut perpetuum à corruptibili, 2. de Anima.] *Intelligitur sic, Potentia intellectiua separatur ab alijs potentijs tanquam perpetuum à corruptibili. Alij autem dicunt, quod Philosophus comparat ibi potentiam intellectiuam in homine ad animam sensitiuam in animali bruto, & vegetatiuam in plantis: & sic est verum, quod intellectus separatur à vegetatiuo & sensitiuo, tanquam perpetuum à corruptibili, non tamen est verum, prout illæ potentiæ sunt in vno subiecto, subiecto, scilicet in homine. Sed alij intelligunt sic, separatur autem hoc, i. intellectus diuinus ab hoc, i. intellectu humano, tanquā perpetuū à corruptibili. Etsi .n. secundum rei veritatē intellectus humanus sit incorruptibilis, tamen fortè secundū Arist. corruptibilis est, cuius tamen error nos nihil debet morari.*

Substantia non fit ex non substantijs, 1. Phys. tex. 22.] *Ratio est, alioquin substantia vel fieret ex nihilo vel accidente, & sic accidens esset prius substantia, vide Arist. 7. Metaph. tex. 4.*

Si vnum contrariorum fuerit in rerum natura, oportet quod sit reliquum, 3. Cœli tex. 18.] *Vera est propositio de contrarijs positiuis quæ sunt ad perfectionem vniuersi, nam vniuersum in qualibet hora completū & perfectum est; Vnde omnes species quæ sunt ad perfectionem vniuersi, semper actu sunt in vniuerso. Licet enim apud nos in hac hora cùm sit hyems, nō sint rosæ, tamen in alia regione in qua in hac hora est ver, benè reperiuntur rosæ, sed fallit hoc in priuatiuè oppositis, quia non sequitur, in rerum natura est plenum, ergo in rerum natura est vacuum: neq; sequitur est finitum, ergo erit & infinitum. Aliter pronunciatur & limitatur hoc modo.*

Si vnum contrariorum fuerit in natura, erit reliquum.] *Respondetur verum esse in positiuis, & secundum physicam considerationem, non secundùm logicam. Similiter licet generatio & corruptio sint inter se contraria; non tamen conuertitur, quod vbi est contrarietas, ibi sit generatio & corruptio; quia in cœlo est contrarietas secundum rarum & densum, & non est ibi generatio neque corruptio, vide Simplicium in 2. Cœli super hunc textum & text. 41.*

Simpliciter id melius est magisque eligendum, quod melior disciplina eligendum præcipit. 3. Top. cap. 1.] *Vt quod moralis Philosophia, quàm quod Medicina.*

Sensus est quædam alteratio, 2. de Anim.] *Respondetur, quod sensus siue sensatio est quædam alteratio saluatiua.*

Sola Metaphysica est scientia cōmunis, 1. Metaph.] *Respondetur quod Philosophus ibi considerat scientiam esse cōmunem, ratione principiorum vel obiectorum. & sic respectu aliarum scientiarum, Metaphysica vtiq; est communis, quia considerat communiora.*

Sophisticus, Dialecticus & Metaphysicus versantur circa idem: quia dicit Commentator, Metaphysicus & Dialecticus conueniunt in subiecto.] *Respondetur quod verum est, quia conueniunt in subiecto naturali; sed tamen differunt in subiecto formali. Vnde Metaphysica formaliter & de per se, siue principaliter considerat ens, in quantum ens, sed Sophisticus & Dialecticus considerant ens rationis per se & principaliter, & sic ex consequenti ens considerant, & sic conueniunt in subiecto naturali, & hoc modo non est inconueniens, idem à pluribus considerari.*

Sicut res habet esse, ita etiam habet cognosci, 4. Metap.] *Intelligitur vno modo, sicut res habet esse per causam, sic etiam habet cognosci per causam. Sed tamen non conuertitur sic, quod res habeat esse sicut cognoscitur, cognoscitur enim vniuersaliter, non tamen habet esse vniuersaliter: quia omne quod est ideo est, quia vnum numero est, vt patet per Boet.*

Sola species definitur, per Boëtium in lib. definitionum.] *Verum est, sola species definitur tanquam definibile propinquum definitione quidditatiua & essentiali, licet genus & indiuiduum possint definiri tanquam definibilia remota. Dicitur etiam hoc respectu æquiuocorum, quæ vt sic, non sunt alicuius speciei, & proindè etiam vt sic non definiuntur.*

Sublata quacunque parte integrante, tollitur totum. Axi. Dialect. in Top.] *Verum est, si accipiatur nomen totius pro toto integro quà totum integrum est. Nam sic accipiatur pro re, cui attribuitur integritas, non qua integra est, falsum est. Verbi causa, si Socrati abscissus est digitus, licebit colligere Socratem non esse integrum, non tamen rectè colliges, Socratem non esse, quia Socrates & si integer sine digito non est, potest tamen sine digito in rerum natura cohærere. Quare si latè volueris accipere nomen totius, hanc moderationem adhibeas necesse erit, vt nomen partis integrantis accipias pro parte necessaria (qualis est in Socrate caput aut pectus, non pro quacunque sine discrimine. Quacunque enim parte necessaria sublata, omninò tollitur res, cuius vitæ est pars. Hinc dissoluitur illud: Quedam pars hominis candidi non est candida (v. pote pupilla, igitur homo candidus non est candidus. Sic enim occurres, Rectè sequi hominem candidum, cum aliqua eius particula sit non candida: non tamen rectè colligi hominem candidum non esse candidum. Hoc enim non efficitur, nisi qui argumentatur, ostendet non esse maiorem hominis candidi portionem omninò candidam, quæ tamen omninò candida esse debet, vt ille sit candidus*

Solius substantiæ est definitio, 7. Metaph.] *Respondetur, solius substantiæ est definitio quidditatiua, essentialis, propria, non tamen voluit negare Philosophus, quin accidens possit definiri per additamentum suæ substantiæ, sicut enim non habet esse proprium, siue per se, more substantiæ: sed esse quoddam dependens à substantia, ita definitionem cum additamento.*

Substantia prior est accidente, tempore, natura, & definitione, 7. Metaph. tex. 4.] *Ratio, tum enim accidens per se non subsistat, necessariò præsupponit substantiam. Hoc autem intelligendum est, vel de accidente terminato (nam quantitas interminata secundum Auerr præcedit omnem formam substantialem) vel de substantia latè sumpta. Nam licet quantitas interminata sit natura prior forma, natura tamen posterior est materia prima.*

Sensus visus præ omnibus sensibus diligitur, in proœmijs Metaph.] *Intelligitur respectu scientiæ & secundum repræsentationes, quas faciunt sensus secundum se, tum sensus visus præ omnibus diligitur, quia plures differentias rerum nobis ostendit, V. g. non solum corpora inferiora, sed etiam superiora illa & cœlestia. Deinde quia clarius & remotius plures res sunt sensibiles per visum, quam per alios sensus. Denique cum minori difficultate nobis visus repræsentat quàm alij sensus.*

Secundum sensum tactus nos discernimus sapientes ab insipientibus, 2. de Anima.] *Et subditur ratio ibidem, quia molles quidem carne, aptos mente dicimus: & sic Philosophus non vult quod simus sapientes secundum tactum: sed vult quod secundum tactum tanquam signum dicimus dispositos & aptos ad scientiam. Hoc aūt est verum de mollicie orta ex bonitate temperamenti, siue de natura sanguinea, non de mollitie illa phlegmatica, quæ est in mulieribus.*

Similia sunt quorum qualitas est vna, 5. Metap.] *Et sic sequeretur, quod terminus vocalis non significaret terminum scriptum, quia non habet qualitatem vnam, nec similitudinem. Respondetur quod tametsi terminus vocalis, terminus scriptus, non sint [illegible] tate, vel etiam similitudine quadam reali sunt tamē similes qualitate vel similitudine repræsentationis, & sic vnus alium [illegible] rò non debet esse vna numero qualitas in similibus, sed satis est quod sit vna specie.*

Scientia est de numero perpetuorum, 1. Poster.] *Hoc est, veritates quarum sunt demonstrationes & scientiæ [illegible] tantur, nec mutari possunt. Semper enim triangulus habebit tres angulos æquales duobus rectis, semper compositum ex [illegible] tis, erit corruptibile &c.*

Scientia diu[illegible] in eam quæ vtilitatis, & in eam quæ cognitionis causa quæritur.] *Respondetur, quod [illegible]*

[illegible]

Species [illegible] 8. Metaph.] [illegible]

[illegible]

Sensus est singularium, intellectus verò vniuersalium, [illegible] de Anima.] [illegible]

Substantia [illegible] accidentia [illegible]

Si pulcher es, lauda [illegible] Senec. [illegible]

Scientia [illegible]

[illegible] incrementum [illegible] incrementum [illegible] Quod quidem sic esse [illegible] valet, Vt [illegible] ad maximum, 3. Top. [illegible] *si maior virtus est melior aut maxima [illegible] Est enim par ratio [illegible] nec virtus omnino esset bona [illegible] x [illegible] limitatur tamen axioma, quod intelligi soleat in praedicatis [illegible] de subiectis. [illegible] quae veritatem continet. Nec enim [illegible] maior vini [illegible] est peior, aut maximus pessimus, [illegible] vini est malus. Nec item, Ex ercitatio corporis ad bona [illegible] melior, & maxima optima. Causa est [illegible] conuenit per se, [illegible] aut maximo, vt sit pessimus. Nec exercitatio corporis est per se aut ex se bona, sed per accidens [illegible] ut maior sit melior & maxima optima, alioqui omnis exercitatio corporis esset bona, & omnis vini vsus malus.*

Si infinita puncta concurrerent, lineam non facerent, 1. Coel.] *Respondetur quod Philosophus loquitur de punctis [illegible], & sic vult, Si [illegible] puncta indiuisibilia concurrerent, lineam non facerent. Quod verum est, ex [illegible] diuisibile non componitur [illegible] continuum.*

Separatio formae à materia, est eius corruptio, 4. Phys.] *Respondetur quod Philosophus loquitur ibi de forma, quae est educta de potentia materiae, vt est forma bruti.*

Solius incomplexi est definitio, 6. Top.] *Respondetur, verum est de definito propinquo, non autem remoto.*

Simile non patitur à simili, 1. de generatione tex. 46.

Si est turpe, non posse defendere se corpore: turpius est, non posse defendere se sermone, 1. Rhetor.

Simpliciter dico, quod nullo addito dico, 2. Top. cap. [illegible]

Simpliciter notum non est quod ab omnibus notum est, sed à benè dispositis intellectu, 5. Top. cap. 4.

Semper sunt ponenda vera discenti, 8. Top. cap. 1.

Scientes vniuersale, saepè ignorant ipsum singulare. Polit. tex. 30.

Sensus est singularis: sed sensus est vniuersalis, 2. poster. tex. [illegible]7.

Scientiarum alia est perfecta, quae est per causam: alia imperfecta, quae est sine causa, ibid. com. 1.

Si possibile esset nos esse in esse non transmutabili, 4. Phys. com. 98.

Sedendo & quiescendo, anima fit prudens, 7. Phys. tex. 20.

Substantia est dignior accidente, 2. de anima com. 2.

Stellae, non videntur de die, propter lumen solis, ibid. com. 72.

Sensus semper dicit verum in particularibus, sed non in vniuersalibus: intellectus autè, è conuerso, ibid. com. 152.

Sicut probis, probitas est praemium: ita malis, nequitia est supplicium, Boët. 4. de Consol.

Solutio dubitationis, est inuentio veritatis, 7. Ethicor. cap. 4.

Surgere de nocte, ad sanitatem, & ad Philosophiae studia prodest quàm plurimum, lib. OEcon.

T.

TVnc cognoscimus vnumquodque cum omnis eius causas cognoscimus, 1. Phys. tex. 1. idem 1o Poster. cap. 2. & 2. Poster. c. 11.] *Propositio intelligenda est de cognitione rei perfecta simpliciter & de causis per se. Et ratio est, quoniam sicut se habet res ad esse, ita ad cognosci. 2. Metap. tex. 4. Ad producendum aut esse cuiuslibet rei concurrunt omnes causae, tam propinquae quam remotae. Hinc [illegible] nullam rem posse perfectè sciri per vnam scientiam tantùm, sed vel ex parte, vel secundum aliquam considerationem solum.*

Tantum vni vnum opponitur, 1. [illegible]] *Intelligitur in eadem specie oppositionis quia in diuersis speciebus non est inconueniens, quod vni plura opponantur.*

Tantum duo sunt elementa, 5. Metaph.] *Intelligitur, Tantum duo sunt elementa, id est, principia prima vera, scilicet materia & forma. quatuor autem sunt elementa vocata, scilicet aer, ignis, aqua & terra. Haec enim quidam antiqui prima rerum principia posuere & vocauere, licet non essent prima, sed ex primis illis, materia & forma constarent.*

Tale additum suo tali, facit ipsum magis tale, 3. Top. c. 9.] *Intelligitur de qualitatibus positiuis & naturalibus sic, quod qualitas positiua addita qualitati positiuae ad idem subiectum, facit illud magis tale. Et dicitur positiuis, quia in priuatiuis non est verum, ex quo vna negatio addita alteri eius virtutem non fortificat, sed magis interimit: etiam intelligitur de tali, quod non est [illegible] Id quod notanter dicitur propter perfectionem Dei, quae est infinita, & ideo etiam nihil potest illi addi quod faciat ipsum magis tale.*

Triplex est substantia, scilicet forma, materia & totum compositum, 2. de Anima & 8. Metaph. [illegible] *videtur velle, quod materia & forma distinguuntur contra totum compositum: & videtur esse contra [illegible] 1 Phys. [illegible] sua partis. Respondetur quod Philosophus distinguit materiam & formam, & totum [illegible] illa authoritas Philos. 1. Phys. Intelligitur quod totum nihil aliud est, a suis partibus [illegible]*

Ternarius est prima multitudo, 1. Phys.] *Et sic videtur quod duo non [illegible] Respondetur [illegible] narius est prima multitudo excedens alium numerum, & sic est verum.*

Theoricæ finis est veritas, practicæ vero opus, 1. Metaph.] *[illegible] quod Philosophus [illegible] tra, licet [illegible] & aliæ artes etiam operentur dum speculantur, id tamen est [illegible].*

Tunc vnumquodque est perfectum, cum [illegible] Phys.] *[illegible] vnumquodq; maxime est perfectum, cum attingit debitum gradum, & [illegible].*

Tempus non est motus, 4. Phys.] *[illegible] quod [illegible] Tempus est [illegible], sed bene accidentalis & conuertibilis [illegible] de propria passione.*

Tempus est vbique, 4. Phys.] *Intelligitur [illegible] quia omnia [illegible] mensurantur tempore.*

Tempus non est [illegible], 4. Phys.] *Verum [illegible] numerus pro numero [illegible] etiam [illegible] intrinseco, scilicet ratione animæ [illegible], licet sit numerus extra se cum [illegible] cundum quam anima venit in cognitionem [illegible] mensura minus nota.*

Tempus est [illegible] quod tempus est motus, sed motus est sensibilis [illegible] tempus, 2. de Anima.] *Duplex est esse [illegible] commentatorem, [illegible] formale & materiale. Formale [illegible] anima, materiale est motus. Modò authoritas est vera, quoad esse materiale.*

Tactus est in carne, 2. de Anima.] *Contradicitur in 2. de partibus animalium, quod sensorium tactus est [illegible] existens, &c. Respondetur sensorium tactus totum & adæquatum, [illegible] Aristotelem esse triplex [illegible], neruum & [illegible] ginem primam facultatis sensitiuæ & tactiuæ verum vt [illegible] participans [illegible] deferens carnem, vt [illegible] licet non perinde deferens à corde, tamen etiam participans. Ad [illegible] ex 2. de partibus animalium [illegible] primario, vel de organo non tam participante facultatem sensitiuam seu tactiuam, quam deferente. Et [illegible] ganum tactus, sed cor vel neruos.*

Terra est res quiescens, per Commentatorem qui dicit: Si omnes Dij descenderent, non possent [illegible].] *Intelligitur secundum se totam, licet moueatur secundum partes, quia quotidie alteratur secundum [illegible] calitér secundum quasdam partes.*

Terra est in aqua, tanquam in loco proprio & naturali, 4. Phys.] *Respondetur quod Philosophus [illegible] modum [illegible] vulgarium, secundum quem modum id dicitur esse in alio, cuius maior pars [illegible] in se, & quamlibet sui ab alio circumdatur; [illegible] est in aqua: tamen non habet vnum locum proprium, qui esset aqua tantum, vel mare tantum.*

Totum non cognoscitur ignoratis partibus, quibus constat, 1. [illegible] 35.] *Ratio est, quia sicut se res habet ad [illegible] cognosci. Ex partibus autem resultat esse totius. Si igitur fuerit totum essentiale & [illegible] qualitates, vt ait Auer. [illegible] eius essentiales vt materia & forma. Sin autem fuerit totum secundum qualitatem, [illegible] partes eius non communicantes, [illegible] quæ situ distincta, ac separata sunt, & vna est extra aliam.*

Totum sapit naturam suarum partium, communis propositio.] *Verum est, quo ad significatum, non autem quo ad [illegible] significandi.*

Totum & perfectum sunt penitus idem, 2. Phys. & 4. Metaph.] *Intelligitur quando totum capitur categorematicè, & [illegible] quando capitur syncategorematicè.*

Turpe est ignorare, quod omnibus scire conuenit, ibid.

Tristitia corrumpit naturam habentis, 3. Eth. cap. 15.

Turba multa, melius iudicat, quàm vnus tantum, 3. Polit.

Triplex est bonum, animæ, corporis, & bonum extrinsecus adueniens, 7. Polit.

Tempora, maximè distinguuntur per motum solis. Plato in Timæo.

Tam triste est à turpibus laudari, quam ob turpia laudari. Sen. de continuat.

V.

VNius rei tantum vna est natura, per Commentatorem, 1. Cæli.] *Intelligitur quod vna natura est productiua vnius duntaxat motus, & non diuersorum, secundum speciem distinctorum; interim sunt possunt vnius rei plures esse naturæ, quarum vna est productiua motus vt forma, & alia subiectiua vt materia.*

Vnum & multa opponuntur, 2. Metaph.] *Et sic sequeretur, quod termini de Prædicamento quantitatis contrarientur contra Philosoph. dicentem, quantitati nihil esse contrarium. Respondetur quod hic æquiuocatur oppositio, accipitur enim large pro qua[illegible] repugnantia.*

Vniuersale est vnum in multis, & vnum de multis, 1. Poster.] *Intelligitur sic, vniuersale est vnum in multis, sicut superius [illegible] suo inferiori, vel est vnum in multis significatiuè. Multa enim significat secundum vnam communem rationem, & est vnum de multis, [illegible] est prædicatur de pluribus.*

Vniuersale nihil est, aut posterius est suis singularibus, 2. de Anima.] *Intelligitur vniuersale in essendo secundum imaginationem Platonis nihil est. vt autem importat conceptum communem vnius rei ad alios, sic posterius est rebus singularibus, à quibus causatur. Cum enim multa indiuidua considerantur ab intellectu, quatenus similia in natura humana, non diuidua ac variabili [illegible] aliquas differentias essentiales & accidentales, mox ipsam considerationem consequitur ratio vniuersalis respectu naturæ humanæ, nempè ratio speciei. Nempe [illegible] ut si quis vertat faciem ad speculum, naturaliter ibi eius species apparet, ita remo obiectiuè [illegible] [illegible] intellectu, naturaliter consequitur aliqua talis proprietas intentionalis, vel aliquod eiusmodi ens rationis, genus, [illegible] cies, &c.*

Vsus [illegible] bonus, id bonum est, &: Vsus rei alicuius si est malus, id malum est. Aoxio. Top.] *Limitatur [illegible] verum, si intelligatur vsus rei, quam ipsa per se, atq; ex natura sua sibi vendicat: (vt E.G. sophisticè perniciosa est quia vsus eius est [illegible] [illegible] decipiat homines atq; deludat, &c.) alioquin ex malo vsu Iurisperitiæ, aut Medicinæ, aut Eloquentiæ quibus mu[illegible] [illegible] licebit concludere, has artes esse perniciosas. contra, ex bono vsu illarum iniuriarũ, odij, & inim[illegible] [illegible] homines [illegible] [illegible] iniurias, odia, & inimicitias esse res bonas: quod absurdum [illegible] [illegible] hæretici [illegible] temporis, ex abusu sacerdotij, Pontificatus, & aliorum sacrorum ministeriorum [illegible] [illegible] & arguuntur, colligunt quasi ex proprio harum rerum vsu, tollenda omnino [illegible] [illegible] quod [illegible] plenum dici non potest quia vna excepta virtute [illegible] [illegible] excellens; vt ea prauis hominibus vti non valeant*

[illegible], 2. Eth. [illegible] Hoc est, virtutis me[illegible] [illegible] ducatur. Et [illegible] [illegible]. Et ideo per casus [illegible] non [illegible] ad [illegible] [illegible] quando [illegible] quando non [illegible]

[illegible] affirmatur materia [illegible] quando negatur materia, & affirmantur [illegible] delectari quando oportebat delectari. Medium vero rei est aequalitas a parte rei determinata: si enim debes centum, & reddis centum, [illegible] medium [illegible] aequale alij centum. Et hoc medium rei est duplex. Arithmeticum, quod in aequalitate [illegible] quod in aequalitate proportionum consistit, quod semper [illegible] distributiua. Habet enim [illegible] vnicuique secundum propria merita, [illegible] si dux in bello debet distribuere [illegible] oportet [illegible] quod reddat vnicuique militum secundum propria [illegible].

Vnius causae [illegible], 1. Poster. *Intelligitur, vnius causae eodem modo se habentis respectu eiusdem causati, est vnus effectus [illegible] aliquando sunt plures [illegible] scilicet vnus mediatus, alius immediatus.*

Vniuersalia sunt difficillima ad cognoscendum, eo quod [illegible] proxim. Metaph.] *Sol[illegible] fari communiter de vniuersalibus in causando, quemadmodum est, Deus & intelligentia, talia namque ens abstracta, cum a [illegible] sunt difficillima cognitu.*

Vniuersale est vbique, 1. Poster. *Intelligitur de vniuersali in causando, & tale est Deus gloriosus [illegible] dicitur quod vniuersale in praedicando est vbique, [illegible] quatenus [illegible] determinat [illegible] hic & nunc, sed abstrahit ab huiusmodi conditionib. indiuiduantibus.*

Vniuersale est causa [illegible] singularium, 1. Poster.] *Respondetur quod Philosophus ibi loquitur secundum opinionem Platonis, qui dixit, quod vniuersale est quidditas singularium.*

Vniuersale est aeternum & incorruptibile, 1. Poster.] *Intelligitur quod propositio vniuersalis [illegible], est aeternae veritatis; Vel sic, quod ex terminis vniuersalibus potest constitui propositio aeternae veritatis.*

Vniuersalia sunt notiora singularibus, 1. Phys.] *Respondetur quod Philosophus loquitur ad hunc sensum, videlicet quod vniuersalia. 1. magis confusa, sunt notiora singularibus, id est, minus confusis, vide supra in litera A axioma illud, Ab vniuersalibus procedimus.*

Vniuersalia per se existunt, [illegible] Metaph.] *Non quod subsistant seorsim vt Plato [illegible], sed quod vt talia, non sint hoc aliquid & proinde etiam non recipiant hoc vel illud accidens, ita vt vnum vniuersale respectu alterius possit dici idem, vel diuersum [illegible] secundum accidens. Nam de eodem & diuerso ibi agit Aristoteles.*

Vbicunque est sensus, ibi est appetitus, 2 de Anima.] *Intelligitur secundum Themist. de appetitu concupiscibili, qui est appetitus conuenientis & delectabilis, non autem intelligitur de appetitu [illegible] & intellectuali.*

Vbi maximus intellectus, ibi minima fortuna, per Boet.] *[illegible] authoritatis est, quia hominibus intelligentibus & [illegible] sapientibus, minus veniunt effectus fortuiti, quam insipientibus, eo quod sapientes semper agunt cum deliberatione, & ideo pauciora [illegible] accidunt praeter intentionem.*

Visus & illuminatio fiunt in instanti, similiter & delectatio, 2. de Anima. & 10. Eth. In oppositum est Philosophus libro Meteor.] *Cui opposito suffragatur ratio, quia quando debet fieri illuminatio medij de nouo oportet quod hoc fiat per applicationem lucidi ad medium, & per generationem noui lucidi & per priuationem obstaculi [illegible] non possunt [illegible] in instanti. Respondetur ergo quod visus illuminationem & delectationem, quantum est de se, non repugnat fieri in instanti. Vnde si per impossibile [illegible] medium applicaretur in instanti, vtique lumen in instanti produceretur in eo. Sed quia totum medium non potest per potentiam naturalem applicari in instanti: ideo per potentiam naturalem illuminatio totius medij non potest fieri in instanti [illegible] applicatur; illuminatio tota & perfecta fit in instanti. Non sic calefactio aut alia similis alteratio. Quia etsi [illegible] bene applicetur [illegible], non tamen in instanti perfecte calefit, sed paulatim & successiue.*

Vnum & idem ens est naturale & artificiale, 2. Phys.] *Intelligitur respectu diuersorum.*

Virtus perfectio quaedam est. Vnumquodque enim tunc maxime perfectum est, cum adeptum est propriam virtutem, & maxime secundum naturam. Vitium autem corruptio horum, & remotio est, 7. Phys. tex. 18.] *Profecto magna virtutis laus. Tunc dicitur completus homo, cum virtutem habet, tunc diminutus, cum vitium.*

Virtutem moralem in voluptatibus, & tristitijs esse accidit, 2. Eth.] *Intelligitur in domandis passionibus appetitus. Nota hic, quod Stoici tunc esse virtutem putabant, cum nullus est in sensu appetitus motus, nec passionis vllius insultus, & ideo impassibilitates eas vocabant, quasi ex tali passionum negatione insurgerent virtutes. At peripathetici tum virtutem esse existimabant, cum passiones & motus sensuum secundum rationem, si nati sunt. Vnde licet insurgant contra rationem, tamen a ratione superantur & eis moderatur ratio.*

Vno inconuenienti dato, alia contingunt, 1. Phys. tex. 21. & 22.] *Id est, ex vno dato & concesso absurdo, multa alia sequuntur, Vel ex vno falso dato multa absque difficultate procedunt.*

Vni vnum dicitur esse contrarium, 10 Metaph. tex. com. 24] *Respondet Alexander dicendo, quod quando hoc sumitur simpliciter, sic vni vnum est contrarium, sed quando non intelligitur simpliciter, non inconuenit vni plura esse contraria, nam aliquid secundum aliud & aliud, licet numero sit idem, potest plura habere contraria. Nam eadem nix numero, alba & frigida est, & habet calorem & nigritiam contraria, respectu alterius & alterius.*

Vnum subiectum vnam formam, Auerr. in lib. de substantia orbis. Et ratio, quia vnius rei est vnum esse.] *Limitatur propositio quod intelligatur de forma substantiali in esse completo, quia per talem formam substantialem, res est hoc aliquid & in actu, 2. de Anima tex. com. 2. Et ideo quicquid aduenit tali enti, in actu est accidens.*

Virtutes sunt fortiores in dextera parte, quam in sinistra, per Philosophum in Problem.] *Super hoc problema fundatur ratio, quare anima incipiat motum a parte dextera, & non sinistra, dicendum vero quod dictum hoc intelligendum sit de virtutibus motiuis, non autem cognitiuis, vt cunctis facile patet.*

Virtus est habitus, qui habentem perficit, & opus eius laudabile reddit, 2. Eth.] *Sensus est quod virtus reddat opus bonum non principaliter. Sed dispositiue; quia disponit voluntatem semper ad bonum, vt prompte & delectabiliter illud operetur. Nihilominus voluntas ex sua potentia etiam potest elicere bonum, sed non potest tam prompte & ita delectabiliter, sicut cum virtute.*

Virtus consistit in diuisibili, 2. Top.] *Respondetur quod Philosophus loquitur de virtute perfecta.*

Virtuosus & foelix non operantur odibilia & mala, 1. Eth.] *Respondetur quod Philosophus non vult, quod virtuosus nullo modo possit operari mala & odibilia: sed vult quod raro nec de facili, tanto enim rarius & minus faciliter, quanto in virtute est magis formatus & perfectus.*

Vnumquodque diuiditur in ea ex quibus est, 6. Phys. tex. 3.] Vnus est tantum Princeps, 12. Metaph.] *Ibi dicitur, quod non valet pluralitas principium, & subdit Philosophus: Sit ergo vnus Princeps, id est, vnus est motor vel vna causa prima. Sed secundum fidem sic intelligitur. Vnus est tantum Princeps, id est, vnus est Deus singularis in essentia, & trinus in personis, a quo cunctis donatum est esse, & viuere, his quidem clarius, his obscurius, vt patuit in principio huius libelli, vbi dicitur,*

Ab hoc quidem ente dependet coelum & tota natura, ab hoc ente, id est, a Deo, qui sit benedictus in secula seculorum. Amen.

AXIOMATVM FINIS.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, ANGLO-SAXONIS, EX SELECTISSIMIS M. T. CICERONIS SENTENTIIS, Liber.

PRAEFATIO.

NVNC quoniam auctoritatum Aristotelis longitudo & magnitudo creuit, commodius est in secundo præsentis opusculi tractatu de cæteris beatæ vitæ prouerbijs deinceps exponere, ne qua possit animũ defatigatio retardare. Non est enim temere factum, eos addere flores, quibus imago virtutis ante oculos locatur, quæ sole semoratu addunt æternitatem, vt ille dicit: Sola nobilitas, atque vnica virtus est, profecto vehemens & constans animi militia virtus, quæ fastidioso aditu excitata, inuida ingenia ad se penetrare patitur: quo euenit vt & humili loco nati, ad summam dignitatem consurgant, & generosissimi homines in aliquod reuoluti dedecus acceptam à maioribus lucem, in tenebras conuertant. itaque maturabitur, & quod negotio diminutum fuerit, exæquabitur industria, vt pro vestro in nos officio, & pro nostro vitæ studio munus hoc accumulatissime vestra largiatur voluntas.

Itaque inter Aristotelis Ciceronisque libros, quos de Republica vtrunque constituisse constat, hoc interesse prima fronte perspicitur, quod ille Rempublicam ordinauit, hic retulit: alter qualis esse deberet, alter qualis esset à maioribus instituta, disseruit. Aristotelis autem libros superiori libro excerptos dedimus, nunc Ciceronis dare præsentis est intentio, quem præterire turpe & extremum dedecus esset. Nam studij humanitatis maximus fuit cultor, qui ingenio ab adolescentia eruditus, & in dicendo plurimum exercitatus, facile & sine labore cogitationes suas mandare literis poterat. Hac igitur felicitate ingenij, hoc naturæ munere, hac denique sapientia & eruditione fretus, à pueritia ad exitum vitæ multa præscripsit: inter quæ quædam studiorum & doctrinæ fuit opera, quæ adolescentiam agunt, senectutem oblectant: secundas res ornant, aduersis profugium ac solatium præbent: delectant domi, non impediunt foris: pernoctant nobiscum, reddunt nos simillimos dijs immortalibus. & ob excellentem illarum artem & venustatem videmur omnino non mori posse debere. itaq. primo de omni officio humano ex Officiorum libris Marci Tullij Ciceronis deleguntur auctoritates.

Ex libro primo Officiorum M. Tull. Ciceronis.

NVLLA enim vitæ pars neque publicis, neque priuatis, neque forensibus, neque domesticis in rebus, neque si tecum agas quid, neque si cum altero contrahas, vacare officio potest, in eoque excolendo sita est vitæ honestas omnis, & negligendo turpitudo.

Omnis enim quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, vt intelligatur quid sit id de quo disputatur.

Cùm enim vtilitas ad se rapere honestas è contra à se reuocare videtur, fit vt distrahatur in deliberando animus, afferatque ancipitem curam cogitandi.

Principio generi animantium omni est à natura tributum, vt se, vitam corpusque suum tueatur, declinetque ea quæ nocitura videantur: omniaque quæ sint ad viuendum necessaria inquirat & paret, vt pastum & latibula, & alia eiusmodi generis.

Commune autem omnium animantium est coniunctionis appetitus procreandi causa, & cura quædam eorum est quæ procreata sunt. Sed inter hominem & beluam hoc maxime interest, quod hæc tantũ quantum sensu mouetur, ad id solum quod adest, quodque præsens est se accommodat, paululum admodum sentiens præteritum aut futurũ. Homo autem qui rationis est particeps, per quam consequentia cernit, causas rerum videt, earumque progressus & quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, rebusque præsentibus adiungit atque annectit futuras: facile totius vitæ cursum videt, ad eamque degendam præparat res necessarias.

His enim rebus quæ tractantur in vita, modum quendam & ordinem adhibentes, honestatem & decus conseruabimus.

Omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, in qua excellere pulcrum putamus: labi autem, errare, nescire, decipi & malum & turpe dicimus.

Quod in rebus honestis & cognitione dignis operæ curæque ponetur, id iure laudabitur.

Virtutis enim laus omnis in actione consistit, à qua tamen fit intermissio. Sæpe multique dantur ad studia reditus.

Omnis enim cogitatio motusque animi aut in consiliis capiendis de rebus honestis, & pertinentibus ad bene beateque viuendum, aut in studiis scientiæ cognitionis versabitur.

Iustitia est, in qua virtus est splendor maximus, ex qua viri boni nominantur: & huic coniuncta beneficentia, quam eandem vel benignitatem vel liberalitatem appellari licet. Et iustitiæ primum munus est, vt ne cui quis noceat, nisi lacessitus iniuria: deinde vt communibus pro communibus vtatur, priuatis vt suis.

Præclare scriptum est à Platone, Non nobis solum nati sumus, ortusque nostri partem patria vendicat, partem amici.

Atque vt placet Stoicis,ea quæ in terris gignuntur,ad vsum hominum omnia creari, homines autem hominum causa esse procreatos, vt ipsi inter se alij alijs prodesse possint. In hoc naturam debemus ducem sequi,communes vtilitates afferre in medium,mutatione officiorum dando,accipiendo, cum artibus, cum opera,cum facultatibus deuincire hominum inter homines societatem: fundamentum autem omnis iustitiæ est fides, id est,dictorum conuentorumque constantia & veritas.

Iniustitiæ duo sunt genera: vnum eorum qui inferunt, alterum eorum qui ab ijs quibus infertur, si possunt,non propulsant iniuriam. Nam qui iniustè impetum in quempiam facit, aut ira aut perturbatione aliqua incitatus, is quasi manus videtur afferre socio: qui autem non defendit, nec obsistit si potest iniuriæ,tam est in vitio quàm si aut parentes,aut amicos,aut patriam deserat.

Expetuntur autem diuitiæ tum ad vsus vitæ necessarios,tum ad perfruendas voluptates.

Delectant etiam magnifici apparatus, vitæque cultus cum elegantia & copia: quibus rebus effectum est, vt infinita pecuniæ cupiditas esset. Nec vero rei familiaris amplificatio nemini nocens vituperanda est, sed fugienda semper iniuria est.

Maximè autem adducuntur plerique, vt eos iustitiæ capiat obliuio, cum in imperiorum, honorum, gloriæ cupiditatem inciderint. Quod enim est apud Ennium, Nulla sancta societas nec fides regni est: id latiùs patet. Nam quicquid eiusmodi est,in quo non possunt plures præcellere, in eo fit plerumq; tanta contentio, vt difficillimum sit seruare sanctam societatem.

In omni iustitia permultum interest,vtrum perturbatione aliqua animi,quæ plerumque breuis est & ad tempus,an consulto & cogitata fiat iniuria: leuiora enim sunt ea quæ repentinè & motu aliquo accidunt, quàm ea quæ meditata & præparata inferuntur. hoc ipsum iam iustum est quod rectè fit,si est voluntarium.

Est enim difficilis cura rerum alienarum.

Æquitas enim per se lucet.

Nec promissa seruanda sunt ea quæ sunt ijs quibus promissa sunt inutilia. Nec se plus tibi ea noceant,quàm illi prosint cui promiseris. contra officium enim est,maius damnum anteponi minori.

In Repub. maximè conseruanda sunt iura belli. Nam cum sint duo genera decertandi: vnum per disceptationem, alterum per vim,cumque illud sit proprium hominis, hoc beluarum,confugiendum est ad posterius,si vti non licet superiore. Quare suscipienda quidem bella sunt ob eam causam, vt sine iniuria in pace viuatur: parta autem victoria conseruandi sunt hi,qui non crudeles in bello,neque immanes fuerunt.

Mea quidem sententia paci,quæ nihil habitura sit insidiarum,semper consulendum putaui.

Et cum ijs quos vi deuiceris, consulendum est,tum hi qui armis positis ad imperatoris fidem confugerint,quamuis murum aries percusserit recipiendi.

Etiam si quid singulis temporibus sacramento adacti hosti promiserint, in eo ipso fides seruanda est.

Meminerimus autem etiam aduersus infimos iustitiam esse seruandam. est autem infima conditio & fortuna seruorum. Cùm autem duobus modis,id est,aut vi aut fraude fiat iniuria: fraus quasi vulpeculæ,vis leonis videtur,vtrunque ab homine alienissimum.

Totius autem iniustitiæ nulla capitalior, quàm eorum qui tum cum maxime fallunt, id agunt vt viri boni esse videantur.

Beneficentia ac liberalitate nihil est natura hominis accommodatius, sed habet multas cautiones. Videndum est enim primum,ne obsit benignitas & ijs ipsis, quibus benignè videbitur fieri & cæteris. deinde ne maior sit benignitas quàm facultates: tum vt pro dignitate cuique tribuatur, id est enim iustitiæ fundamentum, ad quam referenda sunt omnia. Nam & qui gratificantur cuipiam,quod obsit illi cui prodesse velle videantur, non benefici neque liberales,sed perniciosi & assentatores iudicandi sunt. Et qui aliis nocent vt in alios sint liberales,in eadē sunt iniustitia,vt si in suam rem alienam conuertant. Sunt autem multi quidem cupidi splendoris & gloriæ qui eripiunt aliis,quod aliis largiantur: hique se arbitrantur beneficos in suos amicos visum iri,si locupletent eos quacunque ratione. Id autem tantum abest ab officio,vt magis officio possit esse cōtrarium. Videndum est igitur vt ea liberalitate vtamur, quæ prosit amicus,nemini noceat. Qui benigniores esse volunt quàm res patiatur,primum in eo peccant, quòd iniuriosi sunt in proximos. quas enim copias his suppeditari æquius est & relinqui,eas transferunt ad alienos. Inest autem in tali liberalitate cupiditas plerunque rapiendi & auferendi per iniuriam,vt ad largiendum suppeditent copiæ. Videre enim licet plerosque non tam natura liberales,quàm quadā gloria ductos,multa facere vt benefici videantur, quæ proficisci ab ostentatione magis quàm à voluntate videntur.

Talis autem simulatio vanitati est coniunctior,quàm aut liberalitati aut honestati.

Mores eius erunt spectandi,in quem beneficium conferetur,vt animus erga nos,& communitas ac societas vitæ,& ad nostras vtilitates beneficia collata.

Nemo omnino est negligendus, in quo aliqua significatio virtutis apparet.

Primum illud est in officio,vt & plurimum deamemus,à quo plurimum diligimur. Sed beneuolentiam non adolescentulorum more,ardore quodam amoris,sed stabilitate potius & constantia iudicemus.

Etenim si in eos quos speramus nobis profuturos,non dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus qui iam profuerunt?

Multi enim faciunt multa temeritate quadam sine iudicio,vel modo in omnes,vel repentino quodam quasi vento impetu animi incitati: quæ beneficia ita æquè magna non sunt habenda,atque ea quę iudicio considerato constant.que delata sunt. Sed in collocando beneficio,& in referenda gratia si cætera paria sunt, hoc maximè officij est, vt quisquis maxime opis indigeat,ita ei potissimum opitulari, quod contrà fit à plerisque. à quo enim plurimum sperant, etiamsi ille his non eget, tamen ei potissimum inseruiunt. Optimè autem societas hominum coniunctioque seruabitur, si vt quisque erit coniunctissimus,ita in eum benignitatis plurimum conferetur.

In Græcorum prouerbio est, Amicorum esse communia omnia.

Sanguinis autem coniunctio & beneuolentia deuincit homines charitate. magnum est enim eadem habere maiorum monumenta, eisdem vti sacris,sepulchra habere communia.

Sed omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quàm cum viri boni moribus similes sunt familiaritate coniuncti. Nihil enim amabilius nec copulatius,quàm morum similitudo bonorum. In his in quibus eadem studia sunt,eædem voluntates,in his fit vt æque quisque altero delectetur ac seipso. efficiturque id quod Pythagoras vult in amicitia,vt vnus fiat ex pluribus.

Est ea iucundissima amicitia,quam similitudo morum coniugauit.

Sunt officia,quæ aliis magis quàm aliis debentur, vt vicinum citius adiuueris in fructibus percipiendis, quàm aut

fratrem aut familiarem: at si lis in iudicio sit, propinquum potius & amicum quàm vicinum defenderis.

Nemo qui fortitudinis gloriam consecutus est, insidijs aut malitia laudem adeptus est, itaque viros fortes, magnanimos, eosdem bonos & simplices veritatis amicos, minimeque fallaces esse volumus.

Scientia quæ est remota à iustitia, calliditas potius quàm sapientia est appellanda. Difficilè est cum præstare omnibus concupiueris, seruare æquitatem, quæ est iustitiæ maximè propria.

Nullum enim tempus est quod iustitia vacare debeat: fortes igitur & magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant iniuriam.

Etenim qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis viris non est habendus.

Vix inuenitur qui laboribus susceptis, periculisq; aditis non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam.

Pecuniæ est fugienda cupiditas: nihil enim est tam angusti animi, tamque parui, quàm amare diuitias. Nihil honestius magnificentiusque quàm pecuniam contemnere, si non habeas: si verò habeas, ad munificentiam libertatemque conferre.

Cauenda est etiam gloriæ cupiditas. eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio. Nec verò imperia expetenda, ac potius non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam.

In omnibus negotiis prius quàm aggrediare, adhibenda est præparatio diligens.

Parua enim sunt foris arma, nisi sit consilium domi.

Bellum autem ita suscipiatur, vt nihil aliud nisi pax quæsita videatur: fortis verò animi & constantis est, non perturbari in rebus asperis, nec tumultu animo vti ac consilio, nec à ratione discedere.

Temerè autem in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam & beluarum simile est. Sed cum tempus necessitasque postulat, decertandum manu est, & mors seruituti turpitudinique anteponenda.

Fugiendum etiam illud, ne offeramus nos periculis sine causa, quo nihil potest esse stultius.

In tranquillo tempestatem aduersam optare, dementis est: subuenire autem tempestati quouis animo, quauis ratione, sapientis est.

Omnino verò qui reipub. præsunt, duo Platonis præcepta teneant: vnum, vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quicquid agant, ad eam referant, obliti commodorum suorum. Alterum, vt totum corpus reipub. curent, ne dum partē aliquam tuentur, reliquas deserant. Vt enim tutela, sic procuratio reipub. ad eorum vtilitatem, qui cōmissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda est. Qui autem partem ciuium consulunt, partem negligunt, rem perniciosissimam in ciuitatem inducunt, seditionem atque discordiam. Ex quo euenit vt alij populares, alij studiosij optimi cuiusque videantur, pauci vniuersorum.

Miserrima omnino est ambitio, honorumque contentio. Nihil enim laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate atque clementia. Omnis autem animaduersio & castigatio contumelia vacare debet: neque ad eius qui punit aliquem, aut verbis castigat, sed reipublicæ vtilitatem referri debet.

Cauendum est etiam ne maior pœna quàm culpa sit, & ne ijsdem de causis alij plectantur, alij ne appellentur quidem. prohibenda autem maximè est ira in puniendo. Nunquam tantum iratus qui accedet ad pœnam, mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimium & parum.

Optandum est vt hi qui præsunt reipublicæ, legum similes sint, quæ ad puniendū non iracundia, sed æquitate ducuntur. Atque etiam in rebus prosperis, & ad votum nostrum fluentibus, superbiam magnoperè & fastigium arrogantiamque fugiamus.

Nam vt aduersas res, sic secundas immoderatè ferre leuitatis est. præclaraque est æquabilitas in omni vita, & idem semper vultus eademque frons. Rectè præcipere videntur, qui monent vt quantò superiores sumus, tantò submissius nos geramus.

In secundissimis rebus maximè est vtendum consilio amicorum, ijsque maior etiam quàm ante est tribuenda autoritas: his temporibus cauendum est ne assentatoribus patefaciamus aures, neque adulari nos sinamus, in quo falli facilè est. Tales enim nos esse putamus, vt iure laudemur, ex quo nascuntur innumerabilia peccata, cum homines inflati opinionibus turpiter irritentur, & in maximis versantur erroribus.

Nam negligere quid de se quisque sentiat, non solùm arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti.

Omnis autem actio vacare debet temeritate & negligentia, nec verò agere aliquid cuius non possis causam probabilem reddere. Efficiendum est enim, vt appetitus obediant rationi, eamq; neque præcurrāt propter temeritatem, nec propter pigritiam aut ignauiam deserant: sintque tranquilli, atque omni perturbatione animi careant, ex quo eluceat omnis constantia, omnisque moderatio.

Appetitus omnes contrahendi sedandique sunt, excitandaque animaduersio & diligentia, vt ne quid temerè ac fortuitu inconsiderate negligenterque agamus. Neque enim à natura ita generati sumus, vt ad ludum & iocum facti esse videamur: sed ad seueritatem potius, & ad quædam studia grauiora atque maiora. Ludo autem & ioco vti illo quidem licet, sed sicut somno & quietibus cæteris, tum cum grauibus serijsque rebus satisfecerimus. ipsumque genus iocandi non profusum nec immodestum, sed ingenuum & facetum esse debet. Vt enim pueris non omnem ludendi licentiam damus, sed eam quæ ab honestatis actionibus non sit aliena: sic in ipso ioco aliquid probi ingenij lumen eluceat.

Ludendi etiam est quidam modus retinendus, vt ne nimis omnia profundamus, elatiq; voluptate, in aliquam turpitudinem delabamur.

Hominis mens discendo alitur, & cogitando semper aliquid aut inquirit aut agit, videndique & audiendi oblectatione ducitur.

Si quis est paulò ad virtutem erectior, quamuis voluptate capiatur, occultat & dissimulat appetitum voluptatis propter verecundiam. Ex quo intelligitur corporis voluptatem non satis esse dignam hominis præstantia, eamq; contemni & reijci oportere: sin sit quispiam qui aliquid tribuat voluptati, diligenter & tenendum esse eius fruendæ modū. Itaq; victus cultusq; corporis ad valetudinem referantur, & ad vires non ad voluptatem. Atque etiam si considerare volumus quæ sit in natura hominis, excellentia & dignitas, facilè intelligimus quàm sit turpe diffluere luxuria, & delicatè ac molliter viuere, quamque honestum parcè, continenter, seuerè, sobriè.

Vt enim in corporibus magnæ dissimilitudines sunt. alios enim videmus velocitate ad cursum, alios viribus ad luctandum valere: itemque in formis aliis dignitatem inesse: aliis venustatem, sic in annis existunt etiam maiores varietates.

Neque enim attinet naturæ repugnare, neque quicquam sequi quod assequi non queas.

Ideoque, vt aiunt, nihil decet inuita minerua, id est, aduersante & repugnante natura.

At quas igitur res aptissimi erimus, in his potissimum elaborabimus. Sin aliquando necessitas nos ad ea detruserit, quæ nostri ingenij non erunt, omnis adhibenda erit cura, meditatio, diligentia, vt ea si non decorè, attamen

[illegible]

minimè indecorè facere possimus. Nec tamen est enitendum, vt bona quæ nobis data non sint sequamur, quam vt vicia fugiamus.

Nam regna, imperia, nobilitates, honores, diuitiæ, opes & ea quæ sunt his contraria, in casu sita, temporibus reguntur & gubernantur. Ipsi autem quam personam gerere velimus, à nostra voluntate proficiscitur. Itaque se alij ad Philosophiam, alij ad ius ciuile, alij ad eloquentiam applicant, ipsarumque virtutum in alia alius mauult excellere. Quorum vero patres aut maiores aliqua gloria præstiterunt, hi student plerumque eodem in genere laudis excellere.

Imprimis autem constituendum est, qui nos & quales esse velimus, & in quo genere vitæ, quæ deliberatio est omnium difficillima. Ineunte enim adolescentia, cum inest maxima imbecillitas consilij, tum id sibi quisque genus ætatis degendæ constituit, quod maximè adamauit. Itaque ante implicatur aliquo certo genere cursuque viuendi, quàm potuit quod optimum esset iudicare. Plerumque parentum præceptis imbuti ad eorum consuetudinem moremque deducimur. Alij multitudinis iudicio feruntur, quæque maiori parti pulcherrima videntur ea maximè exoptant.

Multo enim firmior est constantior natura quàm fortuna.

Amicitiæ quæ minus delectant, & minus probatur, magis decere censent sapientes sensum diluere, quàm repentè præcidere. Commutato autem genere vitæ omni ratione curandum est, vt id bono consilio fecisse videamur.

Est igitur adolescentis maiores natu reuereri, ex hisque deligere optimos & probatissimos, quorum consilio atque auctoritate nitatur.

Maximè autem hæc ætas à libidinibus est arcenda, exercendaque in labore patientiaque & animi & corporis, vt eorum in bellicis & ciuilibus officijs vigeat industria. Atque etiam cum relaxare animos, & dare se iocunditati volent, caueant intemperantiam, meminerint verecundiæ: quod facilius erit, si in eiusmodi quidem rebus maiores natu velint interesse.

Senibus autem labores corporis minuendi, exercitationes animi etiam augendæ videntur. Danda verò est opera, vt & amicos & iuuentutem, & maximè rempubl. consilio & prudentia quàm plurimum adiuuent. Nihil autem cauendum magis est senectuti, quàm ne languori se desidiaque dedant. Luxuria verò cum omni ætati sit turpissima, tum senectuti est fœdissima. Sin autem libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quod & ipsa senectus dedecus concipit, & adolescentiam facit impudentiorem intemperantiam.

Est igitur proprium munus magistratus, intelligere se gerere personam ciuitatis, debereque eius dignitatem & decus sustinere, leges seruare, iura distribuere, eaque fidei suæ commissa meminisse.

Nihil autem est quod tam deceat, quàm in omni re gerenda, capiendoque consilio seruare constantiam.

Duo maximè sunt fugienda, ne quid effœminatum aut molle, & ne quid durum aut rusticum fiat.

Cum autem pulchritudinis duo genera sint, quorum in altero venustas sit, in altero dignitas: venustatem muliebrem dicere solemus, dignitatem virilem. Ergo & à forma remoueatur omnis, viro non dignus ornatus, & huic simile vicium in gestu motuque caueatur. Formæ autem dignitas coloris bonitate tuenda est, & color exercitationibus corporis. Adhibenda est præterea munditia non odiosa neque exquisita nimis, tantumque effugiat agrestem & inhumanam negligentiam. Eadem ratio est habenda vestitus, in quo sicut in plerisque rebus mediocritas optima est. Cauendum est autem ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates, quæ cum fiunt, anhelitus mouentur, vultus mutatur, ora torquentur, ex quibus magna significatio fit non adesse constantiam. Sed multo etiam magis elaborandum est, ne animi motus à natura recedant, quod assequimur si cauebimus ne in perturbationes atque examinationes incidamus, & si attentos animos ad decoris conseruationem tenebimus, curandum est vt cogitatione ad res optimas vtamur, appetitum rationi obedientem præbeamus.

In omni vita rectissimè præcipitur, vt perturbationes fugiamus, id est, motus animi nimios rationi non obtemperantes.

Maximè curandum est, vt eos quibus cum sermonem conferimus, & vereri & diligere videamur.

Ira procul absit, cum qua nihil rectè fieri, nihil consideratè potest. Magna autem parte clementi castigatione licet vti, grauitate tum adiuncta, vt seueritas adhibeatur, & contumelia repellatur. Quæ cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt, neque ab his qui assunt approbari.

De formæ etiam de ipso prædicare falsa præsertim, & cum irrisione audientium imitari militem gloriosum.

Ornanda est enim dignitas domo, at non ex domo tota quærenda: nec domo Dominus, sed Domino domus est honestanda.

Mediocritas ad omnem vsum cultumque vitæ transferenda est. In omni autem actione suscipienda tria sunt tenenda. Primum, vt appetitus rationi pareant, quo nihil est ad officia conseruanda accommodatius. Deinde vt animaduertatur quanta illa res sit, quam efficere velimus, ne ve maior minor ve cura & opera suscipiatur, quàm causa postulat. Tertium vt caueamus, vt ea quæ pertinent ad liberalem speciem & dignitatē moderata sint. Horum trium tamen præstantissimum est, appetitus obtemperare rationi.

Turpe enim valdeque viciosum est in re seuera, conuiuio dignum aut delicatum aliquem inferre sermonem.

Decet non solum manus, sed etiam oculos abstinentes habere.

Fit etiam nescio quomodo, vt magis in alijs cernamus quàm in nobisipsis si quid delinquitur. Sine verecundia nihil rectum esse potest, nihil honestum.

Omnium rerum ex quibus aliquid requiritur, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil libero homine dignius.

Studijs officijsque scientiæ præponenda sunt officia iustitiæ, quæ pertinent ad hominum vtilitatem, qua nihil homini debet esse antiquius.

Magnitudo animi remota iustitia humanaque comitate & coniunctione feritas quædam sit, & immanitas. Omne officium quod ad coniunctionem hominum & societatem tuendam valet, anteponendum est illi officio, quod coniunctione & scientia continetur.

Cogitationem prudentiamque sequitur considerata actio. Ita fit vt agere consideratè pluris sit, quàm cogitare prudenter.

Prima officia dijs immortalibus, secunda patriæ, tertia parentibus. Deinde gradatim reliquis debeantur. Et hæc ex primo libro officiorum M. T. C. Sequitur nunc ex secundo.

Ex libro secundo Officiorum M. T. Ciceronis.

QVid enim est per Deos optabilius sapientia, quid præstantius, quid melius, quid homine dignius? Hanc igitur qui expetunt Philosophi nominantur, nec quicquam aliud est Philosophia, si interpretari velis, præter studium sapientiæ.

Qui parum perspiciunt, hi sæpè versutos homines & callidos admirantes, malitiam sapientiam iudicant. Quorum error eripiendus est, opinioque omnis ad eam speciem traducenda, vt honestis consilijs iustisque factis, non fraude & malitia se intelligant, eaque velint consequi posse.

Deos placatos pietas efficiet & sanctitas.

Proprium hoc statuo esse virtutis, conciliare animos hominum, & ad suos vsus adiungere.

Secundæ res, honores, imperia, victoriæ: quanquam fortuita sint, tamen sine hominum operibus & studijs neutram in partem effici possunt.

Male enim se res habet, cum quod virtute effici debet, id tentatur pecunia.

Atque etiam subijciunt se homines imperio alterius & potestati de causis pluribus. Ducuntur enim aut beneuolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis præstantia, aut spe sibi vtile futurum, aut metu ne vi parere cogantur, aut spe largitionis promissionisque capti, aut postremo mercede conducti. Omnium autem rerum nec aptius est quicquam ad opes tuendas ac tenendas quàm diligi, nec alienius quàm timeri.

Malus enim custos diuturnitatis metus, contráque beneuolentia fidelis vel ad perpetuitatem.

Quod igitur latissimè patet, neque ad incolumitatem solum, sed etiam ad opes, & potentiam valet plurimum, id amplectamur, vt metus absit. charitas retineatur: ita facillimè quæ volemus & priuatis in rebus & in repub. consequemur. Etenim qui se metui volunt à quibus metuuntur, eosdem metuant ipsi necesse est.

Nec verò vlla vis imperij tanta est, quæ premente metu possit esse diuturna.

Certum igitur hoc sit, idque & primum & maxime necessarium familiaritates habere fidas amantium nos amicorum & mirantium nostra.

Vehementer autẽ multitudinis amor com mouetur ipsa fama & opinione liberalitatis, beneficentiæ, iustitiæ, fideique, omniumque earum virtutum quæ pertinent ad mansuetudinem morum ac facilitatem.

Fides autem vt adhibeatur, duabus rebus effici potest, si existimabimur adepti cõiunctam cum iustitia prudentiam. Nam & his fidem habemus, quos plus intelligere quàm nos arbitramur, quosque & futura prospicere credimus. Et cum res agatur, in discrimenque ventum sit, expedire rem, & consilium ex tempore capere posse. Hanc enim vtilem homines existimant, veramque prudentiam: iustis autem & fidis hominibus, id est, bonis viris ita fides habetur, vt nulla sit in his fraudis iniuriæque suspicio. Itaque his salutem nostram, his fortunas, his liberos rectissimè committi arbitramur. Harum igitur duarum iustitia plus pollet ad fidem faciendam: quippe cum ea sine prudentia satis habeat auctoritatis, prudentia sine iustitia nihil valet ad fidem faciendam. Quo enim quis versutior & callidior, hoc inuisior & suspectior est, detracta opinione probitatis.

Popularibus enim verbis est agendum & vsitatis, cum loquimur de opinione populari.

Non enim omnes eos contemnunt, de quibus malè existimant. Contemnuntur autem hi qui nec sibi nec alteri, vt dicitur, prosunt, in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est. Admiratione autem afficiuntur hi qui anteire cæteros virtute putantur, & cum omni carere decore, tum verò his vitijs quibus alij non possunt facilè obsistere.

Nemo iustus esse potest qui mortem, qui dolorem, qui exilium, qui egestatem timet, aut qui ea quæ sunt his contraria, æquitati anteponit.

Maximè admiramur eum qui pecunia non mouetur, quod in quo viro perspectum sit, hunc dignum spectatu arbitramur. Omnis ratio atque institutio vitæ hominum adiumenta desiderat, inprimisque vt habeat quibus cum familiares possit conferre sermones, quod est difficilè, nisi speciem per te boni viri feras.

Iustitiæ tanta vis est, vt ne illi quidem qui maleficio & scelere pascuntur, possint sine vlla particula iustitiæ viuere. Nam qui eorum cuipiam qui vnà latrocinantur, furatur aliquid, aut eripit, is sibi ne in latrocinio quidem relinquit locum. Cum igitur tanta vis iustitiæ sit, vt ea etiam latronum opes firmet atque augeat, quantum eius vim inter leges & iudicia & instituta fore putamus?

Omni igitur ratione colenda & retinenda iustitia est, tum ipsa per se: nam aliter iustitia non esset, tamen propter amplificationem honoris & gloriæ.

Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximam & quasi compendiariam dicebat esse, si quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset. Quod si qui simulatione & inani ostentatione, & ficto non modo sermone, sed etiam vultu, stabilem se posse gloriam consequi, vehementer errant. Vera enim gloria radices agit atque etiam propagatur, ficta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt.

Nec simulatum quicquam potest esse diuturnum. Qui igitur adipisci veram gloriam volet, iustitiæ fungatur officijs.

Si quis ab ineunte ætate habet causam celebritatis & nominis, aut à patre acceptam aut aliquo casu aut fortuna, in hunc oculi omnium conijciuntur, atque in eum quid agat, aut quemadmodum viuat inquiritur, tanquam in clarissima luce versetur, nullum eius dictum aut factum potest obscurum esse. Quorum autem ætas prima propter humilitatem & obscuritatem in hominum ignorantia versatur, hi simul ac iuuenes esse cœperint, magna spectare, & ad ea rectis studijs debent contendere: quod eo firmiore animo facient, quia non modò non inuidetur illi ætati, verumetiam fauetur. Vt reliquis in rebus multo maiora sunt opera animi quam corporis, sic eæ res quas ingenio ac ratione prosequimur, gratiores sunt quam illæ quas viribus.

Facillime autem & in optimam partem cognoscuntur adolescentes, qui se ad claros, sapientes viros, bene consulentes reipub. contulerunt, quibus cum si frequentes fuerint, opinionem afferunt populo, eorum fore se similes quos ipsi delegerint ad imitandum.

Difficile dictu est quantopere conciliet animos comitas affabilitasque sermonis.

Magna est admiratio copiose sapienterque dicentis, quem qui audiunt, intelligere etiam & sapere plus quàm cæteros arbitrentur. Si vero inest in oratione mixta modestiæ grauitas, nihil admirabilius fieri potest, eoque magis si ea sint in adolescente.

Hoc præceptum officij diligenter tenendum est, ne vnquam innocentem iudicio capitis arcessas. Id enim sine scelere

nullo modo fieri potest. Nam quid est tam inhumanum, quàm eloquentiam à natura ad salutem hominum & conseruationem datam ad bonorum pestem perniciemque conuertere? Nec tamen, vt hoc fugiendum, ita est habendum religioni nocentem, quandoque & nepharium impiumque defendere. Vult hoc multitudo, patitur consuetudo, fert etiam humanitas.

Iudicis est semper in causis verum sequi, patroni verò nonnunquam verisimile, etiam si minus sit verum defendere. Maxima autem & gloria paratur & gratia defensionibus, eoque maior, si quando accidit vt ei subueniatur, qui potentis alicuius opibus circumueniri vrgerique videatur.

Præclare in Epistola quadam Alexandrum filium Philippus accusat, quod largitione beneuolentiam Macedonum consectetur: Quæ te malum, inquit, ratio in istam spem induxit, vt eos tibi fideles fore putares, quos pecunia corrupisses? An tu id agis vt Macedones non te regem suum, sed ministrum & præbitorem existiment? Quia sordidum regi, melius etiam, quòd largitionem corruptelam esse dixit. Fit enim deterior qui accipit, atque ad idem semper expectandum paratior.

Nonnunquam tamen est largiendum, nec hoc benignitatis genus omnino repudiandum. Et sæpe idoneis hominibus de re familiari impertiendum est, sed diligenter atque moderatè. Multi enim & patrimonia effuderunt inconsultè largiendo. Quid autem est stultius, quàm quod libenter facias, curare vt id diutius facere non possis? Atque etiam sequuntur largitionem rapinæ. Cum enim dando egere cœperint, alienis bonis manus inferre coguntur. Ita cum beneuolentiæ comparandæ causa beneficij esse velint, non tanta assequuntur studia eorum quibus dederunt, quanta odia eorum quibus ademerunt. Quamobrem nec ita claudenda est res familiaris, vt eam benignitas aperire non possit, nec ita reseranda, vt omnibus pateat. Modus adhibeatur, isque ad facultates referatur. Omnino meminisse debemus id quod à nostris hominibus sæpissime vsurpatum est, iamque in Prouerbij consuetudinem venit, largitionem fundum non habere. Vitanda tamen suspicio auaritiæ est. Causa igitur largitionis est, si aut necesse est aut vtile. In his autem ipsis mediocritatis regula optima est: propensior autem benignitas esse debet in calamitosos, nisi fortè erunt digni calamitate.

Conueniet autem cum in dando munificum esse, tum in exigendo non acerbum: in omnique re contrahenda, emendo, vendendo, conducendo, locando, vicinitatibus & confinijs æquum & facilem, multa multis de suo iure concedentem: à litibus verò quantum liceat, & nescio an & paulò plus quàm liceat abhorrentem. Est enim non modò liberale, paululum nonnunquam de suo iure decedere, sed interdum etiam fructuosum. Habenda autem ratio est rei familiaris: quam quod dilabi sinere flagitiosum est: sed ita, vt illiberalitatis auaritiæque absit suspicio.

Rectè à Theophrasto est laudata hospitalitas. Est enim, vt mihi quidem videtur, valdè decorum patere domus hominum illustrium illustribus hospitibus. Est autem etiam vehementer vtile ijs, qui honestè multum posse volunt, per hospites apud extraneos pòpulos valere opibus & gratia.

Nam in iure cauere, consilio iuuare, atque hoc scientiæ genere prodesse multis, vehementer ad opes augendas pertinet, & ad gratiam. Itaque cum multa præclara maiorum, tum eisdem optimè constituta iuris ciuilis summo semper in honore cognitio fuit atque interpretatio.

Cum autem omnes non possint, ne multi quidem aut iurisperiti esse aut diserti, licet tamen opera prodesse multis, beneficia petentem, commendare iudicibus aut magistratibus, vigilantem pro re alterius, aut eos ipsos qui consulunt aut defendunt rogando. Quod qui faciunt, plurimum gratiæ consequuntur, latissimeque eorum manat industria. Iam illud non sunt admonendi. Est enim in promptu vt animaduertant cum iuuare alios velint, ne quos offendant. Sæpè enim aut eos lædunt quos non debent, aut eos quos non expedit. Si scientes, temeritatis: si imprudentes, negligentiæ est. Vtendum est etiam excusatione aduersus eos quos inuitus offendas, quacunque possis. Quare id quod feceris necesse fuerit, nec aliter facere potueris. Melius apud bonos quàm apud fortunatos beneficium collocari puto. Danda tamen omnino opera est, vt omni generi satisfacere possimus. Sed si res in contentionem veniet, nimirum Themistocles est auctor adhibendus, qui cum consuleretur, vtrum bono viro pauperi, an minus probato diuiti filiam collocaret: Ego verò, inquit, malo virum qui pecunia egeat, quàm pecunia quæ viro. Sed corrupti mores deprauatique sunt admiratione diuitiarum, quarum magnitudo quid ad vnumquemque nostrum pertinet, illum fortasse adiuuat qui habet, nec id quidem semper.

Extremum autem præceptum in beneficijs operaque danda est, ne quid contra æquitatem contendas, ne quid prò iniuria. Fundamentum enim perpetuæ conseruationis & famæ, est iustitia, sine qua nihil potest esse laudabile.

In primis videndum erit ei qui rempub. administrabit, vt suum quisque teneat, neque de bonis priuatorum publicè diminutio fiat.

Hanc enim ob causam maximè, vt sua tuerentur, respublica ciuitatesque constitutæ sunt. Nam & duce natura homines congregabantur. Tamen spe custodiæ suarum vrbium præsidia quærebant.

Danda erit opera, vt omnes intelligant, si salui esse velint, necessitati parendum. Atque etiam omnes qui rempublicam gubernabunt, consulere debebunt vt earum rerum copia sit, quæ sunt necessariæ.

Caput autem est in omni procuratione negocij & muneris publici, vt auaritiæ pellatur etiam minima suspicio. Nullum igitur vicium tetrius est, vt eo vnde egressa est, reuertatur oratio, quàm auaritia, præsertim in principibus rempub. gubernantibus. Habere enim quæstui rempub. non modò turpe est, sed sceleratum & nepharium.

Nulla autem re conciliare facilius beneuolentiam multitudinis possunt hi qui reipub. præsunt, quàm abstinentia & continentia.

Nam cui res erepta est, est inimicus: cui data est, etiamsi dissimulat se accipere voluisse, & maximè in pecunijs creditis, occultat suum gaudium, ne videatur non fuisse soluendo. At verò ille qui accipit iniuriam, & meminit: & præ se fert suum dolorem.

Ea est summa ratio & sapientia boni ciuis, commoda ciuium non diuellere, atque omnes æquitate eadem continere.

Qui Rempub. tuebuntur, in primis operam dabunt vt iuris & iudiciorum æquitate suum quisque teneat, & neque tenuiores propter humilitatem circumueniantur, neque locupletibus ad sua vel tenenda vel recuperanda obsit inuidia. Res autem familiaris quæri debet ijs rebus à quibus abest turpitudo, conseruari autem diligentia & parsimonia, eisdem etiam rebus augeri. Hæc ex secundo Officiorum.

Ex libro tertio Officiorum M. T. Ciceronis.

DVBITANDVM non est, quin nunquam possit vtilitas cum honestate [illegible]dere.

Detrahere autem alteri sui commodi [illegible], & ex hominis incommodo suum commodum [illegible], est magis contra naturam quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, [illegible] cætera [illegible] quæ [illegible] aut corpori accidere aut rebus externis. Nam vt sibi quisque malit quod ad vsum [illegible] pertineat, [illegible] alteri acquirere, concessum est non repugnante natura. Illud quidem natura non patitur, vt [illegible] lijs nostras facultates, copias opesque augeamus. Neque hoc verò solum natura, id est, iure gentium, sed etiam [illegible] populorum, quibus in singulis ciuitatibus respub. continetur, eodem modo constitutum est, vt non liceat [illegible] [illegible] causa alteri nocere. Hoc enim spectant leges, hoc volunt incolumen esse ciuium coniunctionem, quam qui [illegible] eos morte, exilio, vinculis, damno coercent. Atque hoc efficit multo magis ipsa naturæ ratio, quæ est lex diuina & humana: cui parere qui velit, omnes autem parebunt qui secundum naturam volunt viuere, nunquam [illegible] alienum appetat, & id quod alteri detraxerit, sibi assumat. Etenim multo magis est secundum naturam excelsitas animi & magnitudo, itemque communitas, iustitia, liberalitas quàm voluptas, quam auaritia, quàm diuitiæ. Quæ [illegible] contemnere & pro nihilo ducere, comparantem cum vtilitate communi, magni animi est & excelsi. Itemque magis est secundum naturam pro omnibus gentibus (si fieri posit) conseruandis aut iuuandis maximos labores molestiasque [illegible] pere, imitantes Herculem illum, quem hominum fama beneficiorum memor in concilio cœlestium col[illegible], [illegible] viuere in solitudine non modò sine vllis molestijs, sed etiam in maximis voluptatibus, abundantem omnibus [illegible], etiam excellas pulchritudine & viribus. Quocirca optimo quisque splendidissimoque ingenio longe [illegible] vitam [illegible] reponitur. Ex quo efficitur, hominem naturæ obedientem homini nocere non posse.

Qui autem rationem suorum ciuium dicunt habendam, externorum negant, hi dirimunt communem humani generis societatem: qua sublata beneficentia, liberalitas, bonitas, iustitia, funditus tollitur. Quæ qui tollunt, etiam [illegible] sus Deos immortales impij iudicandi sunt.

Iustitia enim vna virtus omnium est, Domina & Regina virtutum.

Suum cuique incommodum ferendum est potius quàm de alterius commodis detrahendum.

Nihil verò vtile, quod non idem honestum: nihil honestum, quod non idem vtile: & vbi turpitudo, ibi [illegible] esse non potest: ad honestatem enim nati sumus.

Satis enim nobis (si modo in Philosophia aliquid profecimus) persuasum esse debet, si omnes Deos hominesque [illegible] lare possimus, nihil tamen auarè, nihil iniustè, nihil libidinose, nihil incontinenter esse faciendum.

Honesta enim bonis viris occulta quæruntur.

Nec nostræ nobis vtilitates obmittendæ sunt, alijsque tradendæ, cum ijs ipsi egeamus: sed suæ cuique vtilitati, quod sine alterius iniuria fiat, seruiendum est.

Scitè enim Chrysippus, qui stadium (inquit) currit, eniti & contendere debet quàm maximè posit, vt vincat: supplantare eum qui cum certet, aut manu pellere nullo modo debet. Sic in vita sibi quemque petere quod pertineat ad vsum, non iniquum est: sed alteri diripere, ius non est.

Neque contra tempus, neque contra iusiurandum ac fidem, amici sui causa vir bonus faciet. Nam si omnia facienda sint quæ amici velint, non amicitiæ tales, sed coniurationes putandæ sunt. Nam cum id quod vtile videtur in amicitia, cum eo quod honestum est comparatur, iaceat vtilitatis species, valeat honestas. Cum autem in amicitia, quæ honesta non sunt postulant, religio & fides anteponatur iustitiæ.

Nihil quod crudele, vtile. Est enim hominum naturæ, quam sequi debemus, maximè inimica crudelitas.

Malè etiam quæ peregrinos vrbibus vti prohibent, eosque exterminant. Nam esse pro ciue, qui ciuis nō sit, rectum esse non licere: vsu verò vrbis prohibere peregrinos, sanè inhumanum est.

Ex omni vita simulatio dissimulatioque tollenda est. Tollendum est igitur ex rebus contrahendis omne mendacium.

Ennius ait, nequicquam sapientem sapere, qui sibi prodesse non quærit. Est autem sapientis nihil contra mores, leges, instituta facere, habere rationem rei familiaris. Neque enim solum nobis diuites esse volumus, sed liberis, propinquis, amicis, maximeque reipub. Singulorum enim facultates & copiæ, diuitiæ sunt ciuitatis.

Nec vlla pernicies vitæ maior inueniri potest, quàm in malitia simulatio intelligentiæ. Mihi quidem etiam veræ hæreditates non honestæ videntur, si sunt maliciosis officiorum blanditijs non veritate, sed simulatione quæsitæ. Atque in talibus rebus aliud vtile interdum, aliud honestum videri falso solet.

Homo iustus, quem sentimus bonum virum, nihil cuiquam quod in se transfeat, detrahet. Hoc qui admiratur, is se quid sit vir bonus, nescire fateatur. At verò si quis voluerit animi sui complicatam notionem euoluere, iam se ipse doceat eum bonum virum esse, qui prosit quibus possit, & noceat nemini nisi lacessitus iniuria. Itaque talis vir non modo facere, sed nec cogitare quidem quicquam audebit, quod non valeat prædicare. Nec vero turpe est Philosopho, dubitare quæ nec rustici quidem dubitant. Cadit igitur in virum bonum, mentiri emolumenti sua causa, criminari, [illegible] re, fallere, nihil profectò minus. Est ergo vlla res tanti, aut commodum vllum tam expetendum, vt viri boni & [illegible] dorem & nomen amittas. Quid est quod afferre vtilitas ista posit, si boni viri nomen arripuerit, & [illegible] detraxerit. Quid enim interest, vtrum ex homine conuertat se quis in beluam, an hominis figura immanitatem gerat beluæ. Qui si omnia recta & honesta negligunt, dummodo potentiam consequuntur, nonne [illegible] beluæ gerunt? Quid si tyrannidem occupare, si patriam prodere conabitur pater, silebit ne filius? In o verò [illegible] patrem filius, ne id faciat: si nihil proficiet, accusabit, minabitur etiam ad extremum, si ad perniciem patriæ [illegible] bit, patriæ salutem saluti patris anteponet.

Pacta & promissa semper seruanda sunt, quæ nec vi nec dolo malo (vt prætores dicere solent) facta sunt.

Neque semper deposita reddenda sunt. Si gladium quis sana mente apud te deposuerit, & [illegible] peccatum, officium non reddere. Quod si quis qui apud te pecuniam deposuerit, bellum inferat patriæ, [illegible] des depositum? non credo. Facies enim contra rempub. quæ debet esse charissima. Sic [illegible] tura, temporibus [illegible] non honesta [illegible] facere promissa, stare conuentis, reddere deposita com[illegible] honesta.

[illegible] ea quæ sunt fundamenta naturæ, cum vtilitatem ab honestate [illegible] vt [illegible] ne [illegible] alter [illegible]. Nam quis est qui [illegible]

est quia non [illegible] sed quia nisi possumus nisi laude, decore, honestate vtilia reperire, [illegible] illa & primæ & summa habemus. Vtilitatis verò nomen [illegible] tam splendidum quàm necessarium [illegible], [illegible] regula vna [illegible]: Aut illud quod vtile esse videtur, ne turpe sit: aut si turpe, ne vtile esse videatur.

Est enim iusiurandum, affirmatio religiosa: quod autem affirmando quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. Nam [illegible] sed quod animi tui sententiam iuraueris, sicut verbis concipitur [illegible], Id non facere, periurium est: [illegible] fidem iure iurando nostri maiores esse [illegible] voluerunt. Est autem ius etiam bellicum [illegible] cum hoste seruanda.

Non debere ratum esse, quod actum est per vim, quasi vero forti viro vis non possit adhiberi. Et hæc ex libris Officiorum M. T. C. Sequitur nunc de amicitia eiusdem.

Ex M. T. Ciceronis libro de Amicitia.

Existimare debes hominum oculos in te esse coniectos, vnum te sapientem & appellant & existimant, non solum natura & moribus, sed etiam studio & doctrina: neque sicuti vulgus, sed vt eruditi solent appellare sapientem. Hanc esse sapientiam in te existimant, quod omnia tua in te posita esse ducas, humanosque casus virtute inferiores putes.

Tu autem quod mihi tantum attribui dicis, quantum ego nec agnosco nec postulo, facis amicè.

Nullo casu arbitror hoc constanti homini posse contingere, vt vlla intermissio fiat officij.

Suis incommodis grauiter angi, non amicum, sed seipsum amantis est.

Quid dicam de moribus facillimis, de pietate in matrem, liberalitate in sorores, bonitate in suos, [illegible] in omnes? hæc omnia nota sunt vobis.

Quam autem hic ciuitati charus fuit, mœrore funeris iudicatum est. Quid ergo paucorum annorum accessio [illegible] iuuare potuisset. Quamobrem vita quidem talis fuit vel fortuna vel gloria, vt nihil vltra posset accedere, moriendi autem sensum celeritas abstulit.

Ego verò vos hortari tantum possum, vt amicitiam omnibus rebus [illegible] anteponatis. Nihil est tam naturæ aptum, tamque conueniens ad res vel secundas vel aduersas: sed hoc primum sentio, nisi inter bonos amicitiam esse non posse.

Nos autem ea quæ sunt in vsu vitaque communi, non ea quæ finguntur aut optantur spectare debemus.

Agamus igitur pingui (vt aiunt) minerua, qui ita se gerunt, ita viuunt, vt eorum probetur fides, integritas, æqualitas, liberalitas: nec sit in eis vlla cupiditas, libido, auaritia, sitque magna constantia: hos viros bonos vt habiti sunt, sic etiam appellandos putemus, qui assequantur quantum homines possunt naturam optimam benè viuendi ducere.

Sic enim perspicere videor mihi, ita natos esse nos, vt inter omnes societas quædam esset, maior, aut vt quisque proximè accedit, itaque ciues potiores quàm peregrini, propinqui quàm alieni. Cum his enim natura ipsa peperit amicitiam, sed ea nihil non habet firmitatis. Namque hoc præstat amicitia propinquitati, quod ex propinquitate beneuolentia tolli potest, ex amicitia non potest: sublata enim beneuolentia, amicitiæ nomen tollitur, propinquitatis manet.

Quanta autem vis amicitiæ sit, ex hoc intelligi potest maximè, quod ex infinita societate humani generis, quam conciliauit ipsa natura, ita contracta res est, in angustumque deducta, vt omnis charitas aut inter duos aut paucos coniungeretur.

Est enim amicitia nihil aliud, nisi omnium diuinarum humanarumque rerum cum beneuolentia & charitate consensio. Qua, quod haud scio an excepta sapientia quicquam melius sit hominibus à dijs immortalibus datum. Diuitias alij præponunt, bonam alij valetudinem, alij potentiam, alij honores, alij quidem voluptates corporis. Beluarum hoc quidem extremum est, illa autem superiora & caduca & incerta, sunt posita non tam in nostris consilijs quàm in fortunæ temeritate. Qui autem in virtute summum bonum ponunt, illi quidem præclarè agunt: sed hæc ipsa virtus amicitiam & gignit & continet, quia nec sine virtute amicitia vllo pacto esse potest. Tales igitur inter viros amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere. Principio qui potest esse vita vitalis, vt ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conquiescat? Quid dulcius quàm habere qui cum omnia audeas sic loqui vt tecum? Quis esset tantus fructus in prosperis rebus, nisi haberes qui illis æquè ac tu ipse gauderet? Aduersas verò res ferre, difficile esset sine eo qui grauius etiam quàm tu ferret. Denique cæteræ res quæ expetuntur, opportunæ sunt singulæ rebus ferè singulis. Diuitiæ vt vtare, opes vt colare, honores vt laudere, voluptates vt gaudeas, valetudo vt dolore careas, & muneribꝰ fungare corporis. Amicitia res plurimas continet, quocunque te verteris præsto est, nullo modo, nullo loco excluditur: nunquam intempestiua, nunquam molesta est. Itaque non aqua, non igne (vt aiunt) locis pluribus magis vtimur quàm amicitia. Neque ego de vulgari aut de mediocri, quæ tamen & ipsa delectat & prodest: sed de vera & perfecta loquor, qualis eorum qui pauci nominantur, fuit. Nam & secundas res splendidiores facit amicitia, & aduersas partiens communicansque leuiores. Cumque plurimas & maximas commoditates amicitia contineat, tamen illa nimirum præstat omnibus, quod bonam spem prælucet in posterum, nec debilitari animos aut cadere patitur: verum etiam amicum qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur sui. Quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent: & quod difficilius est dictu, mortui viuunt. Tantos eos honos memoria desiderium prosequitur amicorum, ex quo illorum beata mors videtur, horum vita laudabilis. Quod si exemeris ex rerum natura beneuolentiæ coniunctionem, nec domus vlla, nec vrbs stare poterit, nec agricultura permanebit. Id si minus intelligitur, quanta vis amicitiæ concordiæque sit, ex dissensionibus atque discordijs percipi potest. Quæ enim domus tam stabilis, quæ tam firma ciuitas est, quæ non odijs & dissidijs funditus possit euerti: ex quo quantum boni sit in amicitia, iudicari potest.

Amor enim ex quo amicitia nominata est, princeps est, ad beneuolentiam coniungendam. Nam vtilitates quidem etiam ab his percipiuntur sæpè, qui simulatione amicitiæ coluntur, & obseruantur temporis causa.

In amicitia autem nihil fictum est, nihil simulatum, & quicquid est id, verum est & voluntarium. Quapropter à natura mihi videtur potius quàm ab indigentia orta amicitia, applicatione magis animi cum quodam sensu amandi, quàm cogitatione quantum illa res vtilitatis esset habitura. Quod quidem quale sit, etiam in bestijs quibusdam [illegible] potest, quæ ex se natos ita amant ad tempus, ab eisque amantur, vt facile earum sensus appareat, quod in homine [illegible]. Primum ex ea charitate, quæ est inter natos & parentes, quæ dirimi nisi detestabili scelere non potest. Deinde [illegible] sensus extitit amoris, si aliquem nacti sumus, cuius & moribus & natura coniungamur, [illegible] lumen aliquod probitatis & virtutis perspicere videamur.

Nihil enim [illegible] [illegible] tamquam videmus [illegible] [illegible] [illegible] amor & beneficiis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] viuant.

Vt enim [illegible] ra propter [illegible] [illegible] expetendam putamus. [illegible] [illegible] font. Scipio nihil difficilius [illegible] ad extremum [illegible] [illegible] e. [illegible] [illegible] atque eorum [illegible] ex [illegible] ætatis [illegible] sæpè [illegible] prætexta vel toga deponerent. Sin autem [illegible] [illegible] vel conditionis vel commodi [illegible] [illegible] [illegible] amicitia [illegible] [illegible] [illegible], si in honoris [illegible] [illegible] [illegible] esse in amicitia, quam [illegible] tiæ, ex quibus [illegible] sæpè inter [illegible] extitisse [illegible] cum aliquid ab amico quod rectum non esset, postularetur, [illegible] [illegible] Quod qui recusarent quamuis honestè id facerent, ius tamen [illegible] [illegible] lent. Illos autem qui quidvis ab amico auderent postulare, po[illegible] [illegible] cum querela inueterata, non modo familiaritates extingui solere, [illegible]

Nulla enim excusatio peccati si amici causa peccaueris: nam cum conciliatrix amicitiæ virtutis opinio fuerit, difficile est amicitias permanere, si à virtute defeceris. Quod si rectum statuerimus vel concedere amicis quicquid velint, vel impetrare ab his quicquid velimus, perfecta quidem sapientia [illegible] [illegible] Hæc igitur [illegible] lex sanciatur, vt neque rogemus res turpes, neque faciamus rogati. Turpis enim excusatio est & minime accipienda, cum in cæteris peccatis, tum si quis contra rempub. se amici causa fecisse fateatur.

Mihi non minori curæ est qualis respublica post mortem meam futura sit, quàm qualis sit hodie.

Hæc igitur prima lex in amicitia sanciatur, vt ab amicis honesta petamus, amicorum causa honesta faciamus, [illegible] expectemus quidem dum rogemur, studium semper adsit, cunctatio absit, consilium verum dare gaudeamus [illegible] Plurimum in amicitia amicorum benè suadentium valet auctoritas, eaque adhibeatur ad monendum non modo aper[illegible] tè, sed etiam acriter si res postulabit, & adhibitæ pareatur.

Solem enim è mundo tollere videntur, qui amicitiam de vita tollunt, qua nihil à dijs immortalibus melius habemus, nihil iucundius.

Videas rebus iniustis iustos maximè dolere, imbecillibus fortes, flagitiosis modestos. Ergo hoc proprium est animi benè constituti, & lætari bonis rebus, & dolere contrarijs. Quamobrem si cadit in sapientem animi dolor, qui [illegible] cadit nisi ex eius animo extirpetur, humanitatem arbitramur, quæ causa est cur amicitiam funditus tollamus [illegible] aliquas propter eam suscipiamus molestias.

Quid enim tam absurdum est quàm delectari multis rebus inanibus, vt honore, vt gloria, vt ædificio, vt vestitu cultuque corporis, animo autem virtute prædito, atque eo vel [illegible] amare, vel vt ita dicam, remunerari possit nō [illegible] delectari. Nihil est enim remuneratione beneuolentiæ, nihil vicissitudine studiorum officiorumque iucundius, [illegible] si etiam illud addimus, quod rectè addi potest, nihil esse quod ad sem se vllam tam alliciat & attrahat, quàm ad amicitiam similitudo. Concedetur profecto verum esse, vt bonos boni diligant, accersentque sibi quasi propinquitate [illegible] iunctos atque natura.

Nam quis est pro Deorum atque hominum fidem, qui velit vt neque diligat quemquam, neque ipse diligatur ab vllo, circumfluere omnibus copijs, atque in omni rerum abundantia pauperrimè viuere. Nec enim in [illegible] ta, in qua nulla fides, nulla charitas, nulla stabilis potest beneuolentiæ esse fiducia, omnia semper suspecta atque [illegible] sunt, nullus amicitiæ locus. Quis enim aut eum diligat quem metuat, aut eum à quo se metui putet. Coluntur [illegible] mulatione duntaxat ad tempus: quod si fortè (vt fit plerunque) ceciderint, tum intelligunt quàm fuerint [illegible] rum.

Non solum ipsa fortuna cæca est, sed eos etiam plerumque cæcos efficit, quos complexa est. Itaque illi [illegible] ferè fastidio & contumacia, nec quicquam insipiente fortunato intolerabilius fieri potest. Quid autem stultius [illegible] cum plurimis copijs, facultatibus, opibus possint cætera parare, quæ parantur pecunia, equos, famulos, [illegible] gia, vasa preciosa: amicos vero parare optimam & pulcherrimam vitæ (vt ita dicam) supellectilem [illegible] cum parant cui parentur nesciunt, nec cuius causa laborant. Eius enim est istorum quodque qui vincit viribus. A[illegible] tiæ vero [illegible] permanet stabilis & firma possessio, vt etiam si illa maneant, quæ sunt quasi dona fortunæ, tamen [illegible] culta & deserta ab amicis non possit esse iucunda.

Quàm multa enim quæ nostri causa nunquam faceremus, amicorum causa facimus: precari [illegible] care, tum in aliquem acerbius inuehi, [illegible] vehementius, [illegible] in nostris rebus non satis [illegible] sunt honestissimæ. Multæque sunt res in quibus de suis commodis viri boni multa detrahunt, detrahique patiuntur, [illegible] his amici potius quàm ipsi fruantur. Beneuolentiam ciuium blanditijs & assentando colligere turpe est, virtute [illegible] qui charitas minime repellenda est.

Sunt igitur firmi & stabiles & constantes eligendi, quos amicitia idoneos iudicamus, cuius penuria est magna [illegible] & iudicare difficile est sane, nisi [illegible] expertum. Experiendum est autem in ipsa amicitia, ita [illegible] [illegible]

Vbi [illegible] honores, magistratus, imperia, potestates, opes, amicitiæ non anteponunt [illegible] ra parte [illegible] Immensa est [illegible] potentiam. [illegible] Itaque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Ex M. T. Ciceronis libro de Senectute.

[illegible]

Voluptatibus [illegible] maximè delector, [illegible] senectute, & mihi [illegible] nihil videntur accedere. [illegible] quæ [illegible] sine vsura [illegible] quidem [illegible], sed etiam ipsius terræ vis ac natura delectat. Neque verò [illegible] vites, & arbusta [illegible] hortis etiam & pomarijs [illegible] rum omnium varietate. Agro [illegible] potest nec vsu [illegible] ad quem fruendum [illegible] retardat, [illegible] etiam [illegible] atque [illegible] [illegible] vlla vita posse [illegible]. Neque solum quidem officio hominum [illegible] & saturitate copiaque rerum omnium quæ ad vitam hominum, ad [illegible] sensibus frui [illegible], nec [illegible] impedit, quo minus & cæterarum rerum [illegible]

Curio ad focum sedenti, m[illegible] auri pon[illegible] S[illegible]tes [illegible], repud[illegible] præ[illegible] dixit sibi videri, sed aurū habe[illegible] rare. [illegible]

[illegible] tas hoc beatior est, quam m[illegible]

Apex autem senectutis auctoritas, habet [illegible] omnia [illegible] voluptates. Sed in omni [illegible] lescen[illegible]. Ex quo illud [illegible] repente [illegible] quæ videntur levia [illegible] quæ & [illegible]

In [illegible]

Vt [illegible]

Aua[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] … dom [illegible] terram [illegible] … Sed [illegible] Deus immortales [illegible] corpora humana, vt [illegible] … contemplantes [illegible] … disputatio [illegible] & auctoritas ve[illegible] … mente diuina delibatos nos animos [illegible] … Quid multa? sic persuasi mihi, sic sentio, cum tanta celeritas animorum sit, tanta memoria [illegible] … futurorum, tot artes, tantæ scientiæ, tot inuenta: non posse eam naturam, quæ res tantas [illegible] … esse mortalem. Plato enim noster apud Xenophontem moriens hæc dixit. Nolite arbitrari [illegible] … cum à vobis discessero, me nusquam [illegible] … Nec enim dum eram vobiscum, animum [illegible] … rebus quas gerebam, intelligebatis. eundem igitur esse credite [illegible] … regebat: sed esse eum in hoc corpore ex his rebus quas gerebam [illegible] … nullum videbitis. Mihi quidem persuaderi nunquam poterat, animos dum in corporibus essent mortales [illegible] … cum excessissent ex eis, mori. Nec vero cum animum esse insipientem, cum ex insipienti corpore euasisset: sed cum [illegible] … corporis liberatus, purus & integer esse cepisset, tunc esse sapientem. Atque etiam cum natura [illegible] … neque discedant. Abeant enim illuc omnia, vnde [illegible] … autem solus, nec cum adest, nec cum discedit, apparet. Iam vero videtis nihil esse morte simile [illegible] … declarant [illegible] tem suam: ex quo intelligitur [illegible] … Non [illegible] præstantes viri, quos [illegible] … immortales [illegible] corpus ex [illegible] … labore maximo & contentione traducere [illegible] … animus maxime ad immortalitatem gloriæ [illegible] … Nonne vide [illegible] … non videre [illegible] … quoniam ita vixi, [illegible] … ex hospitio, non [illegible] … O præclarum diem, cum ad illud diuinorum animorum concilium [illegible] … tempore optabile est [illegible] … tanquam [illegible]

[illegible] … vera quæ dicta sunt, re experti probare [illegible] … Marci Tullii Ciceronis.

Ex M. T. Ciceronis libro de Paradoxis.

[illegible]

[illegible]

... [illegible] Quæ enim vo[illegible]tatem, qu[illegible] non inertis? Quid [illegible] illa cupiditas, [illegible] Omnis animi [illegible] est.

Nihil quisquam debet, [illegible] quod est turpe non reddere. Quem enim intelligimus diuitem, at hoc verbum [illegible] Opinor in eo, cui tãta possessio est, vt ad liberaliter viuendum facile contentus [illegible] quæret, nihil appetat, nihil optet, animus oportet tuus se iudicet diuitem, non hominum sermo. Neque [illegible] hil deesse sibi putet, nihil curet amplius, [illegible] est, aut [illegible] pecunia, [illegible] auiditatem pecuniæ nullum quæstum turpem putas, cum illi ordini non honestus quidem [illegible] si quotidie fraudas, decipis, poscis, pacisceris, aufers, eripis, si socios spolias, ærarium expilas, [illegible] dem, atque te ipse supponis [illegible] abundantis, an egentis [illegible] Animus [illegible] quamuis illa sit plena, dum te [illegible] video, diuitem non putabo. [illegible] diuitiarum modum. Filiam quis habet, pecunia opus est. Duas, maiore: si plures, maiore etiam. [illegible] quinquaginta sint filiæ [illegible] tot dotes magnam [illegible] pecuniam. Quam [illegible] vt ante dixi, diuitiarum modus. Qui igitur non filias plures, sed innumerabiles cupiditates habet, quæ [illegible] re magnas copias exhaurire possint: hunc ego quomodo appellabo diuitem, cum [illegible] fructuum copia est, copiam autem declarat satietas rerum, atque abundantia. [illegible] quisque quod plurimi sit possideat, ita diuitissimus sit habendus, debent, quoniam in virtute [illegible] possessio nullius auri & argenti pluris quam virtus æstimanda est.

O dii immortales, non intelligunt homines quam magnum vectigal sit parsimonia. [illegible] an cui superat, quis eget an qui abundat? cui possessio sua cariore est, eo plus requirit [illegible] sustinet. [illegible] ratione certa, veniunt [illegible] atque cui terminatur peculiæ modus. [illegible] non esse [illegible] contemptos verò [illegible] rebus, maxime sunt [illegible] rerum [illegible] & areas quasdam [illegible] quod ei primum possessio [illegible] quam est [illegible] quæ nec eripi nec surripi potest, neque [illegible] tum nec [illegible] & sempiternas, [illegible] proprium [illegible] communi [illegible] nulla re egent, nihil [illegible] possessiones habent, [illegible] moderatum copiosi ac diuites, [illegible] pauperes [illegible] Et hæc de Paradoxis, [illegible] quæstionibus Tusculanis.

Ex primo libro Tusculanarum quæstionum M. T. Ciceronis.

[illegible]

[illegible] Hoc & d[illegible] [illegible] & [illegible] an[illegible] Q[illegible] veteri[illegible] [illegible]que vi[illegible] [illegible] qui de[illegible] mentis pellis [illegible]

Tanta charitas est patriæ, vt eam non [illegible] nostro, sed salute ipsius metiamur. [illegible] quæ propter [illegible] & propter [illegible] minui [illegible] c[illegible]pus Re[illegible] & post[illegible] [illegible] sensum [illegible] tinere.

Natura sic se habet, vt quomodo [illegible] nobis omnium rerum ortus noster affert, sic [illegible] per[illegible], sic nihil post mortem ad nos pertinebit.

Quæ vero ætas longa est? aut quid omnino homini longum? Nonne modò pueros, mod[illegible] [illegible] nec opinantes assecuta est [illegible]? Sed quia vltra nihil habemus, hoc longum di[illegible] [illegible] [illegible] pars à vita longior [illegible].

[illegible] pendemus animis & cruciamur & angimur, proh dij immortales, [illegible] [illegible] quo confecto [illegible] reliqua cura, nulla [illegible] de futuro?

[illegible]

Ex libro [illegible] Tusculanarum quæstionum M. Tull. Ciceronis.

[illegible]

Ex libro tertio Tusculanarum quæstionum M. Tull. Ciceronis.

SVNT enim ingenijs nostris semina innata virtutum, [illegible] tam natura perduceret. Nunc autem [illegible] mur. cum verò parentibus redditi, [illegible] vt vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat.

Animus æger, [illegible] neque pati [illegible] medicina, est philosophia. [illegible] uoluerunt, [illegible] parentum paru[illegible] [illegible] philosophia [illegible] non potest, [illegible] est.

[illegible] mi est, ratione bene [illegible]

V[illegible] enim omnia repentina grauiora.

[illegible] futurorum malorum leniter [illegible] uidetur.

[illegible] morte [illegible] b[illegible] [illegible] fuerat.

[illegible] ad [illegible] N[illegible]

[illegible]

[illegible]

Quid enim [illegible] Hæc ex tertio Tusc. sequuntur ex quarto.

Ex libro quarto Tusculanarum quæstionum M. Tull. Ciceronis.

Vt bona natura appetimus, sic à malis natura declinamus. Omnium perturbationum [illegible] dicunt [illegible], quæ est à tota mente & recta ratione defectio. Nam [illegible] & efficit [illegible] recta ratione [illegible], [illegible] inflammat, conturbat, incitat. Itaque & [illegible] & [illegible] ex omnes [illegible].

Quamobrem [illegible] quæ tam mens abhorret à ratione, semper aliquid alijs dolor, alijs terror impendet. [illegible]

Quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis totiusque mundi nota sit magnitudo? Nam quid aut in studijs humanis aut in tam exigua breuitate vitæ magnum sapienti videri potest, qui semper animo sic excubat, vt ei nihil improuisum accidere possit, nihil inopinatum, nihil omnino nouum? [illegible] in omnes partes [illegible] intendit, vt semper videat sedem sibi ac locum sine molestia, atque [illegible] uendi, vt quemcunque casum fortuna inuexerit, hunc apte & quietè ferat. Quod si faciet, non ægritudine solum vacabit, sed etiam perturbationibus omnibus reliquis. His autem vacans animus perfectè atque absolutè beatos efficit: idemque concitatus & abstractus ab integra certaque ratione, non constantiam solum amittit, verum etiam sanitatem.

Impunitas peccatorum data videtur eis qui & ignominiam & infamiam ferunt sine dolore: morderi est melius conscientia.

In omnibus ferè rebus mediocritatem esse optimam existimant.

Neque est enim vlla fortitudo, quæ rationis est expers. Contemnendæ sunt humanæ res, negligenda mors est, [illegible] & labores & dolores putandi. hæc cum constituta sint iudicio atque constanti sententia, tamen est robusta & stabilis fortitudo.

Vitiosum est enim vti motu animi, qui vti ratione non potest.

Non enim suscipere [illegible] ægritudines propter alios debemus, sed alios si possumus leuare ægritudine.

A [illegible] ratione certa quid optimum sit, neglecta multis implicatur erroribus.

[illegible] autem vtilis ad persuadendum ea quæ acciderunt ferri & posse & oportere, enumeratio eorum qui [illegible] ferunt.

Sint sanè illa bona quæ putantur, honores, diuitiæ, voluptates, cætera que: tamen in eis ipsis potiendis [illegible] gestiens laetitia turpis est. Vt si ridere concessum sit, vituperatur tamen cachinnatio. Eodem enim vitio est [illegible] animi in lætitia, quo in dolore contractio: eademque leuitate cupiditas est in appetendo, qua lætitia in fruendo [illegible] ægritudine, sic animi elati lætitia iure iudicantur leues. Et vt turpes sunt qui efferunt se lætitia, [illegible] vitæ [illegible]: sic flagitiosi qui eas inflammato animo concupiscunt. Hæc ex quarto, sequuntur ex quinto & vltimo libro.

Ex libro quinto Tusculanarum M. Tull. Ciceronis.

[illegible]

[illegible]

ipsi esset, talem [illegible] orationem [illegible]. [illegible] vita laudabilis, & vita igitur laudabilis boni viri & honesti, [illegible] tur.

[illegible] temperatus, constans, sine metu, sine [illegible], sine alacritate vlla, [illegible] vllo, [illegible] laudabile. [illegible] vita [illegible].

[illegible] iam te tamen [illegible] eo [illegible] se res habet te tua, me [illegible] mea.

[illegible] est [illegible].

[illegible] splendidum, constantem, grauem, [illegible] cer [illegible] admirari, [illegible] Ne mente quidem [illegible] multo cibo & potione [illegible], nec vnquam [illegible].

Quomodo [illegible] vita esse potest, à qua abest prudentia, abest moderatio?

[illegible] & quotidie nos ipsa natura admonet [illegible] Num [illegible] aut humilitas aut etiam popularis [illegible] beatum esse prohibent? vide ne plus commen[illegible] in vulgus, & hæc quæ expetitur gloria, [illegible] ipsa [illegible].

[illegible] numeris [illegible] moderantur: [illegible] arte præditus, non quid [illegible] velit [illegible] exquiret.

[illegible] fortunæ quas ferre nequeas, [illegible] relinquas. Et hæc sufficiant ex quæstionibus Tusculanis Marci Tullij Ciceronis.

Ex libro sexto de Republica M. Tull. Ciceronis.

[illegible] enim fere fit vt cogitationes [illegible] pariant [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

QVAM ATROX M. T. CICERONIS FVERIT MORS

His verbis Valerius Maximus de ingratis scribit

MArcus Cicero Caium Popilium Lenatem [illegible] rogatu M. Cælii non minore [illegible] quam [illegible] defendit, eum [illegible] causa ad [illegible] dubia [illegible] remisit. hic Popilius postea [illegible] verbo [illegible] Cicerone læsus, [illegible] Marcum Antonium rogauit, vt ad [illegible] proscriptum persequendum & iugulandum. Impetratisque [illegible] partibus gaudio exultans Caietam cucurrit, [illegible] quod amplissimæ dignitatis [illegible] & [illegible] priuatim sibi venerandum [illegible] berent, ac prorsus caput Romanæ eloquentiæ & [illegible] putauit, [illegible] in vrbem [illegible] est. Neque [illegible] illud sacaput ferre, quod [illegible] peroraret, [illegible] ad hoc monstrum fugiendum [illegible] rem qui talem casum Ciceronis satis digne deplorare queat, alius Cicero non extat.

EPITAPHIVM M. T. CIC. QVOD STATVA EIVS

perplexum est, in æde magistri loci apud Tullorum monumentum.

HIc iacet Arpinas manibus tumulatus amici,
Qui fuit orator summus & eximius.
Quem nece crudeli mactauit ciuis & hostis.
Nil agis Antoni, scripta diserta manent.
Vulnere nempe vno Ciceronem confodis, at te
Tullius æternis vulneribus lacerat.

Corpus in hoc tumulo magni Ciceronis humatum
Contegitur, claro qui fuit ingenio.
Quiq; malis grauis erat, tutorq; bonorum,
Quo pene indigne confusa Roma perit.
Sed vigili cura detectis hostibus, vrbem
Suppliciisq; datis, præstitit incolumem.

Eloquii princeps magnus mirabilis actu,
Tullius indigna cæde peremptus obit.
Sed terras omnes impleuit nomine claro,
Ingenium [illegible] corpore [illegible] caret.
Viuit & [illegible] virtute per orbem,
Cuius in hoc tumulo membra sepulta iacent.

SENTENTIARVM CICERONIS FINIS

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI PROVERBIORUM LIBER.

PROLOGUS.

[illegible]

pariter q[illegible] [illegible] magistri.

PROVERBIA.

ADiutorium nostrum in nomine [illegible] & [illegible].
Alleuat Domi[illegible] [illegible] qui [illegible], & [illegible].
Apud Do[illegible] [illegible].
Apud Dominum in [illegible].
A[illegible] D[illegible].
Arta [illegible] la est, [illegible] vitam
A[illegible] [illegible]erit, ip[illegible] [illegible]tur.
A[illegible]
Au[illegible] [illegible]nti[illegible].
Au[illegible] [illegible] eos, & [illegible].
Ar[illegible]
Ami[illegible]
A[illegible] D[illegible]
A[illegible] q[illegible]
A[illegible] non [illegible]
A[illegible] ad [illegible]
A[illegible] exalt[illegible]
A[illegible] portat, [illegible]

[illegible]

B.

BEati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum [illegible] peccata.
Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit [illegible]
Beatus [illegible] & [illegible] Deus.
Beatus qui tenebit & allidet parvulos [illegible]
[illegible] peccatorum [illegible] Deus.
Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.
Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam [illegible]
[illegible] vir qui confidit in Domino, & erit Dominus [illegible]
Beatus vir qui [illegible], & qui post aurum non ambulat, nec sperauit in pecunia & thesauris.
Beatus homo qui semper est pauidus: qui vero mentis est duræ, corruet in malum.
[illegible]
Bonum est [illegible] portauerit iugum ab adolescentia sua.
Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.
[illegible] per malitiam mulieris.
Beatus qui habet partem in resurrectione prima.
Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.
[illegible] est aliud [illegible]
[illegible] intelligit, tacet.
[illegible] dare [illegible]
[illegible] pro veritate tolerat, eo certius æternitatis præmia sperat.
Beatius est [illegible] accipere.
[illegible] vel [illegible]
[illegible] tenet.
[illegible]
[illegible] spiritus [illegible] aduersatur.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] sed ad [illegible]
[illegible]

C.

C[illegible]

Custodit Deus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.
Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua.
Cœlum & terra transibunt, verba autem Dei non transibunt.
Cæcus si cæco ducatum præbeat, ambo in foueam cadunt.
Cogitatio humani cordis prona est in malum ab adolescentia sua.
Curatio cessare facit peccata maxima.
Cum placuerint Domino viæ hominis, inimici quoque eius conuertentur ad pacem.
Cogitationes iustorum iudicia.
Cor regis in manu Dei, vbicunque voluerit inclinat illud.
Considera opera Dei, quod nemo posit eum corrigere, quem ille despexerit.
Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua.
Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus eius.
Cor sapientium vbi tristitia est, & cor stultorum vbi lætitia.
Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus.
Conuertere ad Dominum, & relinque peccata tua.
Cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.
Cui multum datur, multum ab eo exigitur.
Confortamini in Domino, & in potentia virtus eius.
Corde creditur ad iustitiam, ore autem confesio fit ad salutem.
Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem.
Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit sensum multa cogitantem.
Corrumpunt mores bonos colloquia mala.
Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem vt saluemini.
Cum Deus omnia facere posit, malum tamen quia nihil est, facere non potest.
Credens Deum omnia posse præstare, petita citius meretur obtinere.
Contra Deum consilium nec magnum nec minimum.
Causa quæ non præuidetur, non permittit quenquam ad meliora proficere.
Coactum seruitium Deus non quærit.
Custos castitatis est virtus humilitatis.
Cito in crimina maiora corruit, qui parua pro nihilo ducit.
Caput est discordiæ, quæ ex communibus propria studet facere.
Continentia non corporis, sed animi est virtus.
Consilio opus est facto.
Concordia paruæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur.
Commoda quæq; cum habentur, parua videntur: cum verò defuerint, apparent quanta fuerunt.
Carnis virginitas quamuis sit cęlica virtus, non prodest cuiquam sine mentis virginitate.
Consuetudo mala vix aut nunquam superatur.
Cœlum non animum mutant, qui trans mare currunt.
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Confer opem miseris quamcunque vales, & egenis.
Copia virtutum constat corpus velut vnum.
Crimen æquale cõmittunt, & is qui alicui detrahit, & qui detrahentem libenter audit.
Cum dolore abscindenda sunt, quæ leuiter sanari non possunt.
Cuius quisque facit opera, eius vocatur filius.
Cui gratum sit vocari filius Dei, veneretur Deũ vt patrem, faciens eius voluntatem.
Captiuitas est maxima, vbi animæ captiuæ ducuntur.
Cadens apertos oculos habet, qui rectè quidem loqui scit, sed rectè viuere contemnit.
Cupiens agnoscere quanta Dei gratia sit circa se, inspiciat alios: & quantiscunque plus habere se senserit in sapientia vel intelligentia vel in possessione alicuius rei, tantis sciat se esse ditiorem in gratia Dei.
Communis morbus communiter est abigendus.
Corrige te primum, qui rector sis aliorum.
Conueniens quid sit perpendere conuenit omni.
Compatitur nulli qui non sibi scit misereri.
Cum caput ægrotat, corpus simul omne laborat.

D.

Dominus de cælo prospicit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens Deum.
Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.
Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.
Dominus virtutem populo suo dabit. Dominus benedicit populo suo in pace.
Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.
Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit delinquentibus in via.
Deus iudex iustus, fortis & patiens.
Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.
Deus manifestè veniet, & non silebit.
Diuites eguerunt & esurierunt: inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono.
Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.
Declina à malo, & fac bonum.
Date & dabitur vobis.
Dimittite & dimittite vobis.
Deus non est mortuorum, sed viuentium.
Dignus est operarius mercede sua.
Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua, & proximum tuum sicut teipsum

Deus fidelis & abſque vlla iniquitate.
Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & ſublimat.
Dominus mortificat, viuificat, deducit ad inferos, & reducit.
Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt omnis homo
Diſciplinam Domini ne abiicias, nec deficias cum ab eo corriperis.
Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram.
Diuitiæ ſalutis ſapientia & ſcientia.
Doctrina viri per patientiam noſcitur.
Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.
Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.
Deum nemo vidit vnquam.
Dilectio proximi malum non operatur.
Dies Domini ſicut fur in nocte ita veniet.
Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.
Dum tempus habemus operemur bonum ad oẽs, maximè autem ad domeſticos fidei.
Deum quærens, gaudium quærit.
Diſcretio eſt mater virtutum.
Diſciplina vel miſericordia multum deſtituitur, ſi vna ſine altera teneatur.
Difficilè corrigitur nequitia, quam concipit quis in pueritia.
Deo nihil mali eſt imputandum, quandoquidem ipſo malo vtitur ad bonum.
Difficile eſt cuiquam agnoſcere ſanitatis gratiam, niſi per infirmitatis diſciplinam.
Deliciæ & epularum varietas, fomenta ſunt luxuriæ.
Dolentem non poteſt conſolari, qui non concordat dolori.
Duplici reatu conſtringitur, qui & in ſe ipſo praua committit, & alios prauitat[illegible]
Diu iacens in peccatis, diu quoq; ſi conuerti voluerit, diabolicæ tentationis [illegible]
Deus ideo dicitur creans mala, quia & pro peccatis noſtris immittit flagella.
Diuinus ſermo ſicut myſterijs prudens exercet, ita ſuperficie ſimplices [illegible]
Deo magis placet, qui ſibi puras quam qui plenas manus præbet.
Difficilius arrogantia, quam auro & gemmis caremus.
Duplicis peccati reatus eſt, & non eſſe ſanctus quod crederis, & ſimulare quod ſanctus ſis.
Dum multi ſæuiunt, iuſti purgantur.
Difficillimum eſt hominem ſeipſum vincere.
Diuturna quies vitiis alimenta miniſtrat.
Dapſilis & largus cunctis placet mortalibus.
Dimidium facti perfectum dicere noli.
Diſcere ſemper habet, qui Chriſtum vult imitari.
Doctrinæ verba paucis proſunt ſine factis.
De rebus dubijs noli contendere verbis.
Diſcordes reuoca, fautor merentibus inſta.
Diuitiæ veræ ſunt virtutum bona quæque.
Diues dicendus cui paruus ſuppetit vſus.

E.

EXcelſus ſuper omnes gentes Dominus, & ſuper cœlos gloria eius.
Expecta Dominum, viriliter age, & conforteтur cor tuum, & ſuſtine Dominum.
Ecce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in vnum.
Ex abundantia cordis os loquitur.
Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.
Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt.
Ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.
Eadem menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis.
Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare nec ceſſes.
Execratio peccatori cultura Dei.
Egeſtas & ignominia ei qui deſerit diſciplinam, qui autem acquieſcit arguenti, glorificabitur.
Eſt via quæ videtur homini iuſta, nouiſſima autem eius deducunt ad mortem.
Equus paratur ad bellum, ſed à Domino victoria datur.
Ex ſtudijs ſuis agnoſcitur puer.
Eſt confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam.
Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ, dicit Deus omnipotens.
Emendemus in melius, quod ignoranter peccauimus.
Ebrietas & crapula omni Chriſtiano eſt deteſtanda.
Eſcarum copia carnem incendit ad deſideria noxia.
Eleemoſynam illam Deus execratur, quæ ex rapina præbetur.
Erubeſcere malum ſapientiæ eſt, erubeſcere verò bonum fatuitatis.
Errat facillimè, qui non curat quo rectius pergat.
Egens æque eſt is qui non ſatis habet, & is cui copia nulla ſufficit.
Eadem velle & eadem nolle, ea demum firma amicitia eſt.
Eo tempore quiſque incipit malus eſſe, quo poteſt bonus fieri.
Ex alieno periculo ſapiens ſe corrigit & emendat.
Effectum precibus tribuit pro vita precantis.
Egregius doctor faciens bona, quæ docet ipſe.
Eloquium ſanctum precioſum fit ſuper aurum.
Eſſe Deo proprium cunctis eſt iure ſciendum.

Expers doctrinæ tenebras patietur vbique.
Electi pauci, multi sunt verò vocati.
Est quasi vas vacuum, cui cura deest animarum.

F.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.
Firmamentum est Dominus timentibus eum.
Flumen Dei repletum est aquis.
Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.
Filij huius seculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt.
Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.
Facilius est camelum per foramen acus intrare, quam diuitem intrare in regnum Dei.
Fur non venit nisi vt furetur & mactet & perdat.
Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam.
Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum.
Fauus stillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, nouissima autem illius amara quasi absinthium.
Fallax gratia & vana est pulchritudo, mulier timens Deum, ipsa laudabitur.
Flagellat Deus omnem filium quem recipit.
Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.
Fugit impius nemine persequente, iustus autem quasi leo confidens absq; terrore erit.
Fiducia magna erit coram Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.
Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.
Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quod Christus IESVS venit in hunc mundum peccatores saluos facere.
Fides sperandarum substantia est rerum, argumentum non apparentium.
Fides sine operibus mortua est.
Fornicatores & adulteros iudicabit Deus.
Frater si fratrem adiuuat, ambo consolabuntur.
Febris corporis calor, febris verò animi est auaritia & libido.
Fortissimum ieiunium est panis & aqua.
Flagellum Dei tunc diluit culpam, cum mutauerit vitam.
Fraudem Deo facere videtur, qui proposito spiritualis vitæ relicto ad seculum reuertitur.
Futura prouidere specialiter pertinet ad illos, quibus cura commissa est super alios.
Frigus & fames simplici vestitu ciboque expelli potest.
Fidelibus nox in diem mutatur, infidelibus autem ipsa etiam lux tenebrosa efficitur.
Formam mulieris non animus prius quam corporis oculus concupiscit.
Frequenter superantur prosperitate, qui superari non poterant aduersitate.
Fortitudo iustorum est carnem vincere, delectationem vitæ præsentis extinguere.
Fortitudo reproborum est, transitoria sine cessatione diligere, contra flagella conditoris insensibiliter perdurare.
Formidari diabolus non debet, qui nihil nisi permissus valet.
Frustra niti, nec aliud se fatigando, nisi odium quærere, extremæ dementiæ est.
Frustra pro salute corporis laboratur, nisi salus animæ obtineatur.
Facilius sacculos, quam nosmetipsos abnegamus.
Fidelius & gratius obsequium est, quod amore magis quam metu geritur.
Ferreas mentes libido domat.
Flammæ inextinguibili quandoque tradetur, qui hic auaritiæ & malitiæ suæ incendia extinguere neglexit.
Facilis venia huic est danda, qui non peccat ex industria.
Fortior est qui cupiditates, quàm qui hostes subijcit.
Ferox atque inquietus linguam semper litigijs exercens cani comparatur.
Fornicamur à Domino, quando adulterinis cogitationibus ab eius amore casto deuiamus.
Fœdis immundisque libidinibus deditus, sordidæ suis voluptatem imitatur.
Facile offendit qui non optimis, sed pessimis placere cupit.
Fortia gesta tuæ ne demonstres citò vitæ.
Felix qui requiem poterit captare perennem.
Felices oculi qui cernunt gaudia cæli.
Ferrea mens dictis crebrò superatur iniquis.
Fructibus ex proprijs arbor cognoscitur omnis.
Finis præcepti constat dilectio Christi.

G.

Gvstate & videte quoniam suauis est Dominus: beatus vir qui sperat in eo.
Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.
Gratiam & gloriam dabit Dominus.
Generatio rectorum benedicetur.
Gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia.
Graue est saxum & onerosa harena, sed ira stulti vtroque grauior.
Gloria patris filius sapiens est.
Gloria & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco.
Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.
Gemina dilectio homines facit proximos Deo.

Grandis offensa nolle placare, quem offenderis.
Grandis Ecclesiæ destructio neglecta cœnobiorum prouisio.
Gestu corporis habitus demonstratur mentis.
Gladius vtraque parte acutus est verbum Dei, penetrans animam & corpus.
Grauissimum inimicitiæ genus, labijs benedicere, & corde maledicere.
Gloriari & superbire pro temporibus commodis, indicium est animi insipientis.
Gloriosius est iniuriam tacendo tolerare quam respondendo vindicare.
Gaudia integra nusquam sunt in terra.
Gulæ & luxuriæ deditus, comparatur iumentis insipientibus.
Gratis à Deo data, gratis etiam sunt hominibus danda.
Grauis animus dubiam non habet sententiam.
Graue est peccatum, vnde aliquis peccandi sumit exemplum.
Generalia commoda nemo facere debet sibi propria.
Grata Deo dona fert, qui frangit mala vota.
Gaudens in Domino, gustat suauissima mella.
Grande scelus grandi studio debet superari.
Gloria mundana nullis est prorsus amanda.
Gratia sola Dei quos vult facit alta mereri.

H.

HOmo sicut fœnum, dies eius tanquam flos agri.
Homo cum in honore esset, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.
Homo vanitati similis factus est: dies eius sicut vmbra prætereunt.
Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo.
Homo videt in facie, Deus autem intuetur cor.
Hæreditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit.
Honora Dominum de tua substantia, & de primitijs frugum tuarum da pauperibus.
Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis.
Hilarem datorem diligit Deus.
Hora est iam nos de somno surgere.
Homo nascitur ad laborem, auis ad volatum.
Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita.
Horrendum est incidere in manus Dei.
Humanum est peccare, diabolicum verò est perseuerare.
Hoc studio conuerti quisque debet ad bona, quo operatus est mala.
Hærebat iugiter in malis, conuersus faciat idem in bonis.
Honestas & sobrietas in cunctis rebus sunt appetendæ.
Honor Deo exhibitus, exhibentes æterna gloria dignos facit.
Honorem & imperium si vis habere, dabo tibi magnum, impera tibi.
Honorare parentes, ad omnes pertinet homines.
Humilibus & fidelibus diuinæ legis mysteria patent, superbis autem & infidelibus latent.
Hoc est funditus à malo recedere, ex amore Dei iam nolle peccare.
Homines plusquam Deum timere, non est religionis Christianæ.
Hæres & propinquus est spiritualis amicus.
Hactenus extremi fiunt sæpissimè primi.
Hos quos læsisti, citius placare memento.
Horrida bella gerit, qui pacis fœdera spernit.
Hostem fer Dominum, sed & in se dilige charum.
Heu quam rara fides reperitur nunc apud omnes.

I.

INitium sapientiæ timor Domini.
Intellectus bonus omnibus facientibus eum.
Iuxta est Dominus his qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit.
In circuitu impij ambulant.
Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet.
In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.
Immittit angelos Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.
Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa.
Iustus vt palma florebit, vt cedrus libani multiplicabitur.
In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit.
Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.
In patientia vestra possidebitis animas vestras.
Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectam diem.
Iudicium durissimum in his qui præsunt fiet.
Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnet.
In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.
Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.
Infernus & perditio coram Domino, quanto magis corda filiorum hominum.
Inter superbos semper iurgia sunt, qui autem cuncta agunt consilio, reguntur sapientia.
In omnibus operibus tuis memorare nouissima, & in æternum non peccabis.
Iustus ex fide viuit.

In fine hominis denudatio operum eius.
In die bonorum ne immemor sis malorum.
Initium omnis peccati superbia.
In desiderijs est omnis ociosus.
In multiloquio non deerit peccatum.
In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos.
In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros.
In hoc ipso peccat homo, quod peccare vellet, si inultè potuisset.
Intenta supplicatio dormire cor mundum vetat.
Inuocandus est Deus iugiter, vt voluntatem simul & facultatem benè agendi nobis præstare dignetur.
Ideo omnes diabolicæ tentationis molestias pati permittimur, vt omnibus easdem molestias patientibus compati & condolere sciamus.
Iter longum agentes maiori prouidentia indigent, quàm propè proficiscentes.
Ita & monachi iugiter Deo seruientes, magis egent prouideri, quàm cæteri liberè viuentes.
Infinito labori finitus quantuscunque sit comparari nequit.
Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.
Infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia.
Initium bonorum confessio est malorum.
Incassum caro affligitur, si mens voluptatibus non reluctatur.
Iusti vocabulum non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit.
Innocentia vera est, quæ nec sibi nec alijs nocet.
Ieiunium non est perfecta virtus, sed multarum virtutum fundamentum.
Iustitia humana tam fragilis est, vt potius remissione peccatorum constet, quam perfectione virtutum.
Iracundus cum iracundiæ cesserit, tunc sibimet maximè irascitur.
Iracundus etiamsi mortuum suscitet, nulli placet.
Infeliciores sunt nulli cum cupita perfecerint, quam si ea quæ cupiunt implere non possent.
Infeliciores sunt qui faciunt, quam qui patiuntur iniuriam.
Ignis concupiscentiæ carnalis quanto diutius ardere permittitur, tantò difficilius extinguitur.
Ingratus vnus multis miseris nocet.
Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.
Inopiæ parua, auaritiæ desunt omnia.
Inimicos diligere graue quidem est præceptum, sed grande præmium.
Improuidus miles fortem se in pace gloriatur.
Illis dimittuntur minima, qui maiora districte fleuerunt peccata.
Iugiter attendendum, quanta Dei gratia sit nobiscum.
In malis sperare bona, nemo nisi innocens solet.
In multis frustra laborat, qui sua magis quam se ipsum Deo offerre studet.
In vanum laborat, qui cæcum honorat.
Iniuriam magnam creatori facit, qui creaturam vllam plus quàm illum diligit.
Imperat aut seruit collecta pecunia cuique.
Inuidus alterius marcescit rebus opimis.
Impedit ira animum ne possit cernere verum.
Impia quæque studens, nequit in Christo fore prudens.
Inuidiæ plenum super omnes constat egenus.
Indurare Dei nihil aliud est, nisi non misereri.
Incrassata caro gustat cœlestia rarò.
Inter epulas difficilè seruatur castitas.
Infirmi penè omnes se quidē ab alijs tolerari volunt, ipsi verò alios tolerare renuunt.
Infirmitas carnis si patienter sustineatur, est quasi purgatorius ignis.
Illos expectat gloria, qui laboriosa gerunt certamina.

K.

Karitas non est ab vllo extorquenda, sed cum beneficijs exquirenda.
Karitas patiens est, benigna est.
Karitas operit multitudinem peccatorum.
Karos nemo suos Christo præponere debet.

L.

LÆtetur cor quærentium Dominum.
Lex Domini immaculata, conuertens animas.
Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in Domino, & laudabūtur omnes recti corde.
Lux orta est iusto, & rectis corde lætitia.
Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.
Labores manuum tuarum qui manducabis, beatus es & benè tibi erit.
Lata & spatiosa via est, quæ ducit ad mortem.
Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.
Lex per Moysen data est, gratia & veritas per IESVM Christum facta est.
Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum.
Leo rugiens & rursus esuriens princeps impius super populum pauperem.
Lingua sapientium ornat scientiam.
Lampas contempta apud cogitationes diuitum parata est ad tempus statutum.

Lingua placabilis lignum vitæ.
Litera occidit, ſpiritus autem viuificat.
Laudet te alienus, & non os tuum.
Loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo, quoniam ſumus inuicem membra.
Lingua ſi non reſtringitur, nequaquam vbi cecidit iacet, ſed ſemper ad deteriora labitur.
Lupus adueniens indicat, quo animo quilibet paſtor ſuper gregis cuſtodiam ſtabat.
Lucerna corporis eſt oculus, lux autem mentis ſapientia ſpiritualis.
Lachrymæ veniam non poſtulant, ſed merentur.
Laudis humanæ auidus, diuinæ retributionis reſpuit munus.
Labor improbus omnia vincit.
Læta magis quam triſtia quoſdam homines corrumpunt.
Labor aſsiduus carnales deprimit æſtus.
Liber eſt dicendus, in quo nullum regnat vitium.
Longo vſu diſcendum eſt, quid cuique loqui vel tacere conueniat.
Lucrum turpe vt diſpendium fugito.
Leuis atque inconſtans nihil auibus differt.
Licet multis vita tua placeat, tibi placere non debet.
Lucrum ſine damno alterius fieri non poteſt.
Libidinis impetus abſtinentiæ expellit virtus.
Latentem ſuperbiam nil magis non comprimit, quam culpa patens.
Laſciuus iuuenis eget, vt crebrò moneatur.
Leges antiquas ne tranſgrediendo reſoluas.
Laudat rite Deum, qui verè diligit illum.
Laude manet dignus, qui nititur eſſe benignus.
Lumbos præcingit, qui carnis vota reſtringit.
Languor inſolitus inſolitum etiam quærit medicinæ genus.

M.

MAgnus Dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ eius non eſt numerus.
Mirabilis Deus in ſanctis ſuis.
Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis.
Miſericordia Domini plena eſt terra.
Magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius.
Miſericordia Domini ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eum.
Mutuabitur peccator, & non ſoluet: iuſtus autem miſeretur, & tribuet.
Miſericordiam & veritatem diligit Deus.
Multæ tribulationes iuſtorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus.
Multa flagella peccatoris, ſperantem autem in Domino miſericordia circumdabit.
Miſerator & miſericors Deus, patiens & multum miſericors.
Mors peccatorum peſsima: & qui oderunt iuſtum, delinquent.
Melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas.
Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.
Mercenarius videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit.
Melior eſt obedientia, quam victimæ.
Meliora ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oſcula odientis.
Melior eſt patiens viro forti: & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium.
Melior eſt buccella ſicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum iurgio.
Muſica in luctu, importuna narratio.
Melior eſt iniquitas viri quam benefaciens mulier.
Melius eſt humiliari cum mitibus, quam diuidere ſpolia cum ſuperbis.
Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij.
Melius eſt à ſapiente corripi, quam ſtultorum adulatione decipi.
Memoria iuſti cum laudibus, & nomen impiorum putreſcet.
Memento creatori tui in diebus iuuentutis tuæ.
Militia eſt vita hominis ſuper terram, & ſicut dies mercenarij dies eius.
Mors & vita in manibus linguæ.
Multum valet deprecatio iuſti aſsidua.
Modicum fermentum totam maſſam corrumpit.
Mundus tranſit, & concupiſcentia eius: qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.
Melius eſt non habere quod tribuas, quam impudenter petere quod des.
Melius eſt benè vinci, quam malè vincere.
Melius eſt prius facere quod euenit, quam poſtea mali facti pœniteatis.
Mendacium non eſt, cum de rebus inſenſibilibus quaſi de ſenſibilibus myſticè loquimur.
Mirandum ſimul & dolendum, quod plures quaſi religioſi à cibis quibuſdam abſtinentes, mox quaſi ſcelerati peſsima quæque agere omni modo ſtudent.
Mirandum dolendumque nihilominus & illud, quod plurimi ſimulantes ſe pro peccatorum venia viſitare ſancta & procul poſita loca, cum fuerint reuerſi multo peiores ſiunt quam antea.
Mores & ſtudia rectorum & ſubiectorum qualitate inſpiciuntur.
Maiora crimina & tardè credenda ſunt cum audiuntur, & citius punienda cum veraciter agnoſcuntur.
Melius eſt ruſticitatem habere ſanctam, quam eloquentiam peccatricem.
Mollis & diſſolutus non vir, ſed mulier eſt dicendus.
Mulier dans operam virtuti, vir poteſt dici.
Melius eſt facere diuortium cum homine, quam cum Deo.

Manus pauperis, gazophylacium Christi est.
Malè Sabbatum celebrat, qui à bonis operibus vacat.
Magna pars intelligentiæ scire quid nescias.
Magna securitas est cordis, aliena non appetere.
Militis cuiuslibet fortitudo non agnoscitur, nisi in bello.
Mala mors putanda non est, quam bona vita præcessit.
Malus vbi se simulat bonum, ibi est pessimus.
Malè imperando summum imperium amittitur.
Mala conscientia nusquam requiescit secura.
Mortuus huic mundo, nil scit nisi viuere Christo.
Magnum certamen iuuenilem vincere carnem.
Maxima fit pestis, cum pastor erit puerilis.
Mens leuis ac fragilis cito perfert scandala carnis.
Mens assueta malis, vix eripietur ab illis.
Mors & perditio dicenda est cæca libido.
Maximè quærendum, quod semper erit retinendum.

N.

Nouit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.
Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniustitias.
Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.
Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere.
Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.
Non saluatur Rex per multam virtutem.
Nolite confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus.
Nemo bonus nisi solus Deus.
Non in solo pane viuet homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.
Non est opus sanis medicus, sed malè habentibus.
Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei.
Nemo potest duobus Dominis seruire.
Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere.
Necesse est vt veniant scandala, væ autem homini illi per quem scandalum venit.
Non est discipulus super magistrum.
Nihil opertum, quod non reueletur: & occultum, quod non sciatur.
Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retrò aptus est regno Dei.
Ne tardes conuerti ad Dominum.
Non est speciosa laus in ore peccatoris.
Noli negligere disciplinam Domini, & ne fatigeris cum ab eo argueris.
Noli arguere derisorem, ne oderit te: argue sapientem, & diligit te.
Non est homo iustus super terram, qui facit bonum, & non peccet.
Nouit iustus animas iumentorum suorum, viscera autem impiorum crudelia.
Non agnoscitur in bonis amicus, nec absconditur in malis inimicus.
Nec coram cæco ponas offendiculum.
Non vult Deus mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.
Nihil in terra fit sine causa.
Nouit Dominus qui sunt eius.
Non solum rei sunt qui faciunt mala, sed qui consentiunt facientibus.
Nemo coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.
Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.
Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.
Nolite mirari si odit vos mundus.
Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius tantummodo.
Non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.
Non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.
Nihil infelicius felicitate peccantium.
Nitens cutis sordidum demonstrat animum.
Non est secura lætitia in diuinis paginis multa cognoscere, sed cognita custodire.
Nosse & posse bona prius incognita atque impossibilia, demonstrat gratiæ supernæ dona.
Nil est tam facile, quod non fiat difficile, si inuitus facias.
Nemo in alium priusquam in se ipsum peccat.
Nunquam Deus mentem deserit, quæ peccata sua veraciter agnoscit.
Nescit penè quid labor sit, qui nunquam circa spirituales nequitias certare studuit.
Negligentia & ociositas hominem trahunt ad interitum.
Nisi quis in fide & spe fundatus fuerit, ad charitatis veræ cultum non ascendit.
Nulli vel malè vel benè contingit propter se solum, sed vt simul alij corrigantur aut consolentur per illum.
Nequitia diaboli qualis in Iob fuisse legitur, talis in omnes homines erit, si tantum permittatur.
Nemo in Ecclesia amplius nocet, quam qui peruerse agens regimen tenet.
Non multitudo peccatorum, sed impietas hominem ducit ad desperationem.
Non est in hominis potestate vita illius.
Nil cuiquam proderit æstimari sanctus, cum non sit.
Nil petas quod negaturus es.
Nimis dolenda præsumptio, quod ea mala facere præsumunt Christiani, quæ execrantur pagani.
Nam Christiani Dei sui sanctorumque suorum destruunt monasteria, pagani autem sua venerantur idola.

Non viuas aliter in solitudine, aliter in foro.
Nil scire vel curare, hoc est mortuum viuere.
Negat sibi ipse, quid quod difficilè est petit.
Nulli imponas, quod ipse pati non possis.
Nemo periculosius peccat quam qui peccata defendit.
Nemo nobilis nisi quem nobilitat virtus.
Nisi quis timorem amoremque Dei ante se iugiter ponat, citò in aliquod peccatum labitur.
Nemo se satis metiri præualet, nisi alterum consideret.
Nil magnum est in rebus humanis nisi animus magna despiciens.
Non homo non aurum poterunt dare quæque beatum, Sed virtute Dei consistit vita beati.
Nil peccant oculi, si mens velit his dominari.
Non poterit dici quam multa sit ars inimici.
Nil credas actum, cum quicquam restat agendum.
Nil prodest didicisse bonum, nisi feceris illud.
Ne tardare velis, si quem conuertere posis.
Non est multa sciens laudandus, sed benè viuens.
Nisus stultorum par semper amat sociorum.

O.

Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.
Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.
Obseruabit peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis.
Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis.
Omne regnum in seipso diuisum desolabitur.
Omnis plantatio quam non plantabit pater cœlestis, eradicabitur.
Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.
Omnis qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur.
Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.
Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.
Omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo.
Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia nō remittetur.
Orate ne fuga vestra fiat hyeme vel Sabbato.
Omnia possibilia sunt credenti.
Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo vt vias tuas dirigat.
Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso vita procedit.
Omni negotio tempus est, & opportunitas
Omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis.
Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper.
Odium suscitat rixas, & vniuersa delicta operit charitas.
Omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis pro vt vult.
Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu, gratias agentes Deo & patri per ipsum.
Omnes vnanimes in oratione estote, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles.
Omne gaudium existimate cum in tentationes varias incideritis.
Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.
Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.
Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum.
Oculus non vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.
Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum.
Omnia licent, sed non omnia expediunt.
Omnis infidelium vita, peccatum est.
Ociositas inimica est animæ.
Omnis dies velut vltimus tractandus est.
Ociosum verbum est, quod aut ratione iustæ necessitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret.
Obsequium amicos, veritas odium parit.
Occasiones deesse non possunt perituris.
Omnino errat, qui per pacem & ocium se assequi triumphum putat.
Omnis diuina percussio aut purgatio est vitæ præsentis, aut initium pœnæ sequentis.
Oratione continua superantur vitia.
Opere melius quam verbis Deus laudatur & prædicatur.
Oculi petulantes cordis luxuriosi sunt proditores.
Occultæ & iugiter perpetratæ culpæ merentur, vt reges pastoresque peruersi constituantur.
Omnia fidei argumenta à præteritis rebus sunt assumenda.
Omne quod est iustum, merito dici valet vnum.
Orandum semper, ne seducamur ab hoste.
Omni prælato subiectus sis quasi Christo.
O quantis curis mens indiget omnibus horis.
Os quod mentitur, animam iugulare refertur.

P.

Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate.
Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.
Patientia pauperum non peribit in finem.
Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.
Perfectus omnis erit, si sit sicut magister eius.
Potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ.
Percute filium tuum virga, & liberabis animam eius à morte.
Plus proficit correptio apud prudentem, quam centum plagæ apud stultum.
Peruersi difficilè corriguntur.
Princeps qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios.
Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur.
Pondus & pondus, mensura & mensura: vtrumque abominabile est ante Deum.
Probata virtus corripit insipientes.
Propter peccata populi regnare facit Dominus hypocritam.
Peccator vel puer centum annorum maledictus erit.
Pugnabit orbis terrarum contra insensatos.
Post concupiscentias tuas non eas.
Probate spiritus, si ex Deo sint.
Prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita & pax.
Petitis, & non accipitis, eo quod malè petatis.
Plenitudo legis est dilectio.
Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.
Peccantes coram omnibus arguantur, vt cæteri metum habeant.
Politi in delicijs attendere nequeunt, quanta sit pœna perennis.
Pax vera est dicenda, cum spiritus & caro conueniunt omni modo.
Pacificus homo filius Dei meretur vocari.
Parentes in tantum diligendi sunt & honorandi, quantum illi subiecti sunt summo patri.
Prælatis ac senioribus suis inobediens, meretur aut si ipse prælatus fuerit aliquibus, ab eis eadem patiatur.
Pastor quilibet fugit, cum subiectis solacium subtrahit, aut iniustitiam videns non contradicit.
Par supplicium subibunt, qui pariter peccauerunt.
Pœnitentia vera est & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare.
Publica culpa, publica etiam indiget pœnitentia.
Pœnas grauissimas quandoque sunt passuri, qui non pro sceleribus suis renuunt parua flagella pati.
Plenus venter facile disputat de ieiunijs.
Perfectum odium est, quod nec iustitia nec ratione caret.
Peccatum in peccato adijcitur, cum id quod nequiter gestum est, nequiter etiam defenditur.
Probatio bonæ voluntatis, nolle peccare cum possis.
Prouidendum est cunctis pro Dei amore licita relinquentibus ne tepide viuentes ad illicita corruant.
Pro qualitate audientium formari debet sermo doctorum.
Prauis moribus semper grauis est vita bonorum.
Peccata quædam animam polluunt, quædam verò extinguunt.
Priusquam promittas delibera, ne post promissa minimè expleta mendax dicaris.
Periculum nunquam sine periculo vincitur.
Prudentia rerum exitus metitur.
Plus sunt laudandi benefacientes quàm benedicentes.
Pecunia tunc sit pretiosa, cum pro Dei amore translata in alios desinit possideri.
Plurimi infamiam, pauci vero verentur reatus conscientiam.
Pacem cum hominibus habeas, bellum cum vitijs.
Pecuniæ imperare oportet, non seruire.
Paupertas animæ maior quam corporis extat.
Peccans quotidie studeat mox se reparare.
Perfectus miles pensat lapsus per vires.
Peruersi menti sua culpa est maxima pœna.
Præceps ad risum, præceps quoque fertur ad iram.
Promptus vel facilis ad risus schemata ne sis.
Pluribus intentus minor est ad singula sensus.
Præsens vita breuis, sed vita futura perennis.

Q.

QVam bonus Israël Deus his qui recto sunt corde.
Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem eius semper.
Quærite Dominum, & viuet anima vestra.
Qui timetis Dominum, laudate eum.
Qui diligitis Dominum, odite malum.
Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.
Qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo, hic accipiet benedictionem à Domino.
Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra.
Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.
Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.
Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.
Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.
Qui est ex Deo, verba Dei audit.
Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur.

Quam

Quam dabit homo commutationem pro anima sua.
Qui dixerit fratri suo Fatue, reus erit gehennæ ignis.
Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.
Quod Deus coniunxit, homo non separet.
Qui infidelis est in minimo, & in maiori infidelis est.
Quasi scelus idololatriæ est, Deo nolle acquiescere.
Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est.
Qui sequitur iustitiam, diligitur à Domino.
Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur.
Qui diligit disciplinam, diligit & sapientiam.
Qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.
Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.
Quasi tempestas impius pertransit.
Quæ non congregas in iuuentute, quomodo ea habere poteris in senectute.
Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur.
Qui fratri suo parat foueam, ipse incidet in illam.
Qui modica spernit, paulatim decidet.
Qui sibi nequam est, cui bonus erit.
Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus nec ratio nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas.
Qui parcit virgæ, odit filium.
Qui timent Deum, non erunt incredibiles verbo illius.
Qui mollis & dissolutus est opere suo, frater est sua opera dissipantis.
Quod timet impius, veniet super eum.
Qualis rector est ciuitatis, tales inhabitantes.
Qui custodit os suum, custodit & animam suam.
Qui obdurat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.
Qui docet fatuum, quasi qui glutinat testam.
Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.
Qui in vno offendit, multa bona perdit.
Quanto magnus es, humilia te in omnibus.
Qui timet pruinam, veniet super eos nix.
Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium.
Quicunque voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur.
Qui se existimat stare, videat ne cadat.
Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat Ecclesijs.
Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte.
Qui non manducat, manducantem non iudicet.
Qui suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.
Quicunque spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei.
Qui viderit fratrem suum necessitatem patientem, & clauserit viscera sua, quomodo charitas Dei manet in eo.
Qui parcè seminat, parcè & metet.
Qui gloriatur, in Domino glorietur.
Quanto altior gradus, tanto profundior casus.
Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris.
Qui ignorat, ignorabitur.
Qualis sit quilibet pastor, lupus adueniens indicat.
Qualis apud se quisque lateat, illata contumelia probat.
Quam laudem merebimur de pallore ieiunij, si inuidia sumus liuidi.
Quid virtutis habet vinum non bibere, & ira atque odio inebriari.
Quid prodest attenuari corpus abstinentia, si animus intumescat superbia.
Quasi in sacculum pertusum res suas ingerit, qui & bona aliqua agit, & tamen nulla prauitatis solitæ studia deserit.
Qui se meminit illicita plurima perpetrasse, debet etiam pro pœnitentia à licitis abstinere.
Quisquis cogitat quid Deo voueat, se ipsum voueat & reddat.
Quantum bonum habeat sanitas, ostendit infirmitas.
Qui succurrere perituro potest, si non succurrat, reus mortis eius erit.
Qui verbis lenibus potest corrigi, non debet increpatione exasperari.
Qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur æquales.
Quisquis iugiter tractat vt bona aliqua faciat, sine intermissione orat.
Quæcunque mensuram excedunt, dæmonia suggerunt.
Quantum quis in humilitate & castitate profecerit, tantum Deo appropinquabit.
Quod omni modo necesse est pati, patienter sustine.
Quæ facere turpe est, etiam dicere turpe est.
Quanto mens fit diuisa ad multa opera, fit minor ad singula.
Quæ modo quisque legit, hæc habiturus erit, Seu bona siue mala semper habebit ea.
Quousque homini non displicent mala à se facta, regnant in eo vitia.
Qui nunquam didicit subesse, nulli potest ritè præesse.
Quid infelicius quam conspecta felicitate aliorum affici.
Quod vnusquisque non expertus est in semetipso, difficilè credit in alio.
Quis diues? qui nil cupit. & quis pauper? auarus.
Quod satis est cui contingit, nihil amplius optet.
Quid stulti proprium? non posse & velle nocere.
Quod prudentis opus? cum possit nolle nocere.
Quam prope sit littus, in corde maris labyrinthus.

Quantum plus valeas, tantum summittere Christo.
Qui tibi dat multum, de te quoque quærit idipsum.
Quam bonus est Dominus cunctis quærentibus Illum.
Quam tenebrosus amor quo lucis spernitur auctor.

R.

REgnum tuum Domine, regnum omnium sæculorum.
Rectos decet laudatio.
Redimet Dominus animas seruorum suorum, & non delinquet omnes qui sperant in eo.
Reuela Domino viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet.
Rectè iudicate filij hominum.
Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.
Risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat.
Responsio mollis frangit iram.
Regnantibus impijs ruina hominum erit.
Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.
Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur.
Rex iustus erigit terram, vir auarus destruet eam.
Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias.
Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.
Religio munda & immaculata apud Deum patrem hæc est: visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.
Radix omnium malorum, cupiditas.
Religiosus homo, si citò irascitur, facilè etiam ad pœnitentiam mouetur.
Rectè iudicare aliena merita non valet, cui conscientia innocentiæ propriæ nullam iudicij regulam præbet.
Rectius sequuntur agnum coniugati humiles, quam virgines superbientes.
Robusti corpore nisi Deo, à quo vires habent, deuotè famulentur, pro hoc pœnas patientur.
Referendum est pietati diuinæ, quicquid homo iumentis amplius habet.
Regnum Dei tantum valet, quantum habes.
Ruina populi, sacerdotes mali.
Ratio humana quot peruersis cogitationibus renititur, tot coronas cœlestes promeretur.
Regimen animarum ars est artium.
Raptores alienarum rerum, ipsi quandoque rapientur ad interitum.
Repentinus furor nil rationis recipit.
Rebelles diuinæ pietati tradentur diabolicæ potestati.
Res quælibet obscura per similitudinem est explananda.
Remissio & lenitas nimia coram Deo reputatur pro crudelitate magna.
Reprobi & in hoc sæculo fatigantur desiderijs, & in futuro tormentis.
Rustica lingua viri mansuetum cor retinentis, Gratior est Domino quam lingua perita superbi.
Rara fides homini tribuenda est prò dolor omni.
Rex pius & iustus studet hoc quod dicitur esse.
Regis enim nomen monet vt commissa regantur.
Rebus in aduersis ne motus destituaris.

S.

SEruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.
Sacrificium Deo spiritus contribulatus.
Sit gloria Domini in sæculum sæculi.
Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc & vsque in sæculum.
Salus iustorum à Domino, & protector eorum in tempore tribulationis.
Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.
Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed non scis vnde veniat, & quo vadat.
Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.
Si manus tua vel pes tuus scandalizet te, abscinde illum & proijce abs te.
Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.
Si peccauerit in te frater tuus, vadè & corripe eum inter te & ipsum solum.
Sanctus spiritus disciplinæ fugiet fictum, & aufert se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu.
Sapientis oculi in capite eius.
Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.
Stultus verbis non corrigitur.
Sapiens cor & intelligibile abstinet se à peccatis.
Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.
Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius.
Sapiens vt sol permanet, stultus autem vt luna mutatur.
Semel loquitur Deus, & secundo non repetit.
Sapientiam omnium antiquorum exquirit sapiens.
Sapientia abscondita & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque?
Sapiens verbis innotescit paucis.
Septies cadit iustus, & resurget: impij autem corruent in malum.
Sermo durus suscitat furorem.
Somnia extollunt imprudentes.

Secura mens quasi iuge conuiuium.
Secreta regis celare, bonum est: magnalia autem Dei reuelare, honorificum est.
Stultus in risu exaltat vocem suam.
Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est.
Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est.
Spiritualis homo dijudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur.
Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.
Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum.
Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei.
Scientia inflat, charitas ædificat.
Si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus.
Siue viuimus siue morimur, Domini sumus.
Sic diligendi sunt homines, vt eorum non diligantur errores.
Speculator astat desuper, qui nos diebus omnibus actusque nostros prospicit.
Scire Dei, approbare est: nescire verò, reprobare.
Summa apud Deum est nobilitas, clarum esse virtutibus.
Subiectorum vitia aliquando sunt dißimulanda, sed post hæc quia dissimulabantur indicanda.
Satanæ insidias euadere, non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei.
Simulatores & callidi prouocant iram Dei.
Solitudinem quærit, qui cum innocentibus viuere cupit.
Similitudines rerum variarum ad ædificationem nostram iugiter proponendæ sunt.
Sicut canis reuertit ad vomitum suum, sic imprudens stultitiam suam iterat.
Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna peccatum.
Sanctitatis nomen habere sine operibus, nulli prodest.
Sapiens est, qui factis plus quàm verbis alios docet.
Salus est diuitum, subuenire necessitatibus pauperum.
Sagittas contumeliæ virtus repellit patientiæ.
Scorpiones dici possunt, qui bonis quidem in facie non resistunt, sed mox cum recesserint detrahunt.
Semetipsum abnegat, qui relicto carnalis vitæ homine, induit spiritualem & nouum hominem, id est, Christum.
Stultum valdè est, si his placere quærimus, quos non placere Deo scimus.
Sufficit vnicuique sic disputare vel dictare, vt intelligatur.
Superfluitas tam verborum quam rerum vitanda est.
Sicut ex varijs floribus colliguntur mella, ita ex varijs hominibus virtus qualibet est colligenda.
Secularibus literis intentus, sacræ scripturæ arcana capere non potest.
Scripturam sacram legens attendere debet quid mysticè vel iuxta literam, quid pro parte vel pro toto dictum sit.
Scripturæ sacræ meditatio mentem retrahit à cogitatu noxio.
Sicut plurimi cibi nihil prosunt absque sale, ita omnes virtutes absque charitate.
Sicut fistula absque inspirante nullum reddit sonum, ita & cor hominis absque inspiratione diuina nullum recipit bonum.
Sicut equi cuiusl bet cursus in loco spacioso, ita & hominis voluntas probatur in arbitrio dato.
Sicut oculi omnium in capite, ita etiam in Christo consistere debet omnis intentio fidelium.
Sine fine cruciari meretur, qui nullum peccandi finem in corde suo statuit.
Summi principis ministri in primis sunt prouidendi.
Sic alijs ignosce, vt tu tibi peccanti illos ignoscere cupis.
Sanguis sanguinem tangit, cum peccata peccatis adijciuntur.
Superbia sola corrumpit omnia bona.
Stulta vota frangenda sunt.
Sine doctrina vita est quasi mortis imago.
Si ames dici pater & princeps, nomen cum honore serua, moribus imple.
Sæpius ventis agitatur ingens pinus, & celsæ turres grauiore casu decidunt.
Stantibus & lapsis par sollicitudo tenenda est: His ne retrò cadant, illis vt concite surgant.
Sermo datur multis, animi sapientia paucis.
Si nequeas plures, vel te solummodo cures.
Si quid vouisti Domino, ne reddere tardes.
Solius est Domini bona de prauis operari.
Semper auarus eget, hunc nulla pecunia replet.
Si vis saluari, nil huic præpone saluti.
Spiritus est vita, mors carnis Philosophia.

T.

TE decet hymnus Deus in Syon, & tibi reddetur votum in Hierusalem.
Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis.
Tibi Domine derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.
Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum.
Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi nec ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur.
Timor Domini expellit peccatum.
Totum spiritum suum profert stultus, sapiens autem differt & reseruat in posterum.
Tempus omni rei sub cœlo.
Turris fortißima nomen Domini, ad ipsum currit iustus, & exaltabitur.
Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis.
Timenti Deum, benè erit in extremis.
Triplex funiculus difficilè rumpitur.
Testis falsus non erit impunitus.

Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem.
Turpe est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex fiat alienæ.
Tanto subtilius quisque de tenebris iudicat, quanto eum verius claritas lucis illustrat.
Tentator peruigil hos acrioribus pulsat insidijs, quos maxime viderit abstinere à peccatis.
Tenax & prodigus nimium, ambo in vnum nimietatis confluunt vitium.
Timendus est præ cunctis, cuius potestas est super omnes.
Teneræ nimis mentes asperioribus formandæ sunt studijs.
Temporarium omne tam Deo quam hominibus est acceptabile.
Tormenta quorundam alijs prosunt ad correctionem.
Tantum quisque proximum portat, quantum amat.
Tanto peiora sunt vitia, quanto virtutum specie celantur.
Tamdiu quis errat in fide, quousque omnia à Deo inspici & regi diffidit.
Tecta odia peiora sunt, quam apta.
Tale genus est vitiorum, vt nisi præteritum celeri pœnitentia deleatur, alia exinde oriantur.
Tales simus intus, quales nos foris ostendimus.
Tacere qui nescit, nescit & loqui.
Tacentibus difficile subuenitur, confitentes autem languoris sui qualitatem, facilius recipient sanitatem.
Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.
Tunc te lapsurum formida, cum ruit alter.
Tutus erit nunquam, qui suspicione laborat.
Tristantur facile, quorum spes extat in imis.
Tempestas grandis est indignatio Regis.
Testis veridicus vero Regi manet aptus.
Totus vbique manens, tota est virtute colendus.
Timor Dei & oratio assidua, hominem volare faciunt ad cœlestia.
Tolerabilius mundi mala suscipimus, si contra hæc præscientiæ clypeo munimur.
Tepide viuentes Christiani, difficilius corriguntur quam pagani.

V.

VNiuersæ viæ Domini misericordia & veritas requirentibus testamentum eius, & testimonia ei.s.
Vultus Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.
Veritatem requiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam.
Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.
Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.
Vana salus hominis.
Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino.
Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.
Vir linguosus non dirigetur in terra.
Virum iniustum mala capient in interitu.
Væ vobis qui decimatis mentam & anetum, & cuminum, & quæ maiora sunt reliquistis, id est, misericordiam & iudicium.
Vigilate & orate ne intretis in tentationem.
Vigilate omni tempore, orantes vt digni habeamini fugere, quæ ventura sunt.
Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.
Vnaquæque arbor ex fructu suo cognoscitur.
Verba sapientium quasi stimuli, & quasi claui in altum defixi.
Vani sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei.
Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis.
Vinum apostatare facit etiam sapientes.
Væ ciuitati cuius Rex iuuenis est, & cuius principes mane comedunt.
Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia.
Vir iracundus prouocat rixas: qui autem patiens est, mitigat suscitatas.
Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se.
Væ qui dicunt bonum malum, & malum bonum.
Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.
Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant.
Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia.
Via vitæ custodienti disciplinam, qui autem increpationes relinquit, errat.
Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.
Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.
Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium.
Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.
Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem.
Virtus in infirmitate perficitur.
Verbum bonum super datum optimum.
Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis.
Vbi spiritus Domini, ibi libertas.
Vbi est charitas & dilectio, ibi sanctorum congregatio.
Voluntas integra benefaciendi, à Deo reputabitur pro opere beneficij.
Vera discretio nonnisi vera humilitate acquiritur.
Voluptas omnis ad instar apum, vbi grata mella fudit, morsu corda ferit.
Vehementior est animi quam corporis febris.
Virtutis fructum sapiens in conscientia, nunus perfectus ponit in gloria.

Vigilat qui ad aspectum veri luminis mentis oculos apertos tenet.
Victus ab vno quolibet vitio citò labitur in alia.
Virtus semper inuidiæ patet.
Vanæ gloriæ sectator ei qui semina sua vento dispergenda committit, assimilatur.
Valens retinere sanitatem, nullius despiciat vel irrideat infirmitatem.
Vitanda est superbia, quæ & Angelos decepit, & virtutes omnes destruit.
Vitia prius extirpanda sunt in homine, deinde virtutes inserendæ.
Virgines & monachi sic temperent ieiunium, vt semper fortes sint ad Dei seruitium.
Voluptas habet pœnam, & necessitas parit coronam.
Vnaquæque virtus tanto minor est, quanto desunt cæteræ.
Vbi non est timor Dei, ibi regnum peccati.
Vnde bonus proficit, inde inuidus tabescit.
Vitijs dediti, non possunt virtutibus ditari.
Vt volunt Reges, ita valent leges.
Valde imperitus est medicus, qui nulla nisi lenia medicamina dare nouit.
Vltra modum sunt delicati, qui nulla aduersa volunt pati.
Verecundiam abijciens, omnes simul virtutes abiecit.
Vix quisquam in bonum transit, nisi ex malo.
Variam dant otia mentem.
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
Viuere si rectè nescis, decede peritis.
Vtilitatis amor citò suadet, quid sit agendum.
Vtilitas grandis latet in rebus quoque paruis.
Virtutes variæ pariter possunt habitare.
Virtus est grandis, benedicere pro maledictis.
Vt lapis omnis homo, nisi mollis agatur ab alto.
Vis ingens animi, nullius laude moueri.

PROVERBIORVM LIBRI, FINIS.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI DE SVBSTANTIIS LIBELLVS.

PROLOGVS.

SANCTAE Ecclesiæ munusculum aliquod offerre cupiens, sed in manu mea nil reperiens præter paruam dictandi atque scribendi notitiam, hanc ipsam in eius seruitium volo coaptare, quantum Dominus dignatur adiuuare. Scribere enim gestio pro admonitione cunctorum fidelium, admonitione duntaxat indigentium, diuidens eos in duas personas clericorum & laicorum, assumensque ad hoc vtrique personæ congrua monita, per quæ à carnalibus ad spiritualia, à visibilibus ad inuisibilia possint animum suspendere, & superna conspicere, sicut & Apostolus dicit: Inuisibilia enim Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Cuius studij oblatio precor ne cui indigna videatur, quia vt legitur ad templum Domini quondam inter insignia & preciosa dona offerebantur etiam viles pili caprarum: & duo minuta viduæ pauperculæ oblata Deo ipsius Domini nostri Iesu Christi testimonio approbantur. Precor & illud vt si quisquam in his quæ dicam vel melius sentiat, vel aptius eadem proferre valeat, non idcirco rusticitatis meæ verbula citò reprehendat: quia vt quidam sapiens dicit, Non omnia possumus omnes. Nam si ille eandem sententiam iuxta ingenij sui vires melius quam ego proferre posset, forsitan & alter aliquis illo sapientior excellentius proferre nosset. Vnusquisque ergo in suo sensu abundet, tanto maiores Deo agens gratias, quanto excellentioris scientiæ talentum ab eo accepit: simulque attendat, quia Deo magis placent rustica humilium dicta, quam eximia verbositas arrogantium, & in sæcularis literaturæ pompa gloriantium.

DE SVBSTANTIIS.

SVBSTANTIA igitur, quæ per se sine vllius adminiculo subsistere valet, Deus solummodo est. Illa autem substantia, cuius totum esse in alterius consistit potestate, creatura profectò esse probatur. Sed sicut diuina substantia in tribus constat personis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti: ita & creatura omnis in tribus distat differentijs. Aut enim est rationalis, vt Angelici Spiritus & homo: aut animalis, vt omnia quæ statu vitali sine ratione potiuntur: aut neutrum est, habens tantummodo esse, vt arbores & lapides. Vnde omnino patet, quia omnis creatura Deo, à quo omne quod est habet, se quoque subdere debet. Cuius nimirum subiectionis deuotio & obseruantia ad solam rationalem creaturam pertinet, id est, ad Angelos & homines. Sicut enim hi soli cæteris creaturis excellentiores sunt conditi, ita etiam ab his solis exigitur subiectio & cultura Dei, & aut pro [illegible] remunerantur, aut pro repugnantia atque superbia puniuntur. Sed quia huiusmodi [illegible] cium in Angelis [illegible] n [illegible] est: nam quidam eorum pro obedientiæ suæ meritis ita æternæ [illegible] dini sunt deputati, vt nihil aliud quam bonum velle possint: quidam verò pro superbia in æternas pœnas [illegible]

ad nulla nisi ad mala rationem datam flectere queunt: soli homines adhuc restant, qui concessam rationis & arbitrij facultatem ad vtrumque diuertere valeant. Vnde & ipsi solummodo instruendi & admonendi sunt, vt sibi iugiter proponentes vtrosque, bonos scilicet & malos spiritus, eligant potius bonorum merita sequi, præceptis diuinis obediendo, quam malorum pœnis associari ei resistendo, sine quo nemo potest saluari. Hoc igitur sit primum, quod omnes homines hortamur, intentione maxima considerare. Sanè namque menti integræque rationi ipsum solum sufficere posset, etiam si nulla alia tremendi iudicij exempla nosset. Sed quia aduersarius noster diabolus tanquam leo rugiens circuit iugiter, quærens quem deuoret, pluresque inter tot milia hominum prô dolor fragiles quàm fortes cõtra eundem aduersarium modo inueniuntur: opus est cunctis fidelibus vt & ipsi circũ euntes quærentesque qualiter tanto resistãt aduersario, [illegible] se varijs modis instruant & admoneant, ne Ecclesia sancta sub temporis præteriti partibus bene fundata & [illegible] penitus destruatur sub temporibus nostris, in quibus mille annis impletis iuxta prophetiam in Apocalypsi [illegible], satanas solutus [illegible] videtur. Non enim solummodo occultis, vt antea insidijs quosque decipit, sed etiam aperte prorumpit peritissimos [illegible] & ad pessima quæq; instigans. Quid rogo peius esse poterit, quàm monasteria ad laudem Dei sanctorumque [illegible] memoriam ab antiquis principibus constructa, nunc ob inexplebilem quorundam auaritiam d[illegible]que fidelium religiosorum attendens, quanta modo cum omni diuina præcepta & miracula, sanctorum [illegible] documenta sint plurimis notissima, cœnobiorum destructio fiat non solum à laicis gestientibus & rapient[illegible] eorum: sed etiam à clericis ipsisque abbatibus vltrò offerentibus, quasi quædam venalia sibimet commissa bona [illegible] alendi forent non solùm monachi, sed etiam familia commissa, nec non pauperes & peregrini aduenientes, non [illegible] possit coijcere destructionem sanctæ Ecclesiæ, non statim doleat quod hostis antiquus tantam malitiam & per[illegible] potestatem exercere in Christianos per alios Christianos, & per eos maximè qui constituti sunt pastores Ecclesiæ. [illegible] talis destructio locorum sanctorum à barbaris ageretur, Christianorum bello essent reprimendi, si aliter nequirent, corrigi. Sed prô dolor tanta pax & cõcordia in huiusmodi nequitia habetur, vt paucissimis exceptis nõ inueniantur qui de tantæ persecutionis curent miseria, quasi Christianę religionis ignari, & tanquã hoc quod monasteria cuncta pro Christi sanctorumq; honore cõstructa sint obliti. Quod dico miserabile quidem est dictu, sed multo miserabilius actu, cùm hi qui ad hoc specialiter electi sunt, vt in cœnobijs sub religione disciplinaque spirituali viuentes, Deo seruirent, & pro eorum salute, quia à sæcularibus pompis adhuc se continere nequeunt, iugiter intercederent, substantia qua ad quotidianum victum vestitumque indigerent priuantur. quanto enim quis possessiones proprias pro Dei amore contempserit, tanto magis ex cómuni statu cœnobij, quo confugerit necessaria quæque sibimet dari indiget: quia quàndiu in pręsenti vita subsistit, nullus homo victu & vestitu quotidiano carere poterit. Vnde qui cœnobitis aufert prædia vnde sunt procurandi, & diuini seruitij & totius monasticæ religionis destructor esse conuincitur. Ad hæc etiam reus efficitur, quia abstulit vnde pauperes, peregrini & hospites sancta loca visitantes, recreandi forent iuxta sancti Benedicti statutum, imò iuxta ipsius Domini nostri præceptum dicentis, Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Ipse quoque his qui nunc eum in pauperibus & hospitibus suscipiunt, in extremo iudicio dicturus est: Hospes fui, & suscepistis me.

Hæc igitur de illo solo peccato, quod in destructione cœnobiorum agitur, breuiter commemoraui. Si quis verò diligenter considerare voluerit cætera Christianæ religionis statuta, inueniet ex eis plurima pari Christianorum persecutione destructa. Quis enim locus est modo sine rapina aut bello? Vbi sunt iura Christianæ legis, & protectio metuẽdi regis? Vbi quæso sunt pastores & defensores Ecclesiarum, qui resistant deuastatoribus pauperum & viduarum? quin immò ipsi qui dicuntur pastores & defensores, quique animam suam dare deberent pro commissis ouibus, facti sunt persecutores, nulli parcentes, dummodo ipsi in delicijs viuant, diuitijsque affluant. Nonne hæc atque his similia persecutionis sunt studia? Quam videlicet miserandam persecutionem ego infimus iugiter audiens & dolens, cùm non possem aliquos sermone communi corrigere, tractaui vel scriptis eos admonere talibus, quorum sententiam tam laici, quàm clerici possint agnoscere. Nonne solem aliaque elementa aliquo sensu capere, & quid officij gerant omnes simul agnoscunt? Ipse profectò corporali visu priuatus nequit se excusare à solis agnitione. Si enim non illius splendorem, certè vel eius calorem sentire valet. Præterea cùm aliquos audierit de splendoris solaris immensitate loquentes, potest vtique aduertere interiori visu simul & auditu. Ipse enim ab homine nullo poterit euelli, dummodo huiusmodi aciem & auditum malitia nulla impediat. Vnde & Dominus noster auditores suos admonet dicens: Qui habet aures audiendi audiat. Et Ioannes in Apocalypsi: Qui habet, inquit, aures, audiat quid spiritus dicat Ecclesijs. Sed huiusmodi verba ideò more prologi præmittimus, vt quia de carnalibus spiritualia, de visibilibus inuisibilia colligere scribendo volumus: lectorum simul & auditorum aures spirituales ad attendenda eadem aliquantulum excitemus.

Primo igitur dicendum, quod & in primis credere, & præ omnibus nosse debemus, in quo scilicet elemento sanctę trinitatis & vnitatis mysterium contemplari possimus. Denique vt mihi videtur, in nulla scriptura apertius quàm in sole edoceri possumus, qualiter sanctæ trinitatis fidem attendere debeamus. In sole nanque tria inseparabilia inesse scimus: hoc est ipsum corpus vel rotam solis, & splendorem atque calorem. In rota quippe ipsius, quam in firmamento cœli semper positam nouimus, personam patris: in splendore verò, personam filij, quia & Apostolus de Christo Dei filio dicit, Qui cùm sit splendor gloriæ, &c. in calore autem, personam Spiritus sancti significari credo. Moxque etiam illud subiungo, vnde talia credo. Sicut enim rotam solis nunquam vidimus vel audiuimus de cęlo in terram demissam, sed splendorem qui in ipso est, & ab ipso semper ortus emittitur super omnem terram: demitti calorem etiam qui tam ab ipsa solis rota, quàm à splendore eius procedit, licet in omni loco & tempore non æqualiter sentiamus, ab vtroque tamen æqualiter procedentem in quibusdam prouincijs maius, in quibusdam verò minus feruere propter aliquam occultam diuini iudicij dispositionem scimus, ita & de singulis personis sanctæ Trinitatis credo. de Deo patre quidem, quia nunquam missus venerit in terram, sed splendorem eius, id est, filium ad quoslibet illuminandos mittat. De Deo autem Dei filio, quod sicut splendor solis in quælibet corporalia mittatur, visibilis fiat: ita & ipse incarnatus, visibilis apparuerit, & super omnem terram doctrinæ eius claritas illuxerit, vt de eo legitur: Exortum est in tenebris lumen rectis. De Spiritu sancto etiam, quòd sicut terra à splendore solis illustrata tantùm, non autem calore eius penetrata nullum fructum dare solet: ita & quisque licet diuini verbi notitia illuminatus sit, cunctaque Dei miracula vel legendo vel audiendo agnouerit, tamen nisi calorem, id est, amorem benè agendi ab ipsius dono percipiat, frustra totius lumine scientiæ perfruatur. Quod profectò ita esse non solùm fide percipi, sed etiam experimento ipso potest probari. Nam nonnullos sapientes, & in lege diuina omnimodò instructos frequenter videmus, in quorum actione si quam diuinæ scientiæ notitiam habeant, vel si quid de ęternis gaudijs & supplicijs credant, parumper agnoscere valemus. Quid itaq; de talibus existimandum est, nisi quia splendore, id est, verbo Domini nostri satis quidem illuminati sunt, sed Spiritus sancti calorem minimè senserunt? Si enim cum splendore calor pariter spiritualis eis aduenisset, nequaquam ita tepidos & negligentes illos reliquisset.

Vt autem caloris tanti mysterium non solùm ex coniectura propria, verum etiam sacræ scripturæ testimonio ap-

probem, nonne Spiritus sanctus in igne super Apostolos venisse, eosque tanto feruore accendisse legitur, vt nullam sæculi potentiam, nulla humanæ sæuitiæ tormenta formidarent? De eodem calore & igne credo Dominum dixisse, Ignem veni mittere, & quid volo nisi vt ardeat? Sed & hoc quod Dominus dicit, Ecce sto ad ostium & pulso, &c. in quolibet homine solis splendore circundato mysticè intueri valemus. Sicut enim splendor solis omnem ad lucem suæ radios venientem non repellit, sed illustrat: ita Saluator noster omnes ad se venientes clementer suscipit. Vnde ad se venire hortatur dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item, sicut splendor solis exteriores cuiuslibet domus parietes vndique illustrans, nequit in eos qui interius sunt clausi lucem suam immittere, ostio autem aperto mox in eos effundit: ita etiam Dominus noster per diuinitatis suæ potentiam iugiter relucens super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens Deum, quærit quasi pulsans, quis ei ianuam cordis aperiat. Ianua autem cordis, mens est. Vbi ergo Dominus ianuam clausam, id est, mentem infidelem & indeuotam ad totius religionis studium inuenit, dolens inde recedit, dolens videlicet per humanitatem susceptam: sicut & in Euangelio legitur, quia cùm appropinquaret Hierusalem, fleuit super illam. Nam diuinitati nullus dolor accidit. Vbi autem ianuam apertam, mentem scilicet fidelem & deuotam ad implenda diuinæ institutionis præcepta inuenit, mox intrat, & cum hospitij ipsius habitatore cœnat, infundens ei per inspirationem Spiritus sancti compunctionem atque pœnitentiam peccatorum suorum, seu ei referans sacræ scripturæ arcana: vel etiam, quia eius cibus est, vt faciat voluntatem patris sui, cœnat cum eo, faciens illum contemnere cuncta caduca, & sola perennis vitæ desiderare gaudia. Huiusmodi ergo conuiuium agit Dominus nobiscum, quando eum permittimus intrare ad cor nostrum. Potest etiam per idem solis mysterium illud aliquatenus inspici, quod Dominus dicit: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vbicunque enim solis splendor apparet, sol pariter cum eo lucens manet: quia indiuidua est vtriusque operatio. Ad hæc etiam si calor ex vtroque procedens, sine cuius aduentu frustra quilibet illuminatur, simul adesse sentitur, tunc ibi tria pariter in vna operatione habentur. quod nimirum in prædictis Domini verbis nó dissimiliter posse intelligi credo. Si enim duæ personæ intelliguntur in patre & filio, qui adueniunt, tertia persona (vt mihi videtur) in illius qui diligit cooperatore, & ad hoc vt diligeret quasi præuio incentore intelligi potest.

Denique in multis sacræ scripturæ locis hoc inuenitur, quòd bona aliqua non solùm non facere, sed nec verbum bonum proferre possimus absque Spiritus sancti dono, vt est illud: Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. &, Omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Vt autem tanti mysterij profunditas facilius intelligatur, libet adhuc in sole illius similitudinem quærere. Scimus namque omnes quoniam in æstate, quando calor solis magnus terram occupare solet, sæpissimè non solùm in die, qua sol pariterque eius splendor videtur, sed etiam in nocte cùm neuter apparet, tantum calorem ab vtroque procedentem sentimus, vt vix eum sustineamus. Quapropter quia tantus calor longè prius quàm ipse sol splendorque eius appareat sentitur, præcedere eum dici potest, licet ab illo nunquam recedat, eadem de aromatum quorumlibet odorifera suauitate sentiri valent. Vbicunque enim incenditur thus vel myrrha, vel alia huiusmodi species, eorum qui procul absunt, nares prius quàm visum dulci odore contingit, nec tamen ab incensus sui substantia recedit. Si ergò tanta vis est vtriusque, caloris videlicet & odoris, vt præcedentes aduentum eorum, à quibus procedunt, demulcentesque sensus eorum quibus ingeruntur, substantiam propriam non relinquant: cur non multò magis credenda est virtus sancti Spiritus quoslibet illustrare, & præcedendo eorum corda aduentui diuino præparare, nunquam tamen ab essentia propria recedens? Qui enim totus est vbique, locus esse nequit vbi desit, nisi quo tenebris malitiæ & insipientiæ fugatur, sicut scriptum est: Sanctus enim Spiritus disciplinæ fugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Vbi autem idem spiritus requiescat, Dominus per prophetam indicat dicens: Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?

Libet adhuc per propositum solis mysterium ascendere, & illa Euangelica verba considerare: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnes namque serenam aciem habentes intueri aliquo modo, quantum reuerberatus visus permittit, possunt: quia ipse solis splendor, qui terram totam ambit, nunquam solem relinquit, sed in illo semper est lumen de lumine micans. Si tanta facultas in creatura oculis corporalibus videri potest, multo magis in creatore & omnipotente Deo inesse credenda est. Sicut namque solis splendor semper in eodem sole est, & quorsum micando tendat, semper apud eum perseuerat: ita semper in principio, id est, in parte erat verbum, & verbum erat apud Deum: semper scilicet Dei filius in patre manens, semper Deus de Deo, lumen de lumine splendens. Sed nec ipsa rotunda species solis à mysterio vacare videtur. Omne enim rotundum nec finem habet, nec initium. Idem de Deo omnipotente credere edocemur: quia dum illo nihil superius, nihil inferius, nihil latius inuenitur, nullo termino concluditur. Prolato itaque illo quod in solo tantummodò reperitur sanctæ Trinitatis mysterio, libet adhuc duo proferre, vt hi, qui subtilia quæque de sanctæ Trinitatis fide dicta vel scripta nequeunt intelligere, doceantur in quibusdam elementis eandem fidem inuestigare. In aqua igitur, quam tribus personis appellare solemus, dicentes ille fons, ille riuus, illud stagnum trinitas, sed vnius elementi substantia inesse comprobatur. Licet enim in personis fons & riuus atque stagnum differant, in vna tamen substantia conueniunt. Vbi quiddam quod & de sole dixi, potest inueniri. Nullus denique riuus absque fontis sui sui substantia defluit, quo vsque fons ebulliendo subsistit. Cæterùm si fons exiccatur, & fontis persona priuatur. Sed & stagnum satis conuenit personæ Spiritus sancti, quoniá sicut fons & riuus in stagnú confluentes, vnius elementi substantiam habent: ita & pater & filius in vnitate Spiritus sancti conuenientes, vnum sunt, & vnam substantiam efficiunt. In accensa quoque candela inueniri potest (vt reor) idem sanctæ trinitatis mysterium. Nam cùm ardens elementis constet tribus, id est, stuppa, cera, igne: personarum trium figuram tenet, sed vnam substantiam. Et sicut nulla candelæ vtilitas in stuppæ & ceræ confectione absque incensione erit: ita etiam illi qui in patrem & filium credens, Spiritus sancti ignem ab eis separat, nil proderit huiusmodi fides. His igitur exemplis de sancta Trinitate prolatis, quæ vt arbitror omnibus plana sunt, iam cupio alia exempla ad moralem sensum pertinentia, sparsim colligere, primo quidem de parabolis quibusdam, quæ in Euangelio ipsius Domini nostri ore leguntur prolatæ: per has scilicet clericos specialiter admonens, vt tantæ doctrinæ verba legentes vel audientes, mentem aliquatenus ab illecebris & pompis secularibus retrahant. Deinde verò ex varijs rebus quæ in hoc seculo per visum vel auditum tam à laicis quàm clericis sentiri possint, vt apium defloratio in varijs locis, vt immensus solis splendor, vt ornatus & pulchritudo facturæ, ipsaque vilitas quæ in humana natura consistit, vt facultas & difficultas operandi in quibusdam temporibus, vt necessitas quotidiani esus, vt abundantia & penuria substantiæ victualis. Ex his ergò omnibus laicos specialiter admonendos esse decerno, quia si semel eis quid significent referatur, postea coram Deo nullam habent excusationem pro ignorantia literarum, dum quotidie ab his quæ possident, & cum quibus versantur, ad creatoris notitiam instruantur.

Sed his interim omissis ad clericos, quos per scripturam sanctissimam Euangelicæ lectionis instruere statui, prius

admonendos aggredior. Apoſtolus namque dicit: Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Quæ nimirum verba ad eos ſpecialiter pertinent, qui literarum notitiam habentes, in eis iugiter agnoſcere poſſunt, qualiter & ſe commiſſos regere debeant, Vnde etiam clericis opus eſt, vt ſummoperè attendentes, quod ſcriptum eſt, Cui plus committitur, plus ab eo exigitur: ſtudeant perceptæ ſcientiæ talentum non in terra ſodere, hoc eſt, in terrenis curis expendere, ſed in eius ſeruitium, à quo ſibimet conſtat tributum. Recolant nihilominus & illud, quia quanto maiori ſcientia ſunt ditati, tanto nequioribus ſpiritibus iudicio diuino permittuntur impugnari. Eſca namq; diaboli, vt legitur, electa eſt: quo ſignificatur, quia peritos & ſanctos quoſque maximè impugnans, eos ventre malitiæ ſuę nititur deuorare. Huiuſmodi autem impugnatio iugiter præoccupanda eſt lectione librorum illorum, in quibus detegantur fraudes inimici, maximeque Euangelij, vbi à Domino vnumquodque vitium vel virtus prænunciatur per parabolas. Quapropter ex Euangelica lectione breue commonitorium hic facere volo, vt in promptu habeatur quæ cuilibet vitio opponenda ſit lectio.

Cum igitur in animo doctoris aſſidua diuinæ inſtitutionis negligentia ſentiatur, legat parabolam illam, Exijt qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum: quia in eadem ipſo Domino diſſerente, & per hoc etiam omnes doctores ad parabolarum cæterarum ſolutionem inſtruente memorantur omnia, quorum effectu diuini verbi negligentia oritur. Quod enim homines plurimi ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt, quodque à ſollicitudinibus, & diuitijs, & voluptatibus vitæ huius ſuffocantur, ſeu quolibet modo impediuntur, ne diuini verbi referant fructum: hoc maximè ex illa negligentia euenit, qua timorem amoremque Dei ſpernentes, credunt ſe temporalia & æterna bona vno dilectionis genere poſſe adipiſci: ſeu ideò, quia cùm pro certo ſciant vtraque diſcernenda eſſe in dilectione, proponunt ſibi longum vitæ ſpacium, diuinamque pietatem, quę cunctis ad ſe licet ſerò conuerſis veniam promittit: & hac promiſſione abutentes, credendo ſcilicet, quia quandocunque voluerint, citò conuerti poſſint: quaſi conuerſionis tempus in ſua poteſtate habeant, interim toto niſu terrenis ſolummodò curis & voluptatibus occupantur. Cumque de die in diem, de menſe in menſem, de anno in annum conuerſionis tempus differtur, aut vix demum conuertuntur, aut quaſi catenati à conſuetudine peſſima ſine conuerſione moriuntur. Nam ex peccati pœna, quam in longa conuerſionis dilatione promeruerunt, videtur eis quandoque impoſſibile, quod quondam viſum fuerat facile. Ad expellēdam ergò tam periculoſam tamque tremendam negligentiam, ſatis iuuat, ſi parabola iam commemorata, eiuſque expoſitio ſæpius intenteque legatur. ſi tamen ſimul adſit cura oratioque iugis, vt expellatur. Ipſam enim diuinorum verborum lectionem & intentionem nimium formidans diabolus fugit à legentibus & meditantibus diuina.

Item ſi quis ex ſuperflua tenacitate nimioque precioſarum veſtium vel ciborum appetitu laborare ſe ſenſerit, attendat iugiter parabolam de diuite, qui pro eo quòd indutus eſt purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide, quodque de ſubſtantia ſua nec micas de menſa ſua lapſas mendicanti Lazaro dare voluit, in inferno ſepultus eſt, & proculdubio ab hoc vitio aliquantum abſtinens efficitur. Vt autem quibuslibet lapſis compatiens, & ſuper eorum emendatione doctor diſcretus eſſe poſſit, attendat parabolam de illo referentem, qui ab Hieruſalem in Hiericho deſcendens, incidit in latrones, & ab eis vulneratus relinquitur ſemiuiuus. Cumque à prætereuntibus quibuſdam minimè viſitaretur, Samaritanus quidam iter faciens ſuſcepit eum ſanandum, infundenſque oleum & vinum reddidit ſanum. Infuſio enim olei & vini neceſſariam pietatis & ſeueritatis commixtionem ſignificat, ſine qua nullus peccatorum vulneribus plenus ſanari poterit. Hinc ergò doctores vniuerſi poſſunt ſatis inſtrui, quia nec pietas ſine ſeueritate, nec ſeueritas ſine pietate in peccatoribus curandis tenenda eſt. Quòd verò neceſſarium ſit cunctis fidelibus ſubſtantiam terrenam poſſidentibus æterna gaudia mercari & exquirere, cum temporalibus bonis, ſatis indicatur per parabolam illam, Homo quidam erat diues, qui habebat villicum: quia in fine lectionis eius, cur illam protulerit Dominus manifeſtat dicens, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. In qua etiam parabola Dominus argumentum à contrario ſumens de villico fraudem faciente, innuit nobis, quia tam à contrarijs quàm à conſequentibus rebus poſſint exempla ædificationis proponi. Fraus enim res eſt contraria omni Chriſtiano, & ideò hanc facere licet nulli, ſed tamen aliquo modo poſſumus exinde ædificari, attendentes ſcilicet, quia ſi aliquis ſecularium per fraudem ſuæ vtilitati proſpexit in futurum: multo magis nos debemus per eleemoſynam iuſtè acquiſitam prouidere, quæ nobis in futura vita expediunt. Cui nimirum exemplo ſimile eſt, ſi aliquis religioſus videns meretricem, omni modo ornatam amatoribus ſuis, mox optet dicens, Vtinam ego ita ſtuderem placere Chriſto, ſicut illa meretrix ſtudet placere mundo, vel ſi quis ſpiritualis doctor diſcipulos ſuos admoneat dicens, Sicut multi ſtudioſi ſunt ad obtinendam prudentiam carnis: ita & vos ſtudete, vt ſpiritualem prudentiam obtineatis, cùm neutrum bonum ſit vel meretrix, vel prudentia ſecularis. Ex quibus colligitur, quia peſſima quæque ad ædificationem aſſumi poſſunt.

Rurſum ne propter aliqua opera bona humanæ laudis appetitu impulſus ſuperetur, attendat illam parabolam: Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, &c. Niſi enim actio bona interdum abſcondatur, à malignis ſpiritibus velut à latronibus pecunia oſtenſa aufertur. Item ne durus & immitis ſit erga eos qui in eum aliquo modo peccant, attendat illam parabolam: Simile eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis, &c. In qua ſatis apertè monſtratur, qualiter debeamus eſſe clementes erga debitores noſtros, ſi volumus nobis relaxari à Domino debita noſtra. Superbia quoq; quæ omnes virtutes deſtruere nititur, ne in quolibet dominetur, attendat illas duas ſimilitudines, quarum quidem vna eſt, Duo homines aſcenderunt in templum vt orarent: altera verò, Cùm inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouiſſimo loco. Ex vtraq; ergò poſſunt omnes edoceri, quanta ruina vel confuſio ſuperbiam ſoleat ſequi. Vtraque etiam vna eademque ſententia terminatur, quia ſcil. omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Item ne conceſſis & licitis rebus intemperanter vtamur, ſeu in eis plus quàm liceat innitamur, attendenda eſt iugiter illa parabola: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Quod enim ibi dicitur cęna magna facta, & vocati multi, ſed quidam propter villæ emptæ, quidam propter agrorum emptorum probationem, quidam verò propter vxorem nouiter ductam ſe excuſantes venire noluerũt: ſignificat maximam quidem multitudinem fidelium ad ſuperna gaudia à Domino inuitatam, ſed dum plurimi nimiæ poſſeſſionũ obtinendarum ambitioni, multi autem coniugio licito intemperanter dediti inueniuntur, pauci ſunt qui vocationi diuinæ obedientes ad regna cœlorum perueniant. Veruntamen eo plus metuenda eſt huius parabolæ ſententia, quo minus à multis timetur, qui quotidie non ſolùm ob nimiam villarum & agrorum precio condigno acquirendorum ambitionem, & propter intemperatam vxoris dilectionem: ſed etiam ob eos agros, quos fraude aliqua acquirere vel auferre ſtudent de locis ſanctis ſeu pauperibus, & propter meretricis inductionem ſe conantur excuſare à vocatione diuina. Si enim hi qui rebus iuſtè acquiſitis, & à Deo conceſſis intemperanter vtuntur, à regno cœleſti excluduntur: quid credendum eſt de illis qui per vim & fraudem aliquam aliena rapientes, & meretricibus ſemet iungentes, in his vſque ad finem vitæ perſeuerant? Hinc credat quiſque quod velit, ego credo, quia cœlum & terra tranſibunt, verba autem diuina non tranſibunt, niſi vt impleantur ſicut prædicta ſunt. Hæc igitur pauca exhortationis verba ad clerum dicta, idcircò ex ſanctiſſimo Euangeliorum libro proferre decreui: quia talis liber clericis penè omnibus notiſſimus eſt, vtpote qui ſæpius legitur & auditur ab eis.

Possunt etiam studiosi quilibet clericorum ex varia scriptura tam veteris quam Noui testamenti satis instrui, & non solùm ex bonis, sed etiam ex malis ædificari. Si enim attendere studuerint Abel iustitiam, Iob patientiam, vel etiam Abrahæ, Isaac & Iacob benedictionem, à Deo sibi factam: Dauid humilitatem, Danielis & trium puerorum constantiam, Susannæ castitatem, vtriusque Tobiæ, patris scilicet & filij religionem, aliorumque patrum in veteri Testamento perfectionem: si inquam attendere voluerint talium virorum exempla, ædificari omni modo possunt. Rursum si e contra malorum gesta replicare voluerint, quantam videlicet malitiam Cain in fratrem suum egerit, pro quibus peccatis Sodomitæ subuersi sint: qualiter Nabuchodonosor Holofernique superbia contrita sit, quam varijs modis murmurantes filij Israel afflicti sunt, quid Heli sacerdotis filij peccantes pertulerint, quomodo Salomon sapientissimus ceciderit, quanteamque ruinam Abslon & duo iudices contra Susannam insanientes meruerunt: quam frustra Herodis & Iudæorum dolus in Christum insanierit, quanta malitia Symon magus obcæcatus perierit: quid aliud per tanta mala innuitur, nisi vt audientes timeant, & timentes caueant, ne in similia cadant? Plurimi namque nisi timore compellerentur, nullo modo ad salutem traherentur. Patet igitur quia tam per mala quàm per bona ædificari possumus, si ea ita vt à Domino ordinantur, pensamus. Nam vt Deum amemus, per bona trahimur: sed vt eum timeamus, per mala aliqua compellimur. Vnde quæso, vt & ea quæ iam protuli, & alia his similia in Euangelijs scripta intentione summa legantur, & quæ nobis sunt facienda, ex eorum lectione aliquatenus inspiciantur. Deinde exhortans & laicos non eos ad vllius scripturæ lectionem, quia illis ignota est, adduco: sed vt à clericis quædam pro quotidianis experimentis cognitæ similitudines aperiantur obsecro. Dicatur itaque eis, ne pro eo quod literas nescitis, excusationem aliquam coram Deo vos habere credatis: intimamus vobis quædam, in quibus velut in libris quotidie legendo agnoscere potestis, quid facere debeatis. Sicut igitur apes in varijs locis & in varijs floribus mellis liquorem colligere solent: ita & vos colligere debetis cuiuslibet virtutis dulcedinem. Ab alio enim colligenda est humilitas, ab alio charitas: ab alio fides, ab alio patientia: ab alio largitas, ab alio castitas: ab alio discretio, ab alio eleemosynarum studia, pauperumque cura: ab alio alia quælibet virtus. Quæ dum sic collectæ in vnius hominis mentem venerint, quasi in vnum aluearium ex varijs floribus excerpta mella congeruntur. Non solùm autem ex hominibus, sed etiam ex quibuslibet creaturis, quas quotidie vel videtis vel auditis, & de rebus quas aliquo modo sentitis, mella virtutum colligere debetis. Nam fidem, quæ fundamentum est virtutum omnium, primo colligere & ponere debetis in aluearium cordis vestri: credentes scilicet Deum omnipotentem vbique esse præsentem, & omnium quæ à nobis gerûtur, vel etiam cogitantur inspectorem. Hanc autem fidem hoc modo colligere debetis: Attendite igitur in solem, qui cùm vniuersum mundum splendore suo circumdans illustret, tamen quia creatura est, & omnis creatura nimis inferior est creatore, exinde instructi facilè potestis credere solè longe minus splendere quàm creatorem. Nam sol duntaxat tantùm potest splendere, quantum permittitur obstaculo terræ vel alicuius rei: creatoris vero splendor est incomprehensibilis, & inuisibilis eius intuitus, quo omnia præterita, præsentia & futura simul quasi vno ictu oculi comprehendit: quo etiam respicit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens Deum. Qui scilicet splendor non nisi toto cordis affectu credi vel agnosci valet, ciusque lucis tanto quisque capax erit, quanto in fide & dilectione Dei profecerit, ipsiusque iustitiæ esuries ac sitis eum accenderit. Vnde de his tribus in Euangelio Dominus dicit: de fide quidem, Omnia inquit, possibilia sunt credenti: de dilectione autem, Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum. de esurie verò & siti: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Huic etiam simile quid quotidianis experimentis colligere potestis. Quis enim agricola agriculturam exerceat, nisi aliquatenus profectuosum sibi fore speret & credat? Aut quomodo aliquod studium potest exerceri, nisi cœperit amari? Aut quis sine tædio ipsum victum corporalem cunctis viuentibus necessarium percipere valet, nisi aliqua esurie ac siti ad hoc incitetur? Sed nec ipse somnus, nisi cum delectamento aliquo percipitur. Cùm ergò hæc omnia ita corporaliter esse sciatis, petite intima intentione Dominum, vt vobis ea spiritualiter imitari concedat. primò quidem vt in eum rectè credatis: deinde, vt eum tota virtute, tota mente diligatis: postremò, vt iugiter teneatis esuriem sitimque verbi diuini, sine qua nemo potest iustitiam vllam amare. Qui autem non amat iustitiam, animæ illius salus desperatur: sicut etiam corporis eius salus, qui cibi carnalis fastidium patitur. Nam de vtroque, spiritali videlicet & corporali cibo Dominus dicit: Non in solo pane viuet homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Si igitur imitantes esuriem sitimque corporalem, spiritualem quoque obtinueritis, nunquam à bona voluntate vacabitis, colligentes instar apium vndique alicuius virtutis & sapientiæ mella: sicut & de immenso solis splendore, de quo interim disputamus, diuinæ præsentiæ immensitatem colligendam esse diximus.

Ergò quotiescunque eundem solis splendorem tam immensum inspexeritis, mox reminiscentes diuinæ præsentiæ & scientiæ, toto mentis affectu inuocate Dominum, vt aliquod lumen sapientiæ suæ cordibus vestris infundere dignetur. His igitur dictis de sole, qui licet vnus flos videatur, variarum tamen virtutum mella inde colligenda esse iam audistis: audite etiam qualiter aliunde eadem mella deflorare debeatis. Neq; enim vnquam desunt illa prata, illi flores, vnde possint colligi huiusmodi mella, si tantummodò sint qui colligant. Attendite ergo nunc generaliter in totius mundi ornatum, quomodo omnia inuicem conueniant & temperentur, calida scil. frigidis, frigida calidis: tempora diurna nocturnis, æstiua hyemalibus. Dehinc specialiter in singula quæque, in ornatum videlicet cœli & terræ. cœli quidem per solem, lunam & stellas: terræ vero per varios flores amœnos, & herbas atq; arbores & fructus, vnde humanum genus alimenta suscipit, pulchritudinem quoque preciosorum lapidum, varias picturas tam in pallijs quàm in cęteris preciosis pannis delectabiliter intextas, variosq; colores quibus conficiuntur, dulcem cantilenam chordarum atq; organorum, nitorem auri & argenti cæterorumque metallorum: amœnos discursus aquarū, qui necessarij sunt tam ad naues deferendas, quàm ad molas præparandas: myrrham aromatum fragrantiam, postremò etiam decoros hominum quorundam vultus. Cumque hæc omnia miro quodam & ineffabili ornatu composita exterius perspexeritis, attendite etiam quantum ornatum interius, id est spiritualiter habeant, & quid nos per significationé admoneant. Significant enim præcipua quædam, vnde vos magnæ virtutis & sapientiæ mella colligere valetis. Denique omnis ornatus & pulchritudo creaturæ, quæ in præsenti vita nobis famulatur, hoc nos instruit, hoc nos admonet, vt attendamus: quia si temporalia bona tam delectabilia visu vel auditu consistunt, multo delectabiliora & pulchriora esse æterna probantur.

Est & aliud quod in temporalium bonorum pulchritudine debemus attendere. Quoniam enim omnis homo probandus est in hac vita, vtrum Deum magis diligat quàm creaturam decoram, vel æterna potius quàm temporalia bona: opponitur ei iugiter aliqua species decora & delectabilis, vel mulierum vel vestium, vel metallorum, seu aliarum rerum, vt in eis tentatus experimentum sui capiat, qualiter scilicet Deum timeat & diligat. Nemo quippe certus esse valet quis sit, nisi in huiusmodi tentatione probatus fuerit. Cuius nimirum rei exemplum notissimum in vnoquoque milite potestis agnoscere. Militis namque cuiuslibet peritia & fortitudo non agnoscitur nisi in bello. Si enim ibi omnia caute egerit, se ipsum muniens, aduersarios verò cædens, tunc demum merito laudatur, fortisque miles prædicatur. Bellum quoque non incongrue vocatur ille conflictus, quem iugiter agere debemus contra diabolum, salutis nostræ inuidum. Ipse enim non cessat nos ad hoc illicere tentando, vt temporalia magis quàm æterna bona

diligamus, & vt spem nostram in caducis solummodo rebus ponamus: sed nos memores æternæ vitæ, ad quam conditi, redempti & inuitati sumus, debemus resistere illecebris & concupiscentijs, quas in corda nostra mittit, attendentes quod scriptum est: Post concupiscentias tuas non eas. Et iterum alia scriptura indicat, quanta corona per tentationis pugnam proueniat dicens: Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Si igitur hæc duo quæ iam diximus de pulchritudine temporalium visibiliumque rerum intelligenda, qualiter scilicet per eam considerare debeamus æternorum bonorum qualitatem, quodque per eandem tentandi simus, vtrum Deum plusquam speciosa quæque carnalia diligamus: si inquam hæc vtraque sedulo recolitis & tractatis, magnam variarum virtutum dulcedinem omni corporali melle suauiorem colligere poteritis.

Ad hæc etiam sciendum, & pro spirituali melle in vascula cordium vestrorum recondendum: quia quæcunque in creaturis aduersitas, vel in ipsa humana natura habetur vilitas, ex hominum primorum præuaricatione accidit. Postquam enim illi præceptum diuinum contempserunt, mox & in semetipsis & in omni creatura sibimet contraria habere meruerunt. In semetipsis quidem, quia illa honestissima beatæ immortalitatis gloria, in qua & ipsi conditi fuerunt, & quam omnes electi quandoque recepturi sunt, exuti: inhonesta quædam verecundæ carnis indicia in se senserunt, vnde & nudos se esse erubuerunt: in creaturis verò tot aduersa quot ipsæ sunt creaturæ. Nulla quippe inuenitur creatura, quæ peccanti homini per aliqua nequeat obsistere aduersa. Sed hæc omnia Deus omnipotens in aliquam vtilitatem conuertit. Aut enim castigat per hæc homines, vt à prauitatibus suis conuertantur: sicut sæpè agitur per aeris intemperiem, per pestilentiam & famem, nec non per alia flagella: aut in his occasionem dat vnicuique, vt habeat vnde qualitas eius probetur: sicut sæpe contingit per hos qui diuitijs & potentia abutuntur, seu in quarundam bestiarum ferocitate demonstrat diaboli malitiam, vt in leone & lupo. Nonne in cunctis aduersitatibus iam commemoratis vtilitas magna habetur? Nunquid vtile non erit, vt homines per prospera quæque deprauati, per aduersa aliqua corrigantur? Nunquid vtile non erit, quod latentes ecclesiæ hostes ideo accepta potestate permittuntur dominari, vt & hoc appareat quales ipsi sint, & alios persecutione sua velut aurum in fornace probatos efficiant? Nunquid vtile non erit, quòd hostis inuisibilis ferocitas & malitia per aliquas bestias feroces demonstratur? Sicut enim leo & lupus visibiliter insidiantur animalium gregibus: ita & diabolus quærens quem deuoret, & ad perditionem trahat, inuisibiliter insidiatur cunctis fidelibus. Et quomodo vos qui libros nescitis, aliter malitiam diaboli inuisibilis agnoscere possetis, nisi in aliqua creatura visibili, vobisque cognita doceremini? Talia ergo de elementorum cunctorum aduersitate credentes, sentite de Domino (vt scriptum est) in bonitate, qui tam aduersa quàm prospera cuncta pro aliquibus vtilitatis vel pietatis dispositione decernit, fieri in mundo. Quæcunque verò vilitas humanæ naturæ ex parentibus primis accidit, in tantum bonum versa est à Deo, vt omnis superbiæ morbus, qui hominibus instar angelicæ naturæ posset oriri, ex hac comprimeretur. Denique opus omne præcedens insinuat factori suo, quomodo facere debeat sequens. Sic & Deo omnipotenti angelicæ dignitatis factura ex parte per superbiam lapsa, & per hoc quasi quoddam figuli vas in terram cadens fractum, ostendit alio modo aliud vas esse fingendum, non quasi ignarum tantæ fracturæ, sed vt nobis nota fierent quæ facta sunt. Ipse quippe prænoscens omnia antequam fiant, innotuit nobis ex præcedentibus qualiter futura pensare debeamus. Quod enim vel angelos quosdam vel homines primos cadere permisit, ad cautelam nostri fecit, vt per hoc nos instructi nihil de nobis præsumamus. Fecit ergo Deus in homine lapso, sicut aliquis peritissimus medicus facere solet in ægroto. Si enim languoris eius qualitatem agnoscens sperauerit eum posse sanari, suscipit eum sanandum. Tunc si infirmitas exigit, imponit illi emplastra, materia quadam vilissima interdum confecta, adeò vt de animalium vel auium stercore misceantur, carnibus quoque canum vel vulturum seu serpentium agantur. Præterea si opus est adustionem medicus addit, quod scilicet medicamen quamuis ad sanitatem carnis, sicut hi qui experti sunt testantur, vilissimum sentiatur, causa tamen fœtoris & vilitatis suæ contegitur.

Quo etiam nos mysticè instruimur, vt omnem vilitatem qua circumdati sumus, similiter contegamus: quia non omnia vtilia constant honesta. Vtrunque igitur medicamen corporale, emplastri videlicet & adustionis quamuis vilissimum videatur, magnum tamen in se habet argumentum spiritualis medicinæ, vnde necessaria imitandæ moralitatis mella colligere potestis. Nihil enim, vt ait Scriptura in terris fit sine causa: & quæ carnaliter videntur vilia, constant ex significatione preciosa. Nam si per sordidum vel fœtidum medicamen corpora sanantur, nec qualitas medicaminis, sed sanitas exinde procedens pensatur: cur mirum vel incongruum videatur, si Deus omnipotens præscius omnium futurorum, medicus & saluator omnium in se credentium simile aliquid in ægrotis animabus fecit, sanans eas, vel potius præueniens earum languorem, vt quidam sapientes medici agunt cum aliquo ignobili antidoto? Quod tamen nos decet contegere, sicut & primi parentes leguntur fecisse, quando se nudos esse erubuerunt, ne vel nobis confusionem, vel conditori nostro qui per huiusmodi vilitatem humilitate nos decreuit, videamur iniuriam facere, & secreta cogitatione eum per hoc incusare, quòd nos potentia sua magis quam ex militia tam viles fieri permiserit. Talia autem de Deo cogitare, est aliquatenus cōtra eum superbire. Quicquid enim illud est, quod vel parentes primos peccare permisit, vel nos per eorum præuaricationem vilitate aliqua circumdedit, hoc totum pro salutis nostræ causa fecisse credendus est. Et licet in hoc diuinæ sapientiæ profunditas nequeat penitus inuestigari, quærenda sunt tamen aliqua visibilium rerum argumenta, quibus eidem diuinæ sapientiæ intellectus noster doceatur concordare. Vnde & ea quæ iam diximus de vilissimo genere medendi, in argumentum sumpsimus huius rei.

Si ergo ex medicina vili potest acquiri vlla sanitas corporalis, credenda est etiam eodem modo prouenire sanitas spiritualis. Omnis namque decor carnalis facile humana corda illicit ad elationem, sed vilitas reprimit ad humilitatem. Idcirque placuit Deo, vt hominem qui in maximum superbiæ languorem ex conditionis suæ decore incurrit, imposita sibi causa remedij aliqua vilitate perduceret ad humilitatis sanitatem. Sanitas enim spiritualis, non nisi remedio acquiritur humilitatis: humilitas autem humana, non obtinetur nisi contritione aliqua.

Ex quibus omnibus apertè potestis intelligere, quia vt scriptum est, fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, qui talibus remedijs superbiam humanam præuidit esse reprimendam, quæque remedia spiritualia, quæ multis sunt incognita, ex corporalibus figuris & exemplis, quæ omnibus penè sunt nota, docet esse quærenda. Sed satis hinc dictum, iam progrediamur & vltra, ad ea scilicet quæ posthæc proximè dicenda proposuimus. Illud enim propositus ordo exigit, vt iam dicamus vobis quid significet varietas temporum, quæ aliquando congrua sunt ad quælibet operanda vt ver, æstas, autumnus: nunc verò incongrua vt hyems. Tria namque priora in quibus facilius operari possumus, significāt omne præsentis vitæ tempus ad obtinendam veniam concessum. De quo & Apostolus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hyems autem, quæ maximè inepta est ad operandum, significat extremi iudicij tempus, quo nulla fructuosæ pœnitentiæ opera exerceri possunt. Vnde & Dominus in Euangelio admonet dicens: Orate ne fuga vestra fiat hyeme vel sabbato. Quasi diceret: Estote semper soliciti, ne concessum tempus veniæ perdentes, tunc cum nullus locus est veniæ eam frustra quæratis. Eundem quoque sensum alibi apertius profert dicens: Vigilate itaq; omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere quæ ventura sunt vobis. Pro eiusdem temporis cura adhibenda Esaias propheta admonet dicens: Quærite Dominū, dum inueniri potest:

inuocare eum, dum prope est. Quia enim procul aberit, cum nullius peccatoris preces exaudit. Sabbatum autem quod additum est hyemi, quia apud Iudæos festiuus est dies, quo homines quam maxime gaudere solent: significat ocium quodlibet inutile, vel tempus incongruæ lætitiæ. Quamobrem Dominus admonet ne in sabbato fuga nostra fiat: hoc est, ne in præsentis vitæ delicijs positi futura gaudia postponamus.

Quia igitur audistis per hyemem quibusdam laboribus incongruam iudicij extremi tempus præsignari, attendite quod modo faciendum sit vobis, dum bene possitis, & vitæ lumen habetis. Neque enim vobis excusatio restat vlla pro literarum ignorantia, cum in hyeme notissima legere valeatis, quæ sunt vobis facienda. Deinde verò dicendum, quid quotidiani esus necessitas vobis innuat agendum. Vndique enim illos flores habetis, ex quibus alicuius ædificationis mel colligere valetis. Quod ergo cogimur quotidie corpus reficere, vt robustiores simus ad quæque corporalia studia: significat nobis quotidie opus esse refici cibo spirituali, id est doctrina cœlesti, ne deficiamus in labore, quem iugiter sustinere debemus, & pro seruitute diuina, & pro peccatorum nostrorum indulgentia. Nisi enim Deus omnipotens cum refectione carnali spiritualem vellet significari, decreuisset vtique in præsenti vita idem fore, quod & in futura. Ibi namque nullus inuenitur, qui corporalis cibi refectione pascatur. Adhuc dicendum restat, quid copia & penuria substantiæ corporalis innuat. Nam per vtramque magna & necessaria cunctis doctrina monstratur. Et copia quidem hoc edocet, quia sicut ipsa lætitiam vitæ præsentis auget, solicitudinem minuit: ita & spirituales diuitiæ, id est virtutes animæ omnem futuræ calamitatis & miseriæ solicitudinem minuunt, æternæque beatitudinis augent gaudia. Penuria verò hoc indicat, quia sicut ipsa patientibus eam mœrorem ingerit multiplicem, vtpote qui ignorant vnde sibi victum quærant, sine quo viuere nequeunt: ita spiritualis vitæ damna æternæ damnationis præfigurant lamenta. Cum igitur vobis ô fratres charissimi varijs modis dictum sit qualiter sine literis religiosæ tramitem exquirere, & in ea incedere valeatis: attendite iugiter ad singula quæ iam diximus, & ea in cordibus vestris sedula tractate cura.

Vt autem eadem facilius recolatis, & tenacius inhæreant cordibus vestris, libet ipsa breuiter repetere. In primis namque diximus vobis, quomodo studia apum imitari debeatis, colligentes ex varijs hominibus vel rebus velut ex floribus dulcedinem virtutum. Deinde quid immensus solis splendor significet: deinde diximus de trifaria intelligentia in rebus visibilibus retinenda. Prima quidem est, quæ ex temporalium bonorum pulchritudine docet nos considerare, quam speciosa sint æterna bona, secunda insinuat ex eadem pulchritudine probandos esse homines, vtrum Deum diligant plus quam terrena quælibet, tertia indicat quod creaturæ totius aduersitas, ipsaque humanæ naturæ vilitas ex hominum primorum præuaricatione euenerit, sed eandem aduersitatem & vilitatem Deus in aliquam vtilitatem hominis conuerterit. Deinde etiam quid hyemale tempus ad opera quædam ineptum, & quid quotidiani esus necessitas, quidque copia & penuria corporalis substantiæ significent, protulimus. Quæ nimirum omnia, quia ex quotidianis experimentis possunt vobis esse notissima, attendite iugiter quantam ædificationem exinde possitis capere, imitantes scilicet opus apum in collectione virtutum. Iam enim nulla excusatio remanet vobis pro literarum ignorantia, quandoquidem in his rebus quas quotidie videtis seu auditis, vel aliquo modo sentitis, diuinæ religionis notitiam velut in libris agnoscere valetis.

Hæc quidem monita ad laicos specialiter dicta sint. Deinde verò tam clericos quàm laicos admonens precor, vt attendentes continuam aeris intemperiem, quæ peccatis nostris exigentibus ita per annos iam multos imminebat, vt aut immensum frigus vel immensa pluuia vel intemperata siccitas fructus terræ corrumpens, famem miserandam efficeret: atque formidantes ne corrupta iniquitate terra necessaria alimenta penitus deneget, vel aliquos homines absorbeat, sicut in quibusdam locis pro dolor, nouiter euenisse dicitur, abstineant se aliquatenus à solita auaritia & rapina, nec non lasciuia, multiplicibusque nugis, quas stolidissimi quidam ab exteris nationibus in has regiones per insolitam rasuram & monstruosum vestitum detulerunt. Nisi ergo huiusmodi stultitia relinquatur, non solum in eos qui faciunt, sed etiam qui consentiunt, diuinitus vindicatur.

DE SVBSTANTIIS, FINIS.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI περὶ διδάξεων, SIVE ELEMENTORVM PHILOSOPHIAE libri quatuor.

PROOEMIVM.

Vt ait Tullius in Prologo Rhetoricorum: Eloquentia sine sapientia nocet, sapientia vero sine eloquentia etsi parum, tamen aliquid, cum eloquentia tamen maxime prodest. Errant qui postposito proficiente & non nocente, adhærent nocenti, & non proficienti. Id namque agere, est Mercurij & Philologiæ coniugium, tanta cura virtutis & Apollinis quæsitum omni cõuentu deorum probatum soluere. Idem etiam est gladium semper acuere, sed nunquã in bello percutere. Multos tamen nomẽ magistri sibi vsurpantes, non solum hoc agentes, sed etiam alijs sic esse agendum iurantes, nihil quippe de philosophia scientes, aliquid se nescire confiteri erubescentes, siue imperitiæ solatium quærentes, ea quæ nesciunt esse vtilitatis minus charius prædicant. Sed quia, vt ait Terentius, Non est mirum si mulier meretrix impudenter agit, impudentia illorum postposita, de philosophia aliquid dicere proposuimus, vt diligentius ipsam pro posse nostro perficiamus, non diligentes ad diligentiam excitemus. Incipientes igitur à prima creatione rerum, vsq; ad hominem continuabimus, tractando de ipso homine multa dicentes: illud ante principium dictionis petentes, vt si aliquid in hoc opere imperfectum inueniatur: humanæ imperfectioni deputent, nec ideo quod in eo vtile erit, vituperent. Neque enim propter vnum maledictum, bona sunt vituperanda: neq; propter vnum benedictum, mala laudanda. Quandoque

enim vigilat Therſites, & dormit Vlyſſes, & longo operi fas eſt obrepere ſomnum. De philoſophia igitur tractare incipientes, quid ſit philoſophia dicamus.

Catalogus Libri I.

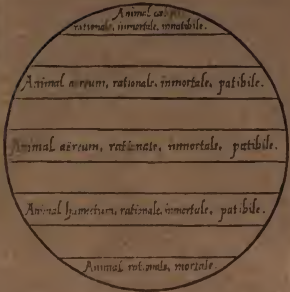
Liber primus.

PHILOSOPHIA eſt eorum quæ ſunt, & non videntur: & eorum quæ ſunt & videntur, vera comprehenſio. Sunt & eſſe non videntur incorporalia. Senſus enim extra ſubiectam materiam nihil poteſt. Sunt & eſſe videntur corporalia, ſeu diuinum ſeu caducum habeant corpus. corpora namque ſubiacent ſenſui. Cum ergo in vtrorumque cognitione conſtet philoſophia, de vtriſque diſſeramus, ab eis quæ ſunt & non videntur, inchoantes. Sunt autem hæc: creator, anima mundi, dæmones, animæ hominum: quibus omnibus quia creator prior eſt. omnia enim ab ipſo habent exiſtere, ſed ipſe à nullo, ab ipſo incipiamus. Sed quia dicunt ſancti, Deum in hac vita non poſſe perfectè cognoſci, quid ſit perfectè aliquid cognoſcere oſtendamus, vt quare creatot in hac vita perfectè non poſſit cognoſci innoteſcat. vndecim ſunt quæ quæruntur circa vnumquodque: An ſit, quid ſit, quantum ſit. ad quid ſit, quale ſit, quid agat, quid in ipſum agatur, vbi ſit, qualiter in loco ſitum ſit, quando ſit, quid habeat. Perfectè ergo aliquid cognoſcere, eſt iſta vndecim de illo ſcire. Sed quamuis ſciamus Deum eſſe, quid tamen ſit, perfectè non comprehendimus. Quantitas verò eiuſdem qui omnia implet, anguſtias noſtri pectoris excedit, relationi illius explicandæ humana ſapientia non ſufficit, qualitates non comprehendit: actionibus eius enarrandis infinitæ linguæ non ſufficiunt. Quid in ipſum agatur: non potentia facientis, ſed permiſſione patientis. Vbi ſit qui ſupra omnia, infra omnia, totus eſt & integer. Qualiter in loco ſit, qui localis non eſt. De tempore illius, qui ante omne eſt tempus. Quid habeat, qui palmo omnia continet, nullus perfectè explicare poteſt. Nec ergo illum omnino ignoramus, quem eſſe ſcimus: nec perfectè ſcimus, de quo hæc omnia ignoramus, & quem diximus in hac vita ſciri Deum eſſe, rationes quibus etiam incredulis hoc poſſit probari aperiamus, ſcilicet & per mundi creationem, & quotidianam diſpoſitionem. Cum enim mundus ex contrarijs factus ſit elementis calido, frigido, humido, ſicco: vel natura operante, vel caſu, vel aliquo artifice, in compoſitione mundi coniuncta ſunt. Sed proprium eſt naturæ, contraria fugere, & ſimile appetere. non ergo natura contraria coniunxit elementa: caſu verò coniuncta non ſunt. Si nnim caſus mundum operatus eſſet, quare domum vel aliquid tale quod leuius eſt, non faceret? Iterum ſi operatus eſſet mundum, aliquæ cauſæ præceſſiſſent, quarum concurſus operaretur caſum. Eſt enim caſus inopinatus euentus, ex cauſis confluentibus. Cum ergo nihil præter creatorem præceſſit mundum, ergo caſu non eſt factus. igitur aliquo artifice. Artifex verò ille vel homo vel angelus, vel Deus fuit. Ante verò mundus factus eſt quam homo: angelus verò cũ mundo. Ergo Deus ſolus mundũ creauit. Per quotidianã diſpoſitionẽ ſic probatur: Ea quę diſponũtur, ſapienter diſponũtur. ergo aliqua ſapientia. nihil enim ſine ſapientia ſapienter diſponitur. Eſt igitur ſapiẽtia qua omnia diſponuntur. Sapientia verò illa vel humana vel angelica vel diuina. Humana verò non eſt, quæ res facit viuere & loqui. Cumque ſuam humana ſapientia formam, ſcilicet hominis vel alterius animalis operetur, motum illi & vitam conferre non poteſt. Angelica verò ſapientia, quomodo angelos ipſos diſponeret? Diuina ergo eſt ſapientia, quæ hoc agit. Omnis verò ſapientia eſt alicuius ſapientia. Eſt igitur cuius ſapientia illa eſt, nec idem homo eſt, nec angelus. Deus ergo. Sic per quotidianam diſpoſitionem peruenitur ad diuinam ſapientiam: per ſapientiam ad diuinam ſubſtantiam. Vnde diuina ſapientia dicitur ſignaculum & imago diuinitatis. In hac diuinitate, omnium conditrice & omnia gubernante, dixerunt philoſophi eſſe potentiam operandi ſapientiam, voluntatem. Si enim non potuit & neſciunt, quomodo tam pulchrum fecit? Si iterum fecit & noluit, vel ignorans vel coactus hoc egit. Sed quid ignoraret, qui etiam nouit hominum cogitationes? Quis iterum illum cogeret, qui omnia poteſt? Eſt igitur in diuinitate potentia, ſapientia, voluntas. Qua ſancti tres perſonas vocant, vocabula illis à vulgari per quandam affinitatem transferentes, dicentes potentiam diuinam, patrem: ſapientiam filium: voluntatem, ſpiritum ſanctum. Potentia dicitur pater, qua cuncta creat, & paterno affectu diſponit. Sapientia verò dicitur filius, à patre ante ſecula genitus, & tamen illi coæternus: quia vt filius temporaliter eſt à patre, ita ſapientia æternaliter & conſubſtantialiter eſt à potentia. Sed diximus filium gigni à patre, & tamen illi coæternum eſſe. de illa genitura aliquid dicamus, illud ante orantes, ne illud quod inuenitur, Generationem eius quis enarrabit: putent nobis officere. Illud enim dictum eſt, non quia impoſſibile ſit, ſed quia difficile. Pater ergo genuit filium: id eſt, diuina potentia ſapientiam, quando prouidit qualiter res crearet, & creatas diſponeret: & quia ante ſecula hoc prouidit, ante ſecula filium, id eſt, ſapientiam genuit, & hoc ex ſe non ex alio: quia neque alicuius doctrina neque vſus experientia, ſed ex propria natura hoc ſcire habuit. Ex quo autem fuit (ſi fas eſt dicere) de æterno: ex quo hæc ſciuit, nec fuit qui iſta ſciret. Si ergo æternus eſt, & ſapientia eius æterna eſt. hic pater genuit filium coæternum ſibi, & conſubſtantialem. Voluntas verò diuina dicitur ſpiritus. Eſt autem propriè ſpiritus, anhelitus, in quo ſæpè voluntas hominis perpenditur. Aliter enim ſpirat lætus, aliter iratus: ideo diuinam voluntatem translatiuè dixerunt ſpiritum, ſed antonomaſticè ſanctum. Spiritus iſte à patre & filio procedit, quia voluntas diuina bonitas, inde quòd ita potens & ſapiens eſt Deus, effectu oſtenditur. Nihil enim aliud eſt ſpiritum ſanctum à patre & filio procedere, quàm diuinam voluntatem ex potentia & ſapientia vſq; ad creationem &

gubernationem rerum extendere. Hæc bonitas & voluntas patri est coæterna, & filio. non enim fuit potens & sapiens, quod non esset bonus, & creare volens: quia idem est Deo esse, & bonum esse: & ante tempora voluit quod fecit, quia nulla in eo mutabilitas. Coæterna est itaq; prædicta voluntas & bonitas diuina. Sed hæc personarum trinitas est, essentiæ vnitas. Vna enim substantia est potentia diuina, sapientia & bonitas. Quæ trinitas quamuis in omnibus cooperetur, nunquam quippe agit aliquid potenter & non sapienter & benigne: nec sapienter & non potenter, vel benignè: nec benigne, & non sapienter vel potenter, tamen quædam opera referuntur potentiæ, & sic patri: quædam sapientiæ, & ideo filio: quædam bonitati & voluntati, & ideo spiritui sancto. Attribuitur potentiæ, id est, patri filij missio, quam tamen operata est sapientia & voluntas: attribuitur sapientiæ, id est, filio, incarnatio, quam tamen operata est potentia & voluntas. Et merito sapientiæ attribuitur. Cum enim tam potens esset, qui de potestate diaboli humanum genus sola voluntate liberare posset, maluit tamen diuinitatem coniungere humanitati, vt qui Deum & hominem reconciliaret in se, qui hominis est, & Dei haberet. Si enim tantum Deus esset, nunquam diabolus in eum manus mitteret. quippe quomodo seruus in filium potentis domini cognitum manum mitteret? Vnde scriptum est: Si cognouissent, nunquam filium Dei crucifixissent. Si iterum tantum homo esset, quomodo captiuus captiuum liberaret? omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. Redemptor igitur noster Deus fuit, & homo, & adhuc est, vt ex diuinitate saluare posset, & ex humanitate diabolum lateret: vt cum præter ius & fas innocentem inuaderet, potestatem sibi super nocentem à Deo cõmissam iustè admitteret. Voluntati vero & bonitati diuinæ remissio peccatorũ attribuitur, quia ex bonitate & volũtate condonat, quod ex potentia & sapientia quã citò factũ est, punire posset. Sed quia dum de diuinitate loquimur, angustias nostræ scientiæ transgressi sumus, de ea iterum tacentes, ad reliqua transeamus, illud orantes, ne si aliquid quod alibi scriptum non sit, hic reperiatur, hæresis iudicetur. Non enim quia scriptum non est, hæresis est, sed si cõtra fidem. In partitione superiori de eis quæ sunt & non videntur, primum creatorem: deinde de anima mundi posuimus. Finito igitur de creatore tractatu, de anima mundi dicamus.

Anima igitur mundi, secundum quosdam spiritus sanctus est. diuina enim voluntate & bonitate, quæ spiritus sanctus est, vt prædiximus, omnia viuunt, quæ in mundo viuunt. Alij dicunt animam mundi esse naturalem vigorem, rebus à Deo insitum, quo quædam viuunt tantum, quædam viuunt, nec sentiunt: quædam viuunt, sentiunt & discernunt. Nec enim est aliquid quod viuat & sentiat vel discernat, in quo non sit ille naturalis vigor. Tertij dicunt animam mundi esse quandam incorpoream substantiam, quæ tota est in singulis corporibus, quamuis propter quorundam corporum tarditatem, non idem in omnibus operetur, quod volens significare Virgilius ait: Quantum non noxia corpora tardant. In homine ergo propria & mundi anima, si quis concludat: igitur in homine sunt duæ animæ. Dicimus enim, quia non dicimus animam mundi esse animam, sicut nec caput mundi esse caput. Hanc dicit Plato esse excogitatam ex diuina & indiuidua substantia, ex eadem natura & diuersa, cuius exponere si quis quærat, in alijs nostris scriptis illam inueniet. Tertium genus de his quæ sunt, & non videntur, diximus esse dæmones, de quibus tractare incipientes, dicamus quot illorum sint ordines, & quare vocati sint dęmones. Tres igitur dæmonũ ordines voluit Plato esse, à superiori vsq; ad imum nihil sine rationali creatura esse affirmans. Dicit enim, in firmamento esse quoddam animal rationale: quod ita definit: Animal rationale, cœleste, immortale, impatibile, stellas videlicet, de quibus in loco suo dicemus. sunt enim de his quæ sunt & videntur. Deinde dixit esse in æthere quoddã genus inuisibilis animalis, à firmamẽto vsq; ad lunam primum ordinem dæmonum, quod ita definitur, Animal rationale, immortale, patibile, æthereum: cuius dicit esse officium soli diuinæ contemplationi vacare, & de eius contemplatione delectari. in inferiori verò loco. i. circa superiorem partem aeris vicinæ lunæ dicit esse aliud genus, cuius est diffinitio, Animal rationale, immortale, patibile, diligentiam omnibus impartiens. cuius est secundum eundem officium, deferre preces homini, non Deo, & voluntatem Dei hominibus vel per somnia, vel per signa, vel per intimam aspirationem, vel vocalem admonitionem. Quod dicitur patibile, quia diligit bonos, congaudet illorum prosperitati, compatitur aduersitati. Tertius ordo est in hac humecta parte aeris, quod ita definitur: Animal humectum, rationale, immortale, patibile Cuius est officium humanitati inuidere, ex inuidia insidiari, quia vnde descendit per superbiam, ascendit humanitas per humilitatem. Est etiam luxuriosum, quod aliquando commiscet se mulieribus, & aliquos generat: vnde & incubi, quia sic concumbunt, dicuntur: qui ab alijs differunt dæmonibus, quia duo primi ordines dicuntur cacodæmones: id est, bonum scientes καλὸν bonum, δαίμων sciens dicitur. Isti verò dicuntur cacodæmones, id est malum scientes. κακὸν enim malum est, & non abhorreas nominis communitatem, qua & illi & isti dicuntur dæmones, quasi scientes, cum & isti & illi angeli dicantur, vnde dicitur malus angelus. Inferiorem partem mundi homo habitat, id est, *terrã*, animal rationale, mortale. de quo in suo loco dicemus. De prædictis dæmonibus quæritur, vtrũ corpora habeant, an nõ, cũ sint animalia, & omne animal corpus dicatur, an sint spiritus, vt ait propheta: Qui facit angelos suos spiritus. Inde dicunt quidã quòd corpora sint, tamen ita subtilia, quod sensu percipi non possunt. Vnde respectu nostrorum corporum, quæ spissa sunt & grossa, spiritus dicuntur. quemadmodum aer quamuis corpus sit, tamen propter subtilitatem sui spiritus vocatur. quod confirmat beatus Gregorius, qui in Moralibus loquens de angelis ait, Comparatione nostrorum corporum spiritus sunt, sed comparatione ilius summi & incircumspecti spiritus, corpora sunt dicenda. Hoc iterum probant autoritate beati Augustini, qui in Enchiridio quoddam ponit capitulum, qualia corpora angeli habeant. Alij dicunt illos non esse corpora, sed spiritus scilicet, quia vbique non sunt, de loco ad locum mouentur, comparatione summi spiritus, qui vbique totus est & integer. à beato Gregorio corpora dicti sunt, nec inde sequitur quod corpora sint, sicut illud est, Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. non quod Deus sapientiã huius mundi stultitiam reputet: sed quod ad comparationem diuinæ sapientiæ stultitia est, nec inde sequitur quod sit stultitia. De illo verò capitulo beati Augustini, qualia corpora angeli habeant, dicunt beatum Augustinum ibi loqui de corporibus quæ assumunt, quando hominibus apparent, vtrum vera sint corpora an non, nec tamen dicit illos esse corpora. Nos autem plus illorum sententiæ concedimus, qui dicunt illos esse spiritus: nec videatur alicui esse inconueniens, quod Plato duo genera dicit esse cacodæmonum, cum diuina scriptura nouem dicat esse ordines angelorum. Plato enim diuisit secundum loca, sed diuina pagina iuxta officia. In duobus igitur illis generibus continentur nouem ordines, & econuerso.

Post

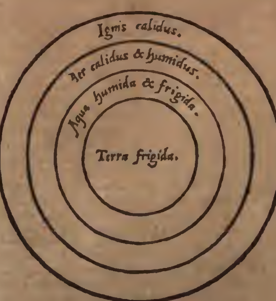

Post tractatum de creatore & anima mundi & dæmonibus restat tractare de anima hominis. Sed quia de homine [illegible], loqui de eius anima dimittamus, vt sit vnus & continuus de homine tractatus. Hactenus de illis quæ sunt, & non videntur, nostra [illegible], nunc ad ea quæ videntur, stylus conuertatur. Sed antequam initium loquendi de illis faciamus, petimus, vt si loquentes de visibilibus aliquid probabile, & non necessarium dicimus, vel [illegible], & non probabile ponimus, non inde [illegible]. Physici enim tantum probabile [illegible] philosophi probabile, & si non necessarium [illegible]mus, sed illud videatur si aliquid probabilius [illegible] modernos inde tractauerint. Tractaturi igitur de eis quæ sunt & videntur, quod [illegible], & omnia corpora ex elementis constent, ab [illegible] sumamus exordium, ostendendo quid [illegible]tum, quare quatuor sint elementa, nec [illegible], quod fuit chaos elementorum, qualiter solutum.

Elementum verò vt definiunt philosophi, est simpla & minima alicuius corporis particula: simpla ad qualitatem, minima ad quantitatem. Cuius exemplum tale est: Elementum est pars simpla. i. cuius non sunt contrariæ qualitates. Sed quia hoc totum videtur habere [illegible] & similia, vt remoueat illa, addit minima: i. quæ ita est pars alicuius, quod nihil est pars eiusdē. vnde literæ per simile dicuntur elementa, quia sunt partes simplicissimæ, ita quod nihil est pars illarū. Volunt aut philosophi ex elementis quatuor cōstare humores, ex humoribus partes tam homiomeras. i. consimiles, vt est caro & ossa, quam organicas. i. officiales, vt sunt manus & pedes & c. Ex vtrisq; verò partibus humana cōstare corpora. Ergo secundū eū nullū ex his quatuor quæ videtur, & à quibusdā elementa reputata sunt, est elementū simplum videlicet, nec terra nec aqua, nec aer, nec ignis. Nullum quippe eorū est simplum qualitate, nec minimū quantitate: & vt in terra aliquid est calidi, aliquid frigidi, aliquid sicci, aliquid humidi: quod quia cuilibet est patens, probationem illius prætermittamus. Neq; enim apertè vera, neq; apertè falsa sunt probanda, sed de quibus est aliqua dubitatio. Non est ergo terra simpla qualitate, nec minima quantitate, cum ex tam magnis partibus constet: sunt enim quatuor illius partes vel quinq; zonæ: non ergo est elementum. Similiter de aqua & igne & aere probari potest. Elementa ergo sunt simplæ & minimæ particulæ, quibus hæc quatuor constant quæ videmus. Hęc elementa nunquā videntur, sed ratione diuisionis intelliguntur. Diuiditur enim vt figuraliter dicatur humanū corpus in organica, vt in manus, &c. organica in homiomera. i. cōsimiles, scil. in partes carnis & ossa. Homiomera autem in humores, melancholiam, &c. humores aūt in elementa. i. in simplas & minimas particulas. Cuius diuisionis pars actu, pars sola ratione & cogitatione fieri potest. Corpus enim humanū in membra, membra in homiomera actu diuidere potest, sed homiomera in humores, humores in elemēta solus intellectus diuidere potest: quia vt ait Boetius in cōmento super Porphyriū, Vis est intellectus cōiuncta diuidere, & diuisa coniungere. Sed quæret aliquis, vbi sunt elementa? Nos dicimus in cōpositione humani corporis & aliorū, sicut litera in compositione syllabæ, & sinon per se. Sed quidam sunt, qui vt rustici nesciunt aliquid esse, nisi sensu illud possint comprehendere: quia animal non percipit quæ sunt spiritus, cum sapienti plus inquirenda sint insensibilia, quam sensibilia. Cum ergo simplę & minimæ particulæ sint elementa, q̄ sunt frigidæ & siccæ, dicuntur terra. Quæ frigidæ & humidæ, aqua: quæ calidæ & humidæ, aer: quæ calidæ & siccæ, ignis. Cùm autem hæc quatuor quæ videntur, ex illis cōposita sint, illud de his in quo dux particulæ frigidæ & siccæ dominantur, nomine illarum dicitur terra: in quo frigidæ & humidæ, aqua: in quo calidæ & humidæ, aer: in quo calidæ & siccæ, ignis. Si ergo illis digna velimus imponere nomina particulas prædictas, dicamus elementa illa quatuor, quæ videntur elementa. Sunt quidam qui neq; philosophorum scripta, nec physicorū vnquā legerunt, ex superbia ab aliquo discere dedignantes, ex arrogantia, quæ nesciunt cōfingentes, nōnihil dicere videātur, dicunt elementorū [illegible], quæ videntur qualitates: calorem, frigiditatem, humiditatem, siccitatem. Sed istis physicam velut & partem pede detrahentibus, reclamat eodem ore Platonis, vocantes elementa materias, cum nullæ qualitates materia alicuius esse possint. Est enim materia, quæ accepta forma transit in aliud. Reclamat item ore illius philosophi, qui [illegible] suis ait: aliud esse elementa, aliud eorum commixtiones, quæ sunt calidæ & siccæ, & sic de alijs. Iterum reclamat ore Macrobij dicentis: Cùm in singulis elementis diuersæ essent qualitates, talem vnicuique dedit, vt in eo cui adhæret, cognatam & similem reperiret, vt aqua cum terra frigiditatem, aer cum aqua humiditatem, ignis cum aere calorem. Vnde vbi dixit elementa non esse qualitates, sed qualitates in elementis. Si ergo quod alicui inest, diuersum est ab eo cui inest, non est ipsum quod est, ipsum cui inest. Sunt alij qui dicunt, ista quæ videntur esse elementa, authoritate Iuuenalis hoc probantes, qui de gulosis ait, Gulosus per omnia elementa quærunt: in terra venationes, in aqua pisces, In aere aues. quæ sententia quia vera est, nec sententiæ philosophorum contraria, qualiter cum ista stare possit exponam. Philosophus igitur tanquam physicus de naturis corporum tractans, simplas illarum & minimas particulas elementa quasi prima principia vocauit. Philosophi vero de creatione mundi agentes, non de singulorum corporum naturis, ista quatuor quæ videntur, elementa mundi esse dixerunt, quæ ex illis constant: & ista primum creata sunt, deinde ex his vt ex elementis cætera omnia facta sunt, vt in sequentibus ostenditur. Nulla est ergo inter eos contrarietas. sed dicunt contrà, Nullum istorum elementum est, quia nullum est eorum quod ex quatuor elementis factum non sit. quod sic probant: In terra est aliquid de aqua, quia aliquid humiditatis videmus exire. In eadem est aliquid aeris, quod probat fumus inde euaporans, & aliquid caloris, quod tactu percipimus. Similiter de alijs probant hoc idem authoritate Platonis dicentis: Cum terra transeat in aquam, & aqua in terram, quare magis dicatur aqua quam terra. Nos verò contradicimus in vnoquoque illorum de alijs aliquid esse, nec tamen ea inde esse facta, quia non substantialiter, sed accidentaliter inest. Cum enim terra porosa sit, & aquis circumdata, aliquid humoris aquæ subintrant, & aliquid aeris. Cum ergo in medio mundi sit, & ignis ab omni parte æqualiter distet terræ, quid mirum si aliquid caloris inde recipiat? Insunt ista terræ accidentaliter, non naturaliter, nec ex illis constat. Similiter de alijs licet probare, sed quia breuitatem in hoc opere sectamur, quid in alijs de alijs sit, & qualiter in eis accidat, ingenijs aliorum inquirere dimittamus. Etenim principium à magistro, perfectio autē debet esse ab ingenio & studio. Quoniam iterum Platonem dicunt quæsisse, quare magis dicatur aqua quā terra, vel è conuerso cum sic dissoluatur. sic

intelligimus illum loqui non de elementi, quæ sic dissoluitur. Nunquam enim totum dissoluitur elementum. Dicit enim id quod dissoluitur non esse terram, sed terreum, id est partem terræ. sed quod remanet retinens proprietatem terræ, dicit terram & elementum. Sed de hoc Deo annuente vitam satis dicemus. Sunt ergo elementa prædictorum corporum particulæ, vt dicunt philosophi. Sunt autem elementa mundi, vt dicunt philosophi, quæ videntur. de quibus huiusmodi tractatus habendus erit.

Quare vnumquodque factum sit, quare quatuor nec pauciora. sed quia firmior est sententia, quæ authoritate sapientis vtitur, quid inde Plato senserit dicamus. Diuini inquit decoris ratio postulabat talem fieri mundum, quæ & visum pateretur & tactum. Ac si diceret: Cùm Deus sola bonitate non indigentia, quippe qui perfectum & summum bonum est, mundum creauit, talem voluit illum fieri, qui videretur & tangeretur, vt homo etiam oculis in rerum creatione & gubernatione diuinam potentiam & bonitatem percipiens, potentiam timeret, sapientiam veneraretur, bonitatem imitaretur. Deinde subiungit: Constabat autem nihil posse videri nisi ignis beneficio, neque tangi sine solido, nec solidum esse sine terra. Quomodo visus non posit esse sine igne, nec tangibile sine terra, loquentes de sensibus corporis ostendemus. Postea addit. Idcirco iecit Deus quasi fundamenta ignem & terram. Sed quoniam in eis sunt contrariæ qualitates, quippe terra est corpulenta, obtusa, immobilis. Ignis subtilis, acutus, mobilis: vidit Deus sine medio ea iungi non posse, ideoque inter ea medium creauit, de quorum coniunctione quia fecimus mentionem, dicamus quid sit coniunctio, quid commixtio contrariorum. Commixtio ergo contrariorum est, quando ex duobus ita fit vnum, vt neutrum remaneat, id quod ante fuerat: vt si calidissimum frigidissimo misceatur, fit tepidum, neque frigidissimo neque calidissimo remanente. coniunctio verò contrariorum est, quando ex duobus ita fit vnum, quod vtrunque remanet id quod antè. Quod in contrarijs habentibus agentes qualitates sine medio esse non possunt. Sunt aũt agentes qualitates, calor, frigiditas. sed quare? loquentes de homine dicemus. Si enim alterum alteri adponitur, repugnant, & alterum ab altero dissoluitur: vt ergo subsistant, oportet medium esse. Id si tale fuerit, quod plus ad vnum quam ad aliud se habeat, paulatim in illud ad quod se plus habet, transibit, sicque illa coniunctio dissoluetur: veluti si inter calidissimũ & frigidissimum aliquid plus habens se ad calidum quam ad frigidum ponatur, illo in naturam calidi transeunte, & frigiditate pereunte, dissoluetur illa coniunctio. Sin autem tale fuerit medium, quod ad vtrunque se æqualiter habeat, non plus in naturam vnius quàm alterius transiens, illorum obseruabis coniunctionem. Volens ergo prædicta duo elementa commisceri, sed coniungere, vt vtrunq; id quod est remanet, medium inter illa creauit, non vnum tamen, sed duo, aquam scilicet & aëra: Si enim solam aquam inter ea posuisset, tum plus ad terram quàm ad ignẽ se haberet. habet enim commune cum terra corpulentiam, obtusitatem, cum igne mobilitatem: coniunctio illa non duraret. Similiter si solum aëra. habet enim commune subtilitatem & mobilitatem cum igne, cum terra obtusitatem. Sed dicet aliquis: Et si vnum illorum non sufficit, potuit tamen Deus facere aliud quod sufficeret. Ad quod dicimus, nos non ponere terminum diuinæ potentiæ. sed dicimus nullum de his quæ sunt, potuisse sufficere, nec iuxta rerum posse esse aliquid quod sufficeret. Ostenso igitur quòd vnum de istis solum non sufficeret, quod nullum aliud quod ad hoc sufficeret, esse non posset, aperiamus. Cùm igitur inter aliqua duo, duæ sunt contrariæ qualitates, quia binarius in duo æqua diuidi nõ potest, aliquid inter illa poni potest, quod vnam ab vnoquoque proprietatem recipiens, inter illa sufficiat: vt cum terra & aer duas contrarias habeant qualitates. Est enim terra frigida & sicca, aer calidus & humidus, aqua habens cõmune cum terra frigiditatem, cum aere humiditatem, inter illa sola sufficit. Similiter ignis & aqua contrarias habent qualitates. est quippe ignis calidus & siccus, aqua frigida & humida. Sed quia aer habet commune cum aqua humiditatem, cum igne calorem, inter vtrumq; solus sufficit. Si verò inter aliqua sunt tres contrariæ qualitates, sicut nec ternarius in duo æqua diuidi potest, nec medium quod ad ea æqualiter se habeat, potest inueniri. Oportet enim quòd de vno accipiat vnam, duas de altero. sic enim nec aliter potest in integrum diuidi ternarius.

Qualitas verò per media non diuiditur, non ergo inter ea potest esse mediũ, nisi participans vna & duabus. Iterum dicet aliquis: Et si secundum hanc syzygiam in tribus qualitatibus vnum medium, quod ab vtroque vnam acciperet, esse non potuit, secundum illam quæ fit in duabus, illud habere potuerunt. Si enim inter ignem & aquam est aer, qui vna vnius, altera alterius participat: quare inter ignem & terram in syzygia duarum qualitatum vnum medium, quod ab vtroque vnam acciperet, esse non potuit. Est enim calidus & siccus, terra frigida & sicca. Nos verò dicimus, nec secundum hunc medium fuisse necessarium, cum in aliquo conueniant, sed in siccitate nec esse potuit. Si enim aliquod tale medium esset, quod ab vtroque aliquid acciperet, vel acciperet ab igne calorem, à terra siccitatem, idemque esset quod ignis, vel à terra siccitatem, idemque esset quod ignis, vel à terra frigiditatem, ab igne siccitatem, & sic idem esset quod terra: vel ab igne calorem, à terra frigiditatem, præter hæc (vt opinor) nihil potest confingi. Sed impossibile est aliquid esse calidum & frigidum. Cùm enim sint quatuor elementa & quatuor illorum complexiones, inde fiunt sex complexiones, quarum quatuor sunt possibiles, duæ impossibiles. Sunt autem quatuor possibiles, calidum & siccum, calidum & humidum, frigidum & humidum, frigidum & siccum. Duæ verò impossibiles, calidum & frigidum, humidum & siccum. Duo igitur elementa creator in medio posuit, quia vnum prædictis rationibus non sufficeret. Elementorum verò talis est dispositio, quod inferiorem locum obtinet terra, deinde est aqua, postea aer, superior est ignis. Si.n. aliquid inferius terra esset, quia naturaliter grauis est, ad illud tenderet. grauia enim naturaliter deorsum tendunt. Si verò aliquid supra ignem esset, ex leuitate sua ad illud tenderet, & dissolui ab aliis [illegible] tenderet. Iuxta terram posita est aqua, quia naturaliter grauis est, & si non quantum terra, & secundum locum obtinere debuit. deinde est aer grauior igne, & leuior aqua, merito inter vtrunque ponitur. Et quoniam quid sit [illegible] docuimus, & quot sint, & quare plura non sint, & causam ordinationis significauimus, de Chao, quod in principio mundi fuit, dicamus, [illegible] sententiam præponẽtes, deinde illam improbantes, ad vltimum nostram rationibus confirmantes. Dicunt omnes fere, Elementa in prima creatione certa loca nõ obtinuisse, imo in vnam massam mixta [illegible]

in [illegible]

in qua erant grauia & leuia, modò ascendebant, modò descendebant. Subiungunt etiam rationem, quare tanta confusio rerum foret, nisi sua potentia, sapientia & bonitas res ordinaret. Deinde hoc probant authoritate Platonis, qui in Timæo ait, Deum ex inordinata iactatione elementa redegisse in ordinem. Nos verò dicimus falsam esse quam proponunt, nec conuenientem esse rationem, quam inducunt, nec benè esse intellectam authoritatem quam prætendunt. Prius ergo probemus sententiam esse falsam, posteà rationem non esse conuenientem, deinde non benè esse intellectam authoritatem. Dic ergo quisquis hoc affirmas: Massa illa quæ constabat ex quatuor elementis, maior erat vel minor vel æqualis elementis, quæ modò sunt. Si maior erat, non ergo omne corporeum in quatuor elementis continetur, vel aliquid de ea perijt. Si minor, tunc creator post eam aliquam nouam materiam creauit, ex qua elementa augmentauit. Si æqualis, omnem locum, quæ illa modo implent, implebat: non igitur quo ascenderet vel descenderet, habebat. Falsa est ergo sententia. Inconueniens est ratio quam inducunt, scilicet Deum ad hoc fecisse, vt ostenderet quanta confusio rerum foret, nisi sua bonitas eas ordinaret. Cui ostenderet? Angelo? Sed Angelus ex natura & gratia naturas rerum cognoscit. Homini? Sed nondum erat homo, & si vt homini ostenderetur, facta esset, vsque ad hominem seruaretur. Sed ante hominis creationem ordinata sunt elementa. Authoritas Platonis non benè est ab his intellecta. Cum enim dicit Plato, ex inordinata iactatione Deum elementa reduxisse in ordinem: non ideo dicit, quòd vnquàm inordinatè iactarentur. Quis enim vllus locus relictus esset inordinationi, Deo cuncta disponente? Sed quia essent nisi sic, vt nunc sunt, à Deo essent ordinata. Cum enim terra naturaliter deorsum tendat, ignisque sursum, nisi illa inferiorem locum obtineret, ille verò superiorem: hæc semper quæreret inferiorem, hic superiorem, & sic esset inordinata iactatio. hanc redegit creator in ordinem, conferendo terræ locum, scilicet inferiorem, igni superiorem: vt hæc non haberet quò descenderet, neque hic quo ascenderet. Ex inordinata igitur iactatione, quæ fuit, sed quæ esse potuit, Deus elementa in ordinem redegit: veluti si monitu alicuius nostri amici aliquid quod contingeret, nisi ipse se moneret fugiamus, dicimus, Iste liberauit nos ab hoc malo: non quia hoc malum prius fuisset, & posteà nos inde liberasset: sed quia nisi iste fuisset, nobis accidisset. Fuerunt igitur in prima creatione, vbi nunc sunt elementa, sed non qualia nunc sunt. Etenim terra omninò erat cooperta aquis, aqua verò spissior quàm modò sit, & & ad magnam partem aëris eleuata. Aër autem spissior quàm modo sit, & obscurus: quippe cùm neque sol neque luna, neque aliæ stellæ essent, quibus illuminaretur. Ignis similiter spissior erat, quàm modo sit. Id autem quod terra erat omninò aquis cooperta, nec aliquo lumine illustrata, nec ædificijs distincta, nec suis animalibus repleta, quòd aqua & aër spissi & obscuri erant, quòd in superioribus stellæ non apparebant, chaos, id est confusionem elementorum vocauerunt. Vnde Moses: Terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, hoc chaos sic dissolutum est, cùm aqua vsque ad maximam partem aeris esset eleuata: aer verò spissus, & ignis similiter in illa spissitudine aliquid terreæ & aqueæ substantiæ inerat, quæ ex calore ignis, & siccitate coagulata & durata, corpora stellarum visibilia & lucida creauit. Quod autem in compositione stellarum & de inferioribus & de superioribus elementis est, dominante tamen supremo, ex hoc potest probari, quòd visibilia sunt & splendida & mobilia. Quòd enim visibilia sunt, ex inuisibili vel visibili habent: at ex inuisibili nihil potest esse visibile, vnde Lucretius: Ex insensibili ne credas sensibile nasci. & Macrobius: Omnis qualitas geminata crescit, nunquàm contrarium operatur. Non ergo ex igne vel aëre habent quod visibilia sunt: hæc quippe sunt inuisibilia. Ex visibili ergo, id est ex terra & aqua. Similiter quòd splendida sunt & mobilia, ex obscuro & immobili non habent: ergo ex splēdido & mobili, scilicet aëre & igne. Facta sunt ergo ex quatuor elementis, scilicet de inferioribus dominatur in eis aqua, de superioribus ignis, quod effectu probari potest. Calorem enim terris conferunt, & ad nutrimentum sui humorem attrahunt. Similia namque similibus congaudent. Hæc subijciet aliquis: Cùm in aëre sit humor spissior quàm in igne, & calor quamuis non tantus, quare in aëre corpora stellarum facta non sunt? Nos verò dicimus, quòd quamuis aer sit calidus, est tamē & humidus: non ergo potuit desiccando spissare, & sic corpus lucidum & visibile creare, veluti si aqua spissa superponatur igni, spissatur & in lapideam sæpè transit substantiam: sin autem alicui calido & humido superponatur, vt aquæ bullienti, ita vt ab illo solo calorem recipiat, non spissabitur, vel secundùm Constantinum: Cùm in vno de istis quatuor duæ sint qualitates, singillatim vnam habet ex se, alteram ex alio. Ignis ex se calidus est, siccus ex motu vel ex terra. Aer est humidus ex se, calidus ex igne. Aqua humida ex aere, frigida ex se. Terra verò ex se sicca est, sed frigida ex aqua. Quod verò in vnoquoque est ex se, plus in eo valet, quàm quod ex alio. Cùm ergo in aere humiditas sit ex se, calor ex igne, præualuit in eo humiditas nec potuit desiccando corpora stellarum creare. Iterum quod maius est, nō fuit diuina voluntas stellas esse in aere. Cùm enim aer terræ sit vicinus, si in eo essent stellæ, ex vicinitate sua terram incēderent, nec aliquid in ea viuere posset. Corporibus stellarum sic creatis, quia igneæ sunt naturæ, cœperunt se mouere, & ex motu subditum aera calefacere. Quo mediante aqua calefacta est, ex aqua calefacta & spissata, diuersa genera animalium sunt creata: quorum quædam quæ plus habuerunt superiorum elementorum, aues sunt. Vnde aues modò sunt in aere ex leuitate superiorum, modò descendunt in terram ex grauedine inferiorum. Alia verò quæ plus aquæ habuerunt, pisces sunt, inde est quod in hoc solo elemēto viuere possunt. Sic igitur aues & pisces ex aqua creati sunt, vnde scriptum est: Magnæ Deus potentiæ, qui ex aquis ortum genus partim remittis gurgiti, partim leuas in aera. Istis sic creatis ex aqua effectu superiorum, vbi aqua tenuior fuit: ex calore & creatione prædictorum desiccata est. Apparentque in terra quasi quædam maculæ, in quibus homines & alia animalia habitabant. Sed cùm terra ex superposita aqua esset lutosa, ex calore bulliens, ex se diuersa genera animalium creauit, & si in aliqua parte terræ abundauit ignis, cholerica nata sunt animalia, vt leo. Si terra melancholica, vt bos & asinus. Si aqua, phlegmatica, vt porcus. Ex quadam verò parte, in qua elementorum qualitates, æqualiter conuenerunt, humanum corpus factum est. Et hoc est quod diuina pagina dicit, Deum fecisse hominem ex limo terræ. Non enim credimus animam, quæ spiritus est, & leuis & mūda, ex limo esse factam, sed à Deo homini inspiratam, vnde ait scriptura: Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Vnde cùm diuersa melancholica animalia creata sunt, infinita phlegmatica & cholerica. Vnus solus homo creatus est: quia vt ait Boetius. Omnis æqualitas pauca est & finita: inæqualitas verò numerosa & multiplex. Sed quoniam est proximum temperato, & si minus, tamen aliquanto est temperatum: ex vicino limo corpus mulieris esse creatum, verisimile quibusdam videtur, & ideo nec penitus idem est quod homo, nec penitùs diuersum, nec ita temperata: quia calidissima frigidior est frigidissimo viro. Et hoc est quod pagina dicit Deum fecisse fœminam ex latere Adæ. Non enim ad literam volumus Deum primum hominem ex costa esse. Sed dicet aliquis, eadem ratione plures homines & fœminas tunc posse creari, & adhuc posse. Nos dicimus verum esse, si diuina voluntas esset: quia vt aliquid fit natura operante, necesse est diuinam voluntatem procedere. Iterum dicet, hoc esse diuinæ potestati derogare, sic esse factum hominem dicere. Quibus respondemus è contrario: Immò id est ei conferre, qui ei attribuimus, & talem rebus naturam dedisse, & sic per naturam operantem humidum corpus creasse: nam in quo diuinæ scripturæ contrarij sumus, si quod illa dicit factum, nos qualiter factum sit explicemus. Si enim modò vnus sapiens dicat aliquid esse factum, & non explicet qualiter: alter verò hoc idem dicat & exponat, quæ in hoc est contrarietas? Sed quoniam ipsi nesciunt vires naturæ, vt ignorantiæ suæ omnes socios habeant, nolunt ali-

quem eas inquirere, sed vt rusticos nos credere, nec rationem quærere, vt iam illud propheticum impleatur: Erit sacerdos sicut populus. Nos autem dicimus in omnibus rationem esse quærendam, si potest inueniri. Si enim deficiat, quod diuina pagina affirmat, Spiritui sancto & fidei est mandandum. Non enim ait Moses, Si agno aliquid restat comedi, statim igni comburatur: sed prius conuocet vicinum, qui coniunctus est domui suæ, & si nec ita sufficiunt ad esum agni, tunc demum igni comburatur. quia cum de diuinitate aliquid quærimus, si ad illud comprehendendum non sufficimus, vicinum domui nostræ conuocemus, id est manentem in eadem fide Catholica inquiramus. Sin autem nos neque ille ad id comprehendendum sufficimus, tunc illud igne fidei comburamus. Sed illi multos habentes vicinos domui suæ coniunctos, ex superbia nolunt aliquem conuocare, maluntque nescire quàm ab alio quærere; & si aliquem inquirentem sciant, illum esse hæreticum clamant, plus de suo caputio præsumentes, quàm sapientiæ suæ confidentes. Sed quæso ne habitui credas, iam enim in eis impletum est, quod ait Satyricus: Fronti nulla fides. quis enim non vicus abundat, Tristibus obscœnis. & iterum: Rarus sermo est ille, & magna libido tacendi, Atque supercilio breuior coma. Et quoniam de prima creatione rerum fecimus mentionem, quam diuersi diuersis temporibus dicunt esse factam, doceamus in quo tempore & quibus rationibus dicunt esse factam. Hebræi ergo & Latini dicunt in vere principium mundi fuisse. Vnde Virgil. de diebus veris loquens ait: Non alios credidit in prima origine mundi, Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem, deinde subiungit: Ver illud erat, ver tempus agebat. Horum talis est ratio: Quicquid creatur, ex qualitate proportionum creatur: sed nullum tempus præter ver temperatum est: in vere ergo creatio mundi facta est. Aegyptij verò in Iulio illam esse factam dicunt. Quos secutus Macrobius, dicit in natali die mundi cancrum gestasse lunam, leonem solem. Quorum hæc est ratio: In prima creatione tantus fuit humor, quod terra erat aquis circundata, tantus verò humor sine mixto calore temperari non potuit. Ergo in tempore anni, in quo maximus calor est, id est in æstate, creatio mundi facta est.

LIBRI PRIMI,
FINIS.

VENERABILIS BEDAE PRESBYTERI περὶ διδάξεων, SIVE ELEMENTORVM PHILOSOPHIAE, LIBER II.

PROOEMIVM.

IN superiore particula de eis quæ sunt & non videntur, & elementis, quæ quidem visibilia, quidam inuisibilia docuerunt, pro paruitate nostri ingenij summatim perstrinximus: nunc verò de vnoquoque & eius ornatu dicere satagamus. Sed quamuis multos ornatum verborum quærere, paucos veritatem scientiæ cognoscamus, nihil tamen de de multitudine, sed de paucorum probitate gloriantes, soli veritati insudamus. Maluimus enim nudam veritatem prætendere, quam palliatam falsitatem. Sed quisnam est, cui ariditas nostri sermonis displiceat, si nostri animi occupationes cognouerit, ornatum sermonis non quæsierit, sed de illo quod agimus stupebit. Quis enim vllus reliquus locus potest esse ornatui, cùm oporteat quid & qualiter legamus cogitare: deinde legendo exponere, in disputationibus contra falsa declamare, de aliorum inuentis iudicare, contra inuidorum detractiones linguam acuere: vt iam impletum sit in nobis illud de filijs Israel, qui reædificantes templum, in vna manu gladium, in altera lapidem habebant. Sed hæc hactenùs. Nunc de singulis elementorum & vniuscuiusque ornatu dicamus, à superiori, id est ab igne incipientes.

CATALOGVS LIBRI II.

Qui

LIBER SECVNDVS.

IGNIS est spacium à luna sursum, quod idem æther dicitur, cuius ornatus est, quicquid super lunam videtur, scilicet stellæ tam infixæ quàm erraticæ. Sed quæret aliquis: Est ne super lunam nisi æther & stellæ & prætaxati spiritus, an ibi sunt aquæ congelatæ, supra quas sunt aliæ? Dicunt inde quidam super æthera esse aquas congelatas, quæ in modum pellis extensæ oculis nostris occurrunt, super quas sunt aquæ, authoritate diuinæ paginæ hoc confirmantes, quæ ait: Posuit Deus firmamentum in medio aquarum, & iterum: Diuisit aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ sunt super firmamentum. Sed quoniam istud contra rationem est, quare sic esse non possit ostendamus, & qualiter diuina pagina in prædictis intelligenda sit. Si ibi sunt aquæ congelatæ, ergo aliquid ponderosum & graue. Sed proprius locus ponderosorum & grauium terra est. Si iterum sunt ibi aquæ congelatæ, coniunctæ sunt igni, vel non. Si igni coniunctæ sunt, cùm ignis calidus sit & siccus, aqua verò congelata, frigida & humida, contrarium suo contrario sub medio est coniunctum: nunquàm ergo ibi concordia, sed contrariorum est repugnantia ampliùs. Si aqua congelata coniuncta est igni, vel dissoluitur igne, vel extinguit ignem. Cùm ergo ignis & firmamentum maneât, non sunt aquæ congelatæ igni. Si non sunt igni coniunctæ, est aliquid inter eas & ignem. Sed quid erit? Elementum. Sed nullum est superius igne, factum ex elementis. Visibile ergo. Vnde igitur non videntur? Restat igitur, ibi non esse aquas congelatas. Sed scio quid dicent: Nos nescimus qualiter hoc sit, sed scimus Deum hoc posse facere. Miseri, quid miserius, quàm dicere istud est, quia Deus illud facere potest, nec ostendere rationem, quare hoc sit: nec vtilitatem, ad quam hoc sit. Non enim quicquid Deus facere potest, facit. Vt enim verbis rustici vtar, Potens est Deus de trunco facere vitulum. Fecitne vnquàm? Vel igitur ostendat rationem, quare hoc sit, vel vtilitatem, ad quam hoc sit, vel desinat iudicare sic esse. Si ergo nec aquæ congelatæ ibi sunt, nec super eas sunt aliæ. Cùm autem diuina pagina dicit, Diuisit aquas quæ sunt sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Aera firmamentum vocauit, quia firmat & temperat terrena. Super hunc sunt aquæ vaporaliter, in nubibus suspensæ, quemadmodum in sequentibus ostendetur, quæ diuersæ sunt ab his quæ sunt sub aëre. Similiter exponatur, Posuit firmamentum in medio aquarum. Quamuis hoc plus allegoricè, quàm ad literam dictum esse credamus. Iterum dicatur: Quid est quod ibi videmus spissum, & aquei coloris? ignis enim non est. Si enim aër ex nimia sui subtilitate videri non potest, multo minus ignis, qui est subtilior, deinde talis color igneorum non est. Ad quod dicimus, nihil ibi videri, sed visum ibi deficere, & ex defectu visus, hominem ibi quoddam spissum confingere. Cùm enim radius ille interior qui visum operatur, ad superiora dirigitur, nec est ibi obstaculum, quo repercutiatur, deficit, deficiendoq; spissatur. Sed quia per oculum, in quo est aqueus humor, & cristalleidos transit, quod de compositione oculi loquentes ostendemus: cùm deficit, nec alius color sibi occurrit, talem, id est aqueum sibi cõfingit. Hic subijcient: Si nihil ibi videtur, imò visus ibi deficit, quomodo dictum est, Cœlum tegit omnia, stellas esse infixas in firmamento, in eodem vndecim esse circulos, in vno quorum duodecim sunt signa, dicemusne eis? tardè respondeamus. Tribus igitur modis loquitur authoritas de superioribus fabulosè, astrologicè, astronomicè. Fabulosè loquitur inde, Nemroth, Higinus, Aratus, taurum illuc esse translatum, & in signum mutatum dicentes, & sic de alijs. Quod genus tractandi maximè est necessarium. Non enim scimus de vnoquoque signo, in qua parte cœli sit, & quot stellæ in eo sint, & qualiter dispositæ. Astrologicè verò tractare, est ea quæ videntur in superioribus dicere, siue ita sit, siue non. Multa enim ibi videntur esse, quæ non sunt: quia visus fallitur, sic tractat Marcianus, Hipparchus. Astronomicè tractat Iulius Firmicus, Ptolomęus. Cùm ergo dictũ est, Cœlum tegit omnia. Astrologicum est, quia sic videtur: vel æther dicitur cœlum, quia est diuersis stellis cælatum. Dicitur firmamentum, quia suo effectu & calore stellarum, quæ in eo sunt, firmat & temperat subdita. Cœlum igitur tegit omnia, quia in æthere & sub æthere omnia continentur. In hoc dicuntur stellæ infixæ, non vt gemma in auro: sed quia in illo existentes, semper in eadem parte illius videntur: & quoniam de infixis fecimus mentionẽ, quæramus vtrùm moueantur, an omnino careant motu: & si mouentur, qualiter moueantur. Sunt qui eas non moueri asserunt, sed à firmamento, & in eo fixas ad ortum & occasum referri. Alij dicunt eas proprio motu moueri, quia igneæ sunt naturæ, neque aliquid in æthere vel aere sine motu posse sustentari, sed semper in eodem loco & circum se moueri. Tertij dicunt eas etiam de loco ad locum moueri, nullum tamen earum motum oculis nostris sentire: quia tantum spacij in peragratione sui circuli consumunt, quod vita humana, quæ breuis est, etiam ad breue punctum tam tardæ accessionis comprehendendæ non sufficit. Quamuis verò huic sententiæ quòd de loco ad locum moueantur, consentimus, aliam tamen rationem quare motus earum non sentiatur prætendimus: quæ talis est. Omnis motus discernitur per immobile, vel per minus mobile. Cùm enim aliquid mouetur, si aliquid immobile vel minus mobile videatur, cùm aliquid præterire vel propinquare videmus, motum sentimus. Sin autem aliquid moueatur, neque aliquid extra ipsum, vel immobile vel minus mobilę videatur, motus non sentitur. Quod per nauem currentem in mari probari potest. Motus ergo stellarum per immobile vel minùs mobile superpositum, sentitur, nunquàm superpositum, vt per signa motum Planetarum discernimus: quia modo sub hoc signo, modò sub alio videntur. Super prædictas autem stellas nihil est visibile, nec ideo est quo motus earum discerni possit. Mouentur ergo, sed infixæ dicuntur, quia motus earum non sentitur. In eodem firmamento vndecim dixerunt esse circulos, quorum duo sunt visibiles, alij inuisibiles. de visibilibus ergo prius, deinde de inuisibilibus disseramus. Duo ergo visibiles, galaxias, id est lacteus circulus. Gala enim lac, κύκλος circulus, & Zodiacus: & incipit galaxias iuxta septemtrionem ex parte orientis, & ab obliquo per cancrum & capricornum transiens, ad idem reuertitur principium. Dicitur autem sic propter notabilem sui claritatem. Si quis verò, vnde sit ille in illa parte cœli notabilis splendor, scire desiderat, Macrobium legat. Zodiacus verò à capricorno per arietem ad cancrum ascendens, de cancro per libram ad capricornum descendit. Descendere verò & ascendere iuxta nostrum situm, intellige hic duodecim æquas partes, vt refert Macrobius, per fluxum aquæ diuisus est, quarum vnaquæque dicitur signum, quia eis signamus in qua parte cœli sit sol & alij planetæ, & ad quam exierint, & ad quam debeant peruenire. Quæ signa quia nominibus animalium titulata sunt, vt aries, taurus, &c. Circulus qui ea continet, zodiacus dicitur. Ζῶον enim est animal. Si quis autem causas nominum quærat, Helpe-

ricum legat. Signorum verò tali eſt diſpoſitio, quod propinquus nobis eſt cancer, ſcilicet in confinio noſtræ habitabilis & torridæ. Deinde leo aliquando deſcendit verſus orientem, poſt virgo: deinde libra, in medio torridæ zonæ exiſtens: vltra quam eſt ſcorpius, deinde ſagittarius: poſt quem eſt capricornus, à nobis remotiſsimus: deinde obliquè deſcendendo eſt aquarius, poſteà piſces: deinde aries, in medio torridæ zonæ libræ ſuppoſitus, ſuprà eſt taurus, poſteà gemini, deinde cancer.

DE ABSYDIBVS PLANETARVM.

Hanc figuram ſubijciemus, non vt obliquitatem ſignorum vel aſcenſum vel deſcenſum, vel remotionem vel propinquitatem notaremus: ſed vt diſpoſitionem illorum, & quod cuius planetæ primum ſecundarum vel ſolum domicilium dicatur, manifeſtaremus: quod ſignum cuius menſis ſit, & quare, tractando de ſole dicemus. Nouê alij circuli inuiſibiles ſunt, quorum quinque ſunt paralleli: vnus quorum æquinoctialis dicitur, hic eſt qui per medium torridæ zonę vadens per arietem & libram, in duo hemiſphæria cœlum diuidit. Dictus æquinoctialis, quia quando ſol ad ipſum vel aſcendendo vel deſcendendo peruenit, dies & noctes æquat, de quo in ſequentibus docebimus. Alter de parallelis dicitur coniunctio noſtræ habitabilis & torridæ. Tertius coniunctio eiuſdem & frigidus. Quartus ex altera parte, coniunctio torridæ & alterius habitabilis. Quintus eiuſdem coniunctio & frigidus vt hic apparet. Sed quia authoritas dicit quinque zonas eſſe in cœlo, vtrum in æthere vel in aëre ſint, tractantes de aëre dicemus. Iſti circuli paralleli, id eſt æqui diſtantes dicuntur, quia à medio, id eſt æquinoctiali æqualiter diſtant. Tantum enim diſtant côiunctio noſtræ habitabilis & frigidæ alterius. Poſt hos duo coluri, quorum principium in medio ſeptentrionis eſt, ſed alter inde aſcendit per cancrum, & deſcendens per capricornum, ad idem redit principium. Alter inde per orientem reuertitur, per occidentem & libram, ad idem principium: & ita in ſummo ſeptentrionis ſe interſecant, & cœlum in quatuor quadrantes diuidunt. Dicuntur autem coluri, quaſi colon vri: id eſt, membrum bouis ſylueſtris. Colon enim eſt membrum, vrus bos ſylueſtris: dicti ſic propter imperfectionem, non quia in ſe ſint imperfecti, ſed quia illa pars alterius poli quam interſecant, nunquàm à nobis videtur. Duo qui ad prædictum numerum ſuperſunt, meridianus eſt & horizon. Meridianus verò circulus eſt linea intelligibilis, illam partem cœli deſignans, in qua ſol exiſtens æqualiter ab ortu & occaſu diſtat. Horizon verò vbi videtur cœlum, cum terra iungi: dictus horizon, quaſi limitans. Iſti duo vltimi non ſcribuntur in ſphæra, quia pro diuerſitate habitantium, vel circumſpicientium variantur. Motus verò ætheris vel ignis, quod prædictis rationibus dicitur firmamentum vel cœlum, talis eſt. Cùm ignis naturaliter ſit in motu, nec ſupra ipſum ſit, quo aſcendat, vt oſtendimus: nec deſcendere potuit, quia hoc contra ſuam naturam eſt, & omnia inferiora loca ab inferioribus elementis occupata erant. Iterum inutile fuit illum deſcendere, deſcendendo nempè terram incenderet, nec aliquid in ea viuere poſſet. Ergo in quo poteſt & habet mouetur, id eſt in circuitu, & eſt in circuitu, non occupando diuerſa loca ſe mouere eſt, partes alter ſuas in eodem loco habere. Sic verò in circuitu ſe vertendo, ab ortu per occaſum, ad ortum refert ſecum ſtellas tam erraticas quàm infixas. Quamuis tamen ſic ſuper terram voluatur non recto modo, ſed obliquè circa noſtram habitabilem mouetur, quod per polos videri poteſt. Eſt autem polus ſtella immobilis, vna in hoc capite, altera in alio. Axis verò eſt linea intelligibilis de polo ad polum per medium terræ directa, circa quam voluitur firmamentum. Si ergo recto modo volueretur firmamen-

mam[illegible]tum, vn[illegible] super terram, [illegible]er sub terra, vel in lateri[illegible] terræ. [illegible] sit inter medium cœli, & latus ex [illegible] parte, & [illegible]er ex alia linea, quæ dicitur a[illegible] obliqua[illegible], & circa ipsam oblique voluitur firmamentum. Et quoniam falsam sententiam quorundam de firmamẽto satis [illegible]mus, nostram verò ponentes probauimus, & de stellis fixis in eo, & de circulis & motu e[illegible]m n[illegible]us, de planetis dicere incipiamus: & quia à summo elementorum incepimus, à summo planetarum in[illegible].

Summus itaq; planetarum Saturnus dicitur in peragratione zodiaci, ferè triginta annos consumens, vnde in fabulis senex fingitur. Hæc stella frigida & nociua dicitur esse, de cuius frigiditate [illegible], [illegible] nociuitate dissèramus. Stellam [illegible] esse frigidam sic antiqui astrologi probauerunt: cùm [illegible]rent solem [illegible] in cancro terras adurere, videbant in aliquo anno hoc minus contingere: scientes autem ex natura [illegible] hoc [illegible], [illegible] quis planeta esset in eodem signo cum sole, reperientesq; Saturnum, dixerũt in eo causam frigiditatis esse. At [illegible] aliquis: Cùm omne corpus stellarum igneæ sit naturæ, quod probat motus & splendor, vnde [illegible]na [illegible]tur frigida [illegible] alia calida. Non enim illam pr[illegible]mus rationem, qua dicunt quidam ex vicinitate aquæ & terræ. Probauimus enim aquas congelatas in superioribus esse non posse. Sunt qui inde dicunt plures esse qualitates ignis, quæ in quibusdam corporibus sunt coniunctæ, in quibusdam diuisæ. Vt igitur est quoddam igneum & calidum, & non [illegible], [illegible] est quoddam splendidum, & non calidum. Dicunt quòd ignea non sunt calida, nisi quæ a[illegible] spissæ & humidæ materiæ, quam in sui substantiam transmutent sunt vicina. Vnde si alicui igneo desit vicinitas [illegible], in eo calor deficit. hoc verò per solem probant, qui in conuallibus vbi aër spissior est, magnum exercet calorem, in altissimis verò montibus propter aëris subtilitatem non exercet. Cuius rei sunt indicium niues perpetuo ibi existentes. de quo loquentes de situ terræ, satis dicemus. Volunt etiam isti super lunam nullum feruorem esse, præ nimia aëris subtilitate. Nos vero dicimus nomina qualitatum tribus modis rebus attribui, vel propter effectũ: vt vinum dicitur calidum, quia calorem efficit, & si frigidus sentiatur: vel propter sensum, vt cum dicimus aquam bullientem esse calidam, & si naturaliter sit frigida: vel propter signum, vt cum dicimus, Sanum est benè dormire, sine difficultate spirare. Cùm igitur aliqua stella dicitur frigida, effectui deputetur. Quamuis ergo in se calida sit, si efficiat frigus, dicitur frigida. Inde quia Saturnus iunctus soli, minuit calorem, propter effectum dicitur frigidus, & si in se sit calidus. Sed dicet aliquis: Si corpora stellarum sunt ignea, vnde accidit quod quædam de illis frigus efficiunt? Omnes non in omnibus posse inueniri rationẽ, sed in quibusdam recurrendum esse ad creatorem, quamuis possimus hanc inde rationem reddere, quod diuersa ignea ex propinquitate & remotione magis & minus calefaciunt. Vnde Saturnus, quia à nobis est remotior non calefacit terram. Sol verò quia est terræ propinquus, magis eam incendit. Vel dicamus, quod quamuis aliqua stella sit calida, sunt in ea aliquæ qualitates nobis ignotæ, propter quas calor non potest descendere: sed quia in medio quæstionẽ proposuimus, nec omnia possumus omnes, erit ingenij vniuscuiusq; inquirere, quid pro soluenda hac quæstione possit inuenire. Hæc eadẽ stella ex frigiditate dicitur nociua, maximè quando est retrograda. Inde in fabulis falcem deferre dicitur. Deferens enim falcem, plus nocet recedendo quàm accedendo.

Post Saturnum est Iupiter in peragratione zodiaci, duodecim annos consumens. Hæc stella est beneuola, quippe vt temperata in qualitatibus, quod per coniunctionem eius cum sole probatum est. Sed quoniam inter Saturnum & Martem est media, si in superiori vel inferiori abside sui circuli exiltat, temperatur eorum nociuitas, sed minoratur eius beneuolentia. Inde est quod in fabulis dicitur, Iouem patrem Saturnum regno expulisse, quia Saturno vicinior factus, naturalem aufert ei nociuitatem. Dicitur etiam adulterando diuersos genuisse, quia coniungendo se prędictis, diuersa in terrenis efficit.

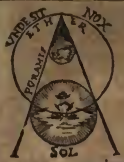
Tertius est Mars, stella scilicet calida & sicca, & inde nociua. In biennio zodiacũ peragrans: sed inter Iouem & Venerem positus, quæ stellæ sunt beneuolæ, ex eorum vicinitate suam minuit nociuitatem, & illorum beneuolentiam. In prælijs dicitur dominari, quia calorem & siccitatem, ex quibus est animositas, cõfert. calidi enim & sicci sunt animosi.

Quartus autẽ secundùm Platonicos est Venus, stella calida & humida: & inde beneuola, in anno ferè zodiacum circuiens. Dicitur adulterata cũ Marte, quia in superiore abside sui circuli existens, facta vicina Marti, minus est beneuola. Dicitur dea luxuriæ esse, quia confert calorẽ & humorem, ex quibus est luxuria. Vt enim propter Venerẽ breuiter dicamus quod prolixiùs loquentes de homine exponemus: calidi & sicci multum appetunt ex calore luxuriam: sed ex siccitate non sustinent effectum. Frigidi verò & sicci nec appetitum, nec effectum habent, nisi rarò: & si faciunt, maximè eis nocet. Frigidi verò & humidi è contrario malè appetunt, sed sustinent effectũ: calidi verò & humidi appetitum & effectum habent, maximeque corporibus illorum prodest. Hæc eadem stella lucifer & hesperus dicitur. Sed lucifer tantùm in mane ante solem videtur: hesperus quandoque potest in vespere. Vnde est quæstio, An in eodem anni tempore possit esse lucifer & hesperus. Dicunt quidam hoc esse non posse. Cùm enim paris est velocitatis cum sole, & ferè in eodem spacio temporis cursum suum perficiens, quomodo in vna eademque nocte, in vespere sequetur solem, & in mane præcedet? In vno igitur tempore anni præcedet solem, & tunc est lucifer: in altero sequetur, & tunc est hesperus. Alij dicunt illum ante solis ortum videri, & post occasum eiusdem, non tamen illum præcedere & subsequi. hoc namque impossibile est. Dicunt autem stellam illam altiorem esse sole, vnde diutiùs videtur in vespere: & si non sequatur solem, citiùs in mane, & si non præcedat. In eodem igitur tempore anni lucifer & hesperus dicitur, non quia præcedat solem, & subsequatur solem: sed quia ante ipsum, & post ex sui altitudine videtur. Tertij dicunt Venerem & Mercurium esse ferè eiusdem coloris & quantitatis, semperque solem comitari. Cùm ergo sic illum comitantur, quòd altera præcedit & altera sequitur, præcedens in vespere propter splendorem solis non videtur, sed subsequens post eius occasum apparet. Contra autem est in mane, præcedens etenim videtur, sed sequẽs splendore diei occultitur: sed quia vnius coloris sunt & quantitatis, vna & eadem stella reputatæ sunt.

Quintus est Mercurius, ferè in anno similiter cursum suum perficiens, cum quo Venus adulterata dicitur: quia quando est in inferiori abside sui circuli, qualitatibus illius se commiscet.

Sextus est sol, sed antequàm de eo dicamus, de statu & retrogradatione omnium prædictorum doceamus: deinde cùm Chaldæi & eorum sequaces dixerint solem esse in medio planetarum, super Venerem & Mercurium: Aegyptij verò, quos secutus est Plato, eundem sextum dixerunt, Mercurioque & Veneri suppositum. Dicunt igitur quidam solem esse attractiuæ naturæ. Si igitur illæ præcedant solem, si propinquæ sunt, attrahit eas ad se: si autem remotæ, saltem cogit eas stare, donec eas transierit: quod ostẽdunt per similitudinem adamantis & ferri. Alij dicunt eas nunquàm stare, sed tamen videri quod stent: quia cùm sint igneæ naturæ, necesse est quod semper sint in motu. Videntur tamen aliquando ex a[illegible] & [illegible] stare. Constat enim inter omnes Astrologos, vnumquemque de prædictis planetis plus solito remoueri à terra, & tunc eleuatur. Aliquando plus solito versus terram descendere, quod primi dicimus. Cùm ergo eleuantur & deprimuntur, si recto modo hoc fiat: quia dum eleuantur, sub eadem parte signi videntur, & [illegible]dunt: sin autem retro aliquando, retro ire videntur.

H[illegible] [illegible]tionis & depressionis causa est sol. Cùm enim sit fons totius caloris, aliquando plus solito desiccat sup[illegible] & inter[illegible]. Vnde corpora stellarum desiccata, plus solito leuia ascendunt. Si iterum ad nutrimentum

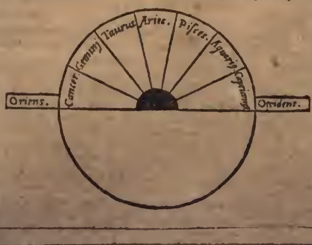

sit plus solito attrahunt humorem, plus solito humida & grauia reddit ea, vnde plus solito descendunt. Quod ergo dicuntur stare, Astrologicum est, quia sic videtur. Deinde dicendum est, cur Chaldæi dicant solem quartum, Aegyptij vero & Plato sextum. Verum est solem esse sub Venere & Mercurio iuxta lunã. Cum enim luna sit frigida & humida, necesse fuit, vt sol qui est calidus & siccus, esset ei vicinus, quatenus ex calore solis, frigiditas lunæ & ex siccitate humiditas temperaretur: ne cum vicina sit terræ, & inde magis ei dominans, si distemperata ad eam veniret, distemperatam eam redderet. Iterum cum luna proprio careat splendore (vt ostendimus) & à sole accipiat, necesse fuit vt fonti sui luminis, sine medio sit subiecta. Sed quamuis hoc ita esse verum sit, Chaldæis tamen aliter visum est, ex hoc quod dicemus. Sol & Mercurius & Venus ita coniuncti sunt, quod ferè in eodem spacio temporis suos perficiunt cursus, scilicet in anno. Ferè ergo æquales sunt circuli eorum, si iuxta quantitatem circulorum planetæ breuius vel prolixius tempus in peragratione zodiaci consumunt. Cùm ergo fere æquales sint, vnus ab alio totus non continetur. Intersecant ergo sese ita, quod circulus Veneris in inferiori sui parte intersecat superiores partes circulorum Mercurij & Solis, plus comprehendens de Mercuriali quã de solari. Circulus vero Mercurij superiori parte sui intersecat Venereum, inferiori solarem. Circulus autẽ solis superiori parte sui intersecat Mercurialẽ & Venereum, plus Mercurialẽ, minus Venereum. Sed quia facilius elabitur animo, oculis subiecta descriptione, intersecationem illam ostendimus, circulos aliorũ planetarum, & zodiacum adiungẽtes, hos omnes in duodecim partes diuidendos, vt appareat cùm signa sint eiusdẽ quantitatis, quare plus moueatur sol in geminis quàm in alijs.

DE DISCVRSV PLANETARVM P ZODIACVM.

Cùm igitur circulus solis in superioribus partibus illorum circulorum ambiatur, iustè inferior illis dicitur. Sed quia contingit aliquando solem per superiora sui circuli currere, illas verò stellas per inferiora suorum, & tunc liberius apparent. Sol enim non tantùm obscurat subiecta, quantum superposita reputatus est illis superior. Sed iam tractatum ad solem trãsferamus. Sed quoniam cæteri planetæ, quẽadmodum sol mouentur, de motu solis dicamus, vt de alijs similis intelligãtur. Generalis ergo sentẽtia ferè omnium philosophorum fuit, firmamẽtum ab ortu ad occasum volui: solẽ verò & alios planetas cõtrario motu ab occasu ad ortũ moueri, quod ostendunt oculis per signorũ dispositionem. Cũ enim aries sic sit positus, quòd quãdo in medio cœli est, inter illũ & orientem est taurus, deinde gemini, pòst cancer. Inter eundem & occidentem sunt pisces, pòst aquarius, deinde capricornus, vt in hac figura apparet.

Si ergo sol versus occidentem tenderet de ariete in signum versus occidentem positum, id est in pisces, transiret, deinde in cætera. Cùm ergo sol in signa versus orientem posita, scilicet in taurum, &c. de ariete transeat, sine dubio de occidente in orientem moueretur. Subnectunt etiam rationem, quare sit necesse sic esse. Cùm firmamentum ab ortu in occasum voluitur, si planetæ similiter mouerentur, tantus esset impetus, quòd in terra nihil stare nec viuere posset. Vt ergo rapido motui firmamenti obuiarent, impetumque illius temperarent, in contrarietatem motu retorti sunt. Sed quamuis contra firmamentum deferantur, firmamentum tamen defert eos secum ad ortum & occasum: vt si aliquis existens in naui, contra quam nauis currat, se moueat: tamen à naui quocunque vadit, refertur, non

ideò à contrario motu quiescens. Ergo quod paulatim vadit ad orientem, naturalis est motus: quod quotidie ad ortum & occasum, ex firmamenti impetu. Qualiter tamen aliqui hoc fieri non posse. Cùm enim sol non sit de infixis stellis in firmamento, qualiter refertur ab ipso? Si enim aliquis extra nauem est, qualiter à naui defertur? De eo verò quod dicunt, solem ad signa aduersùs occidentem posita transire: dicit sic videri, non tamen ita esse. Cùm enim ait firmamentum & sol naturali motu ab ortu ad occasum tendant, ita quod sol est sub prima parte arietis, quia firmamentum aliquanto velocius est sole, transit eum in tricesima parte eius signi. Cùm igitur sol venit ad ortum, non illa pars signi, quæ antè videbatur, super solem videtur, sed posterior, & ita per singulos dies transeundo videtur, quod ad signa posteriora eat, cùm tamen non eat. Quod per simile lunæ probari potest. Cùm enim certum sit, lunam ad septentrionem non currere, si super ipsam nubes currant, quando transeunt lunam, videtur contra nubes ad septentrionem currere. Sed quia priori sententiæ doctissimus omnium philosophorum consentit, & vera est, illi concedamus: contraque hoc quod ille dicit solem à firmamento non posse referri, cùm in eo non sit. Et possumus dicere, quod est in firmamento iuxta nostram sententiam, quia diximus æthera firmamentum vocari: tamen dicimus, & si non sit in firmamento, posse referri ab eo. Vt enim in eodem exemplo de naui perdiscamus, si aliquid leue iuxta nauem sit, impetu illius refertur, & si in ea non sit. Ergo sol cum leuis, & igneæ sit naturæ, à firmamento & si in eo non sit, potest referri. Mouetur ergo sol & alij planetæ ab occidente in orientẽ non recto modo, sed obliquando, sed modò descendendo ad australia, modò ad nostram habitabilem, ascendendo iuxta prædictam signorum dispositionem. Sed dicet aliquis, quæ necessitas fuit quòd sol obliquando, & non recto modo volueretur.

Responsio. Magna, quam vt ostendamus, prædoceamus quas diuersitates oblique meando operetur, à remotiori, id est à capricorno incipientes. Cùm ergo sol intrat capricornum, quod in medio Decembris contingit. Semper enim sol in medio mensis intrat signum, & in medio sequentis mensis exit, eique mensi attribuitur, in quo sol illud intrat, quia tunc remotissimus est à nobis, & nostra habitabilis frigore astringitur. Terra enim & aqua naturaliter sunt frigida, nisi à sole calefiant. Iterum cùm non sit quo arescat aer, spissatur in nubes, quæ in pluuias dissoluuntur, inde fit quædam anni varietas, quæ hyems vocatur. Est autem hyems frigida & humida, extenditurque donec sol transeat aquarium & pisces, quorum primum intrat medio Ianuarij, secundum medio Februarij: constat ergo in tribus mensibus, & hoc est verum de quatuor anni temporibus. In hoc constringuntur pori superficiei terræ, nec potest calor euaporare, qui remanens nutrit radices herbarum & arborum, vicemque matris prægnantis obtinet, crementum autem non confert: quia nec calor nec humor, ex quibus est augmentum, potest ascendere propter frigoris constrictionem. Sed vnde gelu, vnde niues, vnde grandines, vnde pluuiæ, vnde tonitrua & fulmina contingant, tractantes de aëre dicemus. Huic tempori consimilia sunt, aqua, phlegma, decrepita ætas. hæc etenim frigida sunt & humida. In eodem se melius habent cholerici, peius phlegmatici: melius iuuenes, peius decrepiti. Pessima est infirmitas, quæ est ex phlegmate, vt febris quotidiana: minus mala, quæ est ex cholera, vt tertiana. Vtile est in eodem augmentare cibum. pori enim humani corporis ex frigiditate constringuntur, nec potest calor euaporare, qui intus remanens plus consumit: contra igitur interiorem decoctionem necesse est infundere exteriorem refectionem. Inde est quod apud antiquos Deus hyemis pinguis ventre pingebatur, & ab immunditia paludis Spurius appellabatur. In eodem bonum est vti calidis & siccis.

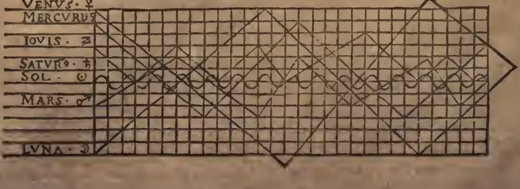
Tunc igitur sol ascendendo vsque ad arietem peruenit, qui in medio Martij intrat, nec nimis remotus, nec propinquus, vtpotè in medio torridæ zonæ positus. Vnde aer nostræ habitabilis nec nimis calidus est, nec frigidus, nec nimis humidus, nec siccus: sed inter quatuor qualitates temperatus. Ex qua temperie pori aperiuntur, euaporatque fumus humidus, per radices herbarum & arborum conscendens, confert eis augmentum & vegetationem. Vnde quidam mẽsis huius temporis dicitur Aprilis, quasi aperilis: quia tunc terra aperitur in flores. Estq; proprium eius, quod inconstans sit, modò scilicet pluuiosum ex vicinitate hyemis, modò siccum ex vicinitate æstatis: modo eadem ratione calidus modò frigidus. Inde est quòd in Martio sæpe infirmantur homines, quia cùm corpora humana modò aperta sunt ex calore, statim corrumpuntur subito frigore. Sed si quis in hoc tempore se conseruaret tardius, prius in illo quàm in alijs infirmitatem incurreret. Hic subijciet aliquis: vnde ergo est, quòd si aliquis intret hyemem cum aliqua infirmitate, non tam sæpè moritur in hyeme quàm in vere? Cùm infirmitates oriuntur ex malo humore, per mẽbra se diffundente, ex frigiditate hyemis constringuntur humores, nec possunt diffluere: ex calore autem veris idem dissoluuntur, quibus discurrentibus per membra succumbit homo, & moritur. Hæc temperies ab ariete incipiens, extenditur dum sol est in tauro, & in geminis primum, quorum intrat medio Aprilis, secundum medio Maij. Huic tempori consimiles sunt aër, sanguis, pueritia: quia calidi & humidi sunt. In eodem melius habent melancholici, peius sanguinei: melius senes, peius pueri. Pessima est infirmitas, quæ venit ex sanguine, vt synocha: minus mala quæ est ex melãcholia, vt quartana. In eodem est conueniens vti frigidis & siccis.

Cùm autem sol vsque ad cancrum ascendit, ex propinquitate sui terram incendit & desiccat. Vnde est æstas calida & sicca, quæ incipiẽs in medio Iunij, quando sol intrat cancrũ, extenditur dũ sol est in leone, quem medio Iulij intrat dumque est in virgine, quam intrat medio Augusti. Huius temporis est herbarum & arborum radices desiccare. Cõsimile est igni, choleræ, iuuentuti. hæc etenim calida & sicca sunt. In eo se melius habent phlegmatici, peius cholerici: melius decrepiti, peius iuuenes. Pessima est infirmitas, quæ venit ex cholera, vt tertiana: minus mala, quæ est ex phlegmate. In eodem vtile est vti frigidis & humidis. Augmentandus est potus, cibus minuendus. Etenim ex calore aperti sunt pori corporis, euaporat calor naturalis: vnde non ita cibus digeritur. Sed quia potus citò transit in sanguinem, augmentandus est. Hic oritur quæstio: Cùm istæ diuersitates in prædictis temporibus ex propinquitate & remotione solis habeant contingere, sol verò existens in leone tantum distat à nostra habitabili, quantum existens in geminis: in virgine quantum in tauro, in libra quantum in ariete: quare in illis temporibus operetur calorem & humorem, in duobus istorum calorem & siccitatem, in tertio frigiditatem & siccitatem? Cui respondendum est, quòd existens in tribus vernalibus, ex quo propinquus est operatur calorem, ex vicinitate hyemis præcedentis humorem. Cùm verò est in leone & virgine, ex propinquitate operatur calorem: sed quoniam ex calore veris & æstatis iam est humor desiccatus, non est quo temperetur calor, nec est vnde sit humiditas: vnde est tempus calidum & siccum. Cùm verò est in libra, quia iam omninò desiccatus est humor, & extinctus calor, oritur autumnus frigidus & siccus, in quo fructus intus habentes humorem, vt racemi, ex gemina siccitate, scilicet autumni, maturi colliguntur. Incipit autem autumnus medio Septembri sole intrante libram, durans dum sol est in scorpione & sagittario, primum quorum intrat medio Octobris, secundum medio Nouembris. Assimilatur huic tempori terra, melancholia, senectus: quia frigidæ & siccæ sunt. In eo se melius habent sanguinei, peius melancholici: pueri melius, peius senes. Pessima est infirmitas, quæ nascitur ex melancholia: minus mala, quæ ex sanguine. Vt enim generaliter dicamus, in omni tempore anni pessima est infirmitas, quæ fit ex humore simili tempori. Qualitatibus enim temporis augetur materia morbi. Minus est mala, quæ fit ex humore contrario tempori. minuitur nempe qualitate temporis materia morbi. In eodẽ est vtile, vti calidis & humidis. Inæquale est hoc tempus ex vicinitate præceden-

cedentis æstatis, & subse[illegible]ntis hyemis. [illegible]
homines. Hic oritur quæstio [illegible] similis præcedenti: [illegible]
piscibus: in sagittario, quantum in aquario: quare alias [illegible] facta est [illegible]
tio. In præcedentibus, id est in scorpione & sagittario, q[illegible] me[illegible]
dæ transijt, est frigus & siccitas. In alijs similiter remotus est, [illegible]
lor, qui aera desiccat, paulisper spissatur aer in nubes, [illegible]
ems sit frigida nimis & humida, in fine magis humida, minus frigida [illegible]
magis humidũ, minus calidum: in fine magis calidum, minus humidũ, [illegible] N[illegible] quod
quamuis istæ sint quatuor temporum proprietates ex accidente, ta[illegible]
sit aliquis calidus & siccus planeta, vt Mars, est præter naturam c[illegible] & [illegible] in æst[illegible]
& humidus cum sole, id est præter naturam frigida & humida [illegible]
signa obtineat sol, & quis planeta cum eo sit in eodem signo, vt [illegible] tempora, [illegible]
futuram qualitatem præsto sit medicamen. Cùm igitur has diuersi[illegible]
do, videamus quid mali sequeretur, si semper recto modo volueretur. Sed de[illegible] quod, [illegible]
propinquus nobis volueretur, vt est in æstate, semper æstum haberemus, [illegible] aliquid [illegible] posset. S[illegible]
per remotus, vt est in hyeme, rigor frigoris semper esset, nec ex terra fructus & he[illegible] nasce[illegible]tur. Sed [illegible]
ita se moueret, vt est in ariete, quòd æqualiter semper à nobis distaret: semper reperte[illegible] veris [illegible] mali
inde proueniret. Nos verò contra dicimus, pessimum malum inde prouenire. nunquam en[illegible] terra [illegible]
quod agit in hyeme: neque fructus si aliqui nascerentur, ad maturitatem tenderent, sine qui[illegible] nullus [illegible]
viuere posset. Sed quia diximus elementa, tempora anni, humores, complexiones, ætates similes esse, sub oculis in figura, quòd cui sit simile, ostendamus.

Quoniam de naturali motu solis & de eis quod agit obliquè ascendendo & descendendo, satis docuimus: consequens est, quatenus de eis quæ agit relatus à firmamento dicamus. Cùm igitur sol naturali motu ab occidente in orientem contra firmamentum nitatur, quotidie tamen à firmamento ad occasum refertur, existensq; super terram, agit splendorem, qui dicitur dies. Eodem verò existente sub terra, in superiori parte est obscuritas, quæ nox vocatur. Attendendumque est, quòd dies alius naturalis, alius vsualis: de naturali ergo prius, deinde de vsuali differamus. Naturalis verò dies est spatium viginti quatuor horarum, continens vsualem diem & noctem. Vnde dicimus triginta dies in mense, cùm in eo sint dies & noctes. Hunc philosophi in quatuor diuiserunt, à nona parte noctis vsque ad tertiam diei vsualis, calidum & humidum dicentes: à tertia diei vsualis vsque ad nonam calidum & siccum: à nona eiusdem vsque ad tertiam noctis, frigidum & siccum: à tertia noctis vsque ad nonam, frigidum & humidum. Inde contingit, quòd quædam infirmitates in diuersis partibus eiusdem peius & melius secundùm prædictam rationem de temporibus, se habent. Vsualis verò dies est spacium, quo sol ab ortu ad occasum refertur: hunc verò naturalem in quatuor diuiserunt. Prima enim parte illius sol rubet, deinde splendet, postea calet, ad vltimum descendit & temperatur. Inde est quòd in fabulis quatuor equi phœbo attribuuntur, nomina prædictis proprietatibus conuenientia obtinentes. Primus nempe Erytheus, id est rubeus dicitur: secundus Acteus, id est splendens: tertius lampas, id est ardens: quartus Philogeus, id est amans terram. In istis vsualibus diebus tres in anno contingunt diuersitates. Aliquando namque sunt æquales noctibus, aliquando prolixiores, aliquando breuiores, quarum diuersitatũ hęc est causa. Cùm sol est in hyemalibus signis tumor terrę, qui est in medio torridæ zonæ inter nos & ipsum positus, aufert nobis illum, ne citò videamus. & causa est, quare citò ab oculis nostris auferatur: inde breuis est splendor apud nos super terram, & sic dies breuis: vmbra prolixa, & sic nox. Sed quando est in cancro & in alijs æstiualibus signis: quia citra tumorem nascitur, citò in mane videtur, & tardè ab oculis nostris aufertur. Inde prolixus est splendor super terram, & breuis vmbra. Eodem verò in ariete vel libra existente, quia æqualiter distat à nobis, æqualiter super terram & sub terra est. Inde æqualis est splendor, & æqualis obscuritas. Enumeratis effectibus solis tam ex naturali quàm ex accidentali motu, de eclypsi eiusdem dicamus, vnde & quoquo tempore contingat: ad cuius euidentiam prædicamus, quod quemadmodùm longitudo zodiaci in duodecim partes, quæ signa dicuntur, diuisa est, ita & latitudo in duodecim, quæ dicuntur euaginationes. has duodecim partes latitudinis tangit luna, sol verò per medium transit, vt monstrat subiecta descriptio.

Cùm ergo ſol per medium latitudinis ſemper currat, ſi in die coniunctionalis gradus hoc contingat, luna ſit in medietate eiuſdem latitudinis, tunc eſt, ſi recto modo poſito inter terram & ſolem: quòd ſi linea à terra dirigeretur, & per medium lunaris & ſolaris corporis iret, vt in hac figura.

DE ECLYPSI SOLIS FIGVRA VTILIS

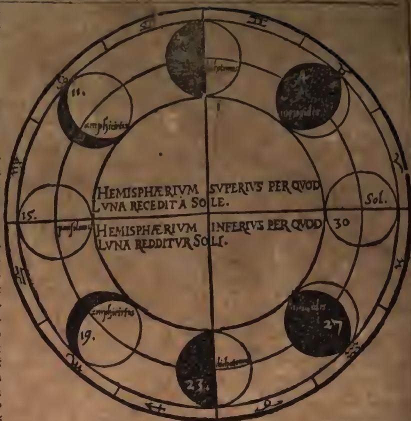

Si igitur luna interpoſita facit radios ſolis elidi, quod obiectu eiuſdem ad terram non poſſunt deſcendere. Inde eſt quòd nunquam niſi in triceſima luna, vel vigeſimanona hoc contingit, quia alia die non eſt cum ſole in coniunctionali gradu, non tamen in omni triceſima vel vigeſimanona hoc contingit: ſed quando fit, in eis contingit. Si enim in de coniunctionali luna non ſit in medio latitudinis zodiaci, ſed citra vel vltra (non monſtrat ſubiecta deſcriptio) non poteſt luna viſum vel deſcenſum radiorum nobis auferre. Sed quia de ſole pro poſſe noſtro diſſeruimus, deinceps de luna diſſeramus.

Luna igitur ex propinquitate aquæ & terræ ſpiſsius habet corpus quàm cæteræ ſtellæ: vnde non habet proprium ſplendorem neque calorem, ſed à ſole accenditur. Si enim proprium haberet calorem, cùm vicina ſit terræ, & per ſingulos menſes aſcendat ad cancrum, deſcendatque ad capricornum: per ſingulos menſes æſtum caloris & frigus hyemis in terram ageret, tamque continuis inæqualitatibus nihil viuere poſſet. Caruit ergo ſplendore & calore: à ſole tamen ſuperpoſito illuſtratur, non tamen ſemper æqualiter, quantum ad nos: ſed modo eſt nouilunium, modò plenilunium, modò interlunium. Vnde ergo hoc contingat videamus. Quidam dicunt, quod quãdo eſt ſuppoſita ſoli in eodem ſigno, præ nimio ſplendore ſolis eam obſcurari, nec poſſe apparere: ſed quando elongatur à ſole, in parte incipit ſplendor apparere. Vnde cùm plus remouetur à ſole, maior in ea ſplendor apparet: quãto illi propinquior, eſt minor. Sed ſi inde, quia propinquior eſt ſoli, minor in ea ſplendor apparet: quanto remotior, maior in parte oppoſita ſoli prius apparet ſplendor. Cùm ergo primùm appareat ex parte ſolis, falſa videtur illorum ſententia. Nobis verò videtur, quod omne luminoſum corpus ſuppoſito aliquo obſcuro, in oppoſita parte ſui iacit vmbram, in parte ſui ſplendorem. Cùm ergo luna, quæ (vt prædiximus) naturaliter eſt obſcura, ſoli eſt ſuppoſita in parte ſui: id eſt, ſupraponit ſol ſplendorem in oppoſita parte, id eſt verſus terram iacit vmbram, vnde à nobis non videtur luna. Sed quando elongatur à ſole, incipit parum ſplendoris ad modum gracilis cornu apparere, diciturque monoides: quanto plus elongatur à ſole, plus ſplendor deſcendit, ita quod ſeptimo die dichotomos, id eſt diuiſa per medium videtur. & notandum eſt, quod quantum ſplendor deſcendit, tantùm vmbra aſcendit, & è conuerſo. Poſt ſeptimam verò diem vſque ad decimam quartam eſt amphicirtus, id eſt minor plena, maior dimidia. Quartadecima verò die, quia per diametrum remota eſt à ſole, quod poteſt probari ex hoc, quod ſole occidente illa oritur, iam tota vmbra aſcendit, totusque ſplendor deſcendit, eſtque panſelinos, id eſt plenilunium. Poſtea verò incipit ſoli propinquare, & vmbra deſcendere, ſplendorque aſcendere: & fit primùm deſcendendo amphicirtos, deinde dichotomos, deinde monoides. Hæc omnia apertiora erunt tali figura poſita ante oculos.

Eclypſis lunæ talis eſt ratio. Sole & luna in prædicta eclyptica linea ſic diſpoſitis, quòd ſol eſt in inferiori hemiſphærio, luna in ſuperiori, terra in medio ſic: quòd ſi dirigeretur linea à medio lunaris corporis, tranſiret per medium terræ & ſolaris corporis ad hunc modum, tunc tumor terræ interpoſitus, alicuius dirigeret vmbram, ſcilicet vſque ad ipſam lunam: vnde ſolis radij eam non poſſunt accendere, paciturque eclypſim donec mouendo ſe, tumorem tranſierit, ſplendorque in ea apparere cœperit. Inde eſt quod non deficit, niſi decimaquinta vel decimaquarta luna: quia tunc ſoli opponitur, non tamen in omni quintadecima hoc contingit, ſed quando fit, in ea contingit. Vnde ergo in omni non contingat, doceamus. Sed hoc contingit ex figura vmbræ terræ. De figuris vmbrarum, quæ ex aliquo rotundo corpore oppoſito ſplendido eiuſdem quantitatis fiunt, prædoceamus.

Omnis ergo talis vmbra corporis, vel est cylindroides, vel calathoides, vel conoides. Et est cylindrus, figura longa vel teres, æqualiter crescens, neque lineas in summū contingens. Inde dicitur cylindroides vmbra, quæ talis est figuræ: quæ fit, quotiens luminosum corpus & obscurum eiusdē quantitatis ad hūc modum.

Cùm ergo corpus & luna æqualia non sint, quippe cùm sol octies maior sit terra, vmbra terræ cylindroides esse non potest. Calatus verò est figura, ab acuto in latum tendens. vnde calathoides dicitur huiusmodi figuræ vmbra: hæc fit, quādo luminosum corpus minus est obscuro. sic figura vmbræ terræ calathoides esse non potest: quia, vt probat Macrobius, sol est maior terra. Conus verò est figura, à lato in acutum tendens, contraria calato. Conoides verò vmbra dicitur, quæ ex lato in acutū tendit: quæ fit, qñ luminosum corpꝰ maius est terra, vmbra illius est conoides. Cū ergo sol & luna, vt prędiximus, sūt disposita: conꝰ vmbrę terrę, recto modo ad lunā tēdit, eamq; inficit, nec radios à sole recipit, donec conū vmbræ terræ trāsierit. Si aūt 15. luna nō sic sit disposita, sed alterū sit aliquantulū versus septētrionē, alterū versus austrū: conus vmbræ nō recto mō ad lunā dirigitur, nec eā inficit, sed iuxta illam est in hunc modum.

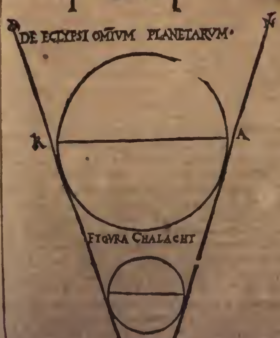
DE ECLYPSI LVNE

DE LVNA SOLE ET TERRA

DE ECLYPSI OMIVM PLANETARVM.

Viso vnde eclypsis lunæ contingat, & quare non in singulis mensibus de vmbra, quæ semper in medio eius videtur: quid nobis inde videatur, dicamus. Quamuis corpus lunæ naturaliter sit obscurum, tamen in quibusdam partibus suis est tunsum & politum ad modum speculi: in quibusdam scabrosum & rubiginosum. Vbi igitur politum est, ex radijs solis splendet: sed vbi scabrosum, naturalem obscuritatem retinet.

SECVNDI LIBRI FINIS.

VENERABILIS BEDAE PRESBYTERI περιδιδάξεων, SIVE ELEMENTORVM PHILOSOPHIAE, LIBER III.

PROOEMIVM.

ETSI *studijs docendi occupati, parum spacij ad scribendum habeamus, quoniam tamen multos vestes Philosophiæ abscindentes, & cum panniculis arreptis, totam sibi eam cessisse credentes, abijsse cognoscimus. Voce ipsius reclamantis excitati, ne nuda remaneat particulas abscissas stylo nostræ paruitatis consuimus: non ignari morsibus inuidiæ nos subiacere, quia hodie est periculum & nosse & habere. sed quoniam, vt ait quidam:*

Iustius inuidia nihil est quæ protinus ipsum
Actorem rodit, excrucians animum & horum.
Inuidia Siculi non inuenere tyranni,
Tormentum maius.

de tormento illorum certi, & si de multis morsibus venenatorum non dubitantes, quasi Catonem per æstum Lybiæ, veritatem sectantes, rationibus diuersis, vt linguis pusillorum muniti, ad sequentia transeamus. Et quoniam de æthere, & ornatu eiusdem satis docuimus, de aere illi coniuncto & subdito doceamus, quæ & vnde in illo contingant ostendentes.

CATALOGVS LIBRI III.

LIBER TERTIVS.

AER igitur est luna vsque ad terram, qui quanto est terrę propinquior, tanto humidior & spißior: quanto remotior, siccior & splendidior. Hic cùm sit suppositus soli, ex eo calorem & lucem accipit. Sed quoniam sol terminos torridæ zonæ nunquam excedit, illã partem aeris ex vicinitate sui accendit: remotas verò expertes sui feruoris relinquit, fiuntq; ex vicinitate aquę & terræ frigidę. Politæ vero in medio, ex vtraq; parte intemperie hinc & illinc tẽperantur. Sunt ergo in aëre quinque diuersitates, quæ ab antiquis quinq; zonæ dictæ sunt, non vt quidam æstimant, super lunam. ibi nempe sunt omnia Immutabilia, quia ibi nulla est cõtrarietas. Cùm enim ibi sit æther, qui ignis dicitur, corporaq; stellaris ignea, vnde in aliqua parte erit frigus? Sed scio istos ex verbis philosophorum errasse, qui quinque zonas esse in cœlo pronunciat. vt Virgilius: Quinque tenent cœlum zonæ. Contra hæc geminam habemus defensionem. Prima est, quòd aer sæpè vocatur cœlum. vnde dicitur: Aues cœli. Secunda est, quod quinque partes ætheris, quinque partibus aeris superpositæ sunt, vocaturq; pars ætheris, nomine partis aeris sibi suppositæ, diciturque pars supposita frigidæ, frigida: quamuis in ea nullum sit frigus. Pars supposita torridæ, torrida: non quia in æthere sit aliquis feruor caloris. Est enim superior tam subtilis, quòd accendere aliquid non potest, donec humido se misceat & spisso. Istæ eædem diuersitates ex aere supposito in terra sunt, qualitas quippe aeris terram inficit. Sunt ergo quinque in terra, quinque zonæ in aere, de aere igitur nostræ habitabili superposito disseramus, ostendentes quæ in eo & vnde sint diuersitates, à pluuia quæ omni tempori est communis incipientes.

Pluuiarum aliquando diuersæ sunt causæ. aliquando namque spissus fumus euaporat, & humidus, qui vt ascendit, minutisſimæ guttæ se inuoluunt, quæ grosſiores & graues factæ cadunt, fitque pluuia. Aliquando verò aer ex frigiditate terræ & aquæ spissatur, transitque in aqueam substantiam, quæ calore solis vt glacies igne dissoluta, per minutas cadit particulas. Aliquando ad nutrimentum sui, solem attrahere humorem contingit, & quod in eo liquidius est, in igneam transit substantiam: quod verò grauius, deorsum cadit. Vnde post acutisſimum calorem, videmus contingere pluuiæ inundationem. Habetur autem quæstio, cùm sit proprium ignis tendere sursum, vnde sit quod radij solis & calor ad terram tendunt. Ad quod dicimus, quòd sol igneæ naturę, non quia ex solo igne constet, sed quia in eo dominatur. Prædocuimus enim corpora stellarum ex quatuor elementis facta, dominante tamen igne. Cùm ergo ex quatuor constent elementis, quamuis igne dominante, quod in eo ex aqua & terra est, ad similẽ tendit. Sed quia à caloris fonte procedit, secum d[illegible]rt aliquid caloris, quo terra & aqua calefiunt: & quoniam natura est caloris ascendere, calor q prædicto modo descẽderat, reuertens aliquid humoris secũ trahit, quod bulliendo in sui substantiam trãsmutat. Si ergo propri[illegible] velimus loqui, dicemus quod sol humorem sursum eleuat, non attrahit. ideoque fons dicitur caloris, quia sic subdita calefacit: ignis verò superior non. Cùm enim sit elementum non ex elementis factum, nihil est in eo quod ad inferiora descendat. inde verò est, quòd pars aeris & terræ soli subdita, est feruida: remotæ autem frigidæ, & si sint ætheri subiectæ. Sed dicet aliquis: Nonne ignis vbicunque est, calidus est? cui dicimus, non nisi spisso & humido mixtus. Quamuis igitur super lunam sit ignis, non est inferior. defecit enim humida & spissa materiã qua ignis accendatur, neque frigus neque obscuritas, sed vnus & continuus splendor, neque aliqua mutabilitas. Sed dicent quod Aristoteles, imposſibile est ignem nõ calere. Dicimus Aristotelem ibi locutum esse de hoc inferiori igne,

qui

qui semper alicui spissæ materiæ mixtus, nunquam calere desinit. Vel dicamus, quod dicit ignem calere non actu, sed natura. Quarta causa pluuiarum, est ventus eleuatus humorem de stagnis & fluuijs & lacubus. inde est quod ranunculi & pisces à multis visi sunt de aëre cadere. Cùm enim, vt prædiximus, aqua vento sustollatur, contingit quòd ranunculos & pisces secum eleuat, quibus ex naturali grauedine descendentibus, stupent ignorantes. Nullum ergo tempus anni immune est à pluuia. In omni namque vel fumus humidus euaporat, vel aër ex frigiditate spissatur, vel humor calore vel vento eleuantur. Hæc pluuia quandoque plus solito spissata, & ex nimio calore incensa, fit ad modum sanguinis rubea & spissa: quod videntes Physicam ignorantes, dicunt sanguinem pluere. Inde verisimile dictum est, quòd ante finem huius seculi guttæ sanguinis cadent: quia cùm debeat exustione finiri, vt testatur Scriptura, quæ dicit: Ignis in conspectu exardescet. Aqua enim ex calore in nubibus suspensa ex feruore spissabitur, quæ incensa, rubeaque effecta ad similitudinem sanguinis cadet: & quoniam in pluuioso tempore arcus discolor in nubibus apparet, vnde existat, & vnde tot in eo appareant colores doceamus. Cùm diximus calor solis humorem eleuat, vel fumus humidus euaporat, aqua in nube illustrata vt in vitreo vase ex splendore solis, vbi est tenuior & calidior, rubeum ostendit colorem: vbi spissior, purpureum vel nigrum. Inde est, quòd arcus ille nunquam nisi in opposita parte solis relucet. Aër enim vicinus soli ex eius splendore ita irradiatur, quod diuersi colores in eo non apparent. Visis ergo pluuiarum causis, & arcus cœlestis, de grandinibus differamus. Cùm ergo prædicto modo humor eleuatur, contingit sæpè in superioribus esse ventum frigidum & siccum, qui guttas aquæ ex siccitate & frigiditate congelans, transmutat eas in lapideam substantiam: & quia guttæ rotundæ sunt, quod potest probari per rotunda foramina, quæ agunt in lapide assiduitate cadendi, grando rotunda descendit. Niues verò fiunt, si prædictæ guttæ, antequam grossæ fint, spissantur & congelantur. Hic subijcient: Cùm in æstate grando sæpè contingat, quare in eadem circa inferiora montium nunquam niues contingunt? Contra hoc dicimus, in æstate humorem ex calore alterius eleuari, eleuandoque guttas inuolui, quę grossiores factæ, frigoreq; congelatæ grandinem gignunt. In hyeme verò frigus circa terram est, & contingit guttas aquæ antequam grossæ factæ sint, ex frigiditate temporis astringi, & in niuem transmutari: in æstate verò quia frigus circa terram non est, donec eleuatæ in altum grossæ & spissæ fiant, non congelantur. Nunquam ergo nix est in æstate, licèt in ea sæpè sint grandines. De tonitruis & fulminibus, vnde & qualiter contingant, differamus. Fumo ergo humido, vt prædiximus, ad superiora ascendente, cùm ad summum aëris peruenit, ex ponderatione humoris mouetur summitas aëris, cuius particulæ ad modum vndarum aquæ sibi occurrentes fragorem tonitrui faciunt. Ex motu verò aer calefactus, in igneam transit substantiam, fitque coruscatio: quæ quamuis cum fragore fiat, citius ad nos peruenit, quia visus velocior est auditu. Cùm ergo fit prædictarum particularum occursus, generatur impetus, qui si ascenderit sursum, est fragor sine fulmine: sin autem impetus ille deorsum tendat, tamen tantus non sit, quod vsque ad obstaculum perueniat, nondum est fulmen: cùm verò ad obstaculum peruenit, obstantia findit. Sed quia proprium est motus aëris tendere sursum, nulla materia exire vetante, reuertitur, sparsosque recolligit ignes. Si verò in hac inferiori parte aeris multus sit humor, aër existens in illo impetu, vrere non potest, fitque fulmen findens & non vrens. Est ergo fulmen, pars aëris aliqua collisione vsq; ad obstaculum cum impetu veniens. Tonitruum verò est partium aëris diuersa incursio. Non est ergo fulmen lapidea substantia, vt quidam asserunt. Si enim lapidea esset substantia, non huc & illuc discurreret, nec rursum reuerteretur, & cùm aliquid feriret, carnem & ossa comminueret. Ideò fulmen sæpius alta sternit, quia cùm obliquè aliquando descendit, citius alta repetit. Sed quia quorundam est sententia, quoddam fulmen lapideam esse substantiam, ne ex ignorantia vel inuidia videamur eam vituperasse vel tacuisse, breuiter eam ponemus. Aiunt isti quòd cùm fumus humidus ad superiora ascendit, cum eo eleuatur aliquid terrenæ substantiæ, quod ex calore solis in lapideam spissatur substantiam, continetur que in nubium concauitate, donec impetu aliquo nubes diuiditur, vnde lapis ille impulsus, altum aliquid percutit. Hic dicit aliquis: Cùm in omni tempore anni fumus humidus, vt prædiximus, ascendat, quare in omni non contingunt fulmina & tonitrua? Cui dicimus: Etsi ex humido fumo ascendente habeant fieri, non fiunt tamen inde, donec ad summum aëris perueniunt: quod per simile maris probari potest. Cùm enim mari ex fumo terræ ascendente in fundo remouetur ex spissitudine, tamen non potest huc & illuc impelli: sed cùm vsque summum commotio illa peruenerit, huc & illuc vndæ impelluntur, fitq; tempestas. Quòd verò à fundo maris tempestas incipiat, ex hoc potest probari, quod phocas vndas agitantes antè videmus. Vt enim Plinius, naturæ sunt dormitoriæ, fumo tamen vt prædiximus fundum maris cómouente, excitati ad summum ascendunt: quod videntes nautæ experimento certi, & si de Physica incerti, tempestatem futuram prædicunt, quippe iam incipit tempestas in fundo. simile verò est in aëre. Dum enim aëris inferiores partes obtinet fumus, ex spissitudine non potest huc & illuc impellere aëra, sed cùm ad summum peruenit, huc & illud ex labilitate eius impellit, fiuntque tonitrua & fulmina. In hyeme verò etsi aër spissus sit, non est tantus calor, quia spissus fumus vsque ad summum posit erigi, nec etiam in vere. Remanens ergo in superiori parte aeris, ventos & pluuias gignit. In æstate verò cùm maximus est feruor, vsque ad summum eleuatur, fitq; partium aeris diuersa incursio, vnde contingunt tonitrua & fulmina. In autumno verò, quia frigidus & siccus, neque humor est qui eleuetur, neque calor qui eleuet.

In eodem aere videntur stellæ cadere, nulla cadente. Cùm enim igneæ sint naturæ, & prius locus stellarum sit æther, nunquam ad terram descendunt. Iterum cùm maximæ sint, etsi ex remotione paruæ videantur, si aliqua ex illis caderet, totam terram, vel maximam partem eiusdem occuparet. Non cadunt ergo, sed cadere videntur. Sępè etenim in superioribus partibus aeris est ventus & commotio, etsi non sit in inferioribus, ex qua commotione aer ignitus & splendens per aera discurrit: qui cùm iuxta aliquam stellam splendere incipit, splendore suo visum illius stellæ nobis aufert, videturq; quòd stella ceciderit. Sed dicet aliquis: Vnde ergo quòd postea stellam ipsam non videmus? Huic dicimus, stellam eandem postea à nobis videri, sed eam esse nesciri. Cùm enim, vt prædiximus, aer ignitus decurrat, aer spissior, & inde tardè subsequitur, qui inter nos & stellam illam positus, visum eiusdem nobis aufert: sed antè transeat stella illa, & appareat firmamentum, quod semper ad occasum tendit, & stellã illam ad vlteriora secum detulit, cumque apparet, quia in alio loco quàm ante esset, videtur, alia stella putatur.

De cometa verò, quæ in mutatione imperij apparet, hoc sentimus, quòd stella non est, quia neq; de infixis est, neque aliquis planeta: quòd verò de infixis non est, ex hoc apparet, quòd motus illius sentitur. Planeta verò nó est, cum extra zodiacum sæpè videtur, nec motũ planetarum sequitur. Si iterum stella esset, in aliquo hemisphærio esset. Cum ergo stellæ eiusdem hemisphærij apparent, vnde ista quæ maior videtur, non apparet? Non est ergo stella, sed ignis iuxta voluntatem creatoris accensus, ad aliquid designandum.

Quoniam de aere, & his quæ in aere contingunt, pro affectata breuitate transcurrimus, de aqua & situ eiusdem dicere incipiamus. Sapientia igitur diuina nihil posse viuere sine calore & humore percipiens, terram & aquam frigidas esse, vt aliquid in eis viuere posset, fontem totius caloris, id est solem, vt æqualiter hinc & illinc terram calefaceret, super medium terræ posuit: sed quia ex solo calore nihil viuere posset, in media eiusdem fonti caloris, fontem humoris supposuit, ex quibus hinc & illinc terra temperatur. Est ergo fons humoris in medio torridæ zonæ in modũ

æquinoctialis circuli terram circumdans, verum mare appellatur: hoc vero mare cum ad occidentem venerit, duas efluxiones ibi agit: quarum vna ad austrum, altera ad septentrionem vergit, latera terræ sequentes. Similiter in oriente facit duas ad prædicta se vergentes: cùm vero hæc occidentalis refluxio, & illa orientalis ad septétrionem se vergentes sibimet occurrunt, ex repercussione ingurgitatur mare retro, fitq; famosa accessio & recessio oceani, quæ fluctus maris dicitur. Similiter aliæ duæ in alio capite terræ sibi occurrentes. Sunt alij qui dicunt, fluctus maris causam esse montes subditos mari. Cùm enim vsq; ad ipsos mare peruenit, retrò cadit & ingurgitatur, impleturq; retro alueus, sed ante expletur: cùm iterum reuertitur, expletur retrò, sed impletur ante. Prædicta occidentalis refluxio ad septentrionem vergens, cùm iuxta latera terræ, tangens Africam: ad finem eius peruenit, inter Calpen & Atlanta vsq; Hierusalem mediterraneum mare vocatur, diuersa ex diuersis regionibus nomina accipiens. Qualiter verò ascendat & descendat, si quis scire desiderat, & quæ nomina ex quibus regionibus contrahat, mappam mundi consulat. Sed quia facilius illabit in animo, oculis subiecta descriptione, id quod diximus, subiecimus.

Prædicta occidentalis refluxio ad septentrionem se vergens, ex Atlante monte adiacente, vocatur Atlanticum mare, in qua est Anglia, & vicinæ insulæ. Ex orientali refluxione ad septentrionem se vergente nascitur Indicum mare, similiter in alijs refluxionibus ad austrum se vergentibus, credendum est diuersa maria nasci: sed hæc describi nostra attestatione non debuerunt, quia per torridam interiectam situs illarum nobis incognitus perseuerat. Et quia nostra sententia est, ex illis refluxionibus ventos nasci, de ortu ventorum differamus tam cardinalium quàm collateralium. Cùm igitur (vt prædiximus) in occidente ex fonte totius humoris duæ refluxiones: vna ad austrum, altera ad septentrionem diuidantur, illa separatione aquarum mouetur aer: sed si tantus fuerit impulsus, quod vsque ad nos peruenerit, generat ventum, qui zephyrus appellatur. Duæ verò orientales sua diuisione & motu, generant ventum qui eurus nominatur. Cum verò orientalis & occidentalis ad austrum vergentes, in medio sibi occurrunt, mouetur aer, fitque ventus septentrionalis, quia Boreas dicitur, qui ideo frigidus est, quia in frigida zona oritur: siccus verò, quia nubes de hoc angulo terræ ad medium fugat: estque inde pluuiosus, iuxta fines torridæ zonæ. Cum verò transit torridam zonam, calefit: & si nobis sit frigidus, ibi tamen est calidus. Similiter cùm duæ vergentes ad austrum, in medio sibi occurrunt, auster generatur, qui etsi vltra torridam zonam frigidus & siccus, vt apud nos Boreas: quippe cum in frigida zona oriatur, quia tamen per torridam zonam transit, calefactus ad nos peruenit calidus: fugandoque ante se nubes vsque ad angulum terræ, in quo habitamus, generat nobis pluuias: estque nobis ex accidente calidus & humidus, etsi in sua regione frigidus & siccus. Viso vnde quatuor cardinales venti oriantur, videamus vnde sint quatuor collaterales. Si in duabus prædictis refluxionibus ad septentrionem vergentibus, boreamque prædicto modo generantibus hoc contingat, quòd orientalis ex aliquo accidente velocior, vltra medium septentrionis occidentali occurrit, nascitur ventus collateralis inter boream & zephyrum. Si verò occidentalis vltra medium, modò hinc modò illinc sibi occurrant, duos collaterales ventos generant: vnum inter eurum & austrum, alterum inter eurum & zephyrum. Sed quia oculis subijciendo figuram, minuemus laborem, vnam similem præcedenti faciamus, in qua non in medio refluxiones sibi occurrant, vt in illa cardinales, ex hac collaterales intelligamus. Sed quia non in vna figura plus quàm duos potuimus ostendere, per simile istorum de alijs intelligatur. Quare si ex prædictis contingant venti, cùm quotidie refluxiones diuidantur, sibi occurrant: quod testantur quotidiani fluctus maris, quare quotidie venti non contingant. Cui dicimus, Quod etsi quotidie contingant, non tamen impetum faciunt, quod vsque ad nos perueniat. Sæpè verò contingit, quod non putamus ventum esse, cùm in alijs regionibus vel in superioribus aeris partibus sit, non tamen à nobis sentitur. Sunt tamen qui dicunt, cauernas causas esse ventorum. cùm enim eas subintrant, partes aeris ex labilitate vna intrante, alia nititur exire: fitque conflictus quo aer commotus generat ventum. Inde est, quod Æolia, quę cauernosa est, regio ventorum dicitur. Alij dicunt fumum humidum ascendentē, ex ponderatione sua aera mouere, ventumque generare: nos verò & secundum & primum & tertium, causam esse ventorum dicimus.

Postquam de fonte totius humoris, & ortu ventorum docuimus, vnde aqua salsa sit doceamus. Naturaliter ergo sapor aquæ insipidus est, vnde naturale phlegma insipidum est, ex accidente tamen fit salsum. Cuius ratio talis est: Cùm mare, vt prædiximus, torridæ zonæ sit suppositum, ex calore spissatur, fitque salsum. certum nempè est, per ebullitionem aquam transire in salem. Sed dicet aliquis: Cùm hoc principio salso nascantur omnes aquæ, & ad id reuertantur, testante Salomone, qui ait: Ad loca vnde exeunt, aquę reuertuntur. neq; enim annihilari credendum est aquas, sed circulariter reuerti. Vnde est quod quædam aquæ sunt dulces, quædam salsæ. Huius hæc est solutio: Cùm terra cauernosa sit, aqua ex labilitate sua subintrat, quæ per catarrhactas transiens, colatur & tenuatur, salsumq; amittit saporem, quæ ad terræ superficiem erumpens, fontes & riuulos dulcis saporis gignit.

Sed de puteis vnde humorem habeāt, dissensio est. Si enim à catarrhactis haberent principium, implerentur & decurrerent. Contra quod dicimus: Etsi à catarrhactis habeant principium, non implentur tamen. Cōtingit enim catarrhactas ibi non finiri, sed hinc & illinc esse. Vnde vltra transit aqua putei, sed non sursum ebullit. Vbi verò est fons, finitur catarracta. inde aqua putei propter spissitudinem terræ non valens vltrà defluere, cogitur superebullire. Sunt alij qui dicunt non esse ex catarrhactis principium putei, sed ex sudoribus terræ. Cùm enim terra aliquid humoris cōtineat, si perforata est, descendunt guttæ aquæ ad modum sudoris hominis: inde est aqua putei. Nobis verò videtur ex vtroque esse causam putei: quod enim ex catarrhactis sint, ex hoc probatur, quod iuxta flumina statim reperitur aqua putei, & quod sæpe contingit vno puteo post alterum facto, aquam de primo auferri. Quod verò ex sudoribus terræ sint, probatur, quòd in siccis & editis locis aqua putei reperitur.

Quòd verò aqua putei & fontis in hyeme sit calida, in æstate frigida, sic contingit. Cùm hyems naturaliter sit frigida, ex frigiditate pori terræ constringuntur, nec potest calor euaporare: qui remanens intus, terram calefacit, & aquam. In æstate verò poris superficiei terræ ex calore apertis, fumus euaporat, minuiturque calor. inde aqua ab intus erumpens exit frigida. Est ergo aqua putei in æstate frigidissima, aqua verò fontis, quia propinquior calido aeri, minus est frigida: minus adhuc aqua fluuiorum, minus pluuiarum. Si ergo dulcis aqua colando per catarrhactas terræ fit, sed aquæ illæ quæ prædicto humoris fonte exeunt per superficiem terræ, non per catarrhactas, spissæ sunt & salsę, mariaque vocantur.

Et quoniam communis fuit sententia philosophorum, terrena modò diluuio, modò exustione finiri, vnde vtrunque contingat videamus. Cum aqua, vt prædiximus, fonti caloris sit supposita, contingit humorem paulisper crescere, caloremque superare, donec ad id creuerit, quod nullis litoribus detentus per terrram se diffundens, terrena submergit. Quòd cùm ex calore solis & siccitate terræ desiccatus sit, contingit calorem paulisper crescere, humoremque superare, donec ad id creuerit, quòd per terras diffusus eas adurat. Sunt qui dicunt ex communi planetarum eleuatione vel depressione hoc contingere. Si enim omnes planetæ simul eleuentur, plus solito à terra remoti, minus de humore consumunt. vnde humor crescens per terras se diffundit, fitque diluuium. sed si vnus vel duo vel tres sine alijs eleuentur, non tamen humor excrescit. quod enim crescit ex ipsorum eleuatione, desiccatur ex aliorum propinqui-

tate. Si vero omnes simul deprima[illegible]r, ex vicinitate adurunt terras, itque ex illo: quia quod illi ex pr[illegible] magis faciunt, alij remoti minus.

Et est attendendum, quod [illegible]m aliud commune, aliud particulare. Commune verò con[illegible] rest, aliud esse potest, sicq; alternatim pereunt temporalia. Vnde quia in tempore Noe per diluu[illegible] structio, per exustionem mundus iste finietur.

Sed quoniam in fine huius voluminis de mari habitus est tractatus, vnde in primis septem diebus l[illegible] ctus illius decrescant, in alijs septem c[illegible]ant, in tertia septimana decrescant, in quarta crescant, videamu[illegible] interlunium est, quia totus splendor solis qui [illegible]am accendit est super aera, subditum non potest atte[illegible]re [illegible] morem desiccare: est ergo tunc plenus fluctus, sed cùm splendor incipit descendere, accenditur luna, defic[illegible] ra, minuitque humorem: quantoque plus descendit splendor, desiccatur humor. & hoc vsque ad septimum [illegible] ptimo vero die quia tota medietate accensa est, mediante aere calefacit humorem, qui bulliens superele[illegible] vsque ad decimamquartam diem crescit fluctus: sed quia in tertia hebdomada calor eleuans in ea minu[illegible] maris minoratur: in quarta verò quia splendore ascendente calor deficit, spissatur aer, humorque cresc[illegible], & [illegible] ctus maris vsque ad nouilunium.

LIBRI TERTII FINIS.

VENERABILIS BEDAE PRESBY[TE]RI περιδιδάξεων SIVE ELEMENTORVM PHILOSOPHIAE, LIBER IIII.

PROOEMIVM.

SVPERIORVM voluminum series à prima causa rerum orta vsque ad terra[m] fluxit, pruritum aurium non continens, sed vtilitati legentium deseruiens, [illegible] ideò animus stultorum minus cedens. Iam enim illud Apostoli impletum e[st], [illegible] cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad desideria sua coaceruabunt [sibi] magistros prurientes auribus. Qua igitur studij reliqua libertas potest, cum magistros discipulorum palpones, discipulos magistrorum iudices, legemq; loque[ndi] & tacendi imponentes cognoscamus. In paucis enim frontem magistri, sed adulan tis vultum & voces percipies, & si sit aliquis qui magistri seueritatem sequatur, vt insanus à meretricibus scholarium fugitur, crudelis & inhumanus vocatur, [illegible] iam verbis Vmbecy possit vti: Atque ideo nulli comes ex eo tanquam mancus extincta corpus non vtit[ur] dextera. Vnde ergo deberentur diligi, fugiuntur magistri, secundùm illud Ouidij: Per quas nos petitu[r] fugatis opes. Sed quoniam probi est animum ad peiora non flectere: sed melioribus conformare, remoto an[imo] à peioribus, conformatoq; melioribus, ad cætera transcurramus: & quia in alijs elementis & ornatu illor[um] sectantes compendia satis diximus, de terra & eius ornatu dicere incipiamus.

CATALOGVS LIBRI IIII.

LIBER QVARTVS.

EST ergo terra elementum in medio mundi positum, atque ideo infimum. mundus nempe ad similitudinem oui dispositus est. Namque terra est in medio, vt meditullium est in ouo: circa hanc est aqua, vt circa meditullium est albumen circa quam est aer, vt panniculus continens albumen. Extra vero ad modum testæ ouí est ignis: Hæc terra in medio mundi sic posita, & cum omnino sit pondere sua naturaliter sit frigida & sicca in diuersis partibus suis, ex accidenti diuersas contrahit qualitates. Pars enim illius torridæ parti ætheris subdita, ex feruore solis torrida est, & inhabitabilis. Cui sed duo eius capita duabus frigidis partibus subdita sunt, frigida sunt, & inhabitabilia. pars vero temperatæ parti ætheris subiecta, temperata est & habitabilis. Sed quia, vt prædiximus, duæ partes illius temperatæ sunt, duæ in mundo zonæ temperatæ, & habitationes possunt esse. Vna citra torridam zonam, altera vltra: sed quamuis sint habitabiles, vnam tamen tantum ab hominibus inhabitari credimus, sed neutram nec totam. Sed quia philosophi de habitatoribus vtriusque non fabulantur, sed quia esse possunt, loquuntur, & illis quos non credimus esse per intellectum habitabilis partis dicamus.

Pars ergo terræ habitabilis, quam incolimus, in duo diuiditur. Cum enim temperata sit ex omni parte terræ sit, ex omni parte terræ quædam pars temperata est & habitabilis: sed Oceanus refluxiones oceani, latera terræ iuxta quantitatem horizontis cingunt, in duas illam diuidunt. Cuius superiorem partem, antipodes nostri inferiorem: nullus tamen nostrum ad illos, neque illorum ad nos peruenire potest. Ex parte enim septentrionis frigus & refluxiones transitum prohibent, ex parte vero orientis & occidentis solis radiorum feruor. Similiter alia habitabilis in duo diuiditur. superius quorum obtinent nostri anthei, & antipodes illorum inferius. Sunt ergo in duabus habitabilibus quatuor habitationes, quarum habitatores alij cum alijs, in quibusdam temporibus conueniunt, in quibusdam differunt. nos enim & nostri antipodes simul habemus æstatem & hyemem, & alia anni tempora: sed quando habemus diem, & illi noctem, & e conuerso. Simul enim ex propinquitate solis est æstas, ex remotione hyems, ex mediocri distantia ver & autumnus. Signa verò nobis æqualiter & illis distant, quippe terram seruantia æqualiter illam locum obeuntia, in quocunque signo sit sol, æqualiter nobis erit, & illis, idque est licet. Merito ergo habemus simul anni diuersitates, non tamen simul diem & noctem. Cum enim ex splendore solis sit dies, ex vmbra terræ nox vmbra verò semper est in parte splendori solis opposita, cùm in inferiori parte terræ est splendor dies, in superiori vmbra: & cum in superiori est splendor, in inferiori est vmbra. Nulla est ergo hora, qua in aliqua parte terræ non sit dies, & in aliqua nox. Sed quare si nos & ipsi simul habeamus æstatem simul hyemem, sed quando nos diem, & ipsi noctem. In æstate verò dies nobis sunt longissimi, breues autem noctes. habebunt ergo ipsi in æstate dies breues & noctes longas, quod contra naturam æstatis est. Contra quod dicimus, Et si nos habemus diem & ipsi noctem, non tamen quàm cito habemus diem, illi noctem, imò in quodam tempore dies est nobis & illis communis. sed alteri in vespere, alteri in mane. Cum enim sol est nobis in ortu, adhuc illis est in occasu: habemusque mane & illi vespere, vt circa primam nondum eis sit nox. Similiter in occasu postquam sol incipit nobis descendere, & incipit illis apparere, & tunc est illis mane, & nobis vespere. Inde est ergo quod habemus & nos & illi dies æquales & noctes, & si non simul. Similiter & in hyeme, sed qualiter hoc sit, animis legentium discutiendum permittimus. Nos vero & anthei, simul habemus splendorem, simul vmbram: sed quando sol est nobis propinquus, illis est remotus: quando nos habemus æstatem, & illi hyemem, & econuerso. Sed hic oritur quæstio similis priori, ad quam si quis superiorum instructus accesserit, illius solutionem facile inueniet. Nos verò & antipodes antheorum neque simul æstatem neque hyemem, neque diem vel noctem habemus. Anthetici verò & sui antipodes se habent vt nos & nostri anthei, & nostri antipodes vt nos & sui. Et quoniam de tribus habitationibus, & eorum habitatoribus satis docuimus, de nostra dicere incipiamus. Nostra ergo habitatio ab oriente ad occidentem, à meridie ad septentrionem extenditur. Quamuis temperata dicatur, non æqualiter tamen in omnibus suis partibus temperata est. Pars enim torridæ zonæ propinquior est libra, Aethiopia calida est & sicca: vicina frigidæ, frigida est, & humida: orientalis verò calida & humida. occidentalis frigida & sicca. Aequaliter verò distans, æqualiter est temperata. Huius iterum tres sunt partes principales, Asia, Africa, Europa: & incipit Asia ab oriente, extenditurque lateraliter vsque ad septentrionem, & vsque ad torridam zonam, terminaturq; Tanai & Nilo, mediam partẽ habitabilis obtinens. Europa vero & Africa duas alias obtinent. Sunt autem termini Africæ, Nilus ex parte orientis, à meridie torrida zona, à septentrione mediterraneum mare, ab occidente refluxio, à septentrione frigida zona hoc modo.

In hac igitur sunt montes, in quorum summitatibus sunt perpetuæ niues, in conuallibus maximus calor. Sed quare cum calor sit ex sole & superioribus, montes verò qui sunt illi propinquiores, quàm suæ conualles: quare in superioribus illorum sunt niues, in conuallibus non? Cõtra hoc dicimus, quod in superioribus breuiter tetigimus, quod quamuis ex sole sit calor, qui idem est calidæ naturæ, donec tamen humido, quod in sui naturam transmutet, sed commisceat, nihil calefacere potest. vnde in prædictis montibus quia aer subtilis est ex remotione à terra, à sole non potest accendi: sed ex sui leuitate huc & illuc impulsus, frigidus efficitur. In conuallibus verò quia aër est spissus, & inde fertur immobilis, citò incenditur & calefit: quod per hanc similitudinem potest probari, quia si aër in æstate sit immobilis, accenditur, & est calidus: sed si ventus veniat, qui illum moueat, frigidus sentitur. Hic oritur quæstio: Si aer in superioribus mõtium est ita subtilis, vnde ergo spissatur in nubes & in niues? Nos verò dicimus, quod ille non

spissatur, sed fumus humidus, qui ex conuallibus ascendit, ex frigiditate superiorum spissatur in nubes, & constringitur in niues. Hæc eadem habitabilis diuersis ventis exposita, diuersas contrahit qualitates. Si enim aliqua pars eiusdem montibus oppositis orienti, septentrioni clausa sit, & occidenti, exposita verò meridiei, est calida & sicca. In hyeme habitationi bona, in æstate pessima. Si verò ex contrario, in hyeme mala, in æstate bona: pars verò orienti exposita, & alijs clausa, est calida & humida, & inde bona. Econtrariò frigida & sicca, in autumno mala, in vere bona. Quod verò de partibus terræ dicimus, probari potest per fenestras domus. Austrinæ namque in æstate sunt malæ, in hyeme bonæ: septentrionales è contrario. Inde erat quod antiqui inter limina australia & borealia faciebant, vt in australi in hyeme, in boreali æstate discumberent. Et quoniam de hoc elemento & partibus suis satis diximus, de herbis & fructibus arborum consequens est vt dicamus: sed quoniam Macer & Dioscorides satis de illis apertè docent, de illis taceamus, vnam solam quæstionem cum sua solutione de incertis ponentes, quæ talis est. Cùm alterius sit truncus, alterius surculus, causaque crescendi de terra per radices & truncum ascendit, quomodo transeunt in naturam surculi, rami & fructus? Huius talis est solutio. Ex terra fumus calidus & humidus ascendit per poros radicis, secum aliquid terreæ naturæ & aqueæ substantiæ trahens, causamque viuendi, augmentandi fructusque conferens. Hic per trun-

cum ascendit, truncus quod suæ naturæ est, congruum [illegible], naturale [illegible] dignum, [illegible] cum & corticem transmutat: quod vero ad surculum [illegible], [illegible]. [illegible] reno animali dicamus, quod cùm omne sit mortale, [illegible], [illegible]. [illegible] irrationabilia infinita sunt, nec [illegible] pertinentia, [illegible], & vnde quædam [illegible] minent, quædam non: quædam mugiunt, [illegible] postponamus. [illegible] ne, quod dignius est, disseramus: quod ex duobus, [illegible], anima & corpore [illegible], primo cogitationi nostræ occurrit, deinde de anima, & eius virtutibus [illegible]. Sed [illegible] hominis & fœminæ, qualiter ex limo terræ homo factus sit, & primo [illegible], de [illegible] creatione, [illegible], [illegible], membris, de officiis & vtilitatibus membrorum [illegible]. [illegible] ex spermate [illegible], de ipsa [illegible] de anima.

Sperma itaque est viri [illegible], & in [illegible] stant [illegible] membrorum [illegible]. Quod vero [illegible] omnium membrorum illud sit compositum ex [illegible], quod [illegible], [illegible] similia ex similibus nascuntur. Aliud [illegible] cum [illegible] pater [illegible] membra aliquam [illegible] firmitatem obtineat, vt chiragram vel podagram [illegible] in eodem membro [illegible] & [illegible] de spermate fecimus mentionem, quod in matrice recipitur pro tempore [illegible], & de [illegible] rum dicamus. A decimoquarto anno tempus coitus incipit. Sed quæretur [illegible] & [illegible] contrahat, pueritia vero calida sit & humida, quare [illegible] non [illegible]. Cui dicimus, quod [illegible] sunt pori meatus, [illegible] ad [illegible], vnde sperma exire non [illegible] vero apertiores, & [illegible] tui. In senectute vero & [illegible] coitus vix contingit propter frigiditatem. [illegible] vero ante [illegible] molestum est, & [illegible] nutrit [illegible]. Minuitur enim calor naturalis, [illegible] digestio. post [illegible], quia cibus digestus est in sanguinem, tempus illius est. quæ vero complexio [illegible] conueniat, [illegible] quæratur.

Matrix vero est cista seminis susceptrix, intus villosa, vt melius semen recipiat, septem obtinens cellulas, [illegible] figura vt moneta impressa sunt. Inde est quod [illegible] vsque ad [illegible] mulier vno lecto parere potest. [illegible] ex matrice aliquando causa sterilitatis contingit, de illa aliquid dicamus. Causa ergo sterilitatis est nimia [illegible] nimia humiditas, nimius calor, nimium frigus. Cum enim sperma ex temperata, id est ex sanguine constat, [illegible] aliquid et consimile, requirit. Aliquando nimia pinguedo est causa, quare [illegible]. ex ea enim [illegible] licet obruduntur, ne semen intrare possit. Vnde Virgilius dicit in tempore coitus equas macie esse [illegible]. deinde subiungit [illegible] ne pinguior vsus [illegible] inhærentes. [illegible] frequentia coitus [illegible] est. Deliniuntur enim matricis intus, ad modum [illegible], nihil potest retinere. Si vero in muliere [illegible] causa sterilitatis, [illegible] sperma genituræ conueniens in matricem, clauditur [illegible] matrix, ita vt dicat Hippocrates, quod nec etiam acus posset iungi, facta est conceptio. Ideò conueniens genituræ dicimus, quia [illegible] frigidum, vel calidum, vel siccum, vel humidum, non est aptum genituræ. Sed quæritur si solum sperma [illegible] non muliebri ac genituræ sufficiat. Dicunt quidam illud solum sufficere, [illegible] huius rei hæc est probatio: [illegible] aliquis cum aliqua nolente concumbit, ea quæ flente aliquando gignit, vbi nullum semen mulieris [illegible] est enim sine voluntate seminis emissio. Nos verò dicimus etiam muliebre in conceptione esse, quod per [illegible] tem, quam puer contrahit in simili mente, ob [illegible] matre probari potest. Quod vero dicunt aliqua nolente [illegible] cipi, dicimus quod si in principio displicet, in fine tamen ex carnis concupiscentia ius fragilitate placet. Sed [illegible] conceptione menstruum cessare solet, vnde contingat, & quare tunc cesset, edisseramus. Cùm mulier omni [illegible] ma naturaliter sit, frigidior frigidissimo viro, cibum non benè potest digerere, remanent superfluitates quæ per singulos menses purgantur, menstruumque inde vocatur: conceptione vero facta geminatur calor ex fœtu. [illegible] lius cibus digeritur, nec tantæ superfluitates oriuntur. Iterum quia ex sanguine matris nutritur fœtus, non [illegible] purgatione. Inde est quod cætera animalia ex quo nata sunt gradiuntur, homo non graditur, quia ex sanguine [illegible] struato in vtero nutritur. Sed vnde mulieres post conceptionem feruentiores sunt libidine, bruta verò [illegible] ea cessant. Vnde cùm mulieres sunt frigidiores viris, luxuriosiores tamen illis sunt. Vnde post coitum [illegible] non lædatur, antecedens verò vir leprosus efficiatur, dicere proposuimus, ne corda religiosorum si forte hoc [illegible] nostrum in manus acceperint, diu loquendo de tali re offendamus, omittimus. Spermate igitur in matrice locato, oreque clauso, eiusdem si in dextera parte maneat, quia epar est in dextera parte matrici vicinum, meliori & calido sanguine nutritur fœtus, masculusque efficitur: si autem in sinistra, quæ à fonte caloris est remota, id est ab epate, est fœmina. Si verò non benè in sinistra, sed aliquantulum versus dexteram mulier est virilis. Cùm igitur in [illegible] prædictarum trium partium semen est locatum, incipit virtus digestiua operari, quæ calefaciendo à calore matricis illud spissat, sed ex siccitate folliculum intra se continentem conceptum creat, ne aliquæ superfluitates illi se commiscentes illum corrumpant. Hic folliculus cum puero crescit & oritur. Septimo die cóceptus, vt refert Macrobius, guttæ sanguinis in superficie folliculi incipiunt apparere, tertia septimana ad ipsum conceptionis humorem [illegible] quarta in quadam liquida soliditate, velut inter carnem & sanguinem, coagulatur. quinta si puer septimo mense [illegible] debeat, sin aút in nona septimana incipit virtus formatiua, cuius est officium humanam figuram cóferre: hanc sequitur virtus assimilatiua, cuius est officium, quod frigidum & siccú est, in frigida & sicca membra mutare, vt sunt [illegible] quod frigidum & humidum in phlegmatica, vt est pulmo: quod est calidum & siccum, in cholerica, vt cor: quod calidum & humidú in sanguinea, vt est epar. Deinde sequitur virtus concauatiua. huius est manus concauare, nares perforare, &c. Formatis verò membris assimilatis & concauatis, incipit fumus humidus per venas & arterias discurrens motumq; & vitam conferre. Hi motus septuagesimo die à conceptu incipit, si puer septimo mense nasci debeat: si nono, nonagesimo. Sed quia omnia quæ temporaliter viuunt, indigent cibo aliquo, sequitur virtus pascuatiua, quæ vsque ad mortem extenditur. Sed quæritur quomodo puer in vtero pascatur. Dicimus quod quidá neruí qui in vmbilico sunt, matrici cóiunguntur, per quos puro sanguine ab epate matris descendente nutritur puer, & crescit. Vnde quia digestum recipit, non indiget egestione superfluitatis. Has prædictas virtutes sequitur natiuitas, cuius duo termini sunt, septimus mensis & nonus. Quæritur cur ante septimú mensem puer natus viuere non potest, & cur in 7. mense natus viuat, in 8. non. Dicunt inde physici, quòd ante 7. mensem non est in puero tantus motus, quod si nasceretur, viuere posset. In septimo est motus vitæ sufficiens, vnde puer se mouens, si debiles neruos, quibus matrici cóniungitur, habeat, frangens illos nascitur vitæ idoneus. In 8. mense motu septimi debilitatus, si nascitur, viuere nó potest, [illegible] refectus, & in parte noni incipit moueri, rumpensq; neruos idoneus vitæ nascitur: & quia in calido & humido [illegible] tus est, nascens & ad [illegible] prodiens, cótrarietatem sentit, vocemq; vlulatus emittit, & ideo prima [illegible] vox est doloris. A natiuitate verò vsq; ad 7. annum est infantia, quia in quadam parte illius fari non potest, in altera [illegible] loquitur, [illegible]. In hac ætate sensum habere potest, rationem tñ atq; intellectum nó. De sensu [illegible] aliquid dicamus. De ratione vero atq; intellectu qualiter in tali ætate habere nó possunt, quia [illegible]

loquendo de anima ostendemus: & quia ex animali virtute, quam præcedit naturalis & spiritalis sensus, habet principium, de illis virtutibus, a naturali quæ prior est, inchoando aliquid præbemus. Cum igitur homo ex quatuor constet elementis, ex calore & humiditate, contingit fumum humidum nasci & calidum, qui diffusus per membra, mouens illa, triplicem digestionem operatur, virtusque naturalis vocatur. Et quia de tribus digestionibus facta est mentio, inquiramus quid dicit & vbi sit, & qualiter fiat digestio. Digestio igitur est alicuius rei per decoctionem facta mutatio. Prima vero digestio fit in stomacho, secunda in epate, tertia in omnibus membris. ergo de prima primum dicamus. Cum humanum corpus incremento indigeat in quadam ætate, in omni verò restauratione, quia per interiori & exteriore calore vel frigore deminuitur, necesse fuit cibum & potum, ex quibus esset nutritio & incrementum subintrare. Sed quia cibus grossus est, necesse fuit vt priusquam intraret stomachum, tenuis & delicatus redderetur. Ad hoc enim dentes parati sunt, nati ex phlegmate per gingiuas descendente, ex frigiditate spissatu & durato, vt cibum conterant. Lingua verò vt ad modum ministri ordinariam illum vertat, & sub dentes reducat. quæ ad hoc spongiosa est, vt cibi succum recipiens saporem discernat. Fit ergo moia quadam istius comminutionis comparatio: cibus verò sic præparatus cum potu per æsophagum in stomachum, per portam cuius amplius est os, motus descendit, ibique decoquitur, & in speciem ptisanæ transmutatur. & hæc est prima digestio. De stomacho verò vtrum sit calidæ naturæ, est quæstio. Aiunt quidam, Oportet quod calidæ sit naturæ: aliter enim cibum non posset concoquere: cum ergo cibum coquat & transmutet, calidus est. Nos verò dicimus stomachum frigidum esse naturaliter, calidum accidentaliter. est enim neruosæ naturæ, vt quando nimis stolido homo comedat, extendatur: quando minus, contrahatur. Iterum necesse fuit, quod esset neruosæ naturæ ne cum aliquid durum nec commasticatum reciperet, læderetur. Cum igitur omne neruosum frigidæ sit naturæ, ergo & stomachus. sed vt melius cibum retineat, & donec decoquatur, intus est villosus quamuis tamen naturaliter sit frigidus, ex accidente tamen calescit. suppositus est enim epati, ita quod fere totus ab eo includitur. Ex dextera verò parte eiusdem est fel, ex sinistra cor, quæ calida sunt & sicca, & inde fit calidus stomachus, vt igne supposito coquitur cibus. Si ergo proprie velimus loqui, in stomacho, non a stomacho cibum dicamus coqui. Cibus igitur sic in modum ptisanæ mutatus per inferius foramen, quod porta dicitur, exiens intrat duodecimum intestinum, sic dictum, quod quātitatem duodecim digitorum, quales sunt digiti eiusdem in vnoquoque obtinet. Relicto vero in eo quod eius naturæ vel nutrituræ est côueniens, transit in aliud, quod ieiunū dicitur, quod nihil inde retinet. Huic ieiuno venæ quædam ab epate venientes sese coniungunt, per quas quod liquidius est, transit in infima epatis, meseriacæ, quia succum mittunt dictæ: quod vero feculentum est in longitudinem, id est, in secellum descendit, & primæ superfluitates digestionis. Illud verò liquidum quod in infima epatis transit, calore eiusdem digeritur: quod quia in eo calidum & siccum est, transit in choleram, & per quasdam venas ad cistam fellis transmittitur. & hæc est sedes choleræ. Inde quædam pars ad confortandam vim appetitiuam in stomachum transit. Quod verò frigidum & siccum est, in melancholiam transit, & ad splenem sedem melancholiæ descendit: sed quædam pars ad stomachum ascendit, ad vim retentiuam confortandam. Quod frigidum & humidum in phlegma mutatur, & ad pulmonem sedem phlegmatis transit, quadam parte expulsiua vi in stomachum transmissa: quod vero calidum & humidum in sanguinem versum remanet in epate, quæ sedes est sanguinis. In epate ergo quatuor gignuntur humores proprias sedes habitantes. Cholera fel, melancholia splenem, sanguis epar, phlegma pulmonem: quamuis dicant quidam, phlegma propriam sedem non habere, sed cum sanguine vt melius posiit per membra discurrere, remanere. & hæc est secunda digestio. Quod ibi superfluum est, per ilim venam, quæ spleni adiacet, ad renes descendit: quod ibi liquidum est, ad sui nutrimentum retinentes, reliquum per vritides poros ad vesicam transmittunt. Idem per virile membrum exiens, vrina dicitur, & hæc est superfluitas secundæ digestionis: sed quia pueri habent poros vritides strictos, quod ibi spissum est, in lapideam transit substantiam. In alijs verò ætatibus quia pori aperti sunt, non generatur ibi lapis, sed circa renes. ergo pueris nascitur lapis in collo vesicæ, senibus circa renes. Sanguine verò prædicto modo in epate generato, per venas ad omnia transit membra, calore quorum digestus, in eorum similitudinem transit: superfluitas verò partim per sudorem exit, alia verò pars ad epar reuertitur, ibi decocta cum vrina exit descendens, sedimenque vocatur: sed si in fundo sit vrinæ, dicitur hypostasis: si in medio, eneortima: si in summo, nephile. Sed quid significat, & in diuersis locis existens, quid quando est continuum, quando diuulsum quid ex substantia & calore, dicere non est nostrum. Si quis verò hoc scire desiderat, Galenum de vrinis legit. Huius iterum naturalis virtutis est augmentum conferre, quod contingit ex humore & calore. Quod enim aliquando ascendit, est caloris: quod verò spissatur, humoris. Sed dicent: Si ex calido & humido est incrementum, vnde cholerici & melancholici, quorum alteri frigidi sunt & sicci, & alteri calidi & sicci, tantum crescunt? Nos verò dicimus, nullum esse hominem, qui calidus non sit & humidus: sed tamen quidam plus, quidam minus. Verbi gratia, homo naturaliter est calidus & humidus, & in quatuor qualitates temperatus: sed quia corrumpitur natura, contingit illas in aliquo intendi & remitti: si verò in aliquo intendatur calor, & remittatur humiditas, dicitur cholericus, id est calidus & siccus, non tamen est sine humiditate. Si verò in aliquo intensus sit humor, & remissus calor, dicitur phlegmaticus: si autem intensa sit siccitas, remissus calor, dicitur melancholicus: si verò æqualiter insunt, dicitur sanguineus. Sunt ergo omnes naturaliter calidi & humidi, sed propter diuersas qualitates intensas & remissas, incipiunt inter se, & nomen contrarij remisse. In omni ergo complexione potest homo crescere, plus tamen in vna, minus in alia: in quadam in longum, in quadam in latum. Cholerici namque graciles & longi sunt: longi ex calore, cuius est ascendere, graciles ex siccitate. Sanguinei verò longi propter calorem, pingues propter humiditatem: phlegmatici verò propter frigiditatem parui, propter humiditatem pingues. Melancholici verò propter frigiditatem parui, propter siccitatem graciles. sæpè tamen naturales proprietates ex accidente variantur. Nam cholerici & melancholici ex ocio vel comestione sunt pingues: sanguinei & phlegmatici ex abstinentia & labore graciles. Quod vero sanguinei & phlegmatici, &c. præter naturam breues sunt, ex paruitate matricis vel spermatis contingit. Hæc naturalis virtus habet quædam principalia membra, quædam deseruientia & adiuuantia: quædam alterum, quædam neutrum. Sed quia hoc à physico in isagogis satisdictum est, illo postposito, ad somnum, qui ad naturalem virtutem pertinet, transeamus.

Somnus est quies animalium virtutum, cum intensione naturalium. Contingit autem sic. Fumo humido ad superiora ascendente implentur nerui, quibus animalis virtus solet descendere. Definit ergo animal videre, audire, &c. donec naturali calore illo desiccato, naturalis spiritus incipiat descendere, & ad aliquid sensum animalis excitari. Somnia verò ex reliquijs cogitationum, ex cibo & potu & tempore, ex complexione, ex iacendi qualitate, habent existere, & hæc nihil significant. Alia ex ministerio angelorum, alia ex mundi causa & libertate animæ: quorū omnium prolationes in promptu habemus. Sed quoniam hoc nostro proposito multum non attinet, ad finem voluminis tendimus, illo prætermisso ad splenis virtutem transeamus. Prædictus igitur fumus per diuersa foramina transeundo, subtilior ad cor veniens, attrahendum aera illud dilatat, vt interior calor temperetur: ad expellendas verò superfluitates, idem constringit, & tunc dicitur spiritalis virtus, cui arteriæ deseruiunt: sed ad animalem virtutem veniamus. Prædictus ergo fumus per neruos ascendens, colando efficitur ita subtilis, quod perueniens ad cerebrum spiritus dicitur:

descendens per diuersa instrumēta, diuersas animales virtutes operatur, vt ostendemus. Quæ quia à cerebro [illegible], de ipso ante dicamus: deinde qualiter sensus inde prodeant, & quoniam in capite continetur, de [illegible] an[illegible].

Caput est quædam sphærica substantia, quæ in duobus digitis ante & retro est expressa. Rotunda, vt melius [illegible] ea cerebrum moueatur, & ne superfluitates in angulis sibi remanentes, illud corrumpant. Ante & retro expressa [illegible] neruos inde procedentes, quorum priores sensus operantur, posteriores verò motum corporis voluntarium. [illegible] cuius exteriori parte ex cranunculis pelliculæ adhærent capilli, & ex fumo ascendente & per poros exeunte nati. [illegible] enim ille exiens ex frigiditate sicci aeris constringitur, & in corpulentam substantiam transit. Alio vero [illegible] impellitur sursum, & sic crescunt capilli. Sed quia naturale est ponderum descendere, curuantur & descendunt. Vnde quia nulli ætati desunt superfluitates, neque alicui capillorum deest incrementum, neque vnguium, qui a [illegible] tatibus cordis, per digitorum summitates exeuntibus, à frigiditate durati fiunt. Sed pili barbæ & pectoris [illegible] dam ætati desunt, barbæ verò fœmineo sexui. Cum enim barba ex calore habeat existere in homine, propter geminum [illegible] calorem cordis & testiculorum potest esse. In muliere verò propter frigiditatem esse non potest, nisi sit aliqua præter naturam calida. Eadem ratione non est barba in spadonibus. In pueritia verò esse non potest propter strictitatem pororum. & quoniam ex fumo ascendente fiunt capilli, iuxta complexiones vniuscuiusque diuersi contrahuntur colores. De quibus quia in physica satis dicitur, ad cætera transeamus. Sub cranio duę sunt pelliculæ mineæ dictæ, quarum prior cerebro durior est, duraque mater dicitur. Quæ propinquior verò cerebro, ne lædat ipsum, tenuior est, diciturque pia mater. Sub istis est cerebrum, cuius talis à Constantino dicitur definitio: Cerebrum est liquida & alba substantia, sine sanguine. de quo quæritur, an sit frigidum an calidum. Dicimus quòd naturaliter est frigidum, ne continuo motu desiccetur. Huius in capite tres sunt cellulæ: in prora, in medio, in puppe. Prima vero cellula est calida & sicca, diciturque phantastica, id est visualis: quia in ea est vis videndi & intelligendi. Hæc calida & sicca est, vt formas rerum & colores attrahat. Media vero dicitur logistica, id est rationalis: quia in ea est vis discernendi. Quod enim phantastica attrahit, ad hanc transit, ibique anima discernit, estq; calida & humida, vt melius discernēdo propriet at bus rerū se conformet. Tertia verò memorialis dicitur, quia in ea est vis retinēdi memoriā. Quod enim in logistica cellula d[illegible], transit ad memorialem per quodoam foramen, quod claudit quidam panniculus, donec aperiatur, quando aliquid tradere memoriæ vel ad memoriam volumus reducere. Ista est frigida & sicca, vt melius retineat. frigidi enim & sicci est constringere. Sed dicent: Quomodo hoc vnquam potuit probari? Dicimus, per vulnera in illis partibus accepta. Cum enim aliquis esset bonæ memoriæ, rationis & intelligentiæ, viderunt physici, quod accepto vulnere in aliqua illarum cellularum, vim illius amittebat, vires aliarum retinens. Vnde Solinus in polyhistorijs narrat de quodam, qui accepto vulnere in occipitio, ad tantam deuenit ignorantiam, quod nesciebat se habuisse nomen. Ergo meritò antiqui dixerunt in capite sedem esse sapientiæ. In capite enim habent sedem, quæ faciunt hominem sapientem, scilicet intellectus, ratio, memoria. Ab hoc cerebro prodeunt nerui ad oculos, per quos animalis spiritus exiens, visum operatur, vt ostendimus: sed prius de substantia oculorū aliquid dicamus. Oculus igitur est quædam orbiculata & clara substantia, sed in superficie aliquantulum plana, ex tribus humoribus & septem tunicis constans. Orbiculata est, vt huc & illuc verti possit. In superficie plana, vt melius formas rerum in se possit recipere. Lucens, ex humoribus constans, vt à visuali spiritu possit penetrari. Ex tunicis septem, vt superfluitates expellat, ne illum lædant. Sed si quis nomen humorum & tunicarum dispositiones scire desiderat, Galenum legat. Duos vero oculos constituit natura, vt si vnus læderetur, alter remaneret. Deinde de visu dicamus. Cum igitur animalis spiritus, per neruos à cerebro prodeuntes, & ad oculos vsque peruenerit, exiens si aliquem exteriorem splendorem vel solis vel alterius receperit, vsque ad obstaculum dirigitur, quod offendens per ipsum se diffundit, formisque illius & coloribus informatur per oculos, & per phantasticam cellam ad logisticam cellam transit, visusque efficitur. Inde est quòd visu figuras & colores rerum discernimus. Stoici tamen dicunt visualem spiritum vsque ad rem non peruenire, sed oculum figuras rerum in se recipere, ad quas perueniens ille radius, similiterque informatus visum operatur. Sunt alij qui dicunt, neque illum vsque ad obstaculum peruenire, neque oculo informari, sed medium aera inter videntem & obstaculum, formis & coloribus informari, ad quem radius perueniens, informatusque reuertens visum operatur. Nobis verò illa placet sententia, quod visualis spiritus vsque ad rem perueniat. Cuius rei hæc est probatio, quod ex visu lippientis alicuius sæpe eandem contrahimus infirmitatem. & vnde hoc, nisi quòd visualis spiritu ad corruptum oculum perueniente corrumpitur, reuertensque oculos corrumpit? Eiusdem rei probatio est, quod sic contingit: Cum homines sint contrariarum cōplexionum, alij enim sunt frigidi, alij calidi, alij humidi, alij sicci, visualis spiritus ab aliquo exiens, qualitates illius secum trahens, diffusus per faciem alterius complexionis contrariæ, illum corrumpit. Contraria namque contrarijs læduntur. Inde est quod vetulæ lingentes faciem, & expuentes illo curantur. Quod enim est ibi nociuum, expuunt. Vt igitur visus efficiatur, tria sunt necessaria: interior radius, exterior splendor, obstaculum rei. His igitur concurrentibus est visus: aliquo autem istorum deficiente, deficit. Visus autem species sint tres: detuitio, contuitio, intuitio. Et est intuitio, quando aliquid videmus in eo occurrente simulachro. sed ostendentes qualiter visus fiat, de ea satis diximus. Contuitio est, quando aliquid videmus, In cuius superficie aliquod occurrit simulachrum. Detuitio est, quādo non in superficie, sed in profundo apparet, vt in aqua: diciturq; detuitio, quasi deorsum tuitio. Restat ergo de intuitione, & detuitione dicere, quarum quia eadem est causa, de intuitione disputemus, vt quod de ea ostenderimus, de tuitione intelligatur. Cum igitur visualis spiritus ad aliquid videndum dirigitur, ex labilitate huc & illuc impellitur, informatusque formis circunstantium, si ad aliquid obscurum peruenerit, ex sui subtilitate videri non potest. Si autem ad aliquod radiosum, ex splendore illius apparet. Aristoteles verò dixit, nullum ibi apparere simulachrum, sed hominem se & posteriora videre tali modo: Cum prædictus spiritus aliquod radiosum offendat, radijs illius elisus repercutitur, reuersusque ad faciem videntis, ipsum & posteriora percipit. Sed quia mediante speculo hoc contingit, videtur hoc in speculo apparere. Sunt qui dicunt aera inter hominem & speculum diuersis formis insignitum & coloribus, vnde si aliquid opponatur, splendidum appareat, sine contrario non. Contingit autem sic auditus: Cum aer naturalibus instrumentis percussus, formam vocis acceperit, exiens primam partem aeris quam reperit, simili informat forma, & illa aliam, donec ad aures perueniatur ad modum tympani sicci & concaui: cui resonanti excitatur ille spiritus animalis, descendensque ad aures per quosdam neruos informat se simili forma, sicque informatus ad logisticam cellam reuertens, auditum operatur. Similiter alij sensus fiunt eodem animali spiritu ad illorum instrumenta, per neruos a cerebro descendente. His itaque perceptis, de anima, & eius virtutibus tempus est disserere.

Anima est quidam spiritus coniunctus corpori, idoneitatem discernendi & intelligendi conferens. Quod enim ex anima sit discernere & intelligere, sic probatur: quod crescente cura corporis, oriuntur illæ virtutes: decrescente illa & crescente cura animæ, crescunt illæ. Si enim ex natura corporis essent, crescente cura corporis crescerent. Augmentata namque cura, augmentatur effectus. Iterum cum omnis creatura corporea vel spiritualis sit, conueniens fuit, vt homo ex corpore & spiritu constaret, vt cum vtroque aliquam affinitatem haberet. Habet enim cum cor-

p[illegible] v[illegible] e ulterc [illegible] animalibus sentire, cum sp[illegible] [illegible] Cum ergo ex corpore & anima constet homo, d[illegible], in[illegible] sim [illegible] creatori, inconueniens esset, si hominis corpus suas haberet acti[illegible] Sed dicet aliquis: [illegible] d[illegible] cernam quæ actiones in homine debeant iudicari animæ, quæ corporis. D[illegible] bus animalibus, vel corporibus vita carentibus [illegible] vero inueniuntur in homine, & in nullo [illegible] corpore es[illegible] Discernere ergo & intelligere, animæ est: sentire verò, & similia, corporis. Sed dicet aliquis [illegible] animæ non sunt, [illegible] vel virtutes vel vitia animæ, & quare propter illa damnatur vel [illegible] non sunt actiones, eius possunt esse vitia. C[illegible] homini animaduersa, [illegible] corrigat, ignorantia vel negligentia eius contingit. Sicut ergo discipulus vel seru[illegible] vel [illegible], magister & dominus extra culpam non est: sic nec anima [illegible] conte[illegible] [illegible] Cum igitur homo ex anima & corpore constet, quæritur an [illegible] a, an commixta, an concordia. Vt quippe ist[illegible] com[illegible] positione. An[illegible] nec æqualiter illud moueret. Omne enim quod non [illegible] proximo, vt ignis silicui appositus. Concreta non est [illegible] vt aqua per [illegible] litionem in salem. Cum ergo ani[illegible] Commixta non est [illegible] ergo commixta corpus & anima. Ergo sunt coniun[illegible] [illegible], tota & integra. Hic subiicient: Si in [illegible] tota est, [illegible] a corpore. Nos verò dicimus, animam [illegible] qua parte [illegible] vitæ. Separata igitur à corporis parte, remanet anima in alijs [illegible] quæritur, an anima & corpus sint ex eadem an ex [illegible]. Nos verò dicimus, [illegible] m [illegible] dit esse. Vnde Plato [illegible] do[illegible] & [illegible], ca[illegible] mixtum [illegible] ani[illegible] & effectu [illegible] corpora crescunt & [illegible], sed [illegible] animæ ex illis. Iterum quæritur, an anima [illegible] exist at, quam corpus, & quando illi [illegible]. Dicimus [illegible] quod probari potest ratione & autoritate. Si enim [illegible] esset, vel in [illegible] feria vel [illegible] esse, nulla [illegible] Augustini hoc probatur, qui dicit, Quo[illegible] creat Deus [illegible] animas, tempus vero con[illegible] cum corpore, à nullo deletur. Nobis tamen post [illegible] operationem [illegible] & concauatiæ virtutis videtur: tunc non [illegible] virtus per [illegible] potest discurrere, [illegible] vita in [illegible] esse, nec [illegible] in corpore. Huius autem [illegible] sunt potentiæ, intelligentia, ratio, memoria. Est [illegible] animæ, qua [illegible] it homo corporalia cum certa ratione, quare [illegible]. Ratio vero est quædam vis animæ, qua [illegible] homo quid sit res, & in quo conueniat cum alijs, & in quo differat. Memoria vero est vis, qua firmè [illegible] ita. Sed [illegible] cum istæ sint proprietates animæ, quare in [illegible], in quo est anima, non dis[illegible], &c. A[illegible]. quod [illegible] à creatore habens principium, ex quo est perfecta in suo genere, [illegible] quæ à homini fieri possunt, [illegible] grauitas carnis esset, quod per primum hominem qui ante corruptionem humanitatis, ex quo fuit, perfectam habuit scientiam humanam, probari potest. Sed modo corrupta humanitate, ex quo con[illegible] corrupto, corrumpitur: nec proprietates suas potest exercere, donec vsus experientia, vel alicuius doctrina ex[illegible] discernere velut cum aliquis subtilitate oculorum, tenebroso carceri deputatur, videre tamen non potest nisi assuescat tenebris, vel lumen accendatur. vnde Virgilius: Quantum non noxia corpora tardant. In prima vero ætate nec præcessit vsus experientia, nec est tempus doctrinæ conueniens. Cum enim illa ætas calida sit & humida tantum, statim cibum digerit & appetit: vnde frequenti influxione indiget & effluxione, spissusque fumus generatur, qui ascendens cerebrum, in quo est vis discernendi & intelligendi, turbat. Hanc ætatem sequitur iuuentus, quæ est calida & sicca. Desiccatus est enim ille naturalis humor, quem contrahit homo ex matris vtero. vnde non ita spissus fumus generatur, neque cerebrum ita turbatur, estque ætas conueniens ad discendum, & maximè, si lampas diligentis doctrinæ accendatur. Sequitur senectus frigida & sicca. Extinctus est enim ille naturalis calor. vnde in hac ætate viget memoria, sed vires corporis deficiunt. ex siccitate enim & frigiditate, cuius est constringere, est memoria. Ex calore, cuius est impetum facere, vires corporis eo deficiente deficiunt: hanc sequitur senium, frigidum & humidum. Extincto enim naturali calore crescit frigidum phlegma. vnde in illa ætate deficit memoria, fiuntque homines pueriles. Est enim à phlegmate vis expulsiua, hanc sequitur animæ & corporis dissolutio. Non enim extincto naturali calore diu potest viuere homo. Et quia de homine satis diximus, cuius est doceri dicamus, quales vt doceant, quærendi sint, quales vt doceantur, qualis complexio conueniens sit doctrinæ, in qua ætate sint incipienda, & quando finienda, quis sit ordo discendi. Talis igitur vt doceat quærendus est, qui neque causa laudis, nec spe temporalis indumenti, sed solo amore sapere doceat. Si enim propriam laudem diligit, nunquam discipulum ad sui perfectionem venire volet. Subtrahit enim doctrinam, ne in eo quod plus diligit, æquetur vel superetur. Si iterum temporalis commodi spe inductus doceat, non curabit quid dicat, dum nummum extorqueat. Sæpè enim placent nugæ magis quàm vtilia. Sed si amore scientiæ ad docendum accesserit, nec propter inuidiam doctrinam subtrahet: nec vt aliquid extorqueat, veritatem cognitam fugiet: nec si deficiat multitudo sociorum, deficiet, sed ad instructionem sui & aliorum vigil & diligens fiet. Vt doceatur ergo, talis diligendus est, qui non sit doctrinæ strepens, nec superbus, ne videatur aliquid esse, cum nihil sit: qui magistrum vt patrem diligat, vel etiam plus patre. A quo enim maiora & digniora accipimus, magis diligere debemus. A patre enim rudes esse cœpimus, à magistro verò esse sapientes, quod maius est & dignius. plus ergo diligendi sunt boni doctores quam parentes, nec tamen est iustum quod magis diligantur doctores, sed vtile, vt scientiæ illius verba nobis placeant: quia in eo quem non diligimus, sæpe etiam nobis bona displicent, illaque fugimus, dum studemus non imitari illos quos non diligimus. Quamuis enim sanguinea complexio habilis sit ad doctrinam, quippe in omnibus temperata, tamen in omni aliquis perfectus esse potest, etsi cum labore: quia vt narrat Pamphilus. Labor improbus omnia vincit. Principium verò doctrinæ ab adolescentia est conueniens, quia vt ait Plato: Aetas hominis similis est ceræ, quæ si nimis mollis sit, nec figuram recipit: nec retinet, similiter si sit dura. Ergo nec nimis tenera, nec nimis dura, conueniens est doctrinæ. Terminus doctrinæ est mors. vnde quidam sapiens, cum ab eo sic quæreretur, vbi esset terminus discendi? Respondet, vbi & vitæ. Quidam philosophus cum nonagenarius moreretur, & quæsitus à quodam discipulo suo, si de morte doleret? sic interroganti respondet: quia nunc incipiebat discere. Ordo verò discendi talis est, vt quia per eloquentiam omnis fit doctrina, prius instruantur in eloquentia. Cuius tres sunt partes: rectè scribere, & rectè scripta pronunciare, probare id quod est probandum, quod docet Dialectica. ornare verba & sententias, quod tradit Rhetorica. Initiandi ergo sumus in Grammatica, deinde in Dialectica, postea in Rhetorica. Quibus instructi vt armis, ad studium [illegible]

ꝑ hiæ debemus accedere. Cuius hic est ordo, vt prius in quadruuio & in ipso prius in Arithmetica, secundo in Musica, tertio in Geometria, quarto in Astronomia. deinde in diuina pagina, quippe vt per cognitionem creaturæ, ad cognitionem creatoris perueniamus.

περὶ διδάξεων, Finis.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI DE PASCHAE CELEBRATIONE LIBER, SIVE DE AEQVINOCTIO VERNALI IVXTA ANATHOLIVM, EPISTOLA.

REVERENDISSIMO AC SANCTISSIMO FRATRI VVICRHEDAE presbytero, Beda optabilem in Domino Salutem.

LIBENTER accepi literas tuæ benignitatis, amantissime in Christo frater, & capitula quæ rogasti promptus describere, ac tibi dirigere acceleraui, memor familiaritatis ac dulcedinis, qua cum illo aduenirem, me suscepisti. Sed & quæstionem illam merito famosam de historia ecclesiastica, super qua me interrogasti præsentem, cui tunc breuiter vt potui respondi, nunc latius explanare etiam studui, hoc est, de æquinoctio verno, quod in libro præfato Anatholius antistes reuerendissimus, in vndecimo Calend. April. die annotasse perhibetur, cum cæteri Aegyptiorum magistri hoc magis in duodecimo Calendarum earundem die annotandum esse decernant. Dicit nanque sanctus Proterius Alexandrinæ antistes ecclesiæ, ad beatissimum papam Leonem scribens de pascha, & manifestè quidem secundum cursum solis, XXV. die mensis Famenoth, qui etiam XII. Calendas Apil. æquinoctium esse cognoscitur. Sed non oportet ab hoc æquinoctio primi mensis exordium iuxta cursum lunæ prorsus affigere, alioquin per omnia solis circulo lunæ discursus concordare debuerat. Dicit & sanctus Cyrillus eiusdem præsul ecclesiæ: Sol enim ipse quotidie terra marique & clauditur in fine diei, & in diei initio aperitur, & finit sol cursum totius anni, in duodecimo Calend. Aprilis. Vnde te merito, sicut & cæteros, mouet studiosos, quomodo Anatholius cum sit & ipse eruditione ac genere Aegyptius, quasi contrarius Aegypti doctoribus, scribat æquinoctium idem in vndecimo Calendas Apriles occurrere solere. Est ergo, inquiens, in primo anno initium primi mensis, quando est decimo, & XIX. annorum circuli initium, secundum Aegyptios quidem mensis famenoth vigesimosexta die, secundum Romanos verò vndecimo Calendas Aprilis, in qua die inuenitur sol non solum conscendisse primam partem, verum etiam quartam iam in eadem die habere, id est, in prima ex duodecim partibus. Hæc autem particula, vernale est æquinoctium & ipsa est initium mensium, & caput circuli, & absolutio cursus stellarum, quæ πλανῆται, id est, vagæ dicuntur, ac finis duodecimæ particulæ, & totius circuli terminus. Sed facillime ratione posse credo doceri, non eum cæteris Aegypti & orientis præceptoribus in hoc esse contrarium. Facit enim ratio quadrantis (quem bissextum vocant) vt sol æquinoctialem sui cursus locum in signifero circulo, nunc in primo exortu suo, nunc in meridie, nunc occasu, nunc media nocte comprehendat, & quotiens mane vel meridie fieri æquinoctium contigerit, ad duodecimum Calendarum Aprilium: quotiens autem vesperi, vel media nocte, ad vndecimum Calendarum earundem diem pertinet. Absque enim contradictione nox omnis ex quo Dominus à mortuis resurrexit, sequentis diei temporibus anteponitur, non autem præcedentis apponitur. Vnde consultè Anatholius non vetat in vndecimum, sed ante XI. Calendarum Aprilium pascha celebrari, cum ipse in eodem libro diligenter ex antiquorum pariter & nouorum patrum scriptis affirmet, ante transcensum æquinoctij pascha agi non posse. Ipse enim sibi testis erat, quòd scribens non prima sedis æquinoctialis tempora, sed vltima signauit, hoc est, ea à quibus paschæ celebrationem incipere posse nouerat. Cum enim secundo vel tertio anno post bissextum paschæ dies Dominicus in vndecimo Calendarum Aprilium occurrerit, constat nimirum, quòd cum æquinoctio paschæ tempus inchoatur. Cuius ceremoniæ partes celebrantur eiusdem prima noctis: quamuis illa mediante, vel etiam inchoante perfici æquinoctium nullus ambigit: eo quòd profecto Dominicæ ipsam resurrectionis ritè celebrari horam, quæ diluculo facta est. Et vt patenter animaduertas, quòd Anatholius vespertinum specialiter æquinoctium scribat, à quo pascha incipere potest, quodque ad duodecimum Calendarum Aprilium regulariter respicit. Attende quid in sequentibus ex antiquorum sententia patrum annotat. Cum enim sint duo æquinoctia veris & autumni æquis spacijs dirempta, & decimoquarto die primi mensis sit statuta solennitas post vesperam, quando luna soli apposita è regione deprehenditur, sicut etiam oculis probare licet: inuenitur vtique vernalis æquinoctij partem sol obtinens, luna vero autumnalis. Quid ergo mirandum si in XI. Calendarum Aprilium æquinoctium fieri dicat, cum de illa loqui se hora declaret, quando occidente ad vesperam sole, luna econtrariò suum attollit exortum. Vbi pariter intuendum, quòd æquinoctia veris & autumni æquis spacijs dixit esse dirempta. Et inde colligendum, quòd ab æquinoctio ad æquinoctium dimidium anni computare debeamus, atque autumnale XIII. Calendarum Octobr. annotare, centum videlicet & octoginta duobus diebus à vernali discretum. Quod esse verissimum etiam horologica docet inspectio, maximè cum hanc æqualitatem anni inter æquinoctiorum diremptionem antiquissimi & eruditissimi doctoris Aristæi verbis astruat, qui fuit vnus ex illis LXX. illustribus scripturæ sacræ interpretibus. Quod autem idem ait Anatholius, in qua dies inuenitur sol, non solum conscendisse primam partem, verumetiam quartam iam habere in ea die, id est, in prima & duodecim partibus, XII. partes XII. signa horoscopi nominat, quæ tricenis diebus & paucis insuper horis solem singula tenent. Vnde & Maro de ijsdem dicit, Idcirco certis dimensum partibus orbem, Per duodena regit mundi sol aureus astra. quarum videlicet partium prima iuxta naturam à loci æquinoctij vernalis incipit. Hæc autem prima ex duodecima vernale est æquinoctium, quia nimirum partis eiusdem initium, scilicet vbi sol primo positus est, ipsum tenet æquinoctium, rectè præmittit solem in ea die non solum conscendisse primam partem, verumetiam quadrantem in ea die habere: quia quotiens æquinoctiale tempus iuxta rationem præfatam in vndecimum Calendarum Aprilium incidit, totiens in ipso temporis momento illa quarta pars diei, quæ annuatim accrescere solet, secundum naturam perfecta esse dignoscitur. Nam cum duodecimo Calendarum earundem die contingit æquinoctium, [illegible] in ipso æque die, & in ipsa æquinoctiali hora quadrans idem expletur. Ideo autem addimus Naturaliter, quia [illegible] nis est

humanæ,

h[illegible]æ, var[illegible] temporibus anni, prout [illegible] placuit [illegible]. Naturalis verò est rationis in completione & circulo [illegible], quem Cyrillus signauit in ea, quam [illegible] supra propositam [illegible] sententia, dicens: Et finit sol cursum totius anni, in duodecimo Calendarum Aprilium, & ne quis forte nos non [illegible] hanc Anatholij sententiam, hoc quod ipsi sentire intelligere potuisse, [illegible] pauca annectere quæ de ijsdem partibus & æquinoctio vir doctissimus Victor Capuanæ vrbis antistes describebat. Cœlestis, inquit, circulus, per quem sol & luna & stellæ, quæ planetæ appellantur, [illegible] proprio [illegible], per duodecim partes, iudicio est sapientiæ distributus. Quibus [illegible] CCCLXV. die, quo toto tempore annus expletur, [illegible] repererit [illegible] primæ partis initium, oritur anni principium, quod hi à duodecimo Calendarum Aprilium die vsque ad [illegible]. Sæpe enim vespere, interdum noctu, nonnunquam ipsis Calendarum XI. Aprilium die [illegible] ostenditur. Vicesima igitur sexta die Martij mensis, secundum Alexandrinos, hoc est, iuxta Latinos duodecimo vel vndecimo Calendarum Aprilium die [illegible] solis cursum primi mensis initium. Ne quis autem nos inconstantiæ velit arguere, quod velut sub ambiguo [illegible] diem primi mensis minime definiamus, [illegible] obiurgator aut potius inquisitor sciat, quod solertissimè à septima diei hora, horam primam alterius diei docet incipere & cum sit XXV dies Martij mensis, XII. Calendarum Aprilium [illegible] primæ partis [illegible] XXVI. ascribitur, Aegyptiaca vt diximus traditione [illegible], & sine dubitatione probabili. & post [illegible] luna [illegible] XIV. reperitur, [illegible] in prima parte sui circuli constituto, iure primi mensis asscribitur. Si verò prius XIV. luna [illegible] pleno lumine orbis effulserit, quam sol memoratam primam partem circuli sui contigerit, XII. mensis [illegible] reperitur vel reputabitur. Et quotiens ita contigit, [illegible] differtur ad alterum plenilunium, quam venire necesse est [illegible] in prima parte duodecim circuli partibus constitutum. Hæc de verbis beati Victoris addere placuit, quatenus sententia sancti patris Anatholij, quæ & in ipsius opere paschali, & in historia Ecclesiastica plerisque [illegible] est, per eius [illegible] clarior redderetur. Sed neque hoc prætereundum, quod sunt qui contendunt Anatholium in hac sententia nequaquam vndecimum, sed octauum Calendarum Aprilium diem posuisse, dicentes: cum hanc sententiam in historia Ecclesiastica poneret, diem pro die mutasse, & Eusebium quod cætera benè ac philosophicè posita videret, vno verbo [illegible], quod in ea minus perfectè dictum conspexerit, ne illum videlicet quem laudare proposuerat, palam notabilem monstraret, si eius pura verba, & vt ipse scripserat, suis inderet historijs. Sed mirum si Eusebius tam circumspectus sermone, & sensu scriptor, in tantum laudis aliorum potuit esse cupidus, vt eorum scripturis deflagrans, ea quæ non dixerant illos dixisse finxerit, nec formidaret argui, postquam lectores sui integra eorũ opuscula perscrutarentur, atque quæ ipse de his assumpserat, aliter in suis authoribus posita offendissent. Mirum si Victorem, cuius dicta posuimus, virum æquè eruditionis eximiæ talis impostura latuit, qui in alio opere scribens de pascha, hanc eandem sententiam Anatholij de historia Ecclesiastica, quasi iure laudabilem ac memorabilem assumens, vbi opportunum reprobatur inseruit, & ipse vndecimum in ea non octauum Calendarum Aprilium scribens diem. Sed & Dionysius cognomento Exiguus, scientia præcipuus, mirum quare vel ipse in epistolis suis paschalibus Anatholij suffragium de historia Ecclesiastica flagitaret, si eius ibi dicta sciret falsata, quem vt Græcæ etiam linguæ peritissimum, qualiter hæc sint primo edita, latere non potuit attentio. Sed quia mensis hic vnde sumat exordium, vel vbi terminetur, euidenter in Moysi scriptis non colligitur: præfati venerabiles CCCXVIII. Pontifices antiqui moris obseruantiam, & exinde à sancto Moyse traditam, sicut in septimo libro Ecclesiasticæ historiæ fertur solertius inuestigantes, ab VIII. Iduum Martiarum vsque in diem nonarum Aprilium natam lunam facere dixerunt primi mensis initium, & à duodecimo Calendarum Aprilium vsque ad XIV. Calend. Maij lunam XIV. solertiu inquirendam. Itaque verisimile videtur, Eusebium quidem quod in Græca authoritate inuenerat, fideliter suis indidisse historijs. Ipsum vero libellum Anatholij postmodum in aliquibus Latinorum exemplaribus esse corruptum, eorum nimirum fraude, qui paschæ verum tempus ignorantes errorem suum tanti patris autoritate defendere gestirent. Sed quærunt illi qui Eusebium magis vnam emendasse sententiam, quàm alios quoslibet totum Anatholij putant infalsasse libellum, quomodo in ipso libello sit scriptum. Sed quid mirũ si in XI. luna errauerint, qui III. dies addiderunt ante æquinoctiũ, in quib. pascha immolari posse definiunt, quod certũ omnimodis putari absurdũ. Quibus respondendum, quia Anatholius potuerit nosse plurimos, qui sic vel sic de pascha senserint, nec tamen ad nostrã notitiã peruenerint. Et econtrà quærendũ ab eis, quomodo in ipso libello sit scriptũ: Est ergo in primo anno initiũ primi mensis, quod est XIX. annorũ circuli initiũ, secundum Aegyptios quidem mensis Faminoth XXVII. die, iuxta Macedones verò Distri mensis XXII. Secundùm Romanos vero Martis mensis XXV. die, id est, VIII. Calendas Aprilis, cum XXVI. dies mensis AEgyptiorum Faminoth, & XXII. dies mensis Macedonum Distri non sit VIII. Calendarum Aprilium, sed IX. Calend. April. Nonne verisimilimum apparet, quàm sit falsata sententia, vbi ipse qui VIII. Calend. pro IX. Calend. April. mutauit, oblitus est etiam AEgyptiorum vel Græcorum mensium statum mutare. Sed his quæ minus nota erant manere permissis vt fuerunt, illud solummodò quod suis sibique visibile erat mutauit. Quid sanè horum sit verius, illi potius qui Anatholium Græcum legunt, videant. Verùm siue Eusebius vnam sententiam seu quilibet totum ipsum libellum à suo statu mutauerit, constat absque vlla dubietate, quamuis plurima verterit æquinoctium octaua Calendarum Aprilium die nequaquam posse reperiri. Quod in conspectione horologica ex aperta ratione probabitur. Regula enim tenet Ecclesiasticæ obseruationis, quæ & edictis patrum priorum & clarius est Niceno probata Concilio, vt paschæ dies Dominicus ab vndecimo Calendarum Aprilium vsque in septimum Calendarum Maiarum diem quæratur. Item Catholicæ institutionis regula præcipit, vt ante vernalis æquinoctij transcensum pascha non celebretur. Qui ergo VIII. Calendarum Aprilium putat esse æquinoctium, necesse est idem aut ante æquinoctium pascha celebrari licitum dicat, aut ante septimum Calendarum diem pascha celebrari licitum neget. Ipsum quoque pascha, quod Dominus pridie quàm pateretur, cum discipulis fecit, aut nona Calendarum Aprilium die non fuisse, aut ante æquinoctium fuisse confirmet.

Primo anno circuli decennouenalis XXX. est luna in XI. Calendarum Aprilium, eodemque anno luna XIV. quinta die Calendarum Aprilium, id est, Nonas Apriles: iungeque ad XXX. & lunæ regulares mensis Aprilis, eo anno quo IV. luna Aprilem incurrat. Eo verò quo mense Martis luna XIV. incurrit, tardè Martis regulares triginta sex. Ex epactis vtique agnosces facillime, vtrum in Martium an in Aprilem, luna decimoquarta eueniet. Si enim plus XV. aut minus V. epactis habes, Aprili luna XIV. computatur. Tene ergò regulares in Aprili trigesimoquinta, & subtrahe epactas semper eius anni, & quod remanserit, ipsa est dies lunæ decimoquarta, vtputa tertio anno circuli decennouenalis XXII. erunt epactæ, tolle XXII. de XXXV. & remanent XIII. tertiadecima die mensis Aprilis, id est, Idus Aprilis luna decimoquarta occurrit. Si verò feriam quæras XIV. lunæ, adde concurrentes anni illius numero, qui relictus est, vtputa istis tredecim qui in præsenti sunt, in Aprili quoque regulares septem. Hæc omnia collige, & postea diuide per septenarium, & quod remanserit, ipsa est feria lunæ decimaquarta, & sic facillime ad Diem Dominicum peruenies. Mense autem Martis tene regulares triginta sex, subtrahe epactas anni illius, verbi gratia, secundo anno circuli decennouenalis vndecimo fiunt, XXV die mensis eiusdem, XIV. luna aderit,

id est, octauo Calendarum Aprilium. Si vero feriam eius diei requiris, adde numero præscripto co[illegible] illius & regulares quatuor in Martio. [illegible] quoque [illegible] culle [illegible] partitoque per septenarium & quod [illegible] ipse est dies [illegible] decimaquarta, si nihil remanserit, VII. feria est. Igitur si detraxeris epactis triginta, remanebit [illegible] quodcunque superest, ipse est dies mensis, in quo XIV. luna reperitur, ut eo anno quo [illegible] epactæ [illegible] IV. de XXXV. & remanent triginta unum. Tolle XXX. & remanet I. Prima die mensis XIV. luna occurrit [illegible] lendas Apriles. Si deductis epactis XXX. tamen [illegible] XIV. [illegible] luna XIV. euenit, quod [illegible] XIX. [illegible] annos, quando VI. epactæ ascribuntur, & III. C[illegible] Aprilium XIV. luna prouenit. Vt te exemplo ad inueniendam instruam feriam, qua XIV. occurrat luna, vt puta anno præsenti Dominicæ incarnationis DCCLXXVI. [illegible] me epactas [illegible] xxvi. detrahe [illegible] eiusdem xxx[illegible]. regularibus, & remanent ix. [illegible] ix. die [illegible] xiv. [illegible] erit, id est, v. Idus April. luna [illegible] concurrentes anni præsentis, id est, i. ad ix. & fiunt x. [illegible] ii. & [illegible] xvii. [illegible] per vii. bis vii. [illegible] & remanet iii. tertia feria erit. Luna xiv. iv. xiv. [illegible] xvi. vi. x[illegible] i. xix. qui est dies paschæ v. Idus April. xiv. luna iv. Idus xv. iii. Idus xvi. ii. Idus xvii. Idus xv[illegible] v. xviii. Calendas Maias xi[illegible] post [illegible] vii. quia plus v. fuit & minus xv. a[illegible] rum partium xiv. lunæ quam requires. Sume regulares Martii mensis xxvi. detrahe ab eis vii. & remanent xix. [illegible] Martii mensis, id est, iv. Calendarum April. decimaquarta tibi luna occurret. Ad inueniendam feriam, [illegible] xxix [illegible] concurrentes [illegible] xxxi. In hoc quoque adde regulares iv. & [illegible] xxxv. partire per vii. Quinquies enim vii. fiunt xxxv. & nihil remanet, quia septima feria erit luna decimaquarta, quarto Cal. April. & x[illegible] tertio Calend. April. [illegible] est dies Dominicus paschæ, etiam per singulos circuli decennouennalis annos. Semper [illegible] aribus & hac ratione [illegible] epactarum detractis diebus, decimamquartam [illegible] per [illegible], & [illegible] concurrentium [illegible] præscripto iunctis. Feriam quoque decimamquartam lunæ reperies, & [illegible] quæ superfuerit septimanæ [illegible], lunæ quoque ætatem crescentis singulis appone diebus, & [illegible] simul loco lunæ, & ætatem certissime inuenies. Hæc dilecte comes proprio argumenta labore descripsi tibi, nec tu dic quo munere mecum certares hodie, dum talia [illegible] tibi scripsi.

Enarratio dodrantis & semunciæ in partibus horarum, per quas lunaris luminis ratio computatur apud scriptores.

FRAGMENTVM.

VNius semper horæ dodrante & semuncia transmissa, id est, diuisio vnius horæ spacio in vigintiquatuor semuncias, quia tot sunt semunciæ in libra plena: iterumque diuide vigintiquatuor in quatuor, hoc est, quater sex, & ter vi. dodrans dicitur, semel verò quadrans, & hoc est quod ait vnius horæ dodrante, id est, tribus partibus x. & octo semuncijs. Quod verò & semiuncia sex reliquarum semunciarum, ad quartam partem pertinentium vnā voluit adiungi dodranti, vt essent xix. semunciæ, quo æstus oceani quotidie tardius veniret, tardiusque recederet.

DE ORDINATIONE FERIARVM PASCHALIVM PER THEOPHILVM EPISCOPVM CÆSARIENSEM AC RELIQVORVM

Episcoporum, Synodum.

POST resurrectionem vel ascensionem Domini saluatoris, Apostoli quomodo pascha deberent obseruare, nihil ordinare potuerunt, quia dispersi erant per vniuersum mundum, & ad prædicandum occupati. Sed quacunque die decimaquarta luna mense Martio fuisset, pascha celebrabant. Post transitum ergò de hoc mundo omnium Apostolorum, per singulas prouincias diuersa tenebāt ieiunia. Nam Galli quacunque die octauo Calendarum Aprilium fuisset, quando Christi resurrectio tradebatur, semper pascha celebrabant. In Italia vero alij xx. dies ieiunabant, alij septem. Orientales verò sicut Apostolos viderunt, vt supradictum est, decimaquarta luna, mense Martio pascha tenebant. Cum ergò hæ tales obseruationes per singulas prouincias tenerentur, vnde mæror erat sacerdotibus, eo quòd à [illegible] fides recte tenebatur, eorum differtirent ieiunia. Tunc Papa Victor, Romanæque vrbis Episcopus direxit autoritatem ad Theophilum Cæsariensis Palæstinæque antistitem, vt quomodo pascha recto iure à cunctis Catholicis celebraretur Ecclesijs, inibi fieret ordinatio, vbi Dominus & Saluator mundi fuerat in carne versatus. Percepta itaque autoritate prædictus Episcopus non solùm de sua prouincia, sed etiam de diuersis regionibus omnes Episcopos euocauit. Vbi cùm illa multitudo sacerdotum conuenit, tunc Theophilus Episcopus protulit autoritatem ad se missam Victoris papæ, & quid sibi operis fuisset, iniunctum ostendit. Tunc pariter omnes dixerunt Episcopi, Nisi prius quomodo mundus fuerit à principio inuestigatus, nihil potest de obseruantia paschæ salubriter ordinari. Dixerunt ergò Episcopi: Quem credimus factum fuisse in mundo primum, nisi Dominicum diem? Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Responderunt Episcopi: Secundum scripturæ autoritatem factum est vespere & mane dies primus.

Deinde secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus. In quo septimo requieuit Deus ab omnibus operibus suis, quem diem sabbatum appellauit. Ergò cùm nouissimum diem signet sabbatum, quis potest esse primus, nisi dominicus dies? Theophilus Episcopus dixit: Ecce de die dominico, quia primus sit probastis, de tempore enim quid dicitis? Quatuor enim mundi tempora accipiuntur: ver, æstus, autumnus, hyems. Quod ergo tempus primum factum in mundo? Episcopi responderunt, vernum. Theophilus Episcopus dixit, Probate quod dicitis. Et illi responderunt, Scriptum est: Germinet terra fœni herbam secundùm genus suum, & lignum fructiferum, ferens fructum suum. Hæc autem tēporibus vernis accipitur. Theophilus Episcopus dixit, In quo loco caput mundi esse creditis? In principio temporis, an in medio tempore, aut in fine? Episcopi responderunt, In æquinoctio octauo Calendarum Aprilium. Theophilus Episcopus dixit, Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est, quia fecit Deus lucem, & vocauit Deus lucem diem, & fecit Deus tenebras, & vocauit tenebras noctem, & diuisit inter lucem & tenebras æquas partes. Theophilus dixit: Ecce de die vel tempore probastis, de luna quid vobis videtur? Vtrum crescentem an iam plenam an imminutam à Deo fuisse consecratam? Episcopi responderunt, plenam. Et ille: Probate quod dicitis. Responderunt, Et fecit duo luminaria magna, & posuit ea in firmamento cœli, vt luceant super terram. Luminare maius in inchoationem diei, luminare minus in inchoatione noctis, non poterat aliter nisi esset plena. Nunc ergò inuestigauimus, quomodo in principio facta fuerit [illegible] die Dominico. Verno tempore in æquinoctio, quod est octauo Calendarum Aprilium, luna plena per ipsum [illegible] quo [illegible] tempus & elementa resurgunt. Theophilus dixit: Nunc igitur [illegible] est de ordinatione, [illegible] debeamus pascha tenere. Episcopi dixerunt, Nunquid potest dies dominicus præteriri, [illegible] in eo [illegible] tot & talibus benedictionibus [illegible]? Theophilus dixit: Dicite [illegible] bus & [illegible] bus eum esse sanctificatum asseritis, vt scribere possimus. Episcopi dixerunt, Prima benedictio est, quia ipso tenebræ sunt remotæ, & lux apparuit. Secunda [illegible] quod [illegible] terra [illegible] de [illegible] per fontem baptismi, per mare rubrum populus fuisset liberatus. Tertia [illegible] est

quia in eodem die cœlestibus cibus manna hominibus datus est. Quarta illi benedictio est, quia Moyses mandat ad populum. Sit vobis obseruatus dies primus & nouissimus. Quinta illi benedictio est, vt in CXVII. Psalmo dicit: Circundederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis. De resurrectione autem Domini dicit: Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea, vsque ad cornu altaris. Sexta illi benedictio est, quod in ipsa Dominus resurrexit. Vides ergo, quia dies resurrectionis dominicus singulariter in pascha teneri possit. Theophilus dixit, De tempore autem ad Moysen mandatum est a Deo. Hic mensis erit vobis initium mensium, pascha facite in eo. Omnes ergo triginta dies à Domino consecrati sunt. Episcopi dixerunt, Iam superius dedimus responsum, principium mundi esse æquinoctium octauo Calendarum Aprilium. Et ab octauo Calendar. April. vsque in octauum Calendas Maias, legimus esse consecratos. Theophilus dixit: Ecce impium non est, vt passio Dominica, tantum sacramenti mysterium, extra limitem excludatur. Passus namque Dominus ab vndecimo Calendarum Aprilium, qua nocte a Iudæis traditus est, & ab septimo Calend. resurrexit, quomodo ergo tres dies extra terminum excluduntur? Omnes Episcopi dixerunt, Nulla ratione fieri debet, vt tantum sacramentum extra limitem excludatur, sed hi tres dies intra terminum indicantur, & debiter retrahere constitutum est. Ergo in illa Synoda ab vndecimo Calendarum Aprilium vsque in vndecimo Calendarum Maiarum, pascha debent seruare, & nec ante nec postea cuicunque constitutum limitem transgredi licet. Similiter & de luna præceptum diuinum teneatur. Mandatum est per Moysen: Sit vobis obseruatum à decimaquarta luna vsque XXI. Has ergo VII. lunas similiter in pascha tenendo constat fuisse, consecrata sunt. Quando ergo fit intra suum limitem ab vndecimo Calendarum Aprilium vsque in vndecimo Calendarum Maiarum, dies Dominicus, & luna ex illis octaua sanctificata, Pascha nobis visum est celebrare. Omnis paschalis luna cuiuscunque ætatis est, si detraxis ab ea septem, fiet tibi ætas lunæ, quæ fit in initio quadragesimæ. Verbi gratia: Si decimaquinta luna est paschalis, tolle de quindecim duodecim, & remanent centum & vndecim. Tertia est luna in initio quadragesimæ, eo anno quo decimaquinta luna est die Dominico paschæ, & cætera similiter. Memento quod anno bisextili luna Februarij mensis triginta dies, & tamen luna Martij mensis triginta dies habeat, sicut semper habet, ne paschalis lunæ ratio vacillet.

DE ÆQVINOCTIO VERNALI, FINIS.

DE DIVINATIONE MORTIS ET VITAE, PETOSYRIS AD NECEPSVM REGEM AEGYPTI EPISTOLA.

DE his quæ à me ad humanæ vitæ cautelam inuenta sunt, vnumquodque me tibi mittere non piguit. Superest vt tu in his per inspiratam tibi diuinitus prudentiam, operando laborem impendas, certus quod decumbentium vel fugitiuorum, vel monomachorū, vel aliorum similium euentibus, non fallacem poteris capere præscientiam. Si argumentum regulare, quod huic scripturæ subieci diligenter inspexeris, consulturus igitur sic facito: Sume nomen vel

decum-

decumbentis, vel in fugam lapsi, vel depugnaturi, vel alterius cuiuslibet de quo inquiris, & collige numerum e[illegible]is, d[illegible]de lunam considera, quota fuerit ea die, qua vel æger decubuit, vel fugitiuus elapsus est, vel quota futura sit, c[illegible] m[illegible]nomachus depugnaturus est, & cætera huiusmodi: numerumque regularem, qui ei lunæ ascriptus est, numero no[illegible]n[illegible]s adiunge. Tum summam quæ ex his conficitur, per vigintinouem diuide, & numerum qui superfuerit collige, m[illegible]spectaque figura, quo in loco idem numerus sit positus inquire. Si eum inueneris in ζωὴ μεγάλη. & de ægro agitur, cit[illegible] conualescet: si de fugitiuo, citò reuertitur: si de gladiatore, vincet. Si autem in μικρὰ ζωή. omnia hæc difficilius eue[illegible] si autem in ζωὴ μικρὰ licet prosperum, difficilem tamen exitum habitura: quod si in eo loco fuerit, in quo θάνατος μεγάλη inscriptus est, æger post longam infirmitatem morietur: fugitiuus diu quæsitus non inuenietur, gladiator tamen [illegible]cile superabitur. Eadem in μικρὸς θάνατος celeriora fient, & in μικρὸς θάνατος celerrima. Ponatur exempli gratia, pugna Hectoris & Achillis luna erit decimaseptima, quæ habet numerum regularem, DCCC.XC.III. Achillei nomen habet. M.CC.LXXVI. qui simul iuncti, faciunt M.M.C.LX.IX. Hos partire per XXIX. & quod super fuerit, id est, viginti tria, quære in forma regulari, & inuenies illud in eo loco vbi scribitur ζωὴ μεγάλη. Si idem de Hectore feceris, inuenies residuum numerum in μικρὸς θάνατος, quæ positio numerorum, victorem Achillem, & Hectorem victum significat absque ambiguitate. Est & alius modus: Si numerus lunæ fuerit in ὑπὲρ γῆς. & numerus hominis in ὑπὸ γῆς. periclitabitur quidem homo, euadet tamen. Econtrariò, si hominis numerus in ὑπὲρ γῆς. lunæ verò fuerit in ὑπὸ γῆς. sub specie prosperorum, aduersa contingent, At verò si vterque numerus, hominis videlicet ac lunæ, supra horizontem fuerit inuentus, proculdubio prospera pollicentur: sed si ambos infra horizontem esse constiterit, aduersa omnia prouenient.

DIES LVNAE CVM NVmeris diuisio.		*EIVSDEM NVMERI diuisio per xxix.*
Luna 1.	M.D.LXXXIX.	xxiij.
Luna 2.	M.C.XVI.	x i.j.
Luna 3.	M.C.XIX.	xvij.
Luna 4.	M.CCC.XV.	x.
Luna 5.	DCCC.XVIII.	vj.
Luna 6.	DC.XXIV.	xv.
Luna 7.	CCCC.IV.	xxvij.
Luna 8.	DCCC.LXX.	xxix.
Luna 9.	DC.LXVI.	xxviij
Luna 10.	DC.XXXIX.	i.
Luna 11.	DC.XCIV.	xxvij.
Luna 12.	M.CCCC.XLIII.	xxij.
Luna 13.	M.DCCC.LXXX.	xxiiij.
Luna 14.	M.DC.LXXXIV.	ij.
Luna 15.	M.CX.	viij.
Luna 16.	D.XXXV.	xiij.
Luna 17.	DCCC.XCIII.	xxiij.
Luna 18.	M.DC.XCVII.	xv.
Luna 19.	DC.XIX.	x.
Luna 20.	M.D.LXVI.	xxix.
Luna 21.	M.M.XXXIX.	xxviij
Luna 22.	M.D.LXVI.	xxix.
Luna 23.	M.CCCC.LXVIII.	v.
Luna 24.	M.DCC.LXI.	xxi.
Luna 25.	M.CC.LXIV.	xvij.
Luna 26.	M.C.IV.	ij.
Luna 27.	DCCC.LXXX.	x.
Luna 28.	DCCCC.XVI.	xvij.
Luna 29.	M.C.XV.	xiij.

ITEM DIVISIO PER XXIX.

IN L. semel sunt XXXIX.
In C. remanent XXVIII.
In CCC. remanent X.
In D. remanent VII.
In DCC. remanent VII.
In DCCCC. remanet I.
In II. remanent XVIII.
In IIII. remanent XVI.
In VI. remanent XXVI.
& remanent XXI.
In CC. remanent XXVII.
In CCCC. remanent XXXIII
In DC. remanent XX.
In DCCC. remanent XVII.
In I. remanent IX.
In III. remanent XIII.
In V. remanent XII.
In VII. remanent XI.

DE DIVINATIONE, FINIS.

SIMILI-

SIMILITVDO ARCAE NOE.

Latitudo arcæ quinquaginta cubitorum.

Altitudo arcæ triginta ... tudo, ... rum.

Arca Noe sine dubio Ecclesiæ typum tenuit, quia sicut [illegible] huc atque illuc fatigata ferebatur, ita Ecclesia in procellosis mundo diuersis tempestatibus & [illegible] seculi quatitur: & sicut Arca Noe non solùm munda, sed etiam immunda animalia [illegible] habuit & serpentes) ita & in domo magna, id est Christi Ecclesia vasa diuersa sunt, alia quidem in honorem, alia in contumeliam.

BEDAE PRESBYTERI DE LINGVIS GENTIVM TRACTATVS.

LINGVARVM diuersitas exorta est in ædificatione turris post diluuium. Priusquàm superbia turris illius in diuersos signorum sonos, humanam diuisit societatem, vna omnium nationum lingua fuit, quæ Hebræa vocatur, qua Patriarchæ & Prophetæ vsi sunt non solùm in sermonibus suis, verum etiam in literis sacris. Initio autem quot gentes sunt, tot linguæ fuerunt. Deinde plures gẽtes quàm linguæ, quia ex vna lingua multæ sunt gẽtes exortæ. Linguæ autem dictæ in hoc loco pro verbis: quæ quia per linguam fiunt genere locutionis illo, quia his efficit, per id quod efficitur nominatur: sicut os dici solet pro verbis, sicut manus pro literis. Tres sunt autem linguæ sacræ. Hebræa, Græca, Latina, quæ toto orbe maximè excellunt His enim tribus linguis super crucem Domini à Pilato fuit causa eius scripta. Vnde & propter obscuritatem sanctarum scripturarum harum trium linguarum cognitio necessaria est, vt ad alteram recurratur, dum si quam dubitationem nominis vel interpretationis sermo vnius linguæ attulerit. Græca autem lingua inter cæteras gentium clarior habetur. Est enim & Latinis & omnibus linguis sonátior, cuius varietas in quinque partibus discernitur. Quarum prima dicitur κοινὴ, id est mixta siue communis, qua omnes vtuntur. Secunda Attica est, videlicet Atheniensis, qua vsi sunt omnes Græciæ authores. Tertia Dorica quam habent Aegyptij, & & Syri. Quarta Ionica. Quinta Aeolica, qua se Aeolisti locutos dixerunt, & sunt in obseruatione Græcæ linguæ eius modi certa discrimina. Sermo enim eorum ita est dispertitus. Latinas autem linguas quatuor esse quidam dixerunt, id est, Priscam, Latinam, Romanam, mixtam Prisca est, qua vetustissimi Italiæ sub Iano & Saturno sunt vsi incondita, vt se habent carmina aliorum. Latina quam sub Latino & regibus Tusciæ cæteri in Latio sunt locuti. Ex qua XII. tabulæ fuerunt scriptæ. Romana, quæ post reges exactas à populo Romano gesta est, qua Neuius, Plautus, Ennius, Virgilius poetæ: Et ex oratoribus Græcus Cato & Cicero vel cæteri effuderunt. Mixta, quæ post imperium latius promotũ simul cum moribus & hominibus in Romanam ciuitatem irrupit integritatem verbi per solœcismos & barbarismos corrumpens. Omnes autem orientis gentes in gutture linguam & verba collidunt, sicut Hebræi & Syri. Omnes mediterraneæ gentes in palato sermones feriunt, sicut Græci & Asiani. Omnes occidentales verba in dentibus frangunt, sicut Itali & Hispani. Syrus & Chaldæus vicinus Hebræo est sermone, consonans in plerisque & literarum sono. Quidam autem arbitrantur linguam ipsam esse Chaldæam, quia Abraham de Chaldæis fuit. Quod si hoc recipitur, quomodo in Daniele Hebręi pueri linguam quam nõ nouerant, doceri iubentur. Omnem autem linguã vnusquisque hominum siue Græcam siue Latinam siue cæterarum gentium, aut audiendo potest tenere, aut legendo ex præceptore accipere. Cùm autem omnium linguarum scientia difficilis sit cuiquam, nemo tam desidiosus est vt in sua gente positus suæ gentis linguam nesciat. Nam quid aliud putandum est, nisi animalium brutorum deterior? Illa enim propriæ vocis clamorem exprimunt, iste deterior qui propriæ linguæ caret notitiæ. Cuiusmodi autem lingua locutus est Deus in principio mundi, dum diceret, Fiat lux: inuenire difficile est: nondum enim erant linguæ. Item qua lingua insonuit postea exterioribus hominum auribus. Maximum ad primum hominem loquens, vel ad Prophetas, vel dum corporaliter sonuit vox dicentis Dei: Tu es filius meus dilectus. Vbi à quibusdam creditur illa lingua vna & sola, quæ fuit antequàm esset linguarum diuisio. In diuersis quippe gentibus creditur quòd eadem lingua illis Deus loquatur, qua ipsi homines vtuntur ab eis intelligatur. Loquitur autem Deus hominibus non per substantiam inuisibilem, sed per creaturam corporalem, per quam etiam & hominibus apparere voluit, quando locutus est. Dicit enim Apostolus: Si linguis hominum loquar & Angelorum, vbi quæritur qua lingua Angeli loquantur. Non quòd Angelorum aliquæ linguæ sint, sed hoc per exaggerationem & aceruationem dicitur. Item quæritur, qua lingua in futurum homines loquantur. Nunquam reperitur. Nam dicit Apostolus, Siue linguæ cessabunt.

DE LINGVIS GENTIVM, FINIS.

maris,& obtinebunt ciuitates & regiones Romanorum vsque ad Chalcedoniam. Et tunc multa erit [illegible] Omnia quæ quum reminiscuntur, ciuitas & gens contremiscunt in eis, & disperdent Orientes. Et post hæc [illegible] duo reges de Aegypto,& expugnabunt quatuor reges,& occident eos,& omnem exercitum eorum,& regnabunt annos tres & menses sex. Et post eos alius rex per c literam nomine,potēs in prælio,qui regnabit annis triginta, [illegible] ficabit templum Deo,& implebit legem,& faciet iudiciū propter Deum intereà. Et post eum surget alius rex,qui regnabit paucis temporibus,& expugnabunt & occident eum. Post hæc verò erit rex per B nomine, & de B. procedet rex Audon,& de Audon egredietur A,& de A procedet A,& de hoc generabitur A:& ipse secundus A, erit bellicosus nimis & præliator. Et de ipso A nascetur rex per R nomine,& de R nascetur L, & potestatem habebit super decem & nouem reges. Et post hæc surget rex Salicus de Francia,per R nomine: ipse erit magnus & piissimus,potens & misericors,& faciens iustitiam pauperibus. Tanta enim erit in eo virtutis gratia, vt per viam gradientem arborum,cum [illegible] eum inclinentur cacumina. Aqua enim occurrens,minimè cursum eius tardabit. Similis autem imperio Romanorum rex antè non fuit,nec post eum futurus est. Et veniet Rex post eum per L.nomine,& post hoc [illegible] L,& post L.triginta,& de L.egredietur A,& ipse A erit nimis bellicosus & fortis in prælio, & multis erit per terram [illegible] per aquas, & non dabitur in manibus inimicorū,& morietur exul extra regnum,& in manu Dei anima eius erit. Tunc exurget rex per V nomine,& ex vna parte Salicus & alia Longobardus, & ipse habebit in terra [illegible] pugnabit, & contra omnes inimicos. Et in diebus illis procedet rex per O nomine , & erit potentissimus & fortis & bonus,& faciet iustitiam pauperibus,& rectè iudicabit,& de ipso procedet alius O potentissimus, & erunt sub eo pugnæ inter paganos & Christianos,& sanguis Græcorum eorum effundetur, & cor eius in manu Dei, & regnabit annis [illegible],& de ipsa muliere nascetur rex per O nomine:hic erit sanguinarius & facinorosus, & sine fide & veritate, & per ipsum multa erit malitia in terra,& multa sanguinis effusio, & destructæ erunt Ecclesiæ in ipsius potestate. In alijs nanq; regionibus tribulationes erunt multæ & prælia. Tunc surget gens contra gentem in Cappadociam , & Pamphiliam captiuabunt in illo tempore,eo quod non intrauit per ostium in ouile:hic nanque rex regnabit per annos quatuor. Et post eum surget rex per H nomine,& in diebus eius pugnæ multæ erunt,Syriam expugnabunt, & Pētapolim captiuabunt.Ipse enim rex erit ex genere Lōgobardorum. Tunc exurget alius rex Salicus per C nomine,& expugnabit Longobardos,& erunt prælia & pugnæ.Ipse autem Salicus erit fortis & potens,& paucis tēporibus erit regnum eius. Tunc exurgent Agareni,& tyranni,& captiuabunt Tarentum & Barro,& multæ ciuitates deprędabuntur.Et etiam volentes venire Romam,& non est qui resistat eis,nisi Deus deorum,& Dominus Dominorum. Tunc venientes Armeni Persidem disperdent,ita vt non recupèrentur ciuitates,quas deprædabunt, & accurrētes ipsi ponent fossas iuxta Orientem,& expugnabunt Romanos,& obtinebunt pacem aliquantisper.Et intrabit rex Græcorum,vir belligerator in Aepolim,destruet templa idolorum: & veniet locusta & bruchus,& comedent omnes fructus Cappadociæ & Cilicię, ac fame cruciabuntur,& posteà non erit ampliùs. Et consurget rex Salicus alius,scilicet H,vir fortis & belligerator,& indignabuntur contra eum multi vicini & parentes. In diebus illis tradet frater fratrem , & cum sorore commiscebitur,& multa nefanda hominum erunt in terra.Senes cum virginibus cubabunt, & sacerdotes mali cum deceptis puellis.Episcopi malefactorum sectatores erunt,& fiet effusio sanguinis in terra,& templa sanctorum polluent. Et erunt in populo fornicationes,immunditiæ,& Sodomiticū scelus,ita vt visio ipsorum in contumelia eius appareat.Et erunt homines raptores,contumeliosi,odientes iustitiam & amantes falsitatem,& iudices Romę immutabūtur.Si hodie ad iudicandum admittuntur,alio die mutabuntur,propter pecuniā accipiendam, & non iudicabunt rectum,sed falsum. Et erunt in illis diebus homines rapaces,cupidi & periuri,& amātes falsitatem,& destruetur lex & veritas, & fiet terræmotus per loca diuersa & insulares ciuitates,& regiones dimergentur.Et erunt per loca pestilentiæ hominū,& terra ab inimicis desolabitur,& non præualebit consolari eos vanitas deorum. Posteà exurget rex per L.nomine.Et erūt sub illo bella & 12.annis regnabit.Et post hunc surget rex per F nomine,& veniens obtinebit, & regnabit aliquanto tempore,& veniet Romam,& captiuabit eam,& non mortificabitur anima eius in manu inimicorum vllis diebus vitæ suæ.Sed erit bonus & magnus,& faciet iustitiam pauperibus.& ipse viuet multo tēpore. Post hæc vero surget alius rex per H,nomine:& de ipso H,præcedent duodecim H,& erit de genere Longobardorum & Teuthonicorum , & regnabunt per annos centum. Tunc post eum exurget rex H nominę,Salicus de Francia. Tunc initium dolorum erit, qualis non fuit ab initio seculi.Et erunt in diebus ipsius multæ pugnę & tribulationes multorum & sanguinis effusio, & terræmotus per ciuitates & regiones,& terræ multæ captiuabuntur , & nō erit qui inimicis resistat, quia Dominus iratus erit in terra. Roma in persecutione & gladio expugnabitur,& erit deprehēsa in manu ipsius regis. Et erunt homines rapaces,cupidi,tyrāni,odientes pauperes,opprimentes insontes,& saluantes noxios. Eruntq; iniusti & nequissimi,& dominatores extermini captiuabuntur:& non est in terra,qui pro eis resistat & eruat eos,propter malitias eorum & cupiditates.Et tunc exurget rex nomine H animo constans. H.ille idem,constans erit rex Rom.& Gręcorum, hic statura grandis,aspectu decorus,vultu splendidus,atq; per singula membrorum lineamēta decenter compositus, & ipsius regnum 122.annis terminabitur.In illis ergo diebus erunt diuitiæ magnæ,& terra abundanter dabit fructum suum,ita vt tritici modium denario vno venundetur,modium vini denario vno,modium olei denario vno. Et ipse rex Scripturā habebit ante oculos,dicentē:Rex Rom.omnę sibi vendicat regnum Christianorū. Omnes ergo insulas & ciuitates paganorū deuastabit,& vniuersa idolorum tēpla destruet,& omnes paganos ad baptismum conuocabit,& per omnia templa crux Christi Iesu erigetur. Tunc nanq; præueniet Aegyptus Aethiopiam munus dare Deo. Qui verò crucem Iesu Christi nō adorauerint,gladio punientur.Et cùm completi fuerunt 122.anni,Iudęi conuertētur ad Dn̄m,& erit ab omnibus sepulchrum eius gloriosum.In diebus illis saluabitur Israël,& habitabit confidenter. In illo tempore surget princeps iniquitatis de tribu Dan,qui vocabitur Antichristus. Hic erit filius perditionis,caput superbiæ,magister erroris,plenitudo malitiæ , qui subuertet orbēm,& faciet prodigia & signa magna per falsas simulationes:deludet autem per artem magicam multos,ita vt ignis de cœlo descendere videatur. Et minuētur anni sicut menses,& menses sicut septimana,& septimana sicut dies,& dies sicut horā.Et exurgent ab Aquilone spurcissimæ gentes, quas Alexander rex inclusit,Goth videlicet & Magoth. Hæc duodecim regna, quorum numerus est sicut arena maris.Cùm autem audietur rex Roman.conuocato exercitu debellabitur eos, atque prosternet vsq; ad internecionem. Et posteà rex veniet Hierusalem,& ibi deposito capitis diademate , & omni habitu regali , regnum Christianorum Deo patri relinquet,& filio eius Iesu Christo. Et quum cessauerit imperium Romanum, tunc reuelabitur manifestè Antichristus,& sedebit in domo Domini in Hierusalem. Regnante autem eo,egredientur duo clarissimi viri,Helias, & Enoch,ad annunciandum aduentum Domini:& Antichristus occidet eos, & post dies tres à Domino resuscitabuntur. Tunc erit persequutio magna,qualis non fuit anteà,nec posteà subsequetur. Abbreuiabit autem Dominus dies illos,propter electos,& occidetur virtute Domini Antichristus à Michaele archangelo in monte Olueti. Quumque hæc Sibylla & alia multa Romanis prædiceret futura , quibus etiam signis ad iudicandum Dominus venturus est, vaticinando,versus intonuit,dicens:

VERSVS

VERSVS SIBYLLINI DE CHRISTO.

IVDICII signum; tellus sudore madescet,
E cælo rex adueniet per secla futurus,
Scilicet in carne præsens, vt iudicet orbem:
Vnde Deum cernent, incredulus atq; fidelis,
Celsum cum sanctis iam termino extat in ipso,
Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicat ipse,
Cùm iacet incultus densis in vepribus orbis,
Reijcient simulachra viri cunctam quoq; gazam,
Exuret terras ignis pontumq; polumq; :
Inquirens tetri portas effringet Auerni,
Sanctorum sed enim cunctæ lux libera carni,
Tradentur sontes, æternaq; flamma cremabit.
Occultos actus manifestans quisq; loquetur,
Secreta atq; Deus reserabit pectora lucis,
Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes.
Eripitur solis iubar, & chorus interit astris,
Voluetur cælum, lunaris splendor obibit,
Deijciet colles, valles extollet ab imo:
Non erit in rebus hominum sublime vel altum,
Iam æquantur campis montes & cærula ponti,
Omnia cessabunt, tellus confracta peribit:
Sic pariter fontes torrentur fluminaq; igni.
Sed tuba per sonitum tristem dimittet ab alto,
Orbe gemens facinus miserum variosq; labores,
Tartareumq; chaos, monstrabit terra dehiscens,
Et coram hoc Domino Reges sistentur ad vnum,
Recidet è cælis ignisq; & sulphuris amnis.

Tunc iudicabit Dominus secundùm vniuscuiusq; opus, & ibunt impij in gehennam ignis æterni: iusti verò, vitæ æternæ præmium recipient, & cælum nouum, & terram nouam: & mare iam non erit. Et regnabit Dominus cum sanctis in secula seculorum. Amen.

TOMI SECVNDI
FINIS.